Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya

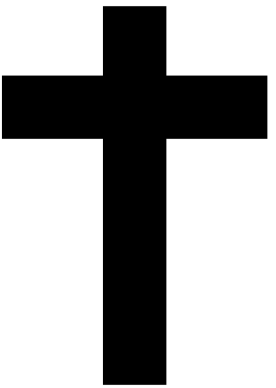

Duya: Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya (New Testament)

Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya

Duya: Ibibemuwe-Num Iyiki Ifa Ru Dũya (New Testament)

copyright © 2024 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Duya)

Translation by: Dũya Development Association

Contributor: SIL Nigeria

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.
You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.
- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.
Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-05-08

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 8 May 2025 from source files dated 8 May 2025
3ccd0531-8578-54e4-a023-62d4592e4b27

Contents

Umatta 1
Umarku 68
Irhuka 110
Uyohana 180
Abi Itser-Yesu . . 235
Uroma 301
1 Ukorinti 331
2 Ukorinti 359
Ugarhati 378
Uafisa 389
Ufirhibi 399
Ukorhosi 408
1 Utasorhonika . 416
2 Utasorhonika . 422
1 Utimoti 426
2 Utimoti 434
Utitu 440
Ufirhimon 444
Uibrani 446
Uyaku 469
1 Ubitru 477
2 Ubitru 485
1 Uyohana 490
2 Uyohana 498
3 Uyohana 500
Uyahuda 502
Irhi Uyohana . . 505

Isarhe Iyiki Ize iyi Umatta aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur Umatta

Awu Umatta atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu utsa Uyahuda, unying ra angwɛ̃ imesu Uyesu.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo ha umbɔ aka abemuwa ru ibibemuwe-Num iyiki igbe, unga awu unerwi abi Uyahuda aka atsu amɛnmbɔ ugɛ ibanga. Idikinga irhɛirhɛ ubvur uwurɛ uku uyisu Uyesu ugɛ, <<Ungwɛ̃ Udauda>>. Nu ngge iki iwe ugɛ Isarhe Iyiki Ize ha isi ikpongge iyiyɛi akarhãrhã ra abi Uyahuda, rimi hã icicang ishingge Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo iwu iyi anera kishoo ru upfunga, ra abi Uyahuda nu abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda.

Ru ubvur Umatta, atsɛng imesu Uyesu ra agbɛr akagɔng atõõ. Aki inggbaashia awu imesu Uyesu ni itsi igũ, iyiriyɛ iki idɛyiwe ikpũ isisei ha abika adɔsa aka isei ri ibibɛkmbɔ (arherhe aki 5—7). Ikɛi imesa iyɔɔ iwengge ri itsi itseryɛ uner itser Uyesu iki imɛ̃ɛ̃ unga akorhe (arherhe aki 10). Ikɛi atsɛngmbɔ nyaka arherhe urhɛrhɛ ri itsi iyɛrha afã (arherhe aki 13). Nu imesa ri itsi amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awerake nu ikpũ ifɛrhɛ ha iki imɛ̃ɛ̃ unga akorhe (arherhe aki 18). Ra arherhe aki imaataka, Umatta adɛyiwe nggaa itseryɛ Uyesu aka adzowe abika adɔsa, ngge iwu itser iyiki idzowe Isarhe Iyiki Ize.

Abinkɛ aka awe umɔ

Atoku Uyesu nu imarnga *(1.1—2.23)*
Udũwã Uyohana Uner Ubɔtisima *(3.1-12)*
Isorhu ubɔtisima Uyesu nu iviviranga *(3.13—4.11)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(4.12—18.35)*
Izizĩ Uyesu ru Urusharhima *(19.1—20.34)*
Usati Uyesu ukpu imaatak ru Urusharhima *(21.1—27.31)*
Inyinyapuwe Uyesu nu akpenga *(27.32-66)*
Isisok Uyesu nu idzidzekanga *(28.1-20)*

Ubvur atoku Uyesu

1 Ubvur unang Uyesu Ukiristo, ungwɛ̃ Udauda uwuruwi aka awu ungwɛ̃ Uibrahim.
2 Uibrahim unga awu utɛ Uishaku,
Uishaku unga awu utɛ Uyakubu,
Uyakubu unga awu utɛ Uyahuda nu angwɛ̃mbɔ,
3 Uyahuda unga awu utɛ Ufereza nu Uzera, uyisumbɔ aka awu Utamar,
Ufereza unga awu utɛ Uhezuron,
Uhezuron unga awu utɛ Uaram,
4 Uaram unga awu utɛ Uamminadab,
Uamminadab unga awu utɛ Unashon

Unashon unga awu utɛ Usarhmon,
5 Usarhmon unga awu utɛ Ubo'aza. Urahab unga amar Ubo'aza,
Ubo'aza unga awu utɛ Uobida. Urut unga amar Uobida,
Uobida unga awu utɛ Ujesse,
6 Ujesse unga awu utɛ Uyɛrhe Udauda.

Udauda unga awu utɛ Usorhomon. Utsɛrha Uriya unga amar Usorhomon,
7 Usorhomon unga awu utɛ Urhehobowam,
Urhehobowam unga awu utɛ Uabijah,
Uabijah unga awu utɛ Uasa,
8 Uasa unga awu utɛ Uyehoshafat,
Uyehoshafat unga awu utɛ Uyoram,
Uyoram unga awu utɛ Uazariya,
9 Uazariya unga awu utɛ Uyotam,
Uyotam unga awu utɛ Uahaz,
Uahaz unga awu utɛ Uhezekiya,
10 Uhezekiya unga awu utɛ Umanasse,
Umanasse unga awu utɛ Uaman,
Uaman unga awu utɛ Uyosiya,
11 Uyosiya unga awu utɛ Uyekoniya nu angwɛ̃mbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka akarha umbɔ azĩ abĩ akase ru Ubabirha.
12 Umbɔ aka akarha umbɔ azĩ atsĩ abĩ akase ru Ubabirha,
Uyekoniya unga awu utɛ Usheyarhtiyerh,
Usheyarhtiyerh unga awu utɛ Uzerubaberh,
13 Uzerubaberh unga awu utɛ Uabihudu,
Uabihudu unga awu utɛ Uerhiyakim,
Uerhiyakim unga awu utɛ Uazor,
14 Uazor unga awu utɛ Uzadak,
Uzadak unga awu utɛ Uakim,
Uakim unga awu utɛ Uarhiyud,
15 Uarhiyud unga awu utɛ Uerhiyeza,
Uerhiyeza unga awu utɛ Umatana,
Umatana unga awu utɛ Uyakubu,
16 Uyakubu unga awu utɛ Uyusuf utsaka Umaryamu, uya Uyesu, umbɔ aki iyisa Ukiristo.

17 Kishoo andanna udzur ri Uibrahim uba utsĩ Udauda awu usɔka na anaa. Udzur nu Udauda uba utsĩ ri ivangyɛ umbɔ aka akarha abi Uisrairha azĩ abĩ akase ru Ubabirha, andanna awu usɔka na anaa. Udzur umɔ uba utsĩ Ukiristo, andanna awu usɔka na anaa.

Imar Uyesu Ukiristo (Irh 2.1-7)

18 Imar Uyesu Ukiristo iwe riminɛ. Uyanga Umaryamu awu ukarh Uyusuf. Umbɔ anasi ipfunumbɔ, nu umbɔ anyã unga awu ra anaa ru ubok Ipfu Isarsatangge.

19 Ukarhnga Uyusuf arhiku uner asi ibeenga idzowe unga atsa ra asu anera, unga

akaifɛrhkɔ iyiki ibɔre unga ri iwɔk.
20 Bɔr unga ana akaifɛrhkɔ
akɛrɛ ha na arheyirhɔ anyã
ipfu itser Uteijee kapɛɛng ru
unga ni igɔr unga igɛ, <<A
Uyusuf ungwɛ̃ Udauda, niba
ugũo iwei iyɛi Umaryamu
unga awu utsɛ̃ngo, ubinkutsu
anaa hã unga aka akɔ̃ adzeki
Ipfu Isarsatangge.
21 Awuri imar ungwɛ̃
nu ungo utare itsoknga
igburh Uyesu, ubinkutsu
unga awuri ifɔrh anernga ra
arhimmbɔ.>>
22 Kishoo akɛrɛ ha akorhe
rimi ngge itsuifɛr ubinkpi
Uteijee aka arherhe ra angwĩ
uwuku usɔm Arherhu-Num
agɛ,
23 <<Unakugbĩrhĩ awuri
ikɔ̃ anaa na amar ungwɛ̃
umbɔ ayisi itsoknga Uim-
manuwerh,>> agbena ag-
burh <<Unum awu nggu
umɛn.>>*
24 Ivangyɛ Uyusuf aka azir
ru urhɔ, unga adɔsa arherhe
ha ipfu itser Uteijee iki
irherhe na ayɛi Umaryamu
unga awea utsɛ̃nga.
25 Bɔr asi irhaa nggu
unga utsɛku unga aka amar
ungwɛ̃nga. Uyusuf atare
itsoknga igburh Uyesu.

2

Abika ahwɛng ídzɛɛr adzek udiki inyɛ̃num aba iyepa

1 Ivangyɛ umbɔ aka amar
Uyesu ru uteu Ubaitarhami
ru Uyahudiya ri ivang
Uhiridu aka awu uyɛrhe,
abika ahwɛng ídzɛɛr adzeki
igɔ̃kpee aba Urusharhima.
2 Na arhusa agɛ, <<Ungwɛ̃
hã umbɔ aka amar awe rinɛɛ
uyɛrhe abi Uyahuda? Umɛn
inyãmɛn idzɛrnga ri igɔ̃kpee
nu umɛn ĩba idzowe unga
igɔng.>>
3 Ivangyɛ Uyɛrhe Uhiridu
aka agũ rimi, amɛnnga adake
nu kishoo abi Urusharhima.
4 Ivangyɛ unga aka akɔng
kishoo ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu abika ame-
suwe Ikpem, unga arhusa
umbɔ anangkɛ umbɔ aka
imar Ukiristo.
5 Umbɔ agɔr unga agɛ,
<<Ru uteu Ubaitarhami ru
Uyahudiya. Ubinkpi uwuku
usɔm Arherhu-Num aka
atsɛng,
6 << <Bɔr ungo, Ubaitarhami
ra abĩ Uyahuda,
ungo usi iweɔ uwuku uci
ri iteu Uyahuda.
Ubinkutsu awu ru ungo
uyɛrhu uwɔɔ aka idzeka,
uwuruwi aka idarh aner-
mum Uisrairha.> >>*
7 Mɔcɛ Uhiridu aghɔ̃rhã ay-
isa abika ahwɛng ídzɛɛr ha
arhusa abee ihwɛng ivangyɛ
umbɔ aka anyã idzɛɛr ha.
8 Mɔcɛ unga adene
umbɔ azĩmbɔ Ubaitarhami
agɔr umbɔ agɛ, <<Àka azĩ
angwɛ̃dzɛn na arhisuwa
irheng ungwɛ̃ hã. Ivangyɛ
umbi aka anyãmbi unga,
umbi aba asɔma umum nu
umum igamum izĩ indzowe
unga igɔng.>>
9 Umbɔ aka agũ arherhe
uyɛrhe amaa, umbɔ azĩmbɔ

* **1:23** Àka anyã ikɛi: Uish 7.14. * **2:6** Àka anyã ikɛi: Umik 5.2.

udĩmbɔ. Idzɛɛr ha umbɔ aka anyã ri igɔ̃kpee ha izɛ̃rhã ra asumbɔ, umbɔ adɔsa ngge utsɛku ngge iki iba idɛ̃ɛ̃ ra anangkɛ ungwɛ̃ hã aka awe.

10 Ivangyɛ umbɔ aka anyã idzɛɛr ha, umbɔ agɔm anggɔm akarhãrhã.

11 Umbɔ aka atsĩ ri iya ha, umbɔ anyã irheng ungwɛ̃ hã nggu uyanga Umaryamu, umbɔ atararhu ra anangnga adzowe unga igɔng. Mɔcɛ umbɔ agarha akpokambɔ adzowe ízũwã uzinarhi nu atsei umbɔ iki iyisa ufirankisen nu umur.

12 Umbɔ aka awu ri irheyirhɔ, Unum adɛyika umbɔ niba ibvui azĩmbɔ ru Uhiridu. Umbɔ adɔsu udĩ ukpɔɔ azĩmbɔ abĩmbɔ.

Atĩ azĩmbɔ Umasar

13 Umbɔ aka azĩmbɔ, Uyusuf arheyirhɔ anyã ipfu itser Uteijee iki igɔr unga igɛ, <<Usisok, ushupu irheng ungwɛ̃ hã nu uyanga na atĩ azĩmbi abĩ Umasar. Àka asei nggɔɔ ha utsɛku umum iki indɛyiwa umbi. Uhiridu awuri ibeenga irheng ungwɛ̃ hã na afɛre unga.>>

14 Nggee unga asok ashupu irheng ungwɛ̃ hã nu uyanga ru untsuuka akũ azĩã Umasar.

15 Umbɔ asei nggɔɔ ha utsɛku Uhiridu aka akpe. Akɛrɛ ha akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi Uteijee aka arherhe ra angwĩ uner uwuku usɔm Arherhu-Num agɛ, <<Umum iyisu ungwɛ̃mum adzek ru Umasar.>>†

Afɛyiwe awɛkaci ru Uyahudiya

16 Ivangyɛ Uhiridu aka ahwɛng ugɛ abika ahwɛng ídzɛɛr ha arhɛm unga, unga agũ avɔm akarhãrhã. Unga atsu umbɔ afɛyiwe irheng awɛkatsa kishoo ru Ubaitarhami nu ikãwãngge, udzur ra awɛkatsa abi imɛka ivaa uba ra andzing. Unga akorha akɛrɛ ha ubinkutsu udzur ri ivang hã abika ahwɛng ídzɛɛr ha aka asɔme unga imar ungwɛ̃ hã iki iwe imɛka ivaa.

17 Ivang hã niyɔ ngge iki itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirimiya aka arherhe agɛ,

18 <<Agũmbɔ urhɛm ru Urama,
ididɔng nu ifakpe irhɛirhɛ,
Urahirha unga adɛ̃ɛ̃ iciu akpe angwɛ̃nga,
na akpɛ̃ɛ̃ iyɛi idɔngamɛn ru unera,
ubinkutsu aka ashembɔ.>>‡

Abvui azĩ Unazarat

19 Uhiridu aka akpe, Uyusuf arheyirhɔ ru Umasar anyã ipfu itser Uteijee iki igɔr unga igɛ,

20 <<Usok ushupu irheng ungwɛ̃ hã nu uyanga ukũ uzĩ abĩ Uisrairha. Abika abee ifɛr ungwɛ̃ hã aka akpembɔ.>>

21 Nggee unga asok, ashupu ungwɛ̃ nu uyanga akũ azĩã abĩ Uisrairha.

22 Bɔr unga aka agũ ugɛ Uarkirhayu ungwɛ̃ Uhiridu aka anyangu ukam utɛnga awu uyɛrhe Uyahudiya, unga

† **2:15** Àka anyã ikɛi: Uho 11.1. ‡ **2:18** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.15.

agũã iwei izĩ nggɔɔ ha. Bɔr unga aka arheyirhɔ umbɔ agbiite atonga, unga atsĩã ru Ugarhirhi.

23 Azĩ aseisa ru uteu ukpɔɔ umbɔ iki iyisa Unazarat. Ngge itsuifɛr ubinkpi abika asɔm Arherhu-Num aka arherhe agɛ, <<Awuri iyisa unga uner Unazarat.>>

3

Isarhe Uyohana Uner Ubɔtisima
(Umar 1.1-8; Irh 3.1-18; Uyoh 1.19-28)

1 Ivang hã niyɔ Uyohana Uner Ubɔtisima aka aba adzowe isarhe ra arhum Uyahudiya,

2 anu igɔr agɛ, <<Àka adzipa, Iyɛrhe afã iki iyongge!>>

3 Uner ha nuwɔ uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe ra arherhanga agɛ,

<<Urhɛm uwɔɔ uyisa ra arhum ugɛ,
<Àka agbishuwe udĩ Uteijee,
àka avii atsĩndĩã uku urhirhiki ru unga! > >>*

4 Atorho Uyohana awu igwar urhakumi, abow ikpɔm ubvur nu upfurhsĩnga. Ubinghanga uwu asusu nu utoo arhum.

5 Mɔcɛ aner Urusharhima nu abi Uyahudiya kishoo nu abĩ akɔɔ ru ugbɛr Azɛ̃ Urdun adzeyi aba ru unga.

6 Adɛ̃ɛ̃ asɔm arhimmbɔ nu unga asorhuwe umbɔ ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.

7 Bɔr unga aka anyã abi Ufarisi nu abi Usaduki arhɛrhɛ aka aba ra anangkɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ isorhu ubɔtisima, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃ íbvui! Ungaa adɛyiwa umbi itĩ avɔm Unum aka iba unuma?

8 Àka atɔ̃ itseryɛ iki idɛyiwe idzidzipambi.

9 Àka aneke ikaifɛrhkɔ ra amɛnmbi agɛ, <Uibrahim unga awu utɛmɛn.> Umum idɛyiwa umbi Unum awea ri ijee unga aka itsu atarh akɛrɛ ake awe awɛkaci ru Uibrahim.

10 Aka atsumbɔ anggãi ru unang acucii. Ubɛn ucucii uku usi ighwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize, awuri igbɛr umgbɔ atsu ru urha.

11 <<Umum ikorhuwa umbi ubɔtisima nggu amɛ̃ utsar idzidzipambi. Bɔr uwuruwi aka ananga umum ijee nggawɔ awuri iba ru undzingmum, abadaknga umum isi ímɛ̃ɛ̃mum ishipa. Unga awuri isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge nu urha.

12 Akpɔm nggu utaknga, awuri itsɛki ishaa itsemnga na akarha ngge atsuku ungbanga na akpĩĩwe uhweenga ru urhakpi uku usi írhimkpɔ.>>

Ubɔtisima Uyesu
(Umar 1.9-11; Irh 3.21-22)

13 Mɔcɛ Uyesu aka adzeku Ugarhirhi aba ru Uyohana asorhuwe unga ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.

* **3:3** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3.

14 Uyohana abee ikɛn unga,
agɔr agɛ, <<Umum ibee ungo
usorhuwa umum ubɔtisima,
ungo usok uba ru umum?>>

15 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Uneke ngge iwe rimi icɛrɛ.
Azea umɛn ikorhe ri iminɛ
ngge itsuifɛr kishoo ubinkpi
Unum aka abee.>> Mɔcɛ Uyohana abemuwe unga.

16 Umbɔ aka asorhuwe
Uyesu ubɔtisima, unga
adzeka ra amɛ̃. Kanying
afã ayanga, unga anyã Ipfu-Num iki icipuwa ru nyaku
unurhɛu, iba isei nu unga.

17 Mɔcɛ urhɛm udzeka
afã ugɔr ugɛ, <<Uwɛrɛ unga
awu Ungwɛ̃mum ukpekũ iki
ibema. Nggu unga umum
igũibɛn akarhãrhã.>>

4

Undenggũ adeyi Uyesu
(Umar 1.12-13; Irh 4.1-13)

1 Mɔcɛ Ipfu-Num idarh
Uyesu izĩngge ra arhum ru
Undenggũ adeya unga.

2 Uyesu akpem igha ubin
inuma isɔka inaa nu utsuu
nu atenum. Unga aka amaa,
imerh ifɛr unga.

3 Mɔcɛ Undenggũ aba agɔr
unga agɛ, <<Ungo uba uwu
Ungwɛ̃ Unum, utsu atarh
akɛrɛ awu uborodi.>>

4 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Itsɛng Arherhu-Num igɔr
igɛ, <Asi iwea ubingha
ukpekũ itsu unera abɛk, bɔr
ubɛn urhɛm arherhe uku
udzeka ra angwĩ Unum.>*>>

5 Mɔcɛ Undenggũ ashupa
unga azĩ adɛ̃ɛ̃ afafã nu usarkasar uteu ni itsi uvi Iya-Num.

6 Agɔr unga agɛ, <<Ungo
uba uwu Ungwɛ̃ Unum,
utersha ugba nu abĩ.
Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ,

<< <Unga awuri itsu
ípfu itsernga ngge
ingwɛ̃dzɛn
ni ikaa ungo,

ngge iwuri ikpɔm ungo ra
afafã ra aboknngge,
utsur ungo ukwɛrɔ
undaidakngo nu
utarh.>† >>

7 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Itsɛng Arherhu-Num
igɔrngge ikɛi ugɛ, <Ungo niba
ivirungo Uteijee Unumngo!
>‡>>

8 Undenggũ ashupa unga
ikɛi aden ni itsi igũ iyɔɔ
iderdetangge, adɛyiwe unga
iyɛrhe upfung nu igɔngngge.

9 Unga agɔr unga agɛ,
<<Kishoo abina akɛrɛ umum
iwuri idzaamum ungo, ungo
uba utararhu nu udzaango
umum igɔng.>>

10 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Usɔkɔ ru umum, Ushaitan!
Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Udzowe
igɔng ru Uteijee Unumngo, nu uwu ugãrhãnga
ukpekũ.>§>>

11 Mɔcɛ Undenggũ abɔruka
unga, nu ípfu itser-Num iba
itɔ̃we unga itser.

---

* **4:4** Àka anyã ikɛi: Iva 8.3. † **4:6** Àka anyã ikɛi: Amb 91.11,12. ‡ **4:7** Àka anyã ikɛi: Iva 6.16. § **4:10** Àka anyã ikɛi: Iva 6.13.

Uyesu atirhi itsernga ru Ugarhirhi
(Umar 1.14-15; Irh 4.14-15)

12 Uyesu aka agũ ugɛ umbɔ aka atsuke Uyohana ru ugborzĩ, unga abvui azĩã Ugarhirhi.
13 Abɔruka Unazarat, azĩ asesa ru Ukafanahum, ukpurukpi uku uwe nggɔɔ ra angwĩ ukau ukugɔng ra abĩ Uzeburhun nu Unaftarhi.
14 Ngge itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe agɛ,
15 <<Abĩ Uzeburhun nu abĩ Unaftarhi,
aka awu utsĩndĩ ukau ukugɔng,
ugar Azɛ̃ Urdun,
Ugarhirhi aka awu atsen abi Uyahuda,
16 umɔ abika asei ru uzĩ
aka anyãmbɔ nggaa irhirhang.
Nu abirabɛ aka asei ra abĩ aki uzirhzĩ akpe,
irhirhang iki irhangngge ru umbɔ.>>
17 Udzur ri ivang hã Uyesu aka atirhi idzowe isarhe, agɔr agɛ, <<Àka adzipa, Iyɛrhe afã iki iyongge!>>

Uyesu ayisu inera inaa abika adzui abɛrh
(Umar 1.16-20; Irh 5.1-11)

18 Uyesu azɛ̃rhã nu ubang Ukau Ugarhirhi nukpi, unga anyã inera ivaa angwɛ̃yi, Usiman uwuruwi umbɔ aki iyisa Ubitru nu Uandarawu ungwɛ̃mbɔ. Anu itang igber ru ukau, ubinkutsu umbɔ awu abika adzui abɛrh.
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba adɔsa umum, nu umum iwuri itsu umbi awu abika adzui anera.>>
20 Ivanga unying umbɔ aneke igbermbɔ na adɔsa unga.
21 Unga aka abɔre anang hã na azĩ anyã inera ivaa angwɛ̃yi ikɛi, Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ. Awu ru ukhukhɔɔ amɛ̃ nggu utɛmbɔ Uzabadi, adɛ̃ɛ̃ igbishi ígbermbɔ. Uyesu ayisa umbɔ.
22 Kanying umbɔ anekukumbɔ ukhukhɔɔ ha ru utɛmbɔ na adɔsa unga.

Uyesu akerhuwe abi irhãrhã
(Irh 6.17-19)

23 Uyesu azɛ̃rhã amaa Ugarhirhi, amesuwe ra abã ifɛn-Nummbɔ, adzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum, na akerhuwe ubɛn irhãrhã nu ikpũ ighighong anera.
24 Isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge abĩ Usuriya, anera akũ abika agũ ighighong akarhãrhã na ahwa ayetnum nggu ikpũ írhãrhã, nu abi ípfu iyiki ibewe, nu abi irhãrhĩ izurh, nu abika afɔr uzɛ̃rhã adambɔ, unga akerhuwe umbɔ.
25 Anera arhɛrhɛ aka adzeku Ugarhirhi, nu iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi, nu Urusharhima, nu Uyahudiya nu ugar Azɛ̃ Urdun adɔsa unga.

5

Idorh ni itsi igũa
(Irh 6.20-23)

1 Ivangyɛ Uyesu aka anyã
ikikɔng anera arhɛrhɛ, unga
afũ asei ni itsi igũa. Angwɛ̃
imesanga aba ru unga.
2 Unga atirha amesuwe
umbɔ agɛ,
3 <<Idorh iwu iyi abirabɛ aka
awe atsũwã ri ipfumbɔ,
ubinkutsu Iyɛrhe afã iwu
iyimbɔ
4 Idorh iwu iyi abi
ighongamɛn,
ubinkutsu awuri
idɔngukumbɔ amɛnmbɔ.
5 Idorh iwu iyi abika adɔɔr,
ubinkutsu ukam upfung
uwuri iwe ukpumbɔ.
6 Idorh iwu iyi abirabɛ aka
agũ imerh
nu ugɔ̃ irhirhika,
ubinkutsu umbɔ awuri
ishurmbɔ.
7 Idorh iwu iyi abika acu-
corhe,
ubinkutsu awuri
icorhukumbɔ umbɔ.
8 Idorh iwu iyi abi amɛn aka
atɛn,
ubinkutsu umbɔ awuri
inyãmbɔ Unum.
9 Idorh iwu iyi abika atsu
ididɔɔr,
ubinkutsu awuri iyisa
umbɔ angwɛ̃ Unum.
10 Idorh iwu iyi abika ahwa
uver ri irhirhika,
ubinkutsu Iyɛrhe afã iwu
iyimbɔ.
11 <<Idorh iwu iyimbi
ivang anera iki irhena umbi,
ayɔm umbi, na arherhuwa
umbi ikpũ iki ibewe ri
itsimum.
12 Àka agɔm akarhãrhã,
ubinkutsu umbi awuri
ikpo itosa irhɛirhɛ ra afã,
ubinkutsu rimi hã umbɔ aka
ayɔm abika asɔm Arherhu-
Num abi inggbaashia.

Angwã nu irhirhang
(Umar 9.50; Irh 14.34-35)

13 <<Umbi awu angwã abĩã.
Bər angwã aba ashike nu
itonga ake, awuri ikorha
aguse na atsu ake awe angwã
ikɛi? Awuri ishike ru ugarh,
awuri ititare ake na anera
azɛ̃rhã nu ake.
14 <<Umbi awu irhirhang
upfung. Uteukpi uku udzin
nu igũ asi ídɛ̃ɛ̃ awɔmbɔ ukpɔ.
15 Unera asi ítsu irhirhang
na awɔka ngge ri ikikĩĩ. Nu
ngge iki iwe rimi, awuri
idene ngge idɛ̃ɛ̃ ra anang
idɛ̃ɛ̃ngge nu ngge irhange
ubɛn unera ri iya.
16 Rimi hã, àka aneke
irhirhangmbi irhang ra
anera, ngge ítsu umbɔ anyã
itser iyiki izembi na akpoi
Utɛmbi uwu afã.

Itsuifɛr iyi Ikpem

17 <<Niba akaimbi ifɛrhkɔ
ugɛ umum ĩba ififɔ̃rhuwe
Íkpem Umusa use itsɛng abika
asɔm Arherhu-Num. Umum
isi ĩbamum ififɔ̃rhuwe ngge,
bər umum ĩba itsu ngge
itsuifɛr.
18 Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, utsɛku afã nu
abĩ awuri imaa, uko ishia
ra arherhe Íkpem Umusa isi
ífɔ̃rhũngge utsɛku umbɔ aki
itsu abina kishoo atsuafɛr.
19 Uwuruwi aka azharhuwe
ungwɛ̃rhi ishia unying ri
Ikpem na amesuwe anera
akorha ngge, awuri iyisa
unga uku ucia ri Iyɛrhe afã,
bər uwuruwi aka adɔsa ngge
na amesuwe ngge, awuri

iyisa unga nggaa uner ri Iyɛrha afã.
20 Umum idɛyiwa umbi ugɛ irhirhikambi iba isi inangngge iyi abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, umbi asi ítsĩmbi ri Iyɛrhe afã.

Imesa ri itsi avɔm (Irh 12.57-59)

21 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka adɛyiwe atokamɛn isha agɛ, <Àka niba afɛrmbi unera,* nu uwuruwi aka afɛr uner awuri itsu uvau nu unga.>
22 Bɔr umum idɛyiwa umbi uwuruwi aka agũ avɔm nggu undɔkanga awuri itsu uvau nu unga. Ikɛi uwuruwi aka ayisu undɔkanga agɛ, <Ibɛm,> umbɔ awuri ikũna unga azĩ ra anang aka atsu uvau. Bɔr uwuruwi aka agɔr undɔkanga agɛ, <Ugugge! > unga awuri itsĩ ri igbaigba idzũũ urha.
23 <<Nggee, ungo uba udɛ̃ɛ̃ngo idzowe izũwã nu uyitta ugɛ uwɔɔ awu ra avɔm nggu ungo,
24 uneke izũwã hã ra asu ubeu ha kata. Ugbaashia uzĩ umbi agbisha nggu uner ha. Mɔcɛ nu uba adzowe izũwãngo.
25 <<Unera aba atsuka arherhe ri itsingo ru udzepurhe uku uvarha arherhe, àka agbisha nu utsĩndĩ ifetem, iba ishingge rimi unga awuri igbopuwe ungo nggu uwuku atsu uvau, uwuku utsu uvau atsuke ungo ra abok ambow umbɔ agbange ungo ru ugborzĩ.
26 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ungo usi ídzekɔ umɔ utsɛku ungo iki ifai umaa ukobo ha umbɔ aka atsu ungo ififai.

Imesa ri itsi arhim itomadak

27 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ, <Niba utomungo-dak.>†
28 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn unera aba arhisa ukutsɛrh irhi anyɔna, unga aka atomunga-dak nggu utsɛrh ha ra amɛnnga.
29 Usungo ukpu ubok ugha uba uwuri itsuka ungo ra arhim, uhor ukpɔ utare. Ugba ungo ushiɔ ru ugau ukpɔɔ ukpu iyorngo nu umbɔ aka itare iyorngo kishoo ri idzũũ urha.
30 Ubok ughango uba itsukakpɔ arhim ru ungo, uzharha ukpɔ utare. Ugba ungo ushiɔ ru ugau ukpɔɔ ri iyorngo nu iyorngo kishoo iki itsĩ ri idzũũ urha.

Izharhuwe itsɛrh (Umat 19.9; Umar 10.11-12; Irh 16.18)

31 <<Aka agɔrmbɔ ugɛ, <Uwuruwi aka itsũwe utsɛ̃nga, awu ufang unga adzowe ubvur izharhuwe itsɛrh.>‡
32 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn unera aka atsũwe utsɛ̃nga ri ida iwe ru uvau itoma-dak, atsuke unga ru utsĩndĩ itoma-dak. Nu uwuruwi aka apfunu utsɛrh

* **5:21** Àka anyã ikɛi: Idzi 5.21. † **5:27** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.14. ‡ **5:31** Àka anyã ikɛi: Iva 24.1.

uwuku uwuwayi ha, uner ha atoma-dak.

Uyirh

33 <<Ikɛi umbi aka agũmbi umbɔ aka adɛyiwe atokamɛn agɛ, <Àka niba azharhukumbi uyirh, bɔr imɛ̃ɛ̃ngge ungo utsufɛr ubinkpi ungo uku uyirhe Uteijee.>

34 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ niba ayirhmbi uyirh. Niba ayirhmbi nggu afã, ubinkutsu afã awu anang isei Unum.

35 Niba ayirhmbi nggu upfung, ubinkutsu awu ubin uku utsorhe andaidaknga, use nggu Urusharhima, ubinkutsu awu uteu Uyɛrhe Ukugɔng.

36 Niba uyirhɔ nggu itsingo, ubinkutsu ungo usi ídɛ̃ɛ̃ utsu igwar unying iwengge iki iterha use iki ifĩrhã.

37 Imɛ̃ɛ̃ngge umbi agɔr agɛ <Ĩĩ> use <Ĩ'ĩ>. Ubɛn ubinkpi uku utɔngkpɔ rimi idzeku uwuku ubewe ha.

Ififai
(Irh 6.29-30)

38 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ, <Unera aba atsũwũka usungo, umbɔ atsũwe usu ukpunga, nu unera aba atsũwũka unyĩĩngo, umbɔ atsũwe unyĩĩ ukpunga.>§

39 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ niba afaimbi iyiki ibewe nggu iyiki ibewe. Unera aba akwɛra ungo nu utam ubok ugha, udzipuwe utam ukpu uvaa ikɛi.

40 Unera aba atsuka arherhango ra anang aka atsu uvau na abeenga ivur atorhango, udzowe nggu atorho akagɔnga ikɛi.

41 Unera aba atsu ungo uzɛ̃rhũngo ru ukirhomita unying, uzĩ nggu unga akirhomita avaa.

42 Udzowe uwuruwi aka aba ibibee ru ungo, niba udzipukɔ undzing nu uwuruwi aka abee ikɔw ru ungo.

Àka abema anggamtsakmbi
(Irh 6.27-28,32-36)

43 <<Umbi aka agũmbi umbɔ aka agɔr agɛ, <Ubemu undɔkango nu ukpɛ̃ɔ uwuku ukpɛ̃ ungo.>*

44 Bɔr umum idɛyiwa umbi ugɛ, àka abemu uwuku ukpɛ̃ umbi na afɛne-Num ru abika adzaa umbi uver.

45 Rimi hã umbi awuri iwe ru nyaka angwɛ̃ idzidzɛrhe abi Utɛmbi ra afã. Unga atsu unum urhang ra abika aze nu abika abewe, na atsu inai idoi ra abika arhurhika nu abirabɛ aka asi irhikumbɔ.

46 Umbi aba abema abirabɛ aka abema umbi ukpekũ, umbi awuri ikpo ikpũ ugbɛtu ukusong? Use abika ayɛi ikirbi abĩ asi ikorhumbɔ rimi?

47 Umbi aba akpurha aghwe anermbi, umbi akorhu use anang abɔɔ? Abi uzĩ asi ikorhumbɔ rimi hã?

48 Àka awe andzumunga ri irhirhika, ru nyaku Utɛmbi

§ **5:38** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.24; Urha 24.20; Iva 19.21. * **5:43** Àka anyã ikɛi: Idzi 19.18.

uwu afã aka awu undzumunga ri irhirhika.

6

Adzowe izũwã

1 <<Àka angwɛ̃dzɛn utsur itser iyi irhirhikambi iwengge iyi anera aka inyã. Umbi aba akorhe rimi, umbi asi íkpombi itosa ru Utɛmbi uwu afã.

2 <<Ngge itsu ivangyɛ ungo uku uwuri idzowe abika abubee, niba urherhungo ake ra awiya, ru nyaka abi ukpukpeta aki ikorhe ra abã ifɛn-Num nu atsĩndĩ ngge itsú anera akpoi umbɔ. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛi itosambɔ niyɔ.

3 Bɔr ivangyɛ ungo uku iyike uner uwuku ububee, niba uneke uner uwɔɔ ahwɛnga ubinkpi ungo uku ikorhe.

4 Ngge ítsu izũwã ungo ima iwe ri iwɔk. Mɔcɛ Utɛngo, uwuku unyã ri iwɔk, ama adzaa itosango.

Ifɛn-Num
(Irh 11.2-4)

5 <<Ivang ifɛn-Nummbi, àka niba awembi ru nyaka abi ukpukpeta, umbɔ abemi idɛ̃ɛ̃ na afɛn-Num ra abã ifɛn-Num nu atsĩndĩ ru anera anyã umbɔ. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛimbɔ undzumu itosambɔ.

6 Bɔr ivangyɛ ungo iki ifɛn-Num, utsĩ ru ubãngo nu ufɔme angwĩ ubãã, ufɛnu Utɛngo uwuku uwe ri iwɔk. Utɛngo uwuku unyã ri iwɔk awuri idzidzaanga itosango.

7 Ivangyɛ umbi aka ifɛn-Num, àka niba adarhumbi ider arherhe ru nyaka abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum. Umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ arherhe urhɛrhɛ uwuri itsu umbɔ agũ.

8 Niba awembi ru nyaka umbɔ. Utɛmbi ahwɛnga ubinkpi umbi aka abee nu umbi adɔrha afɛna unga.

9 <<Àka afɛn-Num riminɛ,
<< <A Utɛmɛn ra afã,
atsam itsokngo isarsatake.
10 Iyɛrhango iba,
ubinkpi ungo uku ubee umbɔ akorhe
ru upfung ru nyaka umbɔ iki ikorhe ra afã.
11 Uma udzaa ubinghamɛn ukpu irherɛ.
12 Uma utsũwe arhimmɛn,
ru nyaka umɛn iki isaki itsũwe abika ashɔng umɛn.
13 Niba udarh umɛn uzĩɔ ru undeya,
bɔr ufɔrh umɛn ri iyiki ibewe.>
14 Umbi aba atsũwũkumbi anera aka ashɔng umbi, Utɛmbi uwu afã awuri itsũwãnga umbi.
15 Bɔr umbi aba asi itsũwũkumbi anera aka ashɔng umbi, rimi hã Utɛmbi asi ítsũwũka arhimmbi.

Ikpem ighabin

16 <<Ivangyɛ umbi aka ikpem ighabin, niba asherhumbi unyɛ̃ɛ̃mbi ru nyaka abi ukpukpeta aki ikorhe, umbɔ aka isaka asherhu unyɛ̃ɛ̃mbɔ ra anera anyã umbɔ aka akpem ighabin. Umum indɛyiwa

umbi idzidzɛrhe, umbɔ aka ayɛimbɔ undzumu itosambɔ.
17 Bɔr ivangyɛ ungo uku ukpemɔ̃ ighabin, usorh asungo nu ukpai itsingo nu udzuka atsei,
18 utsur anera ahwɛngmbɔ ungo uku ukpem ighabin, bɔr Utɛngo ukpekũ, aka awu ri iwɔk. Nu unga, Utɛngo aka anyã ri iwɔk, awuri idzidzaanga itosango.

Iwe ru ubin ra afã
(Irh 12.33-34)

19 <<Niba akɔng abin angwɛ̃mbi ru upfung, anangkɛ adzurh nu ivivɔ̃ɔ̃ iki idakuwe ake, nu avɛu aki itsĩ avɛu ivɛu.
20 Bɔr àka atsu amɛnmbi ri ikpo ugbɛta ra afã, anangkɛ adzurh nggu ivivɔ̃ɔ̃ asi ídakuke ake, anangkɛ avɛu asi ítsĩ avɛumbɔ.
21 Ubinkutsu, anangkɛ abinmbi aka awe, umɔ amɛnmbi aka iwe ikɛi.

Irhirhang iyor
(Irh 11.34-36)

22 <<Asu ake awu irhirhang iyor. Asungo aba akerke, iyorngo kishoo iwuri itɔk nggu irhirhang.
23 Bɔr asungo aba asi ikerke, iyorngo kishoo iwuri iwe ru uzĩ. Uba irhirhang ru ungo iwu uzĩ, nggaa uzĩ hã uwu uguse!
24 <<Unera asi ídɛ̃ɛ̃ atɔ̃wũka itser ra ateiya avaa. Unga awuri ibema unying na akpɛ̃ɛ̃ uwɔrɔ, unga awuri idzowe itsinga ru unying na akpɛ̃ɛ̃ uwɔrɔ. Ungo usi ídɛ̃ɛ̃ udzowukɔ itsingo ru Unum nu uhwɛk.

Niba agũmbi ighong
(Irh 12.23-31)

25 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, niba agũmbi ighong ru ibibɛkmbi nu ubinkpi umbi aka igha, use ubinkpi umbi aka ihwa, use atorhakɛ umbi aka itsim nu ayormbi. Urhɛ usi inangmgbɔ ubingha? Iyor isi inangge atorho?
26 Àka anyã anunu afã. Asi idoike asi igbɛrke asi ikɔng atsuke ra angban. Bɔr Utɛmbi uwu afã unga adzowe ighigha ake. Umbi asi iwu ru ugarh anangmbi ake?
27 Ungamɔ ru umbi igũ ighongnga idɛ̃ɛ̃ itomungge ivanga unying ri inumyɛ unga aka ibɛk?
28 <<Awu use utsu umbi agũ ighong atorho? Àka arhi ífur arhum iki iseng. Isi itɔ̃ngge itser use inuw abin.
29 Bɔr umum idɛyiwa umbi, uyɛrhe Usorhomon ri igɔngnga kishoo unga anasi igbɛra idzam ru nyaki ifur unying.
30 Unum aba agbɛruka idzam nu ubĩĩ arhum rimi, uku uwe irherɛ nu udã umbɔ akpĩĩwe ru urha, asi ígbɛranga umbi idzam, umbi abi imangmang iyiki ici?
31 Nggee niba agũmbi ighong agɛ, <Umɛn igha usee? > use <Umɛn ihwa usee?> use <Umɛn itsim usee?>
32 Abi uzĩ abee ikpũ abin akɛrɛ ha. Rimi hã Utɛmbi uwu afã ahwɛnga umbi abeembi abin hã.
33 Bɔr àka agbaashia abee Iyɛrhe Unum nu irhirhikanga, nu abin hã

kishoo awuri idzaambɔ umbi ikɛi.
34 Nggee niba agũmbi ighong iyi udã, ubinkutsu udã uwu nggu ayetnumkpɔ. Ubɛn unuma ayetnum amɛ̃ɛ̃ke nggu ukpɔ.

7

Uneke itsu uvau ra anera (Irh 6.37-38,41-42)

1 <<Àka aneke itsu uvau ra anera, utsur umbɔ atsukambɔ umbi uvau.
2 Ikpũ uvauwi umbi aki itsuke anera, ikpũ iyi ha umbɔ aka itsuka umbi. Ugbiuwi umbi aka akũ amei, awuri ikũ umgbɔ ha amei adzaa umbi.
3 <<Awu use utsu ungo urhi umbumbin ru usu undɔkango nu usi inyãɔ̃ ungbũngkũ uku uwe ru usungo?
4 Ungo ukorhu uguse nu ugɔr undɔkango ugɛ, <Uneke umum itsũwã umbumbin ru usungo,> nggayɛ ungbũngkũwi uwu ru usu ukpungo?
5 Ungo uner ukpukpeta, utirhu utsũwe ungbũngkũ ru usungo, mɔcɛ nu urhi utai nu utsũwe umbumbin ru usu undɔkango.
6 <<Àka niba adzowukumbi íjui abin aka asar. Niba atarkumbi abinarhɔ aki imang ra arhede. Ake awuri ijang adak na adzipa anayiwa umbi.

Arhusa, abee, akwɛr angwĩ ubã (Irh 11.9-13)

7 <<Àka afɛna awuri idzaambɔ umbi. Àka abee umbi awuri ikpikpombi. Àka akwɛr angwĩ ubã awuri itsuruwambɔ umbi.
8 Ubɛn unerwi aka afɛna awuri iyɛisa, unga uwuku ububee awuri ikpoa, nu unga uwuku ukwɛr angwĩ ubã awuri itsurukumbɔ unga.
9 <<Awu ungamɔ ru umbi, ungwɛ̃nga aba arhusa uborodi, unga awuri idzowe unga utarh?
10 Use unga aba arhusu ubɛrh, unga awuri idzowe unga ibvui?
11 Umbi abi amɛn aka abewe aba ahwɛngmbi idzowe angwɛ̃mbi abin aka aze, iwuri iwe iguse Utɛmbi ra afã aka idzowe abin aka aze ra abirabɛ aka ifɛna unga!
12 Nggee ubɛn ubinkpi umbi aka abee anera akorhuwa umbi, àka akorhuwe umbɔ rimi hã. Akɛrɛ kishoo ake awu Íkpem Umusa nu abika asɔm Arherhu-Num.

Angwĩ akika apare nu akika atɛi (Irh 11.9-13)

13 <<Àka atsĩ ra angwĩ ubã aka apare. Ubinkutsu anera arhɛrhɛ abika atsĩ ra angwĩ aka atɛi nu utsĩndĩ uwuku uzĩ itsitsĩm, utɛi.
14 Bɔr angwĩ ubã akika apare nu utsĩndĩ uwuku uzĩ ibibɛk ughong uzãrhã. Abika adɔsa umgbɔ asi irhɛmbɔ.

Ucucii nu ikpũrhãngge (Irh 6.43-44)

15 <<Àka angwɛ̃dzɛn nggu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ. Umbi awuri inyã umbɔ ru nyaki ídɔi, bɔr idzidzɛrhe umbɔ awu íjui

ngbako iyɛ imerh iki ifɛr akarhãrhã.
16 Umbi awuri ihwɛng umbɔ ri ikpũ itsermbɔ. Awuri idɛ̃ɛ̃ akɔɔrmbɔ ikpũrhã inebi ru ucucii ididɔk, use awuri ikpombɔ uvorhvo ri ididɔk?
17 Rimi hã ubɛn ucucii uwuku uze uku usaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ize, bɔr ucucii uku ubewe uku usaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ibewe.
18 Ucucii uwuku uze usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ibewe, rimi hã ucucii uwuku ubewe usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize.
19 Ubɛn ucucii uku usi íghwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize, umbɔ awuri igbɛr atsuku urha.
20 Nggee, awu ikpũrhãke awuri itsu umbi ahwɛng ake.

Umum isi ihwɛng umbi
(Irh 13.25-27)

21 <<Asi iwea ubɛn unera aka igɔr umum agɛ, <A Uteijee, a Uteijee,> awuri itsĩ ri Iyɛrhe afã, bɔr awu uwuruwi ukpekũ aka akorhu ubinkpi Utɛmum uwuku uwu ra afã aka abee.
22 Ru unum hã anera arhɛrhɛ awuri igɔr umum agɛ, <A Uteijee, a Uteijee! Umɛn isi isɔmmɛn Arherhu-Num ri itsokngo, nu ri itsokngo umɛn iki iwayiwe ípfu iyiki ibewe ri ikorha abin idzeu arhɛrhɛ?>
23 Mɔcɛ umum iki igɔr umbɔ ugɛ, <Umum isi ihwɛng umbi. Àka asombi ru umum, umbi abika akorhe iki ibewe.>

Uner idzin itsoi nu uguge uner idzin
(Irh 6.47-49)

24 <<Nggee uwuku ugũ arherhamum na atõ itser nggu ake, unga awu ru nyaku uner itsoi uwuruwi aka adzin iyanga ni ifa.
25 Mɔcɛ inai idoi, amɛ̃ adzek, ugba uso ukwɛr iya ha. Ike isi igbake ubinkutsu, adzin ike ni ifa.
26 Bɔr uwuku ugũ arherhamum na akpɛ̃ɛ̃ itõ itser nggu ake, unga awu ru nyaku ugugge uwuruwi aka adzin iyanga nu uzuzeu.
27 Inai idoi, amɛ̃ adzek, ugba uso ukwɛr iya ha, igbigba ike ibewungge.>>
28 Ivangyɛ Uyesu aka amaa irherhe abin akɛrɛ, ikikɔnga idzedzeu imesanga,
29 ubinkutsu unga amesuwe umbɔ ru nyaku unerwi aka awe ru ijee, asi iwea ru nyaka abika amesuwe Ikpemmbɔ.

8

Uner ingbim
(Umar 1.40-45; Irh 5.12-16)

1 Ivangyɛ Uyesu aka acipuwa ri igũ hã, anera arhɛrhɛ aka adɔsa unga.
2 Uner ingbim uwɔɔ aba atararhu ra anangnga na agɔr agɛ, <<A uteiya, ungo uba ubemungo, ungo udɛ̃ɛ̃ usarango umum.>>
3 Uyesu aberu uboknga abanga unga na agɛ, <<Umum ĩbeemum, usar! >> Kanying ingbimnga ikerhungge.
4 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ, <<Niba udɛyikɔ unera. Bɔr uzĩ, udɛyiwe itsingo ru

uwuku udzowe idɛm-Num, nu udzowe izũwã ru nyaki Íkpem Umusa iki itsu. Ngge iwe ideka ru umbɔ ugɛ ungo uku ukerhungo.>>

Imangmang unggbaashi abi iwa Uroma
(Irh 7.1-10; Uyoh 4.43-54)

5 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ru Ukafanahum, uteiya abi iwa Uroma uwɔɔ aba ashɔ̃rhũ Uyesu ama ayike unga.
6 Agɛ, <<A uteiya, ugãrhãmum ashai iyor awe ri iya, anu igũ ighong akarhãrhã.>>
7 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum iwuri iba ikerhukũ unga.>>
8 Unggbaashi abi iwa Uroma ha agɔr agɛ, <<A uteiya, umum isi imɛ̃ɛ̃mum ungo iki iba ri iyamum. Bɔr urherhu urhɛm ukpekũ, ugãrhãmum hã awuri ikerhunga.
9 Umum iwe ru ubok ijee, abi iwa abɔɔ awu ru ubokmum. Igɔr uwɛrɛ inggɛ, <Uzĩ,> unga azĩã, nu uwɔrɔ inggɛ, <Uba,> unga abanga. Umum iba igɔr ugãrhãmum inggɛ, <Ukorhe riminɛ,> unga akorhe.>>
10 Ivangyɛ Uyesu aka agũ rimi, unga adzeidzeu na agɔr abika adɔsa unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ru Uisrairha kishoo umum inasi ikpomum uwuku uwe ru imangmang ikerketangge ru nyaki iyɛrɛ ha.
11 Umum igɔr umbi ugɛ anera arhɛrhɛ awuri idzeki igɔ̃kpee nu udiku urhɛɛ, aba asei nggu Uibrahim, Uishaku nu Uyakubu agha irhowa ri Iyɛrhe afã.
12 Bɔr awuri itare irhɛ abi Uisrairha ra awiya ru uzĩ, anangkɛ umbɔ aka iciu akpe nggu itãi anyĩ.>>
13 Mɔcɛ Uyesu agɔr uteiya abi iwa Uroma hã agɛ, <<Uzĩ! Iwuri ikorhungge ru nyaka ungo uku uwe ru imangmango.>> Kanying ugãrhãnga akerhunga ri ivang hã.

Uyesu akerhuwe anera arhɛrhɛ
(Umar 1.29-31; Irh 4.38-39)

14 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ri iya Ubitru, unga anyã uya utsɛrha Ubitru anu nu ukoma iyora imani.
15 Unga abangu uboknga imani iyor ha inekungge unga. Uya ha asok akorhuwe unga ubingha.
16 Urhɛɛ uku uwe, umbɔ akũ anera arhɛrhɛ abika awe ru ípfu iyiki ibewe aba ru unga. Unga akũ irhɛm awayiwe ngge na akerhuwe abi irhãrhã kishoo.
17 Akorha akɛrɛ ngge itsuifɛr ubinkpi umbɔ aka arherhe ra angwĩ uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya agɛ,
<<Unga nyanguwe irhãrhãmɛn,
unga akerhuwe ighongamɛn.>>

Ayetnum akika adɔsu Uyesu
(Irh 9.57-62)

18 Ivangyɛ Uyesu aka anyã nggaa ikikɔng anera iki

* **8:17** Àka anyã ikɛi: Uish 53.4.

idzipa unga, unga atsu umbɔ agar ukau ha azĩ ugar ukpɔrɔ.
19 Məcɛ uner uwuku umesuwe Ikpem aba agɔr unga agɛ, <<A umarhem, umum idɔsa ungo izĩ ubɛn anang ungo iki izĩ.>>
20 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Íjui ngbako iyiki ici iwengge ri ingwĩngge, anunu ikɛi aweke ra ashiyake, bɔr Ungwɛ̃-Ner ashia ra anangkɛ unga aka itsu itsinga.>>
21 Ungwɛ̃ imesa uwɔɔ agɔr unga agɛ, <<A uteiya, uneka umum inggbaashia izĩ ĩdzake utɛmum.>>
22 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum, uneke abika akpe adzake abika akpembɔ.>>

Uyesu adɔɔte ugba inai
(Umar 4.35-41; Irh 8.22-25)

23 Məcɛ unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, angwɛ̃ imesanga adɔsa unga.
24 Kanying ugba ukerketakpɔ usoyi ru ukau amɛ̃ hã, amɛ̃ asoyi atsĩrhã ru ukhukhɔɔ ha. Bɔr Uyesu awu ru urhɔ.
25 Angwɛ̃ imesa azĩ azita unga, agɔr agɛ, <<A uteiya, ufɔrha umɛn! Umɛn iki iwuri itsĩmmɛn!>>
26 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abi imangmang iyiki ici, awu use utsu umbi agũ iwei rimi?>> Məcɛ unga asok atsɛrhu ugba nu ubvun ukau ha. Ukpɔ kishoo udɔɔr uku utata.
27 Anera adzeidzeu na arhusa agɛ, <<Awu ikpũ uner uwukusong nuwi? Ugba nu ubvun ukau ikɛi agũna unga! >>

Ikikerhuwe inera ivaa abi ipfu iyiki ibewe

28 Ivangyɛ unga aka atsĩ ugar ukpɔrɔ ra abĩ abi Ugadara, inera ivaa abi ipfu iyiki ibewe aka adzek ra anang adzak anera agbopa unga. Umbɔ awu ubin iwei akarhãrhã, ngge itsu anera asi idɛ̃ɛ̃ adɔsumbɔ utsĩndĩ hã.
29 Umbɔ atsu ivum agɛ, <<A Ungwɛ̃ Unum, ungo uba itser use ru umɛn? Ungo uba idzaa umɛn uver ri ivanga idɔrhi iwe?>>
30 Ukhapa ru umbɔ, ukpui arhede arhɛrhɛ udɛ̃ɛ̃ ughãwã.
31 Ípfu iyiki ibewa ha ishɔ̃rhũ Uyesu igɛ, <<Ungo uba uwayikɔ umɛn, utsu umɛn itsĩ ru ukpui arhede ukpɔrɔ.>>
32 Məcɛ unga agɔr ngge agɛ, <<Àka azĩ!>> Ngge idze izĩ ru ukpui arhede ha, ake asok atĩ acipa nu ughoghor abang ukau ha agba atsĩ ra amɛ̃ akpeke.
33 Abi ughãwã arhede ha atĩ atsĩ ru utepa adzowe isarhe ha kishoo, nu ubinkpi uku ukorhe ra abi ipfu iyiki ibewa ha.
34 Məcɛ kishoo anera ru utepa adzek agbangu Uyesu. Ivangyɛ umbɔ aka anyã unga, umbɔ ashɔ̃rhã unga ama asoka ra abĩmbɔ.

9

Uyesu akerhuwe uner ushayi iyor
(Umar 2.1-12; Irh 5.17-26)

1 Uyesu atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃,
agar azĩ uteunga.
2 Aner abɔɔ akũ uner ishayi
iyor aba ru unga, anu nu
ufar. Ivangyɛ Uyesu aka anyã
imangmangmbɔ, unga agɔr
ushayi iyor ha agɛ, <<Niba
ugũo ighong ungwɛ̃ ha, umbɔ
aka atsũwãmbɔ arhimngo.>>
3 Mɔcɛ abɔɔ abika ame-
suwe Ikpem agɔr adɔkambɔ
agɛ, <<Utsak uwurɛ arhenu
Unum!>>
4 Bɔr Uyesu ahwɛnga
ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ,
unga agɛ, <<Awu use utsu
umbi akaifɛrhkɔ iyiki ibewe
ra amɛnmbi rimi?
5 Akasong asi ighongke
irherhe, igɔr ugɛ, <Umbɔ aka
atsũwãmbɔ arhimngo,> use
igɔr ugɛ, <Usisok uzɛ̃rhã?>
6 Bɔr umum ibee umbi
ahwɛng ugɛ Ungwɛ̃-Ner awea
ri ijee iyiki itsũwe arhim ru
upfung.>> Mɔcɛ unga agɔr
ushayi iyor ha agɛ, <<Usisok
ufetu ufarngo uzĩ ri iya.>>
7 Nu utsa ha asok azĩã ri
iyanga.
8 Ivangyɛ ikikɔng anera
iki inyã rimi iwei ifɛr umbɔ.
Umbɔ akpoi Unum, aka
adzowe anera ikpũ ijee ha.

Uyesu ayisu Umatiyu
(Umar 2.13-17; Irh 5.27-32)

9 Uyesu awu ru azɛ̃rhã
na anyã utsawɔɔ agburh
Umatiyu asei ra anang aka
ayɛi ikirbi abĩ. Uyesu agɔr
unga agɛ, <<Udɔsa umum.>>
Mɔcɛ Umatiyu asok adɔsa
unga.
10 Uyesu asei ighabin ri
iya Umatiyu, abika ayɛi
ikirbi abĩ nu abirabɛ umbɔ
aka anyanga umbɔ awu
abi arhim arhɛrhɛ, aba
agha nggu unga nu angwɛ̃
imesanga.
11 Ivangyɛ abi Ufarisi aka
anyã rimi, umbɔ arhusa
angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Awu
use utsu umarhemmbi asei
igha ubingha nggu abika ayɛi
ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
12 Ivangyɛ Uyesu aka agũ
rimi, unga agɛ, <<Abika aker
asi ibeembɔ uner agɔu, bɔr
abi irhãrhã abee.
13 Àka azĩ amesa agben
itsɛng Arherhu-Num aki-
rakɛ aka agɔr ugɛ, <Umum
ibee umbi awe ra atorh,
isi ĩbeemum idɛm-Num.>*
Umum isi ĩbamum iyisa abika
akaifɛrhkɔ ugɛ umbɔ arhika,
umum ĩba iyisa abirabɛ aka
ahwɛng ugɛ umbɔ awu abi
arhim.>>

Arhusa arherhe ikpem ighabin
(Umar 2.18-22; Irh 5.33-39)

14 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa Uy-
ohana aba arhusa unga, agɛ,
<<Umɛn nggu abi Ufarisi
ikpemmɛn ighabin, bɔr awu
use utsu angwɛ̃ imesango asi
ikpemmbɔ?>>
15 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ
agɛ, <<Awu use itsu awɛrhu
uner utsɛrh uwuku ufa awe
ru idamɛn nu uner ha ana
awe nggu umbɔ? Ivanga niyɔ
ibarɔ awuri inyãnguwe uner
utsɛrh uwuku ufa ha na abɔre
umbɔ. Ivang hã niyɔ umbɔ
aka ikpem ighabin.

* **9:13** Àka anyã ikɛi: Uho 6.6.

16 <<Unera asi íkũ atorho aka afa asɔr abipa atorho aka agbe. Ubinkutsu, aka afa ha awuri ishĩrhã avaate aka agbe ha. Ivivaar ha iwuri inangge iyi inggbaashia.

17 Ikɛi unera asi ítsuka amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka agbe. Umbɔ aba akorhumbɔ, ambãĩ hã awuri iyar. Amɛ̃ inebi ha awuri igba, ambãĩ hã awuri iwe ibɛm. Ĩ'ĩ, aka isaka atsu amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka afa, nu ake asi íyarke ra amɛ̃ inebi adzek agbake.>>

Ukom unakutsɛrh nu ukutsɛrh uwuku ughong
(Umar 5.21-43; Irh 8.40-56)

18 Uyesu anu isɔme umbɔ akɛrɛ ha, unggbaashi uwɔɔ ru ubã ifɛn-Nummbɔ aba atararhu ra anangnga na agɛ, <<Unapmum anai ikpe. Bɔr uba utsorhu ubokngo nu unga awuri ibɛka.>>

19 Uyesu asok azĩã nggu unga, nu angwɛ̃ imesanga adɔsa unga.

20 Mɔcɛ utsɛrh uwɔɔ aka atsĩã imɛka usɔkdũmɛn nggu irhãrhã umɛ̃ɛ̃ aba ra andzing aba abangu ifɛn atorho Uyesu.

21 Unga agɔr ra amɛnnga agɛ, <<Umum ĩba ĩbangumum ifɛn atorhanga umum iwuri ikerhumum.>>

22 Ivangyɛ Uyesu aka adzipa anyã unga. Unga agɛ, <<Niba ugũo ighong unapmum. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.>> Kanying utsɛrh ha akerhunga.

23 Ivangyɛ Uyesu aka aba atsĩ ri iya unggbaashi ha, anyã abika abar aserhwa nu ikikɔng anera iki igwarha arherhe.

24 Unga agɛ, <<Àka asombi. Una hã anasi ikpea bɔr awe ru urhɔ.>> Bɔr umbɔ anyĩrhã unga.

25 Anera aka adzek amaa, unga atsĩ adzur ubok una hã, una hã asok adɛ̃ɛ̃.

26 Isarhe arherhe ha itɛ̃rhã imaangge abĩ hã.

Uyesu akerhuwe uner ibvuta nu igbau

27 Uyesu aka azɛ̃rhã aneke anang hã, abi ibvuta avaa adɔsa na atsarhi irhakmbɔ agɔr agɛ, <<Ucorhuwa umɛn Ungwɛ̃ Udauda!>>

28 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ ri iya, abi ibvuta ha aba ru unga, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awembi ri imangmang ugɛ umum idɛ̃ɛ̃ ikorhuwamum akɛrɛ?>>

Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee.>>

29 Unga abanga asumbɔ na agɛ, <<Ri imangmangmbi neke ngge ikorhe ru umbi.>>

30 Asumbɔ ayanguke. Uyesu agbiite atombɔ akarhãrhã agɛ, <<Niba adɛyikumbi unera akɛrɛ ha.>>

31 Bɔr umbɔ adzek atɛ̃rhã arherhe ha amaa kishoo abĩ hã.

32 Umbɔ aka adzek ra awiya, umbɔ akũ uner uwɔɔ aka awe ru ipfu iyiki ibewe iki ikɛnngge unga arherhe aba ru Uyesu.

33 Ivangyɛ umbɔ aka awayiwe ipfu iyiki ibewe ha idze, uner igbau ha atirhunga arherhe. Ikikɔng anera idzedzeu ni igɔr igɛ, <<Anasi inyãmbɔ ikpũ ifɛrhɛ rimi ru Uisrairha.>>

34 Bɔr abi Ufarisi agɛ, <<Nggu ijee uyɛrhe ípfu iyiki ibewe unga iki ikũ atsusuwe ípfu iyiki ibewe.>>

Abi itsera awu ukunjiir

35 Uyesu adɔsi iteu iyiki igɔng nu iyiki ici kishoo, amesuwe ra abã ifɛn-Nummbɔ. Adzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe afã, na akerhuwe anera ru kishoo ikpũ irhãrhã nu ighighong.

36 Ivangyɛ unga aka anyã anera aka akɔng arhɛrhɛ, unga agũ atorh umbɔ, ubinkutsu, umbɔ awe ru uver akarhãrhã na ashimbɔ ru uner uwuku uyike. Umbɔ awe ru nyaki ídɔiyɛ iki ishingge ru uner idzɛu.

37 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Igbɛra abin iwe irhɛirhɛ, bɔr abi itsera awe ukunjiir.

38 Àka ashõrhũ Uteijee uwu igbɛra abin, unga adene abi itser ri icang igbɛra abinnga.>>

10

Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga

(Umar 3.13-19; Irh 6.12-16)

1 Unga aka ayisa angwɛ̃ imesa usɔkdũmɛn aba ru unga, unga adzowe umbɔ ijee iyiki itsũwe ípfu iyiki ibewe na akerhuwe ubɛn ikpũ irhãrhã nu ighighong.

2 Atsok abi itser Uyesu ha akɛ usɔkdũmɛn hã, uwu inbgaashia, Usiman uwu umbɔ iki iyisa Ubitru, nu Uandarawu ungwɛ̃mbɔ, Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ,

3 Ufirhibu, Ubatorhomi, Utoma nu Umatiyu uner uwuku uyɛisu ikirbi abĩ, Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, Utaddiyu,

4 Usiman uner Ukan'ana nu Uyahuda Uiskariyoti, uwuku ugha adaknga.

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga

(Umar 6.7-13; Irh 9.1-6)

5 Uyesu adene usɔkdũmɛn hã agɛ, <<Niba azĩmbi ra atsen abi Uyahuda use atsĩ ru ubɛn uteu Usamariya.

6 Àka azĩ ri ídɔi iyiki igwir iyi Uisrairha.

7 Ri izizĩmbi, àka adzowe isarhe iyɛrɛ agɛ, <Iyɛrhe afã iki iyongge.>

8 Àka akerhuwe abi irhãrhã, àka azituwe abika akpe, àka asare abi ingbim, àka atsusuwe ípfu iyiki ibewe. Umbi ayɛi ijee ha izũwã, àka atõ itser nggu ngge izũwã.

9 Niba akpɔmmbi uzinarhi use uazurhfa use ubinkpi uku uwu ru nyaku uhwɛk ri ibvukmbi.

10 Niba nyangumbi ukpoka ru uzɛ̃rhã hã, use atorho avaa, use abadak avaa use igbong, ubinkutsu, uner itser amɛ̃ɛ̃ ikpo ubingha.

11 <<Ubɛn uteu ukugɔng use uku uci umbi aka itsĩ, àka

abee uner uwuku urhurhika umɔ. Àka asei ri iyanga utsɛku isisokmbi.
12 Ivangyɛ umbi aka itsĩ ri iya ha, àka aghwe umbɔ.
13 Iya ha iba ibemuke umbi, neke ididɔɔrambi iwe umɔ, bɔr ike iba isi ibemuke, ididɔɔrambi ibvui iba ru umbi.
14 Unera aba asi iyɛisa umbi use akpea ato ra arherhambi, àka awashuwe uzurhu uwu adakmbi ivangyɛ umbi aka idze ri iya ha use uteu ha.
15 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uver uteu ha use iya ha uwuri unangkpɔ ukpu aner Usɔdɔm nu Ugomora ru unum ukpuku uvarha arherhe.

Ayetnum akɔ abarɔ
(Umar 13.9-13; Irh 12.11-12; 21.12-19)

16 <<Umum idena umbi adzek ru nyaka ídɔi ra ateu íjui ngbako. Nggee àka awe ru itsoi ru nyaki íbvui na ashimbi ri iki ibewe ru nyaka anurhɛu.
17 <<Àka akpɔm amɛnmbi nggu anera, umbɔ awuri iden umbi ra ateu akakũ na akwɛr umbi ra abã ifɛn-Nummbɔ.
18 Ri itsimbi aka adɔsa umum, umbɔ awuri ikũna umbi azĩ ra asu agomna nu ayɛrhe ru nyaka abi idekamum ru umbɔ nu atsen abi Uyahuda.
19 Bɔr ivangyɛ umbɔ aka idzur umbi, niba agũmbi ighong ubinkpi umbi aka irherhe use umbi irherhe uguse. Ri ivang hã awuri idzaambɔ ubinkpi umbi aka irherhe.
20 Asi íwea umbi irherhe, bɔr Ipfu Utɛmbi ngge irherhe ra angwĩmbi.
21 <<Ungwɛ̃yi awuri id-zowe ungwɛ̃mbɔ umbɔ afɛre, utei ikɛi awuri idzowe ungwɛ̃nga. Awɛkaci ikɛi awuri iwu ri igamtsak nggu ateimbɔ utsɛku umbɔ aka itsu umbɔ afɛre umbɔ.
22 Anera kishoo awuri ikpɛ̃na umbi ri itsokmum. Bɔr kishoo uwuku ubima utsɛku imimasha awuri ikpoa ififɔrh.
23 Umbɔ aba adzaambɔ umbi uver ra anang akɔɔ, àka atĩ azĩ anang akɔɔ. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, Ungwɛ̃-Ner awuri ibanga nu umbi anasi imaambi itsĩrhĩ iteu Uisrairha kishoo.
24 <<Ungwɛ̃ imesa asi inanga umarhemnga, use ugãrhã ananga uteiyanga.
25 Ungwɛ̃ imesa awe ra anggɔm unga aka awe ru nyaku umarhemnga nu ugãrhã ru nyaku uteiyanga. Umbɔ aba ayisa umum iki iwe uteiyambi ugɛ Uba'arhzaburh uyɛrhe ípfu iyiki ibewe, awuri iyisa umbi nggu itsok ha anangmbɔ umum!

Unerwi aka amɛ̃ umbɔ agũ iwei unga
(Irh 12.8-9)

26 <<Nggee niba agũmbi iwei umbɔ. Ubin ushikpɔ umbɔ aka afɔm, ukpɔ uku usi ídzekpɔ, use ri iwɔk umbɔ aka asi íhwɛngmbɔ.
27 Abinkɛ umum iki isɔma umbi ru uzĩ, àka asɔme ake ri irhirhang. Abinkɛ aka

akhɛwa ra atombi, àka adũwã ake ra atsi uvi.
28 Niba agũmbi iwei abika afɛre iyor bɔr asi ídɛ̃ɛ̃ afɛrmbɔ ipfu. Nu ngge iki iwe rimi, aka agũ iwei uwuruwi aka idɛ̃ɛ̃ afɛre iyor nu ipfu kishoo ri idzũ urha.
29 Asi iwea ahwirhgɔm avaa umbɔ aki igoshe ukobo unying? Nggee unying usi ígbamgbɔ ra abĩ Utɛmbi aka asi íhwɛnga umgbɔ.
30 Nu uko ígwar itsimbi umbɔ aka avuvarha ngge.
31 Nggee niba agũmbi iwei, umbi anangmbi ahwirhgɔm ugarh idiki irhɛirhɛ.
32 <<Ubɛn unera aka adɛyiwe itsinga ugɛ unga awu uwu umum ra asu anera, umum iwuri idɛyikũ unga awu uwu umum ra asu Utɛmum ra afã.
33 Bɔr ubɛn unera aka atsɛyinga ihwɛng umum ra asu anera, umum iwuri itsitsɛyimum ihwɛng unga ra asu Utɛmum ra afã.

Asi iwea ididɔɔr bɔr awu ifuw
(Irh 12.51-53; 14.26-27)

34 <<Niba akaimbi ifɛrhkɔ ugɛ umum ĩba itsu ididɔɔr ru upfung. Umum isi ĩbamum itsu ididɔɔr, bɔr ikũ ifuw.
35 Ubinkutsu, umum ĩba itsu ifuw ru,
<< <ungwɛ̃ nu utɛnga,
unai nu uyanga,
utsɛn ungwɛ̃ nu ukokanga.
36 Anggamtsak unera awuri iwe abi iyanga.>*
37 <<Uwuruwi aka abemu uyanga use utɛnga ananga umum asi imɛ̃ɛ̃ iwe uwu umum. Uwuruwi aka abemu ungwɛ̃nga use unapunga ananga umum, asi imɛ̃ɛ̃ iwe uwu umum.
38 Ubɛn unera aka asi ishupu igãrhãmau ucuciianga adɔsunga umum, asi imɛ̃ɛ̃ iwe uwu umum.
39 Uwuruwi aka akpo urhɛnga, unga awuri igwirhe umgbɔ, nu uwuruwi aka agwirhuwe urhɛnga ri itsimum, awuri ikpoa umgbɔ.

Itser itosa
(Umar 9.41)

40 <<Uwuruwi aka ayɛi umbi, ayɛi umum. Uwuruwi aka ayɛi umum ayɛi uwuku udena umum.
41 Uwuruwi aka ayɛi uwuku usɔm Arherhu-Num ri itsernga, awuri iyɛisa itosa uner uwuku usɔm Arherhu-Num. Nu ubɛn uwuku uyɛi uner uwuku urhika ri irhirhikanga awuri iyɛisa itosa iyi uner uwuku urhika.
42 Nu uwuruwi aka adzowe uko ukpɛwa amɛ̃ aka aghɛnga ru ubɛn unera ra abɛrɛ aka awe angwɛ̃ imesamum, umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri ikpoa itosanga.>>

11

Uyesu nu Uyohana Uner Ubɔtisima
(Irh 7.18-35)

1 Uyesu aka amaa imesuwe angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã, unga adzek umɔ azĩ amesuwe na adzowe isarhe ra abĩ Ugarhirhi.
2 Ivangyɛ Uyohana ru ugborzĩ aka agũ abinkɛ

* **10:36** Àka anyã ikɛi: Umik 7.6.

Ukiristo aka akorhe, unga adene angwɛ̃ imesanga
3 azĩ arhusa unga agɛ, <<Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use umɛn itsu asumɛn ru uwɔɔ?>>
4 Uyesu adzipa agɛ, <<Àka abvui azĩ adɛyiwe Uyohana ubinkpi umbi aka agũ na anyã.
5 Abi ibvuta anyãmbɔ, akatarhu azɛ̃rhũmbɔ uzɛ̃rhã, abi ingbim akerhumbɔ, abi igbau agũmbɔ, ikom isongge nggu urhɛ, adzowukumbɔ Isarhe Iyiki Ize ra atsũwã.
6 Idorh iwu iyi uwu ha aka asi ikpɛ̃ɛ̃ umum ri itsi abinkɛ umum iki ikorhe.>>
7 Ivangyɛ awɛ imesu Uyohana aka azĩmbɔ, Uyesu atirha arherhe nggu ikikɔnga ri itsi Uyohana agɛ, <<Umbi azĩ izɛrhu use ra arhum? Ubĩĩ uku uder ugba iki ifɛu?
8 Iba ishingge rimi, ude umbi adzek azĩ izɛrhu use? Utsa uwɔɔ aka atsim atorho aka aze? Ĩ'ĩ, abika atsim atorho aka aze asei ra adzepurhe iyɛrhe.
9 Ude umbi adzek azĩ izɛrhu use? Uwuku usɔm Arherhu-Num? Ĩĩ, umum idɛyiwa umbi, ananga uwuku usɔm Arherhu-Num.
10 Unga hã uwi umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-Num ri itsinga agɛ,

<< <Umum iwuri idene ungwɛ̃ itsermum agbaashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa atsĩndĩngo.>*

11 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ra abirabɛ akatsɛrh aka amar asi itsĩmbɔ Uyohana Uner Ubɔtisima. Bɔr uwuruwi aka awu uku ucia ri Iyɛrhe afã, ananga unga.
12 Udzur ri ivang Uyohana Uner Ubɔtisima uba utsĩ irherɛ, Iyɛrhe afã iwe ru uver, abika adzowe uver ha umbɔ abee ivur ngge ri iker.
13 Ubinkutsu kishoo itsɛng abika asɔm Arherhu-Num nu Íkpem Umusa irherhungge arherhe akɛrɛ utsɛku ivang Uyohana.
14 Umbi aba ibemumbi ubinkpi umum iki irherhe, Uyohana unga awu Uirhiya ha umbɔ aka arherhe ugɛ unga awuri ibanga.
15 Neke uner uwuku uwu ra ato aka agũ, unga agũ.
16 <<Umum ikpangu udan ukpirɛ nggu use? Awu ru nyaka awɛkaci iki isei ra anang izɛɛ na ayisa abɔɔ agɛ,
17 << <Umɛn ibara umbi aserhuwa,
umbi akpɛ̃mbi izer.

Umɛn itsũ ubom akpe,
umbi akpɛ̃mbi iciu akpe.>
18 Uyohana aka aba, asi itsuka amɛnnga ri ighigha nu ihwihwa, umbɔ agɛ, <Unga awe ru ipfu iyiki ibewe.>
19 Ungwɛ̃-Ner aka aba agha na ahwa, umbɔ agɛ, <Àka anyã uner uwuku ubvun igha abin nu ihwihwa akarhãrhã, uwɛrhɛ abika ayɛi ikirbi abĩ nu abi arhim! > Bɔr awu itser unera iwuri idɛyiwe ugɛ unga awea ri itsoi.>>

* **11:10** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1.

Atorh iteuyɛ iki inasi idzipungge
(Irh 10.13-15)

20 Məcɛ Uyesu aka atirhi itsɛyi iteuyɛ unga aka akorhe irhɛ abin idzeu ri ngge, ubinkutsu, anera asi idzipumbɔ.

21 <<Atorhngo, Ukorazin! Atorhngo Ubetsaida! Agɛ itser idzeu ha umbɔ aka atɔ̃ ru umbi, umbɔ atɔ̃mbɔ ngge ru Utaya nu Usidon, umbɔ awuri idzipumbɔ iki ifitem, umbɔ awuri itsim ashaka atorho, na asei ra atɔɔ.

22 Bɔr umum idɛyiwa umbi, ru unum ukpuku uvarha arherhe, uvermbi uwuri inangkpɔ ukpu Utaya nu Usidon.

23 Ungo igango, Ukafanahum, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ awuri ibera ungo afũ afã? Ĩ'ĩ, awuri ikũna ungo acipa ra anang isei abika akpukpe. Itser idzeuyɛ umbɔ aka atɔ̃ ru ungo umbɔ aba atɔ̃ ngge ru Usɔdɔm, ukpɔ uba uwe umɔ utsɛku irherɛ.

24 Bɔr umum idɛyiwa umbi ru unum ukpuku uvarha arherhe, uvermbi uwuri inangkpɔ ukpu Usɔdɔm.>>

Àka aba ru umum na akpo iwiwosha
(10.21-22)

25 Ri ivang hã Uyesu awu ra anggɔm ri Ipfu Isarsatangge, agɔr agɛ, <<Umum ikpoi ungo Utɛ, Uteijee uwu afã nggu abĩ, ungo uku uwɔkɔ ifɛrhɛ iyɛrɛ ru abi itsoi nu abi idzursu, nu usɔme ake ra awɛkaci.

26 A Utɛ, akɛrɛ ha awu ubinkpi ungo uku ugũibɛn ikorha ukpɔ.

27 <<Utɛmum adzaa abina kishoo ru umum. Unera asi ihwɛnga amɛn Ungwɛ̃ɛ̃, Utɛ ikiyikanga ahwɛng. Unera asi ihwɛngnga amɛn Utei, Ungwɛ̃ɛ̃ ukpekũ nu uwuruwi Ungwɛ̃ hã aka isɔme unga.

28 <<Àka aba ru umum, kishoo umbi abika agũ azhe na agũ imor, umum iwuri idzaamum umbi iwiwosha.

29 Àka adzowe atsimbi na amesa ru umum, ubinkutsu, umum iwu uner inna nu ididɔɔr ra amɛnmum, nu umbi awuri ikpombi iwiwosha ra amɛnmbi.

30 Ubinkutsu, idzowe itsimbi ru umum asi iwea ubin uku ughong, abinmum asi imorke.>>

12

Uteijee uwu unum ukpuku uwosha
(Umar 2.23-28; Irh 6.1-5)

1 Ri ivang hã Uyesu azɛ̃rhã atɔng ri ícang uarhkama ru unum ukpuku uwosha. Angwɛ̃ imesanga agũ imerh umbɔ atirhi igbiu isha arhkama hã atãi.

2 Ivang abi Ufarisi aka anyã rimi, umbɔ agɔr unga agɛ, <<Unyã! Angwɛ̃ imesango aka azharhuwe Ikpem unum ukpuku uwosha.>>

3 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ubinkpi Udauda aka akorhe ri ivangyɛ unga nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga aka agũ imerh?

4 Unga aka atsĩ ru Iya-Num anyangu usarkasar uborodi atãi nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga, ukpurukpi ri Ikpem awu abika adzowe idɛm-Num ukpekũ iki itãi.

5 Use umbi anasi ivarhumbi
ri Íkpem Umusa ugɛ abika
adzowe idɛm-Num ri itser
unum ukpuku uwosha ri Iya-
Num aka adakuwe unum
ukpuku uwosha na ishimbɔ
ru uvau?
6 Umum idɛyiwa umbi
uwuruwi aka ananga Iya-
Num awu nggimi.
7 Umbi aba ahwɛngmbi ag-
ben itsɛng Arherhu-Num hã
iki igɔr igɛ, <Umum ibee umbi
awe ra atorh, isi ĩbeemum
idɛm-Num,>* Umbi aba asi it-
sumbi uvau ra abika asheru
uvau.
8 Ubinkutsu Ungwɛ̃-Ner
awu Uteijee unum ukpuku
uwosha.>>

Uner ushayi ubok
(Umar 3.1-6; Irh 6.6-11)

9 Adzeka anang hã unga at-
sĩã ru ubã ifɛn-Nummbɔ.
10 Uner uwɔɔ uboka uku
ushayi awu umɔ. Umbɔ
abee udĩkpi umbɔ aka ikpo
Uyesu nggu uvau, umbɔ
arhusa unga agɛ, <<Ri Ikpem
imɛ̃ngge umbɔ akerhuwe ru
unum ukpuku uwosha?>>
11 Unga agɔr umbɔ agɛ,
<<Unera ru umbi aba awuri
idɔi ngge igba ru ughwee ru
unum ukpuku uwosha, uner
idɔi ha asi ídzur akpɔm ngge
atsũwũka?
12 Unera ananga idɔi
akarhãrhã! Nggee asi iwea
izharhuwe Ikpem ri ikorhi
iyiki ize ru unum ukpuku
uwosha.>>
13 Mɔcɛ unga agɔr utsak
ha agɛ, <<Unamu ubokngo
udzek.>> Nggee unga anamu
uboknga udzek, ukpɔ ukerhe
uwe ru nyaku ukpu uvaa.
14 Bɔr abi Ufarisi adzek
akɛki itsũwã umbɔ aka ifɛre
Uyesu.

Itsuifɛr isɔm Arherhu-Num
Uishaya

15 Ivang Uyesu aka ahwɛng
rimi, unga abɔruka anang
hã. Arhɛrhɛ aka adɔsa unga,
unga akerhuwe irhãrhãmbɔ.
16 Unga agbiite atombɔ ugɛ
niba adɛyikumbɔ iwiwenga
ru unera.
17 Akɛrɛ ake atsuafɛr
ubinkpi uku urherhe ra
angwĩ uwuku usɔm Arherhu-
Num Uishaya agɛ,

18 <<Unyã ugãrhãmum uwi
umum iki isɛng,
uwu umum iki ĩbema,
ru unga umum iki igũibɛn.
Umum iwuri itsuke Ipfu-
mum nu unga,
nu unga atsu abĩã
ahwɛng irhirhika.
19 Asi ísoyinga isa use itsuyi
ivum,
asi ígũmbɔ urhɛmnga nu
atsĩndĩ.
20 Asi íbvũã ugamwi uku
uwuri ibvũ,
utɔngviwi uku uwuri
irhim,
unga asi írhĩwũka.
Unga awuri ikorha akɛrɛ
utsɛku unga aka itsu
irhirhika igha ingg-
baashi.
21 Abĩã awuri ifosa ri it-
soknga.>>†

Uyesu nu Uba'arhzaburh
(Umar 3.20-30; Irh 11.14-
23)

* **12:7** Àka anyã ikɛi: Uho 6.6. † **12:21** Àka anyã ikɛi: Uish 42.1-4.

22 Mɔcɛ umbɔ akũ uner ibvuta aka afɔr arherhe adaka awe ru ipfu iyiki ibewe aba. Uyesu akerhuwe unga, ngge itsu unga arherha arherhe na anyã ikɛi.

23 Anera kishoo adzeidzeu na agɛ, <<Awu Ungwɛ̃ Udauda nuwi?>>

24 Bɔr abi Ufarisi aka agũ akɛrɛ ha, umbɔ agɛ, <<Nggu ijee Uba'arhzaburh uyɛrhe ípfu iyiki ibewe utsak uwurɛ aka isaka akũ atsusuwe ípfu iyiki ibewe ha.>>

25 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn iyɛrhe iki igau agbɛra avaa iwuri itsĩm, nu ubɛn uteu use iya iki igau nggu adɔkake isi ídɛ̃ɛ̃ke.

26 Ushaitan aba atsũwũka Ushaitan, awe ri ifuw nggu itsikamnga. Iyɛrhanga idɛ̃ɛ̃ iguse?

27 Umum iba ikũ ijee Uba'arhzaburh itsusuwe ípfu iyiki ibewe, abimbi akũ ijee iyikisong atsusuwe? Angwɛ̃ imesambi awuri itsuka umbi uvau ra arherhe akɛrɛ.

28 Umum ĩba ikũ ijee Ipfu-Num itsusuwe ípfu iyiki ibewe, mɔcɛ Iyɛrhe Unum iki ibangge ru umbi.

29 <<Use ikɛi, unera awuri ikorha aguse na adɛ̃ɛ̃ atsĩ ri iya uner uwuku uker avur abinnga? Awuri igbaashia abow unga kata na adɛ̃ɛ̃ akarha abin iyanga.

30 <<Uwuruwi aka asi iwea nggu umum, akpɛ̃ɛ̃ umum. Uwuruwi aka asi ikɔnga nggu umum, asusituwe.

31 Nggee umum ĩdɛyiwa umbi, awuri itsũwũkumbɔ anera ru kishoo ikpũ arhim nu urhena ru Unum, bɔr uwuruwi aka arhenu Ipfu-Num, asi ítsũwũkumbɔ arhimnga.

32 Ubɛn unera aba arherhunga urhɛm uku ubewe ri itsi Ungwɛ̃-Ner, awuri itsũwũkumbɔ unga, bɔr uwuruwi aka arheni Ipfu Isarsatangge, asi ítsũwũkumbɔ unga icɛrɛ use ivang iyiki ibiba.

33 <<Ucucii uku uze uku isaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ize, ucucii uku ubewe uku isaku ughwɛr ikpũrhã iyiki ibewe. Aka isaka ahwɛng ucucii ri ikpũrhãngge.

34 Umbi abi amɛn íbvui, umbi awuri ikorha uguse na adɛ̃ɛ̃ arherhe iyiki ize nggu amɛn aka abewambi? Ubinkpi uku uwe ra amɛn, ukpɔ uku idzeyiwa ra angwĩ.

35 Uner uwuku uze aka isaka akũ abin aka aze adzeka ra anang aka aze unga aka angwɛ̃ ru unga. Uner uwuku ubewe aka isaka akũ abin aka abewe adzeka ra anang aka abewe unga aka angwɛ̃ ru unga.

36 Umum idɛyiwa umbi ugɛ ru unum ukpuku uvarha arherhe, awuri ivarhukumbɔ ubɛn unera ra arherhe akatãrhãkɛ unga aka arherhe.

37 Ubinkutsu, irhɛm arherhango ake itsu ungo ushɔɔr, ake itsu ungo utsĩm.>>

Utsar ukpu Uyunana
(Umar 8.11-12; Irh 11.29-32)

38 Mɔcɛ abi Ufarisi abɔɔ nu abika amesuwe Ikpem agɔr unga agɛ, <<A umarhem,

umɛn ibee inyã utsar idzeu ru ungo.>>

39 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika abewe, abika asheru Unum, abi undan ukpirɛ arhusu utsar idzeu! Bɔr asi ídɛyikumbɔ umbɔ utsar, akpurha adɛyiwe utsar ukpu uwuku usɔm Arherhu-Num Uyunana.

40 Ru nyaku Uyunana aka amaa inuma itaar utsuu nu atenum ra anaa ubɛrh ukugɔng, rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka imaa inuma itaar utsuu nu atenum awe ru anɔnɔr abĩ.

41 Aner Unineba awuri iso adɛ̃ɛ̃mbɔ ru unum ukpuku uvarha arherhe nggu udan ukpirɛ na awuri itsu uvau ru ukpɔ, ubinkutsu, umbɔ adzipumbɔ ri udũwã Uyunana. Icɛrɛ uwuku unang Uyunana uwi nggimi.

42 Ru unum ukpuku uvarha arherhe Usarauniya uwu Unɔr awuri iso adɛ̃ɛ̃ nggu undan ukpirɛ na atsuke uvau ru ukpɔ, ubinkutsu unga adzeka anang akika ader aba igũ itsoi Usorhomon. Nggayɛ uwuruwi aka anangnga Usorhomon awu nggimi.

Ibiba ipfu iyiki ibewe (Irh 11.24-26)

43 <<Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe iba idzek ru unera, iki isaki iyarhe ri inang iyiki ikoi ibee ikpo iwiwosha ni isi ikpongge.

44 Ngge igɔr igɛ, <Umum ibvui izĩ ri iyakɛ umum iki idzek.> Ngge iba ikpo unera ashia umɔ ri iya ha, ngge inyã umbɔ aka ayar na agbishumbɔ iya ha.

45 Mɔcɛ ngge ibvui izĩ ikarhe ípfu iyiki ibewe iyɔɔ utɔɔva, iyiriyɛ iki ibewe inangngge ngge, ngge kishoo iba isei umɔ. Isisei utsa ha iyi imaataka iwuri ibewe inangge iyi inggbaashia. Iwuri iwe rimi nggu undan ukpuku ubewe ukpirɛ.>>

Uya nu angwɛ̃mbɔ Uyesu (Umar 3.31-35; Irh 8.19-21)

46 Uyesu aka awe ra arherhe nggu ikikɔng, uyanga nu angwɛ̃mbɔ aba adɛ̃ɛ̃ ra awiya, abee arherha arherhe nggu unga.

47 Uwɔɔ agɔr unga agɛ, <<Uyango nu angwɛ̃mbi adɛ̃ɛ̃ ra awiya, abee irherha arherhe nggu ungo.>>

48 Unga agɔr unga agɛ, <<Uwukusong awu uyamum, nu abikasong awu angwɛ̃mɛn?>>

49 Ayottu uboknga ra angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Unyã uyamum uwi nu angwɛ̃mɛn.

50 Ubɛn unerwi aka akorhu ubinkpi Utɛmum ra afã aka abema, unga awu ungwɛ̃mɛn nu unapumɛn nu uyamum.>>

13

Unyaka arherhe uner uwuku udoi abin (Umar 4.1-20; Irh 8.4-15)

1 Ru unum hã Uyesu adzeki iya azĩ aseisa ru ubang ukau.

2 Ikikɔng anera irhɛirhɛ iki ikɔng idziranga, itsu unga atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ asei umɔ. Ikikɔnga idɛ̃ɛ̃ ru ubang ukau ha.

3 Məcɛ unga adɛyiwe umbə
abina arhɛrhɛ ru unyaka
arherhe agɛ, <<Uner irham
azĩ inna ikpũnga.
4 Unga adɛ̃ɛ̃ inna ikpũ hã,
ikpũ iyəə igbei nu utsĩndĩ
anunu aba akpəuke iyi ha
kanying.
5 Iyəə igbei ru ukpərha, abĩ
asi iweke akarhãrhã. Ngge
imɛr kanying ubinkutsu, abĩ
anang hã asi ighorke.
6 Bər ivangyɛ unum uku
umani iyi ha ikoingge,
ubinkutsu, ngge iki ishingge
ra anũnang.
7 Ikpũ iyəə igbei ri ididək,
ngge isɛng itong ngge iyi ha.
8 Ikpũ iyəə igba ra abĩ aka
aze, anangkɛ ngge iki ighwɛr
ikpũrhã ananaka, iyəə isəka
utə̃tə̃ĩ use isəka itaitaar.
9 Unga uwuku awe ra ato,
neke unga agũ.>>
10 Angwɛ̃ imesa ha aba
arhusa unga agɛ, <<Awu use
utsu ungo urherhuwe anera
arherhe ru unyaka arherhe?
>>
11 Unga agər umbə agɛ,
<<Ihwɛng abinkɛ aka awək
aki Iyɛrhe afã aka adzaa ru
umbi, bər asi iwea umbə.
12 Uwuruwi aka awe ru
ihwihwɛng awuri itomuwe
unga akpo arhɛrhɛ. Uwu-
ruwi aka ashia, awuri iyɛse
ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha
unga aka awerangge.
13 Umum irherhuwe
umbə arherhe nggu unyaka
arherhe ubinkutsu,
<<Umbə awuri irhimbə,
bər asi ínyãmbə,
na awuri igũmbə,
bər asi íhwɛngmbə.
14 Irhɛm uwuku usəm
Arherhu-Num Uishaya iki
itsuifɛrngge ra atsimbə. Iki
igər igɛ,
<< <Umbi awuri igũmbi
na asi íhwɛngmbi,
umbi awuri irhimbi
na asi ínyãmbi.
15 Ubinkutsu, amɛn anera
abɛrɛ awe akerketake,
aghong umbə agũ nggu
atombə,
aka abvurkumbə
asumbə.
Iba isi iwengge rimi, umbə
awuri anyãmbə nggu
asumbə,
umbə awuri igũmbə nggu
atombə,
na ahwɛngmbə nggu
amɛnmbə,
na adzipa aba ru umum iker-
huwe umbə.>*
16 Bər idorh iwe iyi asumbi
ubinkutsu, ake adɛ̃ɛ̃ anyãke,
nu atombi ubinkutsu ake
adɛ̃ɛ̃ agũke.
17 Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, abika asəm
Arherhu-Num nu abika
arhurhika arhɛrhɛ aka abee
inyã ubinkpi umbi aka anyã
bər asi inyãmbə, use agũ
ubinkpi umbi aka agũ, bər asi
igũmbə.
18 <<Àka akpeto na agũ
agben unyaka arherhe uner
uwuku unna ikpũ abin hã.
19 Ivangyɛ ubɛn unera aka
agũ arherhe Iyɛrhe afã na asi
ihwɛnga ake, Undenggũ unga
aka isaka aba avur ubinkpi
umbə aka adoi ra amɛnnga.
Iwu ikpũ iyiki igba ru utsĩndĩ.

* **13:15** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9,10.

20 Iyiriyɛ iki igba ra ukpɔrha, iwe ru nyaku uwuku ugũ arherhe ha na ayɛi nggu anggɔm.
21 Bɔr unga aka ashia ra anũnang, asi idãrhũnga. Ivang arherhe ha aki ikũ uver nggu ayetnum uba, unga awuri izĩ ra andzing.
22 Iyiriyɛ iki igba ra anang ididɔk ngge iwe ru nyaku uwuku ugũ arherhe ha, bɔr iwãrhãna abin upfung ri ibee iwe ru ubin ibɛrh ni ikɛnngge arherhe ha ighwɛr ikpũrhã.
23 Bɔr iyiriyɛ iki igba ra abĩ aka aze iwe ru nyaku uwuku ugũ arherha ha na ahwɛnga ake. Unga aghwɛr ikpũrhã, ananaka, isɔka utɔ̃tɔ̃ĩ, use isɔka itaitaar idikunga nggu ubinkpi umbɔ aka adoi.>>

Unyaka arherhe ubĩĩ ri itsem
24 Uyesu abvui adzowe umbɔ unyaka arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaku unerwi aka anna ikpũ iyiki ize ri icangnga.
25 Bɔr ivangyɛ anera kishoo aka awu ru urhɔ, unggamtsaknga azĩ adoi ikpũ ubĩĩ ri icang itsem hã na azĩã.
26 Ivangyɛ ikpũ abin hã iki imɛr, umɔ ubĩĩ igakpɔ umɛr.
27 <<Agãrhũ uner icang hã aba agɔr unga agɛ, <A uteiya, ungo usi idosɔ ikpũ iyiki ize ri icangngo? Ubĩĩ udzekɛ ukpɔ?>
28 <<Unga agɛ, <Awu unggamtsakmum unga akorha aki ha.>
<<Agãrhã ha agɛ, <Ungo ubeengo umɛn izĩ izɔnge ubĩã hã?>
29 <<Unga agɛ, <Ĩ'ĩ, ubinkutsu, umbi aba awuri izɔngmbi ubĩĩ ri itsem hã, umbi adɛ̃ɛ̃ abvurhkumbi itsema nggu ubĩã hã.
30 Àka aneke ake aseng urhɔnga utsɛku ivang iyiki ititeng. Ri ivang hã umum iwuri ĩdɛyikũ abi aka ateng hã, umbɔ agbaashia ateng ubĩã hã apfuma, aboyi atsã atsã, umbɔ akpĩĩwe, bɔr akarhi itsema aba atsuku ungbanmum.> >>

Unyaka arherhe ishaa ikpũ iyiki ici
(Umar 4.30-32; Irh 13.18-19)
31 Unga abvui adɛyiwe umbɔ unyaka arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe afã iwe ru nyaki ishaa ikpũ iyiki ici, utsa uwɔɔ aka anyanga adoi ri icangnga.
32 Ngge iwu iyiki icia ri ikpũ abin, bɔr ngge iki imɛr iseng, ngge iwu ucucii uwuku ugɔng, anunu akang ashiyake ra aboka.>>

Unyaka arherhe aki uga
(Irh 13.20-21)
33 Unga abvui adzowe umbɔ unyaka arherhe akɔɔ agɛ, <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaku ungwɛ̃rhũ uga ukutsɛrh aka akayi nggu agbiu isɔka ivaa aki akɔ̃ abvurh, umgbɔ ufuyiwe kishoo agbiu ha.>>
34 Uyesu adɛyiwe ikikɔng anera kishoo abin akɛrɛ nggu unyaka arherhe. Unga asi irherhunga ubin ukpɔɔ umɔ uku usi iwekpɔ unyaka arherhe.

35 Ngge itsuifɛr ubin uwuku usɔm Arherhu-Num aka arherhe agɛ,
<<Umum irherha arherhe nggu unyaka arherhe,
abinkɛ aka awɔk utirhi ri imimunu upfung.>>†

Agben unyaka arherhe ubĩĩ ru itsem

36 Mɔcɛ unga abɔre ikikɔng anera na atsĩã ri iya. Angwɛ̃ imesanga aba agɔr unga agɛ, <<Udɛyiwa umɛn agben unyaka arherhe ubĩĩ ri icang itsem.>>

37 Unga agɛ, <<Uwuruwi aka adoi ikpũ iyiki ize awu Ungwɛ̃-Ner.

38 Icang hã ngge iwe upfung, ikpũ iyiki ize ha iwe angwɛ̃ Iyɛrhe afã. Ubĩĩ uwe angwɛ̃ Undenggũ.

39 Nu unggamtsak uwuku udoi ubĩĩ hã, awu Undenggũ. Ivang iyiki iteng hã, awe imimaa upfung, abika atuteng hã awe ípfu itser-Num.

40 <<Ru nyaka umbɔ iki ikarhu ubĩĩ akpĩĩwe ru urha, iwuri iwe rimi ri imimaa upfung.

41 Ungwɛ̃-Ner awuri idene ípfu itsernga ngge idze, iwuri ikpotuwe Iyɛrhe afãnga ubɛn ubin uku utsu igba ra arhim nu kishoo abika akorhi iyiki ibewe.

42 Umbɔ awuri itare abika abewunga ri ikon urha, ra anangkɛ umbɔ aka iciu akpe na atãi anyĩ.

43 Mɔcɛ abika arhika awuri irhang ru nyaki ishaa unum ri Iyɛrhe Utɛmbɔ. Unga uwuku awe ra ato, neke unga agũ.

Unyaka arherhe abin ugarh ri iwɔk

44 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaka abin ugarh aka awɔk ri icang. Ivangyɛ unera aka akpo ake, unga awɔke ake ikɛi, agɔm na azĩ agoshe kishoo abinnga na agoi icang hã.

Unyaka arherhe utarh ukpuku uwe ru ugarh

45 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaku uner igoi uwuku ubee atarhkɛ aka awu ru ugarh.

46 Ivangyɛ unga aka akpo utarh ugarh ha akarhãrhã, unga azĩ agoshuka kishoo abinkɛ unga aka awe ra ake na agoi utarh ugarh ha.

Unyaka arherhe itang igber

47 <<Iyɛrhe afã iwe ru nyaki itang igber iyiki idzui abɛrh. Umbɔ iki itang ru ukau ukugɔng ngge idzui kishoo ikpũ abɛrh.

48 Ivangyɛ ngge iki itɔk, abi udɛm agbiir azĩ ru ubang ukau ukugɔng hã. Mɔcɛ umbɔ asei na atɛng abɛrh aka azea atsuku uzing na atare akika abewe.

49 Iwuri iwe rimi ri imimashu upfung. Ípfu itser-Num iwuri iba igashuwe abika abewe nggu abika arhurhika.

50 Umbɔ awuri itare abika abewunga ri ikon urha, ra anangkɛ umbɔ aka iciu akpe na atãi anyĩ.>>

† **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 78.2.

51 Uyesu arhusa agɛ,
<<Umbi ahwɛngmbi akɛrɛ ha
kishoo?>>
Umbɔ agɛ, <<Ĩĩ.>>
52 Unga agɔr umbɔ agɛ,
<<Nggee ubɛn uwuku ume-
suwe Ikpem umbɔ aka
adɛyiwe unga Iyɛrhe afã, awe
ru nyaku utei iya aka akũ
abin adzeka ru angbannga
aka afa nu aka agbe.>>

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Un-
azarat
(Umar 6.1-6; Irh 4.16-30)

53 Ivangyɛ Uyesu aka amaa
unyaka arherhe akɛrɛ, unga
abɔruka anang hã.
54 Ivangyɛ unga aka aba
utepunga, unga atirhi ime-
suwe anera ru ubã ifɛn-
Nummbɔ. Umbɔ adzeidzeu
na arhusa agɛ, <<Utsak
uwurɛ akpo itsoi iyɛrɛ rinɛɛ
rimi nu ijee iyiki ikorha abin
idzeu?
55 Asi iwea uwɛrɛ ha
awu ungwɛ̃ ukapinta ha?
Asi iwea uyanga umbɔ iki
iyisa Umaryamu? Asi iwea
angwɛ̃mbɔ rabɛ, umbɔ Uyaku
nu Uyusuf nu Usiman nu
Uyahuda?
56 Asi iwea kishoo ana-
pumbɔ rabɛ nggu umɛn?
Awu rinɛɛ unga aka akpo
kishoo abin akɛrɛ ha?>>
57 Mɔcɛ umbɔ agũ avɔm
nggu unga.
Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Awu ru ubɛn unera aka
adzowe uner uwuku usɔm
Arherhu-Num igɔng, bɔr asi
iwea abi utepunga, nu abi
iyanga.>>
58 Awu ida imangmangmbɔ
itsu unga asi ikorhunga abin
idzeu arhɛrhɛ nggɔɔ ha.

14

Akpe Uyohana Uner
Ubɔtisima
(Umar 6.14-29; Irh 9.7-9)

1 Ri ivang hã Uyɛrhe
Uhiridu aka agũ arherhe ri
itsi Uyesu.
2 Unga agɔr abika atɔ̃we
unga itser agɛ, <<Awu Uy-
ohana Uner Ubɔtisima unga
asok ra akpe! Ngge itsu unga
awuri ijee iyiki ikorha abin
idzeu akɛrɛ.>>
3 Ubinkutsu Uhiridu aka
adzur Uyohana agbang ru
ugborzĩ ri itsi Uhirudiya
utsɛrha ungwɛ̃mbɔ Ufirhibu.
4 Ubinkutsu Uyohana
adɛyiwe Uhiridu agɛ, <<Isi
imɛ̃ngge ungo uku upfunu
Uhirudiya!>>
5 Uhiridu abee ifɛre Uy-
ohana, bɔr agũ iwei an-
era, ubinkutsu umbɔ aka
anyangu Uyohana awu
uwuku usɔm Arherhu-Num.
6 Unum imar Uhiridu uku
uba uwe, unapa Uhirudiya
azer azer ri irhowa ha atsu
Uhiridu agũibɛn akarhãrhã.
7 Nggee unga ayirh na abe-
muwe idzowe una hã kishoo
ubinkpi unga aka ifɛna.
8 Uyisa una hã adzowe
itsũwã, agɛ, <<Udzaa umum
itsi Uyohana Uner Ubɔtisima
ri itɛ̃rhãzɔu.>>
9 Amɛn uyɛrhe aghong, bɔr
ri itsi atsen irhowa ha nu
uyirh ha utsu unga atsu umbɔ
adzowe ubinkpi una hã aka
abee.
10 Unga adene umbɔ azĩ
azharhukumbɔ itsi Uyohana
ru ugborzĩ.

11 Akũ itsi ha nu itɛ̃rhãzɔu aba adzowe ru una hã, unga atsã akowuka uyanga.
12 Angwɛ̃ imesu Uyohana aba ashupu ukomnga adzake. Mɔcɛ umbɔ azĩ asɔme Uyesu.

Uyesu adzowe ubingha inera
anakagɔnga atõõ
(Umar 6.30-44; Irh 9.10-17; Uyoh 6.1-14)

13 Ivang Uyesu aka agũ rimi, unga asok atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ agar azĩã anangkɛ anera aka ashimbɔ awe ikiyikanga. Bɔr ikikɔng anera iki igũ rimi, umbɔ adzeka ri íteu adɔsa unga ra adak.
14 Ivangyɛ unga aka adzeku ukhukhɔɔ ha anyã anera aka akɔng arhɛrhɛ, unga agũ atorh umbɔ na akerhuwe abi irhãrhãmbɔ.
15 Urhɛɛ uku uwe, angwɛ̃ imesanga aba agɔr unga agɛ, <<Anang akɛrɛ ashike ru uner, nggayɛ urhɛɛ uku uwekpɔ. Usoyiwe ikikɔnga umbɔ azĩmbɔ, ngge itsú umbɔ atsĩ ri iteu azĩ agoi ubingha.>>
16 Uyesu agɛ, <<Isi imɛ̃ngge umbɔ azĩmbɔ. Àka adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.>>
17 Umbɔ agɔr agɛ, <<Umɛn ikpurhi iwe ru ípo uborodi itõõ nu abɛrh avaa.>>
18 Unga agɛ, <<Àka akũwã ake ru umum nggimi.>>
19 Na agɔr anera asei nu ubĩĩ. Unga anyangu ípo uborodi atõõ hã na abɛrh ha ikivarhake. Abera asunga arhi afã, atar uwɛɛ ru Unum. Unga atsɔka adzowe ra angwɛ̃ imesanga, umbɔ agashuwe ra anera.
20 Umbɔ kishoo agha ashur, nu angwɛ̃ imesanga arhõyĩ awushunga. Ake atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.
21 Irhɛɛ anera aka agha ubingha ha akatsak atsĩmbɔ anaka agɔnga atõõ, asi ivarhumbɔ akatsɛrh nu awɛkaci.

Uyesu azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã nu amɛ̃
(Umar 6.45-52; Uyoh 6.15-21)

22 Kanying Uyesu atsu angwɛ̃ imesanga abɔre unga na atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ agbaashia azĩmbɔ ugar ukpɔrɔ. Unga asoyiwe ikikɔnga.
23 Unga aka asoyiwe umbɔ amaa, unga afũã ni itsi igũa ikiyikanga azĩã ifɛn-Num. Urhɛɛ uwekpɔ, unga awe ru nggɔɔ ha ikiyikanga.
24 Ri ivang hã ukhukhɔɔ ha uku uzĩ udermgbɔ ru ukau ukugɔng hã, ugba unyaikpɔ utsu amɛ̃ uni ikwɛr umgbɔ.
25 Ivanga iwu akara ataar aki utsuu, umbɔ anyã Uyesu aka azɛ̃rhã nu amɛ̃ ukau ukugɔng azĩã ru umbɔ.
26 Ivang angwɛ̃ imesanga aka anyã unga azɛ̃rhã nu afafã amɛ̃, umbɔ agũ iwei. Agɛ, <<Awu imãrhã! >> Atsu ivum iwei iki ifɛrmbɔ.
27 Kanying Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aker amɛnmbi! Awu umum. Niba agũmbi iwei.>>
28 Mɔcɛ Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, aba awu ungo, utsu umum izɛ̃rhã nu afafã amɛ̃ ĩba ru ungo.>>

29 Uyesu agɛ, <<Uba.>>
Məcɛ Ubitru adzeku ukhukhɔɔ ha, atirhu uzɛ̃rhã nu afafã amɛ̃ azĩã ru Uyesu.
30 Bər unga aka anyã ugba, unga agũ iwei na atirhunga ididɛɛ. Unga atsu ivum, agɛ, <<A Uteijee, ufərh umum!>>
31 Kanying Uyesu anamu uboknga adzur unga, agɛ, <<Ungo uner imangmang iyiki ici, awu use utsu ungo ucang?>>
32 Ivangyɛ umbɔ aka atsĩ ukhukhɔɔ ha, ugba ha ukpe unu.
33 Məcɛ abirabɛ aka awe ru ukhukhɔɔ ha adzowe unga igɔng, agɛ, <<Idzidzɛrhe ungo uwu Ungwɛ̃ Unum.>>

Uyesu akerhuwe abi irhãrhã ru Ujanisarat
(Umar 6.53-56)

34 Ivangyɛ umbɔ aka agar ukau ha, umbɔ acipa ru abĩ Ujanisarat.
35 Aner ha ahwɛngmbɔ ugɛ Uyesu awu umɔ, umbɔ adene umbɔ adɛyiwe anera aka awu ra abĩ hã. Umbɔ akũ kishoo abi irhãrhã aba ru unga.
36 Umbɔ ashɔ̃rhã unga aneke abi irhãrhã amaa abangu ifɛn atorho akagɔnga. Nu kishoo abirabɛ aka abanga ake, akerhumbɔ.

15

Isisar nu ida isisar
(Umar 7.1-13)

1 Məcɛ abi Ufarisi abɔɔ nu abika amesuwe Ikpem adzeku Urusharhima aba ru Uyesu arhusa agɛ,
2 <<Awu use utsu angwɛ̃ imesango azharhuwe agbeyi atokamɛn? Asi isorhmbɔ abokmbɔ na adɔrha agha ubingha.>>
3 Bər Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu agbeyambi atsu umbi azharhuwe Ikpem Unum?
4 Ubinkutsu Unum agɛ, <Udzowe imor ru utɛngo nu uyango,>* nu <Ubɛn unera aka arhenu utɛnga use uyanga awu ufang umbɔ afɛre unga.>†
5 Bər umbi amesuwe ugɛ ubɛn unera aba awea ru ubinkpi unga aka iyike utɛnga use uyanga, na adɛ̃ɛ̃ agɔr umbɔ agɛ, <Ubin hã uwu izũwã iyi Unum.>
6 Rimi hã umbi agɛ asi iwea ufang unga idzowe imor utɛnga nggu ukpɔ. Agbeyambi atsu umbi anyanga Arherhu-Num awe ibɛm.
7 Umbi abi ukpukpeta! Irhikungge uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka asɔm arherhe ri itsimbi agɛ,

8 << <Aner abɛrɛ adzaa umum
igɔng nggu angwĩmbɔ ukpekũ,
bər amɛnmbɔ aderke nggu umum.
9 Umbɔ adzaa umum igɔng ibɛm,
anu imesuwe ikpem anera ugɛɛ Unum adzowe umbɔ.> ‡>>

Abinkɛ aka awuri itsu ida isisar
(Umar 7.14-23)

* **15:4** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16. 20.9.
† **15:4** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.17; Urha
‡ **15:9** Àka anyã ikɛi: Uish 29.13.

10 Uyesu ayisi ikikɔnga iba
ru unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
akpeto na ahwɛng.
11 Asi iwea ubinkpi iki itsĩ
ra angwĩ unera itsu unga asi
isara, bɔr ubinkpi uku idzeka
ra angwĩnga, ukpɔɔ utsu unga
<asi isara.> >>
12 Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga
aba ru unga arhusa agɛ,
<<Ungo uhwɛngngo abi
Ufarisi agũ avɔm umbɔ aka
agũ arherha akɛrɛ?>>
13 Unga agɛ, <<Ubɛn
ubinkpi Utɛmum ra afã aka
asi idosa, awuri ibvurhuwe.
14 Àka aneke umbɔ, umbɔ
awu abi ibvuta abika adarh
abi ibvuta. Uner ibvuta aba
adarha uner ibvuta, umbɔ
ikivarhambɔ awuri igba ru
ughwee.>>
15 Ubitru agɔr unga agɛ,
<<Usɔma umɛn agben un-
yaka arherhe ha.>>
16 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Umbi
anasi ihwɛngmbi?
17 Umbi asi ihwɛngmbi
ubɛn ubinkpi uku utsĩ ra
angwĩ unera, utsĩ ra ananga
nu udzekpɔ ri iyornga?
18 Bɔr ubinkpi uku
idzeka ra angwĩ, udzeka
ra amɛnnga, ukpɔɔ ha utsu
unera asi isara.
19 Ubinkutsu, ifɛrhkɔ iyiki
ibewe iki isaki idzeyiwa
ra amɛn unera, ifɛr uner,
itoma-dak, iyiki itãrhã, ivɛu,
igbɛrangwĩ, nu idakuwe itsok
unera.
20 Akɛrɛ atsu unera asi is-
ara, bɔr igha ubin nggu abok
aka ada isisorh asi ítsu unera
asi isara.>>

Imangmang utsɛrh uwɔɔ
(Umar 7.24-30)

21 Uyesu aka abɔre anang
hã na azĩã abĩ Utaya nu Usi-
don.
22 Utsɛrh Ukan'ana aka
asei ra abĩ hã aba ru unga,
na atsarhi irhaknga agɛ,
<<Ucorhuwa umum! Uteijee,
Ungwɛ̃ Udauda, ipfu iyiki
ibewe inu idzowe unapmum
uver.>>
23 Uyesu asi iyanuka
urhɛm. Nggee angwɛ̃ ime-
sanga aba ashɔ̃rhã unga
agɛ, <<Udene unga azĩã,
ubinkutsu arharuwe atomɛn
nggu ivum adɔsa umɛn.>>
24 Mɔcɛ Uyesu agɔr utsɛrh
ha agɛ, <<Adena umum ri ídɔi
Uisrairha iki igwir ukpekũ.>>
25 Bɔr utsɛrh ha aba
atararhu ru unga, agɛ, <<A
Uteijee, uma uyika umum!>>
26 Uyesu agɛ, <<Isi
irhikungge umbɔ anyangu
ubingha awɛkaci atsuke
íjui.>>
27 Unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee,
bɔr íjui iki isaki ighangge
awushu ubingha aki idzeku
utebur iyi uteiya agbei nu
abĩ.>>
28 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga
agɛ, <<A atsɛrh ha, imang-
mango iwe akarhãrhã!
Ibibeeango ikpongge.>>
Kanying unapunga aker-
hunga.

Uyesu akerhuwe anera
arhɛrhɛ

29 Uyesu abɔre umɔ na
adɔsu udiku ubang Ukau
Ugarhirhi. Mɔcɛ unga afũ igũ
aseisa.
30 Nggaa ikikɔng iba ru
unga, akũ akatarhu, nu abi
ibvuta, nu abika akaikai, nu
abika afɔr arherhe adambɔ,

nu abɔɔ arhɛrhɛ, aden umbɔ ra adaknga, nu unga akerhuwe umbɔ.
31 Anera adzeidzeu umbɔ aka anyã agbau arherha arherhe, abika akaikai ayormbɔ akerhuke, akatarhu azɛ̃rhũmbɔ uzɛ̃rhã, abi ibvuta anyãmbɔ. Nu umbɔ kishoo akpoi Unum uwu Uisrairha.

Uyesu afuka anera anakagɔnga anaa
(Umar 8.1-10)

32 Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga aba ru unga na agɛ, <<Umum icorhuwe aner abɛrɛ. Awu unum untaar nukpi umbɔ aka awe nggu umum ashimbɔ ru ubingha. Umum isi ĩbeemum isoyiwe umbɔ nggu imerh, utsur umbɔ agbeimbɔ ru udĩ.>>

33 Angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umɛn ikpo ubingha ri inɛɛ ra arhum akɛrɛ uku imɛ̃ ifuka arhɛrha anera abɛrɛ?>>

34 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awe ru ípo uborodi isong?>>

Umbɔ agɛ, <<Utɔɔva nu ungwɛ̃rhã abɛrh ukunjiir.>>

35 Unga atsu ikikɔnga iseisa abĩ.
36 Mɔcɛ unga anyangu ípo uborodi ha utɔɔva nu abɛrh ha, unga aka atar uwɛɛ ru Unum. Mɔcɛ na atsɔka ukpɔ adzowe angwɛ̃ imesanga, umbɔ agashuwe ikikɔng anera.
37 Kishoo agha ashur. Angwɛ̃ imesanga arhɔ̃yĩ awushunga ra abĩ ake atɔk azĩnga utɔɔva.
38 Abirabɛ aka agha akatsak awu anakagɔnga anaa, asi ivarhumbɔ akatsɛrh nu awɛkaci.
39 Uyesu aka asoyiwe ikikɔng anera amaa, unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã abĩ Umagadan.

16

Umbɔ abee utsar
(Umar 8.11-13; Irh 12.54-56)

1 Abi Ufarisi nu abi Usaduki aba aviru Uyesu, arhusa unga ugɛ unga akorhu ubin idzeu ukpu uwu utsar uku udzeka afã.
2 Unga agɛ, <<Urhɛɛ uba uwekpɔ, umbi aka isaka agɔr agɛ, <Ananga awuri izeke udã, afã awe uku uzhããĩ.>
3 Nu unkpeeka umbi aba anyã afã awe uku uzhããĩ na atsir nggu ufin inai, umbi aka isaka agɔr agɛ, <Irherɛ inai iwuri idoingge.> Umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi agben afã, bɔr umbi asi ihwɛngmbi atsarkɛ aka idɛyiwe agben abinkɛ aka anu ikorhe inum iyɛrɛ.
4 Abika abewe, abika asheru Unum, abi undan ukpirɛ arhusu utsar idzeu! Bɔr asi ídɛyikumbɔ umbɔ utsar, akpurha adɛyiwe utsar ukpu uwuku usɔm Arherhu-Num Uyunana.>> Uyesu abɔre umbɔ na azĩã.

Uga abi Ufarisi nu uwu abi Usaduki
(Umar 8.14-21)

5 Ivangyɛ umbɔ aka agar ukau ha, angwɛ̃ imesa ayirukumbɔ ikpɔm uborodi.
6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka angwɛ̃dzɛn, àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu abi Usaduki.>>

7 Umbɔ arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Unga arherhe rimi ubinkutsu, awu umɛn iki isi ikpɔmmɛn uborodi.>>

8 Uyesu ahwɛnga ubinkpi umbɔ aka anu irherhe unga arhusa agɛ, <<Umbi abi imangmang iyiki ici, awu use utsu umbi arherhe nggu adɔka ugɛ umbi ashimbi ru uborodi?

9 Utsɛku icɛrɛ umbi anasi ihwɛngmbi? Umbi aka ayirukumbi umum iki ikũ ípo uborodi itɔ̃ɔ̃ ifuka anera anakagɔnga atɔ̃ɔ̃? Azĩnga asong umbi aka arhɔ̃yĩ atɔk?

10 Ikɛi ípo uborodi utɔɔva uku uwe ubingha anera anakagɔnga anaa. Azĩnga asong umbi aka arhɔ̃yĩ atɔk?

11 Awu use utsu umbi asi idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi ugɛ umum isi irherhumum arherhe uborodi? Umum igɔr ugɛ àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu abi Usaduki.>>

12 Mɔcɛ umbɔ aka ahwɛng ugɛ asi igɔra umbɔ ikpɔm amɛn ru uga uborodi, bɔr agɔr umbɔ ikpɔm amɛn ri imesa abi Ufarisi nu abi Usaduki.

Ubitru adekuwe Uyesu unga awu Ukiristo

(Umar 8.27-30; Irh 9.18-21)

13 Ivangyɛ Uyesu aka aba ra abĩ abi Ukaisariya Ufirhibi, unga arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Anera ani igɔr ugɛ Ungwɛ̃-Ner awu ungamɔ?>>

14 Umbɔ agɛ, <<Abɔɔ agɔr ugɛ Uyohana Uner Ubɔtisima, abɔɔ agɛ Uirhiya, abɔɔ agɛ Uirimiya use uwɔɔ ra abika asɔm Arherhu-Num.>>

15 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr umbi agɔr ugɛ umum iwu ungamɔ?>>

16 Ubitru agɛ, <<Ungo uwu Ukiristo Ungwɛ̃ Unum uwu urhɛ.>>

17 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu uner idorh, Usiman ungwɛ̃ Ujona! Asi iwea unera adɛyiwa ungo akɛrɛ ha, awu Utɛmum uwuku uwe ra afã.

18 Umum idɛyiwa ungo ugɛ ungo uwu Ubitru, agbena agɛ ifa. Nu ifa iyɛrɛ umum iki idzin ikikɔng abika adɔsa, iyiriyɛ ijee akpe isi ínangge ingge.

19 Umum iwuri ĩdzaamum ungo ijee iki idzeki Iyɛrhe afã. Ubɛn ubinkpi ungo iki ibow ru upfung, awuri ibow ukpɔ ra afã. Ubɛn ubinkpi ungo iki igarhuwe ru upfung, awuri igarhuwe ukpɔ ra afã.>>

20 Mɔcɛ unga agbiite ato angwɛ̃ imesanga utsur umbɔ adɛyikumbɔ unera agɛ unga awu Ukiristo.

Uyesu asɔm ikpũ akpenga aka ikpe

(Umar 8.31–9.1; Irh 9.22-27)

21 Udzur ri ivang hã Uyesu atirhi idɛyiwe angwɛ̃ imesanga ugɛ awu ufang unga awuri izĩ Urusharhima na ahwa ayetnum ra abina arhɛrhɛ ru abok akakũ, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem. Awu ufang umbɔ afɛre unga, ru unum untaar unga awuri isok abɛka.

22 Ubitru agbiira unga azĩ ri
ifɛna atirhi itsɛrha unga agɛ,
<<Ishingge Uteijee! Akɛrɛ asi
íkorhuke nggu ungo!>>
23 Uyesu adzipa agɔr Ubi-
tru agɛ, <<Usɔkɔ ru umum
Ushaitan! Ungo uwu utarh
ukpuku ukwɛr itok ru umum,
ifɛrhkɔngo iwe ru nyaki iyi
anera, isi iwengge ru nyaki
iyi Unum.>>
24 Mɔcɛ Uyesu agɔr angwɛ̃
imesanga agɛ, <<Uba unera
abeenga idɔsa umum, awu
ufang unga akpɛ̃ɛ̃ itsikam-
nga, na ashupu igãrhãmau
ucuciianga adɔsa umum.
25 Ubɛn unerwi aka abee
ifɔrh urhɛnga, umgbɔ uwuri
igwirmgbɔ. Bɔr uwuku ug-
wirhuwe urhɛnga ru umum
awuri ikpoa umgbɔ.
26 Awu use izea unera aki
ikpo abin upfung kishoo na
ashia ru urhɛ uwu ugbag-
baa? Use unera awuri ikũ
use afaru urhɛnga uwu ug-
bagbaa?
27 Ungwɛ̃-Ner awuri ibanga
nggu ikpikpoi Utɛnga nggu
ípfu itsernga, mɔcɛ unga aka
ifai ubɛn unera itsernga aka
atɔ̃.
28 Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ ng-
gimi asi íkpembɔ utsɛku umbɔ
aka inyã ibiba Ungwɛ̃-Ner ri
Iyɛrhanga.>>

17

Idzidzipu iyor Uyesu
(Umar 9.2-13; Irh 9.28-36)

1 Inuma utɔ̃ĩ iki imaa
Uyesu akũ Ubitru, Uyaku nu
Uyohana ungwɛ̃mbɔ Uyaku,
umbɔ azĩ ni itsi igũ iyɔɔ
iderdetangge, anangkɛ umbɔ
aka awe ikiyikambɔ.
2 Umɔ unga adzipa awuwea
ra asumbɔ. Asunga arhang
ru nyaki ishaa unum,
atorhanga awe aka aterha
uku upɛ̃rhɛng ru nyaki
irhirhang.
3 Kanying Umusa nu
Uirhiya akapɛɛng ru umbɔ,
adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu Uyesu.
4 Ubitru agɔr Uyesu agɛ,
<<A Uteijee, izengge umɛn
iki iwe nggimi. Ungo uba
ubeengo, umum itar atsurha
ataar nggimi, unying uwu
ungo, unying uwu Umusa nu
unying uwu Uirhiya.>>
5 Adɛ̃ɛ̃ ra arherhe nukpi
nggaa amɛɛ aka arhang
atsire umbɔ, nu urhɛm
ra amɛɛ ha uku ugɔr ugɛ,
<<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum,
uwuruwi umum iki ibema.
Amɛnmum agũibɛn nggu
unga akarhãrhã. Àka akpeto
ru unga!>>
6 Ivang angwɛ̃ imesa ha
aka agũ rimi, iwei ifɛr umbɔ,
umbɔ akwɛr asumbɔ atsim ra
abĩ.
7 Bɔr Uyesu aba abanga
umbɔ agɛ, <<Àka asisok. Niba
agũmbi iwei.>>
8 Umbɔ aka abera atsimbɔ
asi inyãmbɔ uner uwɔɔ,
akpurha anyã Uyesu.
9 Umbɔ aka awe ru utsĩndĩ
uwuku ucipuwa ni itsi igũ
hã, Uyesu atsu umbɔ agɛ,
<<Niba adɛyikumbi unera
ubinkpi umbi aka anyã
utsɛku Ungwɛ̃-Ner aka isok
ra akpe.>>
10 Angwɛ̃ imesa ha arhusa
unga agɛ, <<Awu use utsu

abika amesuwe Ikpem agɔr ugɛ awu ufang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya aka igbaashia aba?>>

11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu idzidzɛrhe Uirhiya aka iba, unga igbishu ubɛn ubin.

12 Bɔr umum idɛyiwa umbi, Uirhiya aka abanga, bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ unga, na akorhuwe unga ubinkpi umbɔ aka abee. Rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka ihwa ayetnum ru ubokmbɔ.>>

13 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha ahwɛng ugɛ unga arherhe arherha ha ri itsi Uyohana Uner Ubɔtisima.

Ikerhuwe uwɛkuci ri ipfu iyiki ibewe

(Umar 9.14-29; Irh 9.37-43a)

14 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ ra anang ikikɔnga, uner uwɔɔ aba ru Uyesu atararhu ra anangnga.

15 Na agɛ, <<A Uteijee, uma ugũ atorh ungwɛ̃mum, awuri irhãrhĩ unggbunggbuwa, aka ahwa uver akarhãrhã. Idikunga irhɛirhɛ unga iki igbei ru urha use ra amɛ̃.

16 Umum iki ikũna unga izĩ ra angwɛ̃ imesango, bɔr umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ akerhukumbɔ unga.>>

17 Uyesu agɛ, <<Umbi abi udan ukpirɛ, abika asheri imangmang, abi amɛn aka abewe. Umum iki isei ĩdãrhũmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utsɛku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukũ ungwɛ̃ hã uba nggɛɛ ru umum.>>

18 Uyesu atsɛrhi ipfu iyiki ibewa ha idzengge ru ungwɛ̃ hã. Kanying ungwɛ̃ hã akerhunga.

19 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha aba ru Uyesu ri ivangyɛ anera aka ashimbɔ nggu unga, agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu umɛn ifɔr itsũwe ipfu iyiki ibewa ha idamɛn?>>

20 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Imangmangmbi iwe ukunjiir ngge itsu. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi aba awembi ri imangmang ukunjiir ru nyaki ishaa umastad, umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi igũ iyɛrɛ agɛ, <Usoku nggɛɛ uzĩ ru nggɔɔ,> ngge iwuri iso izĩngge. Ubin usi ínangkpɔ umbi.>>*

Uyesu arherha arherhe akpenga ikɛi

(Umar 9.30-32; Irh 9.43b-45)

22 Ivangyɛ angwɛ̃ imesa ha aka akɔng ra abĩ Ugarhirhi, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awuri ighambɔ adak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra abok anera.

23 Umbɔ awuri ifɛre unga, ru unum untaar unga awuri isok abɛka.>> Amɛn angwɛ̃ imesa ha aghong.

Ifai ikirbi Iya-Num

24 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka atsĩ ru Ukafanahum, abika ayɛi

* **17:20** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 21 *Bɔr ikpũ ipfu iki ibewe iyɛrɛ isi ídzengge, awu ikpem igha ubin nu ifɛn-Num ukpekũ iwuri itsu ngge idzek.*

ikirbi Iya-Num akpo Ubitru arhusa unga agɛ, <<Umarhemmbi asi ífaisa ikirbi Iya-Num?>>

25 Unga agɛ, <<Afasa.>>

Ivangyɛ Ubitru aka aba ri iya, Uyesu atirhi arherha arherhe nggu unga agɛ, <<Ungo unyã uguse Usiman? Ayɛrhe ayɛi ikirbi abĩ ru ungamɔ, ra awɛkacimbɔ use ra abikase?>>

26 Ubitru agɛ, <<Ra abikase.>>

Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Awɛkacimbɔ asi ífaimbɔ nukpɔ.

27 Bɔr utsur umɛn iwemɛn ru uvau ra anera abɛrɛ, uzĩ ru ukau ukugɔng utang igber. Uyanga angwĩ ubɛrh ha ungo uku utirhu udzur. Ungo ikpoɔ ishaa imang uazurhfa. Ukũ ishaa imang uazurhfa ha ufai imang iyi Iya-Numngo nggu iyi umum.>>

18

Uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã

(Umar 9.33-37,42-48; Irh 9.46-48; 17.1-2)

1 Ri ivang hã angwɛ̃ imesa ha aba arhusu Uyesu agɛ, <<Ungamɔ awu uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã?>>

2 Unga ayisu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ,

3 na agɛ, <<Umum idɛyiwa umbi idzidzɛrhe umbi aba asi idzipa awembi ru nyaka awɛkaci, umbi asi ítsĩmbi Iyɛrhe afã.

4 Nggee, uwuruwi aka arhɛrhi itsinga ru nyaku ungwɛ̃ uwurɛ unga awu uwuku ugɔnga ri Iyɛrhe afã.

5 <<Ubɛn unera aka ayɛisa ungwɛ̃rhũ uwɛkuci ru nyaku uwɛrɛ ri itsokmum, ayɛi umum.

6 Bɔr uwuruwi aka atsu unying ra awɛkaci abɛrɛ abika awe ru imangmang ru umum atsĩã ra arhim, ugba umbɔ abope nggaa ukɔ igɔ ru urhɔknga na atare unga atsĩ ru ukau ukugɔng.

7 <<Atorh upfung ri itsi abinkɛ aka atsu anera atsĩ ra arhim! Awu ufang abin hã aka iba, bɔr atorh uwu ha aka itsu ake aba.

8 Uba ubokngo use udakngo uni itsu ungo utsĩ ra arhim, uzharha ukpɔ utare. Ugba ungo utsĩ ru urhɛ ukpu ugbagbaa nggu ubokngo unying use udakngo unying nu umbɔ aka itare ungo utsĩ ru urha ukpu ugbagbaa nggu aboka avaa use adaka avaa.

9 Nu usungo uba itsu ungo utsĩ ra arhim, ukhor utare. Ugba ungo utsĩ ru urhɛ ukpu ugbagbaa nggu usua unying nu umbɔ aka itsuke ungo ri idzũ urha nggu asua avaa.

Unyaka arherhe aki idɔi iyiki igwir

(Irh 15.3-7)

10 <<Àka arhi anyã niba akwɛɛrkumbi unying ra angwɛ̃rhã awɛkaci abɛrɛ. Umum idɛyiwa umbi, ípfu itsermbɔ ubɛn unum ini irhi asu Utɛmum uwuku uwe ra afã.*

12 <<Umbi akaifɛrhkɔ aguse? Unera aba awe ru

* **18:10** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 11 *Nu Ungwɛ̃-Ner aba ifɔrh abirabɛ aka agwir.*

ídɔi unaka, unying igwirngge, unga asi ínekuka isɔka utɔɔrha nu utɔɔrha ra abang igũa na azĩã abee unying hã iki igwir?

13 Unga aba anyã ngge, umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unga awuri igɔm iyi ha iki iyikangge ananga isɔka utɔɔrha nu utɔɔrha iki isi igwirngge.

14 Rimi hã asi iwea ibibemu Utɛmbi ra afã unying ra awɛkaci abɛrɛ agwir.

Uba ungwɛ̃mbi agbaa uvau ru ungo
(Irh 17.3)

15 <<Ungwɛ̃mbi use un-apumbi aba agbaa uvau ru ungo, uzĩ usɔme unga uvaunga, ungo nu unga ukpekũ. Unga aba agũã, ungo uku ubvui ukũ unga ubango ri iwɛrhɛ nggu ungo.

16 Bɔr unga aba asi igũã, ungo ubee unera unying use ivaa umbi azĩ, ngge itsú ideka iyi inera ivaa use itaar imɛ̃ngge ifɛr arherhe.†

17 Ungwɛ̃mbi aba akpɛ̃ɛ̃ igũ umbɔ, ungo udɛyiwe ikikɔng abika adɔsa, unga aba akpɛ̃ɛ̃ igũ ikikɔng abika adɔsa ha, unyanga unga ru nyaku unerwi aka asi idɔsunga Unum use uwuku uyɛi ikirbi abĩ.

18 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn ubinkpi umbi aka abow ru upfung awuri ibow ukpɔ ra afã. Ikɛi ubɛn ubinkpi umbi aka agarhuwe ru upfung awuri igarhuwe ukpɔ ra afã.

19 <<Umum ibvui idɛyiwa umbi, inera ivaa ru umbi ru upfung ukpirɛ aba ibema ifɛnu ubin ru Utɛmum uwu afã, awuri ikorhuka umbɔ.

20 Ubinkutsu inera ivaa use ataar aba akɔngmbɔ ri itsokmum, umum iwu nggu umbɔ.>>

Unyaka arherhe ugãrhã uwuku ushe ra atorh

21 Mɔcɛ Ubitru aba agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, idikunga isong ungwɛ̃mɛn aka igba uvau ru umum, umum itsũwe unga? Awu idikunga utɔɔva?>>

22 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum idɛyiwa ungo, asi iwea idiku utɔɔva, bɔr isɔka utɔɔva nu utɔɔva.

23 <<Nggee, Iyɛrhe afã iwe ru nyaku uyɛrhe uwɔɔ aka abee ivarha abinnga aka awe ra abok agãrhãnga abee umbɔ afase.

24 Uyɛrhe ha aka atirhi avarhe, umbɔ akũ uner uwɔɔ aba ru unga, uwuruwi aka angwɛ̃ uvɛrh nggaa ibɛi uazurhfanga iyi anaka agɔnga usɔka.

25 Unga aka afɔr ifai adaka, uyɛrhe ha agɛ agoshe unga nu utsɛ̃nga, nu awɛkacinga, nu kishoo abinkɛ unga aka awurake na akũ afase uvɛrhnga.

26 <<Ugãrhã hã atararhu ra asu uyɛrhe ha ashɔ̃rhã agɛ, <Umaa udɔng amɛnngo nggu umum, umum iwuri ifasa-mum abina kishoo.>

27 Uyɛrhe ha agũ atorh unga, afɔ̃rhũwe uvɛrh ha na atsũwe unga azĩã.

† **18:16** Àka anyã ikɛi: Iva 19.15.

28 <<Bɔr utsak ha aka adzek, anyã ugãrhũ itsernga aka angwɛ̃ uvɛrh unga íshaa imang unaka unying ukpekũ. Unga adzur urhɔk utsak ha akpɔm na agɛ, <Ufai ubinkpi umum iki idɔsa ungo.>

29 <<Udɔki itsernga atararhu na ashɔ̃rhã unga agɛ, <Udɔng amɛnngo nggu umum, umum iwuri ifasamum uvɛrhngo.>

30 <<Bɔr unga akpɛ̃ɛ̃. Akũ utsak ha azĩ agbanguka ru ugborzĩ utsɛku unga aka ifai uvɛrh ha.

31 Ivangyɛ andɔki itsernga abɔɔ aka anyã ubinkpi unga aka akorhe, umbɔ asi igũmbɔ ibɛn, umbɔ azĩ asɔmukumbɔ uyɛrhe ha kishoo ubinkpi uku ukorhe.

32 <<Mɔcɛ uyɛrhe ayisu ugãrhã hã agɛ, <Ungo uwu ugãrhũ uwu amɛn aka abewe, umum itsũwũkũ kishoo uvɛrhngo ri ishishɔ̃rhãyɛ ungo uku ushɔ̃rhã umum.

33 Isi imɛ̃ngge ungo uku igũ atorh udɔki itserngo ru nyaka umum iki igũ atorh ungo?>

34 Uyɛrhe agũ avɔm akarhãrhã, atsu umbɔ adzowe unga ayetnum utsɛku unga aka ifai uvɛrh ha.

35 <<Rimi hã Utɛmum ra afã aka ikorhe nggu uwuku ukpɛ̃ɛ̃ itsũwe undɔka ra amɛnnga.>>

19

Ifɛre itsɛrh
(Umar 10.1-12)

1 Ivangyɛ Uyesu aka amaa irherha akɛrɛ, unga abɔruka abĩ Ugarhirhi na azĩã abĩ Uyahudiya aka awu ugar Azɛ̃ Urdun.

2 Nggaa ikikɔng anera idɔsa unga, unga akerhuwe umbɔ.

3 Abi Ufarisi abɔɔ aba ru unga avira unga. Arhusa unga agɛ, <<Ri ikpemmɛn imɛ̃ngge unera awayiwe utsɛ̃nga ri ikorhe ubɛn ubin?>>

4 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi itsɛng Arherhu-Num? Atsɛng ri inggbaashia ugɛ, <Unum amuna umbɔ ukutsak nggu ukutsɛrh,>*

5 na agɛ, <Ngge iki iwe rimi, unera awuri ineke utɛnga nu uyanga na awu nggu utsɛ̃nga, umbɔ ikivarhambɔ awuri iwu iyora unying>†?

6 Nggee umbɔ asi iwembɔ ivaa, bɔr umbɔ awe iyora unying. Nggee, ubinkpi Unum aka agbopa, unera niba agashuka.>>

7 Umbɔ arhusa agɛ, <<Awu use utsu Umusa atsu ugɛ adzowe ubvur uwuku ufɛr itsɛrh awayiwe utsɛrh ha azĩã?>>

8 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umusa abemuwa umbi igau itsɛrh ubinkutsu amɛn aka akermbi atsu. Bɔr isi iwengge rimi ri inggbaashia.

9 Umum idɛyiwa umbi ugɛ ubɛn unera aka awayiwe utsɛ̃nga aka asi itomungadak, na apfunu utsɛrh uwukuse, atoma-dak.>>

10 Angwɛ̃ imesa ha agɔr unga agɛ, <<Iba iwe rimi

* **19:4** Àka anyã ikɛi: Ing 1.27. † **19:5** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24.

arherhe ukutsak nggu utsɛ̃nga, ida ipfuna ngge inang.>>

11 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Asi iwea ubɛn unera awuri idɛ̃ɛ̃ ayɛi arherhe akɛrɛ, bɔr abirabɛ Unum aka adzowe ngge.

12 Ubinkutsu abɔɔ awu akpirh, amar umbɔ rimi. Abɔɔ, anera akorhuwe, asi idɛ̃ɛ̃ apfunumbɔ. Abɔɔ Iyɛrhe afã itsu umbɔ akpɛ̃mbɔ ipfuna. Uwuku udɛ̃ɛ̃ ayɛi arherhe akɛrɛ unga ayɛi.>>

Uyesu atsuke idorh ra awɛkaci
(Umar 10.13-16; Irh 18.15-17)

13 Mɔcɛ umbɔ akũ angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru Uyesu atsorhuwe aboknga nu umbɔ na afɛne-Num ru umbɔ. Bɔr angwɛ̃ imesanga atsɛrha abika akũ awɛkaci ha aba.

14 Uyesu agɛ, <<Àka aneke angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru umum. Àka niba akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe afã iwu iyi ikpũmbɔ.>>

15 Unga atsorhuwe umbɔ aboknga, mɔcɛ unga azĩã.

Uwɛdzɛm uner ubin
(Umar 10.17-31; Irh 18.18-30)

16 Mɔcɛ uner uwɔɔ aba ru Uyesu arhusa agɛ, <<A umarhem, ubin uku uze ukusong umum iki ikorhe ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>

17 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo urhusa umum ubin uwuku uze? Ubin uwuku uze uwu unying. Ungo uba ubeengo ikpo urhɛ uwu ugbagbaa, ungo udɔsi íkpem.>>

18 Unga arhusu Uyesu agɛ, <<íkpem iyikisong?>>

Uyesu agɛ, << <Niba ufɛrɔ unera, niba utomungo-dak, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugbɛrɔ angwĩ utsukukɔ unera,

19 udzowe imor ru utɛngo nu uyango,>‡ nu <ubemu udɔkango ru nyaki itsikamngo.> §>>

20 Uwɛdzɛm hã agɛ, <<Umum iki idɔsumum akɛrɛ kishoo. Umum ĩbɔr use?>>

21 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uba ubeengo iwe undzumunga, ungo uzĩ, ugoshe abinngo, udzowe uhwɛka ra atsũwã, nu uba udɔsa umum. Mɔcɛ ungo iweɔ ru ugbɛta urhɛrhɛ ra afã.>>

22 Ivangyɛ uwɛdzɛm ha aka agũ rimi, unga azĩ nggu ighongamɛn, ubinkutsu awe ru ubin akarhãrhã.

23 Mɔcɛ Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, aghong uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe afã.

24 Ikɛi umum idɛyiwa umbi, ugba urhakumi utsĩ ra angwĩ inepurha nu uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe-Num.>>

25 Ivang angwɛ̃ imesa ha aka agũ rimi, umbɔ adzeidzeu akarhãrhã, na arhusa agɛ, <<Ungamɔ awuri idɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh?>>

‡ **19:19** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12-16; Iva 5.16-20. § **19:19** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.

26 Bɔr Uyesu arhi umbɔ na agɛ, <<Anera asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbɔ akɛrɛ, bɔr Unum adɛ̃ɛ̃ akorhunga abina kishoo.>>

27 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Nggayɛ umɛn ineke abina kishoo ni idɔsa ungo! Umɛn iwuri ikpo usemɛn?>>

28 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ru unumkpi umbɔ aka itsu abina kishoo awe aka afa, ivang Ungwɛ̃-Ner aka isei ru anang isei aki ijee iyi ikpikpoi, umbi abika adɔsa umum, awu umbi awuri isei nu anang isei ijee usɔkdũmɛn, umbi awuri itsu uvau anui usɔkdũmɛn aki Uisrairha.

29 Nu ubɛn unerwi aka aneke iyanga, use angwɛ̃mbɔ, use anapumbɔ, utei use uyi, use awɛkaci, use ícang ri itsimum awuri ikpo ananga rimi hã idikunga unaka, ikɛi unga awuri ikpoa urhɛ uwu ugbagbaa.

30 Bɔr anera arhɛrhɛ aka awu anggbaashi, awuri iwe amaata, amaata ikɛi awuri iwe anggbaashi.

20

Unyaka arherhe abi itser imang ri icang

1 <<Iyɛrhe afã iwe ru nyaku uteiya icang aka adzek ru unkpeeka atsu abi itser imang ri icangnga.

2 Unga abemuwe ifai ishaa imang iki iwe imang itser unuma unying, na adene umbɔ azĩmbɔ ri icangnga.

3 <<Ra akara utɔɔrha aki ukpee ikɛi unga adzek anyã abɔɔ aka asei ibɛm ra angwĩ izɛɛ,

4 unga adɛyiwe umbɔ agɛ, <Umbi ikɛi àka azĩ atɔ̃ itser ri icangmum, umum ifasũ umbi ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃.>

5 Nggee umbɔ azĩmbɔ.

<<Unga adzek ra atenuma ra akara usɔkdũmɛn, ikɛi ra akara ataar akorhe rimi hã.

6 Ra akara atɔ̃ɔ̃ unga abvui adzek anyã abɔɔ aka adɛ̃ɛ̃ ibɛm. Unga arhusa umbɔ agɛ, <Awu use utsu umbi adɛ̃ɛ̃ asi itɔ̃mbi itser?>

7 <<Umbɔ agɔr unga agɛ, <Unera asi idzaanga umɛn itser iyiki itɔ̃.>

<<Unga agɔr umbɔ agɛ, <Umbi ikɛi àka azĩ atɔ̃ itser ri icangmum.>

8 <<Urhɛɛ uku uwe, uteiya icang hã ayisu uwuku uyike unga agɛ, <Uyisa abi itser icang hã, ufase umbɔ imang itsermbɔ. Utirhi ra amaataka uzĩ ra anggbaashia.>

9 <<Abi itserbɛ aka azĩ ra akara atɔ̃ɔ̃ aba, umbɔ afai umbɔ ishaa imang.

10 Abirabɛ aka agbaashia azĩ, afosi iyɛi anangmbɔ rimi. Bɔr ubɛn unera ayɛi ishaa imang.

11 Ivangyɛ umbɔ aka ayɛi ngge, umbɔ abvun arherhe ru uteiya icang hã.

12 Agɛ, <Abirabɛ aka aba ri imaata, atɔ̃ itser iyi ukara unying ukpekũ, nu ungo ufai umbɔ uku kpengkpeng nggu umɛn iki ihwa uver itɔ̃ itser ru imani unuma.>

13 <<Bɔr unga agɔr unyinga umbɔ agɛ, <A uwee, umum isi ighamum urha ungo. Umɛn

isi ikpangmɛm umum ifai ungo ishaa imang?
14 Uyɛi imangngo uzĩɔ. Umum ibee ifai abika aba imaata uku kpengkpeng nggu ungo.
15 Use ishimum ri ijee iyiki ikorhu ubinkpi umum iki ibee nggu imangmum? Use ungo ugũ unyɛ̃ɛ̃ umum iki idzise izũwã akarhãrhã?>
16 <<Rimi hã amaataka aka awe anggbaashia, nu anggbaashia awe amaataka.>>

Ikɛi Uyesu arherha arherhe
ra akpenga
(Umar 10.32-34; Irh 18.31-34)

17 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka azɛ̃rhã azĩ ufã Urusharhima. Unga agbiira umbɔ azĩ ri ifɛna ikiyikambɔ, agɔr umbɔ agɛ,
18 <<Umɛn izĩ ifũrhũwe Urusharhima. Awuri ighadak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ru ubok ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem. Umbɔ awuri itsu unga ufai akpe.
19 Mɔcɛ umbɔ aka idzowe unga ra atsen abi Uyahuda. Umbɔ ayɛia unga, akũ asharhe akwɛr unga, anyapuwe unga. Ru unum untaar unga awuri isoka ra akpe.>>

Ifɛn iyi uyambɔ Uyaku nu Uyohana
(Umar 10.35-45)

20 Mɔcɛ uya angwɛ̃ Uzabadi aba ru Uyesu nggu angwɛ̃nga, atararhu ra anangnga na afɛnu ubin ukpɔɔ.
21 Unga arhusa unga agɛ, <<Ungo ubee use? >> Unga agɛ, <<Utsu awɛkaci abɛrɛ ikivarhambɔ asei, unying ru ubok ughango, uwu uvaa nu ubok uferango ri Iyɛrhango.>>
22 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi umbi aka afɛna. Umbi adɛ̃ɛ̃ ahwambi ru ukpɛwa ha uwu ayetnumkɛ umum iki ihwa?>>

Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn imɛ̃mɛn.>>
23 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe umbi awuri ahwambi ru ukpɛwamum, bɔr isei ru ubok ugha nu ubok uferamum asi iwea umum itsũ idzowe. Anang hã awe aki abi Utɛmum ra afã aka agbishuwe.>>
24 Ivang angwɛ̃ imesa abɔrɔ usɔka aka agũ, umbɔ agũ avɔm abɔrɔ ha ikivarhambɔ.
25 Bɔr Uyesu ayisa umbɔ ananga unying na agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ayɛrha atsen abi Uyahuda aki isaka adɛyiwe iyɛrhe ri itsi anermbɔ, anggbaashimbɔ adɛyiwe umbɔ ijee.
26 Bɔr isi íwengge rimi ru umbi. Ubɛn uwuku ubee igɔng ru umbi awu ufang unga awu ugãrhãmbi.
27 Nu uwuruwi aka abee iwu unggbaashi ru umbi, awu ufang unga awu ugãrhãmbi.
28 Ru nyaku Ungwɛ̃-Ner asi ibanga umbɔ atɔ̃we unga itser, bɔr unga awuri iwu ugãrhã, na adzowe urhɛnga afɔrh anera arhɛrhɛ.>>

Abi ibvuta avaa akpombɔ inyã anang
(Umar 10.46-52; Irh 18.35-43)

29 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka abɔre Ujeriko, nggaa ikikɔng anera adɔsa unga.
30 Abi ibvuta avaa aka asei nu ubang utsĩndĩã. Ivangyɛ umbɔ aka agũ ugɛ Uyesu unga atɔng, umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<A Uteijee, Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umɛn!>>
31 Ikikɔnga itsɛrha umbɔ ugɛ umbɔ anukutata, bɔr umbɔ atoma atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<A Uteijee, Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh umɛn!>>
32 Uyesu adɛ̃ɛ̃ na ayisa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum ikorhuwa umbi use? >>
33 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, umɛn ibee inyã anang.>>
34 Uyesu agũ atorh umbɔ na abanga asumbɔ. Kanying umbɔ anyã ananga na adɔsa unga.

21

Itsitsĩ iyi ininang
(Umar 11.1-11; Irh 19.28-40; Uyoh 12.12-19)

1 Umbɔ aka akhapa ru Urusharhima aba atsĩ Ubetafaji nú Igũ Acucii Uzaitun. Uyesu adene angwɛ̃ imesanga avaa,
2 agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atsĩ ru uteu uku uci ha ra asumbi, utɛm itsitsĩmbi, umbi awuri inyãmbi uzhika umbɔ aka abow nggu ungwɛ̃mgbɔ. Àka agarha ake akũwã ru umum.
3 Unera aba arhusunga umbi, àka adɛyiwe unga agɛ, <Uteijee unga abee ake,> awuri idzaanga ake kanying.>>

4 Akɛrɛ akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka arherhe agɛ,

5 <<Àka asɔme aner Urusharhima,
<Àka anyã, uyɛrhambi uwi aba ru umbi!
Unga adɔɔr, awu idzui uzhika,
nú undzing ungwɛ̃ uzhika.> >>*

6 Angwɛ̃ imesa ha azĩ akorhe ru nyaka Uyesu aka agɔr umbɔ.
7 Umbɔ akũ uzhika ha nggu ungwɛ̃mgbɔ aba, abɛtuwe atorhambɔ nú ungwɛ̃ɛ̃, Uyesu afũ asei.
8 Anera arhɛrhɛ aka abɛtuwe atorhambɔ nú utsĩndĩã, abɔɔ agbɛyi abok acucii abɛtuwe nú utsĩndĩã.
9 Anera abika awu ra asunga nu abirabɛ aka adɔsa unga ra andzing atsarhi irhakmbɔ agɛ,

<<Ikpikpoi iwe† nggu Ungwɛ̃ Udauda!
Idorh iwe nggu uwuku uba ri itsok Uteijee!

Ikpikpoi iwe afafã ra afã!>>

10 Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ Urusharhima, utepa kishoo udzunukpɔ nu urhusa ugɛ, <<Awu ungamɔ nuwi?>>

---

* **21:5** Àka anyã ikɛi: Uzak 9.9. † **21:9** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

11 Anera agɛ, <<Uwɛrɛ awu
Uyesu uwuku usɔm Arherhu-
Num aka adzeku Unazarat
ukpu Ugarhirhi.>>

Uyesu asare Iya-Num
(Umar 11.15-19; Irh 19.45-
48; Uyoh 2.13-22)

12 Uyesu atsĩ ri Iya-Num
awayiwe kishoo abika
agoyiwe nu abika agugoyi
umɔ. Ayii atebur iyi abika
afaru uhwɛk akwɛr atsĩme,
nu atebur abika agoyiwe
anurhɛu iya.

13 Agɔr umbɔ agɛ, <<Itsɛng
Arherhu-Num igɔr igɛ,
<Awuri iyisi iyamum iwu iya
ifɛn-Num,>‡ bɔr umbi adzipa
ake iwe anang awoi avɛu.§>>

14 Abi ibvuta nu akatarhu
aba ru unga ri Iya-Num, unga
akerhuwe umbɔ.

15 Bɔr ivang ateiya abika
adzowe idɛm-Num nu abika
amesuwe Ikpem anyã abin
idzeukɛ unga aka akorhe, na
anyã awɛkaci atsui ivum ri
Iya-Num agɛ, <<Ikpikpoi iwe
nggu Ungwɛ̃ Udauda,>> umɔ
umbɔ agũ avɔm.

16 Agɔr unga agɛ, <<Ungo
ugũo ubin awɛkaci abɛrɛ aka
adɛ̃ɛ̃ arherhe?>>

Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ĩĩ,
umbi anasi ivarhumbi ri
itsɛng Arherhu-Num iki igɔr
ugɛ,

<< <Awu ungo umesuwe
angwɛ̃rhã awɛkaci
nu írheng awɛkaci
umbɔ akpoi ungo?>*>>

17 Mɔcɛ unga abvui azĩã
Ubetani, anangkɛ unga aka
arha nu untsuua ha.

Ikponum ucucii uvorhvo
(Umar 11.12-14,20-24)

18 Ri igɔ̃kpeeka, unga awu
ru utsĩndĩ uwuku ubvui uba
utepa, imerh ifɛr unga.

19 Unga aka anyã ucucii
uvorhvo nu ibang utsĩndĩã,
unga azĩ ru ucucii ha asi
ikpoa ubin akpurha anyã ay-
erhe. Mɔcɛ unga agɔr ucucii
ha agɛ, <<Ungo usi íbvui
ughwɛrɔ ikpũrhã!>> Kanying
ucuciia ha ukoyimgbɔ.

20 Ivang angwɛ̃ imesanga
aka anyã rimi, umbɔ adzei-
dzeu akarhãrhã. Agɛ, <<Awu
use utsu ucuciia ha udiki
ikoyi iki ifefetem?>>

21 Uyesu agɔr umbɔ
agɛ, <<Umum indɛyiwa
umbi idzidzɛrhe, umbi aba
awembi ri imangmang na
asi icangmbi, umbi adɛ̃ɛ̃
akorha anangmbi ubinkpi
umum iki ikorhuwe ucucii
uvorhvo uwurɛ. Uko umbi
adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi uko igũ iyɛrɛ
agɛ, <Ugɔ̃rhũ itsingo utsĩ ru
ukau ukugɔng,> ngge iwuri
ikorhungge.

22 Umbi aba awembi ri
imangmang, ubɛn ubina
umbi aka ifɛna ri ifɛn-Num,
umbi awuri ikpombi.>>

Arhusu ijee Uyesu
(Umar 11.27-33; Irh 20.1-
8)

23 Uyesu aka atsĩ ru ufɔm
Iya-Num na adɛ̃ɛ̃ imesuwe,
mɔcɛ ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu akakũ anera
aba ru unga. Arhusa unga
agɛ, <<Ungo ukũ ijee iyik-
isong ukorha abin akɛrɛ?

‡ **21:13** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7. § **21:13** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11. * **21:16** Àka anyã ikɛi: Amb 8.2.

Ungaa adzaa ungo ijee ha? >>

24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum irhusa umbi ubina unying. Umbi aba adɛyiwambi umum, umum idɛyiwamum umbi ijee iyikisong umum iki ikũ ikorha abin hã.

25 Ubɔtisima Uyohana udzek ri inɛ̃ɛ̃ umgbɔ? Udzek ra afã, use udzek ra anera?>>

Umbɔ arherhe nggu adɔka agɛ, <<Umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra afã,> unga awuri irhusa umɛn agɛ, <Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?>

26 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ, ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>

27 Nggee umbɔ agɔr Uyesu agɛ, <<Umɛn isi ihwɛngmɛn.>>

Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum igamum isi ídɛyiwamum umbi umum ikũ ijee iyikisong ikorha abin hã.

Unyaka arherhe aki uner awɛkatsa avaa

28 <<Umbi anyã aguse? Unera nuwɔ awu ra awɛkaci avaa akatsa. Unga azĩ ru uwu inggbaashia agɛ, <A ungwɛ̃mum, irherɛ uzĩ utɔ̃itser ri icang inebi.>

29 <<Ungwɛ̃ hã agɛ, <Umum isi ízĩmum,> bɔr unga abvui akaifɛrhkɔ ra amɛnnga na asok azĩã.

30 <<Mɔcɛ utɛmbɔ azĩã ru uwu uvaa, arherhe rimi hã. Ungwɛ̃ hã agɛ, <Ĩĩ, umum izĩmum,> bɔr asi izĩã.

31 <<Uwukusong akorhu ubinkpi utɛmbɔ aka abee?>>

Umbɔ agɛ, <<Uwu inggbaashia.>>

Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abika iyɛi ikirbi abĩ nu anggoyi awuri igbaashia atsĩmbɔ ri Iyɛrhe afã ru umbi.

32 Ubinkutsu, Uyohana aba adɛyiwa umbi utsĩndĩ uwuku urhurhika, umbi ashimbi ri imangmang ru unga, bɔr abika ayɛi ikirbi abĩ nu anggoyi awembɔ ri imangmang ru unga. Umbi uko umbi aka anyã akɛrɛ, asi idzipumbi na iwembi ri imangmang ru unga.

Unyaka arherhe abi irham imang

(Umar 12.1-12; Irh 20.9-19)

33 <<Àka akpeto ru unyaka arherhe akɔɔ. Unera nuwɔ akau icang inebi. Adzin ufɔm adzipu icanga, asim ughwee ri ifa ukpuku upayi amɛ̃ inebi ha ri ngge, na atar akang utsurha udedetamgbɔ uwu idzɛu. Adzowe icanga ra abi irham imang, na azĩã uzɛ̃rhã.

34 Ivang iyiki igbigbɛr iki iwe, unga adene agãrhãnga umbɔ azĩmbɔ ra abi irham imang hã ayɛise ikpũrhã icangnga.

35 <<Abi irham imang hã adzur agãrhũ utsak ha akwɛr unying, na afɛre unying, na atang atarh ru uwu untaar.

36 Mɔcɛ unga abvui adene agãrhã abɔɔ ru umbɔ aka

anangmbɔ abi inggbaashia. Bɔr abi irham imang hã akorhe ru nyaka umbɔ aka akorhe nggu abi inggbaashia.
37 Ri imimasha kishoo, unga adene ungwɛ̃nga, agɛ, <Awuri idzowukumbɔ imor ru ungwɛ̃mum.>
38 <<Bɔr abi irham imang hã aka anyã ungwɛ̃ hã, umbɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <Uwɛrɛ unga awu ru ukam icang hã. Umɛn ifɛre unga ni icanga iwu iyimɛn!>
39 Nggee umbɔ adzur unga, atare unga ru undzing ufɔm icang hã, afɛre unga.
40 <<Nggee, ivang uner icang hã aba abanga, unga awuri ikorha aguse nggu abi irham imang hã?>>
41 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Awuri ifɛruka abika abewa ha, na adzowe icanga ra abi irham imang abɔɔ, abirabɛ aka awuri idzowe ugau ikpũrhã icangnga ri ivangngge.>>
42 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ri itsɛng Arherhu-Num? Igɔr ugɛ,

<< <Utarhkpi abi idzin aka
akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh ãgboki
idzina.
Akɛrɛ awu ubinkpi Uteijee
aka akorhe,
na awu ubin idzeu ra
asumɛn.>

43 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, awuri ivurmbɔ Iyɛrhe Unum ru umbi na adzowe abika aghwɛr ikpũrhã iyi Iyɛrhe Unum.
44 Uner ha aka igba ni itsi utarh iyɛrɛ, akpurha ashaka. Nu uwuruwi utarh ha uku igba nú unga, ukpurhu ugɔke unga.>>
45 Ivang ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi aka agũ unyaka arherhe Uyesu aka adzowe, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ arherhe ri itsimbɔ.
46 Umbɔ abee udĩ ukpuku udzur unga, bɔr umbɔ agũ iwei, ubinkutsu, ikikɔng anera anyanga unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.

22

Unyaka arherhe aki irhowu ipfuna
(Irh 14.15-24)

1 Uyesu abvui arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ,
2 <<Iyɛrhe afã iwu ru nyaku uyɛrhe uwɔɔ aka akorhuwe irhowa ipfuna ru ungwɛ̃nga.
3 Adene agãrhãnga azĩ ayisuwe abirabɛ umbɔ aka aghwi umbɔ ipfuna hã aba, bɔr umbɔ akpɛ̃mbɔ ibibanga.
4 <<Mɔcɛ unga abvui adene agãrhã abika arhɛɛ agɛ, <Àka adɛyiwe abirabɛ umbɔ aka aghwi ugɛ umum iki ikorhumum ubinghaa. Iki ingwã ínak iyiki itsak nggu angwɛ̃ inak aka agɔnga, abina kishoo iki igbisha imaamum. Àka aba irhowa ha!>
5 <<Bɔr umbɔ asi inyãmbɔ ngge iwengge ifɛrhɛ, na azĩmbɔ. Uwɔɔ azĩã usinga, uwɔɔ azĩã igoyi igoi ri izɛɛ.
6 Abɔɔ adzur agãrhãnga, ayɔm na afɛre umbɔ.
7 Uyɛrhe ha agũ avɔm. Unga adene abi iwanga,

umbɔ afɛrkumbɔ umbɔ abika afɛyi aner ha na akpĩĩwe uteumbɔ kishoo.
8 <<Mɔcɛ unga agɔr agãrhãnga agɛ, <Aka amaambɔ izek irhowa ha, bɔr abirabɛ umum iki ighwi isi imɛ̃ngge umbɔ aba.
9 Àka adzek adɔsa atsĩndĩ aka agbopa ayisa kishoo abirabɛ umbi aka akpo, umbɔ aba irhowa ha.>
10 Nggee agãrhã hã adzek adɔsa atsĩndĩã ayisa kishoo abirabɛ umbɔ aka akpo, abika aze nu abika abewe, anang irhowa ha atɔk nggu atsen.
11 <<Bɔr ivangyɛ uyɛrhe aka atsĩ abee inyã abi irhowa ha, umɔ unga anyã uner uwɔɔ aka asi itsima atorho irhowa.
12 Uyɛrhe arhusu uner ha agɛ, <A uwee, ungo ukorhu uguse nu utsĩwã nggimi ushiɔ ra atorho irhowa?> Bɔr uner ha asi idzipunga urhɛm.
13 <<Mɔcɛ uyɛrhe agɔr abi itsernga agɛ, <Àka abow aboknga nu adaknga, na atare unga adzek atsĩ ru uzĩ, anangkɛ anera aka iciu akpe na atãi anyĩ.>
14 <<Ubinkutsu awuri ighwi anera arhɛrhɛ, bɔr ukunjiir umbɔ aka isɛng.>>

Irhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar
(Umar 12.13-17; Irh 20.20-26)

15 Mɔcɛ abi Ufarisi adzek akɛki itsũwãyɛ umbɔ aka ideya unga ru irhɛmnga.
16 Umbɔ adene angwɛ̃ imesambɔ nggu aner Uhiridu agɛ, <<A umarhem, umɛn ihwɛngmɛn ungo uwu uner idzidzɛrhe, ikɛi ungo uni imesuwe ubinkpi Unum aka abee nggu idzidzɛrhe. Ubinkutsu ungo usi itsukɔ amɛnngo ri ifɛrhkɔ anera use ubinkpi umbɔ aka awe.
17 Udɛyiwa umɛn, imɛ̃ngge umɛn ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar, use isi imɛ̃ngge?>>
18 Bɔr Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔ iyiki ibewambɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abi ukpukpeta, awu use utsu umbi adeya umum?
19 Àka adɛyiwa umum ishaa imangyɛ umbi iki ikũ afai ikirbi abĩ.>> Umbɔ akowe unga ishaa imang hã,
20 unga arhusa umbɔ agɛ, <<Uzirhzĩ ukpi nu itsok ikɛrɛ iwu iki ungaa?>>
21 Umbɔ agɛ, <<Iki Ukaisar.>> Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe Ukaisar abinkɛ aka awe aki Ukaisar, ikɛi àka adzowe Unum abinkɛ aka awe aki Unum.>>
22 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ adzeidzeu. Nggee umbɔ abɔre unga na azĩmbɔ.

Irhusa isisok ra akpe
(Umar 12.18-27; Irh 20.27-40)

23 Ru unum hã abi Usaduki, abika agɔr ugɛ isok ra akpe ishingge, aba ru unga arhusa agɛ,
24 <<A umarhem, Umusa agɔr agɛ, <Unera aba akpe na ashia ra awɛkaci, awu ufang ungwɛ̃mbɔ apfunu utsɛrh ha amare awɛkaci ru unga.>
25 Umɔ abɔɔ rabɔ awu angwɛ̃yi utɔɔva ru umɛn. Uwu inggbaashia apfuna na

akpea, asi imara awɛkaci, abɔruka utsɛrh ha ru ungwɛ̃mbɔ.
26 Rimi hã iki iwe nggu ungwɛ̃mbɔ uwu uvaa nu uwu untaar, uzĩ itsĩ ru uwu utɔɔva.
27 Ri imimasha utsɛrh ha akpea.
28 Ru unumkpi abika akpe aka isok ra akpe, utsɛrh ha awuri iwu uwu ungaa ru umbɔ utɔɔva ha? Ubinkutsu, kishookambɔ utɔɔva aka apfuna unga.>>
29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi agba irhak, ubinkutsu, umbi asi ihwɛngmbi itsɛng Arherhu-Num use ijee Unum.
30 Ri isok ra akpe anera asi ípfunumbɔ, asi ídzowukumbɔ ipfuna. Anera awuri iwe ru nyaka ípfu itser-Num ra afã.
31 Bɔr arherhi isisok abika akpukpe, umbi anasi ivarhumbi ubinkpi Unum aka adɛyiwa umbi?
32 Unga agɔr agɛ, <Umum iwu Unum uwu Uibrahim, Unum uwu Uishaku, nu Unum uwu Uyakubu.>* Unga asi iwea Unum uwu abika akpukpe bɔr awu Unum uwu abi urhɛ.>>
33 Ivangyɛ ikikɔnga iki igũ rimi, umbɔ adzeidzeu imesanga.

Ikpem iyiki igɔnga
(Umar 12.28-34; Irh 10.25-28)

34 Abi Ufarisi aka agũ ugɛ Uyesu aka atsu abi Usaduki awu uku uvep, umbɔ akɔng.
35 Unying ru umbɔ uwuku uhwɛng Ikpem akarhãrhã, avira arhusa unga agɛ,
36 <<A umarhem, ikpem iyikisong iwu iyiki igɔnga ri Íkpem Umusa?>>
37 Uyesu agɔr unga agɛ, <<<Ubemu Uteijee Unumngo nggu amɛnngo kishoo nu ipfungo kishoo nu adzɛnngo kishoo.>†
38 Ikpem iyɛrɛ ngge iwu iyi inggbaashia nu iyiki igɔnga.
39 Nu iyi uvaa iwu ru nyaki iyi unggbaashi ha igɛ, <Ubemu undɔkango ru nyaki itsikamngo.>‡
40 Kishoo Íkpem Umusa nu imesa abika asɔm Arherhu-Num iyurhi nú atsi Íkpem iyɛrɛ ikivarhangge.>>

Ukiristo awu ungwɛ̃ ungaa?
(Umar 12.35-37; Irh 20.41-44)

41 Ivangyɛ abi Ufarisi aka akɔng ananga unying, Uyesu arhusa umbɔ agɛ,
42 <<Ifɛrhkɔ umbi iwu use ri itsi Ukiristo? Unga awu ungwɛ̃ ungamɔ?>>
Umbɔ agɛ, <<Ungwɛ̃ Udauda.>>
43 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu Udauda ri ijee Ipfu-Num ayisa unga agɛ, <Uteijee>? Ubinkutsu, unga agɛ,
44 << <Uteijee agɔr Uteijee-mum agɛ,
<<Usei ru ubok ughamum, utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
ru andaidakngo.>> >§

* **22:32** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. † **22:37** Àka anyã ikɛi: Iva 6.5. ‡ **22:39** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. § **22:44** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

45 Udauda aba ayisu Ukiristo agɛ, <Uteijee,> awu use utsu Ukiristo awu ungwɛ̃nga?>>
46 Unera asi idɛ̃ɛ̃ adzipuka unga urhɛm. Udzur ru unum hã, asi ikpombɔ unera aka abvui arhusa unga arherhe.

23

Ifakpe utɔɔva
(Umar 12.38-40; Irh 11.37-54; 20.45-47)

1 MɔcɛUyesu agɔr ikikɔnga nu angwɛ̃ imesanga agɛ,
2 <<Abika imesuwe Ikpem nggu abi Ufarisi asei nú anang isei Umusa.
3 Nggee awu ufang umbi adɔsa umbɔ na akorhe ubɛn ubinkpi umbɔ aka amesuwa umbi. Bɔr àka aneke ikorhe abinkɛ umbɔ iki ikorhe. Umbɔ asi ikorhumbɔ abinkɛ umbɔ iki imesuwe.
4 Umbɔ aka isaka abow abin aka amor atsake nú acɛi anera, bɔr umbɔ nibikambɔ asi ikũ itokmbɔ ayikukumbɔ umbɔ.
5 <<Ubɛn ubinkpi umbɔ aka ikorhe abee anera anyã. Abinkɛ umbɔ aka aboyi nú ashimbɔ nu abokmbɔ awe aki Arherhu-Num, unyã umbɔ aka akorha ake agɔgɔng. Nu arhurhukɛ umbɔ aka asɔr ri ifɛn atorhambɔ, atsu ake adeder.
6 Umbɔ abee anang isei akagɔng ri irhowa nu ra abã ifɛn-Num.
7 Na agɔm anera aghwe umbɔ ri inang izɛɛ, na agɔm umbɔ ayisa umbɔ agɛ, <Amarhem.>
8 <<Bɔr umbi, awu ufang umbɔ asi íyisumbɔ umbi <Amarhem,> ubinkutsu, umbi awu ru uwuku umesuwe unying, umbi awu angwɛ̃yi.
9 Àka niba ayisumbi unera ra abĩ agɛ, <Utɛ,> ubinkutsu, umbi awu ru Utɛ unying, unga awu ra afã.
10 Use ayisa umbi agɛ, <Uwuku umesuwe,> ubinkutsu, umbi awu ru uwuku umesuwa umbi unying, Ukiristo ha.
11 Uwuruwi aka uwu ukugɔnga ru umbi, awu ufang unga awu ugãrhãmbi.
12 Ubɛn unerwi aka aberi itsinga, awuri irhɛrhuwe ike. Bɔr uwuruwi aka arhɛrhuwe itsinga, awuri ibiberuwe ike.
13 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi afɔmukumbi angwĩ aka atsĩ ru Iyɛrhe afã ra asu anera. Umbi nibikambi asi itsĩmbi, na akɛnmbi abika abee itsitsĩ.*
15 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka azɛ̃rhã ra akau akagɔng nú abĩ azĩmbi ibee uner uwuku udzipa unying. Ivangyɛ umbi aka ikpo unying, umbi atsu unga ada idiki ivaa ananga umbi aka awe abi idzũũ urha.
16 <<Atorhmbi, abi ibvuta abika adarh anera! Umbi iki

* **23:13** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 14 *Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, umbi abi ukpukpeta! Umbi aka isaka abvur abin atsɛ̃rhãpfu, ikɛi umbi agɔm ifɛn-Num iyiki ider ra anera anyã ugɛ umbi awu abika aze. Unum awuri itsuka umbi uvau akarhãrhã.*

igɔr agɛ, <Ubɛn uwuku uyirh Iya-Num, asi iwea ifɛrhɛ. Bɔr ubɛn uwuku uyirh nggu uzinarhi ukpu Iya-Num, awu ufang unga iki ikorhu ubinkpi unga aka ayirh.>

17 Umbi agugge abi ibvuta! Ukpuku usong unang, uzinarhi use Iya-Num iki isare uzinarhi hã?

18 Ikɛi umbi aki igɔr agɛ, <Ubɛn uwuku uyirh nggu ubeu Iya-Num, asi iwea ifɛrhɛ. Bɔr ubɛn uwuku uyirh nggu izũwãyɛ umbɔ aka angwɛ̃ nú ubeu ha, awu ufang unga akorhu ubinkpi unga aka ayirh.>

19 Umbi abi ibvuta! Uwukusong anang, izũwã, use ubeu uwuku utsu izũwã isar?

20 Nggee, uwuku uyirh nggu ubeu ayirh nggu umgbɔ nu ubɛn ubin uku unu umɔ.

21 Nu unga uwuku uyirh nggu Iya-Num, ayirh nggu ike nu unga uwuruwi aka asei umɔ.

22 Nu ubɛn uwuku uyirh afã, ayirh anang isei Unum nu uwuku usei nú ake.

23 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem Umusa nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka adzowe izũwã abin akaci, ru nyaka ayerhu udzau akaci. Na akwɛɛrkumbi abin aka amora ri Íkpem Umusa, ru nyaki izharha arherhe idzidzɛrhe, atorh, nu imangmang. Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorha abina akɛrɛ na asi ikwɛɛrkumbi akɔɔ.

24 Umbi abika adarh anera ri ibvuta, umbi aki isaka asɛkmbi amurhu, bɔr angurhũmbi arhakumi!

25 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka asorhe andzing akpɛwa nu atɛ̃rhãzɔu. Bɔr ru unɔrkang atɔk nggu abinkɛ umbi aka akpo ri inggang nu ibemitsi.

26 Ungo uner ibvuta, Ufarisi! Ugbaashia usorh unɔrkang ukpɛwa nu itɛ̃rhãzɔu. Ungo uba ukorhungo rimi, awiya awuri iwu atɛtɛn.

27 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi awe ru nyaka adzakɛ umbɔ iki itsu abĩ aka aterha, aka aze izɛrhe ra awiya, bɔr ru unɔrkang atɔk nggu apfupfu ikom anera nu ubɛn ikpũ arhim.

28 Rimi hã, anera aka isaka anyã umbi awu abika arhurhika ra awiya, bɔr ru unɔrkang umbi awu abi ukpukpeta nu iki ibewe.

29 <<Atorhmbi, abika amesuwe Ikpem nu abi Ufarisi, abi ukpukpeta! Umbi aka isaka adzin adzak aki abika asɔm Arherhu-Num na agberhe idzam adzak abika arhurhika.

30 Nu umbi aka isaka agɔr agɛ, <Agɛ umɛn iwe ri ivang atokamɛn, umɛn ĩba isi itsĩmɛn ubok ri ifɛr abika asɔm Arherhu-Num.>

31 Rimi hã umbi adekuwe atsimbi ugɛ umbi awu angwɛ̃ abika afɛr abika asɔm Arherhu-Num.

32 Àka amasha amɛn aka atãrhã aki atokambi aka atirhi!

33 <<Umbi íbvui! Umbi
angwɛ̃ ighwɛr! Umbi awuri
ikorha aguse na adzek ru
uvau idzũ urha?
34 Nggee umum idene
abika asɔm Arherhu-Num
nu abi itsoi nu abi imesa
aba ru umbi. Abɔɔ umbi
awuri ifɛr na anyapuwe, abɔɔ
umbi awuri ikwɛr ra abã
ifɛn-Nummbi na akɛn umbɔ
atsĩrhĩ íteu.
35 Nggee awuri itsuke
adzirh abika arhurhika
kishoo umbɔ aka afɛr ru
upfung abvui aba ra atsimbi,
udzur ra adzirh Uhabirha
uner uwuku urhika uba utsĩ
Uzakariya ungwɛ̃ Uberikiya,
uwuruwi umbi aka afɛr ra
ateu Iya-Num nu ubeu idɛm-
Num.
36 Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, kishoo akɛrɛ
awuri ikorhe nggu aner
ivang iyɛrɛ.

Amɛn Uyesu aghong ru Urusharhima
(Irh 13.34-35)

37 <<Oka Urusharhima,
Urusharhima! Ungo ufɛr
abika asɔm Arherhu-Num
nu utang atarh ra abirabɛ
umbɔ aka adene umbɔ aba
ru umbi. Idiki isong umum
iki ibee ikɔng angwɛ̃mbi
ananga unying, ru nyaki inũ
iki isaki ikɔng angwɛ̃ngge ra
afɛkngge, bɔr umbi akpɛ̃mbi.
38 Unyã ucɛ, aneke iyambi
arhanga.
39 Umum idɛyiwa umbi,
umbi asi íbvui anyãmbi umum
utsɛku umbi aka igɔr agɛ,
<Idorh iwe nggu uwuku uba
ri itsok Uteijee.> †>>

24

Atsar aki imimasha upfung
(Umar 13.1-37; Irh 21.5-33)

1 Uyesu aka adzek ri Iya-
Num azɛ̃rhã azĩã, ri ivang hã
angwɛ̃ imesanga aba ru unga,
adɛyiwe unga ídzin Iya-Num.
2 Unga agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi anyãmbi abin akɛrɛ
kishoo? Umum indɛyiwa
umbi idzidzɛrhe, utarh unying asi íneke ukpɔ utsorhukpɔ
nú udɔka. Ubɛn unying
awuri isisipuwe.>>
3 Uyesu aka asei ni Igũ
Acucii Uzaitun, angwɛ̃ imesanga ikiyikambɔ aba agɔr
unga agɛ, <<Usɔma umɛn,
ifɛrhɛ ha iwu ri ivang iyiki
isong? Awu use uwu utsar
ibibango nu imimaa upfunga?>>
4 Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Àka arhi, utsur unera
arhɛma umbi.
5 Anera arhɛrhɛ awuri iba
ri itsokmum, awuri igɔr agɛ,
<Umum iwu Ukiristo,> awuri
irhɛm anera arhɛrhɛ.
6 Umbi awuri igũmbi isarhe
iwa nu ugbugbewangge, bɔr
niba agũmbi iwei. Awu ufang
ikpũ abin hã akorhe, bɔr imimaa ina ishingge.
7 Abĩ akɔɔ asok adɛ̃ɛ̃ ifuw
nggu abĩ akɔɔ, iyɛrhe iso idɛ̃ɛ̃
ifuw nggu iyɛrhe iyɔɔ. Ukoi
uwuri itsu imerh ri inanga
irhɛrhɛ. Nu upfunga uwuri
izizusa ri inanga irhɛrhɛ.
8 Kishoo akɛrɛ ha awu ititirhi uver imar.

† **23:39** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

9 <<Məcɛ umbɔ aka idzowe umbi umbɔ adzaa umbi uver na afɛre umbi. Abĩã kishoo awuri ikpɛ̃ke umbi ri itsimum.
10 Ri ivang hã anera arhɛrhɛ imangmangmbɔ iwuri iwe uku ughɛɛng, umbɔ awuri ighadak na akpɛ̃na adɔka.
11 Abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ awuri idzeka na arhɛm anera arhɛrhɛ.
12 Ititoma iyiki ibewe iwuri itsu ibibema anera arhɛrhɛ iwe uku ughɛɛng.
13 Bɔr uwuku ubima utsɛku imimasha awuri ikpoa ififɔrh.
14 Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ iyi Iyɛrhe, awuri idũwã ngge ru upfunga kishoo, ngge iwe ideka ra abĩã kishoo, məcɛ imimasha iba.
15 <<Umbi aba anyãmbi ubin uku utãrhã uku udakuwe anang, ukpurukpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num Udaniyɛrh aka arherhe, udɛ̃ɛ̃kpɔ ri Iya-Num, neke uner uwuku uvarhe ahwɛng.
16 Məcɛ abirabɛ aka awe ru Uyahudiya atĩ azĩ ri igũ.
17 Uwuruwi aka awu afafã ni itsi uvi niba acipuwanga inyãngu ubin uku uwe ri iya.
18 Uwuruwi aka awe ra arhum niba abvui abanga inyãngu untamanga.
19 Atorhmbi akatsɛrh abika awu ra ana nu abika akpɔm awɛkaci ri ivang hã!
20 Àka afɛn-Num utsur utser ha uwekpɔ ri ivang ighɛnga use unum ukpuku uwosha abi Uyahuda.
21 Ubinkutsu, umbɔ awuri inyãmbɔ ayetnum akarhãrhã akirakɛ umbɔ aka anasi inyãmbɔ ake udzur ri imimunu upfunga uba utsĩ icɛrɛ. Asi íbvui anyãmbɔ akɔɔ aka anangke aki ha.
22 Agɛ umbɔ asi izharhukũmbɔ inum hã uku ugbim, unera asi íbɛka, bɔr ri itsi abirabɛ umbɔ aka asɛng umbɔ awuri izharhukũmbɔ inum hã.
23 <<Ri ivang hã unera aba agɔra umbi agɛ, <Àka anyã, Ukiristo uwi! > use <Nggawɔ nggɔɔ! > niba awembi ri imangmang.
24 Ubinkutsu akiristo igbɛrangwĩ nu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ awuri idzekambɔ, umbɔ awuri ikorhumbɔ atsar akagɔng nu abin idzeu arhɛm anera nu abirabɛ Unum aka asɛng, ngge iba idɛ̃ɛ̃ iwengge.
25 Àka anyã, umum iki idɛyiwamum umbi ngge idɔrhi iwe.
26 <<Nggee unera aba agɔra umbi agɛ, <Unggawɔ ra arhum,> niba adzembi, use agɔr umbi agɛ, <Nggawi ru ubã,> niba awembi ri imangmang.
27 Ubinkutsu, ibiba Ungwɛ̃-Ner iwuri iwe ru nyaki irhirhang iki irhange afã kishoo udiki igɔ̃kpee izĩ itsĩ udiku urhɛɛ.
28 Anangkɛ ukom uku uwe, anang hã amgbɛpɛ iki ikɔng.
29 <<Kanying inum ayetnum hã aki imaa,

<< <ishaa unum iwuri iwu uzĩ,
nu ufɛ̃ usi írhangmgbɔ,

nu ídzɛr idzek afafã igba,

nu umbɔ awuri izusa abin aka amor aka awu ra afã.>*

30 <<Mɔcɛ utsar ukpu Ungwɛ̃-Ner uku idzeka afafã, nu idũa ru upfunga kishoo awuri ididɔng. Umbɔ awuri inyãmbɔ Ungwɛ̃-Ner aka iba ra amɛɛ nggu ijee nu ikpikpoi akarhãrhã.

31 Nu unga awuri idene ípfu itsernga nggu atsom aki irhak ayisa, na awuri ikɔng abirabɛ umbɔ aka asɛng ra anggbokunga anaa, udiku igɔ̃kpee nu udiku urhɛɛ nu unɔr nu ufã, udzur ru ubandzin upfunga udiku ukpɛrɛ uzĩ udiku ukpɔrɔ.

32 <<Àka amesu ubin ru ucucii uvorhvo, ivangyɛ aboka aka ipfum adzeka na aghwɛr ayerhe aka afa, umbi ahwɛng ugɛ idoi iki iyongge.

33 Iwu rimi ikɛi, ivangyɛ umbi aka anyãmbi kishoo abin hã, umbi ahwɛng ugɛ ivanga iki iyongge, idɛ̃ɛ̃ ra angwĩã.

34 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, udan ukpirɛ usi ítɔngkpɔ utsɛku ifɛrhɛ ha kishoo iki ikorhe.

35 Afã nggu abĩ awuri itɔngke, bɔr arherhamum asi ítɔngke.

36 <<Unera asi ihwɛnga unum hã use ivang hã, ípfu itser-Num ra afã isi ihwɛngngge, Ungwɛ̃-Ner asi ihwɛnga, Utɛ ukpekũ unga ahwɛng.

37 Ru nyaku inum Unuhu iki iwe, ngge iwuri iwe rimi ri ibiba Ungwɛ̃-Ner.

38 Ri inumyɛ amɛ̃ isok upfung aka awe, anera agha na ahwa, apfuna na adzise ipfuna, utsɛku unumkpi Unuhu aka atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃.

39 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ utsɛku amɛ̃ aka aba akarha umbɔ. Ngge iwuri iwe rimi hã ru unum ibiba Ungwɛ̃-Ner.

40 Inera ivaa iwe ru usi, awuri inyãnguwe unying na aneke unying.

41 Akatsɛrh ivaa awuri idɛ̃ɛ̃ igɔ nu ukɔ igɔ urhɔnga, awuri inyãnguwe unying na aneke unying.

42 <<Nggee, àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu, umbi asi ihwɛngmbi awu unum ukusong Uteijee aka iba.

43 Bɔr àka ahwɛng ugɛ uner iya aba ahwɛnga ivangyɛ uvɛu aka iba ru untsuuka, unga awuri isei uku urhi asi íneke umbɔ atsĩ ayarmbɔ iyanga.

44 Nggee umbi igambi awu ufang umbi adzɛu, ubinkutsu, Ungwɛ̃-Ner awuri iba ri ivangyɛ umbi aka asi ikaimbi ifɛrhkɔ.

Ugãrhã uwuku urhika nu uwuku uda irhirhika (Irh 12.41-48)

45 <<Ungamɔ ucɛ, awu ugãrhã uwuku urhurhika nu uwu itsoi, uwuruwi uteiyanga aka atsu unga idzɛu agãrhã iyanga, unga adzise ubinghambɔ uku kpengkpeng ri ivangngge?

46 Anggɔm awe aki ugãrhã hã uteiyanga aka iba anyã unga adɛ̃ɛ̃ itsernga rimi hã.

* **24:29** Àka anyã ikɛi: Uish 13.10; 34.4.

47 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri itsuke ugãrhã hã arhise abinnga kishoo.
48 Bɔr ugãrhã hã aba awu uku ubewe, unga awuri igɔr itsinga agɛ, <Uteiya asi íbanga ifetem.>
49 Mɔcɛ unga atirhi ikwɛr agãrhã abɔrɔ, unga agha na ahwa nggu abi afĩrhã.
50 Uteiya ugãrhã hã aba ru unumkpi unga aka asi itsara. Ri ivangyɛ unga aka asi ihwɛngnga.
51 Uteiya awuri ikwɛr unga iyiki ibewe na agbange unga nggu abi ukpukpeta, umɔ umbɔ aka iciu na atãi anyĩmbɔ.

25

Unyaka arherhe aki anakagbĩrhĩ usɔka aka anasi ihwɛngmbɔ ukutsak

1 <<Mɔcɛ Iyɛrhe afã iwuri iwe ru nyaka anakagbĩrhĩ usɔka aka anasi ihwɛngmbɔ ukutsak anyangu írhirhangmbɔ azĩ igbangu utsak uku ufa.
2 Atõ̃õ̃ ru umbɔ awu agugge nu atõ̃õ̃ awu abi itsoi.
3 Agugge ha anyangu írhirhangmbɔ bɔr asi inyangumbɔ atsei.
4 Abi itsoi ha igambɔ anyangu írhirhangmbɔ nggu atsei ra andzoma.
5 Utsak uku ufa ha asi ibanga ifitem, kishoo agbɛu na arhambɔ urhɔ.
6 <<Ri ikɔtsuuka umbɔ agũ urhɛm ukerketakpɔ uku ugɔr ugɛ, <Utsak uku ufa ha uwi aka abanga! Àka aba agbanga unga!>
7 <<Mɔcɛ anakagbĩrhĩ usɔka ha asok agbishi írhirhangmbɔ.
8 Agugge ha agɔr abi itsoi ha agɛ, <Àka ama adzaa atseimbi ukunjiir, írhirhangmɛn iki iwuri irhim.>
9 <<Abi itsoi ha agɛ, <Ĩ'ĩ, asi ímɛ̃ke umɛn nggu umbi. Ugba umbi azĩ ru abika agoyiwe atsei agoi akimbi.>
10 <<Bɔr ivangyɛ umbɔ aka adzek azĩ igoi atsei ha, utsak uku ufa ha atsĩwãnga. Anakagbĩrhĩ aka agbisha abinmbɔ atsĩmbɔ irhowa nggu unga na afɔmukumbɔ angwĩ ubãã.
11 <<Kata abɔrɔ adɔrha aba agɛ, <A uteiya! A uteiya! Uma utsuruwa angwĩ ubãã!>
12 <<Bɔr unga agɛ, <Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umum isi ihwɛng umbi.>
13 <<Nggee, àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu, umbi asi ihwɛngmbi unuma use ivanga.

Unyaka arherhe agãrhã ataar
(Irh 19.11-27)

14 <<Ikɛi, Iyɛrha afã iwuri iwe ru nyaku unera aka izĩ uzãrhã, na ayisa agãrhãnga agashuwe umbɔ uhwɛk.
15 Utsa ha ahwɛnga ubinkpi agãrhãnga aki idɛ̃ɛ̃ akorhe, nggee unga adzowe unying ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃, uwu uvaa ikɛi ibɛi uazurhfa ivaa, uwu untaar ibɛi uazurhfa unying. Mɔcɛ unga azĩã uzɛ̃rhãnga.
16 Utsa ha aka ayɛi ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃ hã kanying kanying unga akũ azĩ agoyi igoi adzipa nggu uhwɛk ha, akpo ighigha ibɛi uazurhfa itõ̃õ̃.

17 Nggee ikɛi, uwu ibɛi uazurhfa ivaa ha, akpo ighigha ibɛi uazurhfa ivaa.
18 Bɔr uwu ha aka ayɛi ibɛi uazurhfa unying hã azĩ asim abĩ awɔkuka uhwɛk uteiyanga.
19 <<Ivanga iki iderngge, uteiya agãrhã hã aba ayisa agãrhãnga umbɔ avarhuwe ubinkpi umbɔ aka akorhe.
20 Uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa itɔ̃ɔ̃ akũ ibɛi uazurhfa itɔ̃ɔ̃ aba agɛ, <A Uteiya, ungo udzaa umum ibɛi uazurhfa itɔ̃ɔ̃. Unyã, umum ikpo ighigha ibɛi uazurhfa itɔ̃ɔ̃ itoma.>
21 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhã uwuku uze uwu idzidzɛrhe! Ungo uweɔ ri idzidzɛrhe ru ubin uku uci. Umum indzaamum ijee iyiki ikpɔm abina arhɛrhɛ. Uba ugɔmanggɔm nggu uteiyango.>
22 <<Uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa ivaa ha ikɛi aba agɛ, <A Uteiya, Ungo udzaa umum ibɛi uazurhfa ivaa. Unyã nggayɛ umum ikpo ighigha ibɛi uazurhfa ivaa itoma.>
23 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo udɛ̃ɛ̃ ugãrhã uwuku uze uwu idzidzɛrhe! Ungo uweɔ ri idzidzɛrhe nggu ubin uku uci. Umum indzaamum ijee iyiki ikpɔm abina arhɛrhɛ. Uba ugɔmanggɔm nggu uteiyango!>
24 <<Mɔcɛ uner uwuku uyɛi ibɛi uazurhfa unying hã aba agɛ, <A Uteiya, umum ihwɛng amɛnngo aghong ifɛrhɛ. Ungo udɛ̃ɛ̃ ugbugbɛrɔ ra anangkɛ ungo uku usi idosɔ. Ungo udɛ̃ɛ̃ urhɔ̃ĩngo ra anangkɛ ungo uku usi inãngo ikpũ.
25 Nggee umum igũ iwei izĩ iwɔke ibɛi uazurhfango ra abĩ. Unyã ibɛi uazurhfango iyɛ.>
26 <<Uteiyanga agɛ, <Ungo ugãrhũ uwuku ubewe, ughɛrha! Ungo uhwɛngo umum iki isaki ĩgbɛtũ ra anangkɛ umum iki isi idoimum ni irhɔ̃ĩmum ra anangkɛ umum iki isi inãmum ikpũ.
27 Azea mɔcɛ, ugɛ ungo uba utsuke uhwɛka ru ubanki. Ivangyɛ umum iki ibvui iba, umum itsũ ngge nggu ighigha!
28 << <Àka ayɛise ibɛi uazurhfa unying hã ru unga, aka atomuwe ru uwɔrɔ uwu ibɛi uazurhfa usɔka.
29 Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka awerangge.
30 Na atare ugãrhã ibɛm hã ra awiya ru uzĩ uku ugburhuk. Umɔ umbɔ aki iciu akpe nggu itãi anyĩ.>

Ídɔi nggu íbũ

31 <<Ivangyɛ Ungwɛ̃-Ner aka iba ri ikpikpoinga nggu ípfu itsernga kishoo, unga awuri isei nú anang isei iyɛrhe aki ikpikpoi.
32 Awuri ikɔng abi upfung ukpirɛ kishoo ra anangnga, unga awuri igasha umbɔ awuwembɔ ru nyaku uner ughãwã aka igashi ídɔi nggu íbũ.

33 Unga awuri itsu ídɔi ru
ubok ugha na atsu íbũ ru
ubok uferanga.
34 <<Mɔcɛ Uyɛrhe awuri
igɔr abika awe ru ubok
ughanga agɛ, <Àka aba, umbi
abi Utɛmum aka atsuka umbi
idorh. Àka ayɛi ukamkpi
Unum aka igbishuwa umbi
udzur ri imimunu upfung.
35 Umum iki igũ imerh,
umbi adzaa umum ubingha,
umum iki igũ ugɔ̃ amɛ̃, umbi
adzaa umum ubin umum
ihwa, iwu utsen, umbi ayɛi
umum ra ayambi.
36 Umum ishimum ra
atorho, umbi adzaa umum
atorho, aghonga umum,
umbi anɛta umum, iwe ru
ugborzĩ, umbi aba ayepa
umum.>
37 <<Mɔcɛ abika arhurhika
awuri igɔr agɛ, <A Uteijee,
ukang umɛn iki inyã ungo
ugũ imerh ni ĩdzaa ungo ub-
ingha, use ungo ugũ ugɔ̃ amɛ̃,
umɛn ĩdzaa ungo ubin ungo
uhwa?
38 Ukang umɛn iki inyã
ungo uku uwu utsen ni iyɛi
ungo, use ungo ushiɔ ra
atorho, umɛn indzaa ungo
atorho?
39 Ukang ungo uku ughong
iyor use ungo uwe ru ugborzĩ
umɛn izĩ iyepa ungo?>
40 <<Mɔcɛ Uyɛrhe awuri
igɔr umbɔ agɛ, <Umum
indɛyiwa umbi idzidzɛrhe,
ubɛn ubinkpi umbi aka ako-
rhuwe unying ra angwɛ̃mɛn
use anapumɛn abika asheru
ugarh ru umbi, umbi ako-
rhuwa umum.>
41 <<Mɔcɛ unga awuri igɔr
abɔrɔ ru ubok uferanga agɛ,
<Àka asombi ru umum umbi
abi ikponum. Àka azĩ atsĩ ru
urha ukpu ugbagbaa umbɔ
aka ataiwe Undenggũ nggu
ípfu itsernga.
42 Umum iki igũ imerh,
umbi asi idzaambi umum
ubingha, umum iki igũ ugɔ̃
amɛ̃, umbi asi idzaambi
umum ubin umum ihwa.
43 Iwu utsen, umbi asi
iyɛi umum atsĩmbi ri iya,
ishimum ra atorho umbi asi
idzaambi atorho ru umum,
aghonga umum, ikɛi umum
iwe ru ugborzĩ, umbi asi iba
ayepumbi umum.>
44 <<Umbɔ ikɛi awuri igɔr
agɛ, <A Uteijee, ukang umɛn
iki inyã ungo ugũ imerh use
ugɔ̃ amɛ̃ use ungo uwu ut-
sen use ungo ushiɔ ra atorho
use aghonga ungo use ungo
uwe ru ugborzĩ, umɛn isi
iyikamɛn ungo?>
45 <<Unga awuri igɔr
agɛ, <Umum indɛyiwa
umbi idzidzɛrhe, ubɛn
ubinkpi umbi aka asi iko-
rhukumbi unying ra abɛrɛ
aka asheru ugarh, umbi
asi ikorhuwambi umum
nukpɔ.>
46 <<Mɔcɛ umbɔ awuri ikpo
ayetnum aki ugbagbaa, bɔr
abika arhurhika awuri ikpo
urhɛ uwu ugbagbaa.>>

26

Umbɔ akɛki ifɛre Uyesu
(Umar 14.1-2; Irh 22.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Ivangyɛ Uyesu aka amaa
irherha abina akɛrɛ ha
kishoo, unga agɔr angwɛ̃
imesanga agɛ,

2 <<Umbi ahwɛngmbi, Irhowa Iyiki Igar Utɔng ibɔr inuma ivaa, umɔ awuri idzowe Ungwɛ̃-Ner umbɔ anyapuwe unga.>>

3 Mɔcɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera akɔng ri iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, itsoka igburh Ukayafa.

4 Umbɔ avarhe idzur Uyesu ri iwɔk afɛre unga.

5 Bɔr umbɔ agɛ, <<Asi íwea ri ivang irhowa, utsur anera asoyimbɔ amɛn.>>

Adzukuwe Uyesu atsei ru Ubetani
(Umar 14.3-9; Irh 7.37-38; Uyoh 12.1-8)

6 Ivangyɛ Uyesu aka awe ru Ubetani ri iya Usiman uwuruwi ingbimnga iki ikerhe,

7 utsɛrh uwɔɔ aba ru Uyesu nggu undzoma utarh uku utɔk nggu atsei isung aki imang akarhãrhã. Unga awupuwe atsei ha ri itsinga ri ivangyɛ unga aka asei nu anang ubingha.

8 Ivang angwɛ̃ imesanga aka anyã rimi, umbɔ agũ avɔm na arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Akɛrɛ awu inyar!

9 Imɛ̃ɛ̃ngge umbɔ agoshe atsei isung hã ru uhwɛk urhɛrhɛ na adzowe atsũwã.>>

10 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi ayɔm utsɛrh ha? Unga akorhuwa umum ubin uku uze.

11 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn ivang, bɔr umum isi íwemum nggu umbi ubɛn ivang.

12 Atseikɛ unga awupuwa umum, unga agbishuwa iyormum umbɔ aka idzake.

13 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, kishoo anangkɛ umbɔ aka idzowe Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ru upfunga, umbɔ awuri isɔmmbɔ ubinkpi utsɛrh uwurɛ aka akorhe ri ayita unga.>>

Uyahuda abemuka ighadak Uyesu
(Umar 14.10-11; Irh 22.3-6)

14 Mɔcɛ unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã itsoknga igburh Uyahuda Uiskariyoti, azĩ ra ateiya abika adzowe idɛm-Num,

15 arhusa agɛ, <<Umbi awuri idzaa umum use umum ĩba ĩdzaamum unga ru umbi? >> Nggee umbɔ avarhuwe unga íshaa imang uazurhfa isɔka itaar.

16 Udzur ri ivang hã Uyahuda abee udĩkpi unga aka ighadak Uyesu.

Ubingha Uteijee
(Umar 14.12-26; Irh 22.7-23; Uyoh 13.21-30; 1Uko 11.23-26)

17 Ru unum inggbaashia ukpu Irhowu Uborodi ukpuku Usheru Uguga, angwɛ̃ imesa aba ru Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ra anang akasong ungo uku ubee umɛn igbishuwa ungo ugha Irhowa Iyiki Igar Utɔng?>>

18 Unga agɛ, <<Àka atsĩ ru utepa, àka azĩ ru utsa uwɔɔ, àka agɔr unga agɛ, <Umarhem agɛ, ivangmum iki iyongge. Umum igha Irhowa Iyiki Igar

Utɔng ri iyango nggu angwɛ̃ imesamum.> >>
19 Nggee angwɛ̃ imesanga akorhu ubinkpi Uyesu aka agɔr umbɔ na akorhuwe ubingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
20 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu asei igha ubingha nggu angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn.
21 Asei ighigha ha nukpi, unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unying ru umbi awuri ighaa adakmum.>>
22 Amɛnmbɔ aghong akarhãrhã̀ na atirhi irhusa unga anyinganying agɛ, <<A Uteijee, awu umum?>>
23 Uyesu agɛ, <<Uwuruwi aka atsĩ ubok ri itɛ̃rhĩ nggu umum, unga awuri ighaa adakmum.
24 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe ru nyaka umbɔ aka atsɛng ri itsinga. Bɔr atorh uner ha aka ighadak Ungwɛ̃-Ner! Ugba umbɔ asi imarmbɔ unga.>>
25 Mɔcɛ Uyahuda, uwuruwi aka igha adaknga agɛ, <<A umarhem, awu umum?>>
Uyesu agɛ, <<Awu ungo urherhe.>>
26 Umbɔ ana asei ighigha ha, Uyesu anyangu uborodi, atar uwɛɛ na atsɔka ukpɔ. Adzowe angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka ayɛi, atãi. Uwɛrɛ awu iyormum.>>
27 Mɔcɛ unga anyangu ukpɛwa, atar uwɛɛ, na adzowe ru umbɔ, agɛ, <<Àka ahwa ru umgbɔ kishookambi.
28 Akɛrɛ awu adzirhmum aki ibibemuwe-Num, akirakɛ aka adzek awupa ra anera arhɛrhɛ, atsũwe arhimmbɔ.
29 Umum indɛyiwa umbi, umum isi íbvui ihwamum amɛ̃ ikpũrhã inebi akɛrɛ utsɛku unumkpi umum iki ihwa aka afa nggu umbi ri Iyɛrhe Utɛmum.>>
30 Umbɔ aka amaa itsũwe ubom ru Unum, umbɔ adzek azĩmbɔ Igũ Acucii Uzaitun.

Uyesu agɛ Ubitru awuri itsɛyinga
ihwɛng unga
(Umar 14.27-31; Irh 22.31-34; Uyoh 13.36-38)

31 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ru untsuu akpirɛ umbi kishoo awuri itĩ ri itsi ubinkpi uku ikorhe nggu umum. Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<< <Umum iwuri ikwɛr uner ughãwãã,
nu ukpui ídɔi ha iwuri isita.>*

32 Bɔr ivangyɛ umum iki isok ra akpe, umum inggbaashia izĩ Ugarhirhi ru umbi adɔrha atsĩ umɔ.>>
33 Ubitru agɛ, <<Kishoo aba atĩmbɔ ri itsi ubinkpi uku ikorhe nggu ungo, umum isi ítĩmum.>>
34 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ru untsuu akpirɛ, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar ri ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee.>>
35 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Uko umbɔ awuri ifɛre umum nggu ungo, umum isi ítsɛyimum ihwɛng ungo.>>

* **26:31** Àka anyã ikɛi: Uzak 13.7.

Rimi hã angwɛ̃ imesa abɔɔ kishoo aka arherhe.

Ru Ugetsemani
(Umar 14.32-42; Irh 22.39-46)

36 Mɔcɛ Uyesu nu angwɛ̃ imesanga azĩmbɔ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa Ugetsemani. Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka asei nggimi, umum izĩ ifɛn-Num nggɔɔ.>>

37 Unga akũ nggu Ubitru nu angwɛ̃ Uzabadi avaa, unga atirhunga igũ idamɛn nu ighongamɛn.

38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Igũ ighongyɛ iki iwe ra amɛnmum idɛ̃ɛ̃ ifɛrngge umum. Àka asei nggimi na adzɛu nggu umum.>>

39 Unga aka agɔpa azĩ ukunjiir unga agba akwɛr anaanga atsim nú abĩ afɛn-Num agɛ, <<A Utɛmum, ngge iba imɛ̃ngge, ungo unyanguwe ukpɛwa ayetnum akɛrɛ ru umum. Bɔr ukorhu ubinkpi ungo uku ubee, asi iwea ubinkpi umum iki ibee.>>

40 Mɔcɛ unga abvui aba ra angwɛ̃ imesanga, akpo umbɔ aka arhambɔ urhɔ. Unga agɔr Ubitru agɛ, <<A Ubitru, umbi asi idɛ̃ɛ̃ adzɛumbi nggu umum ukara unying?

41 Àka adzɛu na afɛn-Num utsur umbi agbambi ru undeya. Idzidzɛrhe ipfu ibemungge, bɔr iyor isi ikerngge.>>

42 Unga abvui azĩã ifɛn-Num idevaa agɛ, <<A Utɛmum, uba ayetnum akɛrɛ asi ítɔngke utsɛku umum iki ihwa ake, umum ikorhumum ubinkpi ungo uku ubee.>>

43 Unga abvui aba akpo umbɔ ikɛi awe ru urhɔ, umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ ayangumbɔ asumbɔ.

44 Nggee unga abɔre umbɔ na azĩã ifɛn-Num ide untaar, abvui arherhe ubinkpi unga aka arherhe ri inggbaashia.

45 Mɔcɛ unga abvui aba ra angwɛ̃ imesa ha agɔr umbɔ agɛ, <<Utsɛku icɛrɛ umbi ana awu ru urhɔ na adɛ̃ɛ̃ iwosha? Àka anyã, ivanga iki iyongge umbɔ aka idzowe Ungwɛ̃-Ner ru abok abi arhim.

46 Àka asisok umɛn izĩmɛn! Uwuku ugha adakmum uwi aka abanga!>>

Adzur Uyesu
(Umar 14.43-50; Irh 22.47-53; Uyoh 18.3-12)

47 Unga ana awu ra arherhe, Uyahuda, unying ru umbɔ usɔkdümɛn hã, aba atsĩ. Unga aba nggu anera arhɛrhɛ aka akpɔm nggu akon aka ader nu *ígbong*. Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera aka adene umbɔ.

48 Umɔ uwuku ughadaknga hã aka asɔmuka umbɔ utsara agɛ, <<Uwuruwi umum iki ishor atamnga, awu uner ha nuwɔ umbi aka idzur.>>

49 Uyahuda aka aba, unga akpurha azĩ ru Uyesu agɛ, <<A umarhem, umum ighwe ungo!>> Na ashor atamnga.

50 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A uwee, ukorhu ubinkpi uku ukũna ungo uba.>>

Mɔcɛ anera aba, adzur Uyesu akpɔm unga.

51 Unying ra angwɛ̃ imesa Uyesu agbiir ikon iki idernga,

agbɛr uto ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, azharhuwe.
52 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Utsuke ikon iki iderngo ru udapa. Ubɛn uwuku ugbiir ikon iki ider, awu ikon iki ider ifɛr unga.
53 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ishimum ri ijeea umum iki iyisu Utɛmum kanying unga adene ípfu itser-Num anakagɔnga?
54 Bɔr itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ awu ufang akɛrɛ ha akorhe, iwuri ikorhe igusengge ni itsuifɛr?>>
55 Mɔcɛ Uyesu agɔr ikikɔng anera agɛ, <<Umum iwu uner uwuku uvui abin anera ri iker, umbi aka idzeka nggu akon aka ader nu ígbong adzur umum? Ubɛn unum umum isei ru ufɔm Iya-Num imesuwe imesa, umbi asi idzurmbi umum.
56 Bɔr kishoo akɛrɛ akorhe ngge itsuifɛr abinkɛ aka atsɛng ra abvur abika asɔm Arherhu-Num.>> Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga kishoo atĩ abɔrukumbɔ unga.

Uyesu ra anang abi udzepurhe

(Umar 14.53-65; Irh 22.54-55,63-71; Uyoh 18.13-14,19-24)

57 Abika adzur Uyesu akũna unga azĩ ru Ukayafa, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, anangkɛ abika amesuwe Ikpem nu akakũ anera aka akɔng.
58 Bɔr Ubitru adɔsa unga ukuka, utsɛku umbɔ aka azĩ atsĩ ru ufɔm iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Unga atsĩ asei nggu abi idzɛu ha abee inyã imimasha ubinkpi umbɔ aka ikorhe.
59 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi udzepurhe kishoo abee igbɛrangwĩyɛ umbɔ aka itsuke Uyesu na akpo udĩ ukpuku ufɛre unga.
60 Anera arhɛrhɛ aka adzeka, agbɛyangwĩ atsuke unga, bɔr umbɔ asi ikpombɔ udĩ ukpuku ufɛr unga.

Ri imimaa, anera avaa adzeka,
61 agɛ, <<Utsak uwurɛ agɔr agɛ, <Umum idɛ̃ɛ̃ ibupukũ Iya-Num, ni ibvui idzine ri inuma itaar.> >>
62 Mɔcɛ, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num asok agɔr Uyesu agɛ, <<Ungo usi ídzipungo arherhe? Awu use aner abɛrɛ aka arherha atsuka ungo?>>
63 Bɔr Uyesu awu uku uvep.

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num agɔr unga agɛ, <<Umum itsu ungo nggu uyirh ri itsok Unum uwu urhɛ, usɔma umɛn, awu ungo uwu Ukiristo Ungwɛ̃ Unum? >>
64 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu ungo urherhe. Bɔr umum isɔma umbi kishoo, utirhi ucɛrɛ umbi awuri inyãmbi Ungwɛ̃-Ner aka isei ru ubok ugha Nggaa Unum na awuri iba ra amɛɛ afafã.>>
65 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã avapuwe atorhanga na agɛ, <<Unga aka arhenu Unum! Awu use umɛn iki ibee ikɛi? Àka anyã, icɛrɛ umbi aka agũmbi unga aka arhenu Unum.
66 Umbi anyã aguse?>>

Umbɔ agɛ, <<Imɛ̃ngge umbɔ afɛre unga.>>

67 Mɔcɛ umbɔ atang aci atsuyiwe ru asunga na akũ ikpoi akwɛr unga. Abɔɔ akwɛre unga inkpai,

68 na agɛ, <<A Ukiristo! Udɛyiwa umɛn, uwukusong akwɛr ungo ikpoi?>>

Ubitru atsɛyi ihwɛng Uyesu
(Umar 14.66-72; Irh 22.56-62; Uyoh 18.15-18,25-27)

69 Ri ivang hã Ubitru asei ru ufɔm iya ha, nu una igãrhã aba ru unga agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu nggu Uyesu uner Ugarhirhi uwurɛ!>>

70 Bɔr Ubitru atsɛyinga ra anangmbɔ kishoo agɛ, <<Umum isi ihwɛng ubinkpi ungo uku urherhe!>>

71 Mɔcɛ unga adzek azĩã ru angwĩ ufɔma, umɔ una uwɔɔ aka anyã unga, agɔr abika adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ, <<Utsak uwurɛ awu nggu Uyesu uner Unazarat!>>

72 Ubitru atsɛyi ikɛi nggu uyirh agɛ, <<Umum isi ihwɛng utsa ha.>>

73 Adãrhã ukunjiir, abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ aba agɔr Ubitru agɛ, <<Idzidzɛrhe ungo uwu unying ru umbɔ, ikpũ arherhango ake akũ ungo adzeka.>>

74 Mɔcɛ unga ayirh agɛ, <<Ikponum ru umum, umum inba ihwɛng utsak uwurɛ!>>

Kanying ikɔ igbɛrkpee.

75 Mɔcɛ Ubitru aka ayita arherhe Uyesu aka arherhe nggu unga agɛ, <<Ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idikunga itaar, nu ikɔ idɔrhi igbɛrkpee.>> Ubitru adzek aciu akpe akarhãrhã.

27

Uyahuda ayapuwe itsikamnga
(Umar 15.1; Irh 23.1-2; Uyoh 18.28-32; Aiy 1.18-19)

1 Ri igɔ̃ ukpeeka, kishoo ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera akɛki itsũwã iyiki ifɛr Uyesu.

2 Umbɔ abow unga, akũna unga azĩ adzowe unga ru Ubirhatu, ugomna.

3 Ivangyɛ Uyahuda, uwuku ughadaknga, aka anyã umbɔ aka atsu Uyesu ufai akpe, unga agɔr ra amɛnnga agɛ, <<Uhwɛngrimi.>> Unga abvui aba ra ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ aner ha. Abvui adzowuka íshaa imang uazurhfa isɔka itaar ha.

4 Agɛ, <<Umum iwu ra arhim, ubinkutsu, umum iki ighadak adzirh uwuku usheru uvau.>>

Bɔr umbɔ agɔr unga agɛ, <<Akɛrɛ awu use ru umɛn? Umei imesungo.>>

5 Nggee Uyahuda atare uhwɛk uazurhfa ha ru Iya-Num na adzek azĩã. Mɔcɛ unga azĩ ayapuwe itsikamnga.

6 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num akarhu uhwɛka na agɛ, <<Ri ikpem isi imɛ̃ngge umbɔ atsuke uhwɛk ha ru uhwɛk Iya-Num, uwu ukpu adzirh.>>

7 Nggee umbɔ akɛka na akũ uhwɛka agoi idɛɛ iyɔɔ, ayisi idɛɛ ha agɛ idɛɛ uner uwuku

udzin anui. Anang akika adzake ikom atsen.
8 Ngge itsu umbɔ ayisi idɛɛ ha ugɛ Idɛɛ Adzirh utsɛku irherɛ.
9 Mɔcɛ ubinkpi uwuku usɔm Arherhu-Num Uirimiya aka arherhe utsu ufɛrkpɔ ugɛ, <<Umbɔ anyangu íshaa imang uazurhfa isɔka itaar, uhwɛk ha aner Uisrairha aka abema umbɔ afai ri itsinga nukpɔ,
10 umbɔ akũ ngge agoi idɛɛ uner uwuku udzin anui ru nyaku Uteijee aka atsuka umum.>>*

Uyesu adɛ̃ɛ̃ ra anang Ubirhatu
(Umar 15.2-15; Irh 23.3-24; Uyoh 18.33—19.16)

11 Uyesu adɛ̃ɛ̃ ra asu ugomna nukpi, ugomna arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu uyɛrhe abi Uyahuda?>>
Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu ungo urherhe.>>
12 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera atsuke unga uvau, unga asi idzipunga urhɛm.
13 Mɔcɛ Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Ungo usi igũo abin avaukɛ umbɔ aka atsuka ungo?>>
14 Bɔr Uyesu asi idzipuka urhɛm ru arherhanga, utsɛku ugomna aka adzeidzeu akarhãrhã.
15 Umɔ awu ugau ugomna ri Irhowa Iyiki Igar Utɔng, unga atsũwe uner uvau unying uwuruwi umbɔ aka asɛng.
16 Ri ivang hã umbɔ awu ru ugbau unera, anera kishoo ahwɛngmbɔ unga, itsoka igburh Ubaraba ru ugborzĩ.
17 Nggee ivangyɛ anera aka akɔng, Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum itsũwã umbi ungamɔ, Ubaraba use Uyesu umbɔ iki iyisa Ukiristo?>>
18 Unga ahwɛnga awu unyɛ̃ɛ̃ utsu umbɔ adzowe Uyesu ru unga.
19 Ubirhatu aka asei ra anang isei aka avarha arherhanga, utsɛ̃nga adene umbɔ adɛyiwe unga agɛ, <<Utsũ ubokngo ra arherhe utsak ha ashia ru uvau, ngge itsu umum igũ uver akarhãrhã irherɛ ru urhɔmum iki irhei ri itsinga.>>
20 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ atsu anera agɔr agɛ atsũwe Ubaraba na afɛre Uyesu.
21 Ugomna iganga abvui arhusa umbɔ agɛ, <<Uwuku usong ru umbɔ ikivarhambɔ umbi aka abee umum itsũwã?>>
Umbɔ agɛ, <<Ubaraba.>>
22 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umum ikorhi iguse nggu Uyesu umbɔ iki iyisa Ukiristo?>>
Kishookambɔ agɛ, <<Unyapuwe unga!>>
23 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu? Unga akorhu use iyiki ibewe?>>
Bɔr anera abvui atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Unyapuwe unga!>>
24 Ivangyɛ Ubirhatu aka anyã unga asi idɛ̃ɛ̃ akorhunga ubin, ikɛi anera agbisha abee isoyi amɛn, unga anyangu

* **27:10** Àka anyã ikɛi: Uzak 11.12,13; Uiri 19.1-13; 32.6-9.

amɛ̃ asorh aboknga ra asu anera. Agɛ, <<Umum amɛ̃mum ashike ra adzirh utsak uwurɛ, akɛrɛ awu ra abokmbi!>>

25 Anera kishoo agɛ, <<Adzirhnga awe ru urhɔkmɛn nggu angwɛ̃mɛn!>>

26 Mɔcɛ unga atsũwũka Ubaraba ru umbɔ. Unga atsu abi iwa akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu, na adzowuka umbɔ anyapuwe unga.

Abi iwa ayɛɛi Uyesu
(Umar 15.16-20; Uyoh 19.2-3)

27 Mɔcɛ abi iwa ugomna akũ Uyesu azĩmbɔ ru udzepurhe ugomna, akɔng kishoo abi iwa adziira unga.

28 Atsimuwe atorhanga na atsĩme atorho aka abãrhã akagɔng.

29 Atsɛrhi ifur iyɛrhe iyi ídidɔk atsime ni itsinga. Atsu unga akpɔm igbong ru ubok ughanga na atangarhu ra anangnga. Ayɛɛia unga agɛ, <<Urhɛngo uder Uyɛrhe abi Uyahuda!>>

30 Ashau aci atsuyiwe unga, ayɛi ugam akwɛr ni itsinga ikɛi.

31 Umbɔ aka ayɛɛi unga amaa, umbɔ atsimuwe atorho aka abãrhã hã na atsĩme atorhanga. Mɔcɛ umbɔ akũna unga azĩmbɔ inyapuwe unga.

Anyapuwe Uyesu
(Umar 15.21-32; Irh 23.26-43; Uyoh 19.17-27)

32 Umbɔ aka adzek, umbɔ agbopu utsak Usayirin uwɔɔ, itsoka igburh Usiman. Umbɔ atsu unga atsã igãrhãmau ucucii ha.

33 Umbɔ azĩ atsĩ anangkɛ umbɔ aki iyisa Ugorhgota, agbena agburh <<Anang Apfupfu Aghow Itsi.>>

34 Umɔ umbɔ adzowe Uyesu amɛ̃ inebi uku ukpere ugɛ unga ahwa, bɔr unga aka abanga agũ, unga akpɛ̃ɛ̃ ihwihwaa.

35 Ivangyɛ umbɔ aka anyapuwe unga, umbɔ atang isɛng agasha atorhanga.†

36 Mɔcɛ umbɔ asei umɔ adzɛu unga.

37 Ra afafã igãrhãmau ucucii ha ukhapa ri itsinga, umbɔ atsɛng isarhe uvaunga agɛ, <<UWƐRƐ AWU UYESU, UYƐRHE ABI UYAHUDA.>>

38 Anyapuwe avɛu avaa nggu unga, unying ru ubok ughanga uwu uvaa ru ubok uferanga.

39 Anera aka atɔng, arhena unga azung atsimbɔ,

40 agɛ, <<Ĩhĩĩ! Ungo iki isipuwe Iya-Num, nu udzine ike ikɛi ri inuma itaar, ucipuwa nu igãrhãmau ucuciia ha ufɔrh itsingo, ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum!>>

41 Rimi hã ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem nu akakũ anera ayɛɛia unga.

42 Agɛ, <<Unga afɔrhe abɔɔ, bɔr asi idɛ̃ɛ̃ afɔrha itsinga! Unga aba awu Uyɛrhe Uisrairha, unga acipuwa icɛrɛ ru

† **27:35** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Akorha akɛrɛ ngge itsú ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka arherhe utsufɛr ugɛ, <<Umbɔ agasha atorhamum nggu adɔkambɔ na atang isɛng ra ake.>>*

igãrhãmau ucucii ha, nu umɛn iwe ru imangmang ru unga.
43 Unga awe ru imangmang ru Unum. Uneke Unum afɔrhe unga icɛrɛ, unga aba abeenga. Unga agɛ, <Umum iwu Ungwɛ̃ Unum.> >>
44 Rimi hã avɛu ha umbɔ aka anyapuwe nggu unga arherhuwe unga arherhe aka atãrhã.

Akpe Uyesu
(Umar 15.33-41; Irh 23.44-49; Uyoh 19.28-30)

45 Utirhi ri idzingga atenuma, uzĩ utsirkpɔ abĩã kishoo utsɛku akara ataar aki urhɛɛ.
46 Ru akara ataar ikɛi Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge agɛ, <<Erhoi, Erhoi,‡ urhama sabaktani? >> agbena agburh, <<A Unummum, a Unummum, awu use utsu ungo uneka umum?>>
47 Abika adɛ̃ɛ̃ umɔ aka agũ rimi, umbɔ agɛ, <<Unga adɛ̃ɛ̃ iyisu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya.>>
48 Kanying uwɔɔ atĩ azĩ anyangu usoso. Abii ra amɛ̃ inebi akika agbata, avaki igbong, adzowe Uyesu ugɛ unga ayam.
49 Bɔr abɔɔ agɛ, <<Àka aneke unga, umɛn inyãni use Uirhiya awuri afɔrhuka unga.>>
50 Mɔcɛ Uyesu aka abvui atsarhi irhaknga ikerketangge atsu ivum, na atsũwũka ipfunga.
51 Ru ivang hã urhaburhe ukpu Iya-Num uvaar akpɛrha avaa udzur ri itsia uba utsĩ abĩã. Abĩ azusa, ífa iyata.
52 Adzak ayar atsuri, ayor asarkasar anera arhɛrhɛ abika akpe asok nggu urhɛ,
53 umbɔ adzeka ra adzakmbɔ. Ivangyɛ Uyesu aka asok ra akpe, abika akpe ha atsĩmbɔ asarkasar uteu Urusharhima, anera arhɛrhɛ aka anyã umbɔ.
54 Ri ivang hã uteiya abi iwa Uroma nu abɔɔ abika adɛ̃ɛ̃ adzɛu Uyesu anyã izizusa abĩ nu ikɛi abinkɛ aka akorhe, umbɔ agũ iwei akarhãrhã, na agɛ, <<Idzidzɛrhe uwɛrɛ ha awu Ungwɛ̃ Unum!>>
55 Akatsɛrh arhɛrhɛ aka awe umɔ, adɛ̃ɛ̃ ukuka na azɛrhe ubinkpi uku ukorhe. Umbɔ adzeku Ugarhirhi adɔsu Uyesu akorhuwe unga ubinkpi unga aka abee.
56 Ru umbɔ awu umbɔ Umaryamu Umagadarha, nu Umaryamu uyisa Uyaku nu Uyusuf, angwɛ̃ Uzabadi.

Igwirhuwe iyor Uyesu
(Umar 15.42-47; Irh 23.50-56; Uyoh 19.38-42)

57 Urhɛɛ uku uyo, uner ubin uwɔɔ, utsa Uarimatiya aba umɔ, itsoknga igburh Uyusuf. Unga awu ungwɛ̃ imesu Uyesu.
58 Azĩ ru Ubirhatu, ashɔ̃rhã unga adzowe ukom Uyesu. Ubirhatu atsu umbɔ adzowe ukoma ru unga.
59 Uyusuf ashupu ukom hã, akũ atorho aka afa abɛrh,
60 atsuke ukpɔ ru udzak uku ufa ukpurukpi unga aka atsɛ̃ ri ifɛn utarh. Unga

‡ **27:46** Àka anyã ikɛi: Amb 22.1.

agɔ̃rhũ nggaa utarh afɔme angwĩ udzaka na azĩã.
61 Umaryamu Umagadarha nu Umaryamu uwɔɔ asei akhapa umɔ ra angwĩ udzak ha.

Abika adzɛu udzak ha
62 Ukpe unum uvaa, unum ukpuku ugbisha abin uku utɔng, ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi akɔng ra anang Ubirhatu,
63 agɛ, <<A Uteiya! Umɛn iyitumɛn ubinkpi uner uwuku urhɛm aner ha aka arherhe, unga aka ana awe nggu urhɛ, unga agɛ, <Inuma itaar iba iwengge umum iwuri isokũ ra akpe.>
64 Ngge itsu umbɔ adzɛu udzak ha utsɛku inuma itaar, utsur angwɛ̃ imesanga azĩ avɛu ukomnga na agɔr anera ugɛ unga aka asoka ra akpe. Irhirhɛm iyi imaataka iwuri ibewe inangngge iyi inggbaashia.>>
65 Ubirhatu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akarha abi iwa azĩ adzɛu kishoo ri ikermbi.>>
66 Nggee umbɔ azĩ avinu udzak ha, akwɛr utsar iyɛrhe nú utarh udzak ha, atsu abi iwa adzɛu anang hã.

28

Isisok Uyesu ra akpe
(Umar 16.1-8; Irh 24.1-12; Uyoh 20.1-10)
1 Unum ukpuku Uwosha uku utɔng, ru unkpeka unum ukpu inggbaashia ru inuma utɔɔva, Umaryamu Umagadarha nu Umaryamu uwɔrɔ azĩmbɔ iyepu udzak ha.
2 Umɔ nggaa izizusa abĩ iki izusa, ipfu itser Uteijee idzeka afã, izĩngge ru udzak ha, igɔ̃rhuwe utarh ha umbɔ aka atsĩme udzak ha, isei nú ukpɔ.
3 Idzidzeka ngge irhang ru nyaki inai iki inyaka, atorha ake awu uku upɛ̃rhɛng ugɛɛ aghwitu urhurhu.
4 Abi idzɛu aka anyã ngge, iwei ifɛr umbɔ, azang ayormbɔ agbei ra abĩ ugɛɛ ikom.
5 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr akatsɛrh ha igɛ, <<Àka niba agũmbi iwei, umum ihwɛng umbi abee Uyesu uwuruwi umbɔ aka anyapuwe.
6 Unga ashia nggimi, unga aka asoka, ru nyaka unga aka arherhe. Àka aba anyã anangkɛ unga aka anu.
7 Mɔcɛ àka azĩ ifetem azĩ asɔme angwɛ̃ imesanga ugɛ, <Unga aka asoka ra akpe, nggawɔ agbaashia azĩ Ugarhirhi ru umbi. Nggɔɔ ha umbi awuri inyãmbi unga.> Àka agũ, umum iki idɛyiwamum umbi.>>
8 Nggee akatsɛrh ha iki ifefetem asokmbɔ ru udzaka, agũ iwei nggu anggɔm, atĩ azĩ idɛyiwe angwɛ̃ imesanga.
9 Kanying Uyesu agbopa umbɔ. Agɔr umbɔ agɛ. <<Ighwe umbi! >> Umbɔ agɔpa aba awuma adaknga, adzowe unga igɔng.
10 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba agũmbi iwei. Àka azĩ asɔme angwɛ̃mɛn umbɔ azĩ Ugarhirhi. Nggɔɔ ha umbɔ aka inyã umum.>>

Ubinkpi abi idzɛu aka arherhe

11 Akatsɛrh ha awe ru uzɛ̃rhã, abɔɔ abi idzɛu udzak ha atsĩmbɔ utepa, asɔme ateiya abika adzowe idɛm-Num kishoo ubinkpi uku ukorhe.

12 Ivangyɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera akɔng akɛki itsũwã, umbɔ adzowe abi iwa ha uhwɛk urhɛrhɛ.

13 Agɔr umbɔ agɛ, <<Àka agɔr agɛ, <Angwɛ̃ imesanga aba avɛu ukomnga ru untsuuka, ri ivangyɛ umbi aka awe ru urhɔ.>

14 Arherha akɛrɛ aba atsĩke ra ato ugomna, umɛn iwuri irherhumɛn arherhe nggu unga, umbi asi íhwambi uver.>>

15 Nggee abi iwa ha ayɛi uhwɛka na akorhe ru nyaka umbɔ aka agɔr umbɔ akorhe. Nu arherhe akɛrɛ atɛ̃rhã amaake abi Uyahuda aba atsĩ irherɛ.

Itseryɛ Uyesu aka adzowe angwɛ̃ imesanga

(Umar 16.14-18; Irh 24.36-49; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

16 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha usɔka nu unying hã azĩmbɔ Ugarhirhi, azĩmbɔ ri igũ hã Uyesu aka agɔr umbɔ izĩ.

17 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ adzowe unga igɔng, bɔr abɔɔ acucang.

18 Mɔcɛ Uyesu aba ru umbɔ agɔr umbɔ agɛ, <<Aka adzaambɔ umum ijeea kishoo iyi afã nggu abĩ.

19 Nggee àka azĩ akũ anera kishoo ru upfunga aba adɔsa umum. Àka asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok Utɛ nu iki Ungwɛ̃ nu iki Ipfu Isarsatangge.*

20 Àka amesuwe umbɔ adɔsa kishoo abinkɛ umum iki itsuka umbi. Idzidzɛrhe umum iwe nggu umbi, utsɛku imimashu upfung.>>

* **28:19** Àka anyã ikɛi: Aiy 8.16; 19.5.

Isarhe iyiki Ize iyi Umarku aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur Umarku

Awu Umarku, uwuruwi undzumu itsoka iki igburh Uyohana Umarku atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu undzumu uwɛrhu Ubitru uner itser Uyesu (urhi 1Ubi 5.13). Agbaashia atsɛng ubvur uwurɛ na adɔrha atsɛng abvur aki Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu ikitatake.

Ubvur uwurɛ utirhi nggu Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo, Ungwɛ̃ Unum. Ubvur ha udɛyiwe ugɛ Uyesu awu uner uwuku utɔ̃itser nu uner ijee. Ubvur uwurɛ udzowe iker akarhãrhã ri itsi abinkɛ Uyesu aka akorhe unangmgbɔ arherhanga nu imesanga. Arherhe aki imaataka ikitatake adzowuke isarhe itser Uyesu ru usatinga ukpu imaatak ru upfung na adɔrha akpe na asok.

Abinkɛ aka awe umɔ

Ititirhi itser Uyesu *(1.1-13)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(1.14—9.50)*
Itser Uyesu ru Urusharhima *(10.1-52)*
Usati Uyesu ukpu imaatak *(11.1—15.47)*
Isisok Uyesu ra akpe *(16.1-20)*

Isarhe Uyohana Uner Ubɔtisima
(Umat 3.1-12; Irh 3.1-9,15-17; Uyoh 1.19-28)

1 Itirhi Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo, Ungwɛ̃ Unum.

2 Umbɔ aka atsɛng ru ubvur uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya ri itsinga agɛ,

<<Umum iwuri idene ungwɛ̃
itsermum agbaashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa atsĩndĩngo.*

3 Urhɛm uwɔɔ uyisa ra arhum ugɛ,

<Agbishuwe utsĩndĩ Uteijee,
aka agbisha avii atsĩndĩnga arhika.> >>†

4 Nggee Uyohana aba, asorhuwe ubɔtisima ra arhum na adzowe isarhe iyi idzidzipa iyiki itsũwe arhim.

5 Anera arhɛrhɛ abi abĩ Uyahudiya, nu aner Urusharhima adzek azĩ ru unga. Asɔm arhimmbɔ, unga asorhuwe umbɔ ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.

6 Uyohana atsim atorho igwar urhakumi, abow ikpɔm ubvur nú upfurhsĩnga, ubinghanga uwu asusu nggu utoo arhum.

7 Isarhanga hã iyɛ ugɛ, <<Uwɔɔ ruwɔ aka iba ru undzingmum agɔnga umum, uwuruwi umum isi ídɛ̃ɛ̃ inggarhukũ arhi abadaknga.

8 Umum isorhuwa umbi ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr unga awuri ikũ Ipfu Isarsatangge asorhuwa.>>

* **1:2** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1. † **1:3** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3.

Ubɔtisima nu undeya Uyesu
(Umat 3.13-17; 4.1-11; Irh 3.21-22; 4.1-13)

9 Ri ivang hã Uyesu adzeka ru Unazarat ra abĩ Ugarhirhi, Uyohana asorhuwe unga ubɔtisima ra Azɛ̃ Urdun.
10 Uyesu aka awuri idzeka ra amɛ̃, unga anyã afã aka ayanga, Ipfu Isarsatangge ru nyaku unurhɛu icipuwa nu unga.
11 Urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃mum iki ĩbema. Nggu ungo umum igũibɛn akarhãrhã.>>
12 Kanying Ipfu-Num ikũna unga idzek izĩngge ra arhum.
13 Unga awu umɔ utsɛku inuma isɔka inaa, Ushaitan aka adeya unga. Unga awu nggu íjuɛ arhum, bɔr ípfu itser-Num itõwe unga itser.

Uyisa angwɛ̃ imesa abi inggbaashia
(Umat 4.12-22; Irh 4.14-15; 5.11)

14 Umbɔ aka agbange Uyohana ru ugborzĩ amaa, Uyesu azĩ atsĩã Ugarhirhi, anu idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Unum.
15 Agɛ, <<Ivanga iki ibangge! Nggayɛ Iyɛrhu Unum iki iyongge. Àka adzipa, na awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize!>>
16 Uyesu aka azɛ̃rhã atɔng ru ubang Ukau Ugarhirhi, unga anyã Usiman nu ungwɛ̃mbɔ Uandarawu anu itang igber ru ukau ha, umbɔ awu abika adɛm abɛrh.
17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba adɔsa umum, umum itsu umbi awu abika adzui anera.>>
18 Kanying umbɔ aneke itang igbermbɔ na adɔsa unga.
19 Unga aka agɔpa azĩ ukunjiir, unga anyã Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu ungwɛ̃mbɔ Uyohana ru ukhukhɔɔ, adɛ̃ɛ̃ igbishu igbermbɔ.
20 Asi idãrhũmbɔ unga ayisa umbɔ. Umbɔ aneke utɛmbɔ Uzabadi nggu abi itser imang ru ukhukhɔɔ ha na adɔsa unga.

Uyesu awayiwe ipfu iyiki ibewe
(Irh 4.31-37)

21 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga atsĩmbɔ Ukafanahum, unum ukpuku uwosha uku uwe, Uyesu atsĩ ru ubã ifɛn-Num atirhi imesuwe.
22 Anera adzeidzeu ri imesanga, ubinkutsu amesuwe umbɔ ru nyaku uner ijee. Asi iwea ru nyaku uwuku umesuwe Ikpem.
23 Umɔ hã uner uwɔɔ ru ubã ifɛn-Nummbɔ awuri ipfu iyiki ibewe itsu ivum igɛ,
24 <<Iyee! Ungo ubee use nggu umɛn Uyesu uner Unazarat? Ungo uba itsĩme umɛn? Umum ihwɛng ungo uwu usarkasar uwu Unum! >>
25 Uyesu atsɛrhi ipfu iyiki ibewe ha agɛ, <<Unukutata! Upfudzeka ru utsak ha!>>
26 Ipfu iyiki ibewe ha iyung utsak ha nggu uvɔm ni itsu ivum idzengge ru utsak ha.
27 Anera kishoo adzeidzeu na arhusa adɔka agɛ, <<Awu

use nuwi ikɛi? Imesa iyiki ifa nu ijee! Atsu ípfu iyiki ibewe idɔsa arherhanga!>>
28 Kanying isarhanga itɛ̃rhã imaangge ananga ra abĩ Ugarhirhi.

Uyesu akerhuwe uzɔma Ubitru
(Umat 8.14-15; Irh 4.38-39)
29 Umbɔ aka adzeka ru ubã ifɛn-Num hã, umbɔ azĩ nggu Uyaku nu Uyohana atsĩmbɔ ri iyambɔ Ubitru nu Uandarawu.
30 Uya utsɛ̃ Ubitru iyora imani unga anu inũ, umbɔ asɔme unga kanying.
31 Nggee unga azĩ adzur uboknga abera unga. Imani iyor ha ikerhungge, unga asok atɔ̃we umbɔ itser.

Uyesu akerhuwe anera arhɛrhɛ
(Umat 8.16-17; Irh 4.40-41)
32 Nu urhɛɛ ha, unuma uku utsĩ anera akũ arhɛrha abi írhãrhã aba ru Uyesu, nu abi ípfu iyiki ibewe.
33 Arhɛrha anera ru utepa akɔng nu angwĩ iyaa.
34 Uyesu akerhuwe abi ikpũ írhãrhã. Ikɛi atsusuwe ípfu iyiki ibewe ra anera arhɛrhɛ, asi ibeenga ípfu iyiki ibewe irherha arherhe ubinkutsu ngge ihwɛngngge unga.

Uyesu azĩ afɛn-Num ra anangkɛ
anera aka ashimbɔ
(Irh 4.42-44)
35 Ri igɔ̃kpeka, uzĩ na ubɔrkpɔ, Uyesu asok, aneke iya ha na azĩã ra anangkɛ anera aka ashimbɔ, umɔ unga aka afɛn-Num.
36 Usiman nu abirabɛ aka awu nggu unga azĩmbɔ ibea unga.
37 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ agɛ, <<Kishoo adɛ̃ɛ̃ ibea ungo.>>
38 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umɛn izĩmɛn iteuyɛ iki ikhapa nggimi, umum idzowe isarhe umɔ ikɛi. Ubin hã ru ukpɔ uku ukũ umum uba.>>
39 Nggee unga azɛ̃rhã amaa Ugarhirhi adzowe isarhe ra abã ifɛn-Nummbɔ na atsusuwe ípfu iyiki ibewe ra anera.

Uyesu akerhuwe uner ingbim
(Umat 8.1-4; Irh 5.12-16)
40 Uner ingbim uwɔɔ aba ru Uyesu, atararhu ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Ungo uba ubeengo, ungo udɛ̃ɛ̃ ukerhuwango umum nu usara umum.>>
41 Umɔ Uyesu agũ atorh, aberu uboknga abangu utsa ha. Agɛ, <<Umum ĩbeemum, ukerhe!>>
42 Kanying ingbimnga ikerhungge.
43 Uyesu asoyiwe unga na avange atonga akarhãrhã agɛ,
44 <<Niba usɔmukɔ unera. Bɔr uzĩ, udɛyiwe itsingo ru uwuku udzowe idɛm-Num nu udzowe idɛm-Num iyi Umusa aka amesuwa umbi ri ikikerhe, ra anera ahwɛng ugɛ ungo uku ukerhungo.>>
45 Unga aka ikorhe rimi, utsak ha akpurha adzek adɛ̃ɛ̃ isisɔme anera, amaa ananga kishoo. Akɛrɛ ha atsu Uyesu asi idɛ̃ɛ̃ atsĩã uteu ukpɔɔ ri inyĩnyã anera, akpurha

aseiyi ru awiya anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ. Rimi hã anera anang adzeyi ri inang aba ru unga.

2

Uyesu akerhuwe uner ishai iyor
(Umat 9.1-8; Irh 5.17-26)

1 Inuma ukunjiir iki itɔng, Uyesu abvui atsĩã Ukafanahum ikɛi, anera aka agũ ugɛ unga aka aba ri iya.

2 Anera arhɛrhɛ akɔng atɔke ubãã, atsu ananga asi ibɔrke ru angwĩ ubãã, Uyesu adzowe umbɔ isarhe.

3 Inera inaa iki itsã uner irhãrhĩ ishai iyor akũ aba.

4 Umbɔ aka asi ikpombɔ udĩ ukpuku utsutsĩ ru Uyesu, anera aka arhɛmbɔ, umbɔ afũ ati akang uvi iya ha ra anankɛ Uyesu aka adɛ̃ɛ̃, na acipuwe uner ishai iyor ha nu ufarnga aka anu.

5 Uyesu aka anyã imangmangmbɔ, unga agɔr uner ishai iyor ha agɛ, <<Ungwɛ̃mum, aka atsũwãmbɔ arhimngo.>>

6 Abika amesuwe Ikpem asei umɔ ra anang hã akaifɛrhkɔ ra amɛnmbɔ agɛ,

7 <<Awu use utsu utsak uwurɛ arherhe rimi? Unga aka arhenu Unum! Ungamɔ awe ru ijee iyiki itsũwe arhim? Asi iwea Unum ikiyikanga?>>

8 Kanying Uyesu ahwɛnga ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ ra amɛnmbɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi awe ru ikpũ ifɛrhkɔ ha?

9 Akasong aka ayoa, umbɔ aka idɛyiwe uner ishai iyor ha, <Aka atsũwãmbɔ arhimngo,> use igɔr ugɛ, <Usisok unyangu ufarngo uzɛ̃rhã?>

10 Bɔr umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Ungwɛ̃-Ner awea ri ijee iyiki itsũwe arhim ru upfung.>> Umɔ unga agɔr uner ishai iyor ha agɛ,

11 <<Umum ĩgɔr ungo, usisok, unyangu ufarngo uzĩ ri iya.>>

12 Unga asok, anyangu ufarnga azɛ̃rhã adzeka ri inyĩnyã anera kishoo. Akɛrɛ ha atsu umbɔ adzeidzeu na akpoi Unum agɛ, <<Umɛn inasi inyãmɛn ifɛrhɛ rimi.>>

Uyisa ukpu Urhawi
(Umat 9.9-13; Irh 5.27-32)

13 Uyesu abvui adzek azĩã ru ubang Ukau Ugarhirhi. Anera arhɛrhɛ aka azĩ akɔng adziira unga, unga amesuwe umbɔ.

14 Unga aka azɛ̃rhã atɔng, unga anyã Urhawi ungwɛ̃ Uharhfa aka asei ra anang akika ayɛi ikirbi abĩ. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum,>> unga asok adɔsa unga.

15 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga asei igha urhɛɛ ri iya Urhawi nggu abika ayɛi ikirbi abĩ nu abirabɛ aka anyanga umbɔ awu abi arhim arhɛrhɛ. Anera arhɛrhɛ aka adɔsa unga.

16 Ivangyɛ abika amesuwe Ikpem aka awu abi Ufarisi, aka anyã unga aka asei igha ubingha nggu abi arhim hã nu abika ayɛi ikirbi abĩ, umbɔ arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ,

<<Awu use utsu unga asei igha ubingha nggu abika ayɛi ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
17 Uyesu aka agũ rimi, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika aker asi ibeembɔ uner agɔu, abi irhãrhã ukpekũ abee uner agɔu. Umum isi ĩbamum iyisa abika arhurhika, bɔr umum ĩba iyisa abi arhim.>>

Arhusu Uyesu ikpem ighabin
(Umat 9.14-17; Irh 5.33-39)
18 Angwɛ̃ imesu Uyohana Uner Ubɔtisima nu abi Ufarisi adɛ̃ɛ̃ ikpem ighabin. Anera abɔɔ aba arhusu Uyesu agɛ, <<Awu use utsu Angwɛ̃ imesu Uyohana nu abi Ufarisi akpemmbɔ ighabin, bɔr abingo asi ikpemmbɔ?>>
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu awɛrhu utsak uwuku ufa akpem ighabin unga aba ana awu nggu umbɔ? Asi íkpemmbɔ ri ivangyɛ unga aka awu nggu umbɔ.
20 Ivanga niyɔ ibarɔ umbɔ awuri isoyiwe utsak uwuku ufa ha ru umbɔ, unum hã nukpɔ umbɔ aka ikpem ighabin.
21 <<Unera asi íkũ utatorho uku ufa abipunga atorho aka agbe. Unga aba akorhunga, utatorho uwuku ufa ha uwuri ishĩrhã avaate atorho aka agbe ha, ivivaar ha iwuri inangge iyi inggbaashia.
22 Ikɛi unera asi ítsuka amɛ̃ inebi aka afa ra ambãĩ aka agbe. Unga aba akorhunga rimi, amɛ̃ inebi aka afa ha awuri iyare ambãĩ aka agbe ha, ambãĩ ha nu amɛ̃ inebi ha awuri iwe ibɛm. Amɛ̃ inebi aka afa, awuri itsu ake ra ambãĩ aka afa.>>

Uteijee uwu unum ukpuku uwosha
(Umat 12.1-8; Irh 6.1-5)
23 Ru unum ukpuku uwosha ukpɔɔ, Uyesu nu angwɛ̃ imesanga azɛ̃rhã atɔng ri icang arhkama. Angwɛ̃ imesanga aka azɛ̃rhã nggu unga, atirhi igbiu atsi arhkama.
24 Abi Ufarisi agɔr unga agɛ, <<Unyã, awu use utsu umbɔ azharhuwe Ikpem unum ukpuku uwosha?>>
25 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi anasi ivarhumbi ubin Udauda aka akorhe ri ivangyɛ umbɔ aka agũ imerh nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga?
26 Ri inum Uabiata aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, Udauda atsĩ ri Iya-Num, atãiwe usarkasar uborodi, ikɛi na abɔr adzowe awɛrhu uzɛ̃rhãnga, ukpurukpi uku usi imɛ̃kpɔ unera atãinga ukpɔ, uner uwuku udzowe idɛm-Num ukpekũ awuri itãi.>>
27 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Angwɛ̃we unum ukpuku uwosha ra anera, asi ingwɛ̃mbɔ anera awembɔ abi unum ukpuku uwosha.
28 Nggee Ungwɛ̃-Ner unga awu Uteijee uwu unum ukpuku uwosha.>>

3

Uner ushai ubok ru Ukafarnahum
(Umat 12.9-14; Irh 6.6-11)
1 Ivang iyɔɔ unga aka atsĩ ru abã ifɛn-Num, uner uwɔɔ umɔ nggu uboknga ushushai.

2 Abɔɔ abee ubinkpi umbɔ aka ikũ akpo uvau ru Uyesu. Umbɔ atsu asumbɔ nu unga use unga awuri ikikerhuka utsak ha ru unum ukpuku uwosha.
3 Uyesu agɔr uner uwuku ushai ubok ha agɛ, <<Udzek udɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ kishoo.>>
4 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Imɛ̃ɛ̃ umbɔ akorhu use ru unum ukpuku uwosha, akorhi iyiki ize use akorhi iyiki ibewe, afɔrhe urhɛ use afɛre umgbɔ?>> Bɔr umbɔ asei ukutata.
5 Unga arhi adziira umbɔ ra avɔm, amɛnnga adake ra amɛn aka akermbɔ, unga agɔr uner ushai ubok ha agɛ, <<Unamu ubokngo.>> Unga anamu uboknga udzek, Kanying ukpɔ ukerhukpɔ.
6 Mɔcɛ abi Ufarisi adzek akɛki itsũwã nggu aner Uhiridu, abee udĩ ukpuku ufɛr Uyesu.

Ikikɔng idɔsu Uyesu

7 Uyesu adzek nggu angwɛ̃ imesanga azĩmbɔ ubang ukau, arhɛrha anera adzeku Ugarhirhi adɔsa unga.
8 Umbɔ aka agũ abinkɛ unga aka akorhe kishoo, anera arhɛrhɛ aka adzeku Uyahudiya aba ru unga, nu Urusharhima, nu Uidumiya, nu abi ugar Azɛ̃ Urdun, nu aner Utaya nu Usidon.
9 Anera aka arhɛmbɔ, unga agɔr angwɛ̃ imesanga akpowe ukhukhɔɔ amɛ̃ uwuku uci adzowe unga, utsur anera afĩĩmbɔ unga.
10 Unga akerhuka anera arhɛrhɛ, nggee abi irhãrhã abee izĩ ra asu abanga unga.
11 Ivangyɛ ípfu iyiki ibewe iki inyã unga, ngge igba nú abĩ ra anangnga ni itsui ivum igɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃ Unum!>>
12 Bɔr unga avange ngge niba idɛyikungge unera unerwi unga aka awe.

Isɛng abi itser Uyesu usɔkdũmɛn
(Umat 10.1-4; Irh 6.12-16)

13 Uyesu afũã igũ na ayisa abirabɛ unga aka abee, umbɔ aba ru unga.
14 Unga asɛng usɔkdũmɛn umbɔ aka iwe abi itser Uyesu ugɛ umbɔ awe nggu unga, nú unga adene umbɔ adzek adzise isarhe.
15 Umbɔ awuri iyiyɛimbɔ ijee iyiki itsusuwe ípfu iyiki ibewe.
16 Umbɔ hã abɛ, usɔkdũmɛn hã unga aka asɛng, Usiman, uwu ha Uyesu aki iyisa Ubitru,
17 nu Uyaku ungwɛ̃ Uzabadi nu ungwɛ̃mbɔ Uyohana, abirabɛ Uyesu iki iyisa ugɛ Ubuwarnaji, agbena agburh <<Angwɛ̃ Igbigbashu Inai,>>
18 nu Uandarawu, nu Ufirhibu, nu Ubatorhomi, nu Umatiyu, nu Utoma, nu Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, nu Utaddiyu, nu Usiman uner Ukan'ana,
19 nu Uyahuda Uiskariyoti uwuku ugha adaknga.

Uyesu nu Uba'arhzaburh
(Umat 12.22-32; Irh 11.14-23; 12.10)

20 Məcɛ Uyesu abvui atsĩ ri iya. Anera abvui akɔng ikɛi, utsɛku unga nu angwɛ̃ imesanga asi idɛ̃ɛ̃ aghambɔ ubingha.
21 Abi iyambɔ aka agũ rimi, asok azĩmbɔ idzur unga. Anera anu igɔr agɛ, <<Unga aka azhɔmu ukpong!>>

22 Abika amesuwe Ikpem igambɔ adzeku Urusharhima aba agɔr agɛ, <<Awu Uba'arhzaburh uyɛrhe ípfu iyiki ibewe unga atsĩ ru unga! Akũ ijeenga ikɛi atsusuwe ipfu iyiki ibewe idzek.>>

23 Nggee Uyesu ayisa umbɔ na arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Ushaitan awuri ikorha aguse na awayiwe Ushaitan?
24 Iyɛrhe iba igaungge itsingge, iyɛrha ha isi ídɛ̃ɛ̃ngge.
25 Iya iba igauke itsike, iya ha isi ídɛ̃ɛ̃ke.
26 Rimi Ushaitan aba ugapa itsinga, unga asi ídɛ̃ɛ̃nga, imimashanga iki ibangge.
27 Idzidzɛrhe, unera asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri iya uner uwuku uker akarhuka abinnga, awuri itirhi abow uner uwuku uker ha. Məcɛ unga awuri idɛ̃ɛ̃ avura abin iya ha.
28 Umum idɛyiwa umbi idzidzɛrhe, kishoo arhim nu irhenu Unum anera aki ikorhe, awuri itsitsũwũkumbɔ ake.
29 Bɔr ubɛn uwuku urhenu Ipfu Isarsatangge asi ítsũwũkumbɔ unga, awu ra arhim aki ugbagbaa.>>

30 Unga arherhe rimi, ubinkutsu umbɔ aka agɔr agɛ, <<Unga awe ru ipfu iyiki ibewe.>>

Uya Uyesu nu angwɛ̃mbɔ
(Umat 12.46-50; Irh 8.19-21)

31 Məcɛ uya Uyesu nggu angwɛ̃mbɔ aba atsĩ. Adɛ̃ɛ̃ nú awiya, na adene uwɔɔ unga ayisuwe Uyesu.
32 Ikikɔnga isei adziira unga, umbɔ adɛyiwe unga agɛ, <<Uyango nu anapumbi abeea ungo ra awiya.>>
33 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu umbɔ ungamɔ awu uyamum nu angwɛ̃mɛn?>>
34 Unga arhi abirabɛ aka asei adziira unga na agɛ, <<uyamum uwi nggu angwɛ̃mɛn!
35 Ubɛn unera aka ikorhu ubinkpi Unum aka abema, unga awu ungwɛ̃mɛn nu unapumɛn nu uyamum.>>

4

Unyaka arherhe uner uwuku udoi abin
(Umat 13.1-23; Irh 8.4-15)

1 Ikɛi Uyesu atirhi imesuwe nú ubang ukau. Ikikɔnga iki ikɔng idziir unga irhɛngge, unga asok atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ asei ru ukau, ikikɔng anera idɛ̃ɛ̃ umɔ nú ubang ukau ha.
2 Unga akũ unyaka arherhe amesuwe umbɔ abina arhɛrhɛ, agɔr umbɔ agɛ,
3 <<Àka akpeto! Uner irham adzek azĩ idoi ikpũnga.
4 Unga aka adɛ̃ɛ̃ inna ikpũ hã, ikpũ iyɔɔ igba nú utsĩndĩ, anunu aba akpɔuke iyi ha.
5 Iyɔɔ igbei ru ukpɔrha, abĩ asi iweke akarhãrhã. Ngge

imɛr kanying ubinkutsu, abĩ anang hã asi ighorke.

6 Unum uku urhang, imani ikoikungge ikpũ iyi ha, ubinkutsu ngge ishingge ra anũnang.

7 Ikpũ iyɔɔ igba ri ididɔk, ididɔk iseng itong iyi ha, ngge isi ighwɛrngge ikpũrhã.

8 Iyɔɔ ikɛi igba ra abĩ aka aze. Imɛr idzeka, iseng ni ighwɛr ikpũrhã, iyɔɔ isɔka itaitaar, iyɔɔ isɔka utɔ̃tɔ̃ĩ, iyɔɔ ananaka.>>

9 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Ubɛn unera aka awu ra ato akika agũ, neke unga agũ.>>

10 Ivangyɛ Uyesu aka asei ikiyikanga, angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn nu abɔɔ aka adɔsa unga arhusa agben unyaka arherhe ha.

11 Unga adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Aka adzaambɔ umbi ihwɛng iwiwɔk Iyɛrhe-Num. Bɔr abirabɛ aka awu ra awiya, abina kishoo awuri irherhuwe umbɔ ru unyaka arherhe.

12 Ngge itsu,

<< <Umbɔ awuri irhirhimbɔ,
bɔr asi ínyãmbɔ,
awuri igũmbɔ ikɛi
na asi íhwɛngmbɔ,
utsur umbɔ adzipa na
atsũwũkumbɔ arhimmbɔ!
> *>>

13 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi agben unyaka arherhe ha? Ude umbi awuri ikorhu uguse na ahwɛng agben unyaka arherhe akɔɔ?

14 Uner irham hã adoi Arherhu-Num.

15 Abɔɔ awu ru nyaki ikpũyɛ iki igba nú utsĩndĩ, anangkɛ umbɔ aka adoi arherha ha, kanying Ushaitan aba atsũwũka arherhe ha aka adoi ru umbɔ.

16 Abirabɛ aka awu ru nyaki ikpũ iyiriyɛ umbɔ aka adoi nú abĩ ifa, agũ arherha ha, kanying umbɔ ayɛi ake nggu itɛnamɛn.

17 Bɔr umbɔ aka ashimbɔ ra anũnang, umbɔ adãrhĩ ivanga ukunjiir. Ivang ayetnum use uver iki iba ri itsi arherha ha, kanying umbɔ abvui azĩmbɔ ra andzing.

18 Ikɛi abɔɔ, awu ru nyaki ikpũyɛ iki idoi ri ididɔk, agũ arherhe ha,

19 bɔr igũ ighong abin upfung, nu irhirhɛm ibee iwu ru ubin nu ikpona abina akɔɔ itsĩ ikɛnke arherha ha ighwighwɛr.

20 Abɔɔ, awu ru nyaki ikpũyɛ iki idoi na abĩ aka aze, agũ arherha ha, na ayɛi ake akũ atɔ̃ itser nggu ake, aghwɛr ikpũrhã iyɔɔ isɔka itaitaar, iyɔɔ isɔka utɔ̃tɔ̃ĩ, iyɔɔ ananaka.>>

Irhirhang afafã (Irh 8.16-18)

21 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aka isaka agaar irhirhang awɔkmbi ru ikikĩĩ? Use atsuke ngge ra ada ukoma? Ishingge rimi, ugɛse umbi aka isaka aden ngge ru anang idɛ̃ɛ̃ke afafã?

22 Abinkɛ aka awu ri iwɔk, umbɔ awuri inyãmbɔ ake, abinkɛ aka awoyi ikɛi, awuri inyinyãmbɔ ake nu awiya.

* **4:12** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9,10.

23 Ubɛn unerwi aka awu
ra ato akika agũ, neke unga
agũ.>>

24 Na agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
akpeto na agũ. Ugbiu ha
ungo uku ukũ umei, awuri
ikũ umgbɔ amei adzaa ungo,
awuri itomuwambɔ ungo.

25 Uwuruwi aka awe ru
ihwihwɛng awuri itomuwe
unga akpo arhɛrhɛ. Uwu-
ruwi aka ashia, awuri iyɛse
ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha
unga aka awerangge.>>

Unyaka arherhe ikpũ iyiki isiseng

26 Na agɔr agɛ, <<Iyɛrhe
Unum iwuri iminɛ. Unera
adoi ikpũ nu icangnga.

27 Utsuu nu atenum, unga
arha na asok, utsɛki ikpũ hã
iki imɛr iseng, uner ha asi
ihwɛnga ubinkpi uku uko-
rhe.

28 Abĩ nibikake atsu ikpũ
imɛr, atirhi akũ agam adzeka,
na akũ azang adzeka, nu
azanga akũ ishaanga idzeka.

29 Ivang ishaanga iki ikɔ̃,
unga aka ikũ ikon agbɛr,
ivang iyiki igbɛr iki iwe.>>

Unyaka arherhe ishaa umustad
(Umat 13.31-32,34; Irh 13.18-19)

30 Uyesu ikɛi agɛ, <<Umum
ikpangu Iyɛrhe Unum nggu
use, umum ikũ unyaka
arherhe akasong idɛyiwe
ngge iki iwe?

31 Iwu ru nyaki ishaa ikpũ
umastad, iyiriyɛ ngge iki iwe
iyiki icia ri ikpũ abin iyiki
idoi nu abĩ.

32 Umbɔ aka idoi ngge,
ngge iki isaki iseng igɔngngge
abinkɛ umbɔ aka adoi ra
abĩ, nggu aboknggе akagɔng
anunu aka isaka acipuwa
akang ashiake nu ake.>>

33 Nggu urhɛrhɛ unyaka
arherhe Uyesu aka akũ
asɔme anera Arherhu-Num,
ri ihwihwɛngmbɔ.

34 Asi isɔmuka umbɔ ubin
rimi ru umbɔ uku ushikpɔ ru
unyaka arherhe. Bɔr ivangyɛ
unga aka awu nggu angwɛ̃
imesanga ikiyikambɔ, unga
aka isaka asɔmuka umbɔ ag-
bena.

Uyesu adɔɔte ugba inai
(Umat 8.23-27; Irh 8.22-25)

35 Ru unum hã urhɛɛ uku
uwe, unga agɔr angwɛ̃ ime-
sanga agɛ, <<Umɛn inggar
udiku ukpɔrɔ.>>

36 Umbɔ abɔre ikikɔng an-
era, umbɔ ashupa unga nggu
umbɔ, ru ukhukhɔɔ amɛ̃ unga
aka asei ru umgbɔ. Akhukhɔɔ
akɔ̰ɔ̰ ikɛi awu umɔ.

37 Nggaa ugba ukom uker-
ketakpɔ usoyi, amɛ̃ ukau ha
ukwɛr ukhukhɔɔmbɔ, utsɛku
umgbɔ ubɔr ukunjiir ri ididɛɛ
ra amɛ̃.

38 Uyesu awu ru urhɔ ra
akpok ukhukhɔɔ nu ubin
ukpuku utsorhi itsi. Angwɛ̃
imesanga azita unga agɔr
agɛ, <<A umarhem, ungo usi
igũo ighong umɛn iki iwuri
itsĩmɛn?>>

39 Unga asok, atsɛrhu ugba
ukukom hã agɔr amɛ̃ ukau
ukugɔng hã agɛ, <<Unuku-
tata! Udɔɔr! >> Mɔcɛ ugbaa
ukpekpɔ, ananga kishoo
anukutata uku ughwɔɔw.

40 Unga agɔr angwɛ̃ ime-
sanga agɛ, <<Awu use utsu
umbi agũ iwei rimi? Umbi

ana ashimbi ri imangmang? >>
41 Umbɔ agũ iwei akarhãrhã agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Awu ungaa nuwi? Ugba ukom nu ubvun amɛ̃ agũna unga!>>

5

Uyesu akerhuwe uner ipfu iyiki ibewe
(Umat 8.28-34; Irh 8.36-39)
1 Umbɔ azĩ atsĩ ugar ukau abĩ Ugarasa.
2 Ivang Uyesu aka adzeku ukhukhɔɔ, unga agbang nggu uner ipfu iyiki ibewe aka adzeka ra anang aka adzak aner.
3 Uner ha asei ra anang akika adzak aner, unera asi idɛ̃ɛ̃ abowpa unga uko nggu inyãwã.
4 Umbɔ aka isaka abow aboknga nu adaknga nggu inyãwã, bɔr unga aka isaka apupuwe ngge na abvũĩwe azɔu aki adaknga. Unera ashia ri iker iyiki ikpɔm unga.
5 Nu utsuu na atenum unga aghɛta ra anang akika adzak aner nu ígũ anu itsuyi ívum na akũ atarh angwãi iyornga.
6 Unga aka anyã Uyesu ukukaa, unga atĩtser aba atararhu ra anangnga.
7 Atsarhi irhaknga atsu ívum agɛ, <<Awu use utoma ungo nggu umum, Uyesu, Ungwɛ̃ Unum uwuku Ugɔng? Uyirh itsok Unum ugɛ ungo usi ídzaango umum uver!>>
8 Ubinkutsu Uyesu aka agɔra unga agɛ, <<Úpfudzeka ru utsak uwurɛ, ungo ipfu iyiki ibewe!>>
9 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Itsokngo igburh ungamɔ? >>
Unga agɛ, <<Itsokmum igburh Ukpusha, ubinkutsu umɛn iwu irhɛɛmɛn.>>
10 Unga ashɔrhũ Uyesu akarhãrhã utsur unga awayika umbɔ adzembɔ ra anang hã.
11 Arhede arhɛrhɛ aka adɛ̃ɛ̃ ughãwã akhapa ri igũa.
12 Ípfu iyiki ibewe ha ishɔrhũ Uyesu igɛ, <<Uma udena umɛn izĩ ru arhede akɔrɔ, itsĩ ra ake.>>
13 Nggee unga abemuka ípfu iyiki ibewe ha idzek izĩngge ru ikpui arhede ha. Ikpui arhede ha itsĩngge anaka agɔnga avaa, ake asok atĩtser, ahwarha acipa atsĩke ru ukau atsĩmke ra amɛ̃.
14 Abi idzɛu arhede ha atĩ azĩ asɔme uteumbɔ nu ukpuku ukhapa umɔ adzise isarhe, anera adzeyi aba inyã ubinkpi uku ukorhe.
15 Umbɔ aka aba atsĩ ru Uyesu umbɔ anyã utsak ha ukpui ípfu iyiki ibewe ha iki iwe ru unga, asei umɔ atsim atorho ri iyornga amɛnnga awu uku urhirhiki, iwei ifɛr umbɔ.
16 Abirabɛ aka anyã ifɛrha ha iki ikorhe adzowe isarhe abinkɛ aka akorhe nggu uner ukpui ípfu iyiki ibewe nu ikpui arhede ha.
17 Mɔcɛ anera atirhi ishɔrhũ Uyesu unga abɔre abĩmbɔ.
18 Uyesu awuri itsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ nukpi, utsak ha ípfu iyiki ibewe ha iki idzeku unga ashɔrhũ Uyesu ama aneke unga adɔsa unga.

19 Bɔr Uyesu asi inekuka unga. Agɔr unga agɛ, <<Uzĩ ri iya ra angwɛ̃mbi, usɔme umbɔ abin aka agɔngkɛ Uteijee aka akorhuwa ungo, nu atorhkɛ unga aka agũ ru ungo.>>

20 Nggee utsak ha, azĩ atsĩrhã ri iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi adzise isarhe, abinkɛ Uyesu aka akorhuwe unga. Anera kishoo adzeidzeu.

Unapa Uyayiru nu utsɛrh uwuku
urhong adzirh
(Umat 9.18-26; Irh 8.40-56)

21 Ikɛi ivang Uyesu aka agar ugar ukpɔrɔ ru ukhukhɔɔ amɛ̃, anera arhɛrhɛ akɔng adziir unga nu ubang ukau ha.

22 Mɔcɛ unying ra anggbaashi ubã ifɛn-Num itsoka igburh Uyayiru, aba umɔ. Unga aka anyã Uyesu, unga agba ra adaknga,

23 ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Ungwɛ̃rhũ unapmum akpurha abɔr akpe. Umum ishɔ̃rhã ungo uba utsorhu ubokngo nu unga akerhe na abɛk.>>

24 Nggee Uyesu azĩã nggu unga.

Anera arhɛrhɛ aka afĩĩ adɔsa unga.

25 Utsɛrh uwɔɔ umɔ aghong irhãrhã umɛ̃ɛ̃ imɛka usɔkdũmɛn.

26 Irhãrhãnga ighong unga akarhãrhã ri ivangyɛ abi agɔu arhɛrhɛ aka anɛta unga. Afɛre ubinkpi unga aka awerakpɔ kishoo, bɔr asi igũa ugarh, irhãrhã ikpurhi idɛ̃ɛ̃ ititoma.

27 Ivangyɛ unga aka agũ isarhe Uyesu, unga adɔsa unga ra andzing ri ikikɔnga, aba abanga atorho Uyesu,

28 ubinkutsu unga akaifɛrhkɔ ra amɛnnga agɛ, <<Umum ĩba ĩbangumum atorhanga ukpekũ, umum iwuri ikerhumum.>>

29 Kanying umɛ̃ɛ̃nga udɛ̃ɛ̃kpɔ, nu unga agũã ri iyornga aka akerhunga ru ayetnumnga.

30 Kanying Uyesu agũ ijee iki idze ru unga. Unga adzipa ri ikikɔnga arhusa agɛ, <<Ungamɔ abanga atorhamum?>>

31 Angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<Ungo unyã anera arhɛrhɛ afĩĩa ungo riminɛ ungo ugɔr ugɛ, <Ungaa abanga umum?> >>

32 Bɔr Uyesu arhi adziir abee inyã uwuku ukorhu ubin hã.

33 Mɔcɛ utsɛrh ha, aka ahwɛng ubinkpi uku ukorhuwe unga, aba nggu iwei nu izang iyor, agba ra anangnga adɛyiwe unga kishoo idzidzɛrhe.

34 Unga agɔr unga agɛ, <<A unapmum, imangmango ngge ikerhuwa ungo. Uzĩ uku utɔɔ, ayetnumngo aka amaake.>>

35 Uyesu ana awu ra arherhe nukpi, nu anera adzeki iya Uyayiru unggbaashi ubã ifɛn-Num hã, aba agɔr agɛ, <<Unapungo aka akpea. Awu use utsu ungo unu idzowe umarhem ayetnum?>>

36 Bɔr Uyesu akwɛɛte arherhambɔ, agɔr unggbaashi ubã

ifɛn-Num hã agɛ, <<Niba ugũa iwei, uwe ru imangmang ukpekũ.>>

37 Asi ineke unera azĩã nggu unga, akpurha akũ Ubitru, nu Uyaku, nu Uyohana ungwɛ̃mbɔ Uyaku.

38 Ivang umbɔ aka azĩ atsĩ ri iya unggbaashi ubã ifɛn-Num hã, Uyesu anyã idzidzunambɔ, nu anera aka aciu akpe atsui ivum.

39 Unga atsĩ agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi aciu akpe na atsui ívum rimi? Una hã anasi ikpea awu ru urhɔ! >>

40 Bɔr umbɔ anyĩrhã unga.

Nggee unga atsu umbɔ adzek ra awiya, unga akũ utesa nu uyisa una hã nu angwɛ̃ imesanga hã abika awu nggu unga, atsĩ ra anangkɛ una hã aka awe.

41 Adzur ubok una hã agɔr agɛ, <<Tarhita kumi! >> agbena agburh <<Unakuci, umum igɔr ungo, usisok!>>

42 Kanying una hã asok azɛ̃rhã adziir. Imɛknga iwu usɔkdũmɛn. Akɛrɛ ha atsu umbɔ adzeidzeu akarhãrhã.

43 Uyesu agbiite atombɔ akarhãrhã ugɛ umbɔ niba adɛyikumbɔ unera. Ikɛi unga agɔr umbɔ adzowe ubingha ru una hã.

6

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Unazarat

(Umat 13.53-58; Irh 4.16-30)

1 Uyesu asoka umɔ abvui azĩã Unazarat utepunga, angwɛ̃ imesanga azĩ nggu unga.

2 Unum ukpuku uwosha uku uwe, unga atirha amesuwe ru ubã ifɛn-Num, anera arhɛrhɛ aka agũ unga, adzeidzeu na arhusa agɛ, <<Utsak uwurɛ akpo abin akɛrɛ ri inɛ̃ɛ̃? Adzowe unga itsoi iyɛrɛ ri inɛ̃ɛ̃ unga aka anu ikorha abin idzeu?

3 Uwɛrɛ ha asi iwea ukapinta ha, ungwɛ̃ Umaryamu, ungwɛ̃mbɔ Uyaku, nu Uyusuf, nu Uyahuda nu ikɛi Usiman? Asi iwea anapumbɔ abɛ nggu umɛn? >> Umbɔ akpɛ̃mbɔ unga.

4 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Uwuku usɔm Arherhu-Num aka isaka akpoa igɔng ru ubɛn ananga, akpurha asheru utepunga nu anernga nu abi iyanga.>>

5 Unga asi idɛ̃ɛ̃ akorhunga abin idzeu nggɔɔ ha, unga akpurha atsorhuwe abok nu abi irhãrhã ukunjiir akerhuwe umbɔ.

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga

(Umat 10.5-15; Irh 9.1-6)

6 Unga adzeidzeu umbɔ aka ashimbɔ ri imangmang.

Mɔcɛ Uyesu atsĩrhã adziir íteu iyiki ici umɔ hã amesuwe anera.

7 Unga ayisa angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã azĩ ru unga, unga adene umbɔ ivaivaa na adzowe umbɔ ijee ri itsi ípfu iyiki ibewe.

8 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba anyangumbi ubin ru uzɛ̃rhã hã, umbi akpurha akpɔm igbong, niba akpɔmmbi ubingha, use

ijara, use uhwɛk ri íbvuk atorhambi.
9 Àka atsu abadak bər niba akpəmmbi atorho akəə.
10 Ubɛn iya umbi aka itsĩ, àka asei umə utsɛku unumkpi umbi aka isok ru uteu ha.
11 Ubɛn anangkɛ umbə aka asi iyɛimbə umbi use aba asi ikpembə ato ru umbi, àka awashuwe uzurhu adakmbi ivangyɛ umbi aka isok, umgbə uwu ideka iyiki ibewe ra atsimbə.>>
12 Umbə adzek adzowe isarhe ugɛ anera adzipa.
13 Umbə atsusuwe ípfu iyiki ibewe írhɛirhɛ, na adzukuwe atsei ra abi írhãrhã arhɛrhɛ akerhuwe umbə.

Akpe Uyohana Uner Ubətisima
(Umat 14.1-12; Irh 9.7-9)

14 Uyɛrhe Uhiridu aka agũ abin akɛrɛ kishoo, ubinkutsu umbə ahwɛng itsok Uyesu imaa ananga. Abəə agɛ, <<Uyohana Uner Ubətisima unga asok ra akpe. Ngge itsu unga awe ru ijee iyiki ikorha abin idzeu ha.>>
15 Abəə agɛ, <<Awu uner uwuku usəm Arherhu-Num Uirhiya.>>

Abəə igambə agɛ, <<Awu uner uwuku usəm Arherhu-Num uwəə, uwu abi isha.>>
16 Ivangyɛ Uhiridu aka agũ akɛrɛ, unga agɛ, <<Uyohana, unerwi umum iki izharhuwe itsinga, unga asoka akpe!>>
17 Ubinkutsu Uhiridu nibikanga atsumbə adzur Uyohana, abow unga na atsuke ru ugborzĩ, ri itsi Uhirudiya. Utsɛrha ungwɛ̃mbə Ufirhibu unga aka apfuna.
18 Uyohana aka isaka arherhu Uhiridu agɛ, <<Asi izea ungo uku upfunu utsɛrha ungwɛ̃mbi.>>
19 Nggee Uhirudiya agũ avəm Uyohana na abee ifɛre unga. Bər Uhiridu asi ibemuka.
20 Ubinkutsu Uhiridu agũ iwei Uyohana na agana unga, ahwɛnga Uyohana arhika na awu usarkasar uner. Ubɛn ivangyɛ Uhiridu aka igũ arherhu Uyohana, unga aka isaka adzununga, rimi hã unga anang agũibɛn ikpeto ru unga.
21 Ri imimasha ivanga ibangge ru Uhirudiya. Ru unum imar Uhiridu ivangyɛ unga aka azek irhowa, ayisa ayɛrhe abĩnga kishoo nu akagəng abi iwa, nu akakũ abi Ugarhirhi.
22 Ivangyɛ unapa Uhirudiya aka atsĩ azer azer, ake atsĩ ra amɛn Uhiridu nu atsennga.

Nggee uyɛrhe agər una hã agɛ, <<Urhusa umum ubinkpi ungo uku ubee, umum iwuri ĩdzaamum ungo.>>
23 Unga ayirh nggu uyirh abemuwe una hã agɛ, <<Ubɛn ubinkpi ungo uku urhusa umum iwuri ĩdzaamum ungo, utsɛku uteng iyɛrhamum.>>
24 Una hã adzek azĩ arhusu uyanga agɛ, <<Umum iwuri irhusu use?>>

Uyanga agər unga agɛ, <<Itsi Uyohana Uner Ubətisima.>>
25 Kanying una hã abvui atĩ azĩã ru uyɛrhe agər agɛ, <<Umum ibee icɛrɛ ungo

udzaa itsi Uyohana Uner Ubɔtisima ri itɛ̃rhĩ.>>
26 Amɛn Uyɛrhe aghong akarhãrhã, bɔr uyirhnga aka ayirh ra asu atsennga, itsu unga asi idɛ̃ɛ̃ akɛna unga.
27 Nggee kanying unga adene undɔsu uyɛrhe akũ itsi Uyohana akũ aba. Utsa ha azĩ azharhe itsi Uyohana ru ugborzĩ.
28 Akũ itsi ha ri itɛ̃rhĩ akũ aba. Adzowe ru una hã, unga ayɛi adzowe ru uyanga.
29 Angwɛ̃ imesu Uyohana aka agũ isarhe ha, umbɔ aba ashupu ukom Uyohana adzake.

Uyesu afuka anera anakagɔnga atõõ

(Umat 14.13-21; Irh 9.10-17; Uyoh 6.1-14)

30 Uner itser Uyesu akɔng adziir Uyesu na adɛyiwe unga kishoo abinkɛ umbɔ aka akorhe na amesuwe.
31 Mɔcɛ, anera arhɛrhɛ aka anu iba na adzek utsɛku umbɔ asi ikpombɔ ivang igha ubin, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba nggu umum umɛn izĩ ra anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ, umɛn iwosha ukunjiir.>>
32 Nggee umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ anangkɛ anera aka ashimbɔ umɔ.
33 Bɔr umbɔ aka isoka anang hã, anera arhɛrhɛ aka anyã umbɔ ahwɛngmbɔ umbɔ. Atĩ ra adak adzeyi ri íteu kishoo, anggbaashia azĩ atsĩmbɔ ru umbɔ.
34 Uyesu aka acipa ru ukhukhɔɔ anyã arhɛrha anera aka akɔng. Unga agũ atorh umbɔ, ubinkutsu umbɔ awu ru nyaki ídɔi iki ishingge ru uner idzɛu. Nggee unga atirha amesuwe umbɔ abina arhɛrhɛ.
35 Unum uku uyo itsitsĩ, nggee angwɛ̃ imesanga aba agɔr unga agɛ, <<Anera ashimbɔ ra anang akɛrɛ, nggayɛ unum uku uwuri itsĩkpɔ.
36 Udene anera umbɔ atsĩ íteu nu ícang iyiki ikhapa nggimi agoi ubin umbɔ aka igha.>>
37 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi àka adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.>>
Umɔ umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ugɛ umɛn izĩ igoi ubingha ukpu imang uner itser afɛ̃ɛ̃ utɔrɔk! Umɛn izĩ ifɛre imang iyɛrɛ ru ubingha ni idzowe umbɔ agha?>>
38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi awu ra aborodi asong nggu umbi? Àka azĩ arhi.>>
Umbɔ aka azĩ arhi, umbɔ agɛ, <<Aborodi atõõ, nu abɛrh avaa.>>
39 Uyesu atsu umbɔ agɔr anera asei ukpukpusha nu ubĩĩ uku usum.
40 Nggee umbɔ asei ukpukpusha abɔɔ ananaka abɔɔ isɔka itõitõõ.
41 Unga aka anyangu aborodi ha ikitõnake nu abɛrh ha ikivarhake, aberi itsinga arhi afã, atar uwɛɛ na atsɔku uborodi ha. Mɔcɛ unga adzise angwɛ̃ imesanga umbɔ akũ azĩ adene anera. Ikɛi unga agashuwe abɛrh ha ikivarhake ru umbɔ kishoo.
42 Kishoo agha, ashu-urmbɔ.

43 Angwɛ̃ imesa arhɔ̃yĩ awushu uborodi ha nu abɛrh ha atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.

44 Irhɛ anera aka agha ubingha ha, akatsak awu anakagɔnga atɔ̃ɔ̃.

Uyesu azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã afafã nu amɛ̃
(Umat 14.22-36; Uyoh 6.15-21)

45 Kanying Uyesu atsu angwɛ̃ imesanga atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ agbaashia azĩ ugar Ubetsaida, na asoyiwe ikikɔnga.

46 Unga aka asoyiwe umbɔ amaa, unga afũã igũ azĩã ifɛn-Num.

47 Urhɛɛ uku uwe, ukhukhɔɔ amɛ̃ hã uwe ra ateu ukau, unga awu ikiyikanga nu abĩ.

48 Unga anyã angwɛ̃ imesanga atɛ̃wã ikpikpayi, ugba ukɛnkpɔ umbɔ izĩ ra asu. Utsar ukpu akara ataar aki utsuu unga azĩã ru umbɔ, azɛ̃rhã afafã nu amɛ̃ ukau ha. Unga abee ifara umbɔ atɔng,

49 bɔr umbɔ aka anyã unga azɛ̃rhã afafã nu ukau amɛ̃ hã, umbɔ atsar ugɛ awu imãrhã. Umbɔ atsu ivum,

50 Umbɔ aka anyã unga, umbɔ agbipa kishookambɔ.

Kanying unga arherhe arherhe nggu umbɔ agɛ, <<Àka aker amɛnmbi! Awu umum. Niba agũmbi iwei!>>

51 Unga atsĩã ru ukhukhɔɔ nggu umbɔ, mɔcɛ ugbaka ukpekpɔ. Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã,

52 umbɔ asi ihwɛngmbɔ agben aki ubingha ukpu inera anakagɔnga atɔ̃ɔ̃ hã, ubinkutsu, amɛnmbɔ asi iyɛike.

53 Umbɔ aka agar ukau ha, umbɔ acipa ra abĩ Ujanisarat, abope ukhukhɔɔ amɛ̃ hã nu angwĩ ukau ukugɔng hã.

54 Ubɛn umbɔ aka adzek ru ukhukhɔɔ amɛ̃ hã, kanying anera ahwɛngmbɔ ugɛ awu Uyesu.

55 Umbɔ atĩna adzeyiwa ra abĩmbɔ kishoo akũna abi irhãrhã ra afarmbɔ akũ azĩ kishoo ra anangkɛ Uyesu aka awe.

56 Kishoo anangkɛ unga aka izĩ, iteu iki igɔng, use iteu iki ici, umbɔ angwɛ̃we abi irhãrhã ra angwĩ anang izɛɛ. Na ashɔ̃rhã unga ru abi irhãrhã hã abangu utɛm ibang atorhanga. Kishoo abirabɛ aka akpo ibibanga akerhumbɔ.

7

Ugau anggbaashi
(Umat 15.1-9)

1 Abi Ufarisi nu abɔɔ abika amesuwe Ikpem aka adzeku Urusharhima aba akɔng adziir Uyesu.

2 Na anyã angwɛ̃ imesanga agha ubingha nggu abok arhim, asi isorhmbɔ abokmbɔ aka awu agbeyambɔ.

3 Abi Ufarisi nggu abi Uyahuda kishoo aka isaka asorh abokmbɔ akata na adɔrha agha ubingha, ubinkutsu awu ugau agbeyi akakũmbɔ.

4 Ivangyɛ umbɔ aka idzeki izɛɛ abvui aba ri iya, asi ighambɔ ubin, umbɔ awuri igbaashia adɔsa agbeyambɔ

asorh ayormbɔ kata. Na asorh akpɛwa nu ídzum amɛ̃ nu atɛ̃rhĩ nu andzoma nu atseu.

5 Nggee abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem arhusu Uyesu agɛ, <<Awu use utsu angwɛ̃ imesango asi idɔsumbɔ ugau akakũ na anu igha abin nggu abok arhim? >>

6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Irhikungge Uishaya aka asɔm Arherhu-Num ra atsimbi abi ukpukpeta agɛ,

<< <Aner abɛrɛ adzaa umum igɔng ra angwĩ,
bɔr amɛnmbɔ aderke nggu umum.

7 Umbɔ adzaa umum igɔng ibɛm,
anu imesuwe ikpem anera ugɛɛ Unum adzowe umbɔ.>*

8 <<Umbi aka atarkumbi ikpem Unum, umbi adɔsa agau anera.>>

9 Na agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aka akpombi anang umbi aka angwɛ̃we Ikpem Unum ngge itsú umbi idɔsa agaumbi!

10 Umusa agɔr agɛ, <Udzowe imor ru utɛngo nu uyango,>† nu <Ikɛi, uwuruwi aka arhenu utɛnga use uyanga, awu ufang umbɔ afɛre unga.>‡

11 Bɔr umbi aka isaka agɔr agɛ unera aba agɔr utɛnga use uyanga agɛ, <Ubin hã uwu izũwã iyi Unum.>

12 Rimi hã, umbi akɛnmbi unga ikorhu ubɛn ubin ayike utɛnga use uyanga.

13 Rimi hã umbi afɔ̃rhũwe Arherhu-Num na adɔsa agbeyi ha umbi aki imesuwe angwɛ̃mbi. Ikɛi umbi aki ikorhe abin arhɛrhɛ ru nyaka ha.>>

Abinkɛ aki itsu unera asi isara
(Umat 15.10-20)

14 Ikɛi Uyesu ayisu ikikɔng hã iba ru unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn unera akpeto ru umum, aka ahwɛng akɛrɛ.

15 Asi iwea abin awiya aki itsĩ ru unera atsu unga asi isara, abinkɛ aka idzeyiwa ra amɛn unera atsu unga asi isara ra asu Unum.>>§

17 Unga aka asok ri ikikɔng hã na atsĩã ri iya, angwɛ̃ imesanga arhusa unga agben unyaka arherhe ha.

18 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi adzuna? Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abinkɛ aka adzeka awiya atsĩ ru unera asi ítsu unga asi isara ra asu Unum?

19 Abin hã asi itsĩke ra amɛnnga bɔr atsĩ ra anaanga, na adzek ri iyornga.>> Ra arherhe akɛrɛ Uyesu adɛyiwe ugɛ abingha kishoo awu asarsatake.

20 Agɛ, <<Ubinkpi iki idzeyiwa ra amɛn unera awu ukpɔ utsu unga asi isara ra asu Unum.

21 Ubinkutsu iwu ru unɔrkang amɛn unera, ifɛrhkɔ iyiki ibewe iki

* **7:7** Àka anyã ikɛi: Uish 29.13. † **7:10** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16. ‡ **7:10** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.17; Urha 20.9. § **7:15** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 16*Kishoo uner ato aka agũ, unga agũ!*

idzeyiwa, arhim irha ukutsɛrh use ukutsak, nu ivɛu, nu ifɛr uner nu itomadak,
22 nu ikpona, nu iyiki ibewe, nu irhirhɛm, nu anyɔna, nu unyɛ̃ɛ̃ nu idakuwe itsok, nu iberi itsi nu ibemitsi, nu ikɛi ishera amɛn.
23 Kishoo abin aka abewe akɛrɛ adzeyiwa ra amɛn unera, ake atsu unera asi isara ra asu Unum.>>

Imangmang utsɛrh uwɔɔ
(Umat 15.21-28)

24 Uyesu abɔruka anang hã na asok azĩã abĩ Utaya nu Usidon. Atsĩ ri iya ikɔɔ asi ibeenga unera ahwɛng, rimi hã unga afɔr iwiwoi adaka.
25 Idzidzɛrhe, kanying utsɛrh uwɔɔ, uwuruwi ungwɛ̃rhũ unapunga aka awe ru ipfu iyiki ibewe aka agũ isarhe ri itsinga, aba agba ra adaknga.
26 Awu utsɛrh abĩ Uherhini, amar unga udiku ugbɛr uwu Ufinikiya. Unga ashɔ̃rhũ Uyesu ama atsũwe ipfu iyiki ibewe ru unapunga.
27 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uneke awɛkaci agbaashia agha kishoo ubinkpi umbɔ aka abee, ubinkutsu isi irhikungge umbɔ anyangu ubingha awɛkaci atsuke íjui.>>
28 Bɔr utsɛrh ha agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, bɔr ru adak utebur íjui iki isaki ighangge awushu ubingha aka idze ra abok awɛkaci agbei.>>
29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Iwu idzidzɛrhe, uzĩ ri iya, ipfu iyiki ibewe iki idzengge ru unapungo.>>
30 Unga abvui azĩ ri iya anyã unapa anu nu ukoma, ipfu iyiki ibewe iki idzengge ru unga.

Uyesu akerhuwe ugbau uwuku
ufɔr arherhe adaka

31 Mɔcɛ Uyesu adzek udiku ugbɛr Utaya adɔsu udiku Usidon, azĩã Ukau Ugarhirhi nu utsĩndĩ uku uzĩ iteu usɔka umbɔ iki iyisa Udikaforhi.
32 Nggɔɔ ha umbɔ aka akowe unga uner igbau uwuku ufɔr arherhe adaka, umbɔ ashɔ̃rhã unga atsorhu ubok nu uner ha.
33 Nggee Uyesu adarhu uner igbau ha akũ azĩã, adzeka ri ikikɔng hã, atsu itoknga ra ato utsak ha. Unga atar aci akũ abanguwe arhɛm utsak ha.
34 Na abere arhi afafã agbiir uwoi ughorghotakpɔ, agɔr unga agɛ, <<Iffata! >> Agbena agɛ, <<Uyanga!>>
35 Kanying unga aka arherhe rimi, ato utsak ha ayanga, urhɛmnga ugarhe unga atirhunga arherhe azezee.
36 Uyesu atsu umbɔ niba adɛyikumbɔ unera. Bɔr ubɛn unga aka ikɛn umbɔ, umbɔ anang adɛ̃ɛ̃ isɔme anera.
37 Anera agũ na adzeidzeu kishoo agɛ, <<Heee! Akorhe ubɛn abina azezerake. Atsu ugbau agũã arherhe, uwuku ufɔr arherhe, arherhe azezee.>>

8

Uyesu afuka anera anaka agɔnga anaa
(Umat 15.32-39)

1 Ri inum hã anera abɔɔ arhɛrhɛ akɔng. Umbɔ aka ashimbɔ ru ubinkpi umbɔ aka igha, Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga umbɔ azĩ ru unga na agɔr umbɔ agɛ,

2 <<Umum igũ atorh anera abɛrɛ. Unum untaar nukpi umbɔ awu nggu umum na ashimbɔ ru ubingha.

3 Umum ĩba isoyikũ umbɔ azĩ ri iya nggu imerh, umbɔ awuri igbambɔ nu utsĩndĩ, ubinkutsu abɔɔ adzeki inang iyiki ider.>>

4 Angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<Umɛn ínyã ubingha ri inɛɛ ukpu umɛ̃ɛ̃ ighigha anera abɛrɛ ra arhum akɛrɛ?>>

5 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awe ru ípo uborodi isong?>>

Umbɔ agɛ, <<Utɔɔva.>>

6 Unga agɔr ikikɔng hã iseisa abĩ. Ivangyɛ unga aka anyangu aborodi ha utɔɔva, atar uwɛɛ ru Unum, na atsɔka ake agasha adzise angwɛ̃ imesa umbɔ adene ru anera, umbɔ akorhe rimi hã.

7 Umbɔ awembɔ ru angwɛ̃rhã abɛrh ukunjiir, unga atar uwɛɛ ra ake ikɛi, unga agɔr umbɔ agashuwe ikikɔnga.

8 Anera agha ashur, angwɛ̃ imesa arhɔ̃ĩ akika abubɔr ake atɔk azĩnga utɔɔva.

9 Irhɛ anera aka agha, atsĩmbɔ anaka agɔnga anaa. Mɔcɛ Uyesu asoyika anera umbɔ azĩmbɔ.

10 Kanying unga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ nu angwɛ̃ imesanga, azĩã abĩ Udarhmanuta.

Ibee atsar
(Umat 16.1-4; Irh 12.54-56)

11 Abi Ufarisi abɔɔ aba atirhi uning nggu Uyesu. Avira unga, umbɔ abee unga akorhuwe abin idzeu ake awu utsar ugɛ unga adzeka afã.

12 Unga agbɛr usepa ughoghor na agɛ, <<Awu use utsu umbi aner undan ukpirɛ abee inyã atsar? Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, utsar ushikpɔ umbɔ aka idɛyiwe ukpɔ.>>

13 Mɔcɛ unga abɔruka umbɔ, atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, agar azĩã ugar ukpɔrɔ.

Uguga abi Ufarisi nu Uhiridu
(Umat 16.5-12)

14 Angwɛ̃ imesu Uyesu ayirukumbɔ asi ikũmbɔ uborodi. Akpurha awe ru ipoa unying ukpekũ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ hã.

15 Uyesu agbiite atombɔ agɛ, <<Àka akpɔm amɛnmbi nggu uga abi Ufarisi nu uwu Uhiridu.>>

16 Angwɛ̃ imesa ha atirhi irherhe nggu adɔka agɛ, <<Arherhe rimi ubinkutsu umɛn iki isi ikũmɛn uborodi.>>

17 Unga ahwɛng arherhakɛ umbɔ aka arherhe, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi anu igɔr ugɛ umbi ashimbi ru uborodi? Utsɛku icɛrɛ umbi asi inyã

ahwɛngmbi? Amɛnmbi awe ru igbau?
18 Umbi awu ra asu na asi inyãmbi, na awembi ra ato na asi igũmbi? Umbi asi iyitumbi,
19 ivangyɛ umum iki igashuwe anera anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃ nggu aborodi atɔ̃ɔ̃? Azĩnga asong umbi aka akarha akika abɔr?>>
Umbɔ agɛ, <<Usɔkdũmɛn.>>
20 <<Ivangyɛ umum iki itsɔku ipo aborodi utɔɔva ha, umum iki igashuwe anera anaka agɔnga anaa, azĩng akagɔng asong umbi aka akarha atɔk?>>
Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Utɔɔva.>>
21 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Utsɛku icɛrɛ umbi asi ihwɛngmbi?>>

Akerhuwe uner ibvuta ru Ubetsaida

22 Umbɔ aka aba Ubetsaida, abɔɔ akũ uner ibvuta ashɔ̃rhũ Uyesu abangu uner ibvuta ha.
23 Unga adzur ubok uner ibvuta ha akũna unga adzek azĩã undzing utepa. Ivangyɛ unga aka ashapa aci ra asu utsak ha na atsorhu ubok nu unga, Uyesu arhusa agɛ, <<Ungo udɛ̃ɛ̃ unyãɔ ubin ukpɔɔ?>>

24 Unga abera asunga na agɛ, <<Inyãmum anera, umbɔ awu ru nyaka acucii iki izɛ̃rhã.>>
25 Uyesu abvui abanga asu utsak ha. Mɔcɛ utsak ha ayangi ikpor asunga ugeii, asunga akerhuke, unga anyã abina uku ushashaki.
26 Uyesu adene unga azĩã ri iya, agɛ, <<Niba ubvui uzĩɔ udiku utepa.>>

Ubitru adeku Uyesu unga awu Ukiristo
(Umat 16.13-20; Irh 9.18-21)

27 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga azĩmbɔ, atsĩrhĩ iteu iki ici iyi Ukaisariya Ufirhibi. Nu utsĩndĩ unga arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Anera anu igɔr agɛ umum iwu ungamɔ? >>
28 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Abɔɔ agɛ ungo uwu Uyohana Uner Ubɔtisima, abɔɔ agɛ, ungo uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya, abɔɔ agɛ ungo uwu unying ra abika asɔm Arherhu-Num.>>
29 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr umbi agɔr ugɛ umum iwu ungamɔ? >> Ubitru agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu Ukiristo.>>
30 Uyesu agbiite atombɔ utsur umbɔ adɛyikumbɔ unera ubinkpi unga aka awe.

Uyesu asɔm ikpũ akpekɛ unga aka ikpe
(Umat 16.21-28; Irh 9.22-27)

31 Unga atirha amesuwe umbɔ agɛ, <<Ungwɛ̃-Ner awuri ihwa uver ra abina arhɛrhɛ nu akakũ nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem, awuri ikpɛ̃mbɔ unga. Awuri ifɛre unga, ru unum untaar unga awuri isoka nggu urhɛ.>>
32 Arherhe akɛrɛ ha ra awiya. Nggee Ubitru adarha unga azĩ ri ifɛna atirhi itsɛrha unga.

33 Bɔr Uyesu adzipa arhi angwɛ̃ imesa ha, atsɛrhu Ubitru agɛ, <<Usɔkɔ ru umum Ushaitan! Ungo uwu utarh ukpuku ukwɛr itok ru umum, ifɛrhkɔngo iwe ru nyaki iyi anera, isi iwengge ru nyaki iyi Unum.>>

34 Mɔcɛ unga ayisa anera nu angwɛ̃ imesanga aba ru unga, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Unera aba abeenga idɔsa umum, awu ufang unga akpɛ̃ɛ̃ itsinga na ashipu igãrhãmau ucuciianga adɔsa umum.

35 Ubɛn unerwi aka abee ifɔrh urhɛnga, umgbɔ uwuri igwir, bɔr uwuku ugwirhuwe urhɛnga ru ubokmum nu Isarhe Iyiki Ize afufɔrh umgbɔ.

36 Izea iwu use unera akpo abin upfung kishoo na asi ikpoa urhɛnga?

37 Use unera awuri ikũ use ukpɔ uwe ifare urhɛnga?

38 Unera aba agũã atsakmum nu arherhamum ru udan ukpuku ushe irhirhika ukpirɛ ukpu itoma-dak nu arhim, Ungwɛ̃-Ner awuri igigũa atsak uner ha ri ivangyɛ unga aka iba ri ikpikpoi Utɛnga nggu ípfu itser-Num isarsatangge.>>

9

1 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ nggimi awuri inyãmbɔ ijee Iyɛrhe afã kata na adɔrha akpe.>>

Idzidzipu iyor Uyesu
(Umat 17.1-13; Irh 9.28-36)

2 Inuma utõĩ iki imaa Uyesu akũ Ubitru, nu Uyaku, nu Uyohana, afũ igũ iyiki ider ikiyikambɔ. Umɔ iyor Uyesu idzipa iwiwengge ra asumbɔ.

3 Atorhanga ikɛi awu akaterha uku upɛ̃rhɛ̃ng uku unyar-nyar, anangke isisorh unera ru upfung ukpirɛ.

4 Mɔcɛ abika asɔm Arherhu-Num Uirhiya nu Umusa akapɛng ra asumbɔ, adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu Uyesu.

5 Ubitru agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, azea umɛn iki iwe ri nggimi, uneke umɛn itar atsurha ataar, unying uwu ungo, unying uwu Umusa, unying uwu Uirhiya.>>

6 Unga asi ihwɛngnga ubinkpi unga aka arherhe, ubinkutsu umbɔ agũ iwei akarhãrhã.

7 Mɔcɛ amɛɛ adzek aba atsire umbɔ, urhɛm udzek ra amɛɛ ha, ugɔr ugɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwu umum iki ibema. Àka akpe ato ru unga!>>

8 Kanying, umbɔ aka arhi adzipa, asi inyãmbɔ unera akpurha anyã Uyesu ikiyikanga nggu umbɔ.

9 Umbɔ aka azɛ̃rhã acipuwa ru igũ hã, Uyesu agbiite atombɔ ugɛ niba adɛyikumbɔ unera ubinkpi umbɔ aka anyã utsɛku Ungwɛ̃-Ner aka isoka akpe.

10 Ngge itsu umbɔ angwɛ̃ arherhe ha ra amɛnmbɔ, na arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Awu use uwu agben isoka akpe?>>

11 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu use utsu abika

amesuwe Ikpem anu igɔr ugɛ awu ufang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya agbaashia aba?>>

12 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Awu idzidzɛrhe Uirhiya agbaashia aba agbishi ifɛrhɛ kishoo. Awu use utsu itsɛng igɔr igɛ awu ufang Ungwɛ̃-Ner ahwa uver urhɛrhɛ umbɔ akpɛ̃mbɔ unga?

13 Bɔr umum indɛyiwa umbi Uirhiya aka abanga, anera akorhuwe unga ubinkpi umbɔ aka abee, ru nyaka ngge iki itsɛng ri itsinga.>>

Ikikerhe uwɛkuci uwu ipfu iyiki ibewe

(Umat 17.14-23; Irh 9.37-45)

14 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga hã ikitatambɔ abvui aba ra angwɛ̃ imesanga, umbɔ anyã nggaa ikikɔng iki idzipa umbɔ nu abika amesuwe Ikpem adɛ̃ɛ̃ uning nggu umbɔ.

15 Kanying umbɔ aka anyã Uyesu, kishoo ikikɔng hã idzedzeu akarhãrhã, asok atĩtser azĩ aghwe unga.

16 Uyesu arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umbi adɛ̃ɛ̃ uning use nggu umbɔ?>>

17 Uner uwɔɔ ri ikikɔng hã adzipuwe agɛ, <<A umarhem, nggawi umum ikũwã ungo ungwɛ̃mum, uwuruwi aka awe ru ipfu iyiki ibewe iki ikɛnngge unga arherhe.

18 Ivangyɛ ngge iki isok ru unga, iki isaki itare unga ra abĩ. Itsu unga adzeyi ufuu ra angwĩnga, anu ishang anyĩ, iyornga idɛ̃ɛ̃ ikerketangge. Umum ĩgɔr angwɛ̃ imesango ama atsũwe, bɔr umbɔ afɔr adambɔ.>>

19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abi udan ukpirɛ, abika asheri imangmang, abi amɛn aka abewe. Umum iki isei ĩdãrhũmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utsɛku ukang umum iki ibima nggu ida imang-mangmbi? Ukũ ungwɛ̃ hã uba nggɛɛ ru umum.>>

20 Nggee umbɔ akũ unga aba. Ivangyɛ ipfu iyiki ibewe iki inyã Uyesu, kanying ngge ikwɛr ungwɛ̃ hã iyornga izang. Unga agba agɔ̃rhã, ufuu ikɛi udzeyi ra angwĩnga.

21 Uyesu arhusu utɛ ungwɛ̃ hã agɛ, <<Ukang ifɛrhɛ ha iki itirhi ru unga?>>

Utɛ ungwɛ̃ hã agɛ, <<Itirhi unga ana awu uwɛkuci ukun-jiir.

22 Iki isaki itare unga ru urha, nu amɛ̃, ibee ifɛre unga. Bɔr ungo uba udɛ̃ɛ̃ ukorhukɔ ubin, uma ugũ atorh umɛn uma uyika umɛn.>>

23 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu ungo urhusa ugɛ umum ĩba idɛ̃ɛ̃ imɛ̃mum? Ubɛn ifɛrhɛ iwengge ru uwuruwi aka awe ru imang-mang.>>

24 Kanying utɛ ungwɛ̃ hã at-sarhi irhaknga agɛ, <<Umum iwemum ri imangmang, uma uyika umum ingbiki iwerangge!>>

25 Uyesu aka anyã ikikɔng hã iki itĩ iba, unga atsɛrhi ipfu iyiki ibewe ha agɛ, <<Ungo

ipfu iyiki ibewe iyiki itsu igbau ni ikɛn arherhe, umum itsu ungo upfudzek ru unga, niba ubvui utsĩɔ̃ ru unga ikɛi! >>

26 Ipfu iyiki ibewe ha itsu ivum, izung ungwɛ̃ hã məcɛ ngge idzekngge. Ungwɛ̃ hã anu ru nyaku ukom, nggee irhɛ anera igɔr ugɛ, <<Aka akpea.>>

27 Bɔr Uyesu adzur uboknga aberuwe unga nu adaknga, unga asok adɛ̃ɛ̃.

28 Uyesu aka atsĩ ri iya, angwɛ̃ imesanga arhusa unga ikiyikambɔ agɛ, <<Awu use utsu umɛn isi idɛ̃ɛ̃ itsũwũkumɛn ipfu iyiki ibewe ha?>>

29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ikpũ idzidzek iyɛrɛ iwuri iwe ri ifɛn-Num ukpekũ.>>

30 Umbɔ asokmbɔ ra anang hã, azɛ̃rhã atɔng ru Ugarhirhi. Uyesu asi ibeenga anera ahwɛng anangkɛ umbɔ aka awe,

31 ubinkutsu anu imesuwe angwɛ̃ imesanga. Agɔr umbɔ agɛ, <<Awuri ighambɔ adak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra abok anera. Umbɔ awuri ifɛre unga, inuma itaar iki itɔng unga awuri isoka.>>

32 Bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ agben arherhanga, na agũ iwei irhusa unga.

Ungaa awu uwuku ugɔnga?
(Umat 18.1-5; Irh 9.46-48)

33 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ Ukafanahum, ivangyɛ unga aka awe ri iya, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi adɛ̃ɛ̃ uning use ru utsĩndĩ?>>

34 Bɔr umbɔ anukutata, ubinkutsu nu utsĩndĩ umbɔ adɛ̃ɛ̃ uning ugɛ ungaa awu uwuku ugɔnga ru umbɔ.

35 Uyesu asei, na ayisa umbɔ usɔkdũmɛn hã, agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn unera aka abee iwu ukugɔngmbi, awu ufang unga awu uwuku ucia, ikɛi na awu ugãrhãmbi kishoo.>>

36 Unga ashupu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ. Unga ashupa unga awuma ra aboknga, agɔr umbɔ agɛ,

37 <<Uwuku uyɛi ungwɛ̃rhũ uwɛkuci ru nyaku uwɛrɛ ri itsokmum, ayɛi umum nukpɔ, uwuruwi aka ayɛi umum ayɛi uwuku udena umum ĩba.>>

Uwuruwi aka asi ikpɛ̃ɛ̃ umɛn
awu uwu umɛn
(Irh 9.49-50)

38 Uyohana agɔr unga agɛ, <<A umarhem, umɛn inyã uner uwɔɔ anu itsusuwe ipfu iyiki ibewe ri itsokngo, umɛn ikɛnmɛn unga, ubinkutsu asi iwea nggu umɛn.>>

39 Bɔr Uyesu agɔr unga agɛ, <<Àka niba akɛnmbi unga. Unera asi íkorhunga ubin idzeu ri itsokmum amaa na arherhunga iki ibewe ri itsimum.

40 Ubɛn unerwi aka asi ikpɛ̃ɛ̃ umɛn awu uwu umɛn.

41 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, kishoo uwuku udzaa umbi ukpɛwa amɛ̃ aka ahwa ri itsokmum ugɛ umbi awu abi Ukiristo, umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe awuri ikpoa ugbɛtanga.

Abin aka itsu igbigba ra arhim
(Umat 18.6-9; Irh 17.1-2)

42 <<Ubɛn uwuruwi aka itsu unying ra awɛkaci abika awe ru imangmang ru umum agba ra arhim, ugba umbɔ abope ukɔ igɔ ru urhɔk uner ha na atsuke unga ru ukau ukugɔng.

43 Ubokngo uba utsu ungo ugbaɔ ra arhim, uzharhuwe ukpɔ. Azea ungo utsĩ urhɛ uwu ugbagbaa nggu uboka unying nu ungo uku ineke abokngo ikivarhake atsĩ idzũ urhakpi uku usi írhimkpɔ.*

45 Udakngo uba utsu ungo igba ra arhim, uzharhuwe ukpɔ. Azea ungo utsĩ urhɛ uwu ugbagbaa nggu igbeta nu ungo iki itsĩ idzũ urhakpi uku usi írhimkpɔ nggu adakngo avaa.†

47 Ishaa usungo iba itsu ungo ugba ra arhim, uhoote ukpɔ. Azea ungo utsĩ Iyɛrhe Unum nggu usua unying nu ungo uku itsĩ ri idzũ urha nggu asu avaa.

48 Umɔ,

<< <Adzudzimbɔ asi íkpeke,
nu urha ikɛi usi
írhimkpɔ.>‡

49 <<Asare anera kishoo nggu urha ru nyaka umbɔ aka ikũ angwã asare idɛm.

50 <<Angwã aze, bɔr ake aba ashike ri itonga angwã, ungo ukorhu uguse nu utsu ake atonga ikɛi? Àka awe ra angwã ra atsimbi, na asei uku ughwɔɔw nggu adɔka.>>

10

Igau itsɛrh
(Umat 19.1-12; Irh 16.18)

1 Mɔcɛ Uyesu asoka ra anang hã na azĩã ugbɛr uwu Uyahudiya agar Azɛ̃ Urdun. Ikɛi anera arhɛrhɛ abvui akɔng ru unga, unga amesuwe umbɔ ru nyaka unga aka abayi.

2 Abi Ufarisi abɔɔ aba avira unga, arhusa agɛ, <<Ri Ikpem imɛ̃ngge unera agau nggu utsɛ̃nga?>>

3 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umusa atsu umbi akorhu use?>>

4 Umbɔ agɛ, <<Umusa agɔr umɛn agɛ unera awuri idɛ̃ɛ̃ atsɛng ubvur igau itsɛrh awayika utsɛ̃nga.>>

5 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Itsã itsimbi itsu Umusa atsɛnga umbi akɛrɛ ha.

6 Bɔr ri inggbaashia <Unum amuna umbɔ ukutsak nggu ukutsɛrh.>*

7 <Nggee, unera awuri ineke utɛnga nu uyanga, na anyapa nggu utsɛ̃nga.

8 Umbɔ ikivarhambɔ awuri iwu iyora unying.>† Nggee umbɔ asi iwembɔ ivaa bɔr awu iyora unying.

9 Nggee, ubinkpi Unum aka agbopa, unera niba agashuka.>>

---

* **9:43** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 44*Ra anangkɛ adzudzi iki igha, ake asi íkpeke, urha ikɛi usi írhimkpɔ.* † **9:45** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 46*Ra anangkɛ adzudzi iki igha, ake asi íkpeke, urha ikɛi usi írhimkpɔ.* ‡ **9:48** Àka anyã ikɛi: Uish 66.24. * **10:6** Àka anyã ikɛi: Ing 1.27. † **10:8** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24.

10 Ivangyɛ umbɔ aka awu ri iya, ikɛi, angwɛ̃ imesa arhusu Uyesu arherhe ha.

11 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn uwuku ugau itsɛrh nggu utsɛ̃nga na apfunu utsɛrh uwukuse, unga awu ra arhim itoma-dak ru unga.

12 Iwe rimi hã ukutsɛrh aba agau itsɛrh nggu utsaka, na azĩ itsɛrh uner uwukuse, unga atoma-dak.>>

Angwɛ̃rhã awɛkaci nu Uyesu
(Umat 19.13-15; Irh 18.15-17)

13 Anera aka akũ angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru Uyesu abanga umbɔ, bɔr angwɛ̃ imesanga atsɛrha umbɔ.

14 Uyesu aka anyã rimi, avɔm afɛr unga. Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aneke angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru umum, niba akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe-Num iwu iyi ikpũmbɔ.

15 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn unera aka asi iyɛisa Iyɛrhe-Num ru nyaku uwɛkuci, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri ngge.>>

16 Mɔcɛ unga ashupa awɛkaci ha ra aboknga awuma na atsorhe abok nu atsimbɔ na atsuke umbɔ idorh.

Uwɛdzɛm uner ubin
(Umat 19.16-30; Irh 18.18-30)

17 Uyesu atirhi isisok ra anang hã nukpi, utsak uwɔɔ atĩ aba, atararhu ra anangnga, arhusa unga agɛ. <<A umarhem uwuku uze, umum ikorhu use ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>

18 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu ungo uyisa umum uwuku uze? Uwuku uze ashia, Unum ukpekũ awu uwuku uze.

19 Ungo uhwɛngo íkpem iyɛrɛ, <Niba ufɛrɔ unera, niba utomungo-dak, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugbɛrɔ angwĩ utsukukɔ unera, niba ughaɔ urha, udzowe igɔng ru utɛngo nu uyango.>‡>>

20 Uwɛdzɛm hã agɔr unga agɛ, <<A umarhem, umum iki idɔsumum akɛrɛ ha kishoo rimɔ̃ɔ̃ utirhi ri iwɛ̃nci.>>

21 Uyesu arhi unga na abema unga, agɔr unga agɛ, <<Ungo usheru ubina unying ukpekũ. Uzĩ, ugoshe abinngo kishoo, udzowe uhwɛka ra atsũwã, ungo uwuri iweɔ ru ugbɛta urhɛrhɛ ra afã, mɔcɛ uba udɔsa umum.>>

22 Igũ rimi itsu ungwɛ̃dzɛm hã ashepa asunga, azĩ nggu ida amɛn, ubinkutsu unga awu uner ubin akarhãrhã.

23 Uyesu arhi adziir angwɛ̃ imesanga, agɔr umbɔ agɛ, <<Aghong abika awu ru ubin aki ikpo itsĩ Iyɛrhe Unum!>>

24 Angwɛ̃ imesanga adzeidzeu ra arherha ha. Uyesu ikɛi agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi awɛkaci, aghong akarhãrhã unera atsĩ ri Iyɛrhe Unum!

25 Ighɔrhungge urhakumi utsĩ atɔng ra angwĩ inepurha, nu uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe Unum.>>

26 Angwɛ̃ imesa ha adzeidzeu akarhãrhã arhusa

‡ **10:19** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16-20.

adɔka agɛ, <<Ungamɔ awuri idɛ̃̄ akpo ififɔrh?>>

27 Uyesu arhi umbɔ na agɛ, <<Ra anera ngge isi ímɛ̃ngge, bɔr ru Unum imɛ̃ngge. Ubɛn ubina umɛ̃̄ɛ̃̄kpɔ ra anang Unum.>>

28 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Nggayɛ umɛn ineke abina kishoo ni adɔsa ungo!>>

29 Uyesu agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unera ashia uwuruwi aka neke iyanga, use angwɛ̃mbɔ use anapumbɔ use uyanga use utɛnga use awɛkacinga use icang irhamnga ri itsimum nu Isarhe Iyiki Ize,

30 na asi ikpoa iya, angwɛ̃mbɔ, anapumbɔ, uya, awɛkaci nu icang irham idikunga unaka ru udan ukpirɛ, unga ikpoa uver ikɛi, ru upfung ukpuku uba unga ikpoa urhɛ uwu ugbagbaa.

31 Bɔr anera arhɛrhɛ aka awu abi inggbaashi, awuri iwu ãmaata. Ãmaata ikɛi, awuri iwu anggbaashi.>>

Uyesu abvui arherha arherhe
ra akpekɛ unga aka ikpe
(Umat 20.17-19; Irh 18.31-34)

32 Umbɔ awu ru utsĩndĩ uwuku afũrhã azĩ Urusharhima. Uyesu agbaashia nu udĩ hã. Angwɛ̃ imesa adzeidzeu, nu abika adɔsa unga agũ iwei. Ikɛi unga ayisa angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã ri ibanga adɛyiwe umbɔ ubinkpi iki ikorhe nggu unga.

33 <<Nggayɛ umɛn izĩ ufã Urusharhima. Umɔ awuri ighambɔ adak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra abok ateiya abika adzowe idɛm-Num, na abika amesuwe Ikpem. Awuri itsu unga ufai akpe na adzowe unga ra atsen abi Uyahuda.

34 Umbɔ awuri iyɛia unga na ashau aci atsuke ra asunga, awuri ikwɛre unga ugwɛɛ na afɛre unga. Inuma itaar iki itɔng unga awuri isoka nggu urhɛ.>>

Ubinkpi Uyaku nu Uyohana aka afɛna
(Umat 20.20-28)

35 Mɔcɛ angwɛ̃ Uzabadi, Uyaku nu Uyohana, aba ru unga. Agɔr unga agɛ, <<A umarhem, umɛn ibee ungo ukorhuwa ubɛn ubina umɛn iki ifɛna ungo.>>

36 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum ikorhuwa umbi use?>>

37 Umbɔ agɛ, <<Umɛn ishõrhã ungo neke unying ru umɛn asei nú ubok ughango, uwu uvaa asei nú ubok uferango ri ikpikpoingo.>>

38 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi umbi aka arhusa. Umbi awuri idɛ̃̄ɛ̃̄ ahwambi ru ukpɛwa uverkpi umum iki ihwa, use umbi awuri idɛ̃̄ɛ̃̄ akorhumbi ikpũ ubɔtisima uverkpi umbɔ aka ikorhuwa umum?>>

39 Umbɔ agɛ, <<Ĩĩ, umɛn idɛ̃̄ɛ̃̄ ikorhumɛn.>> Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ĩĩ, umbi awuri ihwambi ru ukpɛwa umum iki ihwa na awuri akorhumbi ubɔtisima hã umbɔ aka ikorhuwa umum,

40 bɔr isei nu ubok ughamum use ubok uferamum asi iwea umum ĩbemuwa. Inang iyɛrɛ iwu iyi abirabɛ umbɔ aka asɛng agbishuwe rimɔ̃ɔ̃.>>

41 Ivangyɛ angwɛ̃ imesa ha usɔka aka agũ rimi, umbɔ agũ avɔm nggu Uyaku nu Uyohana.

42 Uyesu ayisa umbɔ ananga unying agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ugɛ abirabɛ umbɔ aka anyanga umbɔ awu ayɛrhe atsen abi Uyahuda, anu idɛyiwe anera iyɛrhe, anggbaashimbɔ ikɛi anu ikũ ijee adarh umbɔ.

43 Bɔr isi íwengge rimi ru umbi. Ubɛn uwuku ubee igɔng ru umbi awu ufang unga awu ugãrhãmbi.

44 Ikɛi ubɛn unera aka abee iwu unggbaashi, awu ufang unga awuri iwu ugãrhã ra anera kishoo.

45 Ungwɛ̃-Ner asi ibanga umbɔ atɔ̃we unga itser, bɔr unga awuri iwu ugãrhã, na adzowe urhɛnga afɔrh anera arhɛrhɛ.>>

Uner itapa akpoa inyã anang

(Umat 20.29-34; Irh 18.35-43)

46 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka azĩ atsĩ Ujeriko. Umbɔ nu anera arhɛrhɛ, awuri idze utepa, uner itapa agburh Ubartimawu agbena agburh <<ungwɛ̃ Utimawu,>> asei nu ubang utsĩndĩã anu ifɛn.

47 Ivangyɛ unga aka agũ ugɛ Uyesu uner Unazarat unga atɔng, unga atsarhi irhaknga ayisa agɛ, <<Uyesu Ungwɛ̃ Udauda ugũ atorh umum!>>

48 Anera abɔɔ arhɛrhɛ atsɛrha unga agɛ, <<Unu ukutata!>> Bɔr unga agbisha atsarhi irhaknga akarhãrhã ayisa agɛ, <<A Ungwɛ̃ Udauda, uma ugũ atorh umum!>>

49 Uyesu atsurha adɛ̃ɛ̃ na agɛ, <<Àka ayisuwa unga.>> Umbɔ ayisu uner itapa ha, agɔr unga agɛ, <<Ugɔm! Usisok, ayisa ungo.>>

50 Unga atare untamanga, na akatasok ater isha, azĩã ru Uyesu.

51 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ungo ubee umum ikorhuwa ungo use?>>

Uner itapa ha agɛ, <<A Uteiya, umum ibee inyã anang.>>

52 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩɔ. Imangmangngo ngge ikerhuwa ungo.>> Kanying unga ayɛisa inyĩnyãnga na adɔsu Uyesu umbɔ uzĩmbɔ nu utsĩndĩ.

11

Uyesu atsĩ Urusharhima nggu ininang

(Umat 21.1-11; Irh 19.28-40; Uyoh 12.12-19)

1 Umbɔ aka aba akhapa ru Urusharhima ru Ubetafaji ru Ubetani Igũ Acucii Uzaitun, Uyesu adene angwɛ̃ imesanga avaa.

2 Agɔr umbɔ agɛ, <<Àka azĩ ru ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ ra asumbi, ubɛn itsitsĩmbi, umbi awuri inyãmbi ungwɛ̃ uzhika umbɔ aka abow, unera aka anasi ifũã umgbɔ. Àka agarha umgbɔ akũ aba.

3 Unera aba arhusunga
umbi agɛ, <Awu use umbi
akorhe rimi?> Àka agɔr unga
agɛ, <Uteijee unga abeea
umgbɔ unga awuri ibvui
adene umgbɔ uba kanying.>
>>

4 Umbɔ azĩ anyã ungwɛ̃
uzhika uku udɛ̃ɛ̃ ru ubang
utsĩndĩã, ubow ra angwĩ iya.
Umbɔ atirhi igarha umgbɔ.

5 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ
arhusa umbɔ agɛ, <<Awu
use utsu umbi agarhu ungwɛ̃
uzhika ha?>>

6 Umbɔ adzipa arherhe
ubinkpi Uyesu aka adɛyiwe
umbɔ. Aner ha neke umbɔ
akũ ungwɛ̃ uzhika ha azĩmbɔ.

7 Ivangyɛ umbɔ aka akũ
ungwɛ̃ uzhika ha aba ru
Uyesu na abɛtuwe anta-
mambɔ nu undzingmgbɔ,
Uyesu afũ asei nu umgbɔ.

8 Anera arhɛrhɛ abɛtuwe
antamambɔ nu utsĩndĩã,
abɔɔ agbɛyi ayerhe ri icang
abɛtuwe nu utsĩndĩã.

9 Abika awu ra asunga na
abika aba ra andzingnga at-
sui ivum agɛ,

<<Ikpikpoi iwe ru Unum!*
Idorh iwe nggu unga aka aba
ri itsok Uteijee!
10 Idorh iwe ri ibiba iyɛrhe
utɛmɛn Udauda!
Ikpikpoi iwe afafã ra afã.>>

11 Uyesu aka atsĩ Urusharhima,
azĩã ri Iya-Num atsĩ arhisa
abina kishoo. Nggayɛ unum
uku utsĩkpɔ, nggee unga ab-
vui adzek azĩã Ubetani nggu
angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn.

Uyesu atsuke ikponum ru uvorhvo
(Umat 21.18-19)

12 Ukpe unum uvaa umbɔ
aka asoku Ubetani, imerh ifɛr
Uyesu.

13 Unga aka anyã ucucii
uvorhvo ukukaa uku uk-
pusha ayerhe udɛ̃ɛ̃, unga
azĩa ibee ikpũrhã ru umgbɔ.
Ivangyɛ unga aka azĩ atsĩ ru
umgbɔ, unga asi ikpoa ubin,
ayerhe ukpekũ ake akpusha
adɛ̃ɛ̃, ubinkutsu, asi iwea
ivang ikpũrhũ uvorhvo.

14 Mɔcɛ unga agɔr uvorhvo
ha agɛ, <<Unera niba abvui
aghaa ikpũrhãngo ugbagbaa!
>> Angwɛ̃ imesa igambɔ
agũmbɔ ubinkpi unga aka
arherhe.

Uyesu asare Iya-Num
(Umat 21.12-17; Irh 19.45-48; Uyoh 2.13-22)

15 Umbɔ aka atsĩ Urusharhima,
Uyesu atsĩ ri Iya-Num atirha
awayiwe abika agoi igoi nu
abika agugoyiwe umɔ. Akwɛr
atsime atebur abika afaruwe
uhwɛk nu anang isei abika
agoyiwe anurhɛu.

16 Akɛna anera ikũ ubin
ukpuku ugoiwe atɔng ra
angwĩ Iya-Num.

17 Unga amesuwe anera
agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num
isi igɔrngge ugɛ,
<< <Awuri iyisi iyamum
iya ifɛn-Num ri idũa
kishoo?†>
Nggayɛ umbi atsu ike iwu
utai uwoyi avɛu.‡>>

18 Ateiya abika adzowe
idɛm-Num nu abika ame-
suwe Ikpem aka agũ arherhe

* **11:9** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26. † **11:17** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7. ‡ **11:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11.

akɛrɛ umbɔ abee utsĩndĩ uwuku ufɛre unga, na agũ iwei unga ubinkutsu anera kishoo adzeidzeu imesanga.

19 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu nu angwɛ̃ imesanga adzembɔ ru uteu ha.

Ucucii uvorhvo uwuku usherhe
(Umat 21.20-22)

20 Ru ukpeeka, umbɔ aka atɔng, umbɔ anyã ucucii uvorhvo ha uku ukoyi kishoo nggu anunanga.

21 Ubitru ayita na agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, urhi unyã! Ucucii uvorhvo ha ungo uku utsuke ikponum hã uku usherhumgbɔ!>>

22 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka awe ru imangmang ru Unum!

23 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unera aba agɔr igũ iyɛrɛ agɛ, <Utang itsingo ugba ru ukau ukugɔng,> unga aba asi icicanga ra amɛnnga nu ubinkpi unga aka arherhe, na awea ri imangmang awuri iko-rhukumbɔ unga.

24 Nggee umum idɛyiwa umbi, ubɛn ubinkpi umbi aka ifɛna ru ifɛn-Num, aka awe ru imangmang ugɛ umbi aka akpombi ukpɔ, ukpɔ iwuri iwu ukpumbi.

25 Ikɛi ubɛn ivangyɛ umbi aka idɛ̃ɛ̃ na afɛn-Num, umbi aba awembi ra avɔm nggu unera, àka atsũwe uner ha, nu Utɛmbi uwu afã atsũwã umbi ra arhimmbi.>>§

Acucang ijee Uyesu
(Umat 21.23-27; Irh 20.1-8)

27 Umbɔ aka abvui atsĩ Urusharhima, Uyesu atsĩ azɛ̃rhã ri irhɛrh Iya-Num nukpi, umɔ ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem nu angg-baashi anera aba ru unga.

28 Agɔr unga agɛ, <<Ungo ukũ ijee iyikisong unu ikorhe ifɛrhɛ iyɛrɛ ha? Ikɛi ungaa adzaa ungo ijee iyiki ikorhi ifɛrha ha?>>

29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum irhusa umbi ubina unying. Àka adzipuwa umum, umum idɛyiwa umbi umum ikũ ijee ungaa ikũ ikorha abin hã.

30 Ubɔtisima Uyohana udzeka afã use udzeka anera? Àka adɛyiwa umum! >>

31 Umbɔ akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ, agɛ, <<Umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra afã,> unga awuri irhusa umɛn agɛ, <Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?>

32 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ, ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>

33 Nggee umbɔ agɔr Uyesu agɛ, <<Umɛn isi ihwɛngmɛn.>>

Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum igamum isi ídɛyiwamum umbi umum ikũ ijee iyikisong ikorha abin hã.>>

§ **11:25** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 26 *Bɔr itsitsũwe iba ishingge, rimi hã, Utɛmbi uwu afã asi ítsũwanga arhim umbi.*

12

Unyaka arherhe aki abi irham imang
(Umat 21.33-46; Irh 20.9-19)

1 Uyesu arherhe unyaka arherhe adzise umbɔ, agɛ, <<Utsa uwɔɔ akau icang inebi, adzin ufɔm adzipuwe icang hã, asim ughwee ri ifa ukpuku upayi amɛ̃ ikpũrhũ inebi ha, ikɛi atar akang utsurha udedetamgbɔ uwu idzɛu. Mɔcɛ unga atsu abɔɔ abi irham imang ri icang hã, na azĩã abĩ akase.

2 Ivang iyiki ikɔng inebi ha iki iwe, unga adene ugãrhãnga azĩ ra abi irham imang ri icang hã, ayɛise ikpũrhũ inebi ri icang hã.

3 Bɔr abi irham imang hã adzur ugãrhã hã, akwɛr unga, na awayiwe unga nggu abok aka atãrhã.

4 Mɔcɛ unga adene ugãrhũ uwɔɔ, umbɔ akwɛr uwu ha ni itsia, na ayɛia unga.

5 Unga anang adene uwɔɔ, uwu ha umbɔ afɛrkumbɔ unga. Unga adene abɔɔ arhɛrhɛ, abi irham imang hã akwɛr abɔɔ, na afɛre abɔɔ.

6 <<Unga abɔra unera unying unga aka idene, ungwɛ̃nga aka abema. Unga adene unga uwu imaataka, na agɛ, <Awuri idzowukumbɔ igɔng ru ungwɛ̃mum.>

7 <<Bɔr abi irham imang hã agɔr adɔkambɔ agɛ, <Uwuku ugha ukam icang hã nuwi. Àka aba umɛn ifɛre unga, nu icanga iwu iyimɛn.>

8 Nggee umbɔ adzur unga afɛre unga, na atare ukoma ru undzing ufɔm icang hã.>>

9 Uyesu arhusa umbɔ agɛ, <<Uner icang hã awuri ikorha aguse? Awuri iba atsĩme abi irham imang hã na adzowe icang hã ra abɔɔ.

10 Umbi aka avarhumbi ri itsɛng Arherhu-Num akirakɛ aka agɔr ugɛ,

<< <Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh ãgboki idzin.
11 Uteijee ha unga akorha akɛrɛ,
awu ubin igbigba ra asumɛn.>*>>

12 Mɔcɛ umbɔ abee udĩ ukpuku udzur unga, ubinkutsu umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ arherhe unyaka arherhe ha iwu ra atsimbɔ. Bɔr umbɔ agũ iwei anera, ngge itsu umbɔ neke unga na azĩmbɔ.

Arhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar
(Umat 22.15-22; Irh 20.20-26)

13 Akɛrɛ aka amaa umbɔ adene abi Ufarisi abɔɔ nu aner Uhiridu umbɔ azĩ adeyi Uyesu ri irhɛm arherhanga.

14 Umbɔ aba agɔr unga agɛ, <<A umarhem, umɛn ihwɛngmɛn ungo urhiku uner. Anera kishoo awu ubina unying ru ungo, ubinkutsu amɛ̃ngo ashike nggu iwiwe uner, bɔr ungo umesuwe utsĩndĩ Unum ri idzidzɛrhe. Ungo unyã imɛ̃ngge umɛn ifase ikirbi abĩ ru Ukaisar use isi imɛ̃ngge?

* **12:11** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22,23.

15 Umɛn ifai use umɛn neke ififai?>>
Bɔr Uyesu ahwɛnga ukpukpetambɔ. Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi andeya umum? Àka akũwã ishaa imang hã umbɔ iki ikũ afai ikirbi abĩ ru umum inya.>>
16 Umbɔ aka akowe ishaa imang hã, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Uzirhzĩ ukpirɛ nu itsok ikɛrɛ iwu iki ungamɔ?>>
Umbɔ agɛ, <<Iki Ukaisar.>>
17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe Ukaisar ubin ukpunga na adzowe Unum ubin ukpu Unum.>>
Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã ru unga.

Arhusa arherhe isoka akpe
(Umat 22.23-33; Irh 20.27-40)

18 Abi Usaduki abɔɔ, abika agɔr agɛ isok ra akpe ishingge, aba ru Uyesu nggu irhirhusa.
19 Agɔr unga agɛ, <<A umarhem, Umusa atsɛnga umɛn ugɛ unera aba akpea na abɔre utsɛ̃nga ashia ra awɛkaci, awu ufang ungwɛ̃mbɔ anyangu utsɛ̃rhãpfu ha amare awɛkaci ru ungwɛ̃mbɔ.
20 Abɔɔ rabɔ utɔɔva awu angwɛ̃ uyi akatsak. Uwu inggbaashia apfuna, na akpe ashia ru ungwɛ̃.
21 Uwu uvaa ikɛi apfunu utsɛ̃rhãpfu ha, iganga akpea, ashia ru ungwɛ̃. Uwu untaar rimi hã.
22 Rimi hã kishookambɔ utɔɔva ha, asi ibɔrukumbɔ ungwɛ̃. Ri imimasha utsɛ̃rhãpfu ha ikɛi akpea.
23 Ri isok ra akpe awuri iwu utsɛrha ungamɔ ru umbɔ? Ubinkutsu kishookambɔ utɔɔva apfunumbɔ unga.>>
24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi igbambi irhak umbi aka asi ihwɛngmbi itsɛng Arherhu-Num use ijeenga?
25 Ivangyɛ abika akpukpe aka isok, asi ípfunumbɔ use adzowukumbɔ ipfuna, umbɔ awuri iwe ru nyaki ípfu itser-Num ra afã.
26 Ra arherhi isok ra akpe, umbi anasi ivarhumbi akɛrɛ ha ru ubvur Umusa, ri isarhe ufum uku ugar urha? Unum aka agɔr Umusa agɛ, <Umum iwu Unum uwu Uibrahim, nu uwu Uishaku, nu ikɛi uwu Uyakubu.>†
27 Unga asi iwea Unum uwu abika akpe, bɔr unga awu uwu abi urhɛ. Umbi agba irhak iki ibewe!>>

Ikpem iki igɔng
(Umat 22.34-40; Irh 10.25-28)

28 Utsa uwɔɔ uwuku umesuwe Ikpem aba agũ umbɔ adɛ̃ɛ̃ uning nggu adɔka. Unga aka agũ ugɛ Uyesu adzowe umbɔ irhɛm iyiki ize, unga arhusa unga agɛ, <<Kishoo ikpem, iyikisong iwu iki igɔnga?>>
29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Iki igɔnga iwu nggɛɛ agɛ, <Àka agũ umum umbi abi Uisrairha, Uteijee Unummɛn, awu Uteijee unying.

† **12:26** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6.

30 Ubemu Uteijee Unumngo nggu amɛnngo kishoo, nggu urhɛngo kishoo, nu ihwihwɛngngo kishoo, nu nggu ikerngo kishoo.>‡
31 Iyi ivaa ha igɛ, <Ubemu undɔkango ru nyaka ungo uku ubemi itsingo.>§ Íkpem iyɔɔ isi inangngge iyɛrɛ ha.>>
32 Uwuku umesuwe ikpem ha agɔr Uyesu agɛ, <<Ungo urhika ra arherhango uku urherhe ugɛ Unum awu unying uwɔɔ ashia bɔr unga.
33 Ubema unga nggu amɛnngo kishoo, nu ihwihwɛngngo kishoo nu ikerngo, nu ubemu udɔkango ru nyaki itsingo, ananga izũwã iyiki ikpikpĩĩ nu idɛmNum.>>
34 Uyesu aka agũ unga arherha arherhe itsoi, unga agɔr unga agɛ, <<Ungo uku ukhapungo nggu Iyɛrhe Unum.>> Mɔcɛ unera asi irhusunga ubin ukpɔɔ.

Arhusa arherhe ri itsi Ukiristo
(Umat 22.41-46; 23.1-36; Irh 20.41-47)

35 Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ amesuwe ru ufɔm Iya-Num unga arhusa agɛ, <<Awu use utsu abika amesuwe Ikpem anu igɔr agɛ Ukiristo awu ungwɛ̃ Udauda?
36 Udauda nibikanga, ri ijee Ipfu Isarsatangge unga agɔr agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum agɛ,
usei ru ubok ughamum,
<<Utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo ru andaidakngo.>> >*
37 Udauda nibikanga ayisu Ukiristo agɛ, <Uteijee.> Awuri ikorha aguse ru Uteijee awu ungwɛ̃ ru Udauda?>>

Nggaa ikikɔng anera ikpeto ru unga nggu itɛnamɛn.

Uyesu ayare igoi abika amesuwe Ikpem
(Umat 23.1-36; Irh 11.37-54; 20.45-47)

38 Ri imesanga, Uyesu agɔr agɛ, <<Àka akpɔm amɛnmbi nggu abika amesuwe Ikpem, umbɔ abee itsĩm atorho akagɔng azɛ̃rhã, abee anera aghwe umbɔ ri inang izɛɛ,
39 ikɛi umbɔ abee anera adzise umbɔ anang isei aka aze ra abã ifɛn-Num, nu anang isei aka aze ra anang irhowa.
40 Umbɔ awu abika aghawe abin atsɛ̃rhãpfu na avur ayambɔ, na adarhi ider ifɛn-Num iyi igbana. Ikpũ umbɔ awuri itsu umbɔ ufai akarhãrhã.>>

Izũwũ utsɛ̃rhãpfu
(Irh 21.1-4)

41 Uyesu asei ri ifɛna ra anangkɛ umbɔ iki itsu izũwã ri Iya-Num, azɛrhe anera iki itsuyiwe uhwɛk ri ijara izũwã. Ábɔɔ abi ubin arhɛrhɛ atsu uhwɛk urhɛrhɛ.
42 Mɔcɛ utsũwũ utsɛ̃rhãpfu uwɔɔ, aba atsuke ungwɛ̃rhĩ íshaa imang ivaa iki isi iwengge ubin.
43 Uyesu ayisa angwɛ̃ imesanga aba ru unga, agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubinkpi utsũwã

‡ **12:30** Àka anyã ikɛi: Iva 6.4,5. § **12:31** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. * **12:36** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

utsɛ̃rhãpfu uwurɛ aka atsu ri ijara izũwã hã, inangngge iyimbɔ aka adzowe kishoo.
44 Kishoo adzowe ra arhɛrha abinmbɔ aka awe, bɔr unga ri itsũwãnga, unga adzowe kishoo ubinkpi unga aka awe ra ukpɔ.>>

13

Uyesu asɔm ikpũ isisipa Iya-Num
(Umat 24.1-35; Irh 21.5-33)

1 Uyesu adzeka ri Iya-Num nukpi, unying ra angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<A umarhem, urhi unyã nggaa atarh akɛrɛ, nu ídzin iyɛrɛ!>>
2 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyãɔ nggaa ídzin iyɛrɛ? Awuri isipuwe ngge kishoo. Asi ínekukumbɔ utarh unying nu undɔkakpɔ.>>
3 Uyesu asei ni itsi Igũ Acucii Uzaitun iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Iya-Num. Ubitru, Uyaku, Uyohana nu Uandarawu arhusa unga ri iwɔk agɛ,
4 <<Usɔma umɛn, ifɛrha ha ikorhu ukang? Utsara uwu uguse umbɔ aka inyã ri ivangyɛ ngge iki itirhi ikorhe?>>
5 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka arhi anyã, utsur unera arhɛma umbi.
6 Anera arhɛrhɛ aka idzeka ri itsokmum, anu igɔr agɛ, <Umum iwu unga,> umbɔ awuri irhɛm anera arhɛrhɛ.
7 Ivangyɛ umbi aka igũ isarhe iwa nu ugbugbewangge, niba asoyimbi amɛnmbi. Awu ufang akɛrɛ ha akorhe, bɔr imimasha ina ishingge kata.
8 Abi abĩ akɔɔ asok adɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu abi abĩ akɔɔ, iyɛrhe iso idɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu iyɛrhe. Abĩ awuri izizusa ri inanga irhɛirhɛ, nu ikpo imerh iwuri itsĩwãngge. Awu itirhi uver imar.
9 <<Awu ufang umbi adzɛu. Awuri ikũna umbi azĩ ra abi ijee iyɛrhe na akwɛr umbi ra abã ifɛn-Num. Awuri ikũna umbi azĩ ra asu anggbaashi nu ayɛrhe ri itsimum, ubinkutsu umbi awuri iwu idekamum ra asumbɔ.
10 Awu ufang umbɔ aka igbaashia adzowe Isarhe Iyiki Ize ri idũa kishoo kata, ri imimasha idɔrhi iba.
11 Ubɛn ivangyɛ umbɔ aka idzur umbi akũ azĩ ra aya ayɛrhe, àka niba agũmbi ighong ru ubinkpi umbi aka irherhe. Àka arherhu ubɛn ubinkpi umbɔ aka idzaa umbi ri ivang hã, ubinkutsu, asi íwea umbi irherhe ri ivang hã, awu Ipfu Isarsatangge.
12 <<Ungwɛ̃yi awuri idzowe ungwɛ̃mbɔ umbɔ afɛre, utei ikɛi awuri idzowe ungwɛ̃nga. Awɛkaci ikɛi awuri iwu ri igamtsak nggu ateimbɔ utsɛku umbɔ aka itsu umbɔ afɛre umbɔ.
13 Anera kishoo awuri ikpɛ̃na umbi ri itsokmum. Bɔr uwuku ubima utsɛku imimasha awuri ikpoa ififɔrh.
14 <<Ivangyɛ umbi aka inyã ubin ishĩ ukpuku ukũ itsitsĩme udɛ̃ɛ̃kpɔ ra anangkɛ aka asi imɛ̃ke, abika awu ru Uyahudiya atĩrhã azĩ ri ígũ, neke uner uwuku uvarhe ahwɛng.*

* **13:14** Àka anyã ikɛi: Udan 9.27; 11.31; 12.11.

15 Uwuruwi aka awe ri itsi uvi niba acipuwanga inyãngu ubin ri iya.

16 Uwuruwi aka awe ra arhum ikɛi niba abvui abanga inyãngu untamanga.

17 Atorhmbi akatsɛrh abika awu ra ana nu abika akpɔm awɛkaci ri ivang hã!

18 Àka afɛn-Num utsur ifɛrhɛ ha ikorhungge ri idoyi.

19 Ri ivang hã awuri ihwambɔ ayetnum akarhãrhã akirakɛ aka anasi ikorhuke udzur ri ivangyɛ Unum aka amunu upfunga, utsɛku icɛrɛ. Asi íbvui akorhumbɔ ikpũ hã ugbagbaa.

20 Uteijee aba asi ishɔyika inum hã, unera unying asi íbɛka. Bɔr ru ubok abirabɛ unga aka asɛng, unga ashɔyika inum hã.

21 Ri ivang hã unera aba agɔra umbi agɛ, <Àka anyã, Ukiristo uwi!> use <Àka anyã, nggawɔ! > niba awembi ri imangmang ra ake.

22 Ukiristo igbɛrangwĩ nu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ awuri idzidzeka, awuri idɛyiwe atsar nu abin idzeu akũ arhɛm anera nggu abirabɛ Unum aka asɛng, umbɔ aba adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃mbɔ.

23 Nggee, àka arhi! Umum iki idɛyiwamum abina kishoo ake adɔrha aba.

24 <<Bɔr ri ivang hã, ayetnum akika aba ha aka imaa,

<< <awuri itsu ishaa unum iwu uzĩ.
Ufɛ̃ ikɛi usi írhangmgbɔ.

25 Ídzɛɛr idzeka afã igbei. Ikɛi awuri izizusa nggaa abinkɛ aka awu afafã ra afã.>†

26 <<Mɔcɛ Ungwɛ̃-Ner aka icipuwa ra amɛɛ nggu nggaa ijee nu imor.

27 Mɔcɛ unga awuri idene ípfu itsernga nggu atsom aki irhak ayisa, na awuri ikɔng abirabɛ umbɔ aka asɛng ra anggbokunga anaa, udiku igɔ̃kpee nu udiku urhɛɛ nu unɔr nu ufã, udzur ru ubandzin upfunga udiku ukpɛrɛ uzĩ udiku ukpɔrɔ.

28 <<Àka amesu ubin ukpɔɔ ru ucucii uvorhvo. Umbi aba anyã aboke apfum adzeka nggu ayerhe aka afa, umbi ihwɛng ugɛ isung amɛka iki iyongge.

29 Rimi hã ikɛi umbi aba anyãmbi ifɛrhɛ iyɛrɛ itirhungge, umbi ahwɛng ugɛ ivanga iki iyongge, iki ibangge ra angwĩã.

30 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, udan ukpirɛ usi ítɔngkpɔ utsɛku ifɛrhɛ ha kishoo iki ikorhe.

31 Afã nggu abĩ awuri itɔngke, bɔr arherhamum asi ítɔngke.

Unera asi ihwɛnga unum ibiba Ukiristo
(Umat 24.36-44; Irh 17.26-30,34-35)

32 <<Unera asi ihwɛnga unum hã use ivang hã, ípfu itser-Num ra afã isi ihwɛngngge, Ungwɛ̃-Ner asi ihwɛnga, Utɛ ukpekũ unga ahwɛng.

33 Àka arhi, àka agbisha adzɛu, ubinkutsu umbi asi

† **13:25** Àka anyã ikɛi: Uish 13.10; 34.4.

ihwɛngmbi ivanga ngge iki ikorhe.
34 Awuri iwe ru nyaku uner uzɛ̃rhã. Ivangyɛ unga aka isok, unga idzowe iya ra agãrhãnga, ubɛn unera awea ri itsernga aka itɔ̃. Mɔcɛ unga aka itsu uner idzɛu, unga agbisha adzɛu.
35 <<Nggee àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu, ubinkutsu umbi asi ihwɛngmbi ivangyɛ uner iya ha aka ibvui aba, use ru urhɛɛka, use ri ikɔtsuuka, use ri ivang ikɔ iki igbɛr ukpee, use ru unkpeeka.
36 Utsur unga aba umbi asi ihwɛngmbi, unga akpo umbi awu ru urhɔ.
37 Ubinkpi umum iki idɛyiwa umbi, umum indɛyiwe ubɛn unera, aka agbisha asei adzɛu!>>

14

Anggbaashi akɛki itsũwã iyiki ifɛre Uyesu
(Umat 26.1-5; Irh 22.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Abɔr inuma ivaa umbɔ azek Irhowa Iyiki Igar Utɔng nu iyi Uborodi Ukpuku Usheru Uguga, ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem abee utsĩndĩwi umbɔ aka idzur Uyesu ri iwɔk afɛre unga.
2 Umbɔ anu igɔr agɛ, <<Bɔr asi íwea ri ivang irhowa, utsur anera awuri isoyi amɛnmbɔ.>>

Adzukuwe Uyesu atsei isung ru Ubetani
(Umat 26.6-13; Uyoh 12.1-8)

3 Uyesu awe ru Ubetani ri iya utsa uwɔɔ umbɔ iki iyisa Usiman uner ingbim, awuri igha ubingha nukpi, utsɛrh uwɔɔ aba nggu ungwɛ̃rhũ udzoma utɔk nggu atsei isung aki imang akarhãrhã aki ikũ unardi ayang. Unga ayar udzoma hã atsuke atsei ha ri itsi Uyesu.
4 Abɔɔ aka awe umɔ agũ avɔm agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Awu use utsu umbɔ atare atsei isung ha ibɛm rimi?
5 Uda umbɔ agoshe atsei ha atsĩke imang itser unera iyi amɛka, umbɔ aka idzowe atsũwã.>> Umbɔ atsɛrhu utsɛrh ha ri ifuw.
6 Bɔr Uyesu agɛ, <<Àka aneke unga. Awu use utsu umbi arherha unga? Awu ubin uku uze unga aka akorhuwa umum.
7 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn unum, umbi adɛ̃ɛ̃ ayikukumbi umbɔ ri ivangyɛ umbi aka abee. Bɔr umum iwuri iwe nggu umbi ivanga ukunjiir.
8 Akorhu ubinkpi ikernga iki imɛ̃. Adzukuwa atsei agbishi iyormum iyiki idzidzake.
9 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, kishoo anangkɛ umbɔ aka idzowe Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ru upfunga, awuri isɔmmbɔ ubinkpi utsɛrh uwurɛ aka akorhe umbɔ ayita unga.>>

Uyahuda Uiskariyoti Agha-dak Uyesu
(Umat 26.14-16; Irh 22.3-6)
10 Mɔcɛ Uyahuda Uiskariyoti, unying ra angwɛ̃ imesa usɔkdũmɛn hã, azĩ ru ateiya

abika adzowe idɛm-Num nu unga agha-dak Uyesu na adzowe ru umbɔ.
11 Umbɔ aka agũ rimi umbɔ agɔm anggɔm na abemuwe unga uhwɛk. Nggee Uyahuda abee utsĩndĩã unga aka idzowe unga ru ubok.

Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi imaatak
(Umat 26.17-25; Irh 22.7-14,21-23; Uyoh 13.21-30)

12 Ru unum ukpu inggbaashia ukpu Irhowu Uborodi Ukpuku Usheru Uguga, unum ukpuku ungwãni ungwɛ̃ itsurhi iyi Irhowa Iyiki Igar Utɔng, angwɛ̃ imesu Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ri inɛ̃ɛ̃ ungo uku ubee umɛn izĩ ĩgbishuwa ungo igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng?>>
13 Nggee unga adene angwɛ̃ imesanga avaa, agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atsĩ ru utepa, nggɔɔ umbi awuri igbopumbi utsak uwɔɔ aka atsã idzuma amɛ̃. Àka adɔsa unga.
14 Iya ikɛ unga aka itsĩ, àka agɔr uteiya ha agɛ, <Umarhem arhusa ugɛ ubã atsen ungwɛ̃kpɔ, umum iki igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng nggu angwɛ̃ imesamum?>
15 Unga awuri idɛyiwanga nggaa ubã afã ukpɔɔ umbɔ aka atsu abin iya amaambɔ. Àka igbishuwa ubinghamɛn umɔ.>>
16 Angwɛ̃ imesa ha aka asok atsĩmbɔ ru utepa, anyã abina awe ru nyaku Uyesu aka asɔme umbɔ. Nggee umbɔ agbishu ubingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
17 Urhɛɛ uku uwe, Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã aba ri iya ha.
18 Awuri igha ubingha nukpi, Uyesu agɔr agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unying ru umbi aka agha nggu umum awuri ighadak umum.>>
19 Amɛnmbɔ atirhuke igũ ighong, anu igɔr unga anyinganying agɛ, <<Asi iwea umum, use awu umum?>>
20 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Unying ru umbi usɔkdũmɛn hã, uwuruwi aka agha ri itɛ̃rhĩ unying nggu umum.
21 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe ru nyaka umbɔ aka atsɛng ri itsinga. Bɔr atorh uner ha aka ighadak Ungwɛ̃-Ner! Ugba umbɔ asi imarmbɔ unga.>>

Ubingha urhɛɛ Uteijee
(Umat 26.26-30; Irh 22.14-23; 1Uko 11.23-25)

22 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ igha ubingha, Uyesu anyangu uborodi, atar uwɛɛ ru Unum, abvũ adzowe ra angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka ayɛi uwɛrɛ atãi. Awu iyormum.>>
23 Na anyangu ukpɛwa amɛ̃ inebi, atar uwɛɛ ru Unum na adzowe ru umbɔ, kishoo ahwa ru umgbɔ.
24 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Akɛrɛ awu adzirhmum aki ibibemuwe-Num nggu anernga, aka idze ru ubok anera arhɛrhɛ.
25 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umum isi íbvui ihwamum amɛ̃ inebi akɛrɛ utsɛku unumkpi umum iki ihwa akika afa akɔɔ ri Iyɛrhe Unum.>>

26 Umbɔ aka amaa itsũwe
ubom ru Unum, umbɔ adzek
azĩmbɔ Igũ Acucii Uzaitun.

Ubitru awuri itsɛyi Uyesu
(Umat 26.31-35; Irh 22.31-
34; Uyoh 13.36-38)

27 Uyesu agɔr angwɛ̃ ime-
sanga agɛ, <<Kishookambi
awuri itĩ na abɔra umum
ikiyikami, ru nyaki itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr igɛ,

<< <Umum ikwɛr uner
uwuku udzɛu idɔi,
idɔsa ikɛi iwuri isi-
tungge.>*

28 Bɔr ivangyɛ umum iki isok
ra akpe, umum inggbaashia
izĩ Ugarhirhi ru umbi adɔrha
atsĩ umɔ.>>

29 Ubitru agɔr unga agɛ,
<<Kishoo aba atĩna na
abɔrambɔ ungo, umum isi
ínekamum ungo.>>

30 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Umum indɛyiwa ungo
idzidzɛrhe, irherɛ, ru untsua
ukpirɛ, ungo uwuri itsɛyingo
ihwɛng umum idiki itaar ni
ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee idiki
ivaa.>>

31 Bɔr Ubitru abvui arherhe
akarhãrhã agɛ, <<Umbɔ aba
awuri ifɛre umum nggu
ungo, umum isi ítsɛyimum
ihwɛng ungo.>> Kishoo
angwɛ̃ imesanga arherhe
rimi hã.

Uyesu ru Ugetsemani
(Umat 26.36-46; Irh 22.39-
46)

32 Azĩmbɔ anangkɛ umbɔ iki
iyisa Ugetsemani, Uyesu agɔr
angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka
asei nggimi umum izĩ ifɛn-
Num.>>

33 Unga akũ Ubitru, nggu
Uyaku nu Uyohana. Awu
umɔ nukpi unga atirhunga
igũ ighong akarhãrhã.

34 Unga agɔr umbɔ agɛ,
<<Igũ ighongyɛ iki iwe ra
amɛnmum idɛ̃ɛ̃ ifɛrngge
umum. Àka asei nggimi na
adzɛu.>>

35 Unga aka azĩ ra asu
ukunjiir, na agba nu abĩ,
afɛn-Num ugɛ ngge iba
imɛ̃ngge, umbɔ anyanguwe
ivang ayetnum akɛrɛ ru unga.

36 Unga agɛ, <<Abba,†
Utɛ, ubɛn ubina imɛ̃ngge ru
ungo. Unyanguwa ukpɛwa
ayetnum akɛrɛ ru umum. Bɔr
asi iwea ubinkpi umum iki
ibee, bɔr awu ubinkpi ungo
uku ubee.>>

37 Mɔcɛ unga abvui aba
anyã angwɛ̃ imesa ha iki-
tatambɔ awu ru urhɔ. Unga
agɔr Ubitru agɛ, <<Ungo
uwu ru urhɔ? Ungo usi idɛ̃ɛ̃
idzɛupɔ ukara unying?

38 Àka adzɛu na afɛn-
Num utsur umbi agbambi
ru undeya. Idzidzɛrhe
ipfu ibemungge bɔr iyor isi
ikerngge.>>

39 Abvui azĩa ifɛn-Num,
arherhe irhɛm iyi ingg-
baashia.

40 Mɔcɛ unga abvui aba
ikɛi, akpo umbɔ awu ru
urhɔ asumbɔ awu nggu urhɔ
akarhãrhã. Umbɔ ashimbɔ
nu ubinkpi umbɔ aka isɔme
unga.

41 Ivangyɛ unga aka abvui
aba ide untaar, unga agɔr
umbɔ agɛ, <<Umbi ana awu
ru urhɔ nu iwiwosha? Iki imɛ̃

* **14:27** Àka anyã ikɛi: Uzak 13.7. <<Utɛ>>.

† **14:36** Abba ri idũ Uaramayak igburh

mənə! Ivanga iki ibangge. Unyã, umbə aka agha-dak Ungwɛ̃-Ner na atsuke unga ra abok abi arhim.
42 Àka asisok umɛn izĩmɛn! Uwuku ugha adakmum uwi aka abanga!>>

Adzur Uyesu
(Umat 26.47-56; Irh 22.47-53; Uyoh 18.3-12)

43 Uyesu awu ra arherhe nukpi, umbə anyã Uyahuda, unying ra angwɛ̃ imesanga usəkdũmɛn hã. Unga aba nggu anera arhɛrhɛ aka akpəm igbong nu akon akika ader. Ateiya abika adzowe idɛm-Num, abika amesuwe Ikpem nu akakũmbə aka adene umbə.
44 Uyahuda, uwuku ugha adak Uyesu, aka asəmuka umbə agɛ, <<Uwuruwi umum iki ishor atamnga, awu unga nuwə. Aka adzur akũ azĩ. Aka angwɛ̃dzɛn na adzɛu unga.>>
45 Uyahuda aka aba, unga adarha azĩã ru Uyesu, agər unga agɛ, <<A umarhem! >> na ashor atamnga.
46 Anera adzur Uyesu akpəm unga uku ungbongbong.
47 Bər unying ra awɛ imesu Uyesu uwuku ukhapa ru unga, awəər ikon iki idernga, azharhuwe uto ugãrhũ Ukugəng Uwuku Udzowe Idɛm-Num.
48 Uyesu agər umbə agɛ, <<Umbi adzeka nggu igbong nu akon aka ader adzur umum ugɛ umum iwu uvɛu?
49 Ubɛn unuma umum iwu nggu umbi ri Iya-Num imesuwa umbi, umbi asi idzurmbi umum. Bər awu ufang itsɛng Arherhu-Num itsuifɛr.>>
50 Məcɛ kishoo angwɛ̃ imesa ha atĩ abəre unga.
51 Uwɛdzɛm nuwə, atamu untama ukpekũ na adəsu Uyesu. Ri ivangyɛ umbə aka adzur unga,
52 unga aneke untamanga ra abokmbə na atĩ igbĩrhĩ.

Uyesu nggu abi udzepurhe
(Umat 26.57-68; Irh 22.54-55,63-71; Uyoh 18.13-14,19-24)

53 Akũ Uyesu azĩ ru Ukugəng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu ikɛi abika amesuwe Ikpem nu akakũ akəng.
54 Ubitru adəsa unga, bər ukukaa-ukukaa. Atsĩ ru ufəm iya Ukugəng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Umə unga aka asei iwɛr urha nggu adogerhi ha.
55 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu kishoo abi udzepurhe abee ubinkpi uku iwe ideka ri itsi Uyesu, umbə afɛre unga, bər umbə asi ikpombə.
56 Anera arhɛrhɛ aka adzowe ideka igbɛrangwĩ, bər angwĩmbə asi iweke unying.
57 Məcɛ abəə asok adɛ̃ɛ̃, adzowe ideka igbɛrangwĩ ru unga agɛ,
58 <<Umɛn igũ unga agər agɛ, <Umum iwuri isipuwe Iya-Num ikɛrɛ anera aka adzin, ni idzin ikəə ri inuma itaar, ikirikɛ iki isi iwengge idzin unera.> >>

59 Kishoo rimi hã idekambɔ isi iwengge unying.

60 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num asok adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, arhusu Uyesu agɛ, <<Ungo usi ídzipungo arherhe? Awu use uwe ri idekayɛ umbɔ aka adzowe ri itsingo?>>

61 Bɔr Uyesu anukutata asi idzipuka, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã abvui arhusa unga agɛ, <<Awu ungo uwu Ukiristo Ungwɛ̃ Uwu Idorh?>>

62 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu umum. Ikɛi umbi awuri inyãmbi Ungwɛ̃-Ner aka isei nu ubok ugha Uwu Ijee, ikɛi awuri iba nu amɛɛ afafã ra afã.>>

63 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã avapuwe atorhanga, na agɛ, <<Umɛn ibee ideka iyikisong ikɛi?

64 Umbi agũmbi unga aka arhenu Unum! Awu use uwu itsũwãmbi?>>

Anera kishoo arherhe agɛ, <<Agbaa! Afɛre unga!>>

65 Mɔcɛ abɔɔ atirha ashau aci atsuyiwe unga, abope asunga, ikɛi akwɛre unga ugwɛɛ, anu igɔr unga agɛ, <<Udɛyiwa umɛn, ungaa akwɛr ungo! >> Mɔcɛ adogerhi abi udzepurhe ha akũ unga azĩmbɔ na akwɛr unga.

Ubitru agɛ Uyesu asi iwea uwu unga

(Umat 26.69-75; Irh 22.56-62; Uyoh 18.15-18,25-27)

66 Ubitru iganga awu unɔr ufɔm iya ha, unaa uwɔɔ ra anang itser Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aba.

67 Unga aka anyã Ubitru aka asei iwɛr urha, unga angwɛ̃dzɛn na arhi unga, na agɛ, <<Ungo uwu nggu Uyesu uner Unazarat ha!>>

68 Bɔr Ubitru atsɛyinga agɛ, <<Umum isi ihwɛng ubinkpi ungo uku urherhe.>> Unga aka arherhe rimi amaa, unga asok atsĩ ru udzepurhe iya ha. Kanying ikɔ igbɛr ukpee.

69 Unna hã aka abvui anyã unga umɔ, unga adɛyiwe abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ, <<Uwɛrɛ awu nggu umbɔ.>>

70 Ikɛi Ubitru abvui atsɛyinga.

Ivanga ukunjiir iki itɔng, abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Ubitru agɔr unga agɛ, <<Asi iwea ubin itsɛyi, ungo uwu nggu umbɔ, ungo usi iwea uner Ugarhirhi?>>

71 Mɔcɛ Ubitru atirhunga ifuw atsukuka ikponum nu itsinga, ayirh uyirh ra asumbɔ agɛ, <<Umum isi ihwɛng utsakwi umbi aka anu irherhe ri itsinga.>>

72 Kanying ikɔ ibvui igbɛr ukpee ide uvaa. Mɔcɛ Ubitru ayita arherhe Uyesu aka adɛyiwe unga agɛ, <<Ungo itsɛyingo ihwɛng umum idiki itaar ri ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee idiki ivaa.>> Ngge unga atsĩã iciu akpe.

15

Akũ Uyesu azĩ ru ugomna Ubirhatu

(Umat 27.1-2,11-14; Irh 23.1-5; Uyoh 18.28-38)

1 Ri igɔ̃kpeeka ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ, nu abika amesuwe Ikpem, nu

kishoo abi itser udzepurhe akɛki itsũwã. Umbɔ abow Uyesu akũna unga azĩmbɔ ra asu Ubirhatu.

2 Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Awu ungo uwu uyɛrhe abi Uyahuda?>>

Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uku urherhungo.>>

3 Ateiya abika adzowe idɛm-Num hã, agbɛyi urherhe atsuke unga ra abina arhɛrhɛ.

4 Ngge ikɛi Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Unyã arhɛrha abinmbɔ aka agbɛyi atsuka ungo. Ungo usi ídzipungo arherhe?>>

5 Bɔr Uyesu asi idzipunga arherhe. Ubirhatu adzeidzeu.

Atsu ufai akpe ru Uyesu
(Umat 27.15-26; Irh 23.13-25; Uyoh 18.39—19.16)

6 Icɛ awu ugau ugomna aka isaka atsũwe unerwi umbɔ aka abow ru ugborzĩ, uwuruwi anera aki ibee ru unum Irhowa Iyiki Igar Utɔng.

7 Uwɔɔ ruwɔ itsoka igburh Ubaraba, uvau isoyamɛn nu ifɛr uner itsu umbɔ agbange unga ru ugborzĩ hã nggu abɔɔ.

8 Ikikɔnga iba ifɛn Ubirhatu unga akorhuwe ubin unga aka abayi ikikorhe.

9 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum itsũwã Uyɛrha abi Uyahuda ru umbi?>>

10 Unga ahwɛnga agɛ awu unyɛ̃ɛ̃ utsu ateiya abika adzowe idɛm-Num atsuke Uyesu ru uboknga.

11 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num atsu anera agɔr agɛ aneke Uyesu ru ugborzĩ, na atsũwe Ubaraba ru umbɔ.

12 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umum iwuri ikorhe uguse nggu uwuruwi umbi iki iyisa Uyɛrhe abi Uyahuda?>>

13 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Anyapuwe unga!>>

14 Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu? Ashɔyi use arherhunga?>> Umbɔ agbisha atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Anyapuwe unga!>>

15 Ubirhatu aka abee itsu umbɔ agɔm unga, atsũwũka Ubaraba. Unga aka atsu umbɔ akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu amaa, unga adzowuka unga umbɔ anyapuwe.

Abi iwa ayɛɛi Uyesu
(Umat 27.27-31; Uyoh 19.2-3)

16 Abi iwa akũ Uyesu azĩ ru udzepurhe ugomna, umbɔ iki iyisa agɛ, <<Upiretoriyum.>> Na akɔng kishoo ukpui abi iwa ha.

17 Atsime atorho aka abãrhã akagɔng aki iyɛrhe nú Uyesu, ikɛi akare ifur iyɛrhe iyi ídidɔk, atsime ni itsinga.

18 Umbɔ atirhi ighwe unga agɛ, <<Urhɛngo uder, Uyɛrha abi Uyahuda!>>

19 Ikɛi anu ikũ igbong akwɛr unga ni itsia, atang aci atsuyiwe ru unga. Na atangarhu agɛ umbɔ anu idzowe unga igɔng.

20 Umbɔ aka ayɛɛia unga rimi amaa, umbɔ atsimuwe atorho aka abãrhã akagɔng hã, na atsime atorhanga. Mɔcɛ umbɔ akũna unga adzek azĩmbɔ inyinyapuwe.

Anyapuwe Uyesu
(Umat 27.32-44; Irh 23.26-43; Uyoh 19.17-27)

21 Utsa uwɔɔ adzeku Usayirin, itsoknga igburh Usiman utɛmbɔ Uarhekzanda nu Urhufɔ, adzek ri ibang abĩ hã na atɔng ru uteu ha. Umbɔ atsu unga inggang unga atsã igãrhãmau ucucii Uyesu.

22 Akũ Uyesu azĩ ra anangkɛ umbɔ iki iyisa Ugorhgota, agbena agburh, <<Anang Apfupfu Aghow Itsi.>>

23 Mɔcɛ umbɔ adzowe unga amɛ̃ inebi aka asarhe nggu isung, bɔr unga akpɛ̃ɛ̃ ihwihwaa.

24 Mɔcɛ umbɔ anyapuwe unga. Umbɔ agasha atorhanga ra adɔkambɔ, atang isɛng ra atsimbɔ anyã ubinkpi ubɛn unera aka ikpo.

25 Awu ra akara utɔɔrha aki ukpee umbɔ aka inyapuwe unga.

26 Umbɔ atsɛng isarhe iyiki irhena unga agɛ, <<UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>

27 Anyapuwe avɛu avaa nggu unga, unying nu ubok ughanga, uwu uvaa ikɛi nu ubok uferanga.*

29 Anera aka atɔng, arhena unga, azung atsimbɔ agɛ, <<Ĩhĩĩ! Ungo iki isipuwe Iya-Num, nu udzine ike ikɛi ri inuma itaar,

30 ucipuwa ru igãrhãmau ucuciia ha ufɔrh itsingo!>>

31 Rimi hã ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem ani iyɛɛia unga ra adɔkambɔ agɛ, <<Afɔrhuka abɔɔ, bɔr asi idɛ̃ɛ̃ afɔrha itsinga!

32 Uneke Ukiristo uwurɛ, uyɛrhe abi Uisrairha, acipuwa icɛrɛ ru igãrhãmau ucuciia uwurɛ, ru umɛn inyã ni iwe ru imangmang! >> Avɛu ha umbɔ aka anyapuwe nggu unga arherhu nggaa urhena atsuke unga.

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Irh 23.44-49; Uyoh 19.28-30)

33 Ri idzingga atenuma, uzĩ itsirkpɔ abĩã kishoo, utsɛku akara ataar aki urhɛɛ.

34 Ra akara ataar, Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge agɛ, <<Erhoi, Erhoi, urhama sabaktani? >> Agbena agburh, <<A Unummum, a Unummum, awu use utsu ungo uneka umum?>>†

35 Abika adɛ̃ɛ̃ ukhapa umɔ aka agũ rimi, umbɔ agɛ, <<Àka agũ, unga adɛ̃ɛ̃ iyisu uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya.>>

36 Unying ru umbɔ atĩ, azĩ abii usoso ra amɛ̃ inebi akika agbata, avaki igbong, abera adzowe ru Uyesu ahwa. Unga agɛ, <<Àka adidɛ̃ɛ̃! Umɛn inyãni use Uirhiya awuri iba acipuka unga.>>

37 Uyesu atsarhi irhaknga ikerketangge, atsu ivum na akpea.

38 Urhaburhe ha ukpuku uwe ru Iya-Num uvaar agbɛra avaa udzur afafã uba utsĩ ra abĩ.

---

* **15:27** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 28 *Akɛrɛ ake atsuafɛr itsɛng hã iki igɔr igɛ, <<Avarha unga ra abi avau.>>* † **15:34** Àka anyã ikɛi: Amb 22.1.

39 Ivang unggbaashi abi iwa uwuku udɛ̃ɛ̃ ra asu Uyesu aka anyã ikpũ akpea, umɔ unga agɔr agɛ, <<Icicang ishingge, utsak uwurɛ awu Ungwɛ̃ Unum!>>

40 Akatsɛrh abɔɔ adɛ̃ɛ̃ ukukaa na azɛrhe. Ru umbɔ ha awu umbɔ Umaryamu Umagadarha, nu Umaryamu uyisa Uyaku ungwɛ̃mbɔ Uyesu uku ucia nu Uyusuf, nu Usarhomi.

41 Umbɔ atirhi idɔsa unga ru Ugarhirhi anu itɔ̃ itser iyike unga. Akatsɛrh abɔɔ ikɛi arhɛrhɛ abika aba nggu unga azĩ Urusharhima awu umɔ.

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Irh 23.50-56; Uyoh 19.38-42)

42 Urhɛɛ uku uwe, umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ igbisha abin udãã awu unum ukpuku uwosha.

43 Utsa uwɔɔ agburh Uyusuf uner Uarimatiya, unga awu ra abi itser ru udzepurhe, awea ri itsu amɛn ibiba Iyɛrhe Unum. Aker amɛn azĩ ru Ubirhatu ashɔ̃rhã unga adzowe iyor Uyesu.

44 Ubirhatu adzeidzeu unga aka agũ ugɛ Uyesu aka akpea. Unga ayisu unggbaashi abi iwa ha arhusa use awu idzidzɛrhe Uyesu aka akpe.

45 Unga aka agũ ra angwĩ unggbaashi abi iwa ha, mɔcɛ unga adzowuka ukom iyora ru Uyusuf.

46 Nggee Uyusuf azĩ agoi atorho, acipu iyor Uyesu, akũ atorha ha abow iyor ha, atsuke ngge ru udzakkpi umbɔ aka atsɛ̃ɛ̃ ru utarh. Unga agɔ̃rhũ utarh ukpɔɔ afɔme angwĩ udzak ha.

47 Umaryamu uwuku udzeku Umagadarha nu Umaryamu uyisa Uyusuf adɛ̃ɛ̃ azɛrhe anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we iyor Uyesu.

16

Isisok Uyesu ra akpe
(Umat 28.1-8; Irh 24.1-12; Uyoh 20.1-10)

1 Unum ukpuku Uwosha uku utɔng, Umaryamu Umagadarha nu Umaryamu uyisa Uyaku, nu ikɛi Usarhomi, agoi abin isung akirakɛ umbɔ aka izĩ adzukuwe ri iyor Uyesu.

2 Ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, ru ukpeeka ri ivangyɛ ishaa unum iki idzek, umbɔ atirhumbɔ izĩ ru udzaka.

3 Umbɔ aka awu ru utsĩndĩ, umbɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Ungamɔ awuri igɔ̃rhuwe utarha ra angwĩ udzaka?>>

4 Bɔr umbɔ aka azĩ atsĩ umɔ, umbɔ abera asumbɔ anyã nggaa utarh ha uku ugɔ̃rhũkpɔ.

5 Umbɔ aka atsĩ ru udzaka, umbɔ anyã uwɛdzɛm aka atsim atorho aka aterha asei udiku ubok ugha, umbɔ agũ iwei.

6 Ungwɛdzɛm hã agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba agũmbi iwei. Umbi abee Uyesu uner Unazarat uwuruwi umbɔ aka anyapuwe. Aka asoka! Ashia nggimi. Àka anyã anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we unga.

7 Àka azĩ adɛyiwe angwɛ̃ imesanga nu Ubitru, unga

agbaashia azĩ Ugarhirhi ru umbi. Nggɔɔ ha umbi aka inyã unga, ru nyaka unga aka asɔma umbi.>>

8 Akatsɛrh ha atĩ adzek ru adzak ha, adzunumbɔ na azang ayormbɔ, asi irherhumbɔ arherhe nggu unera, ubinkutsu umbɔ agũ iwei.

[Abvur itsɛng abok akɔɔ aki isha ashike ru ubvur Umar 16.9-20]

Uyesu adzeka ru Umaryamu
(Umat 28.9-10; Uyoh 20.11-18)

9 Ivangyɛ Uyesu aka asoka akpe ru unkpeka ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, agbaashia adzeka ru Umaryamu Umagadarha, utsɛrh ha Uyesu aka atsũwe ípfu iyiki ibewe utɔɔva.

10 Unga azĩ asɔme abirabɛ aka awu nggu Uyesu, umbɔ agũ ighong na aciu akpe.

11 Umbɔ aka agũ ugɛ Uyesu aka asoka nggu urhɛ, ikɛi unga nibikanga anyã Uyesu, umbɔ asi ibemumbɔ.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesa avaa
(Irh 24.13-35)

12 Akɛrɛ aka amaa Uyesu adzipa adzeka ru nyaku uner uwɔɔ ra angwɛ̃ imesa abɔɔ avaa ri ivangyɛ umbɔ aka azɛ̃rhã adzek ru uteu ha adɔsu utsĩndĩã azĩmbɔ.

13 Ikivarhambɔ abvui aba asɔme abimbɔ, bɔr utsɛku icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ri imangmang ri isarhe ha.

Uyesu adzowe angwɛ̃ imesanga itser
(Umat 28.16-20; Irh 24.36-49; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

14 Ri imaatak Uyesu aka adzeka ru umbɔ usɔka nu unying hã ri ivangyɛ umbɔ aka asei igha ubingha. Unga atsɛrha umbɔ ri ida imangmangmbɔ, nu iker itsimbɔ, umbɔ aka asi ibemumbɔ arherhe abirabɛ aka agbaashia anyã unga ri isisoknga.

15 Ikɛi unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atsĩ ru upfunga kishoo adzowe Isarhe Iyiki Ize ra anera kishoo.

16 Ubɛn unera aka awea ri imangmang, umbɔ asorhukumbɔ unga ubɔtisima, awuri ikpikpoa ififɔrh, bɔr ubɛn unera aka akpɛ̃ɛ̃ iwe ru imangmang awuri itsitsĩm.

17 Atsar akɛ aka idɔsa abika awuri imangmang, ri itsokmum, umbɔ awuri itsũwũkumbɔ ípfu iyiki ibewe, awuri irherhumbɔ idũ iyiki ifa.

18 Awuri inyãngumbɔ íbvui ra abokmbɔ, ikɛi umbɔ aba ahwambɔ umau, ake asi íkorhuke ubin ru umbɔ. Umbɔ aba atsorha abokmbɔ ra abi irhãrhã, umbɔ awuri ikerhumbɔ.>>

Uyesu afũã ra afã
(Irh 24.50-53; Aiy 1.9-11)

19 Uteijee Uyesu aka amaa irherhuwe umbɔ arherhe ha, ashupa unga akũ afũmbɔ ra afã, unga aseisa nu ubok ugha Unum.

20 Mɔcɛ angwɛ̃ imesanga adzek adzise isarhe ubɛn ananga, Uteijee atɔ̃ itser nggu umbɔ, akorha abin idzeu atsu arherhambɔ awu idzidzɛrhe.

Isarhe iyiki Ize iyi Irhuka aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur Irhuka

Irhuka unga atsɛng ubvur uwurɛ. Unga awu utsen abi Uyahuda na awu urhikita ikɛi. Unga ikɛi asi iwea ra angwɛ̃ imesu Uyesu ru nyaka abika atsɛng abvur akɔɔ abika adzowe Isarhe Uyesu, bɔr utsar uwekpɔ ugɛ unga agbopunga nggu angwɛ̃ imesu Uyesu abɔɔ (12). Iwe ugɛɛ atsɛng ubvur ha ru uteu Uroma. Atsɛnge ubvur uwurɛ ru Utiyofirhu bɔr Isarhe ha iwe iyi ubɛn unera.

Ubvur Irhuka irherha arherhe ri itsi Uyesu igɛ unga awu uner uwuku ufɔrh abi Uisrairha nu upfunga kishoo. Ubvur uwurɛ utirhi nggu Isarhe iyi anggɔm iyi imar Uyesu ni imasha nggu Isarhe iyi anggɔm iyi ififũ Uyesu ra afã. Ri Isarhe ha, Irhuka adɛyiwa umɛn ighongkɔ akarhãrhã nggu abika awe ru idamɛn.

Ísarhe iyɔɔ, awu ubvur uwurɛ ukpekũ umgbɔ utsɛng, undzumunga awe ra arherhe aki 1—2 nggu arherhe aki 9—19.

Ubvur uwurɛ urherha arherhe akarhãrhã ri itsi ifɛn-Num, Ipfu Isarsatangge, nu ítseryɛ aka atsɛrh aka atɔ̃we Uyesu ri itsernga, nu ikɛi ikpũ atorhkɛ Unum aka adɛyiwe abi upfung utsɛku unga aka atsũwe arhimmbɔ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Imar nu useng Uyohana Uner Ubɔtisima nu Uyesu *(1.5—2.52)*
Itser Uyohana Uner Ubɔtisima *(3.1-20)*
Ubɔtisima Uyesu *(3.21-22)*
Atoku Uyesu *(3.23-38)*
Iviviri Uyesu ra arhum *(4.1-13)*
Itser Uyesu ru Ugarhirhi *(4.14—9.50)*
Uyesu abɔre Ugarhirhi na azĩa Urusharhima *(9.51—19.27)*
Usati Uyesu ukpu imaatak ru Urusharhima *(19.28—23.56)*
Isisok Uyesu ra akpe, nu idzidzekanga, nu ikɛi ifififũnga ra afã *(24.1-53)*

Irhuka atsɛnge Utiyofirhu

1 Anera arhɛrhɛ aka atsu amɛnmbɔ atsɛng isarhe abinkɛ aka atsuafɛr ru umɛn.
2 Atsɛng abinkɛ umɛn iki igũ ra angwĩ abika anyã abin hã ra asumbɔ ri inggbaashia na awe agãrhã isarhe Arherhu-Num.
3 Nggee, a uteiya Utiyofirhu, umum iki ingwɛ̃dzɛn ni irhisa abina kishoo aka atirhi ri inggbaashia, umum inyã azea ikɛi umum itsɛnga ungo agbɛgbɛra.
4 Ngge itsú ungo uma uhwɛng idzidzɛrhe abinkɛ umbɔ aka amesuwa ungo.

Asɔm imar Uyohana Uner Ubɔtisima

5 Ri ivang Uhiridu aka awu uyɛrhe Uyahudiya,

uwuku udzowe idɛm-Num nuwɔ agburh Uzakariya, awe ru ukpui Uabija. Utsɛ̃nga Uarhisabatu ikɛi awu unang Uharuna.

6 Uzakariya nggu Uarhisabatu arhika ra asu Unum, adɔsi Ikpem Uteijee kishoo asi igbambɔ.

7 Bɔr umbɔ ashimbɔ nu ungwɛ̃, ubinkutsu Uarhisabatu awu ukpirh, umbɔ ikivarhambɔ aka akɔ̃mbɔ.

8 Ivanga niyɔ ukpui ukpumbɔ Uzakariya awe ri itser, nu Uzakariya atɔ̃ itser iyi uner uwuku udzowe idɛm-Num ra asu Unum.

9 Ru nyaka umbɔ aki itang avii asɛng abika adzowe idɛm-Num, umbɔ asɛng Uzakariya azĩ akpĩĩ abin isung ri Iya Uteijee.

10 Ivang iyiki ikpĩĩ abin isung hã iki iwe, anera abika adzowe igɔng ru Unum akɔng ru awiya anu ifɛn-Num.

11 Mɔcɛ ipfu itser Uteijee ha akapɛɛng ra asunga, idɛ̃ɛ̃ udiku ubok ugha ubeu isung hã.

12 Ivang Uzakariya aka anyã unga, unga agbipa, iwei ifɛr unga.

13 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ, <<A Uzakariya, niba ugũo iwei, aka agũmbɔ ifɛn-Numngo. Utsɛ̃ngo Uarhisabatu awuri imara ungo uwɛkutsa, ungo utar itsoknga igburh Uyohana.

14 Unga awuri iwu ubin anggɔm nu itɛnamɛn ru ungo, imarnga iwuri itsu anera arhɛrhɛ agɔm anggɔm.

15 Unga awuri iwu uner ukugɔng ra asu Uteijee. Awu ufang unga asi íhwaa adɛ nu abin aka atsu afĩrhã, awuri itsuke unga Ipfu Isarsatangge ri imarnga.

16 Anera arhɛrhɛ ru Uisrairha unga awuri idzipa umbɔ azĩ ru Uteijee Unummbɔ.

17 Unga awuri inggbaashia azĩ ru Uteijee ha, ri ijee ipfu ru nyaki iyi Uirhiya, awuri itsu amɛn atei adzipa awe nggu angwɛ̃mbɔ na adzipa abi iker itsi umbɔ adɔsi itsoi abika arhurhika na atsu anera agbishi isiseimbɔ nggu Uteijee.>>

18 Uzakariya arhusu ipfu itser-Num hã agɛ, <<Umum ikorhu uguse ni ihwɛng rimi hã? Umumwi iki ikɔ̃mum, nu imɛk utsɛ̃mum iyɛ iki irhɛirhɛ.>>

19 Ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ, <<Awu umum Ujibrairhu. Umum idɛ̃ɛ̃ ra asu Unum, awu unga adena umum ĩba irherha arherhe nggu ungo ni idɛyiwa ungo isarhe iyiki ize iyɛrɛ.

20 Ungo ucɛrɛ, unu ukutata usi ídɛ̃ɛ̃ urherhungo arherhe utsɛku unumkpi akɛrɛ ha aka ikorhe, ubinkutsu ungo ushiɔ ru imangmang ru irhɛm arherhamum, arherha ha awuri iweke ri ivangyɛ ngge iki imɛ̃ ngge iwe.>>

21 Ri ivang hã, anera aka adɛ̃ɛ̃ adzɛu Uzakariya adzeidzeu ri ididãrhãnga ri Iya-Num.

22 Unga aka adzeka, unga afɔr irherha arherhe adaka nggu umbɔ. Umbɔ adiki ihwihwɛng agɛ anyãã irhi ri Iya-Num, ubinkutsu unga

akpurha akũ aboka akorhu utsara na afɔr irhirherhe adaka.

23 Ivang itsernga iki imaa, unga abvui azĩã ri iya.

24 Inum hã iki imaa, utsɛ̃nga Uarhisabatu adzur anaa, afɛ̃ɛ̃ atɔ̃ɔ̃ asei ri iya, anera asi ihwɛngmbɔ.

25 Uarhisabatu agɛ, <<Uteijee akorhuwa umum rimi. Ri inumyɛ unga aka amutuwa umum na atsũwã atsak ru umum ra asu anera!>>

Asɔm imar Uyesu

26 Anaa Uarhisabatu awu ru ufɛ̃ uwu utɔ̃ĩ, Unum adene ipfu itser-Num Ujibrairhu izĩ uteu Unazarat ra abĩ Ugarhirhi.

27 Azĩ ru unakugbĩrhĩ anasi ihwɛngnga ukutsa aka awu ukarh unerwi aka agburh Uyusuf, unang Udauda. Itsok unakugbĩrhĩ hã igburh Umaryamu.

28 Ipfu itser-Num hã izĩ igɔr unga igɛ, <<Umum ighwe ungo unamata ukugɔng, Uteijee awu nggu ungo.>>

29 Amɛn Umaryamu agũ ighong akarhãrhã ru urhɛm ighwe ha, na akaifɛrhkɔ ugɛ awu use ighwea iwe rimi.

30 Bɔr ipfu itser-Num hã igɔr unga igɛ, <<A Umaryamu, niba ugũa iwei. Unum unga amutuwa ungo.

31 Ungo uwuri ikɔ̃ anaa umar ungwɛ̃, nu utar itsokngа igburh Uyesu.

32 Unga awuri iwu ukugɔng na awuri iyisa unga Ungwɛ̃ Nggaa Uwuku Ugɔng. Unum Uteijee awuri idzowuka unga anang isei iyɛrhe utɛnga Udauda,

33 nu unga awuri iwu uyɛrhe iya Uyakubu ugbagbaa, iyɛrhanga isi ímaangge.>>

34 Umaryamu arhusu ipfu itser-Num hã agɛ, <<Ifɛrha ha ikorhi iguse ni iwe? Umum uwi inasi ihwɛng ukutsa.>>

35 Ipfu itser-Num hã igɔr igɛ, <<Ipfu Isarsatangge iwuri icipuwa ru ungo, nu ijee iyi Nggaa Uwuku Ugɔng itsira uzirhzĩnga nu ungo. Ngge itsú usarkasar ungwɛ̃ hã ungo uku imar awuri iyisa unga Ungwɛ̃ Unum.

36 Nggayɛ unapumbi Uarhisabatu awu ra anaa uwɛkutsa afɛ̃ɛ̃ utɔ̃ĩ nggu ikɔ̃nernga, umbɔ iki iyisa unga ukpirh.

37 Ubin usi ínangkpɔ Unum.>>

38 Umaryamu agɛ, <<Umum iwu ugãrhũ Uteijee. Uneke ifɛrha ha iwe ru umum ru nyaka ungo uku ugɔr.>> Mɔcɛ ipfu itser-Num hã ibɔrukungge unga.

Umaryamu azĩ iyepu Uarhisabatu

39 Ivang hã Umaryamu asok iki ifefetem azĩã ri igũ abĩ Uyahudiya.

40 Unga atsĩ ri iya Uzakariya na aghwe Uarhisabatu.

41 Uarhisabatu aka agũ ighwe Umaryamu, irheng ungwɛ̃ iso iniir ra ananga. Uarhisabatu awu nggu Ipfu Isarsatangge.

42 Unga atsu ivum agɛ, <<Ungo uwe ru idorh ru

akatsɛrh, nu idorh iwe nggu ungwɛ̃wi ungo iki imar!
43 Awu use utsu umum ikpo umata rimi, uyisa Uteijeemum asok aba ru umum?
44 Ivangyɛ umum iki igũ irhak ighwengo ra atomum, irheng ungwɛ̃ ra anaamum iso idɛ̃ɛ̃ anggɔm.
45 Idorh iwe nggu unga, aka awe ru imangmang agɛ arherhu Uteijee aka arherhe nggu unga awuri itsuafɛrke.>>

Ubom Umaryamu

46 Umaryamu agɛ,
<<Ipfumum ikpoi Uteijee ha,
47 nu ipfumum igɔmanggɔm
Unum aka awu uwuku ufɔrh umum,
48 unga aka ayita umum
utsũwũ ugãrhãnga!
Utirhi icɛrɛ undana kishoo awuri iyisa umum uner idorh,
49 ubinkutsu Uner Igɔng hã aka akorhe abin akagɔng ru umum.
Itsoknga isarsatake.
50 Atorhnga atɛ̃rhã ru undana kishoo,
ra abika agũ iwei unga.
51 Unga aka akũ aboknga akorhi ifɛrhɛ iyiki igɔng.
Unga aka asituwe abi aberi itsi ri ifɛrhkɔmbɔ.
52 Unga aka acipuwe ayɛrhe ra anang iseimbɔ,
na aberuwe abika arhɛrhi itsi afafã.
53 Unga aka atsu abi imerh ashuurmbɔ nggu abin aka aze,
na adene abi ubin nggu abok akatãrhã.
54 Unga aka ayikuwe ugãrhãnga Uisrairha,
na acorhuwe
55 Uibrahim nu anangnga ugbagbaa,
ru nyaka unga aka arherhe nggu atokamɛn.>>
56 Umaryamu asei nggu Uarhisabatu ayoka afɛ̃ɛ̃ ataar na adɔrha abvui azĩ ri iya.

Imar Uyohana Uner Ubɔtisima

57 Ivang Uarhisabatu aka imar, unga amar uwɛkutsa.
58 Andɔkanga nu abi iyambɔ agũ ugɛ Uteijee acorhuwe unga akarhãrhã, umbɔ agɔm anggɔm nggu unga.
59 Ru unum ukpu utɔrɔk umbɔ aka aba isorhuwe ungwɛ̃ɛ̃, na abee itare itsok utɛnga ru unga ugɛ Uzakariya,
60 bɔr uyisa agɛ, <<Ĩˈĩ! Awuri iyisi itsoknga Uyohana.>>
61 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umbi ashimbi nu unera ru ikarmbi aka awe ru itsok ikɛrɛ ha.>>
62 Mɔcɛ umbɔ akũ abok akorhu utsara nu utesa abee ihwɛng utesa awuri itar itsok ungwɛ̃ɛ̃ igburh ungaa.
63 Unga arhusa umbɔ adzowe ubin itsɛng, nu anera kishoo adzeidzeu unga aka atsɛng, <<Itsoka igburh Uyohana.>>
64 Kanying angwĩnga ayanga urhɛmnga ugarhe nu unga atirhunga arherhe na akpoi Unum.
65 Iwei ifɛr umbɔ, ikɛi umbɔ atsĩmbɔ irherha arherhe ha

amaa inanga kishoo ra abĩ ampfũwã Uyahudiya.
66 Ubɛn unera aka igũ arherhe ha, unga akaifɛrhkɔ na arhusa agɛ, <<Ungwɛ̃wi awuri iwe agusenga? >> Ubinkutsu ubok Uteijee uwe nggu unga.

Ubom Uzakariya

67 Utɛ ungwɛ̃ hã Uzakariya awu nggu Ipfu Isarsatangge na asɔm Arherhu-Num agɛ,
68 <<Umɛn ikpoi Uteijee,
Unum uwu Uisrairha!
Ubinkutsu unga aka iba ibvure anernga.
69 Unga aka aberunga utsom ififɔrh ru umɛn
ri iya ugãrhãnga Udauda,
70 ru nyaka unga aka arherhe
ra angwĩ asarkasar abika asɔm Arherhu-Numnga ishaisha.
71 Afɔrh umɛn ru ubok anggamtsakmɛn,
nu kishoo abika akpɛ̃na umɛn.
72 Adɛyiwe atorhnga ra atokamɛn
na ayitu usarkasar ibibemuwenga.
73 Uyirhkpi unga aka ayirhe utɛmɛn Uibrahim,
74 unga aka ifɔrh umɛn ru ubok anggamtsakmɛn,
na atsu umɛn isi ígũmɛn iwei itɔ̃ itsernga,
75 ri isisar nu irhirhika ra asunga ri inummɛn kishoo.

76 <<Ungo ungwɛ̃mum,
awuri iyisa ungo uner uwuku usɔm Arherhu-Num
uwu Nggaa Uwuku Ugɔng.
Ubinkutsu ungo uwuri igbaashia uzĩ ugbishuwe utsĩndĩ Uteijee,
unga adɔrha aba.
77 Ungo uwuri idzowe anernga ihwihwɛng ififɔrh
ri itsũwe arhimmbɔ.
78 Ubinkutsu atorh Unum aka adzaa umɛn,
unga atsu irhirhang ishaa unum iwuri idzeka afã iba ru umɛn,
79 izĩ irhange abika awe ru uzĩ
nu abika awe ru uzirhzĩ akpe,
na adarh umɛn izãrhã nu utsĩndĩ uwuku udɔɔr.>>
80 Uyohana aseng aba awu akerketawɔ ri ipfu, na aseisa arhum utsɛku unumkpi unga aka adzek ra asu abi Uisrairha.

2

Imar Uyesu
(Umat 1.18-25)

1 Ri inum hã Ukaisar Uaugustu atsu umbɔ avarhi irhɛ anera ra abĩ Uroma ru upfunga.
2 Uvarhe ukpu inggbaashia nukpɔ ri ivang Ukiriniyu aka awu ugomna ra abĩ Usuriya.
3 Anera kishoo asok azĩmbɔ iteumbɔ nu umbɔ atsɛng umbɔ.
4 Nggee Uyusuf iganga adzeku uteu Unazarat ru Ugarhirhi azĩ Uyahudiya, azĩã Ubaitarhami uteu Udauda, ubinkutsu unga awu unang Udauda.
5 Unga azĩ umɔ umbɔ atsɛng unga nggu Umaryamu, ukarhnga aka awu ra anaa.

6 Ivangyɛ umbɔ aka awu
umɔ, ivang iyiki imar ungwɛ̃
iwengge.
7 Unga amar ukã ungwɛ̃nga,
uwɛkutsa. Unga abɛrh unga
ra atorho na angwɛ̃we unga
ru ukhukhɔɔ, ubinkutsu
umbɔ asi ikpombɔ ubã anang
inũ.

Abi idzɛu nu ípfu itser-Num

8 Ra abĩ hã abi idzɛu rabɔ ri
idɛɛ iyɔɔ, anu idzɛu ídɔimbɔ ru
untsuuka.
9 Ipfu itser Uteijee
akapɛɛng ru umbɔ, ikpikpoi
Uteijee irhange umbɔ, iwei
ifɛr umbɔ.
10 Bɔr ipfu itser-Num
hã igɔr umbɔ igɛ, <<Niba
agũmbi iwei. Umum ikũwã
umbi isarhe iyiki izeyɛ iki
ikowe anera kishoo anggɔm
akarhãrhã.
11 Irherɛ ru uteu Udauda
aka amarambɔ uwuku ufɔrh
umbi, unga awu Ukiristo
Uteijee.
12 Utsar ukpirɛ, umbi awuri
inyãmbi irheng ungwɛ̃ iki
ibɛrh ra atorho na angwɛ̃we
unga ru ukhukhɔɔ.>>
13 Kanying ikpui ípfu itser-
Num irhɛirhɛ, ngge aka apɛng
nggu ipfu itser-Num hã akpoi
Unum na agɔr agɛ,
14 <<Akpoi Unum afafã ra afã,
nu ididɔɔr ru upfung iwe
nggu abirabɛ
Unum aka amutuwe
umbɔ.>>
15 Ivang ikpui ípfu itser-
Num hã iki ibɔre umbɔ ni
ifũngge ra afã, abi idzɛu ha
agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Umɛn
izĩmɛn Ubaitarhami izĩ inyãni
ubinkpi uku ukorhe Uteijee
aka adɛyiwa ukpɔ ru umɛn.>>
16 Nggee umbɔ asok ififitem
azĩmbɔ azĩ anyã Umaryamu
nggu Uyusuf, nu irheng
ungwɛ̃ iki inũ ru ukhukhɔɔ.
17 Umbɔ aka anyã unga,
umbɔ asɔme anera ubinkpi
umbɔ aka adɛyiwe umbɔ ri
itsi ungwɛ̃ hã,
18 nu kishoo abika agũ
adzeidzeu ru ubinkpi abika
idzɛu idɔi ha aka arherhe
nggu umbɔ.
19 Bɔr Umaryamu angwɛ̃
ifɛrha ha kishoo na
akaifɛrhkɔ ake ra amɛnnga.
20 Abi idzɛu ha abvui azĩ na
akpoi Unum ra abina kishoo
umbɔ aka agũ na anyã, awu
ru nyaka umbɔ aka adɛyiwe
umbɔ.

Adzowe Uyesu ri Iya-Num

21 Unum ukpu utɔrɔk uku
uba uwe, ivang umbɔ iki
isorhuwe unga usorhe, umbɔ
atar itsoka igburh Uyesu,
itsok iki ipfu itser-Num hã
iki irherhe umbɔ adɔrha akɔ̃
ananga.*
22 Ivang iyiki isorhuwe
inyãwã iki iba itsuifɛr, ru
nyaka ngge iki iwe ru
Íkpem Umusa, Uyusuf nggu
Umaryamu akũna unga
azĩmbɔ Urusharhima umbɔ
adzowe irheng ungwɛ̃ɛ̃ ru
Uteijee,
23 ru nyaka umbɔ aka
atsɛng ri Íkpem Uteijee ugɛ,
<<Ubɛn ukã ungwɛ̃ uwuku
utsa, awuri itsũ unga awu
uwu Uteijee.>>†

* **2:21** Àka anyã ikɛi: Urha 12.3; Irh 1.31.

† **2:23** Àka anyã ikɛi: Idzi 13.2,12.

24 Ikɛi na adzowe idɛm-Num, ru nyaka ngge iki iwe ri Íkpem Uteijee, <<Anurhɛu iya avaa, use angwɛ̃ anurhɛu avaa.>>‡
25 Ri ivang hã unera nuwɔ ru Urusharhima itsoka ig-burh Usimiyon. Awu uner uwuku urhika, agũ iwei Unum na adzɛu abee inyã ififɔrh Uisrairha, awu nggu Ipfu Isarsatangge ri itsinga.
26 Ipfu Isarsatangge iki isɔmukũngge unga igɛ, unga asi Íkpea utsɛku unga aka inyã Ukiristo uwu Uteijee.
27 Ipfu-Num ikũna unga izĩngge ru ufɔm Iya-Num. Ivang utesa nggu uyisa Uyesu aka akũna unga aba nu umbɔ akorhuwe ubinkpi agbeyambɔ aka agɔr ri Íkpem Umusa,
28 Usimiyon ayɛi unga ra aboka na akpoi Unum agɛ,
29 <<A Uteijee uner ijee kishoo,
ru nyaka ungo uku urherhe,
uneke ugărhãngo azĩ uku utɔɔ icɛ, ru nyaka ungo uku ubemuwe.
30 Ubinkutsu asumum anyãke ififɔrhngo,
31 iyiriyɛ ungo uku ugbisha ra asu anera kishoo,
32 irhirhang irhang idɛyiwe atsen abi Uyahuda,
nu ikpikpoi ra anerngo abi Uisrairha.>>
33 Uyisa nu utesa adzeidzeu ubinkpi Usimiyon aka arherhe ri itsinga.
34 Mɔcɛ Usimiyon atsuke idorh ru umbɔ na agɔr Umaryamu, uyisunga agɛ, <<Ungwɛ̃ uwurɛ, unga awuri ikũ igbigba nu isisok anera arhɛrhɛ ri Uisrairha, na awuri iwu utsar ukpuku ukpukpɛ̃.
35 Ngge itsú ifɛrhkɔ amɛn anera arhɛrhɛ iwuri idzekangge ra awiya. Ikɛi ungo uwuri igũo ighong ru nyaki ikon iki itar ikpuingo.>>
36 Umɔ̃ ikɛi utsɛrh uwuku usɔm Arherhu-Num Uhanatu, unapa Ufanuyirha unang Uasher. Aka akɔ̃ɔ̃ akarhărhã, apfuna asei nggu utsaka imɛka utɔɔva nu utsaka ashia.
37 Mɔcɛ unga awu utsɛ̃rhãpfu ri imɛka isɔka utɔrɔk nu imɛka inaa. Unga asi isoka ri Iya-Num, nu utsuu na atenum akpurha adɛ̃ɛ̃ ikpem igha ubin na adzowe igɔng nu ifɛn-Num.
38 Asok abanga ru umbɔ ri ivang hã, unga atar uwɛɛ ru Unum, na arherha arherhe ri itsi ungwɛ̃ hã nggu kishoo abika adzɛu unum ukpuku ufɔrh Urusharhima.
39 Umbɔ aka amaa abina kishoo aki Íkpem Uteijee, umbɔ apfuri azĩmbɔ utepumbɔ Unazarat ru Ugarhirhi.
40 Ungwɛ̃ɛ̃ aseng na aker, na awu nggu itsoi, nu imimutu Unum iwe nggu unga.

Ungwɛ̃ hã Uyesu ri Iya-Num

41 Ubɛn amɛka utesa nggu uyisa aka isaka azĩ Irhowa Iyiki Igar Utɔng ru Urusharhima.

‡ **2:24** Àka anyã ikɛi: Urha 12.8.

42 Unga aka awu imɛka usɔkdũmɛn umbɔ akũna unga
azĩmbɔ irhowa ha ru nyaka
agbeyambɔ.
43 Irhowa ha iki imaa,
umbɔ apfuri azĩmbɔ usoi,
ungwɛ̃ hã Uyesu adɛ̃ɛ̃ unga
ra andzing ru Urusharhima,
utesa nu uyisa amɔrmbɔ.
44 Akaifɛrhkɔ agɛ awu nggu
umbɔ, na azɛ̃rhã amaambɔ
unuma unying. Na atirhi
irhisa unga ra abimbɔ nu
awɛrhambɔ.
45 Umbɔ aka asi inyãmbɔ
unga, umbɔ abvui azĩmbɔ
Urusharhima anumbɔ irhisa
unga.
46 Amaambɔ inuma itaar
na adɔrha anyã unga ru ufɔm
Iya-Num, asei nggu abika
amesuwe, anu igosha umbɔ
na anu irhusa umbɔ arherhe.
47 Ubɛn unera aka igũ
unga akpurha adzeidzeu
ri ihwihwɛngnga nu idzipa
arherhanga.
48 Ivang utesa nggu uyisa
aka anyã unga, umbɔ agũ
idzeu akarhãrhã. Uyisa agɔr
unga agɛ, <<A ungwɛ̃mum,
awu use utsu ungo uko-
rhuwa umɛn rimi? Unyã
utɛngo nggu umum iki isham
asumɛn ibeea ungo, ikɛi
amɛnmɛn aghong akarhãrhã
umɛn iki isi inyãmɛn ungo.>>
49 Unga arhusa umbɔ agɛ,
<<Awu use utsu umbi abeea
umum? Umbi asi ihwɛngmbi
agɛ awu ufang umum iki iwe
ri iya Utɛmum?>>
50 Bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ
ubinkpi unga aka arherhe
nggu umbɔ.
51 Mɔcɛ unga adɔsa umbɔ,
umbɔ azĩmbɔ Unazarat na
agũna umbɔ. Bɔr uyisunga
angwɛ̃ arherha ha kishoo ra
amɛnnga.
52 Uyesu aseng nggu itsoi,
nu iker iyor, na akpo izama
ra anang Unum nu anera.

3

Uyohana Uner Ubɔtisima
agbishu utsĩndĩã
(Umat 3.1-12; Umar 1.1-8;
Uyoh 1.19-28)

1 Ri imɛka iyi usɔka
ni imɛka itɔ̃ɔ̃ iyi iyɛrhe
Ukaisar Utibariya, Ubuntu
Ubirhatu awu ugomna
Uyahudiya. Uhiridu atɔ̃ itser
iyɛrhe Ugarhirhi, ungwɛ̃mbɔ
Ufirhibu unga agha iyɛrhe
Uiturhiya nu Utarakunita, nu
Urhisaniya atɔ̃ itser iyɛrhe
Uabirhene.
2 Ri ivang hã umbɔ
Uhanana nggu Ukayafa aka
awu Ukugɔng Uwuku Ud-
zowe Idɛm-Num. Arherhu-
Num aba ru Uyohana ungwɛ̃
Uzakariya ra arhum.
3 Nggee Uyohana aba,
asorhuwe ubɔtisima ru Azɛ̃
Urdun na adzowe isarhe iyi
idzidzipa iyiki itsũwe arhim.
4 Ru nyaka ngge iki itsɛng
ru ubvur uner uwuku usɔm
Arherhu-Num Uishaya igɛ,
<<Urhɛm uner udũwã ra
arhum ugɛ,
<Àka agbisha anang Uteijee,
àka agbisha atsĩndĩnga
uku urhirhiki.
5 Awuri itsu abĩ atɔke ubɛn
izɛ̃rhĩ,
na asim ifũrhã ni igũ
asituwe,

awuri ivii atsĩndĩ akika anyɔsha awe uku urhirhiki.
Na agbisha atsĩndĩ akika arhurhuta ake aghwɔrhe.
6 Nu anera kishoo awuri inyãmbɔ ififɔrh Unum.> >>*
7 Uyohana agɔr anera kishoo aka akɔng aba ru unga asorhuwe umbɔ ubɔtisima agɛ, <<Umbi angwɛ̃ ibvui! Ungaa adɛyiwa umbi itĩ avɔm Unum aka iba unuma?
8 Àka atɔ̃ itseryɛ iki idɛyiwe idzidzipambi. Àka aneke igɔr ra amɛnmbi agɛ, <Uibrahim unga awu utɛmɛn.> Ubinkutsu, umum idɛyiwa umbi Unum awea ri ijee unga aka itsu atarh akɛrɛ ake awe awɛkaci ru Uibrahim.
9 Icɛrɛ anggãi iki idɛ̃ɛ̃ngge ra anũnang acucii, ubɛn ucucii uku usi ighwɛr umgbɔ ikpũrhã iyiki ize umbɔ awuri igbɛr umgbɔ atsuku urha.>>
10 Ikikɔnga kishoo irhusa unga igɛ, <<Ude umɛn ikorhi uguse?>>
11 Uyohana agɔr umbɔ agɛ, <<Unera aka awu ra atorho avaa, unga agaar unying adzowe undɔkanga aka ashia, nu uwuruwi aka awu ru ubingha, akorhe rimi hã.>>
12 Abika ayɛsu ikirbi abĩ, aba umbɔ isorhu ubɔtisima arhusa unga ikɛi agɛ, <<A uner imesa, umɛn igamɛn ikorhu ugusemɛn?>>
13 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba ayɛi agarmbi ubinkpi umbɔ aka atsuka umbi.>>
14 Umɔ abi iwa arhusa unga agɛ, <<Umɛn igamɛn ikorhu ugusemɛn?>>
Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Niba avurmbi uhwɛk, niba agbɛrangwĩ atsukukumbi anera, àka ashur nggu ugbɛtambi.>>
15 Anera aka afosi ibiba Ukiristo, arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Awu Uyohana unga Ukiristo ha?>>
16 Uyohana agɔr umbɔ kishoo agɛ, <<Umum isorhuwa umbi ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr uwɔɔ ruwɔ abarɔ, awuri ijee ananga umum. Abadaknga umum isi ídɛ̃ɛ̃ inggarhukũ arhisa. Unga awuri isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge nu urha.
17 Utak ukpuku utsɛku itsemnga uwu ru uboknga. Awuri itsɛki ishaa itsemnga itɛtɛnangge azĩ atsuku ungbanga, na akpĩĩwe uhwenga ru urhakpi uku usi írhimkpɔ.>>
18 Nu irhɛm iyɔɔ irhɛirhɛ Uyohana aka akũ adam anera na adzowe Isarhe Iyiki Ize ra anera.
19 Uyohana atsɛrhu uyɛrhe Uhiridu, ri itsi Uhirudiya utsɛrha ungwɛ̃mbɔ, nu kishoo amɛn akatãrhã akɔɔ Uhiridu aka akorhe.
20 Uhiridu ashɔi arherhe akɔɔ atoma ikɛi, agbange Uyohana Uner Ubɔtisima ru ugborzĩ.

Ubɔtisima Uyesu
(Umat 3.13-17; Umar 1.9-11)

* **3:6** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3-5.

21 Ivangyɛ anera kishoo aka asorhu ubɔtisima, Uyesu asorhunga iganga. Unga aka adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num, afã adiki iyanga,
22 Ipfu Isarsatangge ru nyaku unurhɛu icipuwa ni itsinga, urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃mum uwuruwi umum iki ibema. Nggu ungo umum igũibɛn.>>

Atoku Uyesu
(Umat 1.1-17)

23 Ivangyɛ Uyesu aka ayoka imɛka isɔka itaar, unga aka atirhi itsernga. Anera akaifɛrhkɔ unga awu ungwɛ̃ Uyusuf ungwɛ̃ Uherhi,
24 Uherhi ungwɛ̃ Umatat, Umatat ungwɛ̃ Urhawi,
Urhawi ungwɛ̃ Umarhki, Umarhki ungwɛ̃ Uyanna,
Uyanna ungwɛ̃ Uyusuf,
25 Uyusuf ungwɛ̃ Umatatiya,
Umatatiya ungwɛ̃ Uamos, Uamos ungwɛ̃ Unahum,
Unahum ungwɛ̃ Uhasrhi, Uhasrhi ungwɛ̃ Unajaya,
26 Unajaya ungwɛ̃ Umaata, Umaata ungwɛ̃ Umatatiya,
Umatatiya ungwɛ̃ Ushimeya, Ushimeya ungwɛ̃ Ujosek,
Ujosek ungwɛ̃ Ujoda,
27 Ujoda ungwɛ̃ Ujowanan,
Ujowanan ungwɛ̃ Uresa, Uresa ungwɛ̃ Uzerubaberh,
Uzerubaberh ungwɛ̃ Usheyarhtiyerh, Usheyarhtiyerh ungwɛ̃ Uniri,
28 Uniri ungwɛ̃ Umarhki, Umarhki ungwɛ̃ Uaddi,
Uaddi ungwɛ̃ Ukosama, Ukosama ungwɛ̃ Uerhmadama,
Uerhmadama ungwɛ̃ Uer,
29 Uer ungwɛ̃ Ujoshuwa,
Ujoshuwa ungwɛ̃ Uerhiyeza, Uerhiyeza ungwɛ̃ Ujorima,
Ujorima ungwɛ̃ Umatat, Umatat ungwɛ̃ Urhawi,
30 Urhawi ungwɛ̃ Usiman, Usiman ungwɛ̃ Uyahuda,
Uyahuda ungwɛ̃ Uyusuf, Uyusuf ungwɛ̃ Uyonam,
Uyonam ungwɛ̃ Uerhiyakim,
31 Uerhiyakim ungwɛ̃ Umerheya,
Umerheya ungwɛ̃ Umena, Umena ungwɛ̃ Umattata,
Umattata ungwɛ̃ Unatan, Unatan ungwɛ̃ Udauda,
32 Udauda ungwɛ̃ Ujesse, Ujesse ungwɛ̃ Uobida,
Uobida ungwɛ̃ Ubo'aza, Ubo'aza ungwɛ̃ Usarhmon,
Usarhmon ungwɛ̃ Unashon,
33 Unashon ungwɛ̃ Uamminadab,
Uamminadab ungwɛ̃ Uaram, Uaram ungwɛ̃ Uhezuron,
Uhezuron ungwɛ̃ Ufereza, Ufereza ungwɛ̃ Uyahuda,
34 Uyahuda ungwɛ̃ Uyakubu, Uyakubu ungwɛ̃ Uishaku,
Uishaku ungwɛ̃ Uibrahim, Uibrahim ungwɛ̃ Utera,
Utera ungwɛ̃ Unahor,
35 Unahor ungwɛ̃ Userug,
Userug ungwɛ̃ Ureyu, Ureyu ungwɛ̃ Uferheg,
Uferheg ungwɛ̃ Ueber, Ueber ungwɛ̃ Usherha,
36 Usherha ungwɛ̃ Ukenan, Ukenan ungwɛ̃ Uarfakshad,

Uarfakshad ungwɛ̃ Ushem,
Ushem ungwɛ̃ Unuhu,
Unuhu ungwɛ̃ Urhamek,
37 Urhamek ungwɛ̃ Umetuserha,
Umetuserha ungwɛ̃ Uenɔk,
Uenɔk ungwɛ̃ Uyared,
Uyared ungwɛ̃ Umaharharherh,
Umaharharherh ungwɛ̃ Ukenan,
38 Ukenan ungwɛ̃ Uenosh,
Uenosh ungwɛ̃ Usɛt,
Usɛt ungwɛ̃ Uadamu,
Uadamu ungwɛ̃ Unum.

4

Aviru Uyesu
(Umat 4.1-11; Umar 1.12-13)

1 Uyesu awu nggu Ipfu-Num, adzeku Azɛ̃ Urdun, Ipfu ikũna unga izĩngge ra arhum.
2 Umɔ unga amaa inuma isɔka inaa Undenggũ adeya unga. Ri inum hã unga asi ighaa ubingha. Inum hã iki imaa, imerh ifɛr unga.
3 Undenggũ agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum, ugɔr utarh ukpirɛ ukpɔ uwu ubingha.>>
4 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <Asi iwea ubingha ukpekũ itsu unera abɛk.>*>>
5 Undenggũ akũna unga afũã ra anang afafã na adɛyiwe unga kanying iyɛrhu upfung kishoo.
6 Mɔcɛ unga agɔr unga agɛ, <<Umum iwuri idzaamum ungo ijee ra abĩã kishoo ni idzaa ungo ikpikpoingge, ubinkutsu aka adzaa ru umum, nu umum idɛ̃ɛ̃ indzowukũ ubɛn unera umum iki ibee.
7 Nggee ungo uba udzaango umum igɔng, ukpɔ uwuri iwu ukpungo kishoo.>>
8 Uyesu agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Udzowe igɔng ru Uteijee Unumngo nu uwu ugãrhãnga ukpekũ.> †>>
9 Undenggũ akũna unga azĩã Urusharhima, na atsu unga adɛ̃ɛ̃ ra afafã ni itsi uvi Iya-Num, na agɔr unga agɛ, <<Ungo uba uwu Ungwɛ̃ Unum, upur ucipa ru nggɛɛ,
10 ubinkutsu itsɛng igɔr igɛ,
<< <Unga awuri itsu ípfu itserngа ngge ingwɛ̃dzɛn
ni ikaa ungo,
11 ngge iwuri ikpɔm ungo ra afafã ra aboknggе,
utsur ungo ukwɛrɔ undaidakngo nu utarh.> ‡>>
12 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ, <Ungo niba ivirungo Uteijee Unumngo.> §>>
13 Ivangyɛ Undenggũ aka amaa ideya unga kishoo, unga nekuka unga utsɛku ivang iyikise.

Akpɛ̃mbɔ Uyesu ru Unazarat
(Umat 13.53-58; Umar 6.1-6)

* **4:4** Àka anyã ikɛi: Iva 8.3. † **4:8** Àka anyã ikɛi: Iva 6.13. ‡ **4:11** Àka anyã ikɛi: Amb 91.11,12. § **4:12** Àka anyã ikɛi: Iva 6.16.

14 Məcɛ Uyesu abvui azĩã abĩ Ugarhirhi ri ijee Ipfu-Num, isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge abĩã kishoo.
15 Unga amesuwe ra abã ifɛn-Nummbə, nu ubɛn unera akpoi unga.
16 Unga azĩã Unazarat, ra anangkɛ umbə aka akpəm unga, ru unum ukpuku uwosha unga azĩ atsĩã ru ubã ifɛn-Num, ru nyaka unga aka abayi. Unga asok adɛ̃ɛ̃ abee ivarhu uvarhe.
17 Umbə adzowe ubvur uku ufeta uwu uner uwuku usəm Arherhu-Num Uishaya, unga aka ayanga, unga akpo anangkɛ iki itsɛng igɛ,
18 <<Ipfu Uteijee iwu nggu umum,
ubinkutsu unga aka adzukuwa umum atsei
akika adzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsũwã.
Unga aka adena umum idũwã itsũwe abirabɛ
umbə aka abow ru ugborzĩ
ni iyanguwe asu abi ibvuta
ni ifəne abika ahwa ayetnum.
19 Izĩ idũwã imɛk umatu Uteijee.>>*
20 Məcɛ unga afetu ubvura, adzowuka umgbə ru uner itsera ru ubã ifɛn-Num hã na aseisa. Asumbə kishoo ru ubã ifɛn-Num hã awing arhi unga.
21 Nu unga atirhi agər umbə agɛ, <<Irherɛ Arherhu-Num akɛrɛ atsuafɛrke ri igigũmbi.>>
22 Kishoo arherhe iki ize ri itsinga na adzeidzeu irhɛm iyiki ize iyiriyɛ iki idzeka ra angwĩnga. Umbə arhusa agɛ, <<Asi iwea ungwɛ̃ Uyusuf nuwi?>>
23 Uyesu agər umbə agɛ, <<Idzidzɛrhe umbi awuri idzaambi umum unyaka arherhe agɛ, <Unera agəu ukerhuwe itsikamngo! Umbi ikɛi awuri igərmbi umum ugɛ, ukorhe nggimi ru utepungo ubinkpi umɛn iki igũ ugɛ ungo ukorhe ru Ukafanahum.> >>
24 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uner uwuku usəm Arherhu-Num asi isaka ikpoa imor ru utepunga.
25 Umum isəma umbi idzidzɛrhe, atsɛ̃rhãpfu awu arhɛrhɛ ru Uisrairha ri ivang uner uwuku usəm Arherhu-Num Uirhiya, inai iki isi idoingge imɛka itaar nu utenga rimə̃ə̃ imerh akarhãrhã imaangge abĩã.
26 Rimi hã asi idene Uirhiya azĩã ru unyinga umbə na adene unga azĩ ru utsɛ̃rhãpfu ru Uzarefat ra abĩ Usidon.
27 Ikɛi ru Uisrairha abi ingbim awu arhɛrhɛ ri ivang uner uwuku usəm Arherhu-Num Uerhisha, rimi hã unera asi ikerhunga, Una'aman ukpekũ, utsa Usuriya.>>
28 Anera kishoo ru abã ifɛn-Num hã, amɛnmbə asoke umbə aka agũ rimi.
29 Umbə asok agbĩrhã unga adzek ru utepa, na akũna unga azĩmbə ni ishi igũa, ra anangkɛ utepa uku uwe, abee iyira unga agə̃rhã.
30 Bər unga azɛ̃rhã atəng ra ateumbə azĩã udĩnga.

* **4:19** Àka anyã ikɛi: Uish 61.1,2.

Uyesu awayiwe ipfu iyiki ibewe
(Umar 1.21-28)

31 Məcɛ, unga azĩã Ukafanahum ru uteu ukpɔɔ ra abĩ Ugarhirhi, ru unum ukpuku uwosha amesuwe anera.
32 Umbɔ adzeidzeu nggu imesanga ubinkutsu isarhanga iwu nggu ijee.
33 Ru abã ifɛn-Num hã uner uwɔɔ awe ru ipfu iyiki ibewe. Unga atsarhi irhaknga ikerketangge atsu ivum agɛ,
34 <<Iyee! Ungo ubee use nggu umɛn Uyesu uner Unazarat? Ungo uba itsĩme umɛn? Umum ihwɛng ungo uwu usarkasar uwu Unum! >>
35 Uyesu atsɛrha ngge agɛ, <<Unukutata! Upfudzeka ru unga! >> Məcɛ ipfu iyiki ibewe ha ashupa unga atar ra ateumbɔ kishoo, ni inekungge unga, isi inayikungge unga.
36 Anera kishoo adzeidzeu na agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Arherhakɛ awu ikpũ akasong? Nggu iker nu ijee unga atsu ípfu iyiki ibewe ngge ipfudzeka!>>
37 Isarhe ri itsinga itɛ̃rhã imaangge ikãwã anang hã.

Arhɛrhɛ anera Uyesu aka akerhuwe
(Umat 8.14-17; Umar 1.29-34)

38 Uyesu asoku ubã ifɛn-Num hã azĩã ri iya Usiman. Məcɛ uyisa utsɛrha Usiman iyora imani akarhãrhã, umbɔ arhusu Uyesu ama ayike unga.
39 Nggee unga agbapfu akhapa ru unga na atsɛrhi imani anii iyor, ngge idzengge ru unga. Unga asok kanying azĩã agashuka umbɔ amɛ̃ aka ahwa.
40 Ivang urhɛɛ uku uwe, anera akũ abi ikpũ irhãrhã aba ru Uyesu atsorha aboknga, anyinganying, akerhuwe umbɔ.
41 Ikɛi ípfu iyiki ibewe ha adzeka ra anera arhɛrhɛ itsu ivum agɛ, <<Ungo uwu Ungwɛ̃ Unum! >> Bɔr unga atsɛrha ngge, unga asi ibeenga ineke ngge idzipa arherhe, ubinkutsu ngge ihwɛngngge unga aka awu Ukiristo.
42 Ukpe uku usar, Uyesu adzek azĩã anangkɛ aka awu uku utata. Anera anu ibeea unga, umbɔ aka anyã unga, umbɔ abee iden unga utsur unga nekuka umbɔ.
43 Bɔr unga agɛ, <<Awu ufang umum idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum ri iteu iyɔɔ ikɛi, ngge itsu umbɔ adena umum ĩba.>>
44 Nu unga adɛ̃ɛ̃nga idzowe isarhe ra abã ifɛn-Num Uyahudiya.

5

Uyisa angwɛ̃ imesa abi inggbaashia
(Umat 4.18-22; Umar 1.16-20)

1 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ ni ifɛn ukau Ujanisarat, anera arhɛrhɛ afĩĩ adzipa unga na akpeto ani igosha Arherhu-Num.
2 Unga anyã akhukhɔɔ avaa aka adɛ̃ɛ̃ ri ifɛn amɛ̃, abi udɛm

aka aden, na adɛ̃ɛ̃ isorh igbermbɔ.
3 Unga atsĩ ru ukhukhɔɔ uwu Usiman, na ashɔ̃rhã unga agɔpa atsĩ ukunjiir ru ukau ha. Umɔ unga asei nu ukhukhɔɔ ha na amesuwe anera.
4 Unga aka amaa arherhe, unga agɔr Usiman, agɛ, <<Àka atsĩ ra anang aka aghora na atsu igbermbi adzui.>>
5 Usiman agɔr unga agɛ, <<A Uteiya, umɛn imaa utsuu itɛ̃wã, isi idzurmɛn ubin. Bɔr ri igigɔrngo, umum itsukũ igber ha.>>
6 Umbɔ aka atsu igber ha, umbɔ adzui abɛrh arhɛrhɛ ake atsu igbermbɔ itirhi ipupa.
7 Umbɔ akorhuwe utsara ra adɔkambɔ ru ukhukhɔɔmbɔ aba ayike umbɔ. Umbɔ aka aba atsu abɛrh ake atɔk akhukhɔɔmbɔ, akhukhɔɔ ha akpurha abee ididɛk.
8 Usiman Ubitru aka anyã rimi, unga agba ra atsurhuk Uyesu na agɛ, <<A Uteijee, ugɔpa ru umum, umum iwu uner arhim!>>
9 Ubinkutsu unga nggu abirabɛ aka awu nggu unga kishoo adzeidzeu ra arhɛrha abɛrh ha umbɔ aka adzui.
10 Awu umbɔ Uyaku nggu Uyohana, angwɛ̃ Uzabadi, awɛrhi itser Usiman.
Mɔcɛ Uyesu agɔr Usiman, agɛ, <<Niba ugũa iwei, utirhi icɛrɛ ungo uwuri idzui anera.>>
11 Nggee umbɔ ayii akhukhɔɔmbɔ adzeka nu ubang ukau ha. Umbɔ aneke abinmbɔ kishoo na adɔsa unga.

Uner irhãrhĩ ingbim
(Umat 8.1-4; Umar 1.40-45)

12 Ivang hã niyɔ Uyesu awu ru uteu ukpɔɔ, uner uwɔɔ aba awuri irhãrhĩ ingbim. Unga aka anyã Uyesu, unga agba ra asunga na ashɔ̃rhã unga agɛ, <<A Uteijee, ungo uba ubemungo, ungo udɛ̃ɛ̃ ukerhuwango umum.>>
13 Uyesu aberu uboknga abangu uner irhãrhĩ ingbim hã, na agɛ, <<Umum ĩbeemum, ukerhe! >> Kanying ingbimnga ikerhungge.
14 Mɔcɛ Uyesu avange unga agɛ, <<Niba udɛyikɔ unera, bɔr uzĩ udɛyiwe itsingo ra abika adzowe idɛm-Num, nu udzowe idɛm-Num iyiki ikikerhe Umusa aka atsuka umbi, ngge iwu utsara ra anera ugɛ ungo uku ukerhungo.>>
15 Bɔr rimi hã isarhanga itɛ̃rhã imaangge inanga, ngge itsú anera arhɛrhɛ aba igũ unga na akpo ikikerhe ri irhãrhãmbɔ.
16 Bɔr Uyesu aka isaka adzek ikiyikanga anu ifɛn-Num ra arhum.

Uyesu akerhuwe irhãrhĩ ishai iyor
(Umat 9.1-8; Umar 2.1-12)

17 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ imesuwe anera, abi Ufarisi nggu abika amesi Íkpem Umusa, adzek kishoo ri iteu iyiki ici iki iwe ru Ugarhirhi nu Uyahudiya nu Urusharhima, asei umɔ. Ijee iyi Uteijee iwu nggu unga iyiki ikerhuwe abi irhãrhã.

18 Məcɛ abəə atsã uner irhãrhĩ ishai iyor nu ufar abee ikũna unga atsĩ ri iya azĩ angwɛ̃we unga ra asu Uyesu.
19 Ivangyɛ umbə aka asi ikpombə anang aka atsĩã, ubinkutsu anera arhɛmbə, umbə afũ ni itsi uvi ati uvi ha na acipuwe unga nu ufarnga ra asu Uyesu ra ateu anera.

20 Ivang Uyesu aka anyã imangmangmbə, unga agɛ, <<A uwee, aka atsũwãmbə arhimngo.>>

21 Abi Ufarisi na abika amesuwe Ikpem atirhi ikaifɛrhkə ra amɛnmbə agɛ, <<Awu ungaa nuwi arhenu Unum! Ungaa adɛ̃ɛ̃ atsũwe arhim uba asi iwea Unum ikiyikanga?>>

22 Uyesu aka ahwɛnga ifɛrhkəmbə, unga arhusa umbə agɛ, <<Awu use utsu umbi anu ikaifɛrhkə rimi ra amɛnmbi?
23 Akasong asi ighongke irherhe, umum iki igər, <Àka atsũwãmbə arhimngo,> use igər igɛ, <Usiso uzɛ̃rhũ uzɛ̃rhã?>
24 Bər ngge itsú umbi ahwɛng ugɛ Ungwɛ̃-Ner awea ri ijee iyiki itsũwe arhim ru upfung.>> Məcɛ unga agər uner ishai iyor ha agɛ, <<Umum igər ungo, usisok, ufetu ufarngo uzĩ ri iya!>>

25 Kanying utsa ha abera asok ra asumbə, afetu ufarnga, akai izĩ ri iya na akpoi Unum.

26 Ubɛn unera adzeidzeu na akpoi Unum. Umbə awe nggu iwei na agɛ, <<Umɛn inyãmɛn abin idzeu irherɛ!>>

Uyesu ayisu Urhawi
(Umat 9.9-13; Umar 2.13-17)

27 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu adzek anyã uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ itsoka igburh Urhawi asei ra anang itsernga. Uyesu agər unga agɛ, <<Udəsa umum!>>
28 Urhawi asok nekuka ubɛn ubin na adəsa unga.

29 Məcɛ Urhawi azɛke Uyesu irhowa iyiki igəng ri iyanga, arhɛrhɛ abika ayɛsu ikirbi abĩ nu abəə atək agha nggu umbə.
30 Bər abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem Umusa aka awu ru ukpui agbeyambə akũ arherhe aba ra angwɛ̃ imesa Uyesu agɛ, <<Awu use utsu umbi agha na ahwa nggu abika ayɛsu ikirbi abĩ nu abi arhim?>>
31 Uyesu agər umbə agɛ, <<Asi iwea abika aker abee uner agəu, bər abi irhãrhã.
32 Umum isi ĩbamum iyisa abika arhurhika, bər umum ĩba iyisa abi arhim umbə adzipa ra arhimmbə.>>

Arhusu Uyesu arherhi ikpem igha ubin
(Umat 9.14-17; Umar 2.18-22)

33 Umbə agər unga agɛ, <<Angwɛ̃ imesu Uyohana aka isaka akpemmbə igha ubin na afɛnmbə Unum, nu angwɛ̃ imesa abi Ufarisi, bər abingo agha na ahwa.>>
34 Uyesu agər umbə agɛ, <<Umbi adɛ̃ɛ̃ atsu awɛrhu uner utsɛrh uwuku ufa akpemmbə igha ubinghanga na awu nggu umbə?

35 Ivanga niyɔ ibarɔ awuri
inyangukumbɔ uner utsɛrh
uwuku ufa ru umbɔ, ivang
ha niyɔ umbɔ aka ikpem igha
ubin.>>
36 Ikɛi asɔme umbɔ unyaka
arherhe agɛ, <<Unera asi
ízharha atorho aka afa akũ
abipunga nu atorho akagbe.
Unga aba akorhunga rimi,
unga adakuwe atorho aka
afa ha, nu atorho aka afa
ha asi íweke ru nyaku akika
akagbe ha.
37 Asi ítsumbɔ amɛ̃ inebi
aka afa ru ubãĩ uwuku
ugbe. Ungo uba utsukɔ, ubãĩ
uwuku ugbe ha ukpurhu
uyar, amɛ̃ inebi ha akpurha
adzɛ̃rhã ra abĩ, ubãĩ hã uwuri
iwu ibɛm.*
38 Bɔr, awu ufang umbɔ
atsu amɛ̃ inebi aka afa ra
ambãĩ aka afa!
39 Unera asi íbemunga ihwa
amɛ̃ inebi aka afa, unga aba
aka ahwaa akagbe. Awuri
igɔr agɛ, <Akagbe azeke aka
afa.> >>

6

Uteijee unum ukpuku uwosha
(Umat 12.1-8; Umar 2.23-28)

1 Unum ukpuku uwosha
ukpɔɔ Uyesu azɛ̃rhã atɔng ri
icang arhkama, angwɛ̃ ime-
sanga agbiu azang arhkama
adzuka ra abokmbɔ, na atãi
ishaanga.
2 Abi Ufarisi abɔɔ arhusa
agɛ, <<Awu use utsu umbi
azharhuwe Ikpem unum
ukpuku uwosha?>>
3 Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi anasi ivarhumbi
ubin Udauda aka akorhe ri
ivangyɛ unga aka agũ imerh
nggu abi uzãrhãnga?
4 Unga atsĩ ru Utsurha-
Num, azĩ anyangu ubingha
umbɔ anɛmuwe ru Unum,
adiki ighigha nggu abi
uzɛ̃rhãnga. Ikpem iki igɔr
igɛ abika adzowe idɛm-Num
ukpekũ umbɔ igha ubingha
ha.>>*
5 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ
agɛ, <<Ungwɛ̃-Ner unga
awu Uteijee unum ukpuku
uwosha.>>

Uner ubok ukpuku ushai
(Umat 12.9-14; Umar 3.1-6)

6 Ru unum ukpuku uwosha
ukpɔɔ unga atsĩ ru abã ifɛn-
Num amesuwe anera, uner
uwɔɔ umɔ ubok ughanga
ushushai.
7 Abi Ufarisi nu abika ame-
suwe Ikpem arhi ubin umbɔ
aka ikũ atsu uvau ru Uyesu.
Nggee umbɔ awing asumbɔ
arhi unga use unga awuri
ikerhuka ru unum ukpuku
uwosha.
8 Bɔr Uyesu ahwɛnga
ifɛrhkɔmbɔ, umɔ unga agɔr
uner uwuku ushai ubok ha
agɛ, <<Usisok uba udidɛ̃ɛ̃ ra
asumɛn kishoo.>> Utsa ha
asok aba adɛ̃ɛ̃ umɔ.

* **5:37** Ambãĩ aki isaka akũ abvur ijuɛ asɔr ake. Nggu adaka nu urhɔka umbɔ aka ayanga na abope. Ambãĩ aka afa aki isaka ayanga ru ighwighwii amɛ̃ inebi ha. Ambãĩ aka agbe aka ayanguke asi íbvui ayanguke ikɛi. * **6:4** Arherhakɛ ri itsi Udauda akpo ake ru ubvur 1Usm 21.1-6. Akorhuke nu Udauda adɔrha atsim iyɛrhe. Ri ikpem abi Uyahuda, Udauda azharhuwe ake ru unum ukpuku uwosha.

9 Məcɛ Uyesu agər umbɔ agɛ, <<Umum irhusa umbi, Ikpem iwu use ru unum ukpuku uwosha? Akorhi iyiki ize use iyiki ibewe? Afərhe urhɛ use atsĩme umgbɔ?>>

10 Unga arhi adzipa umbɔ kishoo, na agər uner ushai ubok ha agɛ, <<Unɛmu ubokngo udzek! >> Unga ayɛrhu uboknga, ukpu udiki ikikerhe kishoo.

11 Akɛrɛ ha atsu umbɔ asoyi avɔm akarhãrḥã na atirhi arherhe nggu adɔkambɔ ubin umbɔ aka ikorhuwe Uyesu.

Uyesu atsũ abi itsernga usɔkdũmɛn
(Umat 10.1-4; Umar 3.13-19)

12 Unum ukpɔɔ ri inum hã Uyesu azĩ afũã igũ azĩ ifɛn-Num, amaa utsuu unum hã kishoo anu ifɛn-Num.

13 Ivangyɛ ukpe uku usar unga ayisa angwɛ̃ imesanga aba ru unga, umɔ unga atsũ usɔkdũmɛn, na ayisa umbɔ abi itsernga.

14 Usiman uwu ha unga aka atar unga agburh Ubitru, nu ungwɛ̃mbɔ Uandarawu, nu Uyaku, nu Uyohana, nu Ufirhibu, nu Ubatorhomi,

15 nu Umatiyu, nu Utoma, nu Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa, nu Usiman umbɔ iki iyisa Uzarhoti,

16 nu Uyahuda ungwɛ̃ Uyaku, nu Uyahuda Uiskariyoti uwuku ugha adak.

Igũibɛn nggu atorh
(Umat 5.1-12)

17 Unga acipuwa nggu umbɔ azĩ adɛ̃ɛ̃mbɔ ri idɛɛ iyɔɔ. Arhɛrha angwɛ̃ imesanga akɔng umɔ, nu arhɛrha anera aka adzeka abĩ Uyahudiya nu Urusharhima, nu abɔɔ aka adzeku ubang azɛ̃ Utaya nu Usidon.

18 Umbɔ aka aba igosha unga, unga akerhuwe irhãrhãmbɔ. Abika agũ uver nggu ípfu iyiki ibewe ikɛi akerhumbɔ.

19 Anera kishoo akɔka abee ibanga unga, ubinkutsu unga akerhuwe umbɔ kishoo nggu nggaa ijeenga.

20 Unga arhi angwɛ̃ imesanga, na agɛ,
<<Idorh iwu iyimbi aka awu atsũwã,
ubinkutsu Iyɛrhe Unum iwu iyimbi.
21 Idorh iwu iyimbi abika agũ imerh icɛrɛ,
umbi awuri ishuurmbi.
Idorh iwu iyimbi abika adɔng icɛrɛ,
umbi awuri inyĩrhũmbi unyĩrhã.
22 Idorh iwu iyimbi anera iki ikpɛ̃na umbi
na awayiwe umbi na arhena umbi,
na agũ ashĩ umbi ugɛɛ umbi awu abi amɛn aka abewe
ni itsi umbi aka adɔsu Uyesu Ungwɛ̃-Ner.

23 <<Àka agɔm ru unum hã na atengasha nggu anggɔm, ubinkutsu ugbɛtambi uwu ugɔgɔngakpɔ ra afã. Rimi hã ateimbɔ aka akorhuwe abika asɔm Arherhu-Num.
24 <<Bər atorhmbi abika awu ru ubin,
umbi aka ayɛimbi ififitambi.

25 Atorhmbi abika awu ra ashur icɛrɛ,
ubinkutsu umbi awuri igbambi imerh.
Atorhmbi abika anyĩrhũ unyĩrhã icɛrɛ,
ubinkutsu umbi awuri idɔngmbi na aciu.
26 Atorhmbi ivang anera kishoo iki irherhe iyiki ize ru atsimbi,
ubinkutsu atokambɔ aka isaka akorhe rimi nggu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ.

Ibema igamtsak
(Umat 5.38-48; 7.12a)

27 <<Bɔr umum idɛyiwa umbi abika agũna umum, àka abema anggamtsakmbi, àka akorhuwe iki ize ru abika akpɛ̃na umbi.
28 Àka atsuke idorh ra abika arhena umbi, àka afɛne-Num ra abika ayɔm umbi.
29 Unera aba akwɛra ungo nu utamngo, udzipuwe utam ukpu uvaa ikɛi. Unera aba avura atorhango akagɔng, niba ukɛnɔ unga atorha akɔɔ akaci.
30 Udzowe ubɛn unera aka afɛnu ubinngo, unera aba avura ubinngo, niba ubvui uyɛsɔ.
31 Ukorhuwe anera ubinkpi ungo uku ubee umbɔ akorhuwa ungo.
32 <<Umbi aba abema abika abema umbi ukpekũ, umbi awu ru use ugbɛtunga? Abi arhim aka isaka abema abika abema umbɔ.
33 Umbi aba akorhi iyiki ize nggu abika akorhuwa umbi iyiki ize, umbi awu ru use ugbɛtunga? Uko abi arhim aka isaka akorhe rimi hã.
34 Umbi aba adzowe ikɔw ra abirabɛ umbi aka afosa ugɛ adɛ̃ɛ̃ afaimbɔ, ugbɛtɛ umbi uwu use? Abi arhim aka isaka adzowukumbɔ ikɔw ra abi arhim na ayɛi uku kpengkpeng.
35 Bɔr àka abema anggamtsakmbi, àka akorhe iyiki ize ru umbɔ, àka adzowe umbɔ ikɔw niba arhimbi usu ififai. Mɔcɛ ugbɛtambi uwu ugɔgɔng, umbi awuri iwe angwɛ̃ Nggaa Uwuku Ugɔng, ubinkutsu unga aka amutuka abika akpɛ̃ itar uwɛɛ nu abi amɛn aka abewe.
36 Àka awu abika agũ atorh, ru nyaka Utɛmbi ra afã aka awu uwuku ugũ atorh.

Itsu uvau ra abɔɔ
(Umat 7.1-5)

37 <<Niba atsumbi uvau ra anera, asi ítsukambɔ umbi uvau. Niba atsumbi ufai, asi ítsukambɔ umbi ufai. Àka atsũwe anera, awuri itsũwãmbɔ umbi.
38 Àka adzowe, awuri idzaambɔ umbi. Ugbiu utsutɔk, nu ujer, nu uzusa, nu utɔk, nu ubɔr ugba. Ugbiuwi umbi aka akũ amei, awuri ikũ ugbiu ha amei adzaa umbi.>>
39 Uyesu adɛyiwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Uner ibvuta adɛ̃ɛ̃ adarha uner ibvuta? Umbɔ ikivarhambɔ asi ígbambɔ ru ughwee?
40 Ungwɛ̃ imesa asi inangnga uner uwuku umesuwe unga, bɔr ubɛn unera umbɔ aka amesuwe unga abina kishoo, awuri iwea ru nyaku uner uwuku umesuwe unga.

41 <<Awu use utsu ungo urhi umbumbin ru usu undɔkango, nu usi inyãɔ̃ ungbũngkũ uku uwe ru usungo?
42 Ungo ukorhu uguse nu ugɔr undɔkango ugɛ, <A ungwɛ̃mɛn, umum itsũwã umbumbinwi ru usungo,> ri ivangyɛ ungo uku usi idɛ̃ɛ̃ unyãɔ ungbũngkũ ru usu ukpungo? Ungo uner ukpukpeta, utirhu utsũwe ugbũkũ uwɔ ra asungo, nu urhi utai nu utsũwe umbumbin ru usu undɔkango.

Ucucii nu ikpũrhãngge
(Umat 7.16-20; 12.33-35)

43 <<Ucucii uwuku uze usi íghwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ibewe, nu ucucii uwuku ubewe usi íghwɛrmgbɔ ikpũrhã iyiki ize.
44 Ahwɛng ubɛn ucucii ri ikpũrhãngge. Asi íkɔɔrmbɔ ikpũrhũ uvorhvo ru ididɔk, use ikpũrhĩ ihwerhe ru ididɔk.
45 Uner uwuku uze, aka isaka akũwã abin aka aze, akirakɛ aka awe ra amɛnnga. Uner uwuku ubewe, aka isaka akũwã abin aka abewe, akirakɛ aka awu ra amɛnnga. Nggee, abinkɛ aka atɔk ra amɛn unera, ake angwĩnga iki irherhe.

Idzin uner itsoi nu uguge
(Umat 7.24-27)

46 <<Awu use utsu umbi ayisa umum, <A Uteijee, a Uteijee,> na asi ikorhumbi ubinkpi umum iki irherhe?
47 Umum iwuri idɛyiwamum umbi arherhe ri itsi uwuku uba ru umum na agũ irhɛm arherhamum na atɔ̃ itser nggu ake.
48 Unga awu ru nyaku uner idzin iya, unga asim abĩ aghoghotake, na atsu atarh idzin ni ifa. Ivangyɛ amɛ̃ aka adzek aba, ayiri ubandzina ukpɔ usi izusukpɔ, ubinkutsu ubandzin iya ha udɛ̃ɛ̃ ni ifa.
49 Bɔr uwuku ugũ arherhamum na asi itɔ̃ itser nggu ake, awu ru nyaku uner idzin aka adzin iya nu uzuzeu. Amɛ̃ aka adzek aba ayiri iya ha ike igba, ni ida kishoo.>>

7

Imangmang unggba iwa abi iwa
(Umat 8.5-13)

1 Ivang Uyesu aka amaa arherhe kishoo ri igigũ anera, unga atsĩã Ukafanahum.
2 Nggɔɔ ha ugãrhã unggba iwa abi iwa, uwuruwi uteiyanga aka abema akarhãrhã, aghonga unga akpurha abɔra akpe.
3 Unggba iwa abi iwa ha agũ isarhe Uyesu na adene akakũ abi Uyahuda azĩmbɔ ru unga, ashɔ̃rhũ Uyesu amaa aba akerhuwe ugãrhãnga.
4 Ivangyɛ umbɔ aka aba ru Uyesu, umbɔ ashɔ̃rhã unga akarhãrhã agɛ, <<Imɛ̃ngge ungo ukerhuwe ugãrhã utsa ha,
5 ubinkutsu abema abĩmɛn. Unga adzin abã ifɛn-Nummɛn.>>
6 Nggee Uyesu asok azĩã nggu umbɔ.

Unga aka ayoki iya, uteiya abi iwa ha adene awɛrhanga umbɔ azĩ agɔr unga agɛ, <<A

Uteijee, niba uhwaɔ uver, umum isi imɛ̃mum ungo iki iba ri iyamum.

7 Ngge itsu umum inyã umum ibɔtũci umum iki inba ru ungo. Bɔr urherhu urhɛm, nu ugãrhãmum awuri ikerhunga.

8 Umum iwe ru ubok ijee, abi iwa abɔɔ awu ru ubokmum. Igɔr uwɛrɛ inggɛ, <Uzĩ,> unga azĩã, nu uwɔrɔ inggɛ, <Uba,> unga abanga. Umum iba igɔr ugãrhãmum inggɛ, <Ukorhe riminɛ,> unga akorhe.>>

9 Uyesu aka agũ rimi, unga adzeidzeu ru unga. Na adzipa udika anera aka adɔsa unga, na agɛ, <<Umum idɛyiwa umbi, umum ina isi ikpomum uner imangmang akarhãrhã ru Uisrairha rimi.>>

10 Mɔcɛ, aner ha umbɔ aka adene umbɔ itser ha, abvui atsĩwã ri iya akpo ugãrhã ha aka akerhunga.

Uyesu azituwe ungwɛ̃ utsɛ̃rhãpfu

11 Asi idãrhũmbɔ, nu Uyesu azĩã uteu ukpɔɔ ugburh Unayin, angwɛ̃ imesanga nu anera arhɛrhɛ azĩmbɔ nggu unga.

12 Unga aka ayoka ra angwĩ uteu ha, anyã ukom umbɔ aka atsã, ukom hã uwu unanyĩ ungwɛ̃ utsɛrh uwɔɔ. Anera arhɛrhɛ adzeku utepa adɔsu utsɛ̃rhãpfu ha.

13 Ivangyɛ Uteijee aka anyã utsɛrh ha, atorh afɛr unga. Unga agɔr unga agɛ, <<Niba uciupɔ akpe.>>

14 Unga agɔpa azĩ abangu ukom hã, abika atsã ukom hã adɛ̃ɛ̃ uku udzik. Unga agɛ, <<A ungwɛ̃dzɛm, umum ĩgɔr ungo ugɛ, usisok!>>

15 Ukom hã uso asei isei nu utirha arherhe. Uyesu adzowuka unga ru uyisunga.

16 Kishoo agũ iwei, na akpoi Unum agɛ, <<Uner uwuku usɔm Arherhu-Num ukugɔng aka abanga ru umɛn, Unum aba iyike anernga.>>

17 Isarhe iyɛrɛ ri itsi Uyesu itɛ̃rhã imaangge abĩ abi Uyahudiya nu ikãwãngge.

Uyesu nu Uyohana Uner Ubɔtisima
(Umat 11.2-19)

18 Angwɛ̃ imesu Uyohana adɛyiwe unga ifɛrhɛ ha kishoo. Uyohana ayisa angwɛ̃ imesanga avaa,

19 adene umbɔ azĩ arhusu Uteijee, agɛ, <<Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use umɛn ifosu uwukuse?>>

20 Ivangyɛ aner ha aka azĩ atsĩ ru Uyesu, agɔr unga agɛ, <<Uyohana Uner Ubɔtisima unga adena umɛn ĩba irhusa ungo ĩgɛ, <Awu ungo uwu uwuku ububa ha, use umɛn ifosu uwukuse?> >>

21 Ri ivang hã Uyesu akerhuwe arhɛrha anera abika awe ru uver ri irhãrhã, nu ípfu iyiki ibewe, na ayanguwe asu abi ibvuta arhɛrhɛ.

22 Nggee unga adzipa agɔr abika akũ itser ha aba agɛ, <<Àka abvui azĩ adɛyiwe Uyohana ubinkpi umbi aka anyã na agũ. Abi ibvuta anyãmbɔ, akatarhu

azɛ̃rhũmbɔ uzɛ̃rhã, abi ingbim akerhumbɔ, abi igbau agũmbɔ, ikom isongge nggu urhɛ, adzowukumbɔ Isarhe Iyiki Ize ra atsũwã.

23 Unum awuri idzowuka idorh ru unerwi aka asi icicanga imangmangnga ri itsimum.>>

24 Angwɛ̃ itser Uyohana aka azĩmbɔ, Uyesu atirha arherhe nggu ikikɔnga ri itsi Uyohana agɛ, <<Umbi azĩ izɛrhu use ra arhum? Ubĩĩ uku uder ugba iki ifɛu?

25 Ngge iba isi iwengge rimi, ude umbi azĩ izɛrhu use? Umbi azĩ izɛrhe unera aka atsim atorho imang? Ishingge rimi, abika igũibɛn na atsim atorho imang, aka isaka akpombɔ ra adzepurhe iyɛrhe ru utepa.

26 Bɔr umbi adzek azĩ izɛrhu use? Uwuku usɔm Arherhu-Num? Ĩĩ, umum idɛyiwa umbi, ananga uwuku usɔm Arherhu-Num.

27 Unga hã uwi umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-Num ri itsinga agɛ,

<< <Umum iwuri idene
ungwɛ̃ itsermum
agbaashia ru ungo.
Unga awuri igbishuwa
atsĩndĩngo.>*

28 Umum idɛyiwa umbi, abirabɛ akatsɛrh aka amar kishoo, unera asi igɔnga Uyohana. Rimi hã, uwuku ucia ri Iyɛrhe Unum agɔnga unga Uyohana.>>

29 Anera kishoo, nu abika ayɛsu ikirbi abĩ aka agũ irhɛm Uyesu, umbɔ abema ugɛ utsĩndĩ Unum uwu uku uzea, ubinkutsu Uyohana aka akorhuka umbɔ ubɔtisima.

30 Bɔr abi Ufarisi nu abika amesuwe Íkpem Umusa akpɛ̃mbɔ ubinkpi Unum aka abee ikorhuwe umbɔ, ubinkutsu Uyohana anasi ikorhuka umbɔ ubɔtisima.

31 <<Umum ikpangu aner udan ukpirɛ nggu use? Umbɔ awu ru nyaku use?

32 Awu ru nyaka awɛkaci aki iseyi ra anang izɛɛ na ayisa adɔkambɔ agɛ,

<< <Umɛn ibar aserhuwa
umbi akpɛ̃mbi azera.
Umɛn itsũ ubom akpe,
umbi asi iciumbi akpe.>

33 Uyohana Uner Ubɔtisima aka aba, asi itãinga uborodi, asi ihwaa adɛ, umbi agɔra agɛ, <Awu ri ipfu iyiki ibewe.>

34 Nggayɛ Ungwɛ̃-Ner aka aba agha na ahwa, umbi agɛ, <Unyã uner uwuku ubvun igha abin nu ufĩrhã afĩrhã, uwɛrhɛ abika ayɛi ikirbi abĩ, na abi arhim.>

35 Bɔr awu itser unera iwuri idɛyiwe ugɛ unga awea ri itsoi.>>

Utsɛrh arhim adzukuwe atsei nú Uyesu

36 Utsa Ufarisi uwɔɔ ayisu Uyesu igha ubingha, Uyesu atsĩ ri iya utsa ha azĩ asei ra anang ubingha.

37 Utsɛrh uwɔɔ ru uteu ha awu ra arhim. Ivangyɛ unga aka agũ ugɛ Uyesu awe ri igha ubingha ri iya utsa Ufarisi ha, unga azĩ nggu udzoma atsei isung imang akarhãrhã.

* **7:27** Àka anyã ikɛi: Umrh 3.1.

38 Unga adɛ̃ɛ̃ udiku undzingnga, udika adaknga, aciu awua anyĩ ra adaknga, na akũ igwar itsinga adzukuwe, na atar uwɛɛ, na atsuke atsei isung hã nu ake.
39 Ivang utsa Ufarisi uwuku uyisa unga, aka anyã rimi, unga agɔr ra amɛnnga agɛ, <<Uda utsak uwurɛ awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num, unga awuri ihwɛngnga ungamɔ ani ibasa abok ru unga, ikpũ utsɛrh ha aka awe, awu ra arhim.>>
40 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A Usiman, umum iwu ru ubina ukpi umum iki idɛyiwa ungo.>>
Unga agɛ, <<A umarhem, uma udɛyiwa.>>
41 Uyesu agɛ, <<Inera ivaa agha uvɛrh unera aka akɔwe umbɔ imang. Unying agha uvɛrh íshaa imang anaka atõõ, uwu uvaa agha uvɛrh íshaa imang isɔka itõõ.
42 Ikivarhambɔ ashimbɔ ri imangyɛ umbɔ aka ifai unga. Unga anekuka umbɔ ikivarhambɔ. Uwukusong awuri ibema unga anang udɔka?>>
43 Usiman agɔr unga agɛ, <<Uwuruwi uvɛrh unga urhɛrhɛ umbɔ aka aneke unga awuri ibema anang.>>
Uyesu agɛ, <<Ungo uzharhe mɔnɔ.>>
44 Mɔcɛ unga adzipa arhi udiku utsɛrh ha na agɔr Usiman agɛ, <<Ungo unyã utsɛrh uwurɛ? Umum iki iba ri iyango, ungo usi idzaango amɛ̃ aka asorha adak, bɔr unga akũ anyĩnga awua ra adakmum na afire ake nggu igwar itsinga.
45 Ungo usi idzaango umum imor nu itar uwɛɛ, bɔr utsɛrh uwurɛ udzur ri ivangyɛ umum iki itsĩwã ri iya ikɛrɛ unga anasi nekuka idzaa umum imor nu itang awɛɛ.
46 Ungo usi itsukango atsei ni itsimum, bɔr unga atsukanga atsei isung ra adakmum.
47 Nggee, umum idɛyiwa ungo, aka itsũwũkumbɔ arhɛrha arhimnga ha, ibibemanga iwu irhɛrhɛ. Bɔr uwuruwi umbɔ aka atsũwe arhim ukunjiir, abema ukunjiir.>>
48 Mɔcɛ, Uyesu agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Aka atsũwũkumbɔ arhimngo.>>
49 Atsen abɔɔ atirhi igɔr adɔkambɔ agɛ, <<Awu ungamɔ nuwi, atsũwũka arhim?>>
50 Uyesu agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Imangmangngo ngge ifɔrha ungo, uzĩ uku utɔɔ.>>

8

Unyaka arherhe ri itsi uner uwuku udoi ikpũ
(Umat 13.1-23; Umar 4.1-20)

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu azɛ̃rhã amaa iteu iyiki igɔng nu iyiki ici, adũwã Isarhe Iyiki Ize iyi Iyɛrhe Unum. Abɔrɔ ha usɔkdũmɛn awu nggu unga,
2 nu ikɛi akatsɛrh abɔɔ aka akerhe ri ípfu iyiki ibewe nu irhãrhĩ iyɔɔ. Umaryamu Umagadarha, uwu umbɔ aka atsũwe ípfu iyiki ibewe utɔɔva.
3 Nggu Uyowana, utsɛrha Ukuza unggbaashi ufɔm iya Uhiridu, nu Usuzana, nu

arhɛrha akatsɛrh abɔɔ akũ abina arhɛrhɛ ayike Uyesu nu angwɛ̃ imesanga.

4 Anera arhɛrhɛ adzeyi ri iteu aba akɔng ru Uyesu, unga arherhe unyaka arherhe agɛ,

5 <<Uner ikpũ abin akũ ikpũnga azĩ ididoi. Unga aka annaa ikpũa ri icanga, ikpũ iyɔɔ igba ru utsĩndĩ, umbɔ azɛ̃rhã ajang adak, anunu aba akpɔuke iyi ha.

6 Iyɔɔ igba nu ifa, ngge iki imɛr, isi idãrhũngge ni ikoingge, ubinkutsu amɛ̃ ashike ra anang hã.

7 Iyɔɔ ikɛi igba ra aga ididɔk, ngge imɛr ni iseng, ididɔk ha itong ngge.

8 Ikpũ iyɔɔ igba ra abĩ aka aze, imɛr iseng ighwɛr ikpũrhã inainaka inangngge ikpũ ha umbɔ aka adoi.>>

Unga aka arherhe rimi, na atsarhi irhaknga agɛ, <<Uner ato akika agũ, unga agũ.>>

9 Angwɛ̃ imesanga arhusa unga agɛ awu use uwu agben unyaka arherhe ha.

10 Unga agɛ, <<Aka adɛyiwambɔ umbi abinkɛ aka awɔk aki Iyɛrhe Unum. Bɔr ra abɔɔ umum irherhe unyaka arherhe nggu umbɔ,

<< <nggee umbɔ awuri irhimbɔ
na asi ínyãmbɔ.
Awuri igũmbɔ
na asi íhwɛngmbɔ agbena.> >>*

11 <<Agben unyaka arherhe ha akɛ, ikpũ hã iwu Arherhu-Num.

12 Iyɔrɔ iyiki igba nu utsĩndĩ iwu abirabɛ aka agũ, bɔr Undenggũ aba anyanga arherhe ha adzeke ra amɛnmbɔ, utsur umbɔ ayɛimbɔ idzidzɛrhe na akpombɔ ififɔrh.

13 Iyɔrɔ iyiki igba ni ifa, iwu abirabɛ aka ayɛi arherhe ha nggu anggɔm ri ivangyɛ umbɔ aka agũ, bɔr umbɔ ashimbɔ ra anũnang. Umbɔ akpurha ayɛi idzidzɛrhe ivanga ukunjiir, bɔr umbɔ aka avira umbɔ, umbɔ azĩmbɔ udĩmbɔ.

14 Ikpũ iyɔrɔ iyiki igba ru aga ididɔk, iwu abirabɛ aka agũ Arherhu-Num, bɔr igũ ighong iwu ru ubin, nu igũibɛn upfung itsu umbɔ asi isengmbɔ na aghwɛrmbɔ ikpũrhã.

15 Bɔr ikpũ iyɔrɔ ra abĩ aka aze, iwu abi amɛn aka aze, abika agũ Arherhu-Num na anyanga akpɔm ra amɛnmbɔ, umbɔ abima na aghwɛr ikpũrhã.

Irhirhang nú anang idɛ̃ɛ̃ke (Umar 4.21-25)

16 <<Unera asi ítsuka irhirhang awɔkuka ru utsutseu, use atsukuka ra ada ukoma. Ĩ'ĩ, awuri idene irhirhang hã afafã nú anang idɛ̃ɛ̃ke ru abika atsutsĩwã anyã ananga arhang.

17 Ubin usi íwɔkpɔ umbɔ aka asi ínyãmbɔ. Ikɛi ubin usi ítsirkpɔ umbɔ aka asi íhwɛngmbɔ ra awiya.

18 Nggee àka ayepa anyã na angwɛ̃dzɛn ri igigũ. Uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ.

* **8:10** Àka anyã ikɛi: Uish 6.9.

Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka awerangge.>>

Angwɛ̃mbɔ Uyesu nggu uyanga
(Umat 12.46-50; Umar 3.31-35)

19 Uya Uyesu nu angwɛ̃mbɔ asok aba ru unga, bɔr umbɔ afɔr izĩ atsĩ ru unga adambɔ, ubinkutsu anera arhɛmbɔ.
20 Uwɔɔ agɔr unga agɛ, <<Uyango uwɔɔ nu angwɛ̃mbi adɛ̃ɛ̃ ra awiya rɔ, abee inyã ungo.>>
21 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abika agũ Arherhu-Num na atɔ̃ itser nggu ake, umbɔ awu uyamum nu angwɛ̃mɛn.>>

Uyesu adɔɔte ugba inai
(Umat 8.23-27; Umar 4.35-41)

22 Unum ukpɔɔ Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umɛn igar ukau ha izĩ afɛn akɔrɔ.>> Umbɔ asok atsĩ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ.
23 Umbɔ awu ru uzɛ̃rhã, unga arhaa urhɔ. Ufin inai nggu ugba uso ubvun nu ukau ha ukwɛr amɛ̃ utsuke ru ukhukhɔɔ amɛ̃mbɔ, uwuri itsĩme umbɔ.
24 Angwɛ̃ imesa ha azĩ azita unga agɛ, <<A Uteiya, a Uteiya! Umɛn iki itsĩmmɛn! >>
Unga azir asok atsɛrhu ugba nu ibvun amɛ̃ hã udɔɔr unu, ananga uku utɔɔ.
25 Unga arhusa angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Imangmangmbi iwerɛngge?>>
Nggu iwei umbɔ adzeidzeu, na arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Awu ungamɔ nuwi ikɛi, atsɛrhu ugba nu amɛ̃, ake agũna unga?>>

Ikikerhe uner ipfu iyiki ibewe
(Umat 8.28-34; Umar 5.1-20)

26 Umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ azĩ atsĩ abĩ Ugarasa, ake awu ugar ukau Ugarhirhi.
27 Ivangyɛ Uyesu aka acipa nu ubang ukau ha, unga agbopa unerwi aka awe ru ipfu iyiki ibewe ru uteu ha. Aka adera utsa ha asi itsima atorho use aseisa ri iya, aseiyi ra adzak.
28 Ivangyɛ unga aka anyã Uyesu, unga atsu ivum na agba ra adaknga na atsarhi irhaknga agɛ, <<Ungo ubee usengo nggu umum Uyesu, Ungwɛ̃ Unum Uwuku Ugɔng? Umum ishɔ̃rhã ungo niba udzaango umum uver!>>
29 Unga irherhe rimi ubinkutsu Uyesu aka agɔra ipfu iyiki ibewe ha ugɛ ngge idze ru utsa ha. Aka adera ngge iki isaki idzur unga, anera aka isaka abow adaknga nu aboknga nggu inyãwã na adzɛu unga, bɔr unga anang apupuwe, ipfu iyiki ibewa ha iki isaki ikũna unga izĩngge ra arhum.
30 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Itsokngo igburh ungamɔ? >>
Unga agɛ, <<Ukpusha,>> ubinkutsu ípfu iyiki ibewa ha iwu irhɛrhɛ iki itsĩ ru unga.
31 Ngge ishɔ̃rhã unga, unga niba atsuka ngge izĩngge ru ughorkaghor angwĩ ra anangkɛ umbɔ iki igbang ípfu iyiki ibewe.

32 Ikpui arhede niyɔ iwu ru ughãwã ra anang akɔɔ nu ubang igũ iki ikhapa nu ukau ukugɔng. Ípfu iyiki ibewa ha ishɔ̃rhũ Uyesu ama aneke ngge itsĩ ru ngge, unga nekuka.

33 Ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku utsa ha ngge itsĩngge ru ukpui arhede ha. Ukpui arhede ha iso itĩ icipungge ru ukau ukugɔng hã, íkpengge ra amɛ̃.

34 Ivangyɛ abi idzɛu arhede ha aka anyã ubinkpi uku ukorhe, umbɔ asok atĩ azĩ adzowe isarhe ru utepa nu ikãwãngge.

35 Anera adzek aba inyã ifɛrhɛ ha. Umbɔ aka aba atsĩ nu Uyesu, umbɔ akpurha anyã utsa ha ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku unga atsim atorho asei ra adak Uyesu nggu amɛnnga uku urhirhiki, iwei ifɛr umbɔ.

36 Abirabɛ ifɛrha ha iki ikorhe ra asumbɔ, adɛyiwe anera ubinkpi uku utsu uner ípfu iyiki ibewe ha akerhe.

37 Iwei iki ifɛr anera kishoo ri ikãwã abĩ Ugarasa, umbɔ ashɔ̃rhũ Uyesu unga ama adzeka ra abĩmbɔ. Nggee unga asok atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã.

38 Utsa ha ípfu iyiki ibewa ha iki idzeku unga ashɔ̃rhũ Uyesu agɛ unga adɔsa unga, bɔr Uyesu adene unga azĩã agɛ,

39 <<Ubvui uzĩ ri iya nu udɛyiwe ubinkpi Unum aka akorhuwa ungo.>> Nggee utsa ha azĩã, na adɛyiwe utepa kishoo ubinkpi Uyesu aka akorhuwe unga.

Ukom unakuci nu ukutsɛrh uwuku ughong iyor

(Umat 9.18-26; Umar 5.21-43)

40 Ivangyɛ Uyesu aka abvui aba, anera arhɛrhɛ aba aghwe unga, ubinkutsu umbɔ kishoo asei idzɛu unga.

41 Mɔcɛ utsa uwɔɔ agburh Uyayiru, unggbaashi abã ifɛn-Num, aba agba ra adak Uyesu, na ashɔ̃rhã unga ama azĩ ri iyanga,

42 ubinkutsu unanyĩ unapunga, imɛknga iki iyongge usɔkdũmɛn, aka abɔr ikpikpe.

Uyesu awu ru utsĩndĩ anera arhɛrhɛ afĩĩ azɛ̃rhã nggu unga.

43 Utsɛrh uwɔɔ aka arhong adzirh imɛka usɔkdũmɛn awe umɔ, bɔr unera asi idɛ̃ɛ̃ akerhuka unga.

44 Unga aghɔ̃rhã aba udiku undzing Uyesu na abangu ifɛn atorhanga, kanying irhong adzirhnga ikerhungge.

45 Uyesu arhusa agɛ, <<Ungaa abanga umum?>>

Umbɔ kishoo atsɛyimbɔ, Ubitru agɛ, <<A Uteiya, anera arhɛrhɛ aka akɔng afĩĩ azɛ̃rhã nggu ungo.>>

46 Bɔr Uyesu agɔr agɛ, <<Unera abangunga umum. Umum ihwɛng ijee iki idzengge ru umum.>>

47 Mɔcɛ utsɛrh ha anyã unga asi idɛ̃ɛ̃ awɔka, unga adzek azang aba agba ra adak Uyesu. Ra asu anera kishoo, unga adɛyiwe umbɔ ubinkpi uku utsu unga abanga unga, nu ibibanga hã iki ikerhuwe unga kanying.

48 Məcɛ Uyesu agər unga agɛ, <<A unapmum, imangmango ngge ikerhuwe ungo, uzĩ uku utəə.>>
49 Uyesu ana awu ra arherhe nu uwəə adzeki iya Uyayiru unggbaashi ubã ifɛn-Num hã aba adɛyiwe unga agɛ, <<Unapungo aka akpea. Niba udzowukə uver ikɛi ru uner imesa.>>
50 Bər Uyesu aka agũ rimi, unga agər Uyayiru agɛ, <<Niba ugũo iwei, uwe ri imangmang ukpekũ, unapungo awuri ikerhunga.>>
51 Unga aka atsĩ ri iya Uyayiru, unga asi ineke unera atsĩã nggu unga Ubitru nu Uyohana nu Uyaku nu utesa nu uyisa una hã ukpekũ.
52 Anera kishoo ra awiya iya adɛ̃ɛ̃ iciu akpe, na atsui ivum ni itsi una hã. Uyesu agɛ, <<Àka aneke iciu akpe. Una hã anasi ikpea, awu ru urhə.>>
53 Umbə anyĩrhã unga, ahwɛngmbə unga aka akpea,
54 bər unga adzur ubok una hã akpəm, na agɛ, <<A unapmum, usisok!>>
55 Ipfu una hã ibvui ibangge, kanying unga abera asok. Məcɛ Uyesu atsu umbə adzowe ubingha ru una hã.
56 Abika amar una hã adzeidzeu, bər unga akɛna umbə niba adɛyikumbə unera ifɛrha ha.

9

Uyesu adene angwɛ̃ imesanga

usəkdũmɛn
(Umat 10.5-15; Umar 6.7-13)

1 Uyesu aka ayisa angwɛ̃ imesanga usəkdũmɛn ananga unying, unga adzowe umbə iker nu ijee iyiki itsũwe ípfu iyiki ibewe kishoo na akerhuwe irhãrhã.
2 Adene umbə adzek adzowe isarhe Iyɛrhe Unum na akerhuwe abi irhãrhã.
3 Unga agər umbə agɛ, <<Àka niba anyangumbi ubin nu uzɛ̃rhã hã, niba anyangumbi igbong, use ukpoka, use ubingha, use uhwɛk. Niba anyangumbi atorho avaa.
4 Ubɛn iyaa umbi aka itsĩ, àka asei umə utsɛku umbi aka isoku uteu ha.
5 Anera aba asi iyɛimbə umbi, àka awashuwe uzurhu adakmbi ri ivangyɛ umbi aka idzek utepumbə. Umgbə uwu utsar ukpuku ubewe ru umbə.>>
6 Nggee umbə adzek azɛ̃rhã atsĩrhũmbə iteu, adzise Isarhe Iyiki Ize na akerhuwe anera ri inanga kishoo.
7 Uhiridu uyɛrhe aka agũ abin hã kishoo aka akorhe, unga adzununga, ubinkutsu abəə agɛ awu Uyohana aka asoku udzak.
8 Abəə agɛ uner uwuku usəm Arherhu-Num Uirhiya unga adzeka, abəə ikɛi agɛ awu uner uwuku usəm Arherhu-Num uwu ishaisha unga asok nggu urhɛ.
9 Bər Uhiridu agɛ, <<Umum iki izharhukũ itsi Uyohana. Awu ungamə uwi ikɛi umum iki ini igosha ikpũ abin akɛrɛ? >> Na abee inyã unga.

Uyesu afuka anera anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃ (5,000)
(Umat 14.13-21; Umar 6.30-44; Uyoh 6.1-14)

10 Ivangyɛ abi itser Uyesu aka abvui aba, umbɔ azĩ asɔme unga ubinkpi umbɔ aka akorhe. Mɔcɛ unga akũna umbɔ, umbɔ abvui adzek umbɔ ikiyikambɔ azĩmbɔ uteu ukpɔɔ ugburh Ubetsaida.

11 Bɔr anera aka agũ unga awe ru nggɔɔ ha, umbɔ adɔsa unga. Unga ayɛi umbɔ na arherhe arherhe Iyɛrhe Unum nggu umbɔ, na akerhuwe abika abee ikikerhe.

12 Urhɛɛ uku uwe angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn aba agɔr unga agɛ, <<Udɛyiwe anera umbɔ azĩmbɔ ru umbɔ atsĩ ri iteu nu icang azĩ abee ubingha nggu anang inũ, ubinkutsu nggimi awu arhum.>>

13 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe umbɔ ubin umbɔ agha.>>

Umbɔ agɛ, <<Umɛn ikpurhi iwu ru atsɔku uborodi atɔ̃ɔ̃ nu abɛrh avaa, ungo ubee umɛn izĩ igoi ubingha ukpurukpi uku umɛ̃ɛ̃ arhɛrha anera abɛrɛ kishoo?>>

14 Akatsa abirabɛ aka awu umɔ ayombɔ anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃.

Bɔr unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka atsu umbɔ asei ukpu ukpusha, ubɛn ukpusha uyokpɔ isɔka itɔ̃ɔ̃.>>

15 Angwɛ̃ imesanga atsu anera kishoo asei ukpukpusha nú abĩ.

16 Uyesu ayɛi ímarhu uborodi atɔ̃ɔ̃ hã nu abɛrh avaa ha, unga aka abere arhi afã na atar uwɛɛ adzowe Unum na atsɔka ake. Mɔcɛ unga adzowe angwɛ̃ imesanga umbɔ agashuwe anera.

17 Umbɔ kishoo agha ashur na abɔre awushunga. Angwɛ̃ imesanga arhɔsa ake atɔk azĩnga usɔkdũmɛn.

Ubitru agɔr agɛ Uyesu unga awu Ukiristo
(Umat 16.13-19; Umar 8.27-29)

18 Unum ukpɔɔ Uyesu ikiyikanga awu ri ifɛn-Num na angwɛ̃ imesanga awu nggu unga, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Anera agɔr agɛ umum iwu ungamɔ?>>

19 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Abɔɔ agɛ ungo uwu Uyohana Uner Ubɔtisima, abɔɔ agɛ Uirhiya, na abɔɔ agɛ uner uwuku usɔm Arherhu-Num uwu ishaisha aka abvui aba nggu urhɛ.>>

20 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Bɔr umbi agɔr agɛ use? Umbi agɔr agɛ umum iwu ungamɔ?>>

Ubitru adzipa agɛ, <<Ungo uwu Ukiristo uwu Unum.>>

21 Uyesu avange umbɔ utsur umbɔ adɛyikumbɔ unera arherhe akɛrɛ.

22 Unga agɛ, <<Awu ufang Ungwɛ̃-Ner aka ihwa ayetnum ra abina arhɛrhɛ ra akakũ, nu ateiya abika adzowe idɛm-Num, na abika amesuwe Ikpem, awuri ikpɛ̃mbɔ unga. Awu ufang umbɔ aka ifɛr unga, ru unum untaar unga awuri isok abɛka.>>

23 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ kishoo agɛ, <<Ubɛn unera aba awuri idɔsunga umum, awu ufang unga ikpɛ̃ɛ̃ itsikamnga, na anyangu igãrhãmau ucuciianga ubɛn unum adɔsa umum.
24 Nggee ubɛn unerwi aka abee ifɔrh urhɛnga, umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Bɔr uwuruwi urhɛnga uku ugwir ri itsimum, afufɔrh umgbɔ.
25 Izea iwu use, unera aba akpo abin upfung kishoo bɔr urhɛnga ugwirmgbɔ?
26 Unera aba agũã atsak umum nu arherhamum, Ungwɛ̃-Ner awuri igũa atsak uner ha ri ivangyɛ unga aka iba ri ikpikpoi Utɛnga, nu ikpikpoi asarkasar ípfu itser-Num.
27 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, abɔɔ rabɔ adɛ̃ɛ̃ nggimi awuri inyãmbɔ Iyɛrhe afã kata na adɔrha akpe.>>

Idzidzipu iyor Uyesu (Umat 17.1-8; Umar 9.2-8)

28 Inuma utɔrɔk iki iyok, Uyesu aka amaa arherhe akɛrɛ, unga akũ Ubitru nu Uyohana nu Uyaku nggu unga, umbɔ afũmbɔ igũ, azĩ ifɛn-Num.
29 Unga aka adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num, unyɛ̃ɛ̃nga udzipu uwuwemgbɔ, na atorhanga adiki iwu uku upɛ̃rhɛng ru nyaki inyĩnyaki inai.
30 Inera ivaa, Umusa nggu Uirhiya,
31 aka apɛng na arhang ru nyaki ishaa unum adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu Uyesu. Umbɔ arherhe arherhe ri itsi akpenga iki iba itsuifɛr ru Urusharhima.
32 Ubitru nggu awɛrhu uzɛ̃rhãnga awe ru urhɔ. Umbɔ aka azir, umbɔ akpurha anyã irhirhang Uyesu nggu anera avaa aka adɛ̃ɛ̃ nggu unga.
33 Ikivarhambɔ aka awuri abɔre Uyesu, Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uteiya, azea umɛn iki iwu nggimi! Uneke umɛn itar atsurha ataar, unying uwu ungo, unying uwu uwuku usɔm Arherhu-Num Umusa, unying uwu uwuku usɔm Arherhu-Num Uirhiya.>> Asi ihwɛngnga ubinkpi unga aka arherhe.
34 Ana asi ibvura angwĩnga, akpurha anyã amɛɛ aka aba atsire umbɔ. Amɛɛ aka awu uzĩrhzĩ ru umbɔ, angwɛ̃ imesanga adiki igũ iwei.
35 Urhɛm udzeka ra amɛɛ ha ugɔr ugɛ, <<Uwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwuruwi umum iki itsũ. Àka akpeto ru unga!>>
36 Urhɛm hã uku udɔng, umbɔ akpurha anyã Uyesu ikiyikanga. Angwɛ̃ imesa ha akpɔm arherhe ha ra amɛnmbɔ, asi isɔmukumbɔ unera ri inum hã ubinkpi umbɔ aka anyã.

Akerhuwe ungwɛ̃ uwuku uwuri ipfu iyiki ibewe (Umat 17.14-18; Umar 9.14-27)

37 Ukpe unum uvaa, umbɔ aka abvui ri igũ hã acipuwa, anera arhɛrhɛ aba akɔng ru unga.
38 Unera ri ikikɔnga atsarhi irhaknga agɛ, <<A umarhem! Umum ishɔ̃rhã

ungo umaa uba uyike ungwɛ̃mum, umum iwu ra unga ikiyikanga!

39 Ipfu iyiki ibewe iki isaki ifũ unga, itsu unga anu itsu ivum. Iki isaki igbipa unga itar, iyornga izang, ufuu udzeyi ra angwĩnga. Isi ínekungge unga utsɛku ngge iki inayiwe unga akarhãrhã.

40 Umum iki ishɔrhã angwɛ̃ imesango umbɔ ama atsũwe, bɔr umbɔ afɔr adambɔ.>>

41 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Umbi abi udan ukpirɛ, abika asheri imangmang, abi amɛn aka abewe. Umum iki isei ĩdãrhũmum nggu umbi, ukang umbi aka awe ru imangmang ru umum? Utsɛku ukang umum iki ibima nggu ida imangmangmbi? Ukũ ungwɛ̃ hã uba nggɛɛ ru umum.>>

42 Ungwɛ̃ hã awu ru utsĩndĩ uwuku ububa, ipfu iyiki ibewe ha ishipa unga itar nu abĩ, iyornga itirhi izizang. Uyesu atsɛrhu ipfu iyiki ibewe ha, akerhuwe ungwɛ̃ hã, adzowuka unga ru utesa.

43 Kishoo aka awu umɔ adzeidzeu igɔng Unum.

Umbɔ kishoo ana awe ru idzeu ru kishoo ubinkpi Uyesu aka akorhe, unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ,

44 <<Àka akpeto ru ubinkpi umum iki idɛyiwa umbi! Awuri ighambɔ adak Ungwɛ̃-Ner adzowe unga ra abok anera.>>

45 Bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi unga aka arherhe. Awɔmbɔ ake ru umbɔ utsur umbɔ ahwɛngmbɔ. Umbɔ ikɛi agũ iwei irhusa unga arherhe ha.

Ungaa awu ukugɔnga?
(Umat 18.1-5; Umar 9.33-37)

46 Uning usomgbɔ ra angwɛ̃ imesanga agɛ uwukusong awu ukugɔnga ru umbɔ.

47 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ, unga ashupu ungwɛ̃rhũ uwɛkuci, atsu unga adɛ̃ɛ̃ akhapa nggu unga.

48 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn unerwi aka ayɛisa ungwɛ̃rhũ ungwɛ̃ uwurɛ ri itsokmum, unga ayɛi umum nukpɔ. Ikɛi ubɛn unerwi aka ayɛi umum unga ayɛi uwuku udena umum ĩba. Uwuruwi aka awu uwuku ucia ru umbi kishoo, unga awu ukugɔnga.>>

49 Uyohana agɛ, <<A Uteiya, umɛn inyã uwɔɔ asi iwea nggu umɛn na adɛ̃ɛ̃ itsusuwe ípfu iyiki ibewe ri itsokngo. Umɛn ibee ikɛn unga.>>

50 Uyesu agɛ, <<Niba akɛnmbi unga, ubɛn unerwi aka asi iwea unggamtsakmbi awu uwɛrhambi.>>

Abi Usamariya akpɛ̃mbɔ Uyesu

51 Ivangyɛ umbɔ aka ishipu Uyesu azĩ ra afã iki iyo, unga atsu amɛnnga akarhãrhã abee izĩ Urusharhima.

52 Unga adene abi itser umbɔ agbaashia, umbɔ azĩmbɔ ungwɛ̃rhũ uteu ru Usamariya azĩã agbishuwe abina ru unga.

53 Bɔr abi uteu ha akpɛ̃mbɔ iyɛi unga, ubinkutsu umbɔ ahwɛngmbɔ unga awuri itɔng azĩ Urusharhima.

54 Angwɛ̃ imesanga umbɔ
Uyaku nggu Uyohana aka
anyã rimi, umbɔ arhusa agɛ,
<<A Uteijee, ungo ubeengo
umɛn iyisu urha ra afã ukpɔ
ucipuwa uba ukpĩĩwe umbɔ?
>>
55 Bɔr Uyesu adzipa,
atsɛrha umbɔ.
56 Umbɔ azĩmbɔ ungwɛ̃rhũ
uteu ukpɔɔ.

Ayetnum akika adɔsu Uyesu
(Umat 8.19-22)

57 Umbɔ aka awu ru utsĩndĩ,
utsa uwɔɔ agɔr Uyesu agɛ,
<<Umum idɔsumum ungo
ubɛn anangkɛ ungo iki izĩ.>>

58 Uyesu adzipa agɔr unga
agɛ, <<Íjui ngbako iyiki ici
iwengge ri ingwĩngge, anunu
ikɛi aweke ra ashiyake, bɔr
Ungwɛ̃-Ner ashia ra anangkɛ
unga aka itsu itsinga.>>

59 Agɔr uwɔɔ ikɛi agɛ,
<<Udɔsa umum.>>

Bɔr uner ha agɛ, <<A Utei-
jee, uneke umum izĩ indzake
utɛmum kata.>>

60 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Uneke abika akpe adzake
abika akpembɔ. Bɔr ungo uzĩ
udũwũ Iyɛrhe Unum.>>

61 Uner uwɔɔ ikɛi agɛ, <<A
Uteijee, umum idɔsumum
ungo, bɔr uneka umum
izĩ ighwe unuma nggu abi
iyamum kata.>>

62 Uyesu adzipa agɔr agɛ,
<<Ubɛn unerwi aka atsai
ikau irham na anu irhi
undzingnga, asi imɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser
ri Iyɛrhe Unum.>>

10

Uyesu adene isɔka utɔɔva nu avaa adzek

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Utei-
jee asɛng inera isɔka utɔɔva
nu avaa. Unga adene umbɔ
ivaivaa umbɔ agbaashia azĩ
ubɛn uteukpi nu inangyɛ
unga aka izĩ.

2 Unga adɛyiwe umbɔ agɛ,
<<Igbɛra abin iwe irhɛirhɛ,
bɔr abi itsera awe ukunjiir.
Àka ashɔ̃rhũ Uteijee uwu
igbɛra abin, unga adene abi
itser ri icang igbɛra abinnga.

3 Àka azĩ! Umum idena
umbi ru nyaka angwɛ̃ idɔi ra
ateu íjui ngbako.

4 Àka niba akpɔmmbi
uhwɛk use ukpoka use
abadak. Àka niba aghwembi
unera ru utsĩndĩ.

5 <<Ubɛn iyakɛ umbi aka
itsĩ, àka atirha agɔr agɛ,
<Ididɔɔr ri iya ikɛrɛ.>

6 Uner ididɔɔr aba awea
ri iya ha, ididɔɔrambi iwuri
iwe nggu unga. Unera aba
ashia, ighwembi iyi ididɔɔr
ibvui iba ru umbi.

7 Àka asei ri iya ha, àka agha
na ahwa ubɛn ubinkpi umbɔ
aka adzaa umbi, ubinkutsu,
imɛ̃ngge umbɔ afai uner
itser ugbɛtanga. Àka niba
akpɔwumbi aya.

8 <<Ubɛn uteukpi umbi aka
atsĩ, umbɔ aba ayɛimbɔ umbi,
àka agha ubɛn ubinghakpi
umbɔ aka idzaa umbi.

9 Àka akerhuwe abi irhãrhã
abirabɛ aka awu umɔ, àka
adɛyiwe anera agɛ, <Iyɛrhe
Unum iki iyongge nggu
umbi.>

10 Bɔr ubɛn uteukpi umbi
aka itsĩ umbɔ aba akpɛ̃mbɔ
iyɛi umbi, àka adɔsa atsĩndĩ
uteu ha na agɔr agɛ,
11 <Uzurhu uteumbi uku
unyapa ra adakmɛn, umɛn
iwashuwa umgbɔ ru umbi.
Bɔr àka ahwɛng ugɛ Iyɛrhe
Unum iki iyongge.>
12 Umum idɛyiwa umbi,
ru unum ukpuku utsu uvau,
Unum awuri igũ atorh
Usɔdɔm ananga uteu ha.
13 <<Atorhngo, Ukorazin!
Atorhngo, Ubetsaida! Ako-
rhuwa umbi abin idzeu
arhɛrhɛ, umum iba ikorhu-
mum ake ru Utaya nggu Usi-
don, umbɔ awuri idzipumbɔ
iki ifitem, umbɔ awuri itsim
ashaka atorho, na asei ra
atɔɔ.
14 Bɔr Unum awuri igũa
atorh Utaya nu Usidon
ru unum ukpuku uvarha
arherhe anangnga umbi.
15 Ungo igango, Ukafanahum,
ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ awuri
ibera ungo afũ afã? Ĩ'ĩ, awuri
ikũna ungo acipa ra anang
isei abika akpukpe.
16 <<Unga uwuku ikpeto
ru umbi, akpeto ru umum.
Uwuruwi aka akpɛ̃na umbi
ikɛi akpɛ̃na umum. Bɔr
uwuku ukpɛ̃ɛ̃ umum, akpɛ̃
uwuku udena umum ĩba.>>
17 Isɔka utɔɔva na avaa ha
abvui aba nggu anggɔm na
agɔr agɛ, <<A Uteijee, ípfu
iyiki ibewe igũna umɛn ri it-
sokngo!>>
18 Uyesu adzipa agɔr umbɔ
agɛ, <<Umum inyãmum
Ushaitan aka agba iki ifitem
ru nyaki inai iki inyaka.
19 Umum iki idzaamum
umbi ijee umbi aka ijeku
íbvui nu ínna, na atɔngmbi
kishoo ijee Undenggũ, ubin
isi ínayikpɔ umbi.
20 Niba agɔmmbi anggɔm
ugɛ ípfu iyiki ibewe igũna
umbi, bɔr àka awu ra anggɔm
ugɛ aka atsɛngmbɔ atsokmbi
ra afã.>>
21 Ri ivang hã Uyesu awu ra
anggɔm ri Ipfu Isarsatangge,
agɔr agɛ, <<Umum ikpoi ungo
Utɛ, Uteijee uwu afã nggu abĩ,
ungo uku uwɔkɔ ifɛrhɛ iyɛrɛ
ru abi itsoi nu abi idzursu, nu
usɔme ake ra awɛkaci. Akɛrɛ
ha awu ubinkpi ungo uku
ugũibɛn ikorha ukpɔ.
22 <<Abina kishoo Utɛmum
aka adzaa umum. Unera asi
ihwɛngnga amɛn ungwɛ̃ɛ̃, Utɛ
ikiyikanga ahwɛng. Unera
asi ihwɛngnga amɛn Utei,
Ungwɛ̃ɛ̃ ukpekũ nu uwuruwi
Ungwɛ̃ hã aka isɔme unga.>>
23 Mɔcɛ unga adzipa udiku
angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Idorh
iwu iyi asukɛ aka anyã
ubinkpi umbi aka anyã!
24 Umum idɛyiwa umbi ugɛ
abika asɔm Arherhu-Num nu
ayɛrhe arhɛrhɛ aka abee inyã
ubinkpi umbi aka anyã, na
asi ikpombɔ inyĩnyã, abee igũ
ubinkpi umbi aka agũ na asi
igũmbɔ.>>

Unyaka arherhe uner Usamariya uwuku uze

25 Unuma nukpɔ utsa
uwɔɔ uwuku uhwɛng Íkpem
Umusa asok adɛ̃ɛ̃ na aviru
Uyesu, arhusa unga agɛ,
<<A umarhem, umum ikorhi
iguse ni ikpo urhɛ uwu
ugbagbaa?>>

26 Unga adzipa agɔr unga agɛ, <<Atsɛng agɔr agɛ usee ru ubvur Íkpem Umusa? Ungo uhwɛngo agbena?>>

27 Utsa ha adzipa agɔr agɛ, << <Ungo ibemu Uteijee Unumngo nggu amɛnngo kishoo, nu ipfungo kishoo, nu ikerngo kishoo, nu adzɛnngo kishoo.>* Ikɛi, <Ungo ibemu udɔkango ru nyaki itsikamngo.> †>>

28 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Ungo urherhe mɔnɔ. Uzĩ ukorhe rimi nu ubɛk.>>

29 Bɔr utsa ha anyã ugɛɛ unga ashia ru uvau. Nggee unga arhusu Uyesu agɛ, <<Awu ungamɔ awu undɔkamum?>>

30 Uyesu adzipa agɔr unga agɛ, <<Unera nuwɔ aka asoku Urusharhima acipa awuri izĩ Ujeriko. Unga agbopa avɛu. Umbɔ avur atorhanga, na akwɛr unga akarhărhã, unga akpurha abɔr akpe.

31 Uner uwuku udzowe idɛm-Num nuwɔ azɛ̃rhã ru utsĩndĩ hã. Unga aka anyã utsa ha aka anu, unga ayapa nu ubang utsĩndĩã azĩã akinga.

32 Nggee ikɛi, utsa uwɔɔ ru unang Urhawi,‡ ivangyɛ unga aka aba atsĩ ra anang hã anyã unga aka anu, unga ikɛi ayapa ru ubang utsĩndĩã.

33 Bɔr uner Usamariya azɛ̃rhã ru utsĩndĩ hã, aba atsĩ ra anang utsa ha aka anu. Unga aka anyã utsa ha, atorh afɛr unga.

34 Unga azĩ ru unga azĩ akũ atorhanga afire isɔɔ, na atsuke atsei nu amɛ̃ inebi ake awu agɔu ri isɔɔ ha na abope ngge. Ashupa unga atsuku uzhikanga, akũna unga akũ azĩã inɛta ri iya iki iwosha.

35 Ukpe uku usar, unga anyangi íshaa imang ivaa adzowe ru uner iya ha, na agɛ, <Uma unɛtuwa utsak uwurɛ. Umum iba ibvui ĩbamum, umum iwuri ifasamum ubinkpi ungo uku ufɛr ri itsinga.> >>

36 Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ikitatambɔ, uwukusong awu undɔku utsa ha aka agba ra abok avɛu ha?>>

37 Utsa uwuku uhwɛng Ikpem hã agɛ, <<Uwɔrɔ aka agũ atorh unga.>>

Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩ ukorhe rimi hã.>>

Ri iya Umarta nu Umaryamu

38 Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga awu ru uzɛ̃rhã nukpi, unga azĩ atsĩ ru ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ utsɛrh uwɔɔ umɔ agburh Umarta ayɛi unga ri iyanga.

39 Unga Umarta awea ru unapumbɔ itsoka igburh Umaryamu, unga asei akhapa nggu Uteijee anu igosha arherhanga.

40 Bɔr Umarta itser ubingha inyangungge amɛnnga. Unga aba ru Uyesu na arhusa agɛ, <<A Uteijee, ungo usi igũo ighong unapumɛn aka aneka umum itɔ̃ itser ikiyikami?

* **10:27** Àka anyã ikɛi: Iva 6.5. † **10:27** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. ‡ **10:32** Abi Urhawi ani iyike abika adzowe idɛm-Num.

Udɛyiwe unga aba ayika umum.>>
41 Bɔr Uteijee adzipa agɔr unga agɛ, <<A Umarta, a Umarta, amɛnngo aghong na adake ra abina arhɛrhɛ.
42 Bɔr ubina unying ukpekũ ungo uku ubee. Umaryamu aka atsũa ubin uku uzea, nu umbɔ asi íyesukumbɔ ukpɔ ru unga.>>

11

Imesu Uyesu iyi ifɛn-Num (Umat 6.9-13; 7.7-11)

1 Unuma nukpɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num ra ananga akɔɔ. Unga aka amaa, unying ra angwɛ̃ imesanga agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, umesuwa umɛn ifɛn-Num ru nyaka Uyohana aka amesuwe angwɛ̃ imesanga.>>
2 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba awuri ifɛnmbi Unum, àka agɔr agɛ,
<< <A Utɛmɛn,
atsam itsokngo isarsatake,
Iyɛrhango iba.*
3 Uma udzaa ubinghamɛn
ukpu irherɛ.
4 Uma utsũwe arhimmɛn,
ru nyaka umɛn iki isaki
itsuwe abika ashɔng
umɛn.
Niba ukũna umɛn uzĩɔ ru
undeya.†> >>
5 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Agɛ unera unying ru umbi awu ru uwɛrhɛ, unga asok azĩ ru unga ri ikɔtsuuka agɔr unga agɛ, <A uwee, uma ukɔpa imarhu uborodi itaar.
6 Ubinkutsu uwɛrha umumwi adzeku uzɛ̃rhã aba acipa ri iyamum icɛrɛ. Umum ishimum ru ubin umum iki idzowe unga.>
7 <<Mɔcɛ uwɛrhɛ ha awu ru ubã na agɔr agɛ, <Niba unyekungo umum arherhe! Umum iki ifɔmukumum ananga, umum nu awɛkacimum kishoo iki iwu ra anang inũ, isi ídɛ̃ɛ̃ iso idzaamum ubin.>
8 Umum idɛyiwa umbi, iwɛrhɛ iba isi itsu unga asok adzowuka ubin, awuri iso adzowuka ubinkpi unga aka abee, ubinkutsu uwɛrha ha asi inekuka ififɛna.
9 <<Nggee umum idɛyiwa umbi, àka afɛna awuri idzaambɔ. Àka abee umbi awuri ikpombi. Àka akwɛr angwĩ ubã awuri itsi itsuruwambɔ umbi.
10 Ubɛn unerwi aka afɛna awuri iyɛisa, unga uwuku ububee awuri ikpoa, nu unga uwuku ukwɛr angwĩ ubã awuri itsurukumbɔ unga.
11 <<Utei uwukusong ru umbi, ungwɛ̃nga aba ifɛnu ubɛrh, unga adzowe ibvui?
12 Use ungwɛ̃nga afɛnu udzee, unga adzowe unga inna?
13 Uba umbi abi amɛn aka abewe, ahwɛngmbi idzowe abin aka aze ra angwɛ̃mbi, icicang ishingge, Utɛmbi ra afã awuri idzowuka Ipfu Isarsatangge ra abika afɛna.>>

Uyesu nu Uba'arhzaburh (Umat 12.22-30; Umar 3.20-27)

* **11:2** Itsɛng ra abvur akɔɔ atoma *Ubinkpi ungo uku ubee umbɔ akorhe ru upfung ru nyaka umbɔ iki ikorhe ra afã.* † **11:4** Itsɛng ra abvur akɔɔ atoma *bɔr ufɔrh umɛn ri iyiki ibewe.*

14 Uyesu atsũwe ru utsa
uwɔɔ ipfu iyiki ibewe iki
itsu unera asi irherhunga
arherhe. Ivangyɛ ipfu iyiki
ibewe ha iki idzek, utsa
ha arherha arherhe, anera
arhɛrhɛ adzeidzeu.
15 Bɔr anera abɔɔ agɛ,
<<Uba'arhzaburh uyɛrhe ípfu
iyiki ibewe unga adzowe ijee
iyiki itsũwe ípfu iyiki ibewe
ha.>>
16 Abɔɔ avira unga agɛ unga
akorhu ubin idzeu ukpu
uwu utsar unga aka adzeku
Unum.
17 Uyesu ahwɛnga ifɛrhkɔmbɔ,
unga agɔr umbɔ agɛ, <<Ubɛn
iyɛrhe iki igau agbɛra avaa,
iyɛrha ha iwuri isita, nu iya
iki igau agbɛra avaa, iwuri
ikpɛ̃ɛ̃ke adɔkake, ike iwuri
igba ra abĩ.
18 Iyɛrhe Ushaitan
iba igasha agbɛra avaa,
iyɛrhanga iwuri idɛ̃ɛ̃ iguse?
Ubinkutsu umum igɔr rimi,
umbi agɔr agɛ umum ikũ ijee
Uba'arhzaburh itsũwe ípfu
iyiki ibewe.
19 Umum iba ikũ ijee
Uba'arhzaburh itsũwe ípfu
iyiki ibewe, abimbi akũ ijee
iyikisong atsusuwe? Angwɛ̃
imesambi awuri itsuka umbi
uvau ra arherhe akɛrɛ.
20 Bɔr, umum ĩba itsũwe ípfu
iyiki ibewe ru ubok Unum,
Iyɛrhe Unum iki ibangge ru
umbi.
21 <<Ukerkaker uner aba
agbisha abin iwa, adɛ̃ɛ̃ adzɛu
iyanga, abin iyanga awuri
iwu uku kpengkpeng.
22 Bɔr ivangyɛ uwuruwi
aka akera unga aba afũ unga
nggu ifuw, awuri ikũ ikernga
avur abin iwa ha utsa ha aka
awe ru imangmang ra ake,
na agashuwe abin iya ha.
23 <<Uwuruwi aka asi iwea
nggu umum, akpɛ̃ɛ̃ umum.
Uwuruwi aka asi ikɔnga nggu
umum, asusituwe.
24 <<Ivangyɛ ipfu iyiki
ibewe iba idzek ru unera,
iki isaki iyarhe ri inang iyiki
ikoi ibee ikpo iwiwosha ni
isi ikpongge. Ngge igɔr igɛ,
<Umum ibvui izĩ ri iyakɛ
umum iki idzek.>
25 Ngge ibvui iba itsĩ, ngge
inyã umbɔ aka ayar na ag-
bishumbɔ iya ha.
26 Mɔcɛ ngge ibvui izĩ
ikarhe ípfu iyiki ibewe iyɔɔ
utɔɔva iyiriyɛ iki ibewe
inangge ngge, ngge kishoo
iba isei umɔ. Isisei utsa ha
iyi imaataka iwuri ibewe
inangge iyi inggbaashia.>>

Igũibɛn iyi idzidzɛrhe

27 Uyesu aka arherhe rimi,
utsɛrh uwɔɔ ri ikikɔnga at-
sarhi irhaknga agɛ, <<Idorh
iwe nggu uyi uwuku umar
ungo, na akpɔm ungo!>>
28 Uyesu agɛ, <<Ĩĩ, bɔr
idorh iwu iyi abirabɛ aka agũ
Arherhu-Num na adɔsa.>>

Utsar ukpu Uyunana (Umat 12.38-42)

29 Ikikɔnga iki itoma, Uyesu
agɛ, <<Undan ukpuku ubewe
nukpi. Abee utsar idzeu, bɔr
asi ídzowukumbɔ umbɔ utsar
ukuse, awuri idzowe utsar
ukpu Uyunana ukpekũ.
30 Ru nyaka Uyunana aka
awu utsar ra aner Unineba,
rimi hã Ungwɛ̃-Ner aka iwe
ru undan ukpirɛ.

31 Ru unum ukpuku uvarha arherhe, Usarauniya uwu unɔr awuri iso adɛ̃ɛ̃ nggu abi undan ukpirɛ na atsuke uvau ru umbɔ. Ubinkutsu unga adzeka anang akika ader aba igũ itsoi Usorhomon. Nggayɛ uwuruwi aka anangnga Usorhomon awu nggimi.

32 Aner Unineba awuri iso adɛ̃ɛ̃mbɔ ru unum ukpuku uvarha arherhe nggu udan ukpirɛ na awuri itsu uvau ru ukpɔ, ubinkutsu, umbɔ adzipumbɔ ri udũwã Uyunana. Icɛrɛ uwuku unang Uyunana uwi nggimi!

Irhirhang iyor
(Umat 5.15; 6.22-23)

33 <<Unera asi ítsuka irhirhang awɔkuka, use anyangi ikikĩĩ atsĩmka irhirhang hã. Ĩ'ĩ awuri idene ngge ra anang idɛ̃ɛ̃ke, ngge itsú anera itsĩwã na anyã irhirhang hã.

34 Asungo ake awu irhirhang iyorngo. Asungo aba akerke, iyorngo kishoo iwe ri irhirhang. Bɔr asungo aba asi ikerke, iyorngo kishoo ikɛi iwu uzĩ.

35 Ungwɛ̃dzɛn utsur irhirhang hã ru ungo iwe uzĩ.

36 Nggee iyorngo kishoo iba irhangngge, ugau ukpɔɔ ushikpɔ ru uzĩ, ngge irhange ananga kishoo, ru nyaku urha utɔngvi uku usaku urhang ru ungo.>>

Uyesu ayare igoi abi Ufarisi
(Umat 23.1-36; Umar 12.38-40)

37 Ivang Uyesu aka arherhe amaa, uner Ufarisi uwɔɔ ayisa unga igha ubingha ri iyanga. Nggee unga azĩ asei ra anang ubingha.

38 Bɔr utsa Ufarisi ha aka anyã ugɛ Uyesu asi inggbaashia asorha aboknga na atirhi igha ubingha, unga adzeidzeu.

39 Mɔcɛ Uteijee agɔr unga agɛ, <<Umbi abi Ufarisi aka isaka asorh andzing akpɛwa nu itɛ̃rhĩ, bɔr unɔrkang umbi uwu abi unyɛ̃ɛ̃ nggu iyiki ibewe.

40 Umbi aguge aner! Uwuku umuna awiya, ugɛse unga amunu unɔrkang hã ikɛi?

41 Bɔr àka adzowe ubinkpi uku uwe ru unɔrkang itɛ̃rhĩ hã ra atsũwã, na abina kishoo awu atɛtɛnake ru umbi.

42 <<Atorhmbi abi Ufarisi, ubinkutsu umbi aka isaka adzowe Unum unying ra abina usɔka iyi ibɔ̃ɔ̃ iyi ayerhe na ayerhu udzau kishoo ikɛi. Bɔr umbi akpɛ̃mbi izharhe arherhe idzidzɛrhe nu ibemu Unum. Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorhe akɛrɛ ha, na aneke ikwɛɛte akɔɔ.

43 <<Atorhmbi abi Ufarisi! Ubinkutsu umbi abema anang isei aki imor ra abã ifɛn-Num na aghwe umbi ri inang izɛɛ.

44 <<Atorhmbi, ubinkutsu umbi awu ru nyaka adzakɛ umbɔ aka asi idzinmbɔ, akirakɛ anera iki izɛ̃rhã afafã ri ida ihwihwɛng.>>

45 Unying ra abika ahwɛng Íkpem Umusa agɔr unga agɛ, <<A umarhem, ungo uba

ugɔr rimi ungo urhena umɛn nukpɔ!>>

46 Uyesu agɛ, <<Atorhmbi, umbi abika amesuwe Íkpem Umusa! Ubinkutsu umbi atsuke imor Ikpem ra anera umbɔ iki ikɔka atsã, bɔr umbi nibikambi asi ibangumbi abina nggu itokmbi unying, aka iyike umbɔ.

47 <<Atorhmbi, ubinkutsu umbi adzine adzak akika aze ra abika asɔm Arherhu-Num abirabɛ ateimbi aka afɛr.

48 Rimi hã umbi adekuwe ugɛ umbi abemumbi ubinkpi ateimbi aka akorhe. Umbɔ afɛr abika asɔm Arherhu-Num nu umbi adzin adzaka.

49 Ri itsi akɛrɛ ha Unum ri itsoinga agɔr agɛ, <Umum iwuri idene umbɔ abika asɔm Arherhu-Num nu abi itsermum. Awuri ifɛre abɔɔ na adzowe abɔɔ uver.>

50 Nggee undan ukpirɛ uwuri iyɛi ufai adzirh abika asɔm Arherhu-Num kishoo umbɔ aka afɛyi ishaisha udzur ri imimunu upfunga,

51 utirhi ra adzirh Uhabirha uzĩɔ ra adzirh Uzakariya, uwuruwi umbɔ aka afɛr ra avarhu ubeu anang aka adzowe idɛm-Num ri Iya-Num. Ĩĩ, umum idɛyiwa umbi, udan ukpirɛ uwuri iyɛi ufai abin akɛrɛ kishoo!

52 <<Atorhmbi abika amesuwe Íkpem Umusa, ubinkutsu umbi avur atsak umukurhi idzursu. Umbi nibikambi asi itsĩmbi, na asi ineke abika abee itsitsĩ atsĩmbɔ.>>

53 Ivangyɛ Uyesu aka aneke anang hã, abika amesuwe Ikpem na abi Ufarisi atirhumbɔ ikpɛ̃na unga akarhãrhã, atsĩmbɔ ibeea unga ifuw nggu irhusa arherhe ra abina arhɛrhɛ,

54 Adzɛu abee idzur unga ru ubinkpi unga aka irherhe.

12

Igbiir ato nu ififita (Umat 10.26-31)

1 Ri ivangyɛ arhɛrha anera aka akɔng, afĩĩ ajang adɔka, Uyesu agbaashia arherhe arherhe nggu angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka angwɛ̃dzɛn nggu uga abi Ufarisi, iki iwu ukpukpeta.

2 Ubin usi ítsirkpɔ umbɔ aka asi ínyãmbɔ, use uwɔkpɔ umbɔ aka asi íhwɛngmbɔ.

3 Ubinkpi umbi aka arherhe ru uzĩ, awuri igũ ake ru unum ukpuku urhang, nu ubinkpi umbi aka awoyi na arherhe ru ubã, awuri idũwã ake nu atsi uvi aya.

4 <<Umbi awɛrhamum, umum idɛyiwa umbi, niba agũmbi iwei abika afɛr iyor na asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbɔ ubin.

5 Bɔr umum idɛyiwa uwuruwi umbi aka igũ iwei unga. Àka agũ iwei unga, uwuku ifɛr iyor, na awea ri ijee iyiki itsu ungo ri idzũũ urha. Ĩĩ, umum idɛyiwa umbi aka agũ iwei unga!

6 Umbɔ aki isaka agoshe anunu atɔ̃ɔ̃ ukobo avaa, bɔr Unum asi iyiruka unying ra ake.

7 Idzidzɛrhe, igwar itsimbi aka avarha ngge kishoo. Niba agũmbi iwei, umbi awu ru ugarh anangmbi anunu arhɛrhɛ.

Idɛyiwe ibibemu Ukiristo ra anera
(Umat 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

8 <<Umum idɛyiwa umbi, ubɛn uwuku urherhe ra asu anera ugɛ unga awu uwu umum, Ungwɛ̃-Ner ikɛi awuri irherhunga ugɛ uner ha awu uwu unga ra asu ípfu itser-Num.
9 Bɔr uwuruwi aka atsɛyinga ihwɛng umum ra asu anera, Ungwɛ̃-Ner ikɛi awuri itsɛyinga ihwɛng unga ra asu ípfu itser-Num.
10 Nu ubɛn uwuruwi aka arherhe irhɛm iyiki ibewe ri itsi Ungwɛ̃-Ner, awuri itsũwũkumbɔ unga, bɔr uwuruwi aka arhenu Ipfu Isarsatangge, asi ítsũwũkumbɔ unga.
11 <<Umbɔ aba akũna umbi ri iker azĩmbɔ ra abã ifɛn-Num, nu ayɛrhe, nu abi ijee, niba agũmbi ighong ikaa atsimbi, use ubinkpi umbi aka irherhe.
12 Ubinkutsu Ipfu Isarsatangge iwuri imesuwangge ubinkpi umbi aka irherhe ri ivang hã.>>

Unyaka arherhe ri itsi uguge uner ubin

13 Uwɔɔ ri ikikɔnga agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, ugɔr ungwɛ̃mɛn unga agashuwa ukammum, ra abinkɛ utɛmɛn aka akpe na abɔra umɛn.>>
14 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A utsa uner, ungamɔ atsu umum iwu uwuku utsu uvau, use uwuku ugashuwa ukammbi?>>
15 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka arhi atai, àka adɛ̃ɛ̃ ukuka nggu kishoo ikpona abin upfung, ubinkutsu urhɛ unera usi íbɛkmgbɔ ra abin upfung.>>
16 Arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Uner uwɔɔ nuwɔ awu uner ubin, abinkɛ unga aka akau ri icangnga, awu azeze akarhãrhã.
17 Unga akaifɛrhkɔ ra amɛnnga agɛ, <Umum ikorhi iguse? Ananga abɔrkeci umum iki itsu abin icangmum.>
18 <<Mɔcɛ unga agɔr itsikamnga agɛ, <Ĩhĩĩ! Ubinkpi umum iki ikorhe ukpi. Umum ibibupuwe angbanmum akɛrɛ ni idzin akika agɔnga, ni itsuke abin icangmum kishoo nu abin akɔɔ umɔ.
19 Umum iwuri igɔr itsikammum ugɛ, <<Ungo uweɔ ra abin arhɛrhɛ akirakɛ ungo iki igha imɛka irhɛrhɛ. Uwosha, nu ugha nu uhwa nu ugũibɛnngo.>> >
20 <<Bɔr Unum agɔr unga agɛ, <A ugugge! Ru untsuua ukpirɛ ungo iki ikpe. Umum inyãni ungaa awuri igha abin hã kishoo ungo uku ukɔngnge itsingo.>
21 <<Ngge iwe rimi nggu kishoo uwuku ukɔngnge itsikamnga abin upfung, na ashia ru ubin ra asu Unum.>>

Niba agũmbi ighong
(Umat 6.25-34)

22 Mɔcɛ Uyesu agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Nggee umum idɛyiwa umbi, niba agũmbi ighong nggu ibibɛkmbi, ubinkpi umbi aka

igha, use ubinkpi umbi aka itsim ra ayormbi.

23 Urhɛ unangmgbɔ abingha, nu iyor ikɛi inangngge atorho.

24 Àka arhi anyã anunu, asi idoike, asi igbɛrke, ashike ra angban akika atsu ubin igha, bɔr kishoo rimi hã Unum adzowuka umbɔ ubingha. Umbi anangmbi anunu akarhãrhã!

25 Ungamɔ ru umbi igũ ighongnga idɛ̃ɛ̃ itomungge ivanga unying ri inumyɛ unga aka ibɛk?

26 Umbi aba asi idɛ̃ɛ̃ akorhumbi ungwɛ̃rhũ ubin rimi, ude awu use utsu umbi anu igũ ighong ra abina akɔɔ?

27 <<Àka arhi anyã ífur iki iseng. Isi ihwɛpungge itser, isi isɔrngge atorho. Bɔr umum isɔma umbi uyɛrhe Usorhomon ri igɔngnga kishoo anasi igbɛra idzam ru nyaku unying ru ngge.

28 Unum aba agbɛruka idzam ru ubĩĩ usi, uku uwe irherɛ, udã umbɔ akpĩĩwe ru urha, asi ígbɛranga umbi idzam ananga ukpɔ, umbi abi imangmang iyiki ici!

29 Àka neke ikaifɛrhkɔ ubinkpi umbi aka igha, use ubinkpi umbi aka ihwa, niba agũmbi ighong abin hã.

30 Ubinkutsu, abi uzĩ ru upfung atĩna abee ikpũ abin akɛrɛ ha kishoo. Utɛmbi ahwɛnga umbi abeembi ake.

31 Bɔr àka abee Iyɛrhanga, nu abin akɛrɛ ha awuri idzaambɔ ake ikɛi.

Imesa iyiki ingwɛ̃ abin ra afã

(Umat 6.19-21)

32 <<Ukpuimum uku uci, niba agũmbi iwei, ubinkutsu Utɛmbi aka abemunga idzaa Iyɛrha ha.

33 Àka agoshe abinmbi na adzowe uhwɛka ra atsũwã. Àka agbishu ijari imangyɛ iki isi ívarngge, na angwɛ̃ abinmbi ra afã, anangkɛ abin hã asi ímaake, anangkɛ uvɛu asi íkhapunga umɔ nu adzurh asi ítsĩ aghake ake.

34 Ubinkutsu anangkɛ abinmbi aka awe, amɛnmbi ikɛi awe umɔ.

Agãrhã abika agbishi isiseimbɔ adzɛu

35 <<Àka atsim abin itsermbi na akpɔm irhirhang igar,

36 ru nyaka anerabɛ aka asei adzɛu uteiyambɔ aka idzeki irhowu ipfuna aba. Unga aka iba akwɛr angwĩ ubã, kanying umbɔ atsuruwe angwĩ ubã ru unga.

37 Awu ubin anggɔm ra agãrhã hã uteiyambɔ aka iba akpombɔ asei uku urhi. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri itsim atorho igãrhã, na agɔr umbɔ ugɛ àka asei isei, na agha ubingha, awuri iso nibikanga agashuwe umbɔ ubingha.

38 Agãrhã hã awuri igũmbɔ ibɛn unga aka aba, ri ikɔtsuuka, use ri igɔ̃kpeka, unga akpombɔ asei ukurhi adzɛu.

39 Àka ahwɛng ugɛ uteiya aba ahwɛnga ivangyɛ uvɛu aka iba ru unga, unga asi íneke unga ayar iyanga atsĩã.

40 Umbi igambi awu ufang umbi adzɛu, ubinkutsu, Ungwɛ̃-Ner awuri iba ri ivangyɛ umbi aka asi ikaimbi ifɛrhkɔ.>>

Irhirhika nu ida irhirhika agãrhã
(Umat 6.19-21)

41 Ubitru arhusa agɛ, <<A Uteijee, ungo urherhe unyaka arherhe ha ru umɛn, use ru ubɛn uner?>>

42 Uteijee agɔr unga agɛ, <<Ugãrhũ uwukusong arhika na awe ru itsoi? Awu unga hã, uteiyanga aka itsu unga irhi agãrhã iyanga, unga adzowe ubinghambɔ ri ivangngge?

43 Anggɔm awe aki ugãrhã hã uteiyanga aka iba anyã unga adɛ̃ɛ̃ itsernga rimi hã.

44 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awuri itsuke ugãrhã hã arhise abinnga kishoo.

45 Bɔr agɛ ugãrhã hã agɔr ra amɛnnga agɛ, <Uteiyamum asi íbanga ifetem,> na atirhunga ikwɛr agãrhã abɔɔ, akatsɛrh nu akatsak, na atsĩã igha na ahwa, utsɛku unga aka afĩrhã.

46 Uteiya ugãrhã hã aba ru unumkpi unga aka asi ihwɛnga, ikɛi ri ivangyɛ unga aka asi ihwɛngnga. Uteiya awuri ikwɛr unga iki ibewe na atsuke unga nggu abi uzĩ.

47 <<Ugãrhã uwuruwi aka ahwɛnga ubinkpi Uteiyanga aka abee unga akorhe, na asi ikorhunga, awuri ikwɛr unga ugwɛɛ akarhãrhã.

48 Bɔr uwuruwi aka asi ihwɛngnga ubinkpi Uteiyanga aka abee unga ikorhe, na akorhe ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃kpɔ ugwɛɛ, awuri ikwɛr unga ukunjiir. Ubɛn uwuruwi umbɔ aka adzowe unga abina arhɛrhɛ, awuri ibee abin arhɛrhɛ ru unga. Uwuruwi ikɛi umbɔ aka aneke unga abin akagɔng arhɛrhɛ, awuri ibee abin akagɔng arhɛrhɛ ru unga.

Uyesu akũ igigau aba
(Umat 10.34-36)

49 <<Umum iba itsu urha ru upfung, umum ibee urha ha utirhi ikpĩĩ icɛrɛ!

50 Bɔr iwemum ru ubɔtisima umbɔ aka ikorhuwa umum, nu uver ru umum akarhãrhã utsɛku umbɔ aka ikorhuwa umgbɔ!

51 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ikũ ididɔɔr inba ru upfung? Ĩ'ĩ, umum idɛyiwa umbi, umum ikũ igigau inba.

52 Udzur icɛrɛ, ri iyaa unying, inera itõõ awuri igasha awu agbɛra ivaa, itaar angwĩmbɔ asi íweke unying nggu ivaa, ivaa ikɛi angwĩmbɔ asi íweke unying nggu itaar.

53 Awuri igigau, utei awuri ikpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃ɛ̃ nu ungwɛ̃ɛ̃ awuri ikpɛ̃ɛ̃ utɛnga. Uyi awuri ikpɛ̃ɛ̃ unapa, unapa awuri ikpɛ̃ɛ̃ uyisa. Ukoko awuri ikpɛ̃ɛ̃ utsɛnngwɛ̃nga, utsɛnngwɛ̃ awuri ikpɛ̃ɛ̃ ukokanga.>>

Ihwɛng ivang
(Umat 16.2-3)

54 Unga agɔr ikikɔnga agɛ, <<Umbi aba anyã ufin inai udiku urhɛɛ, kanying umbi agɔr agɛ, <Inai iwuri idoingge,> ngge idoingge.

55 Umbi aba agũ ugba udze unɔr ufɛu, umbi agɛ, <Imani anii iwuri iwengge,> ngge iwengge.
56 Umbi abi ukpukpeta! Umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi idzipa abin abĩ nggu afã, bɔr ihwɛng atsar ivang iyɛrɛ umbi afɔr adambi.

Aka avarha amaa ifuw umbi nu utsĩndĩ
(Umat 5.25-26)

57 <<Awu use utsu umbi asi ivarhumbi ubin uku urhika nibikambi?
58 Umbi aba azɛ̃rhã azĩ ivarha arherhe ri iya uyɛrhe, umina asungo umbi avarha amaa nggu unga nu utsĩndĩ. Use unga ikũna ungo akü azĩã ra abika atsu uvau. Uner uwuku utsu uvau ikɛi atsuke ungo ru ubok abow ikow. Abow ikow ikɛi atsuke ungo ru ugborzĩ.
59 Umum idɛyiwa ungo, ungo usi ídzekɔ ra anang hã, utsɛku ungo iki ifai kishoo, ukobo usi íbɔrkpɔ.>>

13

Udzipa use akpe

1 Abɔɔ awu umɔ ri ivang hã, adɛyiwe Uyesu ubinkpi Ubirhatu aka atsu anernga afɛr aner Ugarhirhi atoma adzirh umbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka adzowe idɛm-Num.
2 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbɔ aka afɛr abi Ugarhirhi ha rimi hã, umbi agɔr agɛ umbɔ awu ra arhim anangmbɔ anera kishoo ru Ugarhirhi?
3 Ishingge rimi! Umum idɛyiwa umbi, umbi aba asi idzipumbi igambi, umbi kishoo awuri ikpe ru nyaka umbɔ ha.
4 Use anera usɔka nu utɔrɔk ha ubandzin uku ubupa ru Usirhuwam ufɛre umbɔ, umbi agɔr agɛ umbɔ awu ra arhim anangmbɔ anera kishoo ru Urusharhima?
5 Ishingge rimi! Umum idɛyiwa umbi, umbi aba asi idzipumbi igambi, umbi awuri ikpe ru nyaka umbɔ ha.>>

Unyaka arherhe uvorhvo uku usi ighwɛrmgbɔ ikpũrhã

6 Mɔcɛ Uyesu arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ, <<Unera nuwɔ, awu ru ucucii uvorhvo ri icangnga. Unga asok azĩã ibee ikpũrhũ uvorhvo ha, bɔr unga asi ikpoa ikpũrhã unying.
7 Unga agɔr uwuku urhise icang hã agɛ, <Amɛɛ untaar rakɛ umum iki iba inu ibee ikpurhu ucucii uvorhvo uwurɛ, bɔr umum isi ikpomum ubin ru umgbɔ. Ugbɛre umgbɔ! Awu use umgbɔ uvina abĩã?>
8 <<Bɔr uwuku urhise icang hã agɛ, <A uteiya, uneke umgbɔ, umum itsuke abĩ ru umgbɔ, ni itsuke abi ru umgbɔ ikɛi ra amɛka akɛrɛ.
9 Umgbɔ uba ughwɛrmgbɔ ikpũrhã ra akang, izea niyɔ! Umgbɔ uba usi ighwɛrmgbɔ, umbɔ agbɛre umgbɔ.> >>

Akerhuwe ukutsɛrh ru unum
ukpuku uwosha

10 Ru unum ukpuku uwosha ukpɔɔ Uyesu adɛ̃ɛ̃ amesuwe ra abã ifɛn-Num,

11 utsɛrh uwɔɔ awu umɔ ipfu iyiki ibewe iki itsuke unga irhãrhã ipfuruwe undzinga imɛka usɔka ni imɛka utɔrɔk, afɔr idɛ̃̄ ukudzik adaka.
12 Ivangyɛ Uyesu aka anyã unga, unga ayisa unga aba ru unga na agɔr unga agɛ, <<A utsɛrh ha, aka ashɔɔtambɔ ungo ri irhãrhãngo.>>
13 Mɔcɛ unga aberu uboknga atsorhe nu utsɛrh ha, kanying utsɛrh ha abera adɛ̃̄ uku udzik, na akpoi Unum.
14 Bɔr unggbaashi ubã ifɛn-Num hã agũ avɔm Uyesu aka akerhuwe ru unum ukpuku uwosha. Unga agɔr anera aka awu umɔ agɛ, <<Inuma iwu utõĩ iyi itser, aka aba ri inum hã umbɔ akerhuwa umbi, asi iwea unum ukpuku uwosha.>>
15 Bɔr Uteijee agɔr unga agɛ, <<Umbi abi ukpukpeta! Ubɛn unera ru umbi aka asi isaka agarhunga inaknga use uzhikanga ru ugbor, akũ azĩa ihwa amɛ̃ ru unum ukpuku uwosha?
16 Utsɛrh uwurɛ awu unang Uibrahim, uwuruwi Ushaitan aka abow imɛka usɔka ni imɛka utɔrɔk riyɛ. Asi izea umbɔ agarhuwe unga ru unum ukpuku uwosha?>>
17 Unga aka arherhe rimi, kishoo anggamtsaknga agũ atsa. Bɔr anera agɔm anggɔm abin idzeukɛ unga iki ikorhe kishoo.

Unyaka arherhe ishaa umastad
(Umat 13.31-32; Umar 4.30-32)

18 Uyesu arhusa agɛ, <<Iyɛrhe Unum iwu igusengge? Umum ikpanga ngge nggu use?
19 Iwe ru nyaki ishaa umastad, iyiriyɛ utsa uwɔɔ aka anyanga adoi ri icangnga, ngge iseng iba iwu ucucii, anunu akang ashiyake ra aboka.>>

Unyaka arherhe aki uga
(Umat 13.33)

20 Ikɛi unga arhusa agɛ, <<Umum ikpangu Iyɛrhe Unum nggu use?
21 Iwe ru nyaku uga, ukutsɛrh aka anyanga akayi agbiu isɔka ivaa aki akõ abvurh, ake kishoo asok afui.>>

Angwĩ ubã akika apare
(Umat 7.13-14,21-23)

22 Mɔcɛ Uyesu aka adzur utsĩndĩ uwuku izĩ Urusharhima, unga atsĩrhũ iteu iyiki ici nu iyiki igɔng anu imesuwe anera.
23 Uwɔɔ arhusa unga agɛ, <<A Uteijee, inera iwu ukunjiir ukpekũ iki ikpo ififɔrh?>>
Unga agɔr umbɔ agɛ,
24 <<Àka abima na atsĩ ra angwĩ ubã akika apare, ubinkutsu, anera arhɛrhɛ awuri ikãrhũmbɔ itsitsĩ bɔr asi ídɛ̃̄ atsĩmbɔ.
25 Uteiya aba asok afɔma angwĩ iya, umbi adɛ̃̄ ra awiya na akwɛr angwĩ iya, na ashõrhã agɛ, <A uteiya, kabɔɔ umaa utsuruwa ananga ru umɛn!>
<<Bɔr unga awuri igɔr agɛ, <Umum isi ihwɛng umbi use anangkɛ umbi aka adzek umɔ!>

26 <<Məcɛ umbi awuri igər agɛ, <E! Umɛn iki igha ni ihwa nggu ungo, ikɛi ungo umesuwa umɛn ru atsĩndĩmɛn.>
27 <<Bər unga awuri igər agɛ, <Umum isi ihwɛng umbi use anangkɛ umbi aka adzek umə! Àka asombi ru umum, abi itser iki ibewe!>
28 <<Iciu akpe nu itãi anyĩ iwe umə, aka inyã Uibrahim, nu Uishaku, nu Uyakubu, nu kishoo abika asəm Arherhu-Num ri Iyɛrhe Unum, bər umbi abɛ umbə awuri itare umbi.
29 Anera awuri idzeki igə̃kpee nu udiku urhɛɛ nu ufã nu unər, asei ri irhowu Iyɛrhe Unum.
30 Idzidzɛrhe, abəə icɛrɛ aka awe amaataka awuri iwe anggbaashia, anggbaashia awuri iwe amaataka.>>

Uyesu agũ ighong Urusharhima
(Umat 23.37-39)

31 Ri ivang hã abi Ufarisi aba ru Uyesu, agər unga agɛ, <<Usəkə nggimi, uzĩə anang akase, ugomna Uhiridu abee ifɛre ungo.>>
32 Unga agər umbə agɛ, <<Àka azĩ adɛyiwe ijui ngbako iyiki ici ha ugɛ, <Irherɛ umum iwuri itsũwũkũ ípfu iyiki ibewe, ni iwuri ikerhukũ anera, ikɛi udã rimi hã, umum imaa itsermum ikpe.
33 Ĩĩ awu ufang, umum iki izɛ̃rhũ uzɛ̃rhãmum irherɛ nggu udã, ni ikpe ikɛi. Idzidzɛrhe isi imɛ̃ngge uner uwuku usəm Arherhu-Num akpe ra awiya Urusharhima! >
34 <<Oka Urusharhima, Urusharhima! Ungo ufɛr abika asəm Arherhu-Num nu utang atarh ra abirabɛ umbə aka adene umbə aba ru umbi. Idiki isong umum iki ibee ikəng angwɛ̃mbi ananga unying, ru nyaki inũ iki isaki ikəng angwɛ̃ngge ra afɛkngge, bər umbi akpɛ̃mbi!
35 Nggayɛ awuri inekambə iyambi arhanga! Umum idɛyiwa umbi, umbi asi íbvui anyãmbi umum, utsɛku unumkpi umbi aka igər agɛ, <Idorh iwe nggu uwuruwi aka aba ri itsok Uteijee!> *>>

14

Uyesu ri iya utsa Ufarisi

1 Unum Ivangyɛ Uyesu aka atsĩ igha ubingha ri iya unggbaashi utsa Ufarisi uwəə ru ukpuku uwosha ukpəə, anera angwɛ̃dzɛn na atsu asumbə ru unga.
2 Uner irhãrhĩ iyiki iseng iyor awu umə ra asu Uyesu.
3 Uyesu arhusa abi Ufarisi ha nu abika amesuwe Íkpem Umusa agɛ, <<Ri Ikpem, imɛ̃ngge umbə akerhuwe unera ru unum ukpuku uwosha use isi imɛ̃ngge?>>
4 Bər umbə anukutata. Nggee Uyesu akpəm utsa ha na akerhuwe unga, na adene unga adzeka.
5 Məcɛ unga arhusa umbə agɛ, <<Uba unera ru umbi awu ru ungwɛ̃ use inak igba ru uvãã amɛ̃ ru unum ukpuku uwosha, umbi asi ítsũwũkumbi kanying?>>

* **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26.

6 Umbɔ ashimbɔ ru urhɛmkpi umbɔ aka irherhe.
7 Ivangyɛ unga aka anyã atsen aka atɛng anang isei aka azea asei, unga adɛyiwe umbɔ unyaka arherhe ugɛ,
8 <<Unera aba ayisunga ungo irhowu ipfuna, niba useisɔ ra anang isei aka azea, use aghwimbɔ uwɔɔ aka ananga ungo.
9 Ngge iba iwu rimi, uner irhowa ha aka ayisa umbi aba awuri igɔr ungo agɛ, <Ubɔre anang iseingo ru uner uwɔrɔ.> Ungo uso uzĩõ ra anang aka acia nggu atsa.
10 Bɔr umbɔ aba ayisumbɔ ungo irhowu ipfuna, usei ra anang aka acia, uneke uner irhowa ha aba nibikanga, ayisa ungo agɛ, <A uwɛrhɛ, uba usei nggɛɛ ra anang aka azea.> Mɔcɛ ungo uwuri iweɔ ri imor ra asu abi irhowa.
11 Ubɛn unerwi aka aberi itsinga, awuri irhɛrhuwe ike, uwuruwi aka arhɛrhuwe itsinga, awuri iberuwe ike.>>
12 Mɔcɛ Uyesu agɔr uner irhowa ha agɛ, <<Ungo uba uwuri iyisungo anera igha ubingha, use irhowa, niba uyisungo awɛrhango, nu angwɛ̃mbi, nu unangmbi nu abi ubinmbi. Ungo uba ukorhungo rimi, umbɔ aba ayisumbɔ ungo, umbɔ ifasambɔ ungo ubinkpi ungo uku ukorhe.
13 Bɔr ungo uba uwuri ikorhungo irhowa, uyisa atsũwã nu akatarhu, nu abi ishai iyor, nu abi ibvuta,
14 ungo uwuri iweɔ ri idorh. Nu ngge iki iwe ugɛ umbɔ asi ídɛ̃ɛ̃ afaimbɔ, bɔr Unum awuri ifasa ungo ru unum ukpuku usok ra akpe uwu abika arhurhika.>>

Unyaka arherhe irhowa iyiki igɔng
(Umat 22.1-10)

15 Ivangyɛ unying ru umbɔ abika asei igha ubingha aka agũ rimi, unga agɔr Uyesu agɛ, <<Idorh iwe nggu unerwi aka isei ighigha ri Iyɛrhe Unum.>>
16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Unera nuwɔ aka agbisha abin irhowa iyiki igɔngnga amaa, na aghwi abika azĩ irhowa arhɛrhɛ.
17 Ivangyɛ ivang irhowa ha iki iba imɛ̃, unga adene ugãrhãnga azĩ adɛyiwe abi ha unga aka aghwi agɛ, <Àka aba, umum iki inzɛkũ abina.>
18 <<Bɔr umbɔ kishoo atsĩmbɔ isɔm abinkɛ aka ikɛn umbɔ izizĩ irhowa ha ru ughwisha. Uwu inggbaashia agɛ, <Umum igoi icang niyɔ, awu ufang umum izĩ inyã ngge. Kabɔɔ uma aneka umum izĩ.>
19 <<Uwɔɔ agɛ, <Umum igoi inak iyiki ikau irham usɔka, umum ibee izĩ ivira ngge. Kabɔɔ uma aneka umum izĩ.>
20 <<Ikɛi uwɔɔ agɛ, <Umum inii ipfunu utsɛrh uwuku ufa, isi ídɛ̃ɛ̃ ĩbamum.>
21 <<Ugãrhã hã aba adɛyiwe uteiyanga akɛrɛ ha. Mɔcɛ amɛn uteiya iya ha adake, unga adɛyiwe ugãrhãnga hã agɛ, <Udze uzĩ ifetem, ra atsĩndĩ nu ikparavar utepa, ukarha atsũwã, nu akatarhu nu abi ibvuta, nu ashai iyor ukũba.>

22 <<Ugãrhãnga agɛ, <A uteiya, ubinkpi ungo uku ubee iki izĩ ikorhumum, bɔr ananga ana abɔrke ri iya.>
23 <<Mɔcɛ uteiya irhowa ha agɔr ugãrhãnga agɛ, <Ubvui udze utsĩrhã atsĩndĩ iteu nu arhum, utsu anera umbɔ aba atɔk iyamum.
24 Umum idɛyiwa umbi, uko unera unying ra abɔrɔ abi inggbaashi ha umbɔ aka aghwi asi íbangunga ubin irhowamum.> >>

Ayetnum akika adɔsu Uyesu
(Umat 10.37-38)

25 Anera arhɛrhɛ aka azɛ̃rhã nggu Uyesu, unga adzipa agɔr umbɔ agɛ,
26 <<Ubɛn unerwi aka iba ru umum, na asi ikpɛ̃ɛ̃ utɛnga nu uyanga, utsɛ̃nga nu awɛkacinga, angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ, use urhɛnga, unga asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesamum.
27 Ubɛn unerwi aka asi ishupu igãrhãmau ucuciia adɔsunga umum, asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesamum.
28 <<Unera unying ru umbi aba abee idzin utsurha ud-edetamgbɔ, unga asi ígbaashia asei na avarhu ubinkpi unga aka ifɛr, na anyã use unga awea ru uhwɛk ukpurukpi unga aka imaa idzina?
29 Ubinkutsu utsur unga atsu atarh idzina na afɔr imimaa adaka, ubɛn unera aka inyã, awuri inyĩrhã unga,
30 agɛ, <Umbi anyã uner uwirɛ aka atirhi idzin, na afɔr imimaa adaka.>
31 <<Use awu uyɛrhe uwukusong awuri izĩ iwa nggu uyɛrhu uwɔɔ, na asi isei avarhunga use anernga anaka agɔnga usɔka awuri idɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃mbɔ nggu abɔrɔ aka awu anaka agɔnga isɔka ivaa?
32 Unga aba asi ídɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃, unga adene itser umbɔ azĩ akpo uyɛrhe uwɔrɔ unga ana awu ukukaa, umbɔ ashɔ̃rhã abee ididɔɔr?
33 Iwe rimi hã, ubɛn unera ru umbi aka asi idzowuka abinnga kishoo, uner ha asi ídɛ̃ɛ̃ awea ungwɛ̃ imesamum.

Angwã akatãrhã
(Umat 5.13; Umar 9.50)

34 <<Angwã aze, bɔr ake aba ashike ri itonga angwã, iwuri ikorhu uguse ni iwe angwã ikɛi?
35 Ashike ri itser ri ikom icang, use ra atɔɔ irham. Umbɔ awuri itare ake.
<<Uner ato akika agũ, unga agũ.>>

15

Unyaka arherhe idɔi iyiki igwir
(Umat 18.12-14)

1 Abika ayɛsu ikirbi abĩ nu abirabɛ umbɔ aka anyanga umbɔ awu abi arhim arhɛrhɛ, aba akɔng adziir anu igosha unga,
2 abi Ufarisi nu abika amesuwe Ikpem abvun agɛ, <<Utsak uwirɛ ayɛisa abi arhim na agha nggu umbɔ!>>*
3 Mɔcɛ Uyesu arherhuwe umbɔ unyaka arherhe agɛ,

* **15:2** Àka anyã ikɛi: Irh 5.29-30.

4 <<Unera unying ru umbi
awe ru ídɔi unaka. Unying iba igwirngge, unga asi
ínekuka ídɔi isɔka utɔɔrha nu
utɔɔrha ri idɛɛ na azĩã ibee
iyiki igwir ha utsɛku unga
aka ikpo ngge?
5 Unga aba akpoa ngge,
unga agɔm na atsã ngge ra
acɛisa,
6 unga aka izĩ ri iya.
Unga ayisa awɛrhanga nu
andɔkanga ananga unying
na agɔr umbɔ agɛ, <Àka agɔm
anggɔm nggu umum. Iki
ikpomum idɔi uma hã iyiki
igwir ha.>
7 Umum idɛyiwa umbi,
iwuri iwe rimi hã, umbɔ
aka igɔmanggɔm ra afã
ri itsi uner arhim unying
uwuku udzipa anangmbɔ
abika arhika isɔka utɔɔrha ni
inera utɔɔrha iki isi ibeengge
idzidzipa.

Unyaka arherhe igwigwir uhwɛk

8 <<Use, utsɛrh uwukusong
awe ru íshaa imang usɔka,
ishaanga unying igwirngge,
unga asi ígaar urhirhang,
na ayar iya kishoo na
angwɛ̃dzɛn abee utsɛku unga
aka ikpo?
9 Unga aba akpoa, unga iy-
isa awɛrhanga nu undɔkanga
na agɔr umbɔ agɛ, <Àka agɔm
anggɔm nggu umum iki ikpo-
mum ishaa uhwɛk ha iki ig-
wir.>
10 Umum idɛyiwa umbi,
iwuri iwe rimi hã, awu ubin
anggɔm ra asu ípfu itser-Num
ri itsi uner arhim unying
uwuku udzipa.>>

Unyaka arherhe ungwɛ̃ uwuku uzhuzhoma

11 Uyesu arherhe agɛ,
<<Unera nuwɔ awu ra
awɛkatsa avaa.
12 Uwuku ucia agɔr utɛnga
agɛ, <A utɛ, ugashuwa
ukammum.> Mɔcɛ utɛnga
agashuka ukammbɔ.
13 <<Akpurha amaa inuma
ukunjiir, uwuku ucia akarha
abinnga kishoo, azĩã abĩ akɔɔ
nu udĩ ukpuku uder. Mɔcɛ,
unga afɛruka abinnga ru
ugba.
14 Unga aka amaawe
abinnga kishoo, imerh iso
imaangge abĩã, unga atsĩã
iyaki imerh.
15 Unga asok azĩ awea
ugãrhã utsa uwɔɔ ra abĩ hã,
utsa ha atsuke unga azĩ idzɛu
arhede ra agborke.
16 Unga abee igha ubingha
arhede ha, unera asi id-
zowuka unga ubin.
17 <<Ivangyɛ unga aka
atsĩ ra amɛnnga, unga agɛ,
<Agãrhã awu asong ri iya
utɛmum, umbɔ iki igha ashur
na abɔre? Nu umum iwuri
ikpemum ri imerh.
18 Umum iso izĩ ru utɛmum
igɔr unga igɛ, a utɛ, umum iki
ikorhu ubin arhim ru Unum,
ni ishɔiwamum ungo.
19 Umum isi ibvui
imɛ̃mum umbɔ ayisa umum
ungwɛ̃ngo. Unyanga umum
ru nyaku ugãrhãngo.>
20 Mɔcɛ unga asok azĩã ru
utɛnga.
<<Bɔr unga ana adzeka
ukuka nu utɛnga anyã unga,
atorh afɛr unga, unga atĩ
azĩã akarha unga awuma na
ashor atamnga.

21 <<Ungwɛ̃nga agɔr unga agɛ, <A utɛ, umum ikorhu ubin arhim ru Unum ni iki ishɔiwamum ungo. Umum isi imɛ̃mum umbɔ abvui ayisa umum ungwɛ̃ngo.†>

22 <<Bɔr utesa agɔr agãrhãnga agɛ, <Àka akũ atorho aka aze aba atsĩme unga ifetem. Àka atsuke imangto ri itoknga na abadak ra adaknga.

23 Àka atsĩ adzur ungwɛ̃ inak iyiki isenga, aba angwãna. Umɛn izɛk irhowa igɔmanggɔm.

24 Ubinkutsu ungwɛ̃mum uwɛrɛ ha aka akpea na azir ikɛi, aka agwira bɔr icɛrɛ umɛn iki ikpomɛn.> Mɔcɛ umbɔ atsĩmbɔ irhowa.

25 <<Umbɔ ana awe ru irhowa ha, ungwɛ̃nga uwuku ukũa awu ra arhum. Unga aka adzeka arhum aba ayo ri iya, unga agũ anggang nu azer atɔkuke iya.

26 Nggee unga ayisu ugãrhã unying na arhusa unga agɛ, <Awu use uni izãrhã?>

27 Unga agɔr unga agɛ, <Ungwɛ̃mbi aka abanga, utɛngo atsu umbɔ angwã inak iyiki isenga, akorhi irhowa, unga aka aba atsĩ ukuker.>

28 <<Ungwɛ̃mbɔ uwuku ukũa amɛnnga adake, unga akpɛ̃ɛ̃ itsĩ ri iya, nggee utɛnga adzek ashɔ̃rhã unga.

29 Bɔr unga agɔr utɛnga agɛ, <Unyã! Imɛk iyɛrɛ kishoo umum ikapa ungo, inasi ikpɛ̃mum igũna ungo idiki unying. Rimi hã ungo unasi idzaango umum ibũ iyiki ici umum ikorhumum irhowa nggu awɛrhamum.

30 Bɔr ungwɛ̃ngo uwuruwi aka azĩ afɛre abinngo nggu akatsɛrh aba ri iya, ungo ungwãnuwe ungwɛ̃ inak iyiki isenga ru unga!>

31 <<Utɛnga agɛ, <Oka ungwɛ̃mum, ungo uwu nggu umum ubɛn ivang, ubɛn ubinmum, uwu ukpungo.

32 Bɔr imɛ̃ngge umɛn ikorhi irhowa ni igɔmanggɔm, ubinkutsu ungwɛ̃mbi uwuruwi aka akpe, aka azira, uwuruwi aka agwir, umbɔ aka akpombɔ unga.> >>

16

Unyaka arherhe ri itsi uner itser ataba

1 Uyesu adɛyiwe angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Unera nuwɔ awu uner ubin, umbɔ adɛyiwe unga agɛ, <Uner uwuku udzɛu itserngo anu ikorhe ataba nggu abinngo.>

2 Nggee unga ayisu uner itsernga hã arhusa agɛ, <Umum ini igũshu use ri itsingo? Ukũ ubvur itserngo uba uvarhe umum inyãni kishoo, ubinkutsu ungo usi íweɔ uner itsermum.>

3 <<Uner itser ataba ha akaifɛrhkɔ ra amɛnnga agɛ, <Umum ikorhi iguse icɛrɛ? Uteiyamum uwi awuri iwayiwe umum ri itser. Umum uwi ishimum ri iker iyiki ikau irham, ni iwu ra atsa akika afɛn ifɛn.

† **15:21** Abvur akɔɔ aki inggbaashia agɔr agɛ *ungwɛ̃. Utsu umum iwu ugãrhãngo.*

4 Umum ihwɛng ubinkpi
umum iki ikorhe, umbɔ aba
awayikumbɔ umum ri itser
nggimi, anera awuri iyaimbɔ
umum ra ayambɔ.>

5 <<Nggee unga ayisa abika
agha uvɛrh ru uteiyanga uny-
ing anying, unga arhusu ing-
gbaashia agɛ, <Uteiyamum
adɔsa ungo itikisong?>

6 <<Unga agɔr unga agɛ,
<Ídzum atsei anaka utɔrɔk.>

<<Mɔcɛ uner itser ataba ha
agɔr unga agɛ, <Unyangu ub-
vur uvɛrhngo ifitem, utsɛng
anaka ana.>

7 <<Mɔcɛ unga arhusu uwu
uvaa ikɛi agɛ, <Adɔsa ungo
itikisong?>

<<Unga agɔr agɛ, <Ambãĩ
itsem, unaka unying.> Unga
adɛyiwe unga agɛ, <Unyangu
ubvur uvɛrhngo, utsɛng isɔka
utɔrɔk.>

8 <<Uteiya ha akpoi uner
itser uwuku uda irhirhika ha,
ubinkutsu akorhi ifɛrhɛ ha
nggu isarasu. Anera ru up-
fung ukpirɛ akorhi ifɛrhɛmbɔ
nggu itsoi anangmbɔ abika
adɔsu Unum.

9 Umum idɛyiwa umbi, àka
akũ abin upfung akũ akpowe
itsikammbi awɛrhɛ, abinmbi
aba amaake, umbɔ ayɛi umbi
ra aya aki ugbagbaa.

10 <<Uwuruwi aka awe ru
imangmang nggu ubin uku
uci, awuri iwea ri imang-
mang ru ubin ukpuku urhɛ.
Uwuruwi aka ashia ri imang-
mang ru ubin ukpuku uci, asi
íwea ri imangmang ru ubin
ukpuku urhɛ.

11 Nggee umbi aba ashimbi
ri imangmang ra abin upfung
ukpirɛ, ungaa idzaa umbi
abin aki idzidzɛrhe?

12 Umbi aba isaka ashimbi
ri imangmang ra abin anera,
ungaa idzaa umbi abin aki
ukammbi?

13 <<Ugãrhã asi ídɛ̃ɛ̃ atɔ̃wũka
itser ra ateiya avaa. Unga
awuri ibema unying na akpɛ̃ɛ̃
uwɔrɔ, unga awuri idzowe
itsinga ru unying na akpɛ̃ɛ̃
uwɔrɔ. Ungo usi ídɛ̃ɛ̃ ud-
zowukɔ itsingo ru Unum nu
uhwɛk.>>

14 Abi Ufarisi abika abemu
uhwɛk, aka agũ akɛrɛ ha
kishoo, umbɔ acatu Uyesu.

15 Unga agɔr umbɔ agɛ,
<<Umbi azharhe arherhe aka
aze ra asu anera, bɔr Unum
ahwɛnga amɛnmbi. Ubin uku
uze ra asu anera, uwu ubin
ishĩ ra asu Unum.

Itomi imesi iyɔɔ

16 <<Imesi Íkpem Umusa nu
abvur abika asɔm Arherhu-
Num, umbɔ aka adũwã utsɛki
ivang Uyohana. Udzur ri
ivang hã, umbɔ aka anu
idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi
Iyɛrhe Unum, nu ubɛn unera
abee itsĩ ri ngge ri inggang.

17 Asi ighonga afã nggu abĩ
aki imaa, bɔr ishia unying ri
Íkpem Umusa isi ífɔ̃rhũngge.

18 <<Ubɛn unera aka
iwayiwe utsɛ̃nga na apfuna
utsɛrh uwukuse, unga awu ra
arhim itoma-dak, nu unera
aka ipfunu utsɛrh uwuku
uwuwayi, awu ra arhim
itoma-dak.

Uner ubin nggu Urhiazaru

19 <<Uner ubin nuwɔ aka
isaka atsim atorhi imang
azezerake, unga awe ri
igũibɛn ubɛn unuma.

20 Ra angwĩ iyanga, utsũwã
nuwɔ agburh Urhiazaru anu
umɔ, awu nggu isɔɔ iki imaa
iyornga.
21 Unga abee igha awushu
ubingha aki igbei, ra adak
utebur uner ubin hã. Ijui iki
isaki iba irhɛn isɔɔnga hã.
22 <<Ivanga iki imɛ̃ uner
ifɛn hã akpea. Ípfu itser-
Num ishupa unga ikũ izĩngge
ri igbɔm Uibrahim. Ikɛi, uner
ubin hã akpea, umbɔ adzake
unga.
23 Ra anang isei abika
akpukpe, ra anangkɛ unga
aka agũ uver, unga abera
asunga anyã Uibrahim
ukuka nu Urhiazaru ri
igbɔmnga.
24 Nggee unga ayisa unga
agɛ, <A Utɛtɛ Uibrahim,
umaa ugũ atorh umum
nu udene Urhiazaru unga
ashɔmu itoknga ra amɛ̃ na
arhor adɔnga arhɛmmum,
ubinkutsu umum iwe ru uver
ri idzũũ urha ukpirɛ.>
25 <<Bɔr Uibrahim agɔr
unga agɛ, <A ungwɛ̃mum,
uyita ri ivangyɛ ungo uku
uwe ru urhɛ. Ungo uyɛisa
abin aka aze nu Urhiazaru
ayɛisa abin aka abewe, bɔr
icɛrɛ umbɔ afituwe unga
nggimi ungo uwe ru uver.
26 Asi iwea akɛrɛ ha
ukpekũ, bɔr ra ateumɛn nggu
umbi, aka atsu ughorkaghor
umbumbang uteitasamgbɔ
utsur anera asoki nggimi
abambɔ ugarmbi, use unera
adzek ugarmbi abanga ru
umɛn.>
27 <<Unga agɛ, <A utɛ,
umum ishɔ̃rhã ungo, uma
udene Urhiazaru unga azĩ ri
iya utɛmum,
28 ubinkutsu umum iwe ra
angwɛ̃mɛn atɔ̃ɔ̃. Umum ibee
unga arherha umbɔ, utsur
umbɔ abambɔ ra anang akɛrɛ
ha aki uver ha.>
29 <<Uibrahim agɛ,
<Awembɔ ru Umusa nu abika
asɔm Arherhu-Num, uneke
umbɔ akpeto ra abi ha.>
30 <<Unga agɛ, <A utɛ
Uibrahim, ĩ'ĩ, unera aba
adzek ra abika akpe azĩ
ru umbɔ, umbɔ awuri
idzipumbɔ.>
31 <<Unga agɔr unga agɛ,
<Umbɔ aba asi ikpembɔ ato
ru Umusa nggu abika asɔm
Arherhu-Num, umbɔ asi
ígũmbɔ unerwi aka idzeka
akpe.> >>

17

Arhim, imangmang, nu itser
(Umat 18.6-7,21-22; Umar 9.42)

1 Uyesu agɔr angwɛ̃ ime-
sanga agɛ, <<Ubinkpi uku
itsu anera agba ra arhim,
awu ufang ukpɔ uba, bɔr
atorh uner ha aka itsu ukpɔ
uba.
2 Nu unerwi aka itsu
unying ra awɛkaci abɛrɛ agba
ra arhim, ugba umbɔ abope
ukɔ igɔ ru urhɔknga na atare
unga atsĩ ru ughorkaghor
ukau ukugɔng.
3 Nggee àka akpɔm atsimbi.
<<Undɔkango aba agbaa ra
arhim, utsɛrha unga. Unga
aba nekuka, utsũwe unga.
4 Unga aba agbaa uvau
ru ungo idikunga utɔɔva ru
unuma unying, na aba idiku

utɔɔva agɛ, <Iki inekukũ,> utsũwe unga.>>

5 Abi itser Uyesu agɔr agɛ, <<Uteijee, utomuwa imangmangmɛn.>>

6 Uteijee agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba awembi ri imangmang ukunjiir ru nyaki ishaa umastad, umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi ucucii ipfum uwurɛ agɛ, <Ubvurhi nu udɔnna ru ukau,> umgbɔ uwuri igũmgbɔ umbi.

7 <<Awu ungamɔ ru umbi aka iwe ru ugãrhã uwu irham use uwuku udzɛu ídɔinga, aka idzeku usi aba, unga agɔr unga agɛ, <Uba ifitem, uba usei nu ugha ubingha>?

8 Asi ígɔra rimi, bɔr unga awuri igɔr ugãrhãnga hã ugɛ, <Utɔng ukorhu ubingha ukũwã umum igha ni ihwa imaa, nu ungo udɔrhu ugha nu uhwa>

9 Awuri itara uwɛɛ ru ugãrhã hã aka adɔsa arherhanga?

10 Nggee umbi awe rimi hã, umbi aba adɔsumbi abina kishoo umbɔ aka adɛyiwa umbi. Umbi awuri igɔr agɛ, <Umɛn isi iwemɛn ubin, umɛn iwu agãrhã. Umɛn ikpurhi itɔ̃ itseryɛ iki iwe iyimɛn.> >>

Uyesu akerhuwe abi irhãrhĩ ingbim usɔka

11 Icɛ Uyesu awu ru uzãrhã ukpuku uzĩ Urusharhima, unga azɛ̃rhã ra atsom Usamariya nggu Ugarhirhi.

12 Unga aka atsĩ ru ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ akatsak abi irhãrhĩ ingbim usɔka agbanga unga, adɛ̃ɛ̃ ukuka.

13 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Uyesu, Uteiya, ugũ atorh umɛn!>>

14 Ivangyɛ unga aka anyã umbɔ, unga agɛ, <<Àka azĩ ra abika adzowe idɛm-Num umbɔ anyã umbi.>> Umbɔ awu ru utsĩndĩ uwuku uzĩ, na akerhumbɔ.

15 Unying ru umbɔ aka anyã unga aka akerhunga, unga abvui aba atsu ivum akpoi Unum.

16 Unga aba agba ra adak Uyesu na atar uwɛɛ ru unga. Unga uwi awu uner Usamariya.

17 Uyesu arhusa agɛ, <<Asi iwea inera usɔka kishoo aka akerhe? Abɔrɔ utɔɔrha angwɛ̃mbɔ?

18 Awu use ukpɔ utsu akpurha awu utsen uwurɛ ikiyikanga unga abvui aba ikpoi Unum?>>

19 Mɔcɛ unga agɔr unga agɛ, <<Usisok uzĩɔ. Imangmangngo ngge ikerhuwe ungo.>>

Ibiba Iyɛrhe Unum (Umat 24.23-28,37-41)

20 Unuma nukpɔ abi Ufarisi arhusa unga agɛ Iyɛrhe Unum iwuri iba ukang? Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ibiba Iyɛrhe Unum isi íwengge ubinkpi umbi aka inyã ra asumbi,

21 Unera asi ígɔra agɛ, <Àka anyã nggayɛ,> use <Nggayɔ,> ubinkutsu Iyɛrhe Unum iwu nggu umbi.>>

22 Məcɛ unga agər angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Ivanga niyə ibarə, umbi aka ibee inyã unuma unying ri inum Ungwɛ̃-Ner, bər umbi asi ínyãmbi.
23 Anera awuri igər umbi agɛ, <Àka anyã nggawi ri nggimi,> use <Nggawə ru nggəə.> Niba azĩmbi, niba adəsumbi umbə.
24 Ubinkutsu unum Ungwɛ̃-Ner uwuri iwe ru nyaki inai iki inyaka irhangnge afã, usok ru ubang upfunga nggəə uzĩ ubang ukpərə.
25 Bər awu ufang unga aka igbaashia ahwa uver abina arhɛrhɛ nu undan ukpirɛ ukpɛ̃kpə unga.
26 <<Ru nyaka ngge iki iwe ri inum Unuhu, rimi hã ikɛi ngge iki iwe ri ivang Ungwɛ̃-Ner.
27 Anera agha na ahwa, apfuna na apfunuwe, utsɛku unumkpi Unuhu aka atsĩ ru nggaa ukhukhəə amɛ̃, məcɛ amɛ̃ isopfung aba atsĩme umbə kishoo.
28 <<Iwe ru nyaka ha ri inum Urhutu, anera aka agha na ahwa, agoi na agoyiwe, akau irham na adzin idzin.
29 Bər ru unum Urhutu aka adzeka ru Usədəm, umbə atsuke urha nggu akãã urha adzeka afã aba atsĩme umbə kishoo.
30 <<Ĩĩ, iwuri iwe rimi hã ru unum Ungwɛ̃-Ner aka idzeka.
31 Ru unum hã uwuruwi aka awu afafã ni itsi uvi iyanga na abinnga awu ra abĩ, unga niba acipuwanga inyanga ake. Rimi hã ikɛi, uwuku uwe ru usi, niba abvui abanga ri iya.
32 Àka ayitu utsɛrha Urhutu.
33 Kishoo abika abee ifərh urhɛmbə, umgbə uwuri igwirmgbə. Kishoo abika agwirhuwe urhɛmbə, afufərh umgbə.
34 Umum ididɛyiwa umbi, nu utsuu ukpu ha awuri inyãmbə inera ivaa nu ukoma unying. Awuri nyanguwe unying na abəre unying.
35 Akatsɛrh avaa aka idɛ̃ɛ̃ igəə ananga unying. Awuri nyanguwe unying na abəre unying.>>*
37 Umbə arhusa unga agɛ, <<Awuri iwe rinɛɛ Uteijee?>>
Unga agər umbə agɛ, <<Anangkɛ ukom uku uwe, anang hã amgbɛpɛ iki ikəng.>>

18

Unyaka arherhe utsɛ̃rhãpfu aka angipa

1 Məcɛ Uyesu adɛyiwe angwɛ̃ imesanga unyaka arherhe aki ifɛn-Num ubɛn ivang na aneke igũ azhe.
2 Unga agɛ, <<Utepa nukpə uner uwuku utsu uvau aka asi igũa iwei Unum, asi ihwɛngnga unera.
3 Ru uteu ha utsɛ̃rhãpfu ruwə akɛyi ru utsa ha anu igər unga agɛ, <Umaa utsĩ ra ateu umum nggu abika akpɛ̃na umum.>
4 <<Unga atirhi akpɛ̃ɛ̃, bər unga abvui agər ra amɛnnga

* **17:35** Abvur akəə aki itsɛng abok aki isha agərke ikɛi ugɛ, 36 *Akatsak avaa ri ichang irham, awuri nyanguwe unying na abəre unying.*

agɛ, <Umum ihwɛng ugɛ umum isi igũmum iwei Unum, ni isi ihwɛng anera,
5 bɔr utsɛ̃rhãpfu uwurɛ akɛna umum iwiwosha. Umum ima iyike unga, utsur ikikɛyanga izhengge umum.> >>
6 Uteijee agɛ, <<Àka agũ ubinkpi uner uwuku utsu uvau uwu amɛn aka atãrhã aka arherhe.
7 Unum asi íkorhuka anernga aka asɛng abinkɛ aka arhika, abirabɛ aki iciu ru utsuu na atenum ru unga? Unga awuri adɔ̃rhũnga ri iyike umbɔ?
8 Umum idɛyiwa umbi, awuri iyikuka umbɔ ifitem ikɛi ru ubinkpi umbɔ aka abee. Bɔr Ungwɛ̃-Ner aka iba, awuri ikpoa imangmang ru upfung?>>

Unyaka arherhe uner Ufarisi
nu uner uwuku uyɛisu ikirbi abĩ

9 Ra abirabɛ aka adzowe imangmang ra atsimbɔ agɛ umbɔ arhika, na anu iyɛɛi abikase, Uyesu arherhe unyaka arherhe ugɛ,
10 <<Inera ivaa atsĩ ifɛn-Num ru ufɔm Iya-Num, unying awu utsa Ufarisi, uwu uvaa awu uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ.
11 Uner Ufarisi ha asok abera adɛ̃ɛ̃ afɛn-Num ri itsikamnga agɛ, <A Unum, umum itar uwɛɛ ĩdzaa ungo umum iki isi iwemum ru nyaka avɛu, abika ida irhirhika, abika atoma-dak, use uwuku uyɛi ikirbi abĩ uwurɛ.
12 Umum ikpem igha ubin idiki ivaa ri inuma utɔɔva, ni idzowe unying ra abina usɔka ra abinkɛ umum iki ikpo kishoo.>
13 <<Bɔr uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ hã adɛ̃ɛ̃ uku uka. Asi ibera asunga arhisa afã, bɔr abangu ikɔknga na agɛ, <A Unum, ugũ atorh umum uner arhim.>
14 <<Umum idɛyiwa umbi, uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ hã abvui azĩ ri iyanga, Unum anyanga unga awu uner uwuku urhika, bɔr asi inyangu utsa uwɔrɔ awea rimi. Ubɛn unerwi aka aberi itsinga, awuri irhɛrhuwe ike. Nu uwuruwi aka arhɛrhi itsinga, awuri ibiberuwe ike.>>

Uyesu nggu angwɛ̃rhã awɛkaci
(Umat 19.13-15; Umar 10.13-16)

15 Anera ikɛi akũ angwɛ̃rhã awɛkaci aba ru Uyesu abanga umbɔ. Angwɛ̃ imesanga aka anyã rimi, umbɔ atsɛrha umbɔ.
16 Bɔr Uyesu ayisa awɛkaci ha azĩ ru unga, na agɛ, <<Àka aneke awɛkaci aba ru umum, Àka niba akɛnmbi umbɔ, Iyɛrhe Unum iwu iyi ikpũmbɔ.
17 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn unerwi aka asi iyɛisa Iyɛrhe Unum ru nyaku uwɛkuci, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri ngge.>>

Uyɛrhe uner ubin
(Umat 19.16-30; Umar 10.17-31)

18 Uyɛrhu Uyahuda uwɔɔ arhusa unga agɛ, <<A

umarhem uwuku uze, umum ikorhe uguse ni ikpo urhɛ uwu ugbagbaa?>>

19 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu ungo uyisa umum uwuku uze? Uwuku uze ashia, Unum ukpekũ awu uwuku uze.

20 Ungo uhwɛngo íkpem iyɛrɛ, <Niba ufɛrɔ unera, niba utomungo-dak, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugbɛrɔ angwĩ utsukukɔ unera, udzowe igɔng ru utɛngo nu uyango.> *>>

21 Uwɛdzɛm hã agɛ, <<A umarhem, umum iki idɔsumum akɛrɛ ha kishoo rimɔ̃ɔ̃, utirhi ri iwɛ̃nci.>>

22 Uyesu aka agũ rimi, unga agɔr unga agɛ, <<Ungo ubɔr ubina unying ukpekũ. Ugoshe abinngo kishoo, udzowe uhwɛka ra atsũwã, nu uba udɔsa umum. Mɔcɛ ungo uwuri iweɔ ru ugbɛta urhɛrhɛ ra afã.>>

23 Unga aka agũ rimi, amɛnnga aghong akarhãrhã, ubinkutsu unga awu uner ubin akarhãrhã.

24 Uyesu arhi unga na agɔr agɛ, <<Aghong uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe Unum.

25 Idzidzɛrhe, uwuri ighwɔrhungge Urhakumi utsĩ ra angwĩ inepurha nu uner ubin aka itsĩ ri Iyɛrhe Unum.>>

26 Abika agũ rimi, arhusa agɛ, <<Ungaa adɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh?>>

27 Uyesu agɛ, <<Ubin ukpuku unang anera, Unum ananga ukpɔ.>>

28 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Umɛn abɛ ineke abinmɛn kishoo ni idɔsa ungo!>>

29 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unera asi íneke iya use utsɛrh, use angwɛ̃mbɔ, use ateinga, use awɛkaci ri itsi Iyɛrhe Unum,

30 na asi ikpoa arhɛrhɛ ru udan ukpirɛ, ru unum upfung uku ufa uku iba ikɛi unga akpo urhɛ uwu ugbagbaa.>>

Uyesu abvui arherha arherhe akpenga

(Umat 20.17-19; Umar 10.32-34)

31 Uyesu akũna umbɔ usɔkdũmɛn azĩ ri ibanga, na adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Umɛn izĩ ufã Urusharhima, nu kishoo abinkɛ abika asɔm Arherhu-Num aka atsɛng ri itsi Ungwɛ̃-Ner awuri itsuafɛrke.

32 Awuri idzowe unga ra abok atsen abi Uyahuda. Umbɔ awuri iyɛia unga, arhena unga, ashau aci atsuyiwe unga, awuri ikwɛr unga, na afɛre unga.

33 Ru unum untaar unga awuri isoka ikɛi.>>

34 Bɔr angwɛ̃ imesanga asi igũ arherhanga ataimbɔ. Agbena awuwɔk ru umbɔ, nu umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi unga aka arherhe.

Uner ibvuta asunga ayanguke

(Umat 20.29-34; Umar 10.46-52)

* **18:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.12; Iva 5.16-20.

35 Uyesu aka ayoku Ujeriko,
uner ibvuta asei nu ubang
utsĩndĩã anu ifɛn.
36 Ivangyɛ unga aka agũ
ititɔng anera arhɛrhɛ, unga
arhusa agɛ awu use uni
izãrhã?
37 Umbɔ adɛyiwe unga agɛ,
<<Uyesu uner Unazarat unga
atɔng.>>
38 Unga atsarhi irhaknga
ayisa agɛ, <<Uyesu! Ungwɛ̃
Udauda! Ugũ atorh umum!
>>
39 Abika azɛ̃rhã ra asu
Uyesu atsɛrha unga agɛ unga
unukutata, bɔr unga agbisha
atsarhi irhaknga agɛ, <<A
Ungwɛ̃ Udauda! Ugũ atorh
umum.>>
40 Uyesu adɛ̃ɛ̃ na atsu umbɔ
akũ uner ibvuta ha aba ru
unga. Unga aka aba ukhapa,
Uyesu arhusa unga agɛ,
41 <<Ungo ubee umum iko-
rhuwa ungo use?>>
Unga agɛ, <<A Uteijee,
umum ibee ikpo inyã
anang.>>
42 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Uyɛi inyinyãngo. Imang-
mangngo ngge ikerhuwa
ungo.>>
43 Kanying asunga ayan-
guke, unga adɔsu Uyesu na
akpoi Unum. Anera kishoo
aka anyã rimi, umbɔ akpoi
Unum ikɛi.

19

Uzakka uner uwuku uyɛi ikirbi abĩ

1 Uyesu aka atsĩ ru Ujeriko,
na azɛ̃rhã atɔng.
2 Uner uwɔɔ umɔ itsoka ig-
burh Uzakka, unga awu ung-
gbaashi abika ayɛi ikirbi abĩ,
na awu ru ubin akarhãrhã.
3 Abee inyã ungamɔ awu
Uyesu ha. Bɔr Uzakka akpi-
nunga asi idɛ̃ɛ̃ anyãã Uyesu,
anera arhɛmbɔ.
4 Nggee unga atĩ agbaashia
azĩ afũ nggaa ucucii abee
inyã unga, Uyesu ani itɔng
udika ha.
5 Uyesu aka azĩ atsĩ ra
anang ucucii ha, unga abera
asunga afafã na agɔr unga
agɛ, <<A Uzakka, ucipuwa
ifififitem, awu ufang umum iki
icipa ri iyango irherɛ.>>
6 Nggee iki ifififitem unga ah-
warha acipuwa aba agbanga
unga nggu agɔm.
7 Anera kishoo aka anyã
rimi, umbɔ atirhi ibvun
arherhe agɛ, <<Unga azĩ iwu
utsen uner arhim.>>
8 Bɔr Uzakka asok adɛ̃ɛ̃ na
agɔr Uteijee agɛ, <<A Uteijee,
unyã! Icɛrɛ umum idzowe
uteng abinkɛ umum iki iwu
ra ake ra atsũwã, ni ifase
idikunga inaa ra abirabɛ
umum iki igha urhambɔ ri
iyɛi ikirbi abĩ.>>
9 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Ififɔrh iki itsĩngge ri iya
ikɛrɛ irherɛ, ubinkutsu utsak
uwurɛ iganga awu unang
Uibrahim.
10 Ungwɛ̃-Ner aba ibee
abirabɛ aka agwir, na afɔrh
umbɔ.>>

Unyaka arherhe uazurhfa usɔka
(Umat 25.14-30)

11 Anera aka anu igosha
akɛrɛ ha, unga atsĩã
irherhe unyaka arherhe,
ubinkutsu unga aka
ayoka itsĩ Urusharhima,
umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ use
Uyesu awuri itsu Iyɛrhe

Unum idzeka kanying ru Urusharhima.
12 Unga agɛ, <<Utsa uwɔɔ aka akpo imar iyiki ize asok azĩã itsim iyɛrhe ra abĩ akɔɔ, ra anang aka ader, na abvui aba ra abĩnga.
13 Nggee unga ayisa agãrhãnga usɔka, agashuwe umbɔ imang uazurhfa unying anying,* na agɔr umbɔ ikɛi agɛ, <Àka akũ imang hã adzipa utsɛku umum iki iba.>
14 <<Bɔr abi utepunga akpɛ̃mbɔ unga, umbɔ adene itser umbɔ azĩ agɔr unga agɛ, <Umɛn isi ibemumɛn ungo uwu uyɛrhamɛn.>
15 <<Umbɔ aka atsĩme iyɛrhanga, unga abvui aba ri iya. Unga atsu umbɔ ayisuwe agãrhãnga hã, unga aka adzowe imang hã. Abee inyã angwĩkɛ umbɔ aka akpo atoma ri idzidzipambɔ.
16 <<Uwu inggbaashia aba adɛ̃ɛ̃ ra asunga na agɛ, <A uteiya, imang uazurhfango hã ikũwã umum uazurhfa usɔka.>
17 <<Uteiyanga agɛ, <Ĩhĩĩ, ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhũ uwuku uze, ubinkutsu ungo uweɔ ri idzidzɛrhe ru ubin ukpuku uci, umum iwuri ĩdzaamum ijee itepa usɔka.>
18 <<Uwu uvaa aba agɛ, <A uteiya imang uazurhfango hã ikũwã umum uazurhfa atɔ̃ɔ̃.>
19 <<Uteiyanga agɔr unga agɛ, <Ĩhĩĩ, ungo udɛ̃ɛ̃, ugãrhũ uwuku uze, ubinkutsu ungo uweɔ ri idzidzɛrhe ru ubin ukpuku uci, umum iwuri ĩdzaamum ungo iyɛrhe itepa itɔ̃ɔ̃.>
20 <<Mɔcɛ ugãrhũ uwɔɔ aba agɛ, <A uteiya, imang uazurhfango hã iyɛ, umum iwɔke ru utatorho.
21 Umum igũ iwei ungo, ungo ughong ikorhi ifɛrhɛ. Nu ubema abinkɛ ungo uku usi ingwɛ̃ɔ, nu ugbɛrɔ ubinkpi ungo uku usi idosɔ.>
22 <<Unga agɔr unga agɛ, <Ungo ugãrhã uwuku utãrhã, umum ikũ arherhe angwĩngo itsu ungo uvau. Ungo uhwɛngngo umum ighong ikorhi ifɛrhɛ, ni ibee abinkɛ umum iki isi ingwɛ̃mum, ni ĩgbɛtũ abinkɛ umum iki isi idoimum?
23 Awu use utsu ungo isi itsukukɔ imangmum ru ubanki, umum iki iba icɛrɛ iyɛi ngge nggu angwĩngge?>
24 <<Mɔcɛ unga agɔr abika adɛ̃ɛ̃ umɔ agɛ, <Àka ayɛise imang uazurhfamum unying hã ru unga, àka adzowe ru uwɔrɔ uwu uazurhfa usɔka.>
25 <<Umbɔ agɔr unga agɛ, <A uteiya, awea ra uazurhfa usɔka.>
26 <<Unga agɛ, <Umum idɛyiwa umbi, uwuruwi aka awe ru ihwihwɛng awuri itomuwe unga akpo arhɛrhɛ. Uwuruwi aka ashia, awuri iyɛse ungwɛ̃rhĩ ihwihwɛng ha unga aka awerangge.
27 Icɛrɛ, anggamtsakmum aka asi ibemumbɔ umum iki iwu uyɛrhambɔ, àka akũna umbɔ aba nggɛɛ na afɛre umbɔ ra asumum.> >>

* **19:13** Imang uazurhfa unying ha iwu imang afɛ̃ɛ̃ ataar.

Uyesu atsĩru Urusharhima
(Umat 21.1-11; Umar 11.1-11; Uyoh 12.12-19)

28 Uyesu aka arherhe akɛrɛ amaa, unga agbaashia azĩã ufã Urusharhima.
29 Unga aka ayoka uteu iyiki ici iyi Ubetafaji nu Ubetani udiki igũ iyɔrɔ umbɔ iki iyisa agɛ Igũ Acucii Uzaitun, unga adene angwɛ̃ imesanga avaa agɔr umbɔ agɛ,
30 <<Àka atsĩ ru uteu ukpuku uci nggɔɔ ra asumbi, ubɛn itsitsĩmbi, umbi awuri inyãmbi ungwɛ̃ uzhika aka abow adɛ̃ɛ̃, uwuruwi unera anasi ifũã umgbɔ. Aka agarha umgbɔ akũ aba nggɛɛ.
31 Unera aba arhusunga umbi agɛ, <Awu use utsu umbi agarha umgbɔ? > Àka adɛyiwe unga ugɛ, <Awu Uteijee abeea umgbɔ.> >>
32 Abɔrɔ unga aka adene umbɔ agbaashia, azĩ anyã umgbɔ ru nyaka unga aka adɛyiwe umbɔ.
33 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ igarhu ungwɛ̃ uzhika ha, abi uzhika ha arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi anu igarhu ungwɛ̃ uzhika ha?>>
34 Umbɔ agɛ, <<Uteijee unga abeea umgbɔ.>>
35 Umbɔ akũ umgbɔ aba ru Uyesu, abɛtuwe atorhambɔ nu undzingmgbɔ, Uyesu afũ asei nu umgbɔ.
36 Unga awu ru uzãrhã, anera abɛtuwe atorhambɔ nu utsĩndĩã.
37 Ivangyɛ unga aka aba akhapa ri icipa ri Igũ Acucii Uzaitun, kishoo ikikɔng angwɛ̃ imesa atsĩmbɔ anggɔm, akpoi Unum nggu irhɛm ikerketangge ra abin idzeu kishoo umbɔ aka anyã.
38 Agɔr agɛ, <<Idorh iwe nggu
uyɛrhe uwi aka aba ri
itsok Uteijee!
Ididɔɔr ra afã, nu ikpikpoi
afafã!>>†
39 Bɔr abi Ufarisi abɔɔ ri ikikɔnga agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, utsɛrha angwɛ̃ imesango!>>
40 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum idɛyiwa umbi, abɛrɛ ha aba anukutata, atarh awuri idze aciuke.>>
41 Unga aka ayoka Urusharhima na anyã utepa, unga aciu akpe uteu ha.
42 Na agɛ, <<Uda umbi awuri ihwɛngmbi abinkɛ aki ikũwã ididɔɔr! Bɔr nggayɛ umbi asi idɛ̃ɛ̃ anyãmbi.
43 Inuma niyɔ ibarɔ anggamtsakmbi awuri idzin ufɔm adzipa umbi. Abi iwa awuri ikena umbi amaa inanga, na ayɔm umbi.
44 Awuri ikwɛr umbi atar nu abĩ, umbi nggu awɛkaci ra abangdzinmbi. Asi ínekukumbɔ utarh unying nu undɔkakpɔ, ubinkutsu umbi asi ihwɛngmbi ivang ibiba Unum ru umbi.>>

Uyesu ri Iya-Num
(Umat 21.12-17; Umar 11.15-19; Uyoh 2.13-22)

45 Mɔcɛ unga atsĩ ru ufɔm Iya-Num, na awayiwe abika agoyiwe abin.
46 Agɔr umbɔ agɛ, <<Atsɛngmbɔ agɛ, <Iyamum

† **19:38** Àka anyã ikɛi: Amb 118.26. ‡ **19:46** Àka anyã ikɛi: Uish 56.7.

iwu iya iki ifɛn-Num,‡> bɔr umbi atsu ike iwe anang awoi avɛu!§>>

47 Ubɛn unuma unga amesuwe ru ufɔm Iya-Num. Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abika amesuwe Ikpem nu anggbaashi anera abee ifɛr unga.

48 Rimi hã asi ikpombɔ udĩkpi umbɔ aka ikorhe, ubinkutsu anera kishoo ayurhi ra arherhanga.

20

Acang ijee Uyesu
(Umat 21.23-27; Umar 11.27-33)

1 Unuma nukpɔ unga aka anu imesuwe anera ru ufɔm Iya-Num, unga aka adzowe Isarhe Iyiki Ize, ateiya abika adzowe idɛm-Num na abika amesuwe Ikpem Umusa nu akakũmbɔ, aba agɔr unga agɛ,

2 <<Udɛyiwa umɛn ungo ukũ ijee iyikisong ukorhi ifɛrha iyɛrɛ ha? Ungamɔ adzaa ungo ijeea?>>

3 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum ibee irhusa umbi, àka adɛyiwa umum.

4 Ubɔtisima Uyohana udzeka afã use udzeka anera?>>

5 Umbɔ akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ, agɛ, <<Umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra afã,> unga awuri irhusa umɛn agɛ, <Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru unga?>

6 Bɔr umɛn iba igɔr ugɛ, <Udzek ra anera,> umɛn igũ iwei anera abɛrɛ, ubinkutsu, umbɔ anyangu Uyohana awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>

7 Nggee umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ umgbɔ uku udze.>>

8 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum igamum isi ídɛyiwamum umbi umum ikũ ijee iyikisong ikorha abin hã.>>

Unyaka arherhe ri itsi abi irham imang
(Umat 21.33-46; Umar 12.1-12)

9 Uyesu arherhuwe anera unyaka arherhe ugɛ, <<Unera nuwɔ akau icang irham inebi, na adzowuka abi irham imang, na azĩã uteu ukpɔɔ azĩ adărhũnga.

10 Ivang inebi ha iki ibĩ, unga adene agărhãnga ra abi irham imang hã agɛ, umbɔ adzowe ikpũrhã inebi ha ri icangnga, bɔr abi irham imang hã akwɛr ugărhã hã na adene unga azĩã abok aka atărhã.

11 Unga adene ugărhũ uwu uvaa, uwu ha ikɛi umbɔ akwɛr na atsuyiwe unga atsa na awayiwe unga azĩã abok aka atărhã.

12 Unga ana adene uwu untaar ikɛi, uwu ha umbɔ atsuyiwe unga isɔɔ na atare unga adzeka.

13 <<Mɔcɛ uner icang hã agɛ, <Umum ikorhi iguse ucɛ? Umum iwuri idene ungwɛ̃mum uwuruwi umum iki ibema, use umbɔ awuri idzowukumbɔ imor unga.>

14 <<Bɔr ivangyɛ abi irham imang hã aka anyã unga,

§ **19:46** Àka anyã ikɛi: Uiri 7.11.

umbɔ akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ agɛ, <Uwɛrɛ unga awu uner ukam hã. Umɛn ifɛre unga nu ukam hã uwu ukpumɛn.>

15 Nggee umbɔ atare unga ru undzing ufɔm icang hã, na afɛre unga.

<<Ude icɛ, uner icang irham hã awuri ikorha aguse nggu umbɔ?

16 Unga awuri iba atsĩme abi irham imang hã, na adzowe icanga ru aner abɔɔ.>>

Ivangyɛ anera aka agũ rimi, umbɔ agɛ, <<Akɛrɛ ama aneke iwe rimi!>>

17 Uyesu arhi umbɔ, na arhusa agɛ, <<Awu use uwu agben itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,

<< <Utarhkpi abi idzin aka
akpɛ̃mbɔ,
ukpu ha uwu utarh
angboki idzina>*?

18 Ubɛn unerwi aka igba ni itsi utarh ha, akpurha ashaka. Nu uwuruwi utarh ha uku igba nú unga, ukpurhu ugɔke unga.>>

Arhusu ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar
(Umat 22.15-22; Umar 12.13-17)

19 Abika amesuwe Ikpem Umusa nu ateiya abika adzowe idɛm-Num abee utsĩndĩwi umbɔ aka idzur unga kanying, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ arherhe unyaka arherhe akɛrɛ ri itsimbɔ. Bɔr umbɔ anu igũ iwei anera.

20 Adene anera azĩ akhapa ru unga, na akpeta agɛ umbɔ arhika. Abee idzur Uyesu ri irhɛm arherhanga na atsuke unga ru ubok ijee ugomna.

21 Nggee aner ha umbɔ aka adene arhusa unga agɛ, <<A umarhem, umɛn ihwɛngmɛn arherhango nu imesango irhika, ungo ushiɔ ri itɛngasu, ikɛi ungo umesuwe anera idzidzɛrhe ru utsĩndĩ Unum uku urhirhiki.

22 Irhikungge umɛn ifai ikirbi abĩ ru Ukaisar use isi irhikungge?>>

23 Bɔr unga anyã ikoiambɔ unga agɔr umbɔ agɛ,

24 <<Àka adɛyiwa ishaa imang hã. Awu uzirhzĩ ungaa, nu itsok ungamɔ iwu umɔ?>>

25 Umbɔ agɛ, <<Ukaisar.>>

Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka adzowe Ukaisar ubin ukpu Ukaisar, na adzowe Unum ubin ukpu Unum.>>

26 Umbɔ afɔr idzur unga adambɔ ra arherhakɛ unga aka arherhe ra asu anera. Adzeidzeu ri idzipa arherhanga na akpurha anukutata.

Arhusa arherhe isoku udzak
(Umat 22.23-33; Umar 12.18-27)

27 Icɛ abi Usaduki agɔr agɛ isok ra akpe ishingge. Abɔɔ aba ru Uyesu arhusa agɛ,

28 <<A umarhem, Umusa atsɛnga umɛn agɛ, unera aba akpea na abɔruka utsɛ̃nga ashia ru ungwɛ̃, awu ufang ungwɛ̃mbɔ anyangu ukam utsɛrh ha na amare awɛkaci ru ungwɛ̃mbɔ.

* **20:17** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22.

29 Akatsak abɔɔ rabɔ utɔɔva
anambɔ awu unying. Uwu
inggbaashia apfunu utsɛrh,
ashia ru ungwɛ̃ na akpea.
30 Uwu uvaa anyangu
ukam utsɛrh ha na akpea
rimi hã.
31 Mɔcɛ uwu untaar apfuna
unga. Ikɛi ru nyaka ha, uwu
utɔɔva apfunu utsɛrh ha na
akpe asi ibɔruka ungwɛ̃.
32 Ri imimasha utsɛrh ha
akpea.
33 Ru unum isok ra
akpe, awuri iwu utsɛ̃ un-
gaa ru umbɔ? Ubinkutsu
umbɔ utɔɔva ha apfunumbɔ
unga.>>

34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Anera ru upfung ukpirɛ
apfuna na apfunuwe,
35 bɔr abirabɛ aka imɛ̃ɛ̃ isok
ra akpe ikɛi, asei nggu upfung
ukpɔrɔ uku iba asi ípfunumbɔ,
asi ídzowukumbɔ ipfuna.
36 Umbɔ asi íbvui akpembɔ,
umbɔ awu ru nyaka ípfu itser-
Num. Awu angwɛ̃ Unum,
umbɔ aka asok ra akpe.
37 Ikɛi Umusa adɛyika ugɛ
abika akpe awuri isokmbɔ.
Ra arherhakɛ unga aka
arherhe ru ufum uku ugar
urha, unga aka ayisu Uteijee,
Unum uwu Uibrahim, nu
Unum uwu Uishaku, nu
Unum uwu Uyakubu.†
38 Unga asi iwea Unum
uwu ikom, bɔr awu Unum
uwu abi urhɛ, ru unga kishoo
awu ru urhɛ.>>

39 Abɔɔ abika amesuwe
Ikpem agɛ, <<A umarhem,
ungo urherhe mɔnɔ.>>

40 Mɔcɛ umbɔ ashimbɔ ri
ikeramɛn iyiki irhusa unga
arherhe akɔɔ.

Ukiristo awu Ungwɛ̃ un-
gaa?
(Umat 22.41-46; Umar
12.35-37)

41 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ
agɛ, <<Awuri ikorha aguse na
agɔr agɛ, Ukiristo awu ungwɛ̃
Udauda?
42 Udauda nibikanga agɔr
ru Ubvur Ambom agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum
agɛ,
<<Usei ru ubok ughamum,
43 utsɛku umum iki itsu
anggamtsakngo
ru andaidakngo.>> >‡
44 Udauda ayisa unga agɛ,
<Uteijee>. Ude awuri ikorha
aguse na awu ungwɛ̃nga?>>

Uyesu ayare igoi abika
amesuwe
Íkpem Umusa
(Umat 23.1-36; Umar
12.38-40)

45 Ivang anera aka anu
ikpeto, Uyesu agɔr angwɛ̃
imesanga agɛ,
46 <<Àka angwɛ̃dzɛn nggu
abika amesuwe Ikpem.
Umbɔ abee itsim atorho
akagɔng azɛ̃rhã, abee anera
aghwe umbɔ ri inang izɛɛ,
ikɛi umbɔ abee anera adzise
umbɔ anang isei aka aze ra
abã ifɛn-Num, nu anang isei
aka aze ra anang irhowa.
47 Umbɔ awu abika aghawe
abin atsɛ̃rhãpfu na avur
ayambɔ, na adarhi ider
ifɛn-Num iyi igbana. Ikpũ
umbɔ awuri itsu umbɔ ufai
akarhãrhã.>>

† **20:37** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6. ‡ **20:43** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

21

Izũwũ utsɛ̃rhãpfu
(Umar 12.41-44)

1 Uyesu aka abera arhi anyã, abi ubin aka atsuyi izũwãmbɔ ri ijara izũwã ru ufɔm Iya-Num.

2 Unga ikɛi anyã utsũwũ utsɛ̃rhãpfu iganga aka atsuke ungwɛ̃rhĩ íshaa imang ivaa umɔ.

3 Unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, utsũwũ utsɛ̃rhãpfu uwurɛ atsu ananga abɔɔ kishoo.

4 Kishoo adzowe izũwãmbɔ ri iwu ru ubinmbɔ. Bɔr unga ri itsũwãnga, unga adzowe kishoo ubinkpi unga aka awu ra ukpɔ.>>

Atsar imimaa upfung
(Umat 24.1-35; Umar 13.1-31)

5 Angwɛ̃ imesanga abɔɔ anu irherhe arherhe ra abinkɛ umbɔ aka akũ agbishu Iya-Num, nggu atarh aka aze nu izũwãyɛ umbɔ aka adzise ru Unum, bɔr Uyesu agɛ,

6 <<Aba awu abin hã umbi aka azɛrhe, ivanga niyɔ ibarɔ utarh unying umbɔ asi íneke ukpɔɔ utsorhukpɔ nu undɔkakpɔ, awuri isituwe ake kishoo.>>

7 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<A umarhem, ifɛrhɛ ha iwu ukang? Utsar ukpukusong ikɛi umbɔ aka inyã ri ivangyɛ ngge iki iyok?>>

8 Unga agɛ, <<Àka angwɛ̃dzɛn utsur umbɔ arhɛmmbɔ umbi. Ubinkutsu anera arhɛrhɛ aka iba ri itsokmum, umbɔ awuri igɔr agɛ, <Umum iwu unga,> nu <Ivanga iki iyongge.> Niba adɔsumbi umbɔ.

9 Umbi aba agũmbi isarhe iwa nu isoyi anang, niba agũmbi iwei. Awu ufang ifɛrhi iyɛrɛ ha igbaashia ikorhe, bɔr isok upfung isi íwengge kata.>>

10 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Abĩ nggu abĩ akase awuri itang iwa nggu adɔkake. Iyɛrha abĩ nggu iyɛrha abĩ akase awuri itang iwa nggu adɔkake.

11 Umɔ awuri izusu upfunga akarhãrhã, ikɛi imerh nggu ikpo ri inanga irhɛirhɛ. Abin iwei ikɛi nu atsar agɔgɔngake aki idzeka afã.

12 <<Bɔr umbɔ awuri idzaa umbi uver, na adzowe umbi ra anang aka avarha arherhe aki abi Uyahuda* na atsuke umbi ra abã ifɛn-Num nu ra agborzĩ, na atsu arherhe ri itsimbi ikɛi ra ayɛrhe nu agomna, ubinkutsu umbi awu abimum kata.

13 Akɛrɛ ha awuri iwu atsĩndĩkɛ umbi aka idɛyiwe umbɔ isarhe ri itsimum.

14 Bɔr àka atsu amɛnmbi, niba agũmbi ighong ubin umbi aka irherhe akaa atsimbi.

15 Ubinkutsu umum iwuri idzaamum umbi irhɛm nu itsoi arherhe akirakɛ anggamtsakmbi asi íwembɔ ru uning na akpɛ̃mbɔ.

16 Ateimbi, angwɛ̃mbi, abi ubãmbi, nu awɛrhambi awuri ighambɔ adakmbi. Awuri ifɛrukumbɔ abɔɔ ru umbi.

* **21:12** Abã ifɛn-Num awu anang aka avarha arherhe abi Uyahuda.

17 Anera kishoo awuri
ikpɛ̃mbɔ umbi ri itsimum.
18 Bɔr igwar itsimbi unying
isi ígwirngge.
19 Awu ibibimambi iwuri
ĩdzaa umbi urhɛ.
20 <<Ivangyɛ umbi
aba anyã abi iwa akan
adziir Urusharhima, umbi
ahwɛngmbi ugɛ itsitsimngge
iki iyongge.
21 Mɔcɛ abirabɛ aka awu ru
Uyahudiya atĩ afũ ra akpowa.
Abirabɛ aka awu ru utepa atĩ
adzeka. Nu abika awu ra
awiya niba atsĩmbɔ utepa.
22 Ubinkutsu ivang iyiki
itsu ufai riyɛ, iki itsuifɛr
kishoo abinkɛ abika asɔm
Arherhu-Num aka atsɛng.
23 Atorhmbi akatsɛrh abika
awu ra ana nu abika akpɔm
awɛkaci ri ivang hã! Uver
akarhãrhã uwuri icipuwakpɔ
nu abĩ, nu avɔm ikɛi iwuri
igba ra anera.
24 Awuri ifɛre abɔɔ nggu
akon aka ader, ikɛi awuri
idzui abɔɔ akũ azĩ igãrhã
ra abĩã kishoo. Atsen
abi Uyahuda aba avur
Urusharhima ukpɔ uwe
ukpumbɔ utsɛki ivangmbɔ iki
iba itsuifɛr.
25 <<Awuri inyãmbɔ atsar
ri ishaa unum, ufɛ̃ nu idzɛɛr.
Nu abĩã ikɛi, anera kishoo
amɛnmbɔ awuri ida, umbɔ
awuri igũ ighong akarhãrhã,
ru ubvun nu ighwighwii
ukau ukugɔng.
26 Anera awuri igbiwa
uvermbɔ uzĩkpɔ iwei ra abin
hã aka ikorhe ru upfung, na
awuri izusa abin akagɔng
afafã.
27 Ri ivang hã umbɔ aka
inyã Ungwɛ̃-Ner iki iba ra
amɛɛ nggu ijee ri ikpikpoi
akarhãrhã.
28 Ifɛrhɛ iyɛrɛ iba itirhugge,
àka agbisha adɛ̃ɛ̃ aker,
ubinkutsu ivang ififɔrhmbi
iki iyongge.>>
29 Uyesu arherhuwe umbɔ
unyaka arherhe agɛ, <<Àka
arhi ucucii uvorhvo nggu
acucii akɔɔ kishoo.
30 Umbi aba anyã umgbɔ
utirhi izɛɛ ayerhe aka afa,
umbi nibikambi ahwɛngmbi
ugɛ ikpũrhũnga isi idãrhũngge
ni iba.
31 Rimi hã ikɛi, umbi aba
anyã ifɛrhɛ iyɛrɛ ikorhungge,
umbi ahwɛng agɛ Iyɛrhe
Unum iki iyongge.
32 <<Umum indɛyiwa umbi
idzidzɛrhe, udan ukpirɛ usi
ítɔngkpɔ utsɛku ifɛrhɛ ha
kishoo iki ikorhe.
33 Afã nggu abĩ awuri
itɔngke, bɔr arherhamum asi
ítɔngke.

Arherhe isei idzɛu ivang

34 <<Àka angwɛ̃dzɛn, utsur
amɛnmbi ayana atsĩke ri
ihwihwa nu amɛn akatãrhã
nu ifɛrhkɔ ibee abin upfung.
Unum hã uba udzur umbi ru
nyaku unggurhi.
35 Ubinkutsu iwuri iba ra
atsi anera kishoo abika awu
ru upfung.
36 Aka adzɛu ubɛn unuma
na afɛn-Num agɛ umbi ama
akpo iker iyiki ishɔɔr ri
kishoo abin hã aka ikorhe,
umbi awuri idɛ̃ɛ̃mbi ra asu
Ungwɛ̃-Ner.>>
37 Ubɛn unuma Uyesu
amesuwe ru ufɔm Iya-Num,
nu untsuuka unga aka isaka
adzeku utepa amaa utsuu

ni igũyɛ umbɔ iki iyisa Igũ Acucii Uzaitun.
38 Ubɛn igɔ̃kpeka anera kishoo aka isaka azĩ ru ufɔm Iya-Num agũsha arherhanga.

22

Uyahuda abemunga ighadak Uyesu
(Umat 26.1-5; Umar 14.1-2; Uyoh 11.45-53)

1 Irhowu Uborodi ukpuku Usheru Uga iki iyongge. Umbɔ aki iyisa Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
2 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem agũ iwei anera, nggee umbɔ abee udĩ ukpuku ufɛr Uyesu ri iwɔk.
3 Mɔcɛ Ushaitan atsĩ ru Uyahuda, uwu umbɔ aki iyisa Uiskariyoti, unying ra angwɛ̃ imesanga ha usɔkdũmɛn.
4 Uyahuda azĩ ra ateiya abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abika adzɛu ufɔm Iya-Num akɛka arherhe nggu umbɔ ubinkpi unga aka ikorhe na adzowe Uyesu ru ubokmbɔ.
5 Umbɔ agɔm na abemi ifai unga uhwɛk.
6 Unga abemuwe na abee ugarha unga aka idzowe Uyesu ri ivangyɛ anera aka asi íhwɛngmbɔ.

Ubin igha Irhowu iyiki Igar Utɔng
(Umat 26.17-25; Umar 14.12-21; Uyoh 13.21-30)

7 Unum Irhowa Uborodi ukpuku isheru uga uku uba uwe, unumkpi umbɔ aka ingwã ungwɛ̃ itsurhi iyi Irhowa Iyiki Igar Utɔng adzowe idɛm-Num.
8 Uyesu adene Ubitru nggu Uyohana agɛ, <<Àka azĩ akorhuwa ubingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng umɛn iki igha.>>
9 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo ubee umɛn ikorhe rinɛɛ?>>
10 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aba atsĩmbi ru utepa, umbi awuri igbopumbi unera aka atsã idzum amɛ̃. Àka adɔsa unga azĩ ri iyakɛ unga aka itsĩ,
11 àka adɛyiwe uteiya iyaa ugɛ, <Umarhem agɔr agɛ, <<Ubãã ungwɛ̃kpɔ umum iki igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng nggu angwɛ̃ imesamum?>> >
12 Unga awuri idɛyiwanga nggaa ubã ri ubã afã nggu abina ru unɔrkang. Umɔ umbi aka ikorhuwa abina kishoo.>>
13 Umbɔ azĩmbɔ azĩ anyã abina kishoo ru nyaka Uyesu aka adɛyiwe umbɔ. Nggee umbɔ akorhu ubingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng.

Ubingha Uteijee
(Umat 26.26-30; Umar 14.22-26; 1Uko 11.23-25)

14 Ivanga iki iwe, Uyesu nggu abi itsernga asei ra anang ubingha.
15 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iki ĩmɛni ikponi igha ubingha Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyɛrɛ nggu umbi ni ĩdɔrhi ihwa ayetnum.
16 Umum idɛyiwa umbi, umum isi íbvui ighamum ngge utsɛku unumkpi ngge iki itsuifɛr ri Iyɛrhe Unum.>>

17 Unga anyangu ukpɛwa
ha, atar uwɛɛ ru Unum
na agɛ, <<Àka ayɛi agasha
kishookambi.
18 Umum idɛyiwa umbi,
umum isi íbvui ihwamum
amɛ̃ inebi utsɛku Iyɛrhe
Unum iki iba.>>
19 Na anyangu uborodi,
atar uwɛɛ na atsɔka ukpɔ ad-
zowe umbɔ, na agɛ, <<Ukpɛrɛ
awu iyormum umbɔ aka
adzaa ru umbi. Àka akorhe
rimi hã na ayita umum.>>
20 Ru nyaka ha, umbɔ
aka amaa igha ubingha,
unga anyangu ukpɛwa
agɛ, <<Ukpɛwa uwurɛ awu
ibibemuwe-Num iyiki ifa iki
itsuifɛr ra adzirhmum, aka
idzek agba ru umbi.
21 Bɔr aka anyã ubok
unerwi aka igha adakmum
usei igha ubingha nggu
umum nu utebur.
22 Ungwɛ̃-Ner awuri ikpe
ru nyaku Unum aka abee,
bɔr atorh uner ha aka agha
adaknga.>>
23 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa atirhi
irhusa adɔkambɔ agɛ awu
ungamɔ ru umbɔ awuri
ikorhe akɛrɛ ha.
24 Ikɛi uning usomgbɔ ru
umbɔ agɛ awu ungamɔ awuri
iwu uwuku ugɔngmbɔ.
25 Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Ayɛrhe atsen abi Uyahuda
aka isaka adɛyiwe iyɛrhe ra
anermbɔ. Anggbaashimbɔ
ikɛi aka isaka ayisa atsimbɔ
ugɛ umbɔ awu <abika ayike
anermbɔ.>
26 Bɔr umbi, ishingge rimi.
Uwuku ugɔnga ru umbi unga
awu uwɛkucia, uyɛrhe ikɛi
awu ufang unga awe ugãrhã.
27 Awu ungamɔ awu
uwuku ugɔnga, uwuku usei
na agha use ugãrhã? Asi iwea
uwuku usei na agha? Bɔr
umum uwe ru umbi ru nyaku
ugãrhã.
28 Awu umbi adɛ̃ɛ̃ nggu
umum ri kishoo ivang iyiki
ivarha arherhamum.
29 Umum itsima umbi
iyɛrhe, ru nyaku Utɛmum aka
atsima umum iyɛrhe.
30 Ngge itsú umbi ama agha
na ahwa nggu umum nú ute-
burmum, ri Iyɛrhamum, na
asei ra anang isei Iyɛrhamum
na avarhuwe arherhe anang
usɔkdũmɛn aki Uisrairha.
31 <<A Usiman, a Usiman,
Ushaitan aka arhusa abee it-
sitsɛka umbi ru nyaka umbɔ
iki itsɛki itsem.
32 Bɔr umum iki ifɛn-Num
ru ungo Usiman ugɛ, imang-
mango niba igbangge. Ri
ivangyɛ ungo iki idzipa, ungo
ufituwe angwɛ̃mbi.>>
33 Bɔr unga agɔr agɛ, <<A
Uteijee, umum iwuri izĩ ug-
borzĩ nggu ungo ni ikpe nggu
ungo.>>
34 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Umum idɛyiwa ungo Ubi-
tru, ungo uwuri itsɛyingo
ihwɛng umum idiki itaar
irherɛ ni ikɔ idɔrhi igbɛr
ukpee.>>
35 Mɔcɛ Uyesu arhusa umbɔ
agɛ, <<Ivangyɛ umum iki
idena umbi adzek, umbi asi
inyãngumbi imang, ukpoka,
nu abadak, umbi asheru use?
>>
Umbɔ agɛ, <<Ubin
shikpɔ.>>
36 Unga agɔr umbɔ agɛ,
<<Bɔr icɛrɛ ungo uba uweɔ

ru ukpoki imang, unyanga nu ibɛi ikɛi, ungo uba ushiɔ ri ikon ikider, ugoshe atorhango nu ugoi unying.

37 Itsɛng Arherhu-Num hã iki igɔr ugɛ, <Avarha unga ra abi uvau,>* awu ufang ngge itsuifɛr ri itsimum. Ĩĩ, ubinkpi umbɔ aka atsɛng ri itsimum, awu ufang ngge itsuifɛr.>>

38 Angwɛ̃ imesanga agɛ, <<A Uteijee, unyã akon aka aderkɛ avaa.>>

Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu mɔnɔ.>>

Uyesu afɛn-Num ni Igũ Acucii Uzaitun
(Umat 26.36-46; Umar 14.32-42)

39 Uyesu adzek azĩ afũã Igũ Acucii Uzaitun ru nyaka unga aka abayi, angwɛ̃ imesanga asok adɔsa unga.

40 Unga aka azĩ atsĩ ra anang hã, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka afɛn-Num, utsur umbi agbambi ru undeya.>>

41 Unga abɔre umbɔ na agɔpa azĩa anang aka ader ru nyaki itang utarh. Unga atararhu na afɛn-Num.

42 Agɛ, <<A Utɛ, ungo uba ubeengo, ungo uma unyanguwa ayetnum akɛrɛ. Rimi hã, asi iwea ibibeea umum bɔr ibibeea ungo ikorhe.>>

43 Nu ipfu itser-Num idzeka afã akapɛng ru unga ifituwe unga.

44 Awu ru uver akarhãrhã, na amina asunga na afɛn-Num. Izipunga idzek irhong nu abĩ ru nyaka adzirh.

45 Unga aka amaa ifɛn-Num na azĩ ra angwɛ̃ imesanga, unga akpo umbɔ awu ru urhɔ, azhe ida amɛn.

46 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi arharhɔ? Àka asisok afɛn-Num utsur umbi agbambi ru undeya.>>

Idzidzur Uyesu
(Umat 26.47-56; Umar 14.43-50; Uyoh 18.2-11)

47 Anasi ibvura angwĩnga, ikikɔng anera iba, nu uner ha umbɔ iki iyisa Uyahuda, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, agbaashia ru umbɔ adɔsa. Unga aba awumu Uyesu na ashor atamnga.

48 Bɔr Uyesu arhusa unga agɛ, <<A Uyahuda, ungo uwuri ighadak Ungwɛ̃-Ner nggu ishor atam?>>

49 Ivangyɛ abika adɔsu Uyesu aka anyã ifɛrhɛ ha iki iwuri ikikorhe, umbɔ agɛ, <<A Uteijee, umɛn ikũ akon aka adermɛn ingbɛya umbɔ? >>

50 Unying ru umbɔ atsũ ikon iyiki idernga agbɛr ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, azharhuwe uto ubok ughanga.

51 Bɔr Uyesu agɛ, <<Ĩ'ĩ àka aneke umbɔ rimi! >> Na abangu uto ugãrhã hã akerhuwe ukpɔ.

52 Mɔcɛ Uyesu agɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu anggbaashi abika adzɛu Iya-Num, nu akakũ aka aba ru unga agɛ, <<Umbi adzeka nggu akon aka ader nu

* **22:37** Àka anyã ikɛi: Uish 53.12.

igbong ugɛɛ umbi aba idzur uvɛu?
53 Ubɛn unuma umum iwu
nggu umbi ru ufɔm Iya-Num,
umbi asi iberu ubokmbi
adzurmbi umum. Bɔr awu
ivangmbi riyɛ ri iyɛrhe uzĩ.>>

Ubitru atsɛyinga ihwɛng Uyesu

(Umat 26.57-58,69-75; Umar 14.53-54,66-72; Uyoh 18.12-18,25-27)

54 Mɔcɛ umbɔ adzur unga,
akũna unga azĩmbɔ ri iya
Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num. Ubitru azɛ̃rhã
uku ukaa adɔsa umbɔ.
55 Bɔr umbɔ aka atai urha
ra ateu ufɔm iya na akana
asei umɔ, Ubitru asei nggu
umbɔ.
56 Una igãrhã nuwɔ asei
umɔ akhapa ru irhirhang
urha, arhi Ubitru, na agɛ,
<<Uner uwurɛ awu nggu
unga.>>
57 Bɔr unga atsɛyi agɛ, <<A
una hã, umum isi ihwɛng
unga.>>
58 Ivanga ukunjiir iki itɔng,
utsa uwɔɔ ikɛi anyã unga na
agɛ, <<Ungo igango uwu nggu
umbɔ.>>
Ubitru agɛ, <<A utsak ha,
umum isi iwumum nggu
umbɔ!>>
59 Ukara unying uba utɔng,
utsa uwɔɔ ikɛi agɔr agɛ, <<Asi
iwea ubin itsɛi, utsak uwurɛ
awu nggu unga, ubinkutsu
awu utsa Ugarhirhi.>>
60 Ubitru agɛ, <<A utsa ha,
umum isi ihwɛng ubinkpi
ungo uku urherhe.>> Unga
ana awu ra arherhe nu ikɔ
igbɛrngge ukpee.
61 Uteijee adzipa arhi
Ubitru. Mɔcɛ Ubitru ayitu
urhɛm Uteijee aka arherhe
nggu unga agɛ, <<Ungo uwuri
itsɛyingo ihwɛng umum idiki
itaar, ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee
irherɛ.>>
62 Unga asok adzek ra
awiya na aciu na adɔng
akarhãrhã.

Ayɛɛi Uyesu

(Umat 26.67-68; Umar 14.65)

63 Abirabɛ aka akpɔm
Uyesu ayɛia unga na akwɛr
unga.
64 Akũ atorho abope
asunga na arhusa unga
agɛ, <<Usɔm Arherhu-Num!
Ungamɔ akwɛr ungo?>>
65 Arherhi irhɛm iyiki
itãrhã irhɛirhɛ arhena unga.

Uyesu ra ateu anggbaashi abi Uyahuda

(Umat 26.59-66; Umar 14.55-64; Uyoh 18.19-24)

66 Ukpee uku usar, ikikɔng
akakũ abi Uyahuda, nu
ateiya abika adzowe idɛm-
Num nu abika amesuwe
Ikpem akɔng nu umbɔ akũ
Uyesu azĩ ru umbɔ.
67 Umbɔ arhusa unga agɛ,
<<Ungo uba uwu Ukiristo,
usɔma umɛn.>>
Uyesu adzipa agɔr agɛ,
<<Umum iba isɔma umbi,
umbi asi íwembi ri imang-
mang ru umum.
68 Umum ĩba irhusa umbi,
umbi asi ídzipumbi urhɛm.
69 Bɔr udzur icɛrɛ uzĩ,
Ungwɛ̃-Ner awuri isei ru
ubok ugha Unum uwu
ukugɔng.>>
70 Umbɔ kishoo arhusa agɛ,
<<Ungo uwu Ungwɛ̃ Unum?
>>

Unga adzipa agɔr agɛ, <<Awu umbi arherhe.>>
71 Mɔcɛ umbɔ agɛ, <<Umɛn ibee ideka iyikisong ikɛi? Umɛn iki igũmɛn ra angwĩnga.>>

23

Uyesu ra asu Ubirhatu
(Umat 27.1-2,11-14; Umar 15.1-5; Uyoh 18.28-38)

1 Mɔcɛ umbɔ kishoo asok akũna unga azĩmbɔ ru Ubirhatu.
2 Atirhi irhena unga agɛ, <<Umɛn inyã utsak uwurɛ adɛ̃ɛ̃ idzunuwe abimɛn. Unga agɔr agɛ anera niba afaimbɔ ikirbi abĩ ru Ukaisar, anu igɔr agɛ, unga uwu Ukiristo, uyɛrhe.>>
3 Nggee Ubirhatu arhusu Uyesu agɛ, <<Awu ungo uwu uyɛrha abi Uyahuda?>>

Uyesu adzipa agɔr agɛ, <<Ĩĩ, iwu ru nyaka ha ungo uku urherhe.>>
4 Mɔcɛ Ubirhatu agɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num nu arhɛrha anera kishoo agɛ, <<Umum isi ikpomum ubin uvau ru utsak uwurɛ.>>
5 Umbɔ ana angipa unga agɛ, <<Unga asoyiwe amɛn anera nggu imesanga ru Uyahudiya kishoo. Atirhi ru Ugarhirhi na aba atsĩã nggimi.>>

Uyesu ra asu Uhiridu
6 Ubirhatu aka agũ rimi, unga arhusa agɛ use awu utsa Ugarhirhi.
7 Unga aka agũ agɛ Uyesu awu ri ijee iyɛrhe Uhiridu, unga adene umbɔ akũna unga azĩmbɔ ru Uhiridu, aka awu ru Urusharhima ri ivang hã.
8 Uhiridu aka anyã Uyesu, unga agɔm akarhãrhã, ubinkutsu aka adãrhũnga unga aka abee inyã unga. Unga aka agũã isarhanga, unga abee inyã abin idzeukɛ Uyesu aka ikorhe ra asunga.
9 Unga arhusa unga arherhe arhɛrhɛ, bɔr unga asi idzipunga urhɛm.
10 Ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abika amesuwe Ikpem adɛ̃ɛ̃ atsuyi arherhe uvau akeketake nu Uyesu.
11 Mɔcɛ Uhiridu nggu abi iwanga anyã Uyesu uku ukwɛɛr na ayɛia unga. Atsime unga atorho iyɛrhe, na adene umbɔ akũna unga azĩmbɔ nu Ubirhatu ikɛi.
12 Ru unum hã umbɔ Uhiridu nggu Ubirhatu aka awu awɛrhɛ adɔka. Rimɔ̃ɔ̃ umbɔ awe ru igamtsak.

Atsu ufai akpe ru Uyesu
(Umat 27.15-26; Umar 15.6-15; Uyoh 18.39–19.16)

13 Ubirhatu ayisa ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu anggbaashi anera nu anera kishoo.
14 Agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi akũ utsak uwurɛ aba agɛ unga anu idzunuwe anera. Umum irhusa unga ra asumbi isi ikpomum uvau ru unga ru arherhambi aka akũ aba ri itsinga.
15 Uhiridu ikɛi asi ikpoa uvau ru unga, unga abvui adene unga aba ru umɛn. Umbi anyãmbi, unga asi

ikorhunga ubin ukpuku utsu ufai akpe.
16 Nggee, umum ikwɛre unga ugwɛɛ ni itsũwe unga.>>*
18 Nggu urhɛma unying umbɔ atsu ivum, anu igɔr agɛ, <<Àka afɛre utsak uwurɛ, nu atsũwã umɛn Ubaraba.>>
19 Ubinkpi uku utsu umbɔ atsuke Ubaraba ru ugborzĩ, unga atsu abika abee itsũwe iyɛrha abĩã afɛre anera.
20 Ubirhatu abee itsũwe Uyesu, nggee unga ashɔ̃rhã umbɔ ikɛi.
21 Bɔr umbɔ abvui atsu ivum agɛ, <<Anyapuwe unga! Anyapuwe unga!>>
22 Unga abvui arherhe ide untaar agɛ, <<Awu use utsu? Akorhu use iyiki ibewe? Umum isi inyãmum uvau akpe ru unga. Nggee umum iwuri ikwɛre unga ugwɛɛ ni itsũwe unga.>>
23 Bɔr umbɔ atsarhi irhakmbɔ angipa abee umbɔ anyapuwe Uyesu nu igãrhãmau ucucii, ivummbɔ itsu ngge iwe rimi.
24 Nggee Ubirhatu atsukuka ufai akpe ru Uyesu ubinkpi umbɔ aka abee.
25 Unga atsũwũka uner ha umbɔ aka arhusa, na adzowe Uyesu umbɔ akorhu ubinkpi umbɔ aka abee.

Inyinyapu Uyesu
(Umat 27.32-44; Umar 15.21-32; Uyoh 19.17-27)

26 Abi iwa aka akũ Uyesu adzek, umbɔ adzur Usiman utsa Usayirin aka adzeku usi atsĩwã ru utepa, umbɔ atsu unga atsã igãrhãmau ucucii ha adɔsu Uyesu.
27 Arhɛrha anera adɔsa unga, nu akatsɛrh abɔɔ atsorha abok nu atsimbɔ aciu akpenga.
28 Bɔr Uyesu adzipa agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ana Urusharhima, àka aneke iciupa umum akpe. Àka aciu akpe atsimbi nggu awɛkacimbi.
29 Ubinkutsu ivanga niyɔ ibarɔ umbɔ aka igɔr agɛ, <Idorh iwe nggu akatsɛrh abirabɛ aka awu akpirh, abirabɛ aka anasi imarmbɔ imar, nu abirabɛ umbɔ aka anasi iyammbɔ abɛ̃mbɔ!>
30 Mɔcɛ
<< <umbɔ awuri igɔr ígũ agɛ,
<<Àka agba nú umɛn! >>
Ikɛi na agɔr ampfũwã akagɔng agɛ, <<Àka atsire umɛn!>> >†
31 Anera aba akorhe rimi ri ivangyɛ ucucii ha aka ana awu uku usum, awuri ikorha aguse ri ivangyɛ ngge iki ikoyi?>>
32 Abɔɔ inera ivaa awu avɛu, akũ umbɔ azĩ ifɛre nggu unga.
33 Umbɔ aka azĩ atsĩ ra anang hã umbɔ iki iyisa agɛ, <<Upfupfu Itsia.>> Umɔ umbɔ aka anyapuwe unga nu igãrhãmau ucucii nggu avɛu ha, unying ru ubok ugha, unying ru ubok ufer.
34 Uyesu agɛ, <<A Utɛ, utsũwe umbɔ amɔrmbɔ

* **23:16** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 17 *Ri ivang irhowa ha awu ufang Ubirhatu atsũwe umbɔ unera unying ru ugborzĩ.* † **23:30** Àka anyã ikɛi: Uho 10.8.

ubinkpi umbɔ aka akorhe.>>
Umbɔ agasha atorhanga
nggu itang isɛng.
35 Anera adesa na azɛrhe,
anggbaashi acata unga agɛ,
<<Unga afɔrhuka abɔɔ, un-
eke unga afɔrhe itsinga unga
aba awu Ukiristo, uwuruwi
Unum aka asɛng!>>
36 Abi iwa agɔpa afũ ayɛia
unga ikɛi. Azĩ adzowe amɛ̃
inebi akika agbata.
37 Umbɔ agɛ, <<Ungo uba
uwu uyɛrha abi Uyahuda,
ufɔrh itsikamngo!>>
38 Afafã itsinga umbɔ
atsɛng itsɛng agɛ, <<UWƐRƐ
AWU UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>
39 Unying ru umbɔ avɛu ha
umbɔ aka anyapuwe arherhe
arherhe aka atãrhã agɛ, <<Asi
iwea ungo uwu Ukiristo?
Ufɔrh itsingo nggu umɛn!>>
40 Bɔr uvɛu uwu uvaa
atsɛrha unga agɛ, <<Hɛ, ungo
usi igũo iwei Unum, ufaingo
uku uwu ubina unying nggu
unga?
41 Umɛn ihwa uvermɛn
mɔnɔ, umɛn ifai ubinkpi
umɛn iki ikorhe. Bɔr utsak
uwurɛ ashia ru uvau.>>
42 Mɔcɛ unga agɛ, <<Uyesu,
uyita umum ri ivang
Iyɛrhango.>>
43 Uyesu agɔr unga agɛ,
<<Umum indɛyiwa ungo
idzidzɛrhe, irherɛ ungo
uwuri iwu nggu umum ra
afã.>>

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Umar 15.33-41; Uyoh 19.28-30)

44 Awu idzingga atenuma,
uzĩ udze utsire ananga
kishoo utsɛku akara ataar aki
urhɛɛ,
45 ishaa unum isi
irhangngge. Nu urhaburhe
ukpuku uwe ri Iya-Num
uvaar agbɛra avaa.
46 Uyesu atsarhi irhaknga
akarhãrhã ayisa agɛ, <<A
Utɛ, umum itsuka ipfumum
ru ubokngo.>> Unga aka
arherhe rimi amaa, unga
akpea.
47 Uteiya abi iwa ha aka
anyã ifɛrhɛ ha iki ikorhe,
unga akpoi Unum agɔr agɛ,
<<Awu idzidzɛrhe utsak
uwurɛ arhiku uner.>>
48 Ri ivang hã umbɔ kishoo
aka akɔng umɔ ra anang hã,
anyãmbɔ ifɛrhɛ ha iki iko-
rhe, umbɔ akwɛr ikɔkmbɔ na
azĩmbɔ akimbɔ.
49 Bɔr kishoo abika ahwɛng
unga, utoma nggu akatsɛrh
abirabɛ aka adɔsa unga
adzeka abĩ Ugarhirhi, adɛ̃ɛ̃
ukuka, na azɛrhi ifɛrha ha.

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Umar 15.42-47; Uyoh 19.38-42)

50 Unera nuwɔ itsoknga
igburh Uyusuf, unying ru
umbɔ akakũ abi Uyahuda,
bɔr awu ra amɛn na arhiku
uner,
51 unga asi ibemunga
ubinkpi abimbɔ aki ikorhe.
Unga adzeka abĩ Uyahuda,
uteu Uarimatiya, na adzɛu
Iyɛrhe Unum.
52 Unga asok azĩã ru
Ubirhatu arhusa umbɔ ad-
zowe ukom Uyesu.
53 Mɔcɛ unga acipuwe
ukom hã, na akũ atorho aka
aze abɛrh ukpɔ, na atsuke
ukpɔ ru udzak. Udzak ha uwe

ru utai umbɔ aka asim ni ifa, ukpurukpi umbɔ aka anasi itsumbɔ unera umɔ.
54 Unum hã uwu unum igbisha abin, unum ukpuku uwosha uku uyokpɔ.
55 Akatsɛrh ha aka adzeka abĩ Ugarhirhi adɔsu Uyesu, asok adɔsu Uyusuf azĩ anyã udzaka na anyã ininu ukom iyornga uku unu umɔ.
56 Mɔcɛ umbɔ abvui azĩmbɔ ri iya azĩ agbisha atsei isung na atsei akika adzuka. Ru unum ukpuku uwoshambɔ, umbɔ awosha ri ikpem.

24

Isisok ra akpe
(Umat 28.1-10; Umar 16.1-8; Uyoh 20.1-10)

1 Ru unum inggbaashia ri inuma utɔɔva, ri igɔ̃kpeka, akatsɛrh ha anyanga abinkɛ umbɔ aka agbisha azĩmbɔ ru udzaka.
2 Umbɔ akpo utarh ukpuku utsim ru udzaka uku ugɔ̃rhũkpɔ.
3 Bɔr umbɔ aka atsĩ, umbɔ asi inyãmbɔ ukom Uteijee Uyesu.
4 Umbɔ ana awe ri idzeu ifɛrhɛ ha, kanying inera ivaa idɛ̃ɛ̃ ikhapa ru umbɔ, itsim atorho aka aterha ake arhang ru nyaki ishaa unum.
5 Akatsɛrh ha agũ iwei na asũrhã atsimbɔ ra abĩ, aner ha agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi abee uner urhɛ ra abika akpukpe?
6 Unga ashia nggimi, unga aka asoka! Aka ayitu ubinkpi unga aka adɛyiwa umbi, unga aka awu nggu umbi ru Ugarhirhi.
7 Agɛ awu ufang umbɔ aka idzowe Ungwɛ̃-Ner ra abi arhim, umbɔ anyapuwe unga nu igãrhãmau ucucii, ru unum untaar unga awuri isoka ikɛi.>>
8 Mɔcɛ umbɔ ayitu irhɛmnga.
9 Ivangyɛ umbɔ aka apfuri ra anang udzaka abambɔ asɔme abɔrɔ udom hã (11), angwɛ̃ imesanga, nu irhɛ abɔɔ ifɛrha ha.
10 Awu umbɔ Umaryamu Umagadarha, nggu Uyowana, nu Umaryamu uyisa Uyaku, nu akatsɛrh abɔɔ aka awu nggu umbɔ, umbɔ asɔme abi itser Uyesu ifɛrha ha.
11 Bɔr umbɔ asi ibemumbɔ idzidzɛrhe akatsɛrh ha, ubinkutsu umbɔ anyanga arherhe ha awu isheri itsi.
12 Bɔr Ubitru asok atĩ azĩã ru udzaka, agba apfu, na anyã atorho ukpekũ, na abvui azĩã adzeidzeu ifɛrha ha iki iwe.

Nú utsĩndĩ Uimawu
(Umar 16.12-13)

13 Ru unum hã ikɛi inera ivaa abika adɔsu Uyesu aka azɛ̃rhã awuri izĩ ungwɛ̃rhũ uteu ukpɔɔ ugburh Uimawu. Iderkpɔ iyongge akirhomita usɔka nu unying uzĩ Urusharhima.
14 Umbɔ anu irherhe nggu adɔka ru ubɛn ubinkpi uku ukorhe.
15 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ irherha arherhe ifɛrhɛ ha nggu adɔkambɔ, Uyesu nibikanga adzeka aba azɛ̃rhã nggu umbɔ.
16 Bɔr Uyesu asi ibeenga umbɔ ahwɛng ugɛ awu unga.

17 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi azɛ̃rhã na ani irherhu use ikivarhambi?>>

Umbɔ atsurha adɛ̃ɛ̃, unyɛ̃ɛ̃mbɔ ughɔrhe.

18 Unying itsoka igburh Ukirhiyoba, arhusa unga agɛ, <<Awu ungo ikiyikango uwu utsen ru Urusharhima ungo uku usi ihwɛngngo ifɛrha ha iki ikorhe umɔ inum iyɛrɛ?>>

19 Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Ifɛrhu use?>>

Umbɔ agɛ, <<Arherhu Uyesu uner Unazarat, uner uwuku usɔm Arherhu-Num, uner ijee ra arherhe nu ikikorhe ra asu Unum na anera kishoo.

20 Ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abɔɔ aka adzowe unga ra abi ijee Uroma, umbɔ atsuke unga ufai akpe, na anyapuwe unga nu igãrhãmau ucucii.

21 Bɔr umɛn ifosa ugɛ unga awuri ifai Uisrairha. Utoma rimi, ifɛrha ha iki ikorhe kishoo unum untaar nukpi.

22 Utoma rimi, akatsɛrhmɛn abɔɔ adzaa umɛn idzeu. Umbɔ azĩmbɔ ru udzaka ri igɔ̃ ukpea ukpirɛ,

23 bɔr umbɔ asi ikpombɔ ukom iyornga. Umbɔ asok aba agɔr umɛn ugɛ umbɔ anyãmbɔ irhi, ípfu itser-Num igɔr umbɔ igɛ awu nggu urhɛ.

24 Mɔcɛ abimɛn abɔɔ asok azĩmbɔ ru udzaka azĩ anyã rimi hã ru nyaka akatsɛrh ha aka arherhe, bɔr umbɔ asi inyãmbɔ unga.>>

25 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi adzunu use umbi rimi, amɛnmbi adɔ̃rhũ use rimi, ri iwe ru imangmang abinkɛ kishoo abika asɔm Arherhu-Num aka arherhe!

26 Asi iwea ufang Ukiristo aka ihwa ayetnum ri ifɛrha ha na atsĩ ri ikpikpoinga?>>

27 Na atirhi ru imesu Umusa nu iyi abika asɔm Arherhu-Num kishoo, asɔme umbɔ arherhe akirakɛ aka awe ri itsinga ri itsɛng Arherhu-Num kishoo.

28 Umbɔ aka ayoku ungwɛ̃rhũ uteu ha umbɔ aka izĩ, unga akorhe ugɛɛ unga awuri itɔng.

29 Umbɔ angipa unga agɔr agɛ, <<Usei nggu umɛn, unuma aka amaanga.>> Nggee unga azĩ asesa nggu umbɔ.

30 Ivangyɛ unga aka asei igha ubingha nggu umbɔ, unga anyangu uborodi, atar uwɛɛ adzowe Unum, na atsɔka adzowe umbɔ.

31 Mɔcɛ asumbɔ ayanga, umbɔ ahwɛng unga ikɛi, nu unga agwira ri inyĩnyãmbɔ.

32 Umbɔ arhusa adɔkambɔ agɛ, <<Anggɔm asi itsu amɛnmɛn ayiruke ri ivangyɛ unga aka arherhe arherhe nggu umɛn ru utsĩndĩ na amesuwa umɛn itsɛng Arherhu-Num?>>

33 Kanying umbɔ asok azĩmbɔ Urusharhima, umbɔ azĩ akpo abɔrɔ udom hã (11) ananga unying na abirabɛ aka awu nggu umbɔ.

34 Anu igɔr agɛ, <<Awu idzidzɛrhe! Uteijee aka asoka, adzekanga ru Usiman! >>

35 Mɔcɛ umbɔ ikivarhambɔ adzowe isarhe ubinkpi uku ukorhe ru utsĩndĩ, ru nyaka

umbɔ aka ahwɛng Uyesu ri itsɔku uborodi.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesanga

(Umat 28.16-20; Umar 16.14-18; Uyoh 20.19-23; Aiy 1.6-8)

36 Ivangyɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ irherha arherhe ifɛrha ha, akpurha anyã Uyesu akapɛng adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, na agɔr umbɔ agɛ, <<Ididɔɔr iwe nggu umbi.>>

37 Bɔr umbɔ agbipa iwei ifɛr umbɔ, umbɔ akaifɛrhkɔ agɛ umbɔ anyã imãrhã.

38 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi agũ iwei, awu use umbi anu icang ikɛi ra amɛnmbi?

39 Àka arhi abokmum, nu adakmum. Awu umum nibikami! Àka abanga umum agũ. Imãrhã ishingge ri ijuɛ nggu apfupfu ru nyaka umbi aka agũ ru umum.>>

40 Ivangyɛ unga aka arherhe rimi, unga adɛyiwe umbɔ aboknga nu adaknga.

41 Bɔr umbɔ ana acang ra amɛnmbɔ, ri itsi anggɔm nu idzeu akarhãrhã, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi awembi ru ubingha ri nggimi?>>

42 Umbɔ adzowe unga awushu ubɛrh uwuku uvum.

43 Unga ayɛi atãi ra asumbɔ.

44 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Arherhamum ha rakɛ, umum iki idɛyiwa umbi rimõõ umum iki iwu nggu umbi. Ugɛ awu ufang abina kishoo aka itsuafɛr ri itsimum umbɔ aka atsɛng ri Íkpem Umusa, nu abvur abika asɔm Arherhu-Num, nu Ambom.>>

45 Mɔcɛ unga ayanguwe amɛnmbɔ umbɔ ahwɛng itsɛng Arherhu-Num.

46 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Itsɛng hã iyɛ iki itsɛng igɛ awu ufang Ukiristo aka ihwa ayetnum na asoka ra akpe ru unum untaar.

47 Ni igɛ idzidzipa nu itsũwe arhim awuri idzowe isarhangge ri itsoknga, ra abĩã kishoo, awuri itirhi ru Urusharhima.

48 Awu umbi awuri idekuwe anera ifɛrha iyɛrɛ.

49 Umum iwuri idenukũ ubinkpi Utɛmum aka abemuwa, bɔr aka adãrhã ru utepa utsɛku umbi aka iyɛi ijee iyiki idzeka afã.>>

Ififũ Uyesu ra afã

(Umar 16.19-20; Aiy 1.9-11)

50 Ivangyɛ unga aka akũna umbɔ adzek azĩ akhapa ru Ubetani, unga abera aboka atsuke idorh ru umbɔ.

51 Unga aka adɛ̃ɛ̃ itsuke umbɔ idorh, umɔ unga abɔruka umbɔ, ashupa unga afũmbɔ ra afã.

52 Mɔcɛ umbɔ adzowe unga igɔng na apfuri azĩmbɔ Urusharhima nggu anggɔm akarhãrhã.

53 Ubɛn unuma ikɛi umbɔ akɔng ru ufɔm Iya-Num anu ikpoi Unum.

Isarhe Iyiki Ize iyi Uyohana aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur Uyohana

Awu Uyohana atsɛng ubvur uwurɛ, unga atsɛng umgbɔ adɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Urhɛm ukpu ugbagbaa ukpu Unum, ukpu-rukpi <<uku uwe uner nu usei nggu umɛn.>> Ru nyaku ubvur ha uku urherhe, atsɛng Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ngge itsú abika avarha ngge ama awe ru imangmang ugɛ Uyesu awu uwuku ufɔrh ha umbɔ aka abemuwa, ungwɛ̃ Unum hã, nu ugɛ ru ubok imangmangmbɔ ru unga, umbɔ ama akpo urhɛ (20.31).

Uyohana aka amaa idɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu Urhɛm ukpu ugbagbaa ukpu Unum, agbɛr aki inggbaashia arherha arherhe ri itsi ikpũ ídzeu iyiriyɛ iki idɛyiwe ugɛ Uyesu awu uwuku ufɔrh ha umbɔ aka abemuwa, ungwɛ̃ Unum hã. Akirakɛ aka adɔsa ru agbɛr akɛrɛ ha, arherha arherhe ri itsi abinkɛ aka adzeka ru ídzeu ha. Agbɛr akɛrɛ adɛyiwe ugɛ abɔɔ awe ru imangmang ru Uyesu na awe abika adɔsa unga, bɔr abɔɔ akpɛ̃ɛ̃ unga na ashimbɔ ri imangmang. Arherhe aki 13–17 arherha arherhe ri itsi iwɛrhɛ Uyesu nggu angwɛ̃ imesanga ru utsuu ha umbɔ aka adzur unga, nu irhɛm iyiki ifita ru umbɔ ru utsuu ha. Arherhe aki imaataka ikinanake ru ubvur uwurɛ, arherhuke arherhe ri itsi idzidzur Uyesu nu ufainga, akpenga ri igãrhãmau ucucii nu isisoknga ra akpe, nu unga aka adzeka ra ateu angwɛ̃ imesanga ri ivangyɛ unga aka asok ra akpe.

Uyohana arherha arherhe ri itsi izũwã iyi urhɛ uwu ugbagbaa ru ubok Ukiristo. Izũwã hã itirhi icɛrɛ nu iyiriyɛ iki iba ra abirabɛ aka awe ru imangmang ugɛ Uyesu unga awu utsĩndĩ hã, idzidzɛrhe ha, nu urhɛ ha.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur Uyohana *(1.1-18)*
Uyohana Uner Ubɔtisima nu abi itser Uyesu abi inggbaashia *(1.19-51)*
Itser Uyesu unga aka atõ ra awiya *(2.1–12.50)*
Uyesu agbisha adzɛu akpenga *(13.1–17.26)*
Akpe Uyesu *(18.1–19.42)*
Isisok Uyesu ra akpe *(20.1–21.25)*

Urhɛm hã uwu uner

1 Ri inggbaashia Urhɛm uwekpɔ, Urhɛm hã uwu nggu Unum, urhɛm hã uwu Unum.
2 Unga awu nggu Unum ri inggbaashia.
3 Awu ru uboknga umbɔ aka amuna abina kishoo. Agɛ unga ashia, ubin usi ímunukpɔ ra abin hã umbɔ aka amuna.
4 Ru unga urhɛ uwemgbɔ, urhɛ ha awu irhirhang ra anera kishoo.
5 Irhirhang hã irhang ru uzĩ, bɔr uzĩ hã usi ihwɛngkpɔ ngge.

6 Unera nuwɔ Unum aka
adene unga aba. Itsoknga ig-
burh Uyohana.
7 Unga aba awu ideka
ri irhirhang hã, nggee ru
uboknga anera kishoo ama
awe ru imangmang.
8 Unga asi iwea irhirhang
hã. Unga aba awu ideka
irhirhang hã ukpekũ.
9 Uwu ha aka awe
irhirhang iyi idzidzɛrhe aka
abanga ru upfung. Unga aka
idzowe irhirhang ru anera
kishoo ru upfung.
10 Urhɛm hã uwe ru up-
fung. Upfunga umuna ru
uboknga, bɔr upfung hã usi
ihwɛngkpɔ unga.
11 Unga aba ru upfungkpi
uku uwe ukpunga, bɔr an-
ernga asi iyɛimbɔ unga.
12 Rimi hã kishoo abika
ayɛi unga, nu abika adzowe
imangmang ri itsoknga, unga
adzowuka umbɔ ijee umbɔ
awe angwɛ̃ Unum.
13 Awu Unum abema ngge
iwe rimi ngge itsu umbɔ awu
angwɛ̃nga, asi iwea imar iyi
anera, use ikponi iyor, use
isisɛng anera itsu umbɔ awu
angwɛ̃ Unum.
14 Urhɛm hã uwu unera
nu usei nggu umɛn. Umɛn
inyãmɛn igɔngnga, igɔngyɛ iki
iwu iyi unanyĩ Ungwɛ̃wi aka
adzeku Utɛ. Awu nggu im-
imuta nu idzidzɛrhe.
15 Uyohana adzowuka
ideka ri itsinga. Atsarhi
irhaknga agɛ, <<Uwɛrɛ awu
unga hã umum iki irherha
arherhe ri itsinga ri ivangyɛ
umum iki ĩgɔr ugɛ, <Uwuruwi
aka iba ru undzingmum
ananga umum, ubinkutsu
awea umbɔ adɔrha amar
umum.> >>
16 Umɛn kishoo iyɛi idorh
irhɛirhɛ iki idzeku imimu-
tanga.
17 Adzaa Íkpem ru ubok
Umusa, bɔr imimuta nu
idzidzɛrhe idzeku ubok
Uyesu Ukiristo.
18 Unera anasi inyãã
Unum, bɔr unanyi Ungwɛ̃nga
adɛyiwa umɛn iwiwe Unum.
Unanyi Ungwɛ̃ hã akhapa
nggu Unum Utɛ, unga it-
sikamnga awu Unum.

Uyohana atsɛyinga iwe Ukiristo
(Umat 3.1-12; Umar 1.1-8; Irh 3.1-18)

19 Ideka Uyohana iyɛ, ri
ivangyɛ abi ijee Uyahuda ru
Urusharhima adene abika
adzowe idɛm-Num abɔɔ nu
abi Urhawi ru Uyohana
arhusa unga agɛ, <<Ungo
uwu ungamɔ?>>
20 Uyohana adekuwe umbɔ
ra awiya agɛ, <<Asi iwea
umum iwu Ukiristo.>>
21 Umbɔ arhusa unga agɛ,
<<Ungo uwu ungamɔ? Awu
ungo uwu Uirhiya?>>
Unga agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>
Umbɔ arhusa ikɛi agɛ,
<<Awu ungo uwu uner
uwuku usɔm Arherhu-Num
hã Umusa aka arherhe ugɛ
ibanga?>>
Unga agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>
22 Umbɔ agɔr unga agɛ,
<<Ude ungo uwu ungamɔ?
Udɛyiwa ubinkpi umɛn iki izĩ
idɛyiwe abika adena umɛn.
Ungo udɛyiwa umɛn use ri
itsingo?>>

23 Uyohana akũ arherhe uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya agɔr umbɔ agɛ, <<Awu umum iwu urhɛmkpi uku idũwã ra arhum ugɛ, <Àka agbishu utsĩndĩ Uteijee uku urhirhiki.> >>*

24 Mɔcɛ abi Ufarisi ha umbɔ aka adene,

25 arhusu Uyohana agɛ, <<Awu use utsu ungo usorhuwe ubɔtisima uba ungo usi iweɔ Ukiristo, ikɛi ungo usi iweɔ Uirhiya, ikɛi ungo usi iweɔ uwuku usɔm Arherhu-Num hã Umusa aka arherhe ugɛ ibanga?>>

26 Uyohana agɔr umbɔ agɛ, <<Umum isorhuwe ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr uwɔɔ ruwɔ ru umbi, uwuruwi umbi aka asi ihwɛngmbi unga.

27 Unga awuri iba ru undzingmum, uwuruwi umum isi ímɛ̃mum igarhuwe arhi abadaknga.>>

28 Kishoo akɛrɛ ha akorhe ru Ubetani, ugar Azɛ̃ Urdun, anangkɛ Uyohana aki isorhuwe ubɔtisima.

Uyesu Ungwɛ̃ Itsurhi Unum

29 Ukpe uku usar, Uyohana anyã Uyesu aka azɛ̃rhã aba ra anangnga, Uyohana agɛ, <<Àka anyã, Ungwɛ̃ Itsurhi Unum uwuruwi aka itsũwe arhim upfunga!

30 Uwɛrɛ awu unga hã nuwi umum iki ĩgɔr ĩgɛ, <Uwɔɔ ruwɔ aba ru undzingmum ananga umum, ubinkutsu, unga aka awea umbɔ adɔrha amar umum.>

31 Umum isi ihwɛng unga, bɔr umum iki isorhu ubɔtisima nggu amɛ̃ ngge ítsu abi Uisrairha ama ahwɛng unga.>>

32 Mɔcɛ Uyohana adzowe ideka iyɛrɛ agɛ, <<Umum inyã Ipfu-Num iki icipuwa ru nyaku unurhɛu ra afã, iba isei nu unga.

33 Umum isi ihwɛng unga, bɔr Unum uwuku udena umum ĩba isorhu ubɔtisima nggu amɛ̃, unga agɔr umum agɛ, <Utsakwi ungo uku unyã Ipfu-Num icipuwa iseingge nu unga, awu unga hã nuwɔ aka isorhuwe ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge.>

34 Umum inyãmum ngge iki iwe rimi hã ni iwemum ri ideka ugɛ unga awu Ungwɛ̃ Unum.>>

Angwɛ̃ imesa Uyesu abi inggbaashia

(Umat 4.18-22; Umar 1.16-20; Irh 5.2-11)

35 Ukpe uku usar ikɛi Uyohana adɛ̃ɛ̃ nggu angwɛ̃ imesanga avaa.

36 Unga aka anyã Uyesu aka azɛ̃rhã atɔng, unga agɛ, <<Àka anyã, Ungwɛ̃ Itsurhi Unum! >>

37 Angwɛ̃ imesa ha ikivarhambɔ aka agũ arherhe Uyohana, umbɔ adɔsu Uyesu.

38 Uyesu aka adzipa arhi undzingnga, anyã umbɔ aka adɔsa unga, unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee use? >>

Umbɔ agɛ, <<Rabbi, ungo usei ri inɛɛ? >> Agben <<Rabbi>> agburh <<A umarhem.>>

* **1:23** Àka anyã ikɛi: Uish 40.3.

39 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba, umbi awuri inyãmbi.>>

Nggee angwɛ̃ imesa ha azĩ anyã anangkɛ unga aka asei. Umbɔ atsĩ umɔ ra akara annaa aki urhɛɛ na asei nggu unga unum hã.

40 Uandarawu, ungwɛ̃mbɔ Usiman Ubitru, awu umɔ ri iner ha ikivarhangge iki igũ arherhe Uyohana ri itsi Uyesu ni idɔsa unga.

41 Uandarawu atirha abee ungwɛ̃mbɔ Usiman, agɔr unga agɛ, <<Umɛn iki ikpomɛn Uarhmasihu,>> agbena agburh <<Ukiristo.>>

42 Unga akũ Usiman azĩã ru Uyesu.

Uyesu arhi unga na agɛ, <<Ungo uwu Usiman ungwɛ̃ Uyohana. Awuri iyisa ungo Ukefa,>> agbena aka agburh <<Ubitru.>>

Uyesu ayisu Ufirhibu nu Unataniyerh

43 Ukpe uku usar ikɛi Uyesu abee izĩ Ugarhirhi. Unga akpo Ufirhibu, agɔr unga agɛ, <<Udɔsa umum.>>

44 Ufirhibu awu uner Ubetsaida, uteumbɔ Uandarawu nu Ubitru.

45 Ufirhibu akpo Unataniyerh, agɔr unga agɛ, <<Umɛn iki ikpomɛn uner ha umbɔ aka atsɛng isarhanga ru ubvur Íkpem Umusa nu abvur abika asɔm Arherhu-Num. Unga awu Uyesu uner Unazarat, ungwɛ̃ Uyusuf.>>

46 Unataniyerh arhusa agɛ, <<Ubin uku uze udɛ̃ɛ̃ udzekpɔ ru Unazarat?>>

Ufirhibu agɛ, <<Uba unyã.>>

47 Uyesu aka anyã Unataniyerh aka aba ru unga, unga agɔr agɛ, <<Àka anyã uner Uisrairha uwu idzidzɛrhe, uwuruwi aka asi igbɛrangwĩ.>>

48 Unataniyerh arhusu Uyesu agɛ, <<Ungo ukorhu uguse nu uhwɛng umum?>>

Uyesu agɛ, <<Umum inyãmum ungo ru usĩrhũ ucucii uvorhvo, nu Ufirhibu adɔrha ayisa ungo.>>

49 Mɔcɛ Unataniyerh agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, ungo uwu Ungwɛ̃ Unum. Ungo uwu Uyɛrhe Uisrairha.>>

50 Uyesu agɔr Unataniyerh agɛ, <<Ubinkutsu ungo uwe ri imangmang, umum iki idɛyiwa ungo ugɛ umum inyãmum ungo ru usĩrhũ ucucii uvorhvo? Ungo uwuri inyinyãɔ abinkɛ aka anangke rimi.>>

51 Unga atoma adɛyiwe unga agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi awuri inyãmbi afã aka iyanga, Ípfu itser-Num ikɛi ifũrhã ni icipa ni itsi Ungwɛ̃-Ner.>>

2

Irhowa ipfuna ru Ukana Ugarhirhi

1 Ru unum ukpu untaar umbɔ awe ru irhowa ipfuna ru Ukana ukpu Ugarhirhi. Uya Uyesu awe umɔ.

2 Aghwi Uyesu nu angwɛ̃ imesanga ri ipfuna hã.

3 Ivangyɛ amɛ̃ inebi aka amaa, uya Uyesu agɔr

unga agɛ, <<Amɛ̃ inebi aka amaake.>>
4 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A uya, awu ufang asi iwea ungo udɛyiwa umum ubin ukpuku ukukorhe. Ivangmum inasi ibangge.>>
5 Uyanga agɔr abika atɔ̃ itser ri irhowa ha agɛ, <<Àka akorhe kishoo ubinkpi unga aka agɔr umbi ikikorhe.>>
6 Ídzor niyɔ utɔ̃ĩ iyiriyɛ umbɔ aka akũ atarh adzin aden ra anang hã. Ubɛn idzora ighangge idzum amɛ̃ itɔ̃ɔ̃ use utɔ̃ĩ. Abi Uyahuda aka isaka akũ amɛ̃ asorh ayormbɔ iyi agbeyambɔ.
7 Uyesu agɔr abika atɔ̃ itser ri irhowa ha agɛ, <<Àka atsu amɛ̃ atɔk ídzor iyɛrɛ.>> Nggee umbɔ atsu amɛ̃ atɔke ídzor ha uku urhɛrhɛki.
8 Mɔcɛ unga agɔr umbɔ agɛ, <<Icɛrɛ àka ashɔyi, adzowe unggbaashi abika atɔ̃ itser irhowa ha.>> Umbɔ ashɔyi adzowe.
9 Utei irhowa ha avupa agũ ake aka adzipa awu amɛ̃ inebi. Unga asi ihwɛngnga anangkɛ ake aka adzek, bɔr abika ashɔyi adzowe ahwɛngmbɔ. Mɔcɛ unga ayisu utsa ipfuna hã ri ibanga,
10 agɔr unga agɛ, <<Ubɛn unera aka isaka agbaashia adzowe amɛ̃ inebi aka azea na adɔrha akũ akirakɛ aka asi ikpanga azeke. Bɔr ungo uwɔkɔ amɛ̃ inebi aka azea nu udɔrhu ukũ icɛrɛ uba!>>
11 Akɛrɛ ha ake awu ubin idzeu nu utsar ukpu inggbaashia ukpu Uyesu aka akorhe. Akorha ake ru Ukana ukpu Ugarhirhi. Akɛrɛ adɛyiwe igɔngnga nu angwɛ̃ imesanga atsu imangmangmbɔ ru unga.
12 Akɛrɛ aka amaa Uyesu asok acipa azĩ Ukafanahum, unga nu uyanga nu angwɛ̃mbɔ nu angwɛ̃ imesanga. Nggɔɔ ha umbɔ asei inuma ukunjiir.

Uyesu asare Iya-Num
(Umat 21.12-13; Umar 11.15-17; Irh 19.45-46)

13 Ivang Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi Uyahuda iki iyo, Uyesu azĩ Urusharhima.
14 Ru ufɔm Iya-Num, unga anyã anera adɛ̃ɛ̃ igoyiwe ínak nu ídɔi nu anurhɛu. Ikɛi unga anyãã abika afaruwe uhwɛk asei umɔ.
15 Nggee Uyesu akũ arhi awɛyi asharhe, akũ awayiwe kishoo anera nu ídɔi nu ínak ru ufɔm Iya-Num hã. Ikɛi unga ayii atebur iyi abika afaruwe uhwɛk ha, asituwe íshaa uhwɛkmbɔ kishoo.
16 Mɔcɛ Uyesu agɔr anera abika agoyiwe anurhɛu ha agɛ, <<Àka akũ akɛrɛ apfu adzek nggimi! Niba adzipu iya Utɛmum iweke anang izɛɛ!>>
17 Angwɛ̃ imesanga ayitu ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num ugɛ, <<Ibibemayɛ umum iki iwurangge ri iyango iwuri ikpĩa umum ru nyaku urha.>>*
18 Mɔcɛ anggbaashi abi Uyahuda arhusu Uyesu agɛ, <<Utsar idzeu ukusong ungo iki idɛyiwa umɛn ugɛ ungo

* **2:17** Àka anyã ikɛi: Amb 69.9.

uweɔ ri ijeeyɛ iki itsu ungo ukorha akɛrɛ ha?>>
19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka abupuwe Iya-Num ikɛrɛ, umum iwuri iberukũ ake ikɛi ri inuma itaar.>>
20 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ, <<Anyanga amɛka isɔka inaa ni ímɛka utɔ̃ĩ adzin Iya-Num ikɛrɛ nu ungo ugɔr ugɛ ungo idzine ake ri inuma itaar?>>
21 Bɔr iya-Numkɛ unga aka arherhe awu iyornga.
22 Uyesu aka asoka akpe, angwɛ̃ imesanga ayita arherhe ha Uyesu aka arherhe. Mɔcɛ umbɔ awe ru imangmang ri itsɛng Arherhu-Num nu arherhe Uyesu.
23 Ivang Uyesu aka awe ru Urusharhima ri Irhowa Iyiki Igar Utɔng, anera arhɛrhɛ aka anyã atsar abin idzeukɛ unga aka akorhe, umbɔ adzowe imangmang ru unga.
24 Bɔr Uyesu ashia ri imangmang ru umbɔ, ubinkutsu unga ahwɛnga amɛn anera kishoo.
25 Unga asi ibeenga unera adɛyiwe unga ubin ri itsi anera ubinkutsu unga ahwɛnga abinkɛ aka awe ra amɛn anera.

3

Uyesu amesuwe Unikodimu

1 Unera nuwɔ itsoka igburh Unikodimu. Awu unggbaashi abi Uyahuda na awu utsa Ufarisi.
2 Unga aba ru Uyesu ru untsuuka, agɔr Uyesu agɛ, <<A umarhem, umɛn ihwɛngmɛn ungo uwu umarhemwi aka adzeku Unum, ubinkutsu unera asi ídɛ̃ɛ̃ akorhunga abin idzeu nu atsarkɛ ungo uku ikorhe, Unum aba asi iwea nggu unga.>>
3 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, aba asi imarmbɔ unera ide ivaa, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã ri Iyɛrhe Unum.>>
4 Unikodimu arhusa agɛ, <<Abvui amar unera aguse ri ikɔ̃ uner? Idzidzɛrhe asi íbvui atsĩã ra anaa uyanga umbɔ amar unga ide ivaa!>>
5 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, umbɔ aba asi imarmbɔ unera ra amɛ̃ nu Ipfu-Num, asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩã Iyɛrhe Unum.
6 Ubinkpi unera aka amar uwu uner, bɔr ubinkpi Ipfu-Num iki imar uwu ipfu.
7 Niba ugũo idzeu umum iki igɔr ungo ugɛ, <Awu ufang umbɔ abvui amar umbi.>
8 Ugba ufɛu ra anangkɛ ukpɔ uku ubee. Ungo ugũo ititɔngkpɔ, bɔr ungo usi ihwɛngo anangkɛ ukpɔ uku udzek, ikɛi ungo usi ihwɛngo anangkɛ ukpɔ uku izĩ. Iwu rimi nggu unerwi Ipfu-Num iki imar.>>
9 Unikodimu arhusu Uyesu agɛ, <<Akɛrɛ ha akorha aguse na awe?>>
10 Uyesu agɛ, <<Ungo uwu umarhem uwuku ugɔng ru Uisrairha, bɔr ungo usi ihwɛngo abina akɛrɛ?
11 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, umɛn irherha abinkɛ umɛn iki ihwɛng, ikɛi umɛn ĩdzaa umbi ideka

abinkɛ umɛn iki inyã, bɔr utsɛku icɛrɛ umbi akpɛ̃mbi iyɛi idekayɛ umɛn iki isɔma umbi.
12 Uba umum irherhuwa umbi arherhe ra abinkɛ aka uwe ru upfung nu umbi asi iwembi ri imangmang, ude umbi akorha aguse na awe ru imangmang umum ĩba isɔma umbi abinkɛ aka awe ra afã?
13 Unera anasi ifũã ra afã. Ungwɛ̃-Ner ukpekũ unga aka adzek umɔ acipuwa.
14 Ru nyaku Umusa aka aberi ibvui nu ucici ra arhum, rimi hã ikɛi awu ufang umbɔ aberu Ungwɛ̃-Ner,
15 agɛ uwuruwi aka awea ri imangmang ru unga ama akpo urhɛ uwu ugbagbaa.

16 <<Unum abemu upfunga akarhãrhã nggee unga adzowe unanyĩ Ungwɛ̃nga, agɛ ubɛn unera aka awea ri imangmang ru unga asi íkpea, bɔr unga awuri ikpo urhɛ uwu ugbagbaa.
17 Unum asi idenuka Ungwɛ̃nga ru upfung agɛ unga atsu uvau ru upfung, bɔr agɛ upfung ukpo ififɔrh ru uboknga.
18 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang ru Ungwɛ̃ Unum, asi ítsumbɔ uvau ru unga, bɔr uwuruwi aka asi iwea ri imangmang ru unga, aka atsumbɔ uvau ru unga, ubinkutsu asi idzowuka imangmang ri itsok unanyĩ Ungwɛ̃ Unum.
19 Nu izharha arherhenga iwe ri iminɛ. Irhirhang itsĩwã ru upfung, bɔr anera abemu uzĩ anangmbɔ irhirhang, ubinkutsu itsermbɔ iwu iyiki ibewe.
20 Ubɛn uwuku utɔ̃itser iyiki ibewe akpɛ̃ irhirhang, asi íbanga ri irhirhang, utsur umbɔ anyãmbɔ itsernga.
21 Bɔr uwuku utɔ̃itser idzidzɛrhe aka isaka aba ra anang aka arhurhang ngge itsú umbɔ anyã ra awiya agɛ abinkɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ ikikorhe awu Unum ayike unga.>>

Ideka Uyohana Uner Ubɔtisima ru Uyesu

22 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu nu angwɛ̃ imesanga adzek azĩmbɔ abĩ Uyahudiya, umɔ unga amaa inuma irhɛirhɛ nggu umbɔ, anu ikorhuwe ubɔtisima ra anera.
23 Uyohana ikɛi anu ikorhuwe ubɔtisima ru Uainon uku ukhapa nggu Usarhim, ubinkutsu amɛ̃ awu arhɛrhɛ umɔ. Anera ubɛn unum akɛyi ru unga umɔ azĩ isorhu ubɔtisima.
24 Akɛrɛ ha akorhuke kata, umbɔ adɔrha agbange Uyohana ru ugborzĩ.
25 Umɔ angwɛ̃ imesu Uyohana atsĩmbɔ uning nggu utsa Uyahuda uwɔɔ ra arherhi isorh iyor ru nyaka agbeyi abi Uyahuda.
26 Umbɔ azĩmbɔ ru Uyohana agɔr unga agɛ, <<A umarhem, utsa ha umbi aka awu nggu unga unum hã ru ugar ubang Azɛ̃ Urdun, uwu ha ungo uku udzowe ideka ri itsinga hã, unggawɔ nggɔɔ adɛ̃ɛ̃ isorhuwe ubɔtisima. Anera kishoo azĩ ru unga.>>

27 Mɔcɛ Uyohana agɛ, <<Unera asi idɛ̃ɛ̃ ayɛisa ubin, Unum aba asi ídzowuka ukpɔ ra afã.
28 Umbi awu idekamum, umum ĩgɔr ugɛ, <Asi iwea umum iwu Ukiristo, bɔr adena umum inggbaashia ĩbạ.>
29 Utsak uwuku ufa unga apfunu utsɛrh uwuku ufa. Bɔr uwɛrhu utsak uwuku ufa uwuku uzĩ irhowa ipfuna hã aka isaka adzɛu igũ irhak utsak uwuku ufa, na aka isaka agɔm anggɔm ri ivangyɛ unga aka igũ irhak utsak uwuku ufa ha. Anggɔm hã awu akimum, atsuafɛr icɛrɛ.
30 Awu ufang unga awu ukugɔnga, bɔr awu ufang umum iwu uku ucia.

Uwuruwi aka adzeka afã aba

31 <<Uwuruwi aka adzeka afã aba ananga anera kishoo. Uwuruwi aka adzeka abĩ awu uwu abĩ na arherhe ra abinkɛ aka awu ra abĩ. Uwuruwi aka adzeka afã aba ananga kishoo.
32 Unga arherhe ideka ubinkpi unga aka agũ na anyã, bɔr anera asi iyɛimbɔ idekanga.
33 Ubɛn unera aka ubemu idekanga atsu utsar adɛyiwe ugɛ Unum arherhi idzidzɛrhe.
34 Uwu ha Unum aka adene arherhe irhɛm Unum, ubinkutsu adzowe Ipfu iyiriyɛ iki isi ímaangge.
35 Utɛ abemu Ungwɛ̃ na atsuke abina kishoo ru ubokngа.
36 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang ru Ungwɛ̃ awea ru urhɛ uwu ugbagbaa, bɔr ubɛn uwuku ukpɛ̃ɛ̃ Ungwɛ̃ asi ínyãã urhɛ, ubinkutsu avɔm Unum awu ni itsinga.>>

4

Uyesu arherhe nggu utsɛrh Usamariya

1 Abi Ufarisi aka agũ ugɛ Uyesu ani akposha angwɛ̃ imesa ananga Uyohana na ani akorhuwe umbɔ ubɔtisima.
2 Bɔr asi iwea Uyesu aka isaka akorhuwe umbɔ ubɔtisima hã, awu angwɛ̃ imesanga aka isaka akorhuwe.
3 Ivangyɛ Uteijee aka agũ akɛrɛ, unga asoka ru Uyahudiya na abvui azĩã Ugarhirhi.
4 Unga awuri itsĩ ru Usamariya atɔng.
5 Nggee unga aba atsĩ ru uteu ukpɔɔ ru Usamariya umbɔ iki iyisa Usaikar, ukhapa ra abĩkɛ Uyakubu aka adzowe ungwɛ̃nga Uyusuf.
6 Uvãã amɛ̃ Uyakubu uwe ra anang hã. Azhe uzɛ̃rhã aka afɛr Uyesu, unga asei ra angwĩ uvãã amɛ̃ hã. Aka awu idzingga atenuma.
7 Utsɛrh Usamariya uwɔɔ aka aba ishɔyi amɛ̃, Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo uma udzaango amɛ̃ umum ihwa? >>
8 Angwɛ̃ imesanga aka azĩmbɔ ru utepa igoi ubingha.
9 Utsɛrh Usamariya ha agɔr unga agɛ, <<Ungo uwu utsa Uyahuda. Umum iwu utsɛrh Usamariya. Awu use utsu ungo urhusa umum amɛ̃ aka

ahwa?>> Unga arhusa akɛrɛ ubinkutsu abi Uyahuda aka asi isaka agbopumbɔ nggu abi Usamariya.

10 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uba ungo uhwɛngo izũwã Unum nu unerwi aka arhusa ungo amɛ̃ aka ahwa, ungo uwuri ifɛnungo unga, unga adzaa ungo amɛ̃ akika adzowe urhɛ.>>

11 Utsɛrh ha agɔr Uyesu agɛ, <<A uteiya, umum inyã ungo ushiɔ ru ubin ukpuku ushɔi nu uvãã amɛ̃ ukpi uwu ughorghotakpɔ. Ri inɛ̃ɛ̃ ungo iki ikpo amɛ̃ akika adzowe urhɛ ha?

12 Use ungo unango utɛmɛn Uyakubu, unga aka aneka uvãã amɛ̃ ru umɛn? Unga nibikanga ahwa amɛ̃ hã, ikɛi angwɛ̃nga, nu íjuɛnga aka ahwa umɔ.>>

13 Uyesu agɛ, <<Ubɛn uwuku uhwa amɛ̃ akɛrɛ awuri ibvui agũã ugɔ̃ amɛ̃ ikɛi.

14 Bɔr ubɛn uwuku uhwa amɛ̃mum iki ĩdzowe unga asi íbvui agũã ugɔ̃ amɛ̃ ugbagbaa. Amɛ̃ hã umum iki idzowe unga awuri iwu akwiu amɛ̃ ru umbɔ aka idzowe urhɛ uwu ugbagbaa.>>

15 Utsɛrh ha agɔr unga agɛ, <<A uteiya, udzaa umum amɛ̃ hã utsur umum ibvui ĩgũmum ugɔ̃ amɛ̃ ikɛi ni isi íbvui ikɛyiwamum ishɔng amɛ̃ nggimi.>>

16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Uzĩ uyisu utsakngo umbi aba nggimi.>>

17 Unga agɛ, <<Umum ishimum ru utsak.>>

Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo urherhi idzidzɛrhe ungo uku ugɔr ugɛ, ungo ushiɔ ru utsak.

18 Ubinkutsu ungo uku uweɔ ra atsaka atõ̃ nu unerwi umbi aka awu nggu unga icɛrɛ asi iwea utsakngo. Ungo urherhe ishaa idzidzɛrhe.>>

19 Utsɛrh ha agɛ, <<A uteiya, umum inyã ungo uwu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.

20 Atokamɛn adzowe Unum igɔng ri igũ iyɛrɛ, bɔr umbi abi Uyahuda agɛ Urusharhima ukpɔ umɛ̃ɛ̃ awu ufang anera adzowe igɔng ru Unum.>>

21 Uyesu agɔr unga agɛ, <<A utsɛrh ha, uwe ru imangmang ra abinkɛ umum iki irherhe. Ivanga niyɔ ibarɔ anera asi ídzowukumbɔ Utɛ igɔng ri igũ iyɛrɛ use ru Urusharhima.

22 Umbi abi Usamariya asi ihwɛngmbi ubinkpi umbi aka idzowe igɔng. Bɔr umɛn abi Uyahuda ihwɛngmɛn ubinkpi umɛn iki idzowe igɔng, ubinkutsu udĩ ififɔrh udzeka ra abi Uyahuda.

23 Bɔr ivanga niyɔ ibarɔ, iki ibangge, abika adzowe igɔng idzidzɛrhe aka idzowe Utɛ igɔng ri Ipfu nu idzidzɛrhe, ubinkutsu Utɛ abee ikpũ abi ha adzowe unga igɔng.

24 Unum awu ipfu, abika adzowe unga igɔng ikɛi awu ufang umbɔ adzowe igɔng ri Ipfu nu idzidzɛrhe.>>

25 Utsɛrh ha agɛ, <<Umum ihwɛng Uarhmasihu, awu unga umbɔ iki iyisa Ukiristo, nggawɔ abarɔ. Ivangyɛ

unga aka iba, unga awuri idɛyiwanga umɛn abina kishoo.>>

26 Məcɛ Uyesu adɛyiwe unga agɛ, <<Umum uner arherhakɛ nggu ungo, iwu unga.>>

Angwɛ̃ imesa abvui aba ru Uyesu

27 Ivang hã niyɔ angwɛ̃ imesanga abvui aba adzeidzeu umbɔ aka anyã unga adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu ukutsɛrh. Bər unera asi igɔra agɛ, <<Ungo ubee use,>> use arhusa unga agɛ, <<Awu use utsu ungo urherha arherhe nggu unga?>>

28 Məcɛ utsɛrh ha abɔruka idzum amɛ̃nga umɔ na atsĩã ru utepa na agɔr anera agɛ,

29 <<Àka aba anyã unerwi aka adɛyiwa umum kishoo abinkɛ umum iki ikorhe! Awu unga awu Ukiristo?>>

30 Umbɔ adzeku utepa aba ra anang Uyesu.

31 Angwɛ̃ imesanga ashɔ̃rhã unga agɛ, <<A umarhem, uma ugha ubingha.>>

32 Bər unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iwemum ru ubinkpi umum iki igha umbi aka asi ihwɛngmbi ukpɔ.>>

33 Məcɛ angwɛ̃ imesanga arhusa adɔka agɛ, <<Use unera akũ ubingha akowe unga?>>

34 Bər Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ubinghamum ukpi, umum ikorhu ubin amɛn uwuku udena umum ĩba, ikɛi imashuwe itseryɛ unga aka adzaa umum.

35 Uba umbi aka isaka agɔr agɛ, <Abər afɛ̃ɛ̃ anaa umbɔ atirhi igbɛr abin>? Bər umum idɛyiwa umbi, aka agbisha arhi icanga. Iki ikɔ̃ngge, ni iki iwengge iyiki igbigbɛr.

36 Uner uwuku ugbɛr abin hã aka ikpoa itosanga, ikɛi unga ani ikɔng anera aka akpo urhɛ uwu ugbagbaa, ngge itsú uner uwuku udoi nu uner uwuku ugbugbɛr agɔm anggɔm urhɔnga.

37 Ake awu idzidzɛrhe, ake aka agər agɛ, <Uwɔɔ adoi, nu uwɔɔ agbɛr.>

38 Umum idena umbi igbɛr abinkɛ umbi aka asi itɔ̃mbi itser ake. Abɔɔ umbɔ atɛ̃wã itsera, umbi agbɛr ugarh itiɛ̃wãmbɔ.>>

39 Abi Usamariya awu arhɛrhɛ ru uteu ha umbɔ aka awe ru imangmang ru Uyesu ri itsi ideka utsɛrh ha aka agɔr agɛ, <<Unga adɛyiwa umum kishoo abinkɛ umum iki ikorhe.>>

40 Abi Usamariya aka aba ru unga, umbɔ ashɔ̃rhã unga asei nggu umbɔ, unga asei inuma ivaa.

41 Arherhanga atsu anera arhɛrhɛ awe ru imangmang.

42 Umbɔ agɔr utsɛrh ha agɛ, <<Umɛn iwe ru imangmang ru Uyesu, ubinkutsu asi iwea ubinkpi ungo uku urherhe ukpekũ, bər icɛrɛ umɛn igũmɛn nibikamɛn ni ihwɛngmɛn ugɛ uwɛrɛ ha idzidzɛrhe unga awu Uwuku Ufɔrh upfunga.>>

Uyesu akerhuwe ungwɛ̃ uner itser ijee

43 Inuma ivaa ha iki imaa unga asok azĩã Ugarhirhi.

44 Uyesu nibikanga adekuka ugɛ uner uwuku

usɔm Arherhu-Num aka isaka ashia ri imor ra abĩnga.
45 Ivangyɛ unga aka itsĩ Ugarhirhi, abi Ugarhirhi ayɛi unga aboka avaa, ubinkutsu umbɔ ikɛi azĩmbɔ Irhowa Iyiki Igar Utɔng hã ru Urusharhima na anyãmbɔ kishoo abin Uyesu aka akorhe.
46 Mɔcɛ Uyesu abvui azĩã iyepu uteu Ukana ukpu Ugarhirhi, anangkɛ unga aka adzipa amɛ̃ ake awu amɛ̃ inebi. Utsa uner itser ijee nuwɔ uwuruwi ungwɛ̃nga aka aghonga unga ru Ukafanahum.
47 Ivangyɛ utsa ha aka agũ ugɛ Uyesu aka adzeku Uyahudiya abvui abanga Ugarhirhi, unga azĩ ru unga ashɔ̃rhã unga ama aba akerhuwe ungwɛ̃nga, aka abɔr akpe.
48 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umbi aba asi inyãmbi atsar nu abin idzeu, umbi asi íwembi ri imangmang.>>
49 Uner itser ijee ha agɛ, <<A Uteiya, uba umɛn izĩmɛn utsur ungwɛ̃mum akpea.>>
50 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo udɛ̃ɛ̃ uzĩɔ. Ungwɛ̃ngo awuri ibɛka.>>
Utsa ha awea ri imangmang nu ubin Uyesu aka arherhe nggu unga, umɔ unga azĩã.
51 Ana awe ru utsĩndĩ ugãrhãnga agbanga unga, agɔr unga agɛ, <<Ungwɛ̃ngo abɛka.>>
52 Unga arhusa umbɔ ivangyɛ ungwɛ̃ hã aka atirhi igũ ugarha. Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Imani iyor ha ineke unga arhɛkɛ ru ukara unying.>>
53 Utei ungwɛ̃ hã ayita, ivang hã niyɔ Uyesu agɔra unga agɛ, <<Ungwɛ̃ngo awuri ibɛka.>> Nggee unga nu aner iyanga kishoo awe ru imangmang.
54 Akɛrɛ awu ubin idzeu ukpu uvaa Uyesu aka akorhe unga aka adzeku Uyahudiya azĩ Ugarhirhi.

5

Akerhuwe ru ukaukpi umbɔ
aki iyisa Ubetasda

1 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu azĩã irhowa abi Uyahuda ru Urusharhima.
2 Ru Urusharhima ukau amɛ̃ nukpɔ umbɔ iki iyisa ri idũ abi Uyahuda agɛ Ubetasda. Ukpɔ ukhapa ru angwĩ ufɔm, anangkɛ ídɔi iki itsĩ. Aka akũ atarh atang nggaa atsurha atɔ̃ɔ̃ adzipu ukau ha.
3 Awu ra atsurha ha abi irhãrhã nu abi ibvuta, nu akatarhu nu abi ishayi iyor arhɛrhɛ aka isaka anu umɔ.*
5 Uner uwɔɔ aka amaa imɛka isɔka itaar ni imɛka utɔrɔk asi idɛ̃ɛ̃ azɛ̃rhũnga.
6 Uyesu aka anyã ininunga, ikɛi ahwɛnga utsa ha aka adãrhũnga nggu irhãrhã hã, unga arhusu uner irhãrhã

* **5:3** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Ubinkutsu iva-ivanga ipfu itser-Num iki isaki icipuwa ru ukau amɛ̃ hã iba idzipa ukpɔ. Kishoo uwuruwi aka agbaashia atsĩã ra amɛ̃ hã ivangyɛ ake aka idzipa amaa, unga awuri ikikerhunga irhãrhĩ iyornga kishoo.*

hã agɛ, <<Ungo ubeengo ikikerhe?>>

7 Uner irhãrhã hã agɛ, <<A uteiya, umum ishimum ru unera aka iyika umum itsĩ ru amɛ̃ ivangyɛ ake aka idzipa. Umum ĩba itita ibee itsitsĩwã, uwɔɔ agbaangashia ru umum.>>

8 Mɔcɛ Uyesu agɔr unga agɛ, <<Usisok, unyangu ufarngo, ukũ uzɛ̃rhã!>>

9 Kanying, uner ha akerhunga. Anyangu ufarnga atirhunga uzɛ̃rhã.

Akɛrɛ ha akorhe ru unum ukpuku uwosha.

10 Nggee anggbaashi abi Uyahuda agɔr utsa ha aka akerhe agɛ, <<Awu unum ukpuku uwosha. Ikpem ikɛnngge ungo itsã ufar.>>

11 Bɔr utsa ha agɛ, <<Unerwi aka akerhuwa umum agɔr umum agɛ, <Unyangu ufarngo uso uzɛ̃rhã.>>>

12 Nggee umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu ungamɔ uner ha aka agɔr ungo ugɛ unyanga umgbɔ uso uzɛ̃rhã?>>

13 Utsa ha aka akerhe asi ihwɛngnga awu ungamɔ akerhuwe unga, ubinkutsu Uyesu aka azɛ̃rhã atsĩã ra anera arhɛrhɛ umɔ.

14 Ivanga ukunjiir iki itɔng Uyesu akpo unga ri Iya-Num na agɔr unga agɛ, <<Unyã ungo uku ukerhungo! Uneke arhim utsur ubin uku unangkpɔ akɛrɛ ha ukpokpɔ ungo.>>

15 Utsa ha azĩ adɛyiwe anggbaashi abi Uyahuda agɛ awu Uyesu unga akerhuwe unga.

Urhɛ ru ubok Ungwɛ̃

16 Ngge itsu anggbaashi abi Uyahuda adzowe uver ru Uyesu, ubinkutsu itser iyiki ikikerhe ha unga aki itɔ̃ ru unum ukpuku uwosha.

17 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Utɛmum anu itser utsɛku irherɛ, umum rimi hã ini ititɔ̃.>>

18 Arherha akɛrɛ atsu anggbaashi abi Uyahuda abee ifɛre Uyesu. Agɔr agɛ unga asi izharhuka ikpem unum ukpuku uwosha ukpekũ, bɔr unga agɔr agɛ Unum awu Utɛnga na anu inyãngu itsinga uku kpengkpeng nggu Unum.

19 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, Ungwɛ̃ asi íkorhunga ifɛrhɛ nibikanga, unga akpurha akorhu ubinkpi unga aka anyã Utɛnga aki ikorhe, ubinkutsu ubinkpi Utei iki ikorhe awu ukpɔ Ungwɛ̃ hã awuri ikorhe.

20 Ubinkutsu Utɛ abemu Ungwɛ̃ na adɛyiwe unga kishoo abinkɛ unga aka isaka akorhe. Ĩĩ, umbɔ awuri idɛyiwe unga abinkɛ aka anangke akɛrɛ ha nu umbi awuri idzedzeu.

21 Ru nyaku Utɛ iki isoyiwe abika akpukpe na adzowe umbɔ urhɛ, rimi Ungwɛ̃ hã awuri idzowe urhɛ ru kishoo abirabɛ unga aka abee idzidzowe.

22 Rimi hã, Utɛ asi ítsuka uvau ru unera, bɔr adzowe ijee itsu uvau ru Ungwɛ̃nga,

23 ngge itsú umbɔ kishoo adzowe igɔng ru Ungwɛ̃ ru nyaka umbɔ iki idzowe igɔng

ru Utɛ. Uwuruwi aka asi idzowuka igɔng ru Ungwɛ̃, asi idzowuka igɔng ru Utɛ uwuku udene unga.

24 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uwuku ugũ arherhamum na adzowuka imangmang ru uwuku udena umum ĩba, awea ru urhɛ uwu ugbagbaa na asi ítsumbɔ unga uvau. Unga aka agar akpe azĩã urhɛ.

25 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ivanga niyɔ ibarɔ ni iki ibangge abika akpe awuri igũmbɔ urhɛm Ungwɛ̃ Unum nu abika agũ hã awuri ibɛkmbɔ.

26 Ru nyaku Utɛ aka awe ru urhɛ ri itsikamnga, rimi hã unga aka adzowe Ungwɛ̃nga ijee iyiki idzowe urhɛ.

27 Utɛ ikɛi adzowuka unga ijee iyiki ivarha arherhe, ubinkutsu unga awu Ungwɛ̃-Ner.

28 <<Niba agũmbi idzeu akɛrɛ ha, ivanga niyɔ ibarɔ kishoo abika awe ra adzak awuri igũmbɔ urhɛmnga

29 na adzeka. Abika akorhe iyiki ize awuri isok ra akpe abɛk, bɔr abika akorhe iyiki ibewe awuri isok akpo uvau itsitsĩme.

30 Umum nibikami isi ídɛ̃ɛ̃ ikorhumum ubin. Umum itsu uvau ubinkpi umum iki igũ ukpekũ. Itsu uvaumum iwu iyiki irhika, ubinkutsu isi idɔsumum ubinkpi amɛnmum aki ibee bɔr aki uwuku udena umum.

Ideka ri itsi Uyesu

31 <<Umum ĩba idzowe ideka itsimum, idekamum isi iwengge idzidzɛrhe.

32 Bɔr uner uwɔ aba adzowe ideka ri itsimum, umum ihwɛng ideka ha ri itsimum iwe idzidzɛrhe.

33 <<Adzaanga umbi ideka idzidzɛrhe ri ivangyɛ umbi adene anera azĩ ru Uyohana.

34 Asi iwea ugɛ umum itsorhi itsimum ri ideku unera, bɔr umum irherhe rimi ngge ítsu umbi adɛ̃ɛ̃ akpo ififɔrh.

35 Uyohana awu ru nyaki irhirhang iki igar ni irhang, umbi atsũmbi igũibɛn irhirhangnga ri ivanga ukunjiir.

36 <<Bɔr umum iwemum ri idekayɛ iki inangngge ideka Uyohana. Ubinkutsu itseryɛ Utɛmum aka adzaa umum imasha, iyiriyɛ umum iki inũ itɔ̃ icɛrɛ, ngge idekuwe ugɛ awu Utɛ unga adena umum.

37 Utɛ uwuku udena umum adzowuka ideka ri itsimum. Umbi anasi anyãmbi unga use agũmbi urhɛmnga

38 nu arherhanga asi iseike ru umbi, ubinkutsu umbi asi iwembi ri imangmang ru uwu ha unga aka adene.

39 Umbi atsu amɛnmbi ivarhi itsɛng Arherhu-Num, ubinkutsu umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi awuri ikpikpombi urhɛ uwu ugbagbaa ru ngge. Itsɛng Arherhu-Num hã ngge idzowe ideka ri itsimum.

40 Bɔr umbi akpɛ̃mbi iba ru umum aba akpo urhɛ.

41 <<Umum isi iyɛimum ikpikpoi ra anera.

42 Bɔr umum ihwɛng umbi. Umum ihwɛng ugɛ umbi asi ibemumbi Unum ra amɛnmbi.

43 Umum iba ri itsok Utɛmum, umbi asi iyɛimbi

umum, bɔr uwɔɔ aba, aba ri itsok ukamnga, umbi awuri iyɛimbi unga.
44 Umbi awuri ikorha aguse na awe ru imangmang uba umbi ayɛi ukpoi ra adɔkambi, bɔr umbi asi ibeembi iyɛi ikpikpoi iki idzeku Unum unying ukpekũ?
45 <<Bɔr aka niba akaimbi ifɛrhkɔ ugɛ umum iwuri ihwitumum umbi ru Utɛ. Uwuku uhwita umbi awu Umusa, uwuruwi umbi aka afosa.
46 Agɛ umbi awembi ri imangmang ru Umusa, umbi awuri iwembi ri imangmang ru umum, ubinkutsu unga atsɛng itsɛng ri itsimum.
47 Bɔr umbi aba ashimbi ri imangmang ra abinkɛ Umusa aka atsɛng, umbi akorha aguse na awe ru imangmang ra abinkɛ umum iki irherhe? >>

6

Uyesu afuka anera anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃
(Umat 14.13-21; Umar 6.30-44; Irh 9.10-17)

1 Akɛrɛ aka amaa Uyesu agar Ukau ukpu Ugarhirhi, ukpɔ uku uwe ukau ukugɔng ukpu Utibariya.
2 Nggaa ikikɔng anera idɔsa unga, ubinkutsu umbɔ aka anyã atsar abin idzeukɛ unga aka akorhuwe abi irhãrhã.
3 Mɔcɛ Uyesu afũã ri ifɛn igũ aseisa umɔ nggu angwɛ̃ imesanga.
4 Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi Uyahuda iki iyongge.
5 Ivangyɛ Uyesu aka abera asunga anyã anera arhɛrhɛ aka aba ru unga, unga agɔr Ufirhibu agɛ, <<Umɛn igoi uborodi ri inɛ̃ɛ̃ ukpɔ umɛ̃ɛ̃ aner abɛrɛ?>>
6 Unga arhusa rimi avira unga, ubinkutsu unga aka ahwɛnga ra amɛnnga ubinkpi unga aka ikorhe.
7 Ufirhibu agɔr unga agɛ, <<Uborodi ukpu imang itser afɛ̃ɛ̃ utɔrɔk usi ímɛ̃kpɔ ubɛn unera akpo atsɔr idiki unying!>>
8 Uwɔɔ ra angwɛ̃ imesanga hã agburh Uandarawu, ungwɛ̃mbɔ Usiman Ubitru, arherhe agɛ,
9 <<Ungwɛ̃ uwɔɔ uwi nggimi nggu ípo uborodi* itɔ̃ɔ̃ nu abɛrh avaa. Bɔr iwuri imɛ̃ use nggu arhɛrha aner abɛrɛ? >>
10 Uyesu agɛ, <<Àka agɔr anera asei isei.>> Ra anang hã ubĩĩ uwu urhɛrhɛ umɔ, anera kishoo aseisa abĩ. Akatsak atsĩmbɔ anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃.
11 Mɔcɛ Uyesu anyangu ípo uborodi ha, unga aka atar uwɛɛ ru Unum, na agashuwe anera aka asei ubinkpi uku imɛ̃ ru umbɔ. Rimi hã unga aka akorhe nggu abɛrh ha.
12 Ivang umbɔ aka atãi ashuur, unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Àka arhɔsa awushunga aka abɔr utsur ubin ugbakpɔ abĩ.>>
13 Ri ípo uborodi itɔ̃ɔ̃ hã, anera aka atãi na abɔre,

* **6:9** Akũ akɔ̃ ubin ukpɔɔ umbɔ iki iyisa ubarhe akorhu uborodi ukpirɛ, ikpũ uborodi ha uwu ubingha atsũwã.

angwɛ̃ imesanga arhɔsa awushu uborodi na atɔke azĩnga usɔka na avaa.

14 Ivang anera aka anyã utsar ubin idzeu Uyesu aka akorhe, umbɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe, unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã Unum aka abemuwa umɛn.>>

15 Uyesu aka ahwɛnga agɛ anera abee atsime unga iyɛrhe ri inggang, unga abvui afũã ni igũa ikiyikanga.

Uyesu azɛ̃rhã nu amɛ̃
(Umat 14.22-33; Umar 6.45-52)

16 Urhɛɛ uku uwe, angwɛ̃ imesanga acipa azĩmbɔ ru ukau ha,

17 anangkɛ umbɔ aka atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ na agar ukau ha azĩmbɔ Ukafanahum. Ri ivang hã ananga aka atirhi iwu uzĩ, nu Uyesu anasi ibanga ru umbɔ kata.

18 Nggaa ugba ukerketakpɔ ubvun amɛ̃ ru ukau ha.

19 Umbɔ aka azĩmbɔ akirhomita atɔ̃ɔ̃ use utɔ̃ĩ, umbɔ anyã Uyesu azɛ̃rhã nú amɛ̃ aba ayoku ukhukhɔɔ ha. Iwei ifɛr umbɔ.

20 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Awu umum. Niba agũmbi iwei.>>

21 Mɔcɛ umbɔ ayɛi unga ru ukhukhɔɔ ha nggu anggɔm. Kanying ukhukhɔɔ ha utsĩ anangkɛ umbɔ aka izĩ.

22 Ukpe unum uvaa abika asei ugar ukau ukugɔng hã ahwɛngmbɔ ugɛ awu ukhukhɔɔ unying uku uzĩ ugar ha. Ikɛi ahwɛngmbɔ ugɛ Uyesu ashia ru ukhukhɔɔ ha nggu angwɛ̃ imesanga. Awu angwɛ̃ imesa ha ukpekũ azĩ.

23 Bɔr akhukhɔɔ akɔɔ aka adzeku Utibariya adɛ̃ɛ̃ akhapa ra anang aner ha aka atãi uborodi ukpu Uteijee aka atar uwɛɛ.

24 Ivang anera aka anyã agɛ Uyesu nu angwɛ̃ imesanga ashimbɔ ra anang hã, umbɔ atsĩ akhukhɔɔ amɛ̃ na azĩmbɔ Ukafanahum anu ibee Uyesu.

Uyesu awu uborodi ukpuku udzowe urhɛ

25 Ivangyɛ umbɔ aka anyã unga ugar ukau ha, umbɔ agɔr unga agɛ, <<A umarhem, ukang ungo uku uba nggimi?>>

26 Uyesu agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubinkutsu umbi abeea umum, asi iwea atsar abin idzeu umum iki ikorhe, bɔr awu uborodi ukpɔ umbi aka atãi ashur.

27 Niba atɔ̃mbi itser ri ibee abin igha akika adak, bɔr aka atɔ̃ itser abinghakɛ aka azĩ utsĩ urhɛ uwu ugbagbaa, akirakɛ Ungwɛ̃-Ner aka awuri idzaa umbi. Awu ru unga Unum Utɛ aka angwɛ̃ utsar ijeenga.>>

28 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga agɛ, <<Awu ufang umɛn ikorhu use itɔ̃ itser Unum aka abee?>>

29 Uyesu agɛ, <<Itser Unum aka abee nggayɛ, uwe ri imangmang ru uwuruwi unga aka adene.>>

30 Nggee umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo uwuri ikorhe utsar ubin idzeu ukusong umɛn iki inyã ni iwe ru imangmang

ru ungo? Ungo uwuri ukorhu use?
31 Atoka-atokamɛn agha umanna ra arhum, ru nyaka umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-Num agɛ, <Unga adzowe uborodi uku udzeka afã umbɔ atãi.> †>>
32 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, asi iwea Umusa unga adzaa umbi uborodi ha ra afã, awu Utɛmum unga adzaa umbi uborodi ukpu idzidzɛrhe uku udzeka afã.
33 Uborodi Unum hã, uwu unga aka acipuwa ra afã na adzowe urhɛ ru upfung.>>
34 Umbɔ agɛ, <<A Uteiya, utirhi icɛrɛ udzisa umɛn uborodi ha ubɛn unuma!>>
35 Mɔcɛ Uyesu adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Umum iwu uborodi ha ukpuku udzowe urhɛ. Uwuruwi aka aba ru umum asi ígũa imerh, nu uwuruwi aka awe ru imangmang ru umum asi ígũa ugɔ̃ ugbagbaa.
36 Bɔr ru nyaka umum iki idɛyiwa umbi, umbi aka anyãmbi umum nu utsɛku icɛrɛ umbi anasi iwembi ri imangmang.
37 Kishoo uwuruwi Utɛ aka adzaa umum awuri iba ru umum, nu ubɛn uwuku uba ru umum ikɛi umum isi íwayikũ unga.
38 Umum ĩdzek ra afã isi ĩbamum ikorhu ubin amɛnmum iki ibee, bɔr ikorhu ubin uwuku udena umum.
39 Amɛn uwuku udena umum akɛ, agɛ, umum niba igwirhukũ unying ru kishoo abirabɛ unga aka adzaa umum, bɔr umum isoyiwe umbɔ ru unum ukpuku umasha.
40 Ubin Utɛmum ukpi aka abee agɛ, kishoo uwuku urhi Ungwɛ̃ na awea ri imangmang ru unga awea ru urhɛ uwu ugbagbaa. Mɔcɛ umum iwuri isoyikũ unga ru unum ukpuku umasha.>>
41 Akɛrɛ ha atsu abi Uyahuda adɛ̃ɛ̃mbɔ ibvibvun ri itsi Uyesu ubinkutsu, unga aka agɔr agɛ, <<Umum iwu uborodi ukpuku udzeka afã ucipuwa.>>
42 Abi Uyahuda agɛ, <<Asi iwea Uyesu nuwi ungwɛ̃ Uyusuf, uwuruwi umɛn iki ihwɛng utɛnga nu uyanga? Ude awu use utsu icɛrɛ unga agɔr agɛ, <Umum idzeka afã icipuwa>?>>
43 Uyesu agɛ, <<Àka neke ibvibvun.
44 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ abanga ru umum utsɛku Utɛ uwuku udena umum iki idarha unga ĩba, nu umum iwuri isoyikũ uner ha ru unum ukpuku umasha.
45 Atsɛng ra abvur abika asɔm Arherhu-Num agɛ, <Kishoo awu Unum unga imesuwe umbɔ.>‡ Ubɛn unera uwuku ukpeto na amesa ru Utɛ awuri iba ru umum.
46 Unera anasi inyã Utɛ ha akpurha awu uwuku udzeku Unum. Unga ukpekũ unga aka anyã Utɛ ha.
47 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn unera aka

† **6:31** Àka anyã ikɛi: Idzi 16.4; Uneh 9.15; Amb 78.24,25. ‡ **6:45** Àka anyã ikɛi: Uish 54.13.

awe ru imangmang awea ru urhɛ uwu ugbagbaa.

48 Umum iwu uborodi ukpuku udzowe urhɛ.

49 Atoka-atokambi agha umanna ra arhum, bɔr rimi hã akpembɔ kishoo.

50 Bɔr aka anyã uborodi ha ukpi uku udzeka afã ucipuwa. Ubɛn unera aka itãi asi íkpea.

51 Umum iwu uborodi ukpu urhɛ uku udzeka afã ucipuwa. Ubɛn uwuku utãi uborodi ha awuri ibɛka ugbagbaa. Uborodi ha uwu ijuɛ iyormum, iyiriyɛ umum iki iwuri ĩdzowe ngge itsú upfunga uma ubɛk.>>

52 Mɔcɛ abi Uyahuda atsĩmbɔ uning akarhãrhã ru ubinkpi Uyesu aka arherhe na agɔr agɛ, <<Uner uwurɛ awuri ikorha aguse na adzaa ijuɛ iyornga umɛn itãi?>>

53 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi aba asi itãimbi ijuɛ iyor Ungwɛ̃-Ner na ahwambi adzirhnga, urhɛ ushimgbɔ ru umbi.

54 Ubɛn uwuku utãi ijuɛ iyormum na ahwa adzirhmum awea ru urhɛ uwu ugbagbaa. Umum ikɛi iwuri isoyikũ unga ru unum ukpuku umasha.

55 Ijuɛ iyormum iwu uborodi ukpu idzidzɛrhe, nu adzirhmum ikɛi awu ubin uku uhwuhwa ukpu idzidzɛrhe.

56 Ubɛn uwuku utãi ijuɛ iyormum, na ahwa adzirhmum, abɛk ru umum, umum igamum ibɛk ru unga.

57 Ru nyaku Utɛ uwu urhɛ aka adena umum, na awu ru unga umum iki ibɛk, rimi uwuku unyanga umum iwu ubinghanga, awuri ibɛka ru umum.

58 Umum iwu uborodi ha uku udzeka afã. Atoka-atokambi agha umanna nu umbɔ akpembɔ, bɔr unera aka atãi ru uborodi ukpirɛ awuri ibɛka ugbagbaa.>>

59 Uyesu arherha arherhe akɛrɛ kishoo ri ivangyɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ imesuwe anera ru ubã ifɛn-Num ru Ukafanahum.

Irhɛm urhɛ uwu ugbagbaa

60 Igũ rimi hã, angwɛ̃ imesanga arhɛrhɛ agɛ, <<Imesa iyɛrɛ ighong. Ungaa adɛ̃ɛ̃ ayɛi ngge?>>

61 Uyesu aka ahwɛnga agɛ angwɛ̃ imesanga adɛ̃ɛ̃ ibvibvun ri imesa ha. Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Imesa ha itsu amɛnmbi aghong?

62 Ude, amɛnmbi awu aguse umbi aba anyã Ungwɛ̃-Ner afũ azĩã anangkɛ unga aka adzek?

63 Ipfu-Num ngge idzowe urhɛ. Iyor ishingge ri ijee ubin. Irhɛmyɛ umum iki isɔma umbi idzeku Ipfu ha iyiki idzowe urhɛ.

64 Bɔr abimbi abɔɔ ashimbɔ ri imangmang.>> Uyesu ahwɛnga utirhi ri inggbaashia abika asheri imangmang, nu uwuruwi aka ighadaknga.

65 Mɔcɛ unga agɛ, <<Ngge itsu unera asi ídɛ̃ɛ̃ imɛ̃ɛ̃ iba ru umum, Utɛ aba asi ibemuka unga.>>

66 Udzur ri ivang iyɛrɛ arhɛrhɛ angwɛ̃ imesanga aka adɔsa unga abvui anekukumbɔ idɔsa unga.

67 Uyesu arhusa angwɛ̃ imesanga usɔkdũmɛn hã agɛ, <<Umbi abee ibvui azĩ hã ikɛi?>>

68 Usiman Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, ru ungaa umɛn iki izĩ? Awu ungo uwe ri irhɛm urhɛ uwu ugbagbaa.

69 Umɛn iwemɛn ri imangmang nu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ungo uwu Usarkasar uwu Unum.>>

70 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Asi iwea umum isɛng umbi kishoo usɔkdũmɛn? Bɔr unying ru umbi awu undenggũ! >>

71 Arherhe akɛrɛ ru Uyahuda ungwɛ̃ Usiman Uiskariyoti, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, uwuruwi aka igha-daknga.

7

Uyesu azĩ Irhowa Atsurha

1 Akɛrɛ aka amaa, Uyesu azɛ̃rhã atsĩrhã amaa Ugarhirhi. Bɔr unga asi ibeenga itsĩ ru Uyahudiya, ubinkutsu anggbaashi abi Uyahuda abika awu nggɔɔ ha abee ifɛre unga.

2 Ivangyɛ Irhowa Atsurha abi Uyahuda iki iyo,

3 angwɛ̃mbɔ agɔr unga agɛ, <<Imɛ̃ngge ungo uzĩ Uyahudiya, ngge itsú angwɛ̃ imesango anyã abin idzeukɛ ungo iki ikorhe.

4 Uwuku ubee anera ahwɛng unga akarhãrhã asi íwɔka ubinkpi unga iki ikorhe. Ungo uku ukorha abina akɛrɛ, udɛyiwe itsingo ru upfunga uhwɛng.>>

5 Uko angwɛ̃mbɔ ashimbɔ ri imangmang ru unga.

6 Nggee Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ivanga inasi iwengge ru umum kata, bɔr ru umbi ubɛn ivang iwengge.

7 Umbi, upfunga usi ídɛ̃ɛ̃ ukpɛ̃kpɔ umbi, bɔr ukpɛ̃kpɔ umum ubinkutsu umum idekuwe ugɛ abinkɛ ukpɔ iki ikorhe awu aka abewe.

8 Umbi aka azĩ irhowa ha. Umum isi ízĩmum irhowa ha, ubinkutsu ivangmum inasi ibangge kata.>>

9 Unga aka amaa irherha akɛrɛ ha, mɔcɛ unga aseisa ru Ugarhirhi.

10 Bɔr ivang angwɛ̃mbɔ aka azĩmbɔ irhowa ha, unga azĩã ikɛi. Unga asi izĩã ukupɛ̃ɛ̃ bɔr ri iwɔk.

11 Anggbaashi abi Uyahuda anu ibeea unga ra anang irhowa ha, arhusa agɛ, <<Uner ha awerɛ unga?>>

12 Ikikɔnga aner ha ini ibvun urherhe nggu adɔka ri itsinga. Abɔɔ agɛ, <<Awu uner uwuku uze.>> Abɔɔ ikɛi agɛ, <<Ĩ'ĩ, anu irhɛm anera.>>

13 Bɔr unera asi irherhunga arherhe Uyesu ukupɛ̃ɛ̃ ubinkutsu, anu igũ iwei anggbaashi abi Uyahuda.

Uyesu amesuwe ru irhowa

14 Ivangyɛ umbɔ aka agha uteng ivang irhowa ha, Uyesu atsĩ ri Iya-Num atirhunga imesuwe.

15 Anggbaashi abi Uyahuda adzeidzeu arhusa agɛ, <<Utsak uwurɛ akorha aguse na

ahwɛng rimi? Nggawi anasi itsĩa imesa.>>

16 Uyesu agɛ, <<Imesamum isi iwengge iyimum. Idzeka ru Unum uwuku udena umum ĩba.
17 Ubɛn unera aka asɛng ikorhu ubinkpi Unum aka abema, awuri ihwɛngnga use imesamum idzeku Unum, use iwu iyimum.
18 Uwuruwi aka anu imesuwe abin ukamnga, anu ibeewe itsinga ikpikpoi. Bər uwuku ubeewe ikpikpoi ru uwuku udene unga awu uner idzidzɛrhe. Ashia ri igbɛrangwĩ ri itsinga.
19 Asi iwea Umusa adzaa umbi Íkpem? Bər umbi asi ikpəmmbi Íkpem hã. Awu use utsu umbi abee ifɛre umum? >>
20 Anera agɛ, <<Ungo uwe ru ipfu iyiki ibewe ri itsingo! Ungamə abee ifɛre ungo?>>
21 Uyesu agər umbə agɛ, <<Umum ikorhe ubin idzeu unying ukpekũ nu umbi kishoo adzeidzeu.
22 Umusa atsu umbi isorhu usorhe, ngge itsu umbi aka isaka asorhe awɛkacimbi usorhe ru unum ukpuku uwosha. Nu ngge iki iwe rimi, awu atoka-atokambi atirha akɛrɛ ha, asi iwea Umusa.
23 Umbi aba asorhukumbi awɛkaci ru unum ukpuku uwosha ri idəsi Íkpem Umusa, awu use utsu umbi agũ avəm nggu umum ri ikerhuwe undzumu unera ru unum ukpuku uwosha?
24 Àka niba azharhukumbi arherhe ra abinkɛ umbi iki inyã ra asu, bər àka azharha arherhunga uku urhirhiki.>>

Uyesu unga awu Ukiristo?

25 Aner Urusharhima abəə aka awe umə arhusa agɛ, <<Asi iwea utsa ha nuwi umbə aka abee ififɛr ha?
26 Unga uwi nggimi, adɛ̃ɛ̃ arherhe ukupɛ̃ɛ̃ bər umbə asi idzipumbə urhɛm nggu unga. Use abi ijee aka abemumbə agɛ awu unga awu Ukiristo?
27 Bər umɛn ihwɛngmɛn anangkɛ utsak uwurɛ aka adzek. Ivang Ukiristo aka iwuri iba, unera asi íhwɛnga anangkɛ unga aka idzek.>>
28 Uyesu ana adɛ̃ɛ̃ imesuwe anera ru ufəm Iya-Num hã, unga atsarhi irhaknga agɛ, <<Ĩĩ, umbi ahwɛngmbi umum na ahwɛngmbi anangkɛ umum iki idzek. Bər umum isi iwemum nggimi nibikami. Unga hã uwuku udena umum awu idzidzɛrhe bər umbi asi ihwɛngmbi unga.
29 Bər umum ihwɛng unga, ubinkutsu umum indzeku unga, ikɛi unga adena umum.>>
30 Məcɛ umbə abee idzur unga, bər unera asi ibangunga ubok ru unga, ubinkutsu ivangnga inasi ibangge.
31 Bər anera arhɛrhɛ ri ikikɔnga awe ru imangmang ru unga na agɛ, <<Ivangyɛ Ukiristo aka iba, awuri ikorha atsar abin idzeu akəə anangmbə aki uner uwɛrɛ ha?>>
32 Abi Ufarisi agũ anera anu ibvun arherha ha ri Iya-Num nggu adəkambə ri

itsinga. Məcɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi adene abika adzɛu Iya-Num umbɔ adzure unga.

33 Uyesu agɛ, <<Ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi ibɔr ukunjiir, məcɛ umum iwuri ibvui izĩ ru uwuruwi aka adena umum.

34 Umbi awuri ibeembi umum, bɔr umbi asi íkpombi umum. Anangkɛ umum iki iwe ikɛi umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.>>

35 Anggbaashi abi Uyahuda ha arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Utsak uwurɛ awuri izĩnɛnga umɛn iki isi ídɛ̃ɛ̃ ikpomɛn unga? Use unga awuri izĩ ra anangkɛ abimɛn aka asaka asei nggu abi Uherhini na amesuwe abi Uherhini hã?

36 Akaifɛrhkɔ use ra amɛnnga, ivangyɛ unga aka agɔr agɛ, <Umbi awuri ibeembi umum, bɔr umbi asi íkpombi umum,> na agɔr agɛ, <Anangkɛ umum iki iwe umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi>?>>

37 Ru unum ukpuku umashu irhowa ha uku uwe nggaa unum hã, Uyesu adɛ̃ɛ̃ na atsarhi irhaknga agɛ, <<Uba unera agũã ugɔ̃, unga aba ru umum aba ahwa.

38 Ubɛn unera aka awea ri imangmang ru umum, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <Azɛ̃ amɛ̃ akika adzowe urhɛ awuri idzɛ̃rhã adzek ra amɛnnga.> >>

39 Uyesu arherha akɛrɛ ri itsi Ipfu-Num, iyiriyɛ abika awe ru imangmang ru unga aka iwuri iyɛi. Ri ivang hã anasi idzowukumbɔ Ipfu-Num ha, ubinkutsu Uyesu ana ashia ri ikpikpoi kata.

40 Ivangyɛ umbɔ aka agũ irhɛmnga, abɔɔ ra anera agɛ, <<Idzidzɛrhe uwɛrɛ ha awu uwuku usɔm Arherhu-Num hã Umusa aka arherhe ugɛ ibanga.>>

41 Abɔɔ agɛ, <<Unga awu Ukiristo.>>

Bɔr abɔɔ arhusa agɛ, <<Akorha aguse ru Ukiristo adzeku Ugarhirhi?

42 Asi iwea itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ Ukiristo awuri idzeku unang Udauda, nu ru Ubaitarhami, uteukpi Udauda aka asei?>>

43 Ngge igigau itsĩngge ra anera ri itsinga.

44 Abɔɔ abee idzur unga, bɔr unera asi ibangunga ubok ru unga.

Isheri imangmang anggbaashi abi Uyahuda

45 Adogerhi Iya-Num aka abvui azĩ ra ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi arhusa umbɔ agɛ, <<Awu use utsu umbi asi ikũ unga abambi?>>

46 Adogerhi ha agɛ, <<Unera anasi irherhunga arherhe ru nyaku utsak uwurɛ.>>

47 Abi Ufarisi arhusa agɛ, <<Unga aka arhɛm nggu umbi ikɛi?

48 Use umbi anyãmbi unera ra anggbaashi abi Uyahuda use abi Ufarisi aka awe ru imangmang ru unga?

49 Ĩ'ĩ! Ikikɔng iyɛrɛ ha iki isi ihwɛngngge ubin ri Íkpem Umusa, awu ikponum ru umbɔ!>>

50 Unikodimu, aka azĩã ru
Uyesu, unga aka awu unying ra abi Ufarisi ha, arhusa
umbɔ agɛ,
51 <<Ri Íkpem, umɛn idɛ̃ɛ̃ itsumɛn uvau ru utsa ha umɛn
iki inasi igũmɛn ra angwĩnga ni ihwɛng ubinkpi unga aka
anu ikorhe?>>
52 Umbɔ agɛ, <<Ungo uwu
uner Ugarhirhi ikɛi? Uvarhe
ungo unyãɔ ugɛ, uner uwuku
usɔm Arherhu-Num ashia
aka idzeku Ugarhirhi.>>

[Abvur itsɛng abok akɔɔ aki isha ashike ru ubvur Uyoh 7.53–8.11]

Ukutsɛrh umbɔ aka adzur ri itoma-dak
53 Mɔcɛ ikikɔnga isitungge
nu ubɛn unera azĩã ri iyanga.

8

1 Bɔr Uyesu azĩã ri Igũ
Acucii Uzaitun.
2 Ri igɔ̃kpeka ikɛi unga abvui atsĩã ru ufɔm Iya-Num.
Kishoo anera aba akɔng adziira unga, nu unga asei na
amesuwe umbɔ.
3 Abika amesuwe Ikpem
nu abi Ufarisi akũ utsɛrh
uwɔɔ umbɔ aka adzur unga
ri itoma-dak. Atsu unga adɛ̃ɛ̃
ra asu ukpui ha.
4 Umbɔ agɔr Uyesu agɛ,
<<A umarhem, utsɛrh uwurɛ
adzur unga ri itoma-dak.
5 Ri Íkpem Umusa atsu
umɛn ikũ atarh itang ikpũ
akatsɛrh abɛrɛ ha ifɛre. Bɔr
ungo ugɔr uguse?>>
6 Arhusa akɛrɛ ani ideya
unga, na akpo ubinkpi umbɔ
aka itsu arherhanga.
Bɔr Uyesu agbapfu na akũ
itoknga atsɛng itsɛng nú abĩ.
7 Ivangyɛ umbɔ aka ani
irhusa unga, unga abera
agɔr umbɔ agɛ, <<Unera aka
ashia ra arhim ru umbi, unga
atirha atang utarh ru utsɛrh
ha.>>
8 Ikɛi unga abvui agbapfu
na atsɛng itsɛng nú abĩ.
9 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ
atirha asoyimbɔ ra anang
hã unying anying. Umbɔ
atirhi ru uwuku ukũmbɔ
utsɛku umbɔ aneke Uyesu iki
iyikanga nggu utsɛrh ha.
10 Uyesu abera adɛ̃ɛ̃ na
arhusa unga agɛ, <<A utsɛrh
ha, umbɔ awerɛmbɔ? Unera
asi itsuka ungo ufai?>>
11 Utsɛrh ha agɛ, <<A uteiya,
unera ashia.>>
Uyesu agɛ, <<Umum ikɛi
isi ítsukamum ungo ufai.
Uzĩɔ̃, bɔr niba ubvui utsĩɔ̃ ra
arhim.>>

Uyesu unga awu irhirhang upfung
12 Uyesu abvui arherha
arherhe nggu anera agɛ,
<<Umum iwu irhirhang
upfung. Umbi aba adɔsumbi
umum, umbi asi izɛ̃rhũmbi ru
uzĩ, bɔr umbi awuri ikpombi
irhirhang urhɛ.>>
13 Abi Ufarisi agɔr unga
agɛ, <<Ungo uni idzowe ideka
itsingo, nggee idekango isi
iwengge idzidzɛrhe.>>
14 Uyesu agɛ, <<Uko umum
ĩba ĩdzowe itsimum ideka,
idekamum iwu idzidzɛrhe,
ubinkutsu umum ihwɛng
anangkɛ umum iki ĩdzek,
nu ikɛi anangkɛ umum iki
izĩ. Bɔr umbi asi ihwɛngmbi
anangkɛ umum iki ĩdzek, use
anangkɛ umum iki izĩ.

15 Umbi atsu uvau ikpũ iyi anera. Umum isi itsukũ uvau ru unera.
16 Bɔr umum iba izharha arherhe, izharha arherhamum iwu idzidzɛrhe, ubinkutsu asi iwea umum ikiyikami izharha arherhunga, bɔr umum nu Utɛmum aka adena umum ikorhu urhɔnga.
17 Ri Íkpemmbi umbɔ atsɛng agɛ ideka inera ivaa iwe idzidzɛrhe.
18 Umum ĩdzowe ideka ri itsimum, nu Utɛ uwuku udena umum unga awu uner uwu uvaa.>>
19 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga agɛ, <<Utɛngo hã awerɛ unga? >>

Uyesu agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi umum use Utɛmum. Umbi aba ahwɛngmbi umum, umbi awuri ihwɛngmbi Utɛmum ikɛi.>>
20 Unga arherhe irhɛm iyɛrɛ ri ivangyɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ imesa akhapa ra anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we uhwɛk izũwã ri Iya-Num. Bɔr unera asi idzura unga, ubinkutsu ivanga inasi iwengge kata.

Anangkɛ umum iki izĩ umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi

21 Ikɛi Uyesu abvui adɛyiwe anera agɛ, <<Umum iwuri izĩmum, nu umbi awuri ibeembi umum nu umbi awuri ikpe ra arhimmbi. Anangkɛ umum iki izĩ, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.>>
22 Akɛrɛ ha atsu anggbaashi abi Uyahuda agɔr agɛ, <<Awuri ifɛre itsinga? Unga aka agɔr agɛ, <Anangkɛ umum iki izĩ, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.> >>
23 Bɔr unga akpurha adɛ̃ɛ̃ igɔr agɛ, <<Umbi awu anɔnɔr, umum idzeka afafã. Umbi awu abi upfung ukpirɛ, bɔr umum isi iwemum uwu upfung ukpirɛ.
24 Ngge itsu umum igɔr umbi ugɛ umbi awuri ikpe ra arhimmbi. Umbi awuri ikpe, umbi aba ashimbi ri imangmang ugɛ umum iwu unga hã umum iki ĩgɔr ĩgɛ umum iwe.>>
25 Umbɔ adzipa agɛ, <<Ungo uwu ungamɔ?>>

Uyesu agɛ, <<Umum iwe ru nyaka umum iki indɛyiwa umbi ri inggbaashia.
26 Umum iwu ra abina arhɛrhɛ umum iki irherhe ra atsimbi ni itsu umbi uvau. Bɔr uwuku adena umum awu undzumu uner idzidzɛrhe. Umum indɛyiwe anera ru upfung ubinkpi umum iki ĩgũ ru unga.>>
27 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ ugɛ unga anu irherha arherhe ri itsi Utɛnga ra afã.
28 Nggee Uyesu agɛ, <<Ivangyɛ umbi aka iberu Ungwɛ̃-Ner, ivang hã niyɔ umbi aka ihwɛng ugɛ awu umum iwu unga hã. Umbi awuri ihwɛngmbi ugɛ umum isi ikorhumum ubin ri ijee itsimum, bɔr umum irherhu abinkɛ Utɛ aka amesuwa umum ukpekũ.
29 Uwuku udena umum awu nggu umum, unga asi ínekanga umum ikiyikami, ubinkutsu ubɛn unum umum ikorhu ubinkpi unga aka agũibɛn.>>

30 Mɔcɛ anera arhɛrhɛ aka agũ arherha akɛrɛ atsu imangmangmbɔ ru unga.

Awɛkaci Uibrahim

31 Uyesu agɔr abi Uyahuda ha aka awuri imangmang ru unga agɛ, <<Umbi aba akpɔmmbi imesamum, umbi awuri iwe angwɛ̃ imesamum abi idzidzɛrhe.

32 Mɔcɛ umbi awuri ihwɛngmbi idzidzɛrhe, idzidzɛrhe iwuri ifɔnangge umbi.>>

33 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn iwu anang Uibrahim, umɛn inasi iwemɛn agãrhũ unera. Awu use utsu ungo ugɔr ugɛ umɛn ikpomɛn ififɔnmɛn?>>

34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uwuku utɔ̃itser arhim awu ugãrhã arhim.

35 Ugãrhã ashia ra anang ugbagbaa ri iya, bɔr ungwɛ̃ awea ra anang ri iya ha ugbagbaa.

36 Nggee Ungwɛ̃ aba adzaanga umbi ififɔn, umbi akpombi ififɔn idzidzɛrhe.

37 Umum ihwɛng umbi awu anang Uibrahim. Bɔr umbi abee ifɛr umum, ubinkutsu umbi asi iyɛimbi irhɛmmum.

38 Umum isɔma umbi ubinkpi umum iki inyã ivangyɛ umum iki iwu nggu Utɛmum, bɔr umbi akorhu abinkɛ umbi aka agũ ru utɛmbi.>>

39 Umbɔ agɛ, <<Uibrahim unga awu utɛmɛn.>>

Uyesu agɛ, <<Umbi aba awu angwɛ̃ Uibrahim, umbi awuri itɔ̃mbi itser Uibrahim aka atɔ̃.

40 Iwu uner uwuku urherhi idzidzɛrhe umum iki igũ ru Unum, bɔr umbi abee ifɛre umum. Uibrahim asi ikorhunga ikpũ amɛn akɛrɛ ha.

41 Umbi amesi itser utɛmbi aki itɔ̃.>>

Abi Uyahuda atsɛyi agɛ, <<Umɛn isi iwemɛn angwɛ̃ ugba. Unum ikiyikanga awu Utɛmɛn.>>

Angwɛ̃ Undenggũ

42 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Uba Unum unga awu Utɛmbi, uda umbi aba abemumbi umum, umum idzeku Unum ĩba, icɛrɛ umum iwu nggimi. Umum isi ĩbamum nibikami, bɔr unga adena umum.

43 Awu use utsu umbi asi igũ ataimbi ubinkpi umum iki irherhe? Ubinkutsu umbi asi ibeembi ikpeto ra arherhamum.

44 Umbi awu abi utɛmbi, Undenggũ hã, nu umbi abee itɔ̃ itser ubin utɛmbi aka abee. Unga awu uner uwuku ufɛyi aner udzur ri inggbaashia, akpɛ̃ɛ̃ idzidzɛrhe, nu idzidzɛrhe ishingge ru unga. Ivangyɛ unga iki igbɛyi angwĩ, unga arherhe idũnga niyɔ, ubinkutsu unga awu uner igbɛrangwĩ nu utei igbɛrangwĩ.

45 Bɔr umbi ashimbi ri imangmang ru umum, ubinkutsu umum isɔm idzidzɛrhe.

46 Ungamɔ ru umbi awuri isɔma uvau arhim ru umum? Umum ĩba irherhe idzidzɛrhe, awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ru umum?

47 Uwuruwi aka awe uwu Unum, aka isaka agɔm

ikpeto ri irhɛm Unum iki irherhe. Umbi asi igũmbi ngge, ubinkutsu umbi asi iwembi abi Unum.>>

Uyesu ananga Uibrahim

48 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ, <<Asi iwea idzidzɛrhe umɛn iki igɔr ugɛ ungo uwu uner Usamariya uwuku uwe ru ipfu iyiki ibewe?>>

49 Uyesu agɛ, <<Umum ishimum ri ipfu iyiki ibewe, umum idzowe igɔng ru Utɛmum bɔr umbi asi idza-ambi umum igɔng.

50 Umum isi ĩbeemum ikpoi itsimum, bɔr uwɔɔ ruwɔ abeenga ngge ru umum, nu unga hã awu uner uwuku utsu uvau.

51 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unera aba adɔsunga irhɛmmum, unga asi ínyãã akpe.>>

52 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ, <<Icɛrɛ umɛn iki ihwɛngmɛn ugɛ ungo uweɔ ri ipfu iyiki ibewe! Uibrahim akpea nu abika asɔm Arherhu-Num akpembɔ, bɔr ungo ugɔr ugɛ, <Unera aba adɔsunga irhɛmmum, unga asi ínyãã akpe.>

53 Ungo unango utɛmɛn Uibrahim? Unga akpea. Rimi hã abika asɔm Arherhu-Num akpembɔ. Ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo uwu use?>>

54 Uyesu agɛ, <<Umum ĩba ikpoi itsimum, ukpoimum usi iwekpɔ ubin. Utɛmum umbi aka agɔr agɛ awu Unummbi, awu unga akpoi umum.

55 Umbi asi ihwɛngmbi unga, bɔr umum ihwɛng unga. Umum iba ĩgɔr igɛ umum isi ihwɛng unga, umum iwu uner igbɛrangwĩ ru nyaka umbi. Bɔr umum ihwɛng unga, ni idɔsi irhɛmnga.

56 Utɛmbi Uibrahim agɔm anggɔm akarhãrhã ri ivangyɛ unga aka akaifɛrhkɔ inyã ivangyɛ umum iki ĩba. Unga anyã ngge na agɔm anggɔm.>>

57 Abi Uyahuda agɔr unga agɛ, <<Ungo unasi itsĩɔ imɛka isɔka itõ̃ kata, nu ugɔr ugɛ ungo unyãɔ Uibrahim?>>

58 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umum iwe-mum umbɔ adɔrha amar Uibrahim.>>

59 Nggee umbɔ arhõ̃ĩ atarh abee itang unga, bɔr Uyesu awoi itsinga adzek abɔruka Iya-Num hã.

9

Uyesu akerhuwe uner itapa

1 Uyesu azɛ̃rhã atɔng na anyã uner uwɔɔ umbɔ aka amar unga itapa.

2 Angwɛ̃ imesanga arhusa unga agɛ, <<A umarhem, awu arhim uner uwurɛ use ateinga atsu umbɔ amar unga itapa?>>

3 Uyesu agɛ, <<Asi iwea arhim uner uwurɛ use aki ateinga. Amar unga itapa nu umbɔ adɛyiwe itser Unum ri itsinga.

4 Awu ufang umɛn itõ̃ itseryɛ unga aka adena umum ri ivanga nu unuma una arhang umɔ. Utsuu ukpɔ

ubarɔ ivangyɛ anera asi ídɛ̃ɛ̃ atɔ̃mbɔ itser.

5 Ivangyɛ umum iki iwu ru upfunga, umum iwu irhirhang upfunga.>>

6 Unga aka arherhe rimi, unga atar aci ra abĩ, akayi abĩ nggu aci ha, na akũ abĩ hã atsu ake ra asu uner itapa ha.

7 Agɔr uner itapa ha agɛ, <<Uzĩ ru ukau Usirhuwam nu usorh asungo umɔ.>> Agben <<Usirhuwam>> agburh <<Adene unga.>> Nggee uner itapa ha azĩ asorh asunga, na abvui aba anyãã.

8 Andɔkanga nu abirabɛ aki inyã unga afɛn ifɛn arhusa agɛ, <<Asi iwea uner uwɛrɛ anu isei na afɛn ifɛn iyɛrɛ?>>

9 Abɔɔ agɛ, <<Awu unga.>>

Abɔɔ agɛ, <<Ĩ'ĩ, ayɛiyɛi ukpekũ.>>

Bɔr uner itapa ha agɛ, <<Awu umum uner ha nuwi.>>

10 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo ukorhu uguse na asungo ayanga?>>

11 Unga agɛ, <<Uner ha umbɔ iki iyisa Uyesu unga akũ aci akayi abĩ atsuka ra asumum, na agɔr umum agɛ, <Uzĩ usorh asungo ru ukau Usirhuwam.> Umum izĩ isorh, mɔcɛ umum ikpo inyã anang.>>

12 Umbɔ arhusa unga agɛ, <<Uner ha awerɛ unga?>>

Unga agɛ, <<Umum isi ihwɛng.>>

Abi Ufarisi abee ihwɛng usu ikikerhe ha

13 Mɔcɛ umbɔ akũ uner itapa ha asunga aka ayanga azĩmbɔ ra abi Ufarisi.

14 Awu ru unum ukpuku uwosha abi Uyahuda, Uyesu aka akayi abĩ hã akerhuwe asu uner itapa ha.

15 Nggee abi Ufarisi arhusa unga akorhu uguse na anyã anang. Uner itapa ha agɛ, <<Unga akayi abĩ atsuka ra asumum nu umum isorhe ake ni inyã ananga.>>

16 Abi Ufarisi abɔɔ agɛ, <<Uner ha asi idzeka ru Unum, ubinkutsu unga asi itsamma unum ukpuku uwosha.>>

Bɔr abɔɔ arhusa agɛ, <<Uner arhim awuri ikorha aguse na akorha abin idzeu nu atsar rimi?>> Nggee umbɔ agashumbɔ.

17 Mɔcɛ abi Ufarisi abvui arhusu utsa ha agɛ, <<Ungo ugɔr ugɛ use ri itsi utsa ha? Awu asungo unga aka ayanguwa.>>

Uner itapa ha agɛ, <<Unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num.>>

18 Anggbaashi abi Uyahuda utsɛku icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ri imangmang agɛ amar utsa ha nggu itapa, bɔr icɛrɛ unga aka anyã ananga. Akɛrɛ ha atsu umbɔ ayisa abika amar utsa ha.

19 Umbɔ arhusa agɛ, <<Uwɛrɛ awu ungwɛ̃mbi? Umbi aka agɔr agɛ amar unga itapa? Akorha aguse na anyã anang icɛrɛ?>>

20 Abika amar uner itapa ha agɛ, <<Umɛn ihwɛngmɛn uwɛrɛ ha awu ungwɛ̃ imarmɛn, ikɛi umɛn imar unga adzeka nggu itapa.

21 Bɔr umɛn isi ihwɛngmɛn ubinkpi uku utsu unga anyã

ananga icɛrɛ. Umɛn isi ihwɛngmɛn uwuku uyanguwe asunga. Àka arhusa unga. Unga asi iwea uwɛkuci. Unga awuri irherhunga ra angwĩnga.>>

22 Abika amar unga arherhe rimi ubinkutsu umbɔ agũ iwei anggbaashi abi Uyahuda. Abi Uyahuda agɛ kishoo uwuku ugɔr agɛ Uyesu awu Ukiristo, umbɔ awuri iwiwayiwe uner ha adzek ru ubã ifɛn-Num.

23 Ngge itsu abika amar unga agɔr agɛ, <<Unga asi iwea uwɛkuci, àka arhusa unga.>>

24 Ide uvaa abi Ufarisi abvui ayisu uner itapa ha aka akerhe, agɔr unga agɛ, <<Udzowe Unum igɔng nu urherhi idzidzɛrhe. Umɛn ihwɛngmɛn uner uwuku ukerhuwa ungo awu uner arhim.>>

25 Unga agɛ, <<Unga aba awu uner arhim, umum isi ihwɛng. Ubina unying umum iki ihwɛng, umum iwu itapa, icɛrɛ umum inyãmum ananga.>>

26 Mɔcɛ umbɔ arhusa unga ikɛi agɛ, <<Unga akorhuwa ungo use? Akorhu uguse na ayanguwa asungo?>>

27 Unga agɛ, <<Umum iki isɔmamum umbi, umbi asi ikpembi ato. Awu use utsu umbi abvui abee igigũ ikɛi? Use umbi abee iwu angwɛ̃ imesanga igambi?>>

28 Mɔcɛ umbɔ arhenu utsa ha agɛ, <<Awu ungo uwu ungwɛ̃ imesanga! Umɛn iwu awɛ imesu Umusa.

29 Umɛn ihwɛngmɛn Unum arherhunga arherhe nggu Umusa, bɔr utsak uwurɛ umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ unga aka adzek.>>

30 Utsa ha agɛ, <<Akɛrɛ awu ubin idzeu! Umbi asi ihwɛngmbi anangkɛ unga aka adzek, bɔr ayanguwanga asumum!

31 Umɛn ihwɛngmɛn Unum aka isaka asi igũa abi arhim. Bɔr aka isaka agũa abi iwei unga na atɔ̃ itsernga.

32 Utirhi ri imimunu upfunga unera anasi igũa umbɔ ayangukumbɔ asu unerwi umbɔ aka amar unga nggu itapa.

33 Utsak uwurɛ aba asi idzeku Unum abanga, asi ídɛ̃ɛ̃ akorhunga ubin.>>

34 Akɛrɛ atsu umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ungo umbɔ aka amar ra arhim, nu ungo ubee imesuwa umɛn? >> Umbɔ awayikumbɔ unga.

Itapa iyi ipfu

35 Uyesu agũ isarhunga ugɛ umbɔ aka awayikumbɔ utsa ha. Ivang Uyesu aka akpo utsa ha, unga arhusa unga agɛ, <<Ungo uweɔ ri imangmang ru Ungwɛ̃-Ner?>>

36 Uner itapa ha aka akerhe arhusa agɛ, <<A uteiya, awu ungamɔ? Udɛyiwa umum nu umum iwe ru imangmang ru unga.>>

37 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyãɔ unga icɛrɛ. Awu unga adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu ungo.>>

38 Mɔcɛ utsa ha agɛ, <<A Uteijee, umum iwemum ri

imangmang,>> na adzowe unga igɔng.
39 Uyesu agɛ, <<Umum itsĩwã itsu uvau ru upfung ukpirɛ, ngge itsú abi itapa anyã, abika anyunyã ikɛi awe abi itapa.>>
40 Abi Ufarisi ha abika akhapa ru unga aka agũ rimi, umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn iwu abi itapa igamɛn?>>
41 Uyesu agɛ, <<Umbi aba awu abi itapa, umbi asi iwembi ru uvau arhim, bɔr umbi agɔr agɛ umbi adɛ̃ɛ̃ anyãmbi, nggee arhimmbi awe umɔ.

10

Uner ughãwã nu ídɔinga

1 <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unerwi aka asi itsĩa ra angwĩ ugbor idɔi, bɔr na afũ udika afɛn akase atsĩ, uner ha awu uvɛu nu uwuku uvui abin.
2 Unerwi aka atsĩ ra angwĩ ugbora unga awu uner ughãwã idɔi ha.
3 Uner uwuku udzɛu angwĩ ugbora aka isaka atsuruwe angwĩ ugbora ru unga. Ídɔi ha ikɛi iki isaki ikpeto ru urhɛmnga. Unga aka isaka ayisi ídɔinga nggu atsokngge akũ adzeka awiya.
4 Ivangyɛ unga aka ikũ iyinga adzek, unga agbaashia nu ídɔinga idɔsa unga, ubinkutsu ngge ihwɛngngge urhɛmnga.
5 Bɔr isi ídɔsungge utsen, ngge iwuri itĩ, ubinkutsu ngge imɔrngge urhɛm utsen.>>
6 Uyesu akũ nyaka arherhe akɛrɛ asɔme anera, bɔr umbɔ asi ihwɛngmbɔ ubin unga aka arherhuwe umbɔ.

Uyesu awu uner idzɛu uwuku uze

7 Nggee Uyesu ikɛi agɔr umbɔ agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awu umum iwu angwĩ ugbor ídɔi ha.
8 Kishoo abika agbaashia aba ru umum ĩdɔrhi ĩba awu avɛu nu abika avui abin, bɔr ídɔi ha isi idɔsungge umbɔ.
9 Awu umum iwu angwĩ ugbora. Ubɛn unera aka atsĩ ru ubokmum awuri ikpoa ififɔrh, awuri itsĩ na adzek akpo ubĩĩ uku uze.
10 Uvɛu aba ivivɛu na afɛre na adakuwe. Umum ĩba ru umbɔ akpo urhɛ, akpo umgbɔ uku kpengkpeng.
11 <<Awu umum iwu uner idzɛu uwuku uze ha. Uner idzɛu uwuku uze ha adzowe urhɛnga ri ídɔinga.
12 Unerwi iki itɔ̃ itser imang asi iwea uner idzɛu, ídɔi ha ikɛi isi iwengge iyinga. Ivangyɛ unga aka inyã ijui ngbako iki itĩ iba, unga awuri ineke idɔi ha na atĩã. Ijui ngbako ha idzui ngge ni isituwe ngge.
13 Uner ha awuri itĩ, ubinkutsu unga atɔ̃ itser imang ukpekũ nu ubin usi ígh͡ongkpɔ amɛnnga ri idzɛu ídɔi ha.
14 <<Awu umum iwu uner idzɛu uwuku uze. Umum ihwɛng ídɔimum nu ídɔimum ihwɛngngge umum.
15 Rimi hã Utɛmum ahwɛnga umum nu umum ihwɛng Utɛ, ni iwuri indzowukũ urhɛmum ri ídɔi ha.
16 Iwemum ri ídɔi iyɔɔ iki isi iwengge iyi ugbor idɔi ukpirɛ.

Awu ufang umum ikũna ngge
ĩba ikɛi. Ngge iwuri ikpengge
ato ru urhɛmmum, ni ídɔi ha
iwuri iwu ukpusha unying
uner ughãwã unying.
17 Utɛ abema umum
ubinkutsu umum iwuri
ingwɛ̃we urhɛmum, ugɛ
umum ibvui inyanga umgbɔ
ikɛi.
18 Unera asi ívura urhɛmum,
umum nibikami iwuri
ingwɛ̃we umgbɔ. Iwemum ri
ijee iyiki ingwɛ̃we umgbɔ nu
ijee iyiki inyanga umgbɔ ikɛi.
Awu Utɛmum atsu umum
ikorhe akɛrɛ ha.>>
19 Irhɛm arherhe iyɛrɛ itsu
abi Uyahuda agasha nggu
adɔka ikɛi.
20 Anera arhɛrhɛ agɛ,
<<Awea ri ipfu iyiki ibewe
ngge itsu unga ukpong. Awu
use utsu umbi akpeto ru
unga?>>
21 Bɔr abɔɔ agɛ, <<Ĩ'ĩ,
arherhe akɛrɛ asi iweke aki
uner uku uwe nggu ipfu iyiki
ibewe. Ipfu iyiki ibewe idɛ̃ɛ̃
iyangungge asu uner itapa?
>>

Abi Uyahuda akpɛ̃mbɔ Uyesu

22 Awu ri ivang umbɔ aka
adɛ̃ɛ̃ Irhowa iyiki Iyɛruwe
Iya-Num ru Urusharhima,
23 Uyesu azɛ̃rhã ru angwĩ
iya Usorhomon ri Iya-Num
hã.
24 Abi Uyahuda akɔng
adziir unga agɛ, <<Utsɛku
ukang ungo uku ineka umɛn
ri icicang? Ungo uba uwu
Ukiristo, udɛyiwa umɛn ra
awiya.>>
25 Uyesu agɛ, <<Umum iki
idɛyiwamum umbi, umbi
ashimbi ri imangmang. Abin
idzeukɛ umum iki ikorhe ri
itsok Utɛmum, ake adɛyiwe
umum iwu ungamɔ.
26 Bɔr umbi ashimbi ri
imangmang, ubinkutsu umbi
asi iwembi ídɔimum.
27 Ídɔimum ikpeto ru
urhɛmmum, umum ihwɛng
ngge, ngge idɔsa umum.
28 Umum ĩdzowe ngge urhɛ
uwu ugbagbaa, ngge isi
íkpengge ugbagbaa, unera asi
ívura ngge ru ubokmum.
29 Utɛmum uwuruwi aka
adzaa ngge ru umum, unga
ananga kishoo. Unera asi ídɛ̃ɛ̃
avura ngge ru ubok Utɛmum.
30 Umum nu Utɛ iwu uny-
ing.>>
31 Abi Uyahuda abvui arhɔ̃ĩ
atarh abee itang unga.
32 Bɔr Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Umum iki ikorhuwamum
umbi abin idzeu arhɛrhɛ
akika agɔng aka adzeku Utɛ.
Akikasong awuri itsu umbi
afɛre umum nggu atarh?>>
33 Abi Uyahuda agɔr
unga agɛ, <<Asi iwea itser
iyiki izengo itsu umɛn
ibee itang atarh ru ungo,
bɔr arherhe urhenango ru
Unum, ubinkutsu ungo uwu
unera nu unyangi itsingo
uwu Unum.>>
34 Uyesu agɔr umbɔ agɛ,
<<Asi itsɛngmbɔ ri Íkpemmbi
ugɛ Unum agɔr agɛ, <Umum
igɔr ugɛ umbi awu anum>*?
35 Itsɛng Arherhu-Num iwu
idzidzɛrhe. Uba unga ayisa

* **10:34** Àka anyã ikɛi: Amb 82.6.

abika adzowe Arherhu-Num agɛ <anum>,
36 mɔcɛ umbi agɔr aguse ri itsi uwu ha Utɛ aka atsũ unga awu uwu unga na adene unga aba ru upfunga? Awu use utsu umbi agɔr ugɛ umum ini irhenu Unum ri ivangyɛ umum iki irherhe ugɛ, <Umum iwu Ungwɛ̃ Unum>?
37 Uba umum isi ikorhumum abinkɛ Utɛmum aki ikorhe, àka aneke iwe ru imangmang ru umum.
38 Bɔr umum ĩba ikorha ake, umbi aba ashimbi ri imangmang ru umum, àka awe ru imangmang ra abin idzeu ha umum iki ikorhe, na ahwɛng agɛ Utɛ awea ru umum, nu umum iwemum ru Utɛ.>>
39 Ikɛi umbɔ abee idzur unga, bɔr unga ashɔɔta ra abokmbɔ.
40 Mɔcɛ Uyesu abvui agar Azɛ̃ Urdun azĩã anangkɛ Uyohana aka asorhuwe ubɔtisima isha na aseisa umɔ.
41 Umɔ anera arhɛrhɛ aka aba ru unga. Anera ani igɔr ugɛ, <<Uyohana anasi ikorhunga atsar abin idzeu, bɔr kishoo abinkɛ unga aka arherhe ri itsi utsak uwurɛ awu idzidzɛrhe.>>
42 Ra anang hã anera arhɛrhɛ aka awe ru imangmang ru Uyesu.

11

Akpe Urhiazaru

1 Unera nuwɔ itsoka igburh Urhiazaru aghonga unga. Awu ru uteu Ubetani, uku uwu uteumbɔ Umaryamu nu Umarta unapumbɔ.
2 Urhiazaru uwuku ughong hã awu ungwɛ̃mbɔ Umaryamu, uwuku udzukuwe atsei isung nú Uteijee, na akũ igwar itsinga afire adaknga.
3 Nggee anaa uyi ha ikivarhambɔ adene itser ru Uyesu agɛ, <<A Uteijee, uwu ha ungo uku ubema aghonga unga.>>
4 Ivang Uyesu aka agũ rimi unga agɔr agɛ, <<Irhãrhã hã isi ítsu unga akpea, bɔr iwuri ikũ ikpikpoi iba ru Unum nu Ungwɛ̃nga ikɛi.>>
5 Uyesu abemu Umarta nu unapumbɔ nu Urhiazaru.
6 Bɔr ivangyɛ unga aka agũ ugɛ Urhiazaru aghonga unga, unga atoma aseisa inuma ivaa ru nggɔɔ ha.
7 Mɔcɛ unga agɔr angwɛ̃ imesanga agɛ, <<Umɛn ibvui izĩ Uyahudiya.>>
8 Angwɛ̃ imesanga hã agɛ, <<A umarhem, inum iyɛrɛ abi Uyahuda abee ifɛre ungo nggu atarh, nu ungo ubvui uzĩ nggɔɔ ha?>>
9 Uyesu agɛ, <<Asi iwea akara usɔkdũmɛn ru unuma unying ishaa unum iki irhang? Kishoo uwuku uzɛ̃rhã ra atenum asi íkwɛra itok, ubinkutsu, unga anyãã irhirhang upfung ukpirɛ.
10 Bɔr uwuku uzɛ̃rhã ru utsuu awuri ikwɛra itok, ubinkutsu irhirhang ishingge ru unga.>>
11 Ivangyɛ Uyesu aka arherha abina akɛrɛ amaa, unga atoma agɔr umbɔ agɛ, <<Uwɛrhamɛn Urhiazaru aka arharhɔ, bɔr umum izĩ izita unga.>>

12 Angwɛ̃ imesanga hã agɛ, <<A Uteijee, aba awu urhɔ, unga awuri ikerhunga.>>
13 Ubin Uyesu aka arherhe agɛ Urhiazaru aka akpea, bɔr angwɛ̃ imesanga akaifɛrhkɔ agɛ unga arherha arherhe urhɔ uwuku uwosha.
14 Nggee Uyesu adɛyiwe umbɔ ukupɛ̃ɛ̃ agɛ, <<Urhiazaru aka akpea.
15 Umum igɔm umum iki isi iwemum umɔ, ngge ima itsu umbi awe ru imangmang. Bɔr umɛn izĩmɛn ru unga.>>
16 Mɔcɛ Utoma, uwuruwi umbɔ iki iyisa unga Akărhghwɛ̃, agɔr abimbɔ angwɛ̃ imesa ha agɛ, <<Umɛn izĩmɛn ikɛi, nu umɛn ikpe nggu unga.>>

Uyesu adɔnge amɛn anaa uyi

17 Ivangyɛ Uyesu aka azĩ atsĩ, agũ ugɛ Urhiazaru aka akpea, umbɔ aka adzake unga, aka amaa inuma inaa ru udzak.
18 Ubetani ukhapa nggu Urusharhima, asi itsĩa akirhomita ataar.
19 Abi Uyahuda arhɛrhɛ aba ighwe akpe Urhiazaru ru anapumbɔ na adɔnge amɛn Umarta nu Umaryamu.
20 Ivangyɛ Umarta aka agũ ugɛ Uyesu uwɔ abarɔ, unga asok azĩ agbanga unga. Bɔr Umaryamu asei ri iya.
21 Umarta agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, agɛ ungo uwu nggimi ungwɛ̃mɛn asi íkpea.
22 Bɔr uko icɛrɛ umum ihwɛng Unum awuri idzaanga kishoo ubinkpi ungo iki ishɔ̃rhã unga.>>
23 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungwɛ̃mbi awuri isoka ikɛi.>>
24 Umarta agɛ, <<Umum ihwɛng awuri ibɛka ikɛi ri isisok abika akpukpe ri imimashu upfung.>>
25 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Awu umum iwu isisok abika akpukpe, ikɛi awu umum iwu urhɛ. Uwuruwi aka awea ri imangmang ru umum unga awuri ibɛka, uko unga aka akpea.
26 Uwuruwi aka abɛk na awea ri imangmang ru umum asi íkpea ugbagbaa. Ungo uweɔ ri imangmang akɛrɛ?>>
27 Mɔcɛ Umarta agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, umum iwemum ri imangmang ugɛ awu ungo uwu Ukiristo ha, Ungwɛ̃ Unum uwuruwi umɛn iki ifosa ugɛ unga ibanga ru upfung.>>

Uyesu aciu akpe

28 Ivangyɛ Umarta aka arherhe rimi, unga abvui azĩ ayisu unapumbɔ Umaryamu agɛ, <<Umarhem aka abanga na ayisa ungo.>>
29 Ivangyɛ Umaryamu aka agũ rimi, unga asok ifefetem azĩã ru unga.
30 Uyesu anasi itsĩa ru utepa kata. Unga ana awu ra anangkɛ Umarta aka agbanga unga.
31 Ivang abi Uyahuda abika asei ifaakpe ri iya Umaryamu aka anyã unga asok iki ifefetem adzek, umbɔ adɔsa unga akaifɛrhkɔ agɛ unga awuri izĩ ra anang udzaka na aciu akpe umɔ.

32 Ivang Umaryamu aka azĩ
atsĩ ra anangkɛ Uyesu aka
awe, unga aka anyã unga,
unga agba anu ra adak Uyesu
na agɛ, <<A Uteijee, agɛ ungo
uwu nggimi, ungwɛ̃mɛn asi
íkpea.>>
33 Ivang Uyesu aka anyã
unga aciu akpe, nu abi
Uyahuda ha aka aba nggu
unga aciu akpe igambɔ,
mɔcɛ amɛn Uyesu aghong
akarhãrhã.
34 Unga arhusa agɛ,
<<Umbi adzake unga rinɛɛ?
>>
Umbɔ agɛ, <<A Uteijee, uba
unyã.>>
35 Uyesu aciu akpe.
36 Mɔcɛ abi Uyahuda agɛ,
<<Àka anyã ikpũ ibibemayɛ
unga aka awerangge ru Urhi-
azaru!>>
37 Bɔr abɔɔ ru umbɔ agɛ,
<<Unga ayanguwe asu uner
itapa uwɔrɔ. Awu use utsu
unga asi ikorhunga ubin
ukpɔɔ iki ikɛn utsak uwurɛ
ikpikpe?>>

Uyesu azituka Urhiazaru ra akpe

38 Uyesu abvui agũ ighong
ra amɛnnga akarhãrhã. Azĩã
ru udzak ha. Udzak ha uwu
utai. Akũ ubatu utarh afɔme
angwĩ udzaka.
39 Uyesu agɛ, <<Àka
aberuwe utarh ha.>>
Bɔr Umarta, unapumbɔ
uwuku akpukpe ha, agɔr
Uyesu agɛ, <<A Uteijee, icɛrɛ
aka awu anunukawɔ. Irherɛ
unum unaa nukpi unga aka
akpe.>>
40 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Isi
isɔmamum ungo ugɛ ungo
uba uweɔ ri imangmang,
ungo uwuri inyãɔ̃ igɔng
Unum?>>
41 Nggee umbɔ atsimuwe
utarh ha. Uyesu abera
asunga afafã na agɛ, <<A Utɛ,
umum itar uwɛɛ ungo uku
ugũo umum.
42 Umum ihwɛng ubɛn
unum ungo ugũo umum, bɔr
umum irherhe rimi ru anera
abika adɛ̃ɛ̃ nggimi awe ru
imangmang ugɛ awu ungo
udena umum ĩba.>>
43 Ivangyɛ unga aka
arherhe rimi, Uyesu atsarhi
irhaknga ikerketangge agɛ,
<<A Urhiazaru, udzeka!>>
44 Uner uwuku ukpe ha
adzeka, adaknga na aboknga
abow nggu atatorho, asunga
ikɛi abɛrh nggu atorho.
Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka
agarhuwe unga azĩã.>>

Abee ifɛr Uyesu
(Umat 26.1-5; Umar 14.1-2; Irh 22.1-2)

45 Nggee abi Uyahuda
arhɛrhɛ aka aba ighwe akpe
ru Umaryamu na anyã
ubinkpi Uyesu aka akorhe,
umbɔ awe ru imangmang ru
unga.
46 Bɔr abɔɔ azĩmbɔ ra
abi Ufarisi, adɛyiwe umbɔ
ubinkpi Uyesu aka akorhe.
47 Mɔcɛ ateiya abika ad-
zowe idɛm-Num nu abi
Ufarisi akɔng anggbaashi abi
Uyahuda.
Arhusa adɔka agɛ, <<Umɛn
ikorhu usemɛn? Utsak uwurɛ
anu ikorha atsar abin idzeu
arhɛrhɛ!
48 Umɛn ĩba ineke unga ako-
rhunga abin hã, anera kishoo
awuri iwe ru imangmang ru

unga. Mɔcɛ abi Uroma awuri iba avurmbɔ abĩmɛn nu Iya-Nummɛn ikɛi!>>

49 Bɔr unying ru umbɔ agburh Ukayafa Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra amɛk aki ha, agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi asi ihwɛngmbi ubin!

50 Umbi asi irhi ataimbi ugɛ ugba unera unying akpe ri itsi anera, nu abĩmɛn aki itsim.>>

51 Arherha ha Ukayafa aka arherhe asi iweke ifɛrhkɔ amɛnnga, bɔr unga aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra amɛk ha na asɔm Arherhu-Num ugɛ Uyesu awuri ikpe ri itsi aner abi Uyahuda.

52 Unga asi íkpea ra abi Uyahuda ukpekũ, bɔr unga awuri ikɔng aner Unum abirabɛ aka asita ru upfunga umbɔ awu unying.

53 Nggee udzur ru unum hã anggbaashi abi Uyahuda avarhi ifɛr Uyesu.

54 Nggee Uyesu asi ibvui azɛ̃rhũnga ra abi Uyahuda ukupɛ̃ɛ̃, bɔr asoka ra anang hã, azĩã abĩkɛ aka akhapa ra arhum. Atsĩã uteu ukpɔɔ umbɔ iki iyisa Uifrayim na aseisa umɔ nggu angwɛ̃ imesanga.

55 Irhowa Iyiki Igar Utɔng iyi abi Uyahuda iki iyok. Anera arhɛrhɛ aka adzeki iteu iki ici azĩ Urusharhima, ugɛ umbɔ asare atsimbɔ ru irhowa ha idɔrhi iwe.

56 Atɛ̃wã abee Uyesu, adesa ra Iya-Num anu irhusa adɔka agɛ, <<Umbi akaifɛrhkɔ use? Awuri ibanga irhowa ha idĩã? >>

57 Bɔr ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi Ufarisi aka adzowukumbɔ itser ugɛ kishoo uwuku uhwɛng anangkɛ Uyesu aka awe, unga aba asɔme umbɔ nu umbɔ azĩ adzur unga.

12

Adzukuwe atsei isung nú Uyesu
ru Ubetani
(Umat 26.6-13; Umar 14.3-9)

1 Irhowa Iyiki Igar Utɔng ibɔr inuma utõĩ, Uyesu atsĩ Ubetani, anangkɛ unga aka azituwe Urhiazaru ra akpe.

2 Umɔ umbɔ aka akorhuwe Uyesu ubingha urhɛɛ. Awu Umarta unga agashu ubingha ha, Urhiazaru awu unying ra anera abika agha ubingha ha nggu Uyesu.

3 Mɔcɛ Umaryamu anyangu ungwɛ̃rhũ undzoma atsei isung aki imang umbɔ aka akũ unardi agbisha na adzukuwe ra adak Uyesu. Mɔcɛ unga akũ igwar itsinga afire. Isung iyiki ize iyi atsei ha imaangge iya kishoo.

4 Bɔr Uyahuda Uiskariyoti, unying ra angwɛ̃ imesanga, uwuruwi aka igha-daknga, agɔr agɛ,

5 <<Awu use utsu umbɔ asi igoshukumbɔ atsei isung hã akirakɛ imanga iki iwu iyi uner itser ra amɛka, na adzowukumbɔ imanga ra atsũwã?>>

6 Ubinkutsu unga arherhe rimi, asi igũã ighong atsũwã, bɔr ubinkutsu unga awu

uvɛu. Unga akpɔm ijari imangmbɔ, unga aka isaka ayikuka itsinga ri imang hã.

7 Uyesu agɛ, <<Àka aneke unga. Unga aden ake adzɛu unumkpi umbɔ aka idzake umum.

8 Atsũwã awu nggu umbi ubɛn unum, bɔr umbi asi íwembi nggu umum ubɛn unuma.>>

Abee ikorhuwe Urhiazaru iki ibewe

9 Ri ivang hã ikikɔng abi Uyahuda irhɛirhɛ iki igũ ugɛ Uyesu awu umɔ, umbɔ aba. Asi ibambɔ inyã Uyesu ikiyikanga, bɔr abee inyã Urhiazaru uwu ha Uyesu aka azituwe unga ra akpe.

10 Ateiya abika adzowe idɛm-Num avarhe ifɛre Urhiazaru ikɛi.

11 Ubinkutsu awu arherhe Urhiazaru ake atsu abi Uyahuda arhɛrhɛ ani idzipa awe ru imangmang ru Uyesu.

Uyesu atsĩã Urusharhima
(Umat 21.1-11; Umar 11.1-11; Irh 19.28-40)

12 Ukpe unum uvaa anera arhɛrhɛ aka aba Irhowa Iyiki Igar Utɔng agũ ugɛ Uyesu awu ru utsĩndĩ uwuku uba Urusharhima.

13 Umbɔ arhõĩ angbɔk irhek, akũ azĩ agbopa unga, atsarhi irhakmbɔ agɛ,

<<Ikpikpoi iwe ru Unum!*
Idorh Unum iwu nggu uwu ha aka aba ri itsok Uteijee,
idorh Unum iwu nggu uyɛrhe Uisrairha!>>

14 Uyesu aka akpo ungwɛ̃ uzhika unga afũ asei nú umgbɔ, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ,

15 <<Niba agũmbi iwei,
umbi aner Urusharhima.
Uyɛrhambi uwɔ aba nú undzing ungwɛ̃ uzhika!>>†

16 Ri inggbaashia angwɛ̃ imesanga asi ihwɛngmbɔ kishoo abin hã. Bɔr ivang Unum aka asoyiwe Uyesu ra akpe na akpoi unga, mɔcɛ umbɔ ayita ugɛ atsɛngmbɔ abin hã ri itsinga, nu abin hã akorhuke ru unga.

17 Anerabɛ aka awu nggu unga ri ivangyɛ unga aka ayisu Urhiazaru unga adzeka ru udzak na azituwe unga ra akpe, ani idekuwe anera ubinkpi Uyesu aka akorhe.

18 Anera arhɛrhɛ aka azĩ agbangu Uyesu ubinkutsu umbɔ agũ utsar ubin idzeu ha unga aka akorhe.

19 Nggee abi Ufarisi arherhe arherhe nggu adɔkambɔ agɛ, <<Àka anyã, umɛn isi ighamɛn inggbaashi. Nggayɛ kishoo upfunga adɔsa unga!>>

Abi Uherhini abɔɔ abee Uyesu

20 Icɛ abɔɔ rabɔ abi Uherhini aka aba idzowe igɔng ri irhowa.

21 Umbɔ aba ru Ufirhibu, uner Ubetsaida ru Ugarhirhi, arhusa unga agɛ, <<A Uteiya, umɛn ibee inyã Uyesu.>>

22 Ufirhibu azĩ asɔmuka Uandarawu. Umbɔ ikivarhambɔ azĩ asɔmukumbɔ Uyesu.

---

* **12:13** Àka anyã ikɛi: Amb 118.25,26.

† **12:15** Àka anyã ikɛi: Uzak 9.9.

23 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Ivang iyiki ikpoi Ungwɛ̃-Ner iki iwengge.

24 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbɔ aba asi inaambɔ ishaa itsem ra abĩ ngge ikpengge, ngge iwe ikiyikangge. Bɔr ngge iba ikpengge, ngge ighwɛr ishaanga irhɛirhɛ.

25 Uwuruwi aka abemu urhɛnga, umgbɔ uwuri igwirmgbɔ. Bɔr uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃ urhɛnga ru upfung ukpirɛ, awuri iwe ru urhɛ uwu ugbagbaa.

26 Ubɛn uwuku utɔ̃ itsermum, awu ufang unga adɔsa umum. Nu anangkɛ umum iki iwe, ugãrhãmum ikɛi awuri iwe umɔ. Utɛmum awuri itomuka imor ru uwu ha aka awu ugãrhãmum.

Uyesu arherha arherhe ra akpenga

27 <<Icɛrɛ umum ĩgũ ighong ra amɛnmum. Umum ĩgɔr ugɛ use? <A Utɛ, ufɔrh umum ri ivang iyɛrɛ>? Ĩ'ĩ, awu ubin ivang iyɛrɛ itsu umum ĩba.

28 A Utɛ, ukũ ikpikpoi uba ri itsokngo!>>

Mɔcɛ urhɛm udzeka afã ugɔr ugɛ, <<Umum iki ikpoishũ ike, ni ibvui ikpikpoimum ike ikɛi.>>

29 Anera abika adɛ̃ɛ̃ umɔ aka agũ urhɛm hã, umbɔ agɛ inai irhare. Abɔɔ agɛ, <<Ipfu itser-Num ngge irherha arherhe nggu unga.>>

30 Uyesu agɛ, <<Urhɛm ukpirɛ uba ru umbi, usi ibakpɔ ru umum.

31 Icɛrɛ awu ivangyɛ umbɔ aka ivarha arherhe ru upfung ukpirɛ. Icɛrɛ umbɔ aka awuri iwayiwe uyɛrhe upfung ukpirɛ.

32 Bɔr ivangyɛ umbɔ aka ibera umum ra abĩ, umum uwuri idarha anera kishoo umbɔ aba ru umum.>>

33 Unga arherhe akɛrɛ adɛyiwe ikpũ akpekɛ unga aka ikpe.

34 Anera agɔr agɛ, <<Íkpemmɛn idɛyiwa umɛn igɛ Ukiristo awuri ibɛk ugbagbaa. Mɔcɛ awu use utsu ungo ugɔr ugɛ awu ufang umbɔ aberuwe Ungwɛ̃-Ner? Ungamɔ awu Ungwɛ̃-Ner ha? >>

35 Mɔcɛ Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Irhirhang hã iwu nggu umbi ivanga ukunjiir. Àka azɛ̃rhã ri irhirhang hã, utsur uzĩ unangkpɔ umbi. Uner uzɛ̃rhã ru uzĩ amɔra anangkɛ unga aka izĩ.

36 Ivang umbi aka ana awe nggu irhirhang hã àka awe ru imangmang ri ngge, ugɛ umbi ama awu angwɛ̃ irhirhang hã.>> Ivang Uyesu aka amaa arherhe, unga azĩ awoinga ri inyĩnyãmbɔ.

Abi Uyahuda akpɛ̃mbɔ iwe ru imangmang

37 Uko arhɛrha atsar abin idzeu ha Uyesu aka akorhe ra asumbɔ, utsɛku icɛrɛ umbɔ ashimbɔ ri imangmang ru unga.

38 Akɛrɛ ha akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya aka arherhe agɛ,

<<A Uteijee, ungamɔ awe
ru imangmang ri
isarhamɛn?
Ru ungamɔ ikɛi umbɔ aka
adɛyiwe ijee Uteijee?
>>‡
39 Ngge itsu umbɔ asi idɛ̃ɛ̃
awembɔ ri imangmang, ru
nyaku Uishaya aka arherhe
ra anang akɔɔ agɛ,
40 <<Unga aka atsu umbɔ
itapa
na abĩruwe amɛnmbɔ,
ngge itsú umbɔ asi ínyãmbɔ
nggu asumbɔ,
na asi íhwɛngmbɔ ra
amɛnmbɔ,
na asi ídzipumbɔ ru
umum ikerhuwe
umbɔ.>>§
41 Uishaya arherhe rimi
ubinkutsu unga anyã
ikpikpoi Uyesu, na arher-
hunga arherhe ri itsinga.
42 Rimi hã anera arhɛrhɛ
aka awe ru imangmang ru
Uyesu, nu anggbaashimbɔ
arhɛrhɛ aka awe ru imang-
mang ru unga. Bɔr umbɔ asi
irherhumbɔ ukupɛ̃ɛ̃, umbɔ
agũ iwei abi Ufarisi aka
iwayiwe umbɔ ru ubã ifɛn-
Num.
43 Ubinkutsu umbɔ abema
ikpikpoi iyi anera anangmbɔ
ikpikpoi iyi Unum.

Arherhu Uyesu awuri itsu uvau

44 Mɔcɛ Uyesu atsarhi
irhaknga agɛ, <<Ivang unera
aka awe ru imangmang ru
umum, asi iwea ri imang-
mang ru umum ukpekũ, bɔr
nggu uwuku udena umum
ĩba.
45 Ivangyɛ unga aka irhi
umum, awuri inyã uwu ha
aka adena umum ĩba.
46 Umum ĩba ru nyaki
irhirhang ru upfung, ngge
itsú kishoo uwuku uwe ru
imangmang ru umum asi
íseisa ru uzĩ.
47 <<Uwuku ugũ irhɛmmum
bɔr asi idɔsunga, asi iwea
umum iwuri itsuke unga
uvau. Umum isi ĩbamum itsu
uvau ru upfung, bɔr umum
ĩba ififɔrh ukpɔ.
48 Uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃
umum na asi iyɛsa arher-
hamum awea ru uwuku
utsu unga uvau. Arherha
ha umum iki irherhe awuri
itsuke unga uvau ru unum
ukpuku umasha.
49 Ubinkutsu, umum isi
irherhumum ubinkpi umum
iki ibee, bɔr Utɛ uwuku
udena umum unga atsuka
ubinkpi umum iki irherhe nu
utsĩndĩwi umum iki irherhe.
50 Umum ihwɛng arher-
hanga awuri ikũ urhɛ uwu
ugbagbaa aba. Nggee ubɛn
ubinkpi umum iki irherhe,
umum irherhe ubinkpi
Utɛ aka adɛyiwa umum
irherhe.>>

13

Uyesu asorh adak angwɛ̃ imesanga

1 Irhowa Iyiki Igar Utɔng
inasi iwengge. Uyesu aka
ahwɛnga ugɛ ivanga iki
iwengge unga aka ibɔre
upfung ukpirɛ na abvui azĩ
ru Utɛ. Unga aka abema

‡ **12:38** Àka anyã ikɛi: Uish 53.1. § **12:40** Àka anyã ikɛi: Uish 6.10.

anernga aka awe ru upfung, uko uzĩ utsĩ imimashu urhɛnga.

2 Uyesu nu angwɛ̃ imesanga aka asei igha urhɛɛ. Undenggũ aka atsukuka ra amɛn Uyahuda Uiskariyoti ungwɛ̃ Usiman unga aghadak Uyesu.

3 Uyesu ikɛi ahwɛnga ugɛ Utɛ atsuke abina kishoo ru uboknga. Ahwɛnga unga adzeku Unum aba, ikɛi unga abvui azĩ ru Unum.

4 Ivang umbɔ aka asei igha ubingha, Uyesu asok atsimuwe atorhanga aki awiya na anyangu utawurh abow ru upfurhsĩnga.

5 Mɔcɛ unga atsu amɛ̃ ri itɛ̃rhãzɔu na atirhi isorh adak angwɛ̃ imesanga, na akũ utawurh ukpu upfurhsĩnga hã awɔnge.

6 Unga aba ru Ubitru, Ubitru agɔr agɛ, <<A Uteijee, awu ungo uwuri isorh adakmum? >>

7 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Icɛrɛ ungo usi uhwɛngo ubinkpi umum iki ikorhe, bɔr ivanga ungo uwuri ihwɛngngo.>>

8 Ubitru agɛ, <<Ĩ'ĩ! Ungo usi ísorhɔ adakmum.>>

Uyesu agɛ, <<Umum ĩba isi isorhamum ungo, ungo ishiɔ ru ugau ru umum.>>

9 Ubitru agɛ, <<A Uteijee, asi iwea adakmum ukpekũ ungo iki isorh, bɔr usorh nggu abokmum nu itsimum ikɛi!>>

10 Uyesu agɛ, <<Unerwi aka asorhi iyor, akpurha asorh adaknga ukpekũ, iyornga kishoo iki itɛngge. Umbi awu atɛtɛn, bɔr asi iwea umbi kishoo.>>

11 Uyesu ahwɛnga uwuku ughadaknga, ngge itsu unga agɔr agɛ, <<Asi iwea umbi kishoo awu atɛtɛn.>>

12 Unga aka asorh adakmbɔ amaa, unga atsim atorhanga, abvui azĩã ra anang iseinga. Unga arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ubinkpi umum iki ikorhuwa umbi?

13 Umbi ayisa umum Umarhem nu Uteijee, iwe rimi, ubinkutsu umum iwe rimi hã.

14 Umum iwu Uteijee nu Umarhemmbi. Ngge iki iwe ugɛ umum isorha adakmbi, imɛ̃ngge umbi asorh adak adɔkambi.

15 Umum indɛyiwa umbi utsĩndĩã. Àka akorhuwe abɔɔ ubinkpi umum iki ikorhuwa umbi.

16 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ugãrhã asi inanga uteiyanga, uner itser ikɛi asi inanga uwuku udene unga.

17 Icɛrɛ iki iwe ugɛ umbi ahwɛngmbi abin akɛrɛ, Unum awuri itsukanga umbi idorh umbi aba akorhumbi ake.

Uyesu agɔr agɛ awuri ighambɔ adaknga

(Umat 26.20-25; Umar 14.17-21; Irh 22.21-23)

18 <<Isi irherhumum akɛrɛ ri itsimbi kishoo. Umum ihwɛng abirabɛ umum iki isɛng. Bɔr awu ufang ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num ugɛ, <Uwuku

* **13:18** Àka anyã ikɛi: Amb 41.9.

ugha ubinghamum asok awu unggamtsakmum.>*

19 <<Umum idɛyiwa umbi icɛrɛ ni ngge idɔrhi ikorhe, nggee ivangyɛ ngge iki ikorhe umbi awuri iwembi ri imangmang ugɛ umum iwu unga hã.

20 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, uwuku uyɛi ubɛn uwuruwi umum iki idene, ayɛi umum, nu uwuku uyɛi umum, ayɛi uwuku udena umum ĩba.>>

21 Ivang Uyesu aka arherha akɛrɛ amaa, unga agũ ighong akarhãrhã ra amɛnnga na adeka ra awiya agɛ, <<Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, unying ru umbi awuri ighaa adakmum.>>

22 Angwɛ̃ imesanga arhi adɔka. Asi ihwɛngmbɔ ungwɛ̃ imesa uwu ha Uyesu aka arherhe ri itsinga.

23 Unying ru umbɔ angwɛ̃ imesa ha, uwuruwi Uyesu aka abema, asei akhapa ru Uyesu.

24 Ubitru akũ uboknga agɔr Uyohana agɛ, <<Urhusa unga, uwukusong unga aka arherha arherha ha ri itsinga.>>

25 Ungwɛ̃ imesa ha agɔpa azĩ ru Uyesu arhusa unga agɛ, <<Awu uwukusong Uteijee? >>

26 Uyesu agɛ, <<Uwuruwi umum iki itsɔɔr uborodi irhɔma ri itɛ̃rhãzɔu indzowe, awu unga nuwɔ.>> Mɔcɛ, unga aka arhɔmu uborodi adzowe ru Uyahuda ungwɛ̃ Usiman Uiskariyoti.

27 Kanying Uyahuda aka ayɛi uborodi ha, Ushaitan atsĩ ru unga. Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ubin hã ungo iki ikorhe, ukorhe ifetem.>>

28 Bɔr umbɔ abika agha ubingha ha nggu unga asi ihwɛngmbɔ ubinkpi uku utsu Uyesu arherhe rimi hã.

29 Ngge iki iwu ugɛ Uyahuda unga akpɔm ijari imangmbɔ, umɔ abɔɔ ra angwɛ̃ imesa ha akaifɛrhkɔ ugɛ Uyesu asɔme unga igoi ubin ukpɔɔ umbɔ aka abee ri irhowa ha, use unga azĩ adzowe atsũwã ubin ukpɔɔ.

30 Uyahuda ayɛi uborodi ha na adzeka. Utsuu ufin.

Uyesu asɔme arherhe ikpem iki ifa

31 Uyahuda aka adzek, Uyesu agɛ, <<Icɛrɛ umbɔ aka ikpoi Ungwɛ̃-Ner na akpoi Unum ru uboknga.

32 Unum aba ayɛisa ikpikpoi ru uboknga, Unum awuri idzowuka Ungwɛ̃ɛ̃ ikpikpoi, nu unga awuri idzowuka unga ikpikpoi kanying.

33 <<Umbi angwɛ̃mum abika acia, abɔr ivanga ukunjiir umum iki iwu nggu umbi. Umbi awuri ibeembi umum, bɔr ru nyaka umum iki idɛyiwe anggbaashi abi Uyahuda, rimi hã umum iki idɛyiwa umbi icɛrɛ inggɛ, <Anangkɛ umum iki iwuri izĩ, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ abambi.>

34 <<Awu ikpem iyiki ifa umum iki ĩdzaa umbi, àka abema adɔka. Ru nyaka umum iki ibema umbi, awu ufang umbi abema adɔka.

35 Rimi hã itsu ubɛn unera awuri ihwɛngnga ugɛ umbi

awu angwɛ̃ imesamum, umbi aba abemumbi adɔka.>>

Ubitru awuri itsɛyinga ihwɛng Uyesu

(Umat 26.31-35; Umar 14.27-31; Irh 22.31-34)

36 Usiman Ubitru arhusu Uyesu agɛ, <<A Uteijee, ungo izĩnɛ?>>

Uyesu agɛ, <<Anangkɛ umum iki izĩ ungo usi ídɛ̃ɛ̃ udɔsungo umum icɛrɛ, bɔr unum ukpɔɔ ungo uwuri idɔsungo.>>

37 Ubitru arhusa agɛ, <<A Uteijee, awu use utsu umum isi ídɛ̃ɛ̃ idɔsumum ungo icɛrɛ? Umum iwuri idzowukũ urhɛmum ri itsingo.>>

38 Mɔcɛ Uyesu agɛ, <<Ungo uwuri idzowukɔ urhɛngo ri itsimum? Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ungo uwuri itsɛyingo ihwɛng umum idikunga itaar ni ikɔ idɔrhi igbɛr ukpee.>>

14

Uyesu unga awu utsĩndĩ uwuku izĩ ru Utɛ

1 <<Niba agũmbi ighong ra amɛnmbi. Àka awe ri imangmang ru Unum, ikɛi aka awe ri imangmang ru umum.

2 Ri iya Utɛmum abã awu arhɛrhɛ, Umum iwuri izĩ nggɔɔ ha izĩ igbishuwa anang ru umbi. Iba isi iwengge rimi, umbi atsar ugɛ umum isi ídɛyiwamum umbi?

3 Umum ĩba izĩmum igbishuwa ananga ru umbi, umum ibvui iba ikũna umbi awe nggu umum, nu umbi asei ra anangkɛ umum iki iwe.

4 Anangkɛ umum iki izĩ umbi ahwɛngmbi utsĩndĩã.>>

5 Utoma agɔr Uyesu agɛ, <<A Uteijee, umɛn isi ihwɛngmɛn anangkɛ ungo iki izĩ. Umɛn ikorhu uguse ni ihwɛng utsĩndĩã?>>

6 Uyesu agɛ, <<Umum iwu utsĩndĩã, umum iwu idzidzɛrhe, ni iwu urhɛ. Unera asi ízĩã ru Utɛ, aba asi iwea ru ubokmum.

7 Umbi aba ahwɛngmbi umum, umbi awuri ihwɛngmbi Utɛmum. Utirhi icɛrɛ uzĩõ umbi aka ahwɛngmbi unga na anyãmbi unga.>>

8 Ufirhibu agɛ, <<A Uteijee, uma udɛyiwa umɛn Utɛ ha. Aka amɛ̃mɔnɔ ru umɛn.>>

9 Uyesu agɛ, <<Aka adera umum iki iwu nggu umbi, bɔr utsɛku icɛrɛ ungo usi ihwɛngngo umum, Ufirhibu? Ubɛn uwuku unyã umum aka anyã Utɛ. Awu use utsu ungo ugɔr ugɛ, <Udɛyiwa umɛn Utɛ ha>?

10 Ungo usi iweɔ ri imangmang ugɛ umum iwu ru Utɛ, Utɛ awu ru umum? Arherhakɛ umum iki irherhuwa umbi asi iweke akimum. Awu Utɛ aka awe ru umum unga atõ itsernga.

11 Àka awe ru imangmang ra arherhamum iki igɔr ugɛ umum iwe ru Utɛ, Utɛ ikɛi awe ru umum, use aka awe ru imangmang ra abin idzeukɛ umum iki ikorhe.

12 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, ubɛn uwuku uwe ri imangmang ru umum awuri ikikorhunga abinkɛ umum iki ikorhe. Awuri ikorha akɔɔ anangke akɛrɛ

ha, ubinkutsu umum iwuri izĩ ru Utɛ.
13 Nu ubin umbi aka ifɛna ri itsokmum, umum iwuri ikorhuwamum, ngge itsú Utɛ akpo ikpikpoi ru ubok Ungwɛ̃.
14 Ubɛn ubina umbi aka ifɛna ri itsokmum, umum iwuri ikorhuwamum.

Ibemuwe ibiba Ipfu Isarsatangge

15 <<Umbi aba abemumbi umum, umbi awuri ikorhumbi ubinkpi umum iki itsuka.
16 Umum iwuri irhusumum Utɛ, unga awuri idzaanga uwuku uyika umbi asei nggu umbi ugbagbaa.
17 Unga awu Ipfu iyi idzidzɛrhe, uwuruwi upfunga uku usi ídɛ̃ɛ̃ uyɛikpɔ unga, ubinkutsu upfunga usi idɛ̃ɛ̃ unyãkpɔ unga use uhwɛng unga. Bɔr umbi ahwɛngmbi unga, unga asei nggu umbi, ikɛi awuri iseisa ru umbi.
18 Umum isi ínekamum umbi ru nyaka angwɛ̃rhãpfu. Umum iwuri iba ru umbi.
19 Ivanga ukunjiir upfunga usi íbvui unyãkpɔ umum, bɔr umbi awuri inyãmbi umum. Ubinkutsu umum iwemum ru urhɛ, umbi ikɛi awuri ibibɛkmbi.
20 Awu ru unum hã umbi aka ihwɛng ugɛ umum iwe ru Utɛmum nu umbi awe ru umum nu umum iwe ru umbi.
21 Ubɛn unera uwuku uhwɛng arherhamum iki itsu na adɔsunga ake, awu unga abema umum. Uwuruwi aka abema umum, Utɛmum awuri ibemunga uner ha, umum ikɛi iwuri ibemumum uner ha ni idɛyiwe itsimum ru unga.>>

22 Mɔcɛ Uyahuda, asi iwea Uyahuda Uiskariyoti, agɔr unga agɛ, <<A Uteijee, awu use utsu ungo iki idɛyiwa itsingo ru umɛn, bɔr ungo usi idɛyikɔ ru upfunga?>>

23 Uyesu agɛ, <<Ubɛn unera uwuku ubema umum awuri idɔsunga imesamum. Utɛmum awuri ibemunga uner ha, ikɛi umɛn iwuri inba iseimɛn nggu unga.
24 Ubɛn unera aka asi ibemunga umum asi ídɔsunga arherhe imesamum. Irhɛmyɛ umbi aka agũ isi iwengge irhɛmmum, awu irhɛm Utɛ uwuku udena umum.
25 <<Kishoo akɛrɛ umum isɔmamum umbi umum iki ina iwu nggu umbi.
26 Bɔr uwuku uyika ha unga awuri imesuwa umbi abina kishoo na ayituwa umbi kishoo abinkɛ umum iki isɔma umbi. Unga awu Ipfu Isarsatangge, uwuruwi Utɛ aka idene ri itsokmum.
27 Umum ĩbɔra umbi nggu ididɔɔr, ididɔɔrmum iki ĩdzaa umbi. Isi iwengge ru nyaku upfung iki idzowe. Niba aneke amɛnmbi agũke ighong, ikɛi niba agũmbi iwei.

28 <<Umbi agũmbi umum iki ĩgɔr ugɛ, <Umum izĩ ni ibvui ibamum ru umbi.> Umbi aba abemumbi umum, umbi awuri igɔmmbi anggɔm ugɛ umum iwuri izĩ ru Utɛ, Utɛ ha ananga umum.
29 Icɛrɛ umum iki isɔmamum umbi ru ngge idɔrhi iwe, nggee ivangyɛ

ngge iki iwe, umbi awe ru imangmang.

30 Umum isi íbvui irherhuwamum arherhe arhɛrhɛ, ubinkutsu uyɛrhe upfung ukpirɛ uwɔ abarɔ. Unga ashia ri ijee ri itsimum.

31 Bɔr awu ufang upfunga uhwɛng ugɛ umum ibemumum Utɛ ha ni ikorhe uku kpengkpeng ubinkpi Utɛmum aka atsuka umum.

<<Àka asok icɛrɛ umɛn ibɔre nggimi.

15

Uyesu unga awu udzum ucucii inebi

1 <<Umum iwu udzum ucucii inebi uwu idzidzɛrhe, nu Utɛmum unga awu uner irhama.

2 Unga azharhuwe ubɛn uboka uku uwe ru umum uku usi ighwɛrkpɔ ikpũrhã, na agbishuwe ubɛn uboka ukpuku ughwɛr ikpũrhã, ru ukpɔ ughwɛr utoma.

3 Umbi aka awembi atɛtɛn ri itsi arherhamum iki isɔma umbi.

4 Àka asei ru umum, umum iwuri isei ru umbi. Ubok ucucii usi ídɛ̃ɛ̃ ughwɛrkpɔ ikpũrhã nibikakpɔ, awu ufang ukpɔ usei nggu udzuma. Rimi hã umbi asi ídɛ̃ɛ̃ aghwɛrmbi ikpũrhã umbi aba asi iseimbi ru umum.

5 <<Umum iwu udzuma, umbi awu aboka. Unera aba aseisa ru umum nu umum ikɛi isei ru unga, unga awuri ighwɛr ikpũrhã irhɛirhɛ. Umum ĩba ishimum ru umbi, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbi ubin.

6 Ubɛn unera aka asi iwea ru umum, awe ru nyaku ubokkpi umbɔ aka atare ukpɔ ukoyi. Anera aka isaka arheu ikpũ abok aki ha atsuku urha, akpĩĩwe.

7 Umbi aba asei ru umum arherhamum ikɛi aweke ru umbi, àka arhusa ubɛn ubinkpi umbi aka abee, awuri idzaambɔ umbi.

8 Umbi àka aghwɛr ikpũrhã irhɛirhɛ na adɛyiwe ugɛ umbi awu angwɛ̃ imesamum. Ngge ikũ nggaa ikpikpoi izĩ ru Utɛ.

9 <<Ru nyaku Utɛ aka abema umum, rimi hã umum iki ibema umbi. Icɛrɛ àka asei ri ibibemamum.

10 Umbi aba adɔsumbi arherhamum iki itsu, umbi awuri iseimbi ri ibibemamum, ru nyaka umum iki ĩdɔsa arherhe Utɛmum aka atsu ni isei ri ibibemanga.

11 Umum ĩdɛyiwa umbi riminɛ ngge itsú anggɔmmum awe ru umbi nu anggɔmmbi atsu atɔk.

12 Ikpemmum iyɛ, àka abema adɔka ru nyaka umum iki ĩbema umbi.

13 Nggaa ibibema iyɔɔ isi inangngge iyɛrɛ, ugɛ unera adzowe urhɛnga ri itsi awɛrhanga.

14 Umbi awu awɛrhamum, umbi aba akorhumbi ubinkpi umum iki itsuka umbi.

15 Umum isi íbvui iyisumum umbi agãrhã, ubinkutsu ugãrhã asi ihwɛngnga ubinkpi uteiyanga aki ikorhe. Bɔr umum iyisa umbi awɛrhɛ, ubinkutsu iki isɔmamum umbi kishoo abinkɛ umum iki igũ ru

Utɛmum.
16 Asi iwea umbi asɛng
umum, bɔr umum isɛng
umbi itsuka umbi azĩ aghwɛr
ikpũrhã, ikpũrhãyɛ iki idãrhã.
Mɔcɛ Utɛ awuri idzaanga
kishoo abinkɛ umbi aka
arhusa ri itsokmum.
17 Ubinmum ukpi iki itsu,
àka abema adɔka.

Upfunga ukpɛ̃kpɔ angwɛ̃ imesa

18 <<Upfunga uba ukpɛ̃kpɔ
umbi, àka ahwɛng ra
amɛnmbi ugɛ ugbaashia ukpɛ̃
umum.
19 Umbi aba awu abi
upfung, upfunga uba ube-
mukpɔ umbi ru nyaka
abinga. Bɔr umbi asi iwembi
abi upfung. Umum iki isɛng
umbi idzek ru upfunga. Ngge
itsu upfung ukpɛ̃kpɔ umbi.
20 Àka ayita ubinkpi
umum iki idɛyiwa umbi
ugɛ, <Ugãrhã asi inanga
Uteiyanga.>* Umbɔ aba
adzaa umum uver, awuri
idzaambɔ umbi uver ikɛi.
Umbɔ aba adɔsumbɔ imesa-
mum, umbɔ awuri idɔsumbɔ
iyimbi.
21 Awuri ikorhuwambɔ
umbi akɛrɛ ha, ri itsi umbi
awu abimum nu umbɔ asi
ihwɛngmbɔ uwuku udena
umum ĩba.
22 Agɛ umum isi ĩba irher-
humum arherhe nggu umbɔ,
umbɔ awuri ishimbɔ ru
uvau arhim. Bɔr icɛrɛ umbɔ
ashimbɔ ru ubin ukpuku
ukaa atsimbɔ ra arhimmbɔ.
23 Unerwi aka akpɛ̃ umum,
akpɛ̃ Utɛmum.
24 Agɛ umum isi ikorhu-
mum abina arhɛrhɛ ru umbɔ
akirakɛ unera aka anasi iko-
rhunga, mɔcɛ umbɔ awuri
ishimbɔ ru uvau arhim. Bɔr
icɛrɛ umbɔ aka anyãmbɔ abin
idzeu ha na akpɛ̃mbɔ umum
nu Utɛmum.
25 Akɛrɛ akorhe ngge
itsuifɛr ubinkpi umbɔ aka
atsɛng ri Íkpemmbɔ agɛ,
<Adzuma akpɛ̃mbɔ umum asi
iwea ubin utsu.>†
26 <<Ivangyɛ Uwuku
Uyuyika ha aka iba, uwuruwi
umum iki idene unga adzeku
Utɛ aba ru umbi, Ipfu iyi
idzidzɛrhe iki idzeku Utɛ,
unga awuri idzowe ideka ri
itsimum.
27 Umbi awuri iwu ideka-
mum, ubinkutsu umbi awu
nggu umum udzur ri ingg-
baashia.

16

1 <<Umum isɔma umbi
kishoo akɛrɛ utsur umbi aya-
pumbi ri imangmangmbi.
2 Awuri iwayikumbɔ umbi
ra abã ifɛn-Num. Idzidzɛrhe,
ivanga niyɔ ibarɔ ubɛn
uwuku ufɛre umbi awuri igɔr
ugɛ unga itõ itser Unum.
3 Umbɔ awuri ikorhe
rimi ubinkutsu umbɔ anasi
ihwɛngmbɔ Utɛ use umum.
4 Umum isɔma umbi akɛrɛ,
nggee ivang hã iba iwengge
umbi ayita ugɛ umum iki
isɔmamum umbi. Umum isi
isɔmamum umbi abin akɛrɛ
ri inggbaashia ubinkutsu,
umum ina iwu nggu umbi.

Itser Ipfu Isarsatangge

* **15:20** Àka anyã ikɛi: Uyoh 13.16. † **15:25** Àka anyã ikɛi: Amb 35.19; 69.4.

5 <<Icɛrɛ umum iwuri izĩ ru uwuku udena umum iba, bɔr umbi asi irhusumbi umum ugɛ, <Ungo uwuri izĩnɛ?>

6 Amɛnmbi aghong ra abin hã umum iki isɔma umbi.

7 Bɔr umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, awu azeze ru umbi umum ĩba izĩmum. Umum ĩba isi izĩmum, mɔcɛ Uwuku Uyuyika ha asi íbanga ru umbi. Bɔr umum ĩba izĩmum, umum iwuri idene unga aba ru umbi.

8 Ivangyɛ unga aka iba, unga awuri idɛyiwe upfunga uvau arhim nu irhirhika nu ivarha arherhe.

9 Unga awuri idɛyiwe umbɔ ugɛ umbɔ awe ra arhim, ubinkutsu anera ashimbɔ ri imangmang ru umum.

10 Unga awuri idɛyiwe igbigbambɔ ri irhirhika, ubinkutsu umum iwuri izĩ ru Utɛ, umbi asi íbvui anyãmbi umum.

11 Unga awuri idɛyiwe umbɔ agɛ awuri izharha arherhambɔ, ubinkutsu uyɛrhe upfung ukpirɛ aka atsukukumbɔ unga uvau.

12 <<Umum ibɔr abina arhɛrhɛ umum iki irherhuwa umbi, akirakɛ umbi asi ídɛ̃ɛ̃ anyangumbi ake icɛrɛ.

13 Bɔr ivangyɛ Ipfu iyi idzidzɛrhe ha iki iba, ngge iwuri idarh umbi ri idzidzɛrhe kishoo. Asi íwea arherhe itsikamnga unga aka irherhe, bɔr awuri isɔma ubinkpi unga aka agũ. Awuri isɔma umbi abinkɛ aka iwuri iba.

14 Awuri ikũ ikpikpoi aba ru umum, unga awuri inyãnga abinkɛ umum iki irherhe adɛyiwa umbi.

15 Kishoo abinkɛ Utɛ aka awe ra ake awu akimum. Ngge itsu umum igɔr ugɛ Ipfu-Num ha iwuri inyãnga abinkɛ umum iki irherhe adɛyiwa umbi.

Igũ ighong iwuri idzipa iwu igũibɛn

16 <<Ivanga ukunjiir umbi asi ínyãmbi umum, mɔcɛ ikɛi ivanga ukunjiir umbi awuri inyãmbi umum.>>

17 Angwɛ̃ imesanga abɔɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Agbena agburh use unga aka agɔr umɛn agɛ, <Ivanga ukunjiir umbi asi ínyãmbi umum, mɔcɛ ikɛi ivanga ukunjiir umbi awuri inyãmbi umum,> nu <Ubinkutsu umum iwuri izĩ ru Utɛ>?>>

18 Adɛ̃ɛ̃mbɔ irhusa agɛ, <<Agbena awu use unga aka agɔr agɛ, <Ivanga ukunjiir>? Umɛn isi ihwɛngmɛn agben ubinkpi unga aka arherhe.>>

19 Uyesu anyã umbɔ abee irhusa unga ra arherhe ha, nggee unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi arhusa adɔka agben arherha ha umum iki igɔr ugɛ, <Ivanga ukunjiir umbi asi ínyãmbi umum, mɔcɛ ikɛi ivanga ukunjiir umbi awuri inyãmbi umum>?

20 Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, umbi awuri iciu akpe nggu ighongamɛn, bɔr upfunga uwuri igɔmanggɔm. Amɛnmbi awuri ida, bɔr ida amɛnmbi iwuri idzipa iwu anggɔm.

21 Ivangyɛ ukutsɛrh aba ahwashi imar, unga aka isaka agũ ighong akarhãrhã, ubinkutsu ivang imarnga

iki iwengge. Bɔr ivangyɛ unga aka imar irheng ungwɛ̃ amaa, unga aka isaka ayiruka ighighong hã, ubinkutsu unga awu ra anggɔm unga aka amar irheng ungwɛ̃ ru upfunga.

22 Ngge iwu rimi hã ru umbi. Icɛrɛ umbi awuri igũ ighong, bɔr umum ibvui inyãmum umbi, mɔcɛ amɛnmbi aka igɔmanggɔm, unera asi ívura anggɔmmbi.

23 Ru unum hã umbi asi írhusumbi umum ubin. Umum indɛyiwa umbi idzidzɛrhe, Utɛ awuri idzaanga kishoo ubinkpi umbi aka arhusa ri itsokmum.

24 Utsɛku icɛrɛ umbi anasi irhusumbi ubin ri itsokmum. Àka arhusa umbi awuri iyiyɛimbi, nu anggɔmmbi awuri itsu atɔke.>>

Umum inangmum upfunga

25 <<Umum ikũ nyaka arherhe indɛyiwa umbi akɛrɛ ha. Bɔr ivanga niyɔ ibarɔ umum iki irherha arherhe nggu umbi ukupɛ̃ɛ̃ ri itsi Utɛ, umum isi iwuri íkũmum nyaka arherhe.

26 Ru unum hã umbi awuri irhusa ri itsokmum. Umum isi igɔrmum ugɛ iwuri irhusuwamum Utɛ ru umbi.

27 Unga Utɛ nibikanga abemunga umbi, ubinkutsu umbi abemumbi umum, ikɛi umbi awembi ri imangmang ugɛ umum idzeku Unum.

28 Umum idzeku Utɛ iba itsĩ ru upfung, icɛrɛ umum iwuri ibɔre upfung ni ibvui izĩ ru Utɛ.>>

29 Mɔcɛ angwɛ̃ imesu Uyesu agɛ, <<Ĩhĩĩ! Awu icɛrɛ ungo uku urherhuwa umɛn arherhe ukupɛ̃ɛ̃ asi iweke unyaka arherhe!

30 Icɛrɛ umɛn iki ihwɛngmɛn ugɛ ungo uhwɛngo abina kishoo. Ungo uhwɛngo ubɛn ubinkpi unera aka irhusa ungo. Akɛrɛ ha atsu umɛn iwe ru imangmang ugɛ ungo udzeku Unum.>>

31 Uyesu agɛ, <<Awu icɛrɛ umbi aka awe ri imangmang?

32 Bɔr ivanga niyɔ ibarɔ, iki ibangge, ubɛn unera ru umbi awuri itĩ azĩ ri iyanga na aneka umum ikiyikamum. Bɔr rimi hã, umum isi iwemum ikiyikami, ubinkutsu Utɛ awu nggu umum.

33 <<Umum isɔmamum umbi abin akɛrɛ, ngge itsú umbi ama akpo ididɔɔr. Ru upfung ukpirɛ umbi awuri igũ ighong. Bɔr àka aker amɛn! Umum iki inangmum upfunga.>>

17

Uyesu afɛn-Num ri itsinga

1 Uyesu aka amaa irherhe abin akɛrɛ, unga abera asunga arhi afã na afɛn-Num agɛ,

<<A Utɛ, ivanga iki iwengge. Ukpoi Ungwɛ̃ngo nggee Ungwɛ̃ngo ama akpoi ungo.

2 Ubinkutsu ungo uku udzowukɔ Ungwɛ̃ngo ijee ri itsi anera kishoo, nggee unga ama adzowe urhɛ uwu ugbagbaa ru kishoo abirabɛ ungo uku udzowe unga.

3 Uwɛrɛ ha awu urhɛ uwu
ugbagbaa, ugɛ umbɔ ama
ahwɛng ungo, Unum unying
ukpekũ, nu Uyesu Ukiristo,
uwuruwi ungo uku udene.
4 Umum ikũwã ungo
ukpoi ra abĩ ni imaawe
itsera kishoo ungo uku udzaa
umum itɔ̃.
5 Icɛrɛ ikɛi, a Utɛ, ukpoi
umum ra asungo nggu
ikpikpoi ha umum iki iwu-
rangge nggu ungo, ru upfung
udɔrhu umuna.>>

Uyesu afɛne-Num ra angwɛ̃
imesanga

6 <<Umum iki idɛyikũ
ungo ra anerabɛ ungo uku
udzaa umum ru upfung.
Umbɔ awu abingo, ungo
adzaa umbɔ ru umum,
umbɔ ikɛi aka adɔsumbɔ
arherhango.
7 Icɛrɛ umbɔ ahwɛngmbɔ
kishoo abinkɛ ungo uku
udzaa umum adzeku ungo,
8 ubinkutsu iki idzowukũ
ru umbɔ arherhango uku
udzaa umum. Umbɔ aka
ayɛimbɔ ake na ahwɛngmbɔ
ugɛ awu idzidzɛrhe umum
idzeku ungo, na awembɔ ri
imangmang ugɛ awu ungo
udena umum.
9 Umum ifɛne-Num ru
umbɔ. Umum isi inumum
ifɛne-Num ru upfunga, bɔr
umum ifɛne-Num ra abirabɛ
ungo uku udzaa umum,
ubinkutsu umbɔ awu abingo.
10 Kishoo abinmum awu
akingo, nu kishoo abinngo
awu akimum. Ikpikpoi
iki ibangge ru umum ru
ubokmbɔ.
11 Umum isi íbvui iseisũ
ru upfunga, bɔr umbɔ ana
awu ru upfunga kata. Umum
ibvui iba ru ungo. Usarkasar
Utɛ, ukũ ijee itsokngo ukake
umbɔ, itsokyɛ ungo uku
udzaa umum, ngge itsú umbɔ
awu unying ru nyaka umɛn
iki iwu unying.
12 Ivangyɛ umum iki iwu
nggu umbɔ, umum ikũ ijee it-
sokyɛ ungo uku udzaa umum
ikake umbɔ. Uwɔɔ asi igwira,
unying hã ukpekũ aka awu
uwuku utsutsĩm, ngge itsuifɛr
itsɛng Arherhu-Num.
13 <<Icɛrɛ umum iwuri
iba ru ungo, bɔr umum
irherha abina akɛrɛ ru
umum ina iwu ru upfung,
ngge itsú umbɔ ama akpo
undzumu anggɔmmum ra
amɛnmbɔ.
14 Umum iki isɔmukũ
arherhango ru umbɔ, up-
funga ikɛi uku ukpɛ̃kpɔ umbɔ,
ubinkutsu umbɔ asi iwembɔ
abi upfung ru nyaka umum
iki isi iwemum uwu upfung.
15 Isi irhusumum ungo
unyanguwe umbɔ ru up-
funga, bɔr ungo udzɛu umbɔ
ru ubok Undenggũ.
16 Umbɔ asi iwembɔ abi
upfung, ru nyaka umum iki
isi iwemum uwu upfung.
17 Utsu umbɔ awu
asarkasar ri idzidzɛrhe.
Arherhango awu idzidzɛrhe.
18 Umum idene umbɔ
azĩ ru upfung, ru nyaka
ungo uku udena umum ru
upfunga.
19 Umum idzowe itsi-
mum ri itsimbɔ, nggee umbɔ
ama adzowe atsimbɔ ru ungo
ru ubok idzidzɛrhe.

Uyesu afɛne-Num ru
kishoo
abi imangmang

20 <<Ifɛn-Nummum isi iwengge ru umbɔ ikiyikambɔ. Bɔr a Utɛ, umum ifɛne-Num ra abirabɛ aka awuri iwe ri imangmang ru umum ru ubok arherhambɔ,
21 ugɛ umbɔ kishoo ama awu unying. Umbɔ ama awe ru umɛn, ru nyaka ungo uku uwe ru umum, nu umum iwe ru ungo, ngge itsú anera ru upfung awe ru imangmang ugɛ awu ungo udena umum ĩba.
22 Umum iki idzowukũ umbɔ ikpikpoiyɛ ungo uku udzaa umum, ru umbɔ awu unying ru nyaka umɛn iki iwu unying.
23 Umum isei ru umbɔ nu ungo ru umum. Umbɔ ama awu unying, ru upfunga uma uhwɛng ugɛ awu ungo udena umum ĩba, na ahwɛng ugɛ ungo ubemungo umbɔ ru nyaka ungo uku ubema umum.
24 <<A Utɛ, anerabɛ ungo uku udzaa umum, umum ibee umbɔ asei nggu umum ra anangkɛ umum iki iwe, na anyã ikpikpoimum, iyiriyɛ ungo uku udzaa umum, ubinkutsu ungo uku ubemungo umum umbɔ adɔrha amunu upfunga.
25 <<A Utɛ uwuku urhurhika, upfunga usi ihwɛngkpɔ ungo, bɔr umum ihwɛngmum ungo, anera ikɛi ahwɛngmbɔ ugɛ awu ungo udena umum iba.
26 Umum iki idɛyikũ ungo ru umbɔ. Ikɛi umum ina itsu umbɔ ahwɛng ungo ubɛn ivang, nggee ibibemango uku ukorhuwa umum ima isei ru umbɔ nu umum isei ru umbɔ.>>

18

Aka adzurmbɔ Uyesu
(Umat 26.47-56; Umar 14.43-50; Irh 22.47-53)

1 Ivangyɛ unga aka amaa ifɛn-Num, Uyesu agar izɛ̃rhĩ Ukidron azĩã ugar ukpɔrɔ nggu angwɛ̃ imesanga. Ugar ha icang acucii uzaitun niyɔ, unga nu angwɛ̃ imesanga atsĩmbɔ ru ngge.
2 Uyahuda, ungwɛ̃ imesa uwuku ugha adak Uyesu, ahwɛnga anang hã, ubinkutsu Uyesu aka isaka agbowa umɔ nggu angwɛ̃ imesanga.
3 Nggee Uyahuda akũ ukpui abi iwa nu adogerhi abɔɔ abi ateiya abika adzowe idɛm-Num, nu abi Ufarisi, azĩmbɔ ri icang acucii uzaitun hã. Umbɔ akpɔm nggu atseu irhirhang nú atɔngvi akagɔng nu abin iwa.
4 Uyesu aka ahwɛnga kishoo ubinkpi uku ikpo unga. Unga adzeka, aba agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi abee ungamɔ?>>
5 Umbɔ agɛ, <<Uyesu uner Unazarat.>>
Uyesu agɛ, <<Umum uwi.>> Uyahuda, uwuku ughadaknga, adɛ̃ɛ̃ umɔ nggu umbɔ.
6 Uyesu aka agɔr agɛ, <<Umum iwe uwu ha,>> umbɔ azĩmbɔ ra andzing na agba ra abĩ.
7 Uyesu abvui arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee ungamɔ?>>

Umbɔ agɛ, <<Uyesu uner Unazarat.>>

8 Uyesu agɛ, <<Umum iki idɛyiwamum umbi ugɛ umum iwu unga. Umbi aba ani ibeea umum, mɔcɛ àka neke anera abɛrɛ azĩmbɔ.>>

9 Akɛrɛ akorhe nggee arherhakɛ Uyesu aka arherhe atsuafɛr. Unga aka agɔr agɛ, <<Ra aner ha ungo uku udzaa umum unera ru umbɔ asi igwira.>>*

10 Usiman Ubitru awe ru ikon iki ider, awɔɔr ike agbɛr uto ubok ugha ugãrhũ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, azharhuwe. Itsok ugãrhã hã igburh Umarhcu.

11 Bɔr Uyesu agɔr Ubitru agɛ, <<Utsuke ikon iki iderngo ru udapa! Umum isi íhwamum ru ukpɛwawi Utɛ aka adzaa umum ihwa?>>

Uyesu ra asu Uhanana
(Umat 26.57-58; Umar 14.53-54; Irh 22.54)

12 Mɔcɛ ukpui abi iwa nu unggbaashimbɔ, nu adogerhi abi Uyahuda adzur Uyesu, abow unga.

13 Ri inggbaashia umbɔ akũ unga azĩ ru Uhanana, unga aka awu umar Ukayafa. Ukayafa unga awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra amɛk ha.

14 Ukayafa unga adzowe anggbaashi abi Uyahuda itsũwã ugɛ ugba unera unying akpe ri itsi anera arhɛrhɛ.

Ubitru atsɛyinga ihwɛng Uyesu
(Umat 26.69-70; Umar 14.66-68; Irh 22.55-57)

15 Usiman Ubitru nggu uwɔɔ ra awɛ imesu Uyesu adɔsu Uyesu ra andzing. Ungwɛ̃ imesa ha, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ahwɛnga unga, nggee unga atsĩã ru ufɔm iya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num nggu Uyesu.

16 Bɔr Ubitru adɛ̃ɛ̃ ra angwĩã udika awiya. Ungwɛ̃ imesa ha, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num hã aka ahwɛng adzek arherha arherhe nggu una uwuku udzɛu angwĩ ubã, na akũ Ubitru atsĩ.

17 Una uwuku udzɛu angwĩ ubã hã agɔr Ubitru agɛ, <<Ungo igango usi iweɔ unying ra angwɛ̃ imesanga? >>

Ubitru agɛ, <<Ĩ'ĩ, umum ishimum.>>

18 Awu ri ivang ighɛnga ngge itsu agãrhã nu adogerhi atai urha, adɛ̃ɛ̃ iwɛr urha. Ubitru adɛ̃ɛ̃ iwɛr urha ha nggu umbɔ.

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num arhusu Uyesu
(Umat 26.59-66; Umar 14.55-64; Irh 22.66-71)

19 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num arhusu Uyesu ri itsi angwɛ̃ imesanga nu imesanga.

20 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umum irherha arherhe ukupɛ̃ɛ̃ ra asu upfunga. Ubɛn ivang umum imesuwe ra

* **18:9** Àka anyã ikɛi: Uyoh 6.39.

abã ifɛn-Num nu Iya-Num, anangkɛ abi Uyahuda iki ikɔng kishoo. Umum inasi irherhumum ubin ukpɔɔ ri iwɔk.
21 Awu use utsu ungo urhusa umum? Urhusa abika agosha arherhamum ubinkpi umum iki idɛyiwe umbɔ. Umbɔ ahwɛngmbɔ ubinkpi umum iki irherhe.>>
22 Ivang Uyesu aka arherhe rimi, uwɔɔ ru umbɔ adogerhi ha aka adɛ̃ɛ̃ umɔ akwɛr unga na agɛ, <<Rimi ungo uku irherhe nggu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num? >>
23 Uyesu agɛ, <<Umum iba igbigba umum iki irherhe rimi hã, udɛyiwa igbigbamum. Bɔr umum iba irherhe idzidzɛrhe, awu use utsu ungo ukwɛr umum?>>
24 Mɔcɛ Uhanana atsu umbɔ akũ Uyesu azĩmbɔ ru Ukayafa, Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Unga ana awu ri ibibow.

Ubitru abvui atsɛyinga ihwɛng Uyesu
(Umat 26.71-75; Umar 14.69-72; Irh 22.58-62)
25 Ubitru ana adɛ̃ɛ̃ iwɛr urha ha, abɔɔ aka adɛ̃ɛ̃ umɔ arhusa unga agɛ, <<Ungo usi iweɔ unying ra angwɛ̃ imesanga hã?>>
Ubitru atsɛyinga agɛ, <<Umum ishimum.>>
26 Ugãrhũ uwɔɔ ra agãrhã Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num awu umɔ. Utsa ha awu unang uwuruwi Ubitru aka azharhuwe utoa, unga agɔr Ubitru agɛ, <<Asi iwea ungo umum iki inyã nggu unga ru icang acucii uzaitun? >>
27 Ubitru abvui atsɛyi. Kanying ikɔ igbɛr ukpee.

Uyesu ra asu ugomna Ubirhatu
(Umat 27.1-2,11-14; Umar 15.1-5; Irh 23.1-5)
28 Mɔcɛ abi Uyahuda akũ Uyesu adzek ri iya Ukayafa azĩmbɔ udzepurhe ugomna Uroma. Aka awu ukpee. Abi Uyahuda akpɛ̃mbɔ itsĩ ru udzepurhea, agɛ utsur umbɔ asi isarmbɔ ra agbeyakɛ aka ikɛn umbɔ igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng.
29 Nggee Ubirhatu adzek aba arhusa umbɔ agɛ, <<Arherhe akasong umbi aka atsu ri itsi utsak uwurɛ? >>
30 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Agɛ unga ashia ru uvau, umɛn isi íkũ unga ibamɛn ru ungo.>>
31 Ubirhatu agɛ, <<Àka akũna unga azĩ atsuke unga uvau nibikambi ri Íkpemmbi.>>
Anggbaashi abi Uyahuda asi ibeembɔ na agɛ, <<Bɔr isi irhikungge umɛn itsu ufai akpe ru ubɛn uner.>>
32 Akɛrɛ akorhe ngge itsuifɛr arherhe Uyesu aka arherhe aki ikpũ akpenga aka ikpe.
33 Ubirhatu abvui atsĩã ru udzepurhe ha, unga ayisu Uyesu arhusa unga agɛ, <<Ungo uwu Uyɛrhe abi Uyahuda?>>
34 Uyesu agɛ, <<Akɛrɛ awu ungo urhusa use anera adɛyiwa ungo ri itsimum?>>

35 Ubirhatu agɛ, <<Umum iwu uner abi Uyahuda? Awu abi abĩmbi nu ateiya abika adzowe idɛm-Num umbɔ atsuka ungo ru ubokmum. Ungo ukorhu use?>>

36 Uyesu agɛ, <<Iyɛrhamum isi iwengge iyi upfung ukpirɛ. Agɛ Iyɛrhamum iwu iyi upfung ukpirɛ, agãrhãmum awuri ikɛnmbɔ anggbaashi abi Uyahuda idzur umum. Bɔr Iyɛrhamum iwu iyi anang akase.>>

37 Ubirhatu agɛ, <<Ungo uwu uyɛrhe nukpɔ!>>

Uyesu agɛ, <<Ungo urherhe mɔnɔ ungo uku ugɔr ugɛ umum iwu uyɛrhe. Ngge itsu umbɔ amar umum, ikɛi ngge itsu umum itsĩwã ru upfung, indzowe ideka ri itsi idzidzɛrhe. Ubɛn uwuku uwe ri idzidzɛrhe awuri ikpea ato na adɔsunga urhɛmmum.>>

38 Ubirhatu arhusa unga agɛ, <<Awu use uwu idzidzɛrhe?>>

Atsu ufai akpe ru Uyesu
(Umat 27.15-31; Umar 15.6-20; Irh 23.13-25)

Ubirhatu aka arherha akɛrɛ amaa, unga abvui adzek agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Umum isi ikpomum unga nggu uvau.

39 <<Bɔr umbi awembi ru ugau, ri ivang Irhowa Iyiki Igar Utɔng umum iki isaki itsũwã umbi uner uvau unying ru ugborzĩ. Umbi abeembi umum itsũwã Uyɛrhe abi Uyahuda?>>

40 Umbɔ abvui atsui ivum agɛ, <<Ĩ'ĩ! Asi iwea uwɛrɛ ungo iki itsũwã, utsũwã Ubaraba! >> Ubaraba uner uwuku utsu anera asoyiwe amɛn abika akpɔm abĩã.

19

Ufai ukpuku unyapuwe Uyesu

1 Mɔcɛ Ubirhatu atsu umbɔ akwɛre ugwɛɛ ru Uyesu.

2 Abi iwa akũ ídidɔk akari ifur atsime ni itsi Uyesu. Umbɔ atsime unga atorho iyɛrhe.

3 Aba ru unga, anu ikwɛr unga na agɛ, <<Urhɛngo uder, Uyɛrhe abi Uyahuda! >> Mɔcɛ umbɔ akwɛr unga nú unyɛ̃ɛ̃nga.

4 Ubirhatu abvui adzek aba agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Àka anyã, umum iwuri ikũna unga idzeka ru umbi ahwɛng umum isi ikpomum unga nggu uvau.>>

5 Ivang Uyesu aka adzeka nggu ifur ididɔk ni itsinga na atsim atorho iyɛrhe, Ubirhatu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka anyã utsa ha uwi.>>

6 Ivang ateiya abika adzowe idɛm-Num nu adogerhi Iya-Num aka anyã Uyesu, umbɔ atsu ivum agɛ, <<Anyapuwe unga! Anyapuwe unga!>>

Bɔr Ubirhatu agɛ, <<Àka azĩ anyapuwe unga nibikambi. Umum isi ikpomum unga nggu uvau.>>

7 Anggbaashi abi Uyahuda angipa agɛ, <<Umɛn iwemɛn ri ikpem, ikpem hã igɔr igɛ awu ufang unga akpe, ubinkutsu anyangi itsinga awu Ungwɛ̃ Unum.>>

8 Ivang Ubirhatu aka agũ rimi, iwei itomi ifɛr unga.

9 Unga abvui atsĩã ru udzepurhe ha, arhusu Uyesu agɛ, <<Ungo udzekɛ? >> Bɔr Uyesu asi idzipunga urhɛm.

10 Ubirhatu agɛ, <<Ungo ukpɛ̃ɔ irherha arherhe nggu umum? Ungo usi ihwɛngngo ugɛ umum iwemum ri ijee iyiki itsũwã ungo use umum inyapuwe ungo?>>

11 Uyesu agɛ, <<Ungo ushiɔ ri ijee ri itsimum, ngge iba isi idzengge ru Unum. Nggee unerwi aka atsuka umum ru ubokngo awe ra arhim ananga ungo.>>

12 Udzur na arherhe akɛrɛ, Ubirhatu abee itsũwe Uyesu, bɔr anggbaashi abi Uyahuda atsarhi irhakmbɔ atsu ivum agɛ, <<Ungo uba utsũwũkɔ unga, ungo usi iweɔ uwɛrhu Ukaisar. Ubɛn uwuku ugɔr ugɛ unga awu uyɛrhe, unga uwu unggamtsak Ukaisar.>>

13 Ivang Ubirhatu aka agũ ubin umbɔ aka arherhe, unga akũ Uyesu adzeka na asei nú utarh ukpuku utsu uvau, ra anang hã umbɔ aki isaka ayisa agɛ, <<Ubeu Atarh>>. Ri idũ abi Uyahuda umbɔ iki iyisa Ugabbata.

14 Aka awu atenum ru unum ukpuku ugbisha abin Irhowa Iyiki Igar Utɔng.

Ubirhatu agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Uyɛrhambi uwi!>>

15 Bɔr abi Uyahuda atsui ivum agɛ, <<Akũna unga adzek! Akũna unga adzek! Anyapuwe unga!>>

Ubirhatu arhusa umbɔ agɛ, <<Umbi abee umum inyapuwe uyɛrhambi?>>

Ateiya abika adzowe idɛm-Num agɔr agɛ, <<Umɛn ishimɛn ru uyɛrhe uwɔɔ. Ukaisar ukpekũ awu uyɛrhamɛn.>>

16 Mɔcɛ Ubirhatu atsukuka unga ru ubok abi Uyahuda umbɔ anyapuwe unga. Nggee abi iwa akũ Uyesu azĩmbɔ.

Anyapuwe Uyesu
(Umat 27.32-44; Umar 15.21-32; Irh 23.26-43)

17 Uyesu atsã igãrhãmau ucuciianga nibikanga adzek utepa akũ azĩ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa agɛ, <<Anang Apfupfu Aghow Itsi.>> Ri idũ abi Uyahuda ayisa agɛ, <<Ugorhgota.>>

18 Umɔ umbɔ anyapuwe unga nggu inera ivaa, unying ru ubok ughanga, unying ikɛi ru ubok uferanga nu Uyesu ra ateumbɔ.

19 Ubirhatu atsɛng isarhe, umbɔ anyapuwe nú igãrhãmau ucuciia ha. Unga atsɛng agɛ, <<UYESU UNER UNAZARAT, UYƐRHA ABI UYAHUDA.>>

20 Abi Uyahuda arhɛrhɛ aka avarhe isarhe ha, ubinkutsu anangkɛ umbɔ aka anyapuwe Uyesu akhapa ru utepa. Itsɛng hã umbɔ atsɛng ngge ri idũ abi Uyahuda nu iyi abi Uroma nu abi Uherhini.

21 Ateiya abika adzowe idɛm-Num abi Uyahuda asi ibemumbɔ ubinkpi Ubirhatu aka atsɛng agɛ, <<Niba utsɛ̃ngo, <Uyɛrha abi Uyahuda,> bɔr utsɛng ugɛ

utsak uwurɛ agɔr agɛ unga awu uyɛrha abi Uyahuda.>>

22 Ubirhatu agɛ, <<Ubinkpi umum iki itsɛng, iki itsɛng ukpɔ nukpɔ.>>

23 Abi iwa aka anyapuwe Uyesu amaa, umbɔ unyangu atorhanga, agasha agapa anaa, ubɛn unera anyangu ugapa unying, na atorha aki unɔrkang abɔrke. Aki ha asi isɔrmbɔ bɔr anunu ake udzur afafã uba ra abĩã.

24 Umbɔ agɔr adɔka agɛ, <<Umɛn niba ivarkumɛn atorha akɛrɛ, bɔr umɛn itang isɛng ra ake ni inyãni uwuruwi aka igha.>>

Akɛrɛ akorhe rimi ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num ugɛ,

<<Agasha atorhamum ra adɔkambɔ,
atorhamum ikɛi umbɔ atang isɛng ri itsike.>>*

Ubinkpi abi iwa aka akorhe nukpɔ.

25 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ akhapa ru igãrhãmau ucucii Uyesu awu umbɔ uyanga nggu unapumbɔ, nu Umaryamu utsɛrha Ukirhoba, nu Umaryamu Umagadarha.

26 Uyesu aka anyã uyanga nu ungwɛ̃ imesa ha unga aka abema adɛ̃ɛ̃ akhapa umɔ, unga agɔr uyanga agɛ, <<A uze utsɛrh ha, uwɛrɛ awu ungwɛ̃ngo!>>

27 Mɔcɛ unga agɔr ungwɛ̃ imesa ha agɛ, <<Uwɛrɛ unga awu uyango.>> Udzur ri ivang hã, ungwɛ̃ imesa ha akũ uyisa Uyesu azĩã aseisa nggu unga ri iyanga.

Akpe Uyesu
(Umat 27.45-56; Umar 15.33-41; Irh 23.44-49)

28 Uyesu aka ahwɛnga agɛ abina kishoo aka amaake, nu ngge itsuifɛr ubinkpi uku utsɛng ra Arherhu-Num, unga agɛ, <<Ugɔ̃ amɛ̃ ufɛr umum.>>

29 Itseu niyɔ itɔk nggu amɛ̃ inebi akika agbata idɛ̃ɛ̃ umɔ. Umbɔ abii usoso ra ake, anyangu iyɛk iyiki ider avak usoso ha na abere akũ azĩ ra angwĩ Uyesu.

30 Ivang Uyesu aka ayɛi amɛ̃ inebi akika agbata amaa, unga agɛ, <<Iki imaangge! >> Mɔcɛ unga arhɛrhi itsinga atsũwũka ipfunga.

Akũ asawa atar Uyesu

31 Mɔcɛ anggbaashi abi Uyahuda ashɔ̃rhũ Ubirhatu unga atsu umbɔ abvũĩwe adak abirabɛ umbɔ aka anyapuwe na acipuwe ayormbɔ ru igãrhãmau acuciia ha. Akorhe rimi ubinkutsu awu unum ukpuku ugbisha abin unum ukpuku uwosha, umbɔ asi ibeembɔ ayor anyapa ri igãrhãmau acucii ru unum ukpuku uwosha.

32 Abi iwa aba ru umbɔ ha umbɔ aka anyapuwe nggu Uyesu abvũĩwe adak uner uwu inggbaashia, na azĩ abvũĩwe adak uner uwu uvaa ha.

33 Bɔr umbɔ aka aba ru Uyesu, umbɔ anyã unga aka akpea, nggee umbɔ asi ibvũĩkumbɔ adaknga.

* **19:24** Àka anyã ikɛi: Amb 22.18.

34 Bɔr unying ra abi iwa
ha akũ asawa atar Uyesu ri
igbɔmnga, kanying adzirh nu
amɛ̃ adzek.
35 Uner uwuku unyã abin
hã kishoo aka akorhe, unga
adzowuka ideka. Idekayɛ
unga aka arherhe iwu
idzidzɛrhe. Unga nibikanga
ahwɛnga ugɛ unga arherhe
idzidzɛrhe. Unga arherha
akɛrɛ nggee umbi ikɛi ama
awe ru imangmang.
36 Akɛrɛ akorhe ru ubinkpi
umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-
Num atsuafɛr agɛ, <<Upfup-
funga unying umbɔ asi ib-
vũĩkumbɔ.>>†
37 Itsɛng Arherhu-Num ikɛi
igɔr igɛ, <<Awuri irhimbɔ
uwuruwi umbɔ aka atar.>>‡

Igwirhuwe Uyesu
(Umat 27.57-61; Umar 15.42-47; Irh 23.50-56)

38 Akɛrɛ aka atɔng Uyusuf
uner Uarimatiya, uwuruwi
aka awu ungwɛ̃ imesu Uyesu,
ashɔ̃rhũ Ubirhatu unga
adzowe ijeea unga ashupu
iyor Uyesu. Bɔr unga akorha
akɛrɛ ri iwɔk ubinkutsu
unga agũ iwei anggbaashi
abi Uyahuda. Ubirhatu
abemuka, nggee unga azĩ
ashupu iyor Uyesu.
39 Unikodimu, uner ha aka
aba ru Uyesu ru untsuuka,
azĩã nggu Uyusuf. Unga
akpɔm nggu atsei umbɔ
iki iyisa umur aka akayi
nggu uarho ake aka awe
akirhograma isɔka itaar.
40 Umbɔ ikivarhambɔ
ashupu ukom iyor Uyesu,
asakuwe abin isung hã ri
iyornga na akũ atorho abɛrh
ukpɔ. Akɛrɛ awu ugau idza
uner abi Uyahuda.
41 Ra anangkɛ umbɔ aka
anyapuwe unga, icang irham
niyɔ iwu umɔ. Ru icang hã
utai uku ufa ru ukpɔ umbɔ
aki ingwɛ̃we ukom umɔ.
Anasi ingwɛ̃mbɔ ukom umɔ.
42 Ngge iki iwu unum abi
Uyahuda aki igbisha abin
unum ukpuku uwosha nu
utai ha ukhapa umɔ, umbɔ
adzakukumbɔ iyor Uyesu
umɔ.

20

Isisok Uyesu ra akpe
(Umat 28.1-10; Umar 16.1-8; Irh 24.1-12)

1 Ri igɔ̃kpeka ru unum
ukpu inggbaashia ri inuma
utɔɔva, ukpe una usi isarkpɔ,
Umaryamu Umagadarha
azĩã ru utai ha, anyã utarh
ukpuku utsim ra angwĩ utai
ha uku ugɔ̃rhũkpɔ.
2 Nggee unga atĩ azĩã ru
Ubitru nu ungwɛ̃ imesa
uwuruwi Uyesu aka abema,
agɔr umbɔ agɛ, <<Aka
atsũwũkumbɔ Uteijee ru
udzaka! Umɛn isi ihwɛngmɛn
anangkɛ umbɔ aka angwɛ̃we
unga!>>
3 Nggee umbɔ Ubitru nu
angwɛ̃ imesa ha adzek azĩmbɔ
ru utai ha.
4 Ikivarhambɔ atĩtser, bɔr
ungwɛ̃ imesa uwɔrɔ afaru
Ubitru atɔnga, agbaashia azĩ
atsĩã ra anang utai ha.

† **19:36** Àka anyã ikɛi: Idzi 12.46; Uva 9.12; Amb 34.20. ‡ **19:37** Àka anyã ikɛi: Uzak 12.10.

5 Unga agbapfu arhi anyã atorho hã aka anu, bɔr unga asi itsĩa ru utai ha.
6 Mɔcɛ Ubitru aba ra andzingnga, atsĩã ru utai ha na anyã atorho ha aka anu umɔ.
7 Ikɛi anyã atorhakɛ umbɔ aka abope ni itsi Uyesu. Aka afeta anu ra anang akɔɔ awuweke nggu anang atorha ha.
8 Mɔcɛ ungwɛ̃ imesa uwɔɔ uwuku uggbaashia azĩ atsĩ ra anang utai ha, atsĩã ru utai ha. Ivangyɛ unga aka anyã, unga awe ru imangmang.
9 Bɔr ri ivang hã umbɔ anasi ihwɛngmbɔ itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ awu ufang Uyesu awuri isoka ra akpe.
10 Mɔcɛ angwɛ̃ imesa ha abvui azĩmbɔ ra ayambɔ.

Uyesu adzeka ru Umaryamu Umagadarha

(Umat 28.9-10; Umar 16.9-11)

11 Bɔr Umaryamu adɛ̃ɛ̃ ra awiya utai ha na aciu akpe. Adɛ̃ɛ̃ iciu akpe ha nukpi, unga agbapfu na arhi ru utai ha.
12 Unga anyã ípfu itser-Num ivaa nggu atorho aka aterha asei ra anangkɛ ukom iyor Uyesu uku unu bɔr ushikpɔ umɔ. Ipfu itser-Num hã unying isei udiki itsia, iyi ivaa isei udika adaknga.
13 Ípfu itser-Num hã irhusa unga igɛ, <<A utsɛrh ha, ungo uciu usengu?>>

Unga agɛ, <<Aka ashipukumba iyor Uteijeemum, umum isi ihwɛng anangkɛ umbɔ aka akũna unga azĩ.>>
14 Unga aka amaa irherha arherha ha, unga adzipa anyã Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ umɔ bɔr unga asi ihwɛngnga ugɛ awu Uyesu.
15 Uyesu arhusa unga agɛ, <<A utsɛrh ha, ungo uciu usengo? Ungo uni ubee ungamɔ?>>

Unga akaifɛrhkɔ agɛ use awu uner itser icang hã, nggee unga agɛ, <<A uteiya, aba awu ungo ushupa unga, ungo udɛyiwa anangkɛ ungo uku ungwɛ̃we unga nu umum izĩ ishupa unga.>>
16 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Umaryamu!>>

Unga adzipa azĩ udiku Uyesu agɔr unga agɛ, <<Urabboni! >> Ri idũ abi Uyahuda agbena agburh, <<A umarhem.>>
17 Uyesu agɛ, <<Niba ukpɔmɔ umum, ubinkutsu umum inasi izĩmum ru Utɛ kata. Bɔr uzĩ ra angwɛ̃mɛn ugɔr umbɔ ugɛ, <Umum ibvui izĩ ru Utɛmum nu Utɛmbi, izĩ ru Unummum nu Unummbi.> >>
18 Umaryamu Umagadarha azĩ nggu isarhe ha, agɔr angwɛ̃ imesa ha agɛ, <<Umum inyãmum Uteijee!>> Unga adɛyiwe umbɔ ubinkpi Uyesu aka adɛyiwe unga.

Uyesu adzeka ra angwɛ̃ imesanga

(Umat 28.16-20; Umar 16.14-18; Irh 24.36-49)

19 Urhɛɛ uku uwe ru unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, angwɛ̃ imesa Uyesu akɔng ananga unying. Iwei anggbaashi abi Uyahuda itsu umbɔ agbange angwĩ ubã kishoo. Uyesu aba adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ na agɔr umbɔ

agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi!>>
20 Unga aka arherhe rimi amaa, mɔcɛ unga adɛyiwe aboknga nu igbɔmnga. Angwɛ̃ imesa ha agɔm anggɔm umbɔ aka anyã Uteijee.
21 Uyesu abvui agɔr umbɔ agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi! Ru nyaku Utɛ aka adena umum, rimi hã umum ini idena umbi.>>
22 Unga aka arherhe rimi amaa, mɔcɛ unga afɛte uwoianga ru umbɔ, agɔr umbɔ agɛ, <<Àka ayɛi Ipfu Isarsatangge.
23 Ubɛn unera umbi aka atsũwe arhimnga, aka atsũwũkumbɔ ake nukpɔ. Ubɛn unera umbi aka asi itsũwũkumbi, asi itsũwũkumbɔ nukpɔ.>>

Uyesu adzeka ru Utoma

24 Utoma, uwuruwi umbɔ iki iyisa Akãrhghwɛ̃, unying ru umbɔ usɔkdũmɛn hã, ashia umɔ nggu umbɔ ri ivang hã Uyesu aka aba.
25 Nggee angwɛ̃ imesa ha agɔr unga agɛ, <<Umɛn inyãmɛn Uteijee.>>
Bɔr Utoma agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iba isi inyãmum ughwee akusa ra aboknga, ni ishɔmu itokmum ru ughwee akusa ha, ikɛi ni ishɔmu ubokmum ru ughwee asawa ha ri igbɔmnga, umum isi íwemum ri imangmang.>>
26 Inuma utɔrɔk iki itɔng angwɛ̃ imesa ha akɔng ri iya ha, ikɛi Utoma awu nggu umbɔ. Angwĩ ubã agbang, bɔr Uyesu aba adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ na agɛ, <<Ididɔɔr ima iwe nggu umbi!>>
27 Mɔcɛ unga agɔr Utoma agɛ, <<Utsu itokngo ru ungɛɛ, unyã abokmum. Unamu ubokngo ushɔma ri igbɔmmum. Uneke icicang, bɔr uwe ru imangmang.>>
28 Utoma agɔr unga agɛ, <<A Uteijeemum nu Unummum!>>
29 Uyesu agɔr unga agɛ, <<Ungo unyã umum ngge itsu ungo uwe ru imangmang. Idorh iwe nggu abirabɛ aka asi inyãmbɔ umum bɔr ana awembɔ ri imangmang.>>

Awu use utsu umbɔ atsɛng ubvur uwurɛ

30 Uyesu akorhe atsar abin idzeu arhɛrhɛ ra asu angwɛ̃ imesanga, akirakɛ umbɔ aka asi itsɛngmbɔ ru ubvur uwurɛ.
31 Bɔr atsɛng akɛrɛ ru umbi awe ru imangmang ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo, Ungwɛ̃ Unum, mɔcɛ ru ubok imangmang ru unga, umbi ama akpo urhɛ ri itsoknga.

21

Uyesu nu idzeu iyiki idzui abɛrh

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uyesu abvui adzeka ra angwɛ̃ imesanga nú ubang ukau ukugɔng ukpu Utibariya. Riminɛ ngge iki ikorhe.
2 Usiman Ubitru nu Utoma, uwuruwi ha umbɔ iki iyisa Akãrhghwɛ̃, nu Unataniyerh aka adzeku Ukana ukpu

Ugarhirhi, nu angwɛ̃ Uzabadi, nu ikɛi angwɛ̃ imesa abɔɔ avaa awu urhɔnga.

3 Ubitru agɔr umbɔ agɛ, <<Umum iwuri idze izĩ udɛm.>> Angwɛ̃ imesa abika abɔr agɛ, <<Umɛn izĩmɛn nggu ungo.>> Nggee umbɔ adzek atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ. Bɔr ru utsuu ukpu ha umbɔ asi idzurmbɔ ubin.

4 Ivang ukpe uku usar, umbɔ akpurha anyã Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ ri ifɛn ukau ukugɔng hã, bɔr angwɛ̃ imesa ha asi ihwɛngmbɔ ugɛ awu Uyesu.

5 Uyesu ayisa umbɔ agɛ, <<Umbi awɛrhamum, umbi awembi ra abɛrh?>>

Umbɔ agɛ, <<Ĩ'ĩ.>>

6 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka atang igbermbi udiku ubok ugha ukhukhɔɔ amɛ̃ hã, umbi awuri ikpombi akɔɔ.>> Ivangyɛ umbɔ aka atang, umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ adarhumbɔ igber ha ubinkutsu, arhɛrha abɛrha amor.

7 Mɔcɛ ungwɛ̃ imesa ha uwu Uyesu aka abema agɔr Ubitru agɛ, <<Awu Uteijee!>> Ivang Usiman Ubitru aka agũ agɛ awu Uteijee, unga anyangu untamanga uwuruwi unga aka atsimuwe, atama na ater isha atsĩã ra amɛ̃.

8 Angwɛ̃ imesa abika abɔr igambɔ azĩmbɔ ru ubang ukau ukugɔng ru ukhukhɔɔ ha, agbĩrhã nggu igber ha iki itɔk nggu abɛrh ha. Umbɔ asi idermbɔ nggu abĩ ubang ukau ha, awu ru nyaki ivarha adaka anaka ataar (300).

9 Ivang umbɔ aka adzeka nú abĩã, umbɔ anyã akãã urha ra anang hã nu abɛrh nú ake, nu uborodi.

10 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka akũ abɛrh akɔɔ aba ra akirakɛ umbi aka adzui icicɛrɛ.>>

11 Usiman Ubitru afũ ukhukhɔɔ amɛ̃ hã agbiir igber ha akũ azĩ ri ifɛn ukau ha. Igber ha itɔk nggu nggaa abɛrh unaka ni isɔka itɔ̃ɔ̃ nu ataar (153). Bɔr kishoo nu irhɛ abɛrh ha riminɛ, igber ha isi ipupungge.

12 Uyesu agɔr umbɔ agɛ, <<Àka aba atsu ukpee.>> Ra angwɛ̃ imesa ha, unera asi iwea ri ikeramɛn iyiki irhusa unga ugɛ, <<Ungo uwu ungamɔ? >> Umbɔ ahwɛngmbɔ agɛ awu Uteijee.

13 Uyesu aba anyangu uborodi adzowe umbɔ, na akorhe rimi nggu abɛrh ha.

14 Uyesu aka asok ra akpe, ide untaar riyɛ unga aka adzeyiwa ra angwɛ̃ imesanga.

Uyesu nggu Ubitru

15 Ivangyɛ umbɔ aka amaa itsukpee, Uyesu agɔr Usiman Ubitru agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana, ungo ubema umum unango ibibemayɛ abɛrɛ aka abema umum?>>

Ubitru agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, ungo uhwɛngo umum iki ibema ungo.>>

Uyesu agɛ, <<Ufuka angwɛ̃ itsurhimum.>>

16 Uyesu abvui arhusa unga agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana, idzidzɛrhe ungo ubemungo umum?>>

Unga agɛ, <<Ĩĩ, Uteijee, ungo uhwɛngo ugɛ umum ĩbemum ungo.>>

Uyesu agɛ, <<Urhisa ídɔimum.>>

17 Uyesu arhusa unga ide untaar agɛ, <<A Usiman ungwɛ̃ Uyohana, ungo ubemungo umum?>>

Amɛn Ubitru aghong, Uyesu aka arhusa unga idikũnga itaar agɛ, <<Ungo ubemungo umum? >> Unga agɛ, <<A Uteijee, ungo uhwɛngo abina kishoo, ungo uhwɛngo ugɛ umum ĩbemum ungo.>> Uyesu agɛ, <<Ufukuwa ídɔimum.

18 Umum indɛyiwa ungo idzidzɛrhe, ivangyɛ ungo uku uwu uwɛdzɛm, ungo iki isaku utsim abinngo nibikango nu uzĩ anangkɛ ungo uku ubee. Bɔr ivangyɛ ungo uba ukõõ ungo uwuri ibera abokngo nu uwɔɔ atsima ungo atorho na akũna ungo azĩ anangkɛ ungo uku usi ibeengo izizĩ.>>

19 Uyesu arherhe rimi unga adɛyiwe ikpũ akpe Ubitru aka awuri ikpe akpoi Unum. Mɔcɛ unga agɔr Ubitru agɛ, <<Udɔsa umum.>>

Uyesu nu ungwɛ̃ imesa uwɔɔ

20 Ubitru adzipa arhi undzing anyã ungwɛ̃ imesa ha, uwuruwi Uyesu aka abema aka adɔsa umbɔ. Uwɛrɛ ha unga awu ungwɛ̃ imesa ha uwuku ufata ri ikɔ Uyesu ri ivang iki igha Irhowa Iyiki Igar Utɔng na arhusu Uyesu agɛ, <<A Uteijee, awu ungamɔ awuri igha adakngo?>>

21 Ivang Ubitru aka anyã unga, unga arhusu Uyesu agɛ, <<A Uteijee, utsak uwurɛ awu use ikorhe nggu unga? >>

22 Uyesu agɛ, <<Umum iba ibee unga abɛk utsɛku umum iki ibvui iba, awu use awe akingo? Awu ufang ungo udɔsa umum!>>

23 Akɛrɛ ha atsu arherhe ha atɛ̃rhã ra abika adɔsu Uyesu ugɛ ungwɛ̃ imesa ha asi íkpea. Bɔr Uyesu asi igɔra ugɛ asi íkpea, agɔr agɛ, <<Umum iba ibee unga abɛk utsɛku umum iki ibvui iba, awu use awe akingo?>>

24 Uwɛrɛ ha unga awu ungwɛ̃ imesa ha aka ani idzowe ideka ra abin akɛrɛ, ikɛi unga atsɛng ake. Umɛn ihwɛngmɛn idekanga iwu idzidzɛrhe.

25 Bɔr abin akɔɔ arhɛrhɛ Uyesu aka akorhe. Agɛ umbɔ atsɛngmbɔ ubɛn ubin, umum ikaifɛrhkɔ ugɛ upfunga kishoo usi íwekpɔ ru ubã ukpuku udɛ̃ɛ̃ unyanga abvurkɛ umbɔ aka itsɛng.

Ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu Utsutson ri itsi ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu

Abika awe ru ihwihwɛng abemumbɔ ugɛ awu Irhuka uwɛrhu uzãrhã Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng *Ubvur Ikikorhe Abi Itser-Yesu* nu *Ubvur uwu Irhuka* (16.10-17; 20.5-15; 21.1-18; 27.1—28.16). Anera arhɛrhɛ aka arherha arherhe ri itsi ivangyɛ umbɔ aka atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ abemumbɔ ugɛ atsɛng ubvur ha ivanga unying nggu *Ubvur uwu Irhuka.*

Ubvur ha udɛyiwe ititirhi agbeyi abika adɔsa ra abi Uyahuda ru Urusharhima nu ititɛ̃rhãngge ra abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda ubɛn ananga ru upfunga.

Ubvur ikikorhe abi itser Uyesu awe ru nyaku udaar ra abinkɛ Uyesu aka akorhe ri ivangyɛ unga aka awe ru upfung nu ikɛi abinkɛ abi itser Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ ikorhe. Ipfu Isarsatangge itɔ̃ itser akarhãrhã ri idzowe abi itser Uyesu ijee iyiki idũwũ Isarhe Iyiki Ize ha. Ubvur ha udɛyiwe ra awiya ri itsi ibibɛk nu itsermbɔ Ubitru nggu Uburhu nu abɔɔ abika adzowe Isarhe Uyesu. Ubɛn anangkɛ umbɔ aka adũwũ Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ, anera aki isaka awe ru imangmang, bɔr igha inggbaashi iyɛrɛ iki isaki iba nggu uver.

Abinkɛ aka awe umɔ

Udũwã ri itsi Isarhe Iyiki Ize *(1.1-26)*
Udũwã ri itsi Isarhe Iyiki Ize ru Urusharhima *(2.1—8.3)*
Ititɛ̃rhã Isarhe Iyiki Ize ru Uyahuda nu Usamariya *(8.4—12.25)*
Uzãrhã Uburhu ukpu inggbaashia ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(13.1—14.28)*
Ikikɔng abika adɔsa ru Urusharhima *(15.1-35)*
Uzãrhã Uburhu ukpu uvaa ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(15.36—18.22)*
Uzãrhã Uburhu ukpu untaar ukpu idzowe Isarhe Iyiki Ize *(18.23—21.16)*
Adzur uburhu ru Urusharhima *(21.17—23.22)*
Agbange Uburhu ru Ukasariya *(23.23—26.32)*
Akũ Uburhu azĩmbɔ Uroma *(27.1—28.31)*

Akũ Uyesu afũ azĩmbɔ ra afã

1 A uze Utiyofirhu, ru ubvurmum uwu inggbaashia, umum itsɛng abina kishoo akirakɛ Uyesu aka atirha akorhe na amesuwe
2 utsɛku unumkpi umbɔ aka ashupa unga afũ azĩ ra afã. Ipfu Isarsatangge iki idarh unga amaa itsu itser ra abi itser Uyesu unga aka asɛng.
3 Unga aka ahwa ayetnum amaa, unga adɛyiwe itsinga ra abi itser Uyesu ha na akorhi ikpũ abinkɛ aka atsu umbɔ anyã unga awea ru urhɛ. Unga adzeyiwa ru umbɔ inuma isɔka inaa

na arherhe arherhe Iyɛrhe Unum.
4 Ivanga niyɔ unga aka asei ighigha nggu umbɔ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Àka niba adzembi ru Urusharhima, bɔr àka adzɛu izũwũ Utɛmum aka abemuwa, umum iki irherha ngge ri igigũmbi.
5 Uyohana asorhuwe anera ubɔtisima nggu amɛ̃, bɔr inuma ukunjiir iki iba, awuri isorhuwa umbi ubɔtisima nggu Ipfu Isarsatangge.>>

6 Nggee umbɔ aka akɔng, umbɔ arhusa unga agɛ, <<A Uteijee, awu icɛrɛ ungo iki ibvui udzowe iyɛrhe Uisrairha? >>

7 Bɔr unga agɔr umbɔ agɛ, <<Asi iwea umbi awuri ihwɛng ivanga use inumyɛ Utɛ aka angwɛ̃ ri ijeenga.
8 Bɔr umbi awuri iyɛimbi ijee ri ivangyɛ Ipfu Isarsatangge iki icipuwa nu umbi, umbi awuri iwu idekamum ru Urusharhima, nu kishoo abĩ Uyahudiya nu aki Usamariya, uzĩ utsĩ ra abĩã kishoo.>>

9 Unga aka arherha akɛrɛ ha amaa, umbɔ ashupa unga ra asumbɔ afũ afafã, nu amɛɛ atsirke unga ri inyĩnyãmbɔ.

10 Umbɔ aka atsu asumbɔ arhi izizĩnga ra afã, kanying inera ivaa itsim atorho akika aterha idɛ̃ɛ̃ ikhapa nggu umbɔ.
11 Iner ha igɔr umbɔ ugɛ, <<Umbi abi Ugarhirhi, awu use utsu umbi adɛ̃ɛ̃ nggimi anu irhi afã? Uyesu ha umbɔ aka ashupa ru umbi ha akũ azĩmbɔ ra afã, awuri ibvui abanga ru nyaka umbi aka anyã ififũnga ra afã.>>

Asɛng Umatiya unga ayɛi itser Uyahuda

12 Mɔcɛ umbɔ abvui azĩ Urusharhima adzeku Igũ Acucii Uzaitun, iyiriyɛ iki ikhapa ru Urusharhima, idernggе iki iyongge ukirhomita unying.
13 Umbɔ aka azĩ atsĩ, umbɔ afũmbɔ ru ubã afã ra anangkɛ umbɔ aka asei. Awu umbɔ Ubitru, Uyohana, Uyaku nu Uandarawu, Ufirhibu nu Utoma, Ubatorhomi nu Umatiyu, Uyaku ungwɛ̃ Uharhfa nu Usiman Uzarhoti, nu Uyahuda ungwɛ̃ Uyaku.
14 Abɛrɛ ha kishoo aka isaka atsu atsimbɔ akɔng ri ifɛn-Num nggu amɛn unying, nggu akatsɛrh abɔɔ nu Umaryamu, uyisa Uyesu, nu angwɛ̃mbɔ Uyesu.

15 Inum hã niyɔ Ubitru aka asok adɛ̃ɛ̃ ri ikikɔng abika adɔsa, iyiriyɛ iki iyongge inera unaka ni isɔka ivaa, na agɛ,
16 <<Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, awu ufang ngge iki itsuifɛr Arherhu-Num aki Ipfu Isarsatangge iki irherhe ishaisha ra angwĩ Udauda, ri itsi Uyahuda, unga aka agbaashia ra abika adzur Uyesu.
17 Unga uwi awe ru umɛn, awea ri itser ri itser iyɛrɛ.>>
18 Nggu itosayɛ unga aka akpo iyi amɛn aka abewe, Uyahuda akũ agoi idɛɛ, umɔ unga aka agba nggu itsia, iyora iyar iyanga, abina

anaanga kishoo adzeka awiya.
19 Kishoo anera ru Urusharhima agũmbɔ akɛrɛ ha, nggee umbɔ ayisi idɛɛ ha agɛ <<Uakarhdama,>> ri idũmbɔ agbena agburh <<Idɛɛ Adzirh.>>
20 Unga agɔr agɛ, <<Ubinkutsu atsɛngmbɔ ru Ubvur Ambom ugɛ,
<< <Uneke iyanga ima iwu arhang,
utsur unera aseisa umɔ,>*
nu,
<< <Uneke itsernga ikɛi uner uwɔɔ amã anyangu ukam.>†
21 Nggee awu ufang umɛn isɛng unera unying ra aner abɛrɛ aka awu nggu umɛn ri ivanga kishoo Uteijee Uyesu aka awu nggu umɛn,
22 udzur ri ivangyɛ Uyohana aka asorhuwe unga ubɔtisima uba utsĩ ri ivangyɛ umbɔ aka ashupuwe unga ra ateumɛn. Awu ufang umɛn isɛng unera aka awe ru ideka isisoknga ra akpe nggu umɛn.>>
23 Nggee umbɔ aden inera ivaa, Uyusuf umbɔ iki iyisa Ubarsabba, ikɛi umbɔ iki iyisa Ujustu, nu Umatiya.
24 Mɔcɛ umbɔ afɛn-Num agɛ, <<A Uteijee, ungo uhwɛng amɛn anera kishoo. Ra abɛrɛ ikivarhambɔ, udɛyiwa uwuruwi ungo uku usɛng
25 unga anyangi itser uner itser Uyesu, iyi Uyahuda aka aneke na azĩã anang hã aka awe akinga.>>
26 Mɔcɛ umbɔ atang isɛng ru umbɔ. Umatiya unga agha, nggee umbɔ atoma unga nggu abi itser Uyesu, udom hã.

2

Ipfu Isarsatangge iba ru unum Upentiko

1 Unum irhowu Upentiko iki iwe, abika adɔsa kishoo akɔng ananga unying.
2 Kanying umbɔ agũ irhak iki idzeka afã ru nyaku ugba ukom, udzeka afã uba utɔkpɔ iyakɛ umbɔ aka asei.
3 Mɔcɛ umbɔ anyã ubina ru nyaki ikon urha, uku ugasha ucipuwa ra atsimbɔ unying anying.
4 Nu kishoo awu nggu Ipfu Isarsatangge, atsĩmbɔ irherhe idũ abikase Ipfu-Num iki idzowe umbɔ ijeea.
5 Ri ivang hã ru Urusharhima abi Uyahuda abi iwei Unum aka asei umɔ adzeka ru ubɛn abĩ upfung ukpirɛ.
6 Umbɔ aka agũ ubvun ugba ha, anera aka akɔng adzunumbɔ, ubinkutsu ubɛn unera agũ umbɔ arherhe idũnga.
7 Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã, na arhusa agɛ, <<Kishoo abika arherha arherha ha, asi iwembɔ aner Ugarhirhi?
8 Awu use utsu ubɛn unera ru umɛn agũ umbɔ arherhe idũnga?
9 Umɛn abɛ iwu abi Upartiya, nu Umadiya nu Uerhama, nu aner abĩ Umesofotamiya, nu abi Uyahudiya nu

* **1:20** Àka anyã ikɛi: Amb 69.25. † **1:20** Àka anyã ikɛi: Amb 109.8.

abi Ukafadokiya, nu abi Upanta nu abi Uasiya,
10 nu abi Ufirijiya nu abi Upamfirhiya, aka adzeka abĩ Umasar, nu ikɛi abɔɔ aka akhapa ru abĩ Urhibiya aka akhapa ru Usayirin. Umɛn abɔɔ idzeku Uroma,
11 ru umɛn hã, abɔɔ awu abi Uyahuda na abirabɛ aka adzipa adɔsa agbeyambɔ, ikɛi abɔɔ awu abi Ukarita nu abi Urharaba, kishoo iki igũ umbɔ anu irherhe abin idzeu Unum ri idũmɛn!>>
12 Kishoo adzeidzeu na adzunumbɔ, agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Agben akɛrɛ ha awu use?>>
13 Bɔr abɔɔ umɔ ayɛia umbɔ agɛ, <<Ahwa adɛ afĩrhã!>>

Ubitru adzowe isarhe ra anera

14 Bɔr Ubitru abere nggu umbɔ udom hã, atsarhi irhaknga arherhe arherhe nggu anera agɛ, <<Umbi abimɛn abi Uyahudiya nu kishoo abi Urusharhima, umum idɛyiwa umbi arherhe akɛ, àka akpeto ru ubinkpi umum iki irherhe.
15 Anera abɛrɛ asi ifĩrhũmbɔ adɛ ru nyaka umbi aka akaifɛrhkɔ, nggayɛ awu akara utɔɔrha aki ukpee!
16 Ĩ'ĩ, awu ubin hã nukpi uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uyowɛrh aka arherhe agɛ,
17 << <Unum agɔr agɛ, ri inum
iyiki imimasha,
umum iwuri itsuke Ipfumum ra anera kishoo.
Nu awɛkacimbi akatsɛrh na
awuri isɔm Arherhu-Num,
na awɛdzɛmmbi awuri
inyãmbɔ irhi,
nu akakũmbi ikɛi awuri
irheyimbɔ urhɔ.
18 Ra agãrhãmum akatsɛrh nu
akatsak,
umum iwuri itsuke Ipfumum ri inum hã,
nu umbɔ ikɛi awuri
isɔmmbɔ Arherhu-Num.
19 Umum iwuri idɛyiwe abin
idzeu afafã ra afã,
na atsar anɔnɔr nu abĩ,
adzirh, nu urha, nu ikɛi
azoo aka afĩrhã asok
arhɛrhɛ.
20 Ishaa unum iwuri idzipa
iwu uzĩ,
ufɛ̃ ikɛi uwuri iwu uku
uzhãĩ ru nyaka adzirh,
kata ibiba nggaa
ikpikpoi unum ukpu
Uteijee.
21 Nu ubɛn unera aka afɛn
Uteijee
awuri ikpoa ififɔrh.>*
22 <<Umbi abimɛn abi Uisrairha, àka akpeto ra arherhe akɛrɛ, Uyesu aka awu uner Unazarat unerwi Unum aka asɛng unga akorha abin idzeu, nu abin igbigba na atsar, akirakɛ Unum aka akorhe ru umbi ri itsinga, ru nyaka umbi itsikammbi aka ahwɛng.
23 Utsak uwurɛ adzowe unga ru umbi ri ikikorhu Unum ikɛi ri itsernga nu ihwihwɛngnga, umbi akũ akusa akwɛr anyapuwe unga nu igãrhãmau ucucii, afɛre unga ra abok abi arhim.

* **2:21** Àka anyã ikɛi: Uyow 2.28-32.

24 Bɔr Unum asoyika unga
na ashɔɔrka unga ru uver
akpe, ubinkutsu akpe asi idɛ̃ɛ̃
akpɔmke unga.
25 Udauda arherhunga
arherhe ri itsinga agɛ,
<< <Ubɛn ivang umum inyã
Uteijee awu nggu
umum.
Ubinkutsu unga awe ru
ubok ughamum,
umum isi ízusumum.
26 Nggee amɛnmum agɔm
anggɔm,
arhɛmmum agũibɛn
akarhãrhã
iyormum ikɛi iwuri
iwosha ri ifosa,
27 Ubinkutsu, ungo usi
ínekango umum ru
udzak,
use ungo ineke Us-
arkasar Unerngo avɔ̃ɔ̃.
28 Ungo uku utsu umum
ihwɛng utsĩndĩ urhɛ,
ungo uwuri itɔka umum
nggu anggɔm ra
anangngo.>†
29 <<Umbi abimɛn abi
Uisrairha, umum iwemum
ri ikeramɛn iki idɛyiwa umbi
ugɛ utoka atokamɛn Udauda
aka akpea nu umbɔ aka
adzakukumbɔ unga, ikɛi
udzaknga uwu nggu umɛn
uba utsĩ irherɛ.
30 Bɔr unga awu uner
uwuku usɔm Arherhu-
Num, na ahwɛnga Unum
aka abemuka unga nggu
uyirh agɛ, unga awuri itsu
unangnga unying nu utarh
isei iyɛrhanga.
31 Unga aka anyã, arherha
arherhe isisok Ukiristo ra
akpe, agɛ asi ínekukumbɔ
iyornga ru udzak, iyornga
ikɛi isi ívɔ̃ngge.
32 Unum aka asoyika Uyesu
ha nggu urhɛ, nu umɛn
kishoo iwu ideka umɔ ni
idzidzɛrha ha.
33 Unum adzowe unga
imor nu ubok ughanga,
unga aka ayɛi ibibemuwe
Ipfu Isarsatangge ru Utɛ, na
awupuwa ubinkpi umbi aka
anyã na agũ icɛrɛ.
34 Udauda asi ifũã ra afã,
bɔr unga agɔr agɛ,
<< <Uteijee agɔr Uteijeemum
agɛ,
<<Usei nu ubok
ughamum,
35 utsɛku umum iki itsu
anggamtsakngo
awu ubin uku utsorhe
andaidakngo.>> >‡
36 <<Nggee, uneke aner
Uisrairha ahwɛng ugɛ, Unum
aka atsu Uyesu uwuruwi,
umbi aka anyapuwe nu
ucucii awu Uteijee na awu
Ukiristo ikɛi.>>
37 Anera aka agũ rimi,
amɛnmbɔ agbɛra adzɛu, na
agɔr Ubitru nu abi itser Uyesu
abɔɔ, agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn,
umɛn ikorhi uguse?>>
38 Ubitru agɔr umbɔ
agɛ, <<Àka adzipa ra
arhimmbi umbɔ asorhuwa
umbi ubɔtisima ri itsok
Uyesu Ukiristo ngge atsũwe
arhimmbi. Ikɛi umbi awuri
iyɛimbi izũwũ Ipfu Isarsa-
tangge.
39 Ubinkutsu ibibemuwe
ha iwu iyimbi nu angwɛ̃mbi
nu kishoo abi anang aka
ader, umbɔ abirabɛ Uteijee

† **2:28** Àka anyã ikɛi: Amb 16.8-11. ‡ **2:35** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

Unummɛn aka awuri iyisa umbɔ.>>
40 Nggu irhɛm iyɔɔ irhɛirhɛ unga aka adzowe itsũwã na afituwe umbɔ agɛ, <<Àka afɔrh atsimbi ru ubinkpi uku udzɛu abi amɛn akatãrhã aki udan ukpirɛ.>>
41 Abika ayɛi isarhanga hã umbɔ akorhuwe umbɔ ubɔtisima, ru unum hã umbɔ ayombɔ inera anaka agɔnga ataar (3,000) atoma ri irhɛɛmbɔ.

Iwɛrhɛ abika adɔsa

42 Umbɔ atsu atsimbɔ ri ikpeto ri imesa abi itser Uyesu, nu iwɛrhɛ abika adɔsa, nu itsɔku uborodi ri ifɛn-Num.
43 Unum akorha abin igbigba na abin idzeu arhɛrhɛ ru ubok abi itser Uyesu, nu ubɛn unera agũ idzeu.
44 Kishoo abika adɔsa awu unying, nu abinmbɔ kishoo awu aki adɔkambɔ.
45 Agoyiwe abin ukammbɔ, na agashuwe uhwɛka ra adɔkambɔ uku kpengkpeng ri itsũwãmbɔ.
46 Ubɛn unum umbɔ anu ikɔng ru ufɔm Iya-Num nggu amɛn unying. Agha ubingha ananga unying ra ayambɔ, agha na ahwa nggu anggɔm nu itɛnamɛn,
47 akpoi Unum na awe ru izama ra anera kishoo. Ubɛn unuma Uteijee anu itomuwe umbɔ abika afɔrh.

3

Akerhuwe ukatarhu nú angwĩ ufɔm Iya-Num

1 Unuma nukpɔ Ubitru nu Uyohana azɛ̃rhã azĩ ri Iya-Num ri ivang ifɛn-Num ra akara ataar ra atenuma.
2 Icɛ unera nuwɔ amar unga akatarhu, ubɛn unuma umbɔ asaka ashupa unga azĩ adene ru angwĩ ufɔm Iya-Num umbɔ iki iyisa agɛ, <<Angwĩ Ufɔm Aka aze,>> nu unga afɛn uhwɛk ru abika azĩ ru ufɔm Iya-Num.
3 Unga aka anyã Ubitru nu Uyohana aka awuri itsitsĩ, unga afɛnu uhwɛk ru umbɔ.
4 Umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka atsu asumbɔ arhi unga, mɔcɛ Ubitru agɔr unga agɛ, <<Urhi umɛn!>>
5 Nggee amɛn ukatarhu ha azĩke udikambɔ, akaifɛrhkɔ iyɛi ubin ru umbɔ.
6 Bɔr Ubitru agɛ, <<Umum ishimum ru uhwɛk, bɔr ubinkpi umum iki iwurakpɔ ukpɔ umum iki ĩdzaa ungo. Ri itsok Uyesu Ukiristo uwu Unazarat usisok, uzɛ̃rhuzɛ̃rhã.>>
7 Akũ ubok akpɔm ubok ughanga abera unga, kanying adaknga ri ikpor adaknga awu akeketake.
8 Unga ater isha! Asok adɛ̃ɛ̃, na atirhi uzɛ̃rhã atsĩ ru ufɔm Iya-Num nggu umbɔ, azɛ̃rhã na atengasha na akpoi Unum ikɛi.
9 Ivangyɛ kishoo anera aka anyã unga aka azɛ̃rhã na akpoi Unum,
10 umbɔ ikɛi ahwɛngmbɔ ugɛ awu unga anu isei ru Angwĩ Ufɔm Iya-Num Aka Aze. Umbɔ adzeidzeu akarhãrhã nggu ubinkpi uku ikorhe nggu unga.

Isarhe Ubitru ra angwĩ iya Usorhomon

11 Ukatarhu ha aka akpɔm abokmbɔ Ubitru nu Uyohana, mɔcɛ anera kishoo adzeidzeu na atĩ abambɔ ru umbɔ ru anangkɛ umbɔ iki iyisa agɛ angwĩ iya Usorhomon.

12 Ubitru aka anyã rimi, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi aner Uisrairha, awu use utsu akɛrɛ atsu umbi adzeidzeu? Awu use utsu ikɛi umbi arhi umɛn ugɛɛ awu ijeemɛn use awu idɔsu Unummɛn itsu ukatarhu ha azɛ̃rhũ uzɛ̃rhã?

13 Unum uwu Uibrahim, Uishaku nu Uyakubu, Unum uwu atokamɛn, unga akpoi ugãrhãnga Uyesu, uwu ha umbi aka adzowe unga umbɔ afɛre, ikɛi umbi aka akpɛ̃mbi unga ra asu Ubirhatu, nggayɛ unga abee itsuwe unga.

14 Umbi akpɛ̃mbi Usarkasar ha Uner Uwuku Arhurhika, na afɛna umbɔ atsũwã umbi uner uwuku ufɛr aner.

15 Umbi afɛre uner uwuku udzowe urhɛ, bɔr Unum azituka unga ra akpe. Umɛn iwu ideka ra akɛrɛ ha.

16 Awu imangmang ru itsok Uyesu, ngge itsu utsak uwurɛ umbi aka ahwɛng na anyã awu akerketawɔ. Awu itsok Uyesu nu imangmangyɛ iki iba ru unga, ngge idzowe utsak uwurɛ ikikerhe, umbi kishoo aka anyãmbi.

17 <<Umbi abimɛn, umum ihwɛng awu ida ihwihwɛng itsu umbi akorhe rimi, ru nyaka anggbaashimbi.

18 Bɔr awu akɛrɛ ha Unum aka atsu ake atsuafɛr ra arherhakɛ unga aka arherhe ra angwĩ abika asɔm Arherhu-Num kishoo, agɛ Ukiristo awuri ihwa uver.

19 Nggee àka adzipa ra arhimmbi, na adɔsu Unum, nggee itsú umbɔ asorhe arhimmbi,

20 nu unga ama adene Ukiristo ha, uwuruwi unga aka asɛng unga awu uwu umbi, Uyesu ififɔrhmbi.

21 Awu ufang unga asei ra afã utsɛku ivangyɛ Unum aka ifaruwe abina kishoo, ru nyaka unga aka abemuwe ishaisha ra angwĩ asarkasar abika asɔm Arherhu-Num.

22 Ubinkutsu Umusa agɔr agɛ, <Uteijee Unummbi awuri iberuwanga umbi uner uwuku usɔm Arherhu-Num uwɔɔ ra abimbi, ru nyaka umum, awu ufang umbi aka igũ ubinkpi unga aka awuri idɛyiwa umbi kishoo.

23 Ubɛn unerwi aka asi ikpea ato ru uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã, awuri itsũwũkumbɔ unga ra anernga.>*

24 <<Idzidzɛrhe, kishoo abika asɔm Arherhu-Num, udzur ru Usamairha uba ra asu, kishoo arherhambɔ arherhe aki inum iyɛrɛ.

25 Umbi awu abika agha ukam abika asɔm Arherhu-Num, nu ukam ibibemuwe-Num ra atokambi. Unga aka agɔr Uibrahim agɛ, <Ru unangngo anera kishoo ru upfung awuri ikpo idorh.>†

26 Unum aka aberuwe ugãrhãnga, unga agbaashia

* **3:23** Àka anyã ikɛi: Iva 18.15,18,19. † **3:25** Àka anyã ikɛi: Ing 22.18; 26.4.

adene unga aba ru umbi, ru umbi akpo idorh ri idzipuwe ubɛn unera ru umbi ru utsĩndĩ uwuku ubewanga.>>

4

Ubitru nggu Uyohana ra asu
abi udzepurhe

1 Ivangyɛ umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu anera, abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abi idzɛu Iya-Num nu abi Usaduki aba ru umbɔ.
2 Umbɔ agũ avɔm, ubinkutsu abi itser Uyesu anu imesuwe anera ugɛ ikom iwuri isongge nggu urhɛ ru nyaku Uyesu aka asok ra akpe.
3 Umbɔ adzur umbɔ Ubitru nu Uyohana agbange utsɛku ukpe unum uvaa, ubinkutsu urhɛɛ uku uwekpɔ.
4 Bɔr anera arhɛrhɛ abika agũ isarhe ha awe ru imangmang, nu irhɛɛ abika adɔsa iyongge anaka agɔnga atɔ̃ɔ̃.
5 Unum uvaa, ayɛrhe nu akakũ nu abika amesuwe ikpem umbɔ akɔng ru Urusharhima.
6 Uhanana Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num awu umɔ, nggu Ukayafa, nu Uyohana, nu Uarhekzanda, nu ikɛi kishoo abirabɛ aka awu ru ubã abika adzowe idɛm-Num.
7 Atsu umbɔ akũ Ubitru nu Uyohana aba adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ, na atirhi irhusa umbɔ agɛ, <<Umbi akũ ijee iyikisong use itsok iyikisong akũ akorha akɛrɛ ha?>>
8 Məcɛ Ubitru, awu nggu Ipfu Isarsatangge, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ayɛrhe nu akakũ anera!
9 Umbi ayisa umɛn irherɛ, arhusa umɛn icicorhayɛ umbɔ aka akerhuwe ukatarhu uwurɛ, umbi abee ihwɛng ubinkpi uku ukerhuwe unga?
10 Umɛn ibee umbi nu abi Uisrairha kishoo ahwɛng ugɛ, awu ri itsok Uyesu Ukiristo uwu Unazarat, uwuruwi umbi aka afɛre unga ri inyapuwe unga nu igãrhãmau ucicii, uwuruwi Unum aka asoyiwe ra akpe, atsu utsak uwirɛ akerhe adɛ̃ɛ̃ akerketawɔ ra asumbi.
11 Uyesu ha unga awu
<< <Utarhkpi umbi abi idzin
aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh angboki
idzin.>*
12 Asi íkpombɔ ififɔrh ru uner uwɔɔ, asi idzowukumbɔ itsok ikɔɔ ru upfung umɛn iki ikpo ififɔrh ri ike.>>
13 Ivangyɛ ateiya aka anyã ikeramɛn Ubitru nu Uyohana, umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ umbɔ asi itsĩmbɔ imesa, umbɔ adzeidzeu, na adiki ihwɛng agɛ umbɔ awu nggu Uyesu.
14 Bɔr umbɔ aka anyã utsa uwuku ukerhe ha adɛ̃ɛ̃ nggu umbɔ, umbɔ asi ikpombɔ ubinkpi umbɔ aka irherhe.
15 Nggee umbɔ atsu umbɔ adzembɔ ru udzepurhe ha, na akɛki itsũwã nggu adɔka.
16 Umbɔ arhusa agɛ, <<Umɛn ikorhi uguse nggu anera abɛrɛ? Ubinkutsu

* **4:11** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22.

anera ru Urusharhima aka ahwɛngmbɔ ugɛ aka akorhumbɔ nggaa abin idzeu ru abok anera abɛrɛ, umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ itsɛyimɛn.

17 Bɔr utsur arherhe ha atsĩ amaake ra anera, umɛn igbiite atombɔ utsur umbɔ abvui arherhumbɔ arherhe nggu anera ri itsok ha.>>

18 Mɔcɛ umbɔ ayisa abi itser Uyesu ha atsu umbɔ niba abvui arherhumbɔ arherhe, use imesa ri itsok Uyesu.

19 Bɔr Ubitru nu Uyohana adzipa agɛ, <<Àka avarhe nibikambi irhikungge ra anang Unum umɛn ĩdɔsa arherhambi ni ineke ĩdɔsa Arherhu-Num?

20 Ubinkutsu, umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ inekukumɛn irherhe ubinkpi umɛn iki igũ ni inyã ikɛi.>>

21 Umbɔ aka atoma aziya umbɔ, umbɔ atsũwe umbɔ azĩmbɔ. Asi ikpombɔ ubinkpi umbɔ aka ikorhe na adzowe umbɔ uver, ubinkutsu anera kishoo akpoi Unum ru ubinkpi uku ukorhe.

22 Utsa ukatarhu uwuku ukpo idzeu ikikerhe ha, imɛknga iki inangngge isɔka inaa.

Ifɛn-Num abika adɔsa

23 Ivangyɛ umbɔ aka atsũwe umbɔ Ubitru nu Uyohana azĩmbɔ ra abimbɔ, umbɔ asɔme kishoo abinkɛ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ aka adɛyiwe umbɔ.

24 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, umbɔ atsarhi irhakmbɔ ri ifɛn-Num nggu amɛn unying agɛ, <<A Uteijee uner ijee kishoo, ungo umuna afã nggu abĩ nu akau akagɔng, nu abina kishoo aka awe ra ake.

25 Arherhango ri Ipfu Isarsatangge, ungo uku urherhe ra angwĩ ugãrhãngo, utokamɛn Udauda ugɛ,

<< <Awu use utsu abĩã kishoo agũ uvɔm
nu anera akaifɛrhkɔ iyiki itãrhã?
26 Ayɛrhe ru upfung agbopa atsimbɔ abee iwa,
nu anggbaashi abĩã akɔng ananga unying
awe ru igamtsa nggu Uteijee,
nu ikɛi Ukiristonga.>†

27 Awu idzidzɛrhe, uyɛrhe Uhiridu nu Ubuntu Ubirhatu agbopumbɔ itsi nggu atsen abi Uyahuda nu aner Uisrairha ru uteu ukpirɛ. Awembɔ ri ikpikpɛ̃ɛ̃ nggu ugãrhãngo Uyesu usarkasar, uwuruwi ungo uku usɛng unga awu Ukiristo.

28 Umbɔ akorhe abinkɛ kishoo ijeengo nu ibibemango iki itsu ishaisha ugɛ ngge ikorhe.

29 A Uteijee, ungo ugũo iziziyambɔ ra atsimɛn nu uma uyike agãrhãngo nggu ikeramɛn irherha arherhango.

30 Uberu ubokngo ukpuku ukerhe ikɛi ukorhu nggaa abin idzeu nu igbigba ri itsok ugãrhãngo Uyesu usarkasar.>>

31 Umbɔ aka afɛn-Num amaa, anangkɛ umbɔ aka akɔng adiki izizusa. Mɔcɛ atsuke umbɔ kishoo Ipfu Isarsatangge, umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ irherha Arherhu-Num nggu ikeramɛn.

† **4:26** Àka anyã ikɛi: Amb 2.1,2.

Abika adɔsa agasha abinmbɔ
nggu adɔka

32 Mɔcɛ kishoo abika adɔsa amɛnmbɔ awu unying. Ubɛn unera asi iwea ru ubin ukamnga, bɔr umbɔ agasha abinkɛ umbɔ aka awurake nggu adɔka.

33 Nggu ijee nggaa abi itser Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ arherhe isisok Uteijee Uyesu ra akpe, nu imimuta irhɛirhɛ iki iwu ru umbɔ kishoo.

34 Unera asi ibee ubin adaka ru umbɔ. Ubinkutsu abi icang irham nu abi aya agoyiwe ake na akũ uhwɛka

35 aba adzowe ra abi itser Uyesu, umbɔ agashuwe anera ri itsũwãmbɔ.

36 Rimi hã uner itsok Uyusuf aka akorhe awu unang Urhawi, adzeku Usayifuru, uwuruwi abi itser Uyesu iki iyisa unga Ubarnaba, agbena agburh <<Uner uwuku Ufituwe.>>

37 Unga aka agoshe icangnga iyɔɔ, unga akũ uhwɛka aba adzowe abi itser Uyesu.

5

Uhananiya nu Usafiratu

1 Unera nuwɔ itsoka igburh Uhananiya, nggu utsɛ̃nga Usafiratu, agoshe icang irhammbɔ iyɔɔ.

2 Nggu ihwihwɛng utsɛ̃nga, unga atsũ uhwɛka angwɛ̃ ukpunga na akũ ukpuku ubɔr aba angwɛ̃we ra adak abi itser Uyesu.

3 Mɔcɛ Ubitru agɛ, <<A Uhananiya, awu use utsu ungo uneke Ushaitan atsĩ ra amɛnngo? Ungo ugbɛrangwĩ utsuke Ipfu Isarsatangge, ungo ikɛi utsũɔ̃ ubin ukpɔɔ ru uhwɛk icanga?

4 Isi iwengge iyingo ungo udɔrhu ugoshe? Ungo uku ugoshe ikɛi, uhwɛka usi iwekpɔ ri ijeengo? Awu use utsu ungo ukaifɛrhkɔ iyiki ikorhu ubin hã? Ungo usi igbɛrangwĩ utsukukɔ unera, ungo ugbɛr utsuke Unum.>>

5 Ivangyɛ Uhananiya aka agũ rimi, unga agba nu abĩ akpea. Nggaa iwei ifɛr anera kishoo aka agũ ubinkpi uku ukorhe.

6 Mɔcɛ awɛdzɛm aba, akũ atorho abvur ukom iyornga, na akũna unga adzek adzake.

7 Aka ayoka akara ataar nu utsɛ̃nga atsĩwã, asi ihwɛngnga ubinkpi uku ukorhe.

8 Ubitru arhusa unga agɛ, <<Udɛyiwa umum, awu uhwɛk ha nukpi kishoo umbi aka agoshe icang hã?>>

Unga agɛ, <<Ĩĩ, uhwɛk ngge niyɔ.>>

9 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Awu use utsu umbi agbopa atsimbi na aviri Ipfu Uteijee? Unyã! Adak abika adzake utsakngo akɔ ra angwĩ ubã, umbɔ awuri itsã ungo adzek ikɛi.>>

10 Kanying unga agba nu adak Ubitru akpea. Mɔcɛ awɛdzɛm aka atsĩwã aba anyã unga aka akpea, umbɔ ashupa unga adzek azĩ adzak akhapuwe ru udzak utsaknga.

11 Nggaa iwei akarhãrhã ifɛr kishoo abika adɔsa nu kishoo abika agũ ifɛrha ha.

Abi itser Uyesu akerhuwe anera

12 Abi itser Uyesu akorhuwe abin idzeu nu abin igbigba ra anera arhɛrhɛ. Nu abi imangmang kishoo aki isaka akɔng ra Angwĩ Iya Usorhomon.
13 Bɔr uner uwɔɔ asi itsĩ atomunga ru umbɔ, kishoo rimi hã anera ana adzowe umbɔ imor.
14 Irhɛ akatsak nu akatsɛrh abika awe ru imangmang ru Uteijee ikpurhi idɛ̃̃ ititoma ri irhɛmbɔ.
15 Ubinkpi abi itser Uyesu aka akorhe utsu anera akũ abi irhãrhã adzeka ra atsĩndĩ, abɛta umbɔ nu atakarha nu afarmbɔ, ugɛ Ubitru aba atɔnga, usakanga uma utɔng nu abɔɔ.
16 Anera arhɛrhɛ aka adzeyi ri iteu iyiki ikhapa ru Urusharhima, akɔng akũ abi irhãrhã aba nu abirabɛ ípfu iyiki ibewe iki idzowe umbɔ uver, nu kishoo akerhumbɔ.

Adzowe abi itser Uyesu uver

17 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num nu kishoo abirabɛ aka awu nggu unga, awu abi ukpui Usaduki, agũ unyɛ̃̃ abi itser Uyesu akarhãrhã.
18 Ngge itsu umbɔ asok adzur abi itser Uyesu atsuke umbɔ ru ugborzĩ.
19 Bɔr ru untsuuka ipfu itser Uteijee itsuruwe angwĩ ubã ugborzĩ hã ikũna umbɔ idzekngge. Igɔr umbɔ igɛ,
20 <<Àka azĩ adɛ̃̃ ru ufɔm Iya-Num na adɛyiwe anera undzuma arherhe akɛrɛ aki urhɛ uwuku ufa.>>
21 Ukpekpeka, umbɔ atsĩ ru ufɔm Iya-Num, ru nyaka ngge iki idɛyiwe umbɔ, umbɔ atirhi imesuwe anera.

Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num nu abirabɛ aka awu nggu unga aka aba atsĩ, umbɔ akɔng abi udzepurhe, aka awu akakũ Uisrairha kishoo, na adene itser ugɛ akũ abi itser Uyesu ha ru ugborzĩ hã aba.
22 Bɔr abi idzɛu Iya-Num azĩ atsĩ ru ugborzĩ hã, abeea umbɔ, umbɔ ashimbɔ umɔ, umbɔ azĩ asɔme umbɔ
23 agɛ, <<Umɛn inyã ugborzĩ ugbang uku kpengkpeng, abi idzɛu ikɛi adɛ̃̃ adzɛu angwĩ ubã, bɔr umɛn iki itsuri, umɛn isi inyãmɛn unera ru ugborzĩ hã.>>
24 Anggbaashi abi idzɛu Iya-Num nu ateiya abika adzowe idɛm-Num aka agũ rimi, amɛnmbɔ aghong akarhãrhã, akaifɛrhkɔ ubinkpi uku ikorhe ri ifɛrhɛ iyɛrɛ ha.
25 Mɔcɛ utsa uwɔɔ aba agɔr umbɔ agɛ, <<Àka anyã! Abi ha abɛ umbi aka atsuku ugborzĩ adɛ̃̃ ru ufɔm Iya-Num, anu imesuwe anera.>>
26 Mɔcɛ unggbaashi abi idzɛu Iya-Num nggu abi idzɛu ha azĩ akũ abi itser Uyesu aba, bɔr asi ikũmbɔ ri inggang. Anggbaashi ha anu igũ iwei anera utsur umbɔ atang umbɔ atarh.
27 Umbɔ aka akũ abi itser Uyesu aba, atsu umbɔ adɛ̃̃ ra asu abi itser udzepurhe, mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num anu irhusa umbɔ.
28 Agɛ, <<Umɛn ivangamɛn umbi akarhãrhã igɛ umbi

niba abvui amesukumbi anera ri itsok ikɛrɛ ha. Bɔr nggayɛ umbi aka amaakumbi Urusharhima kishoo nggu imesambi ikɛi umbi abee itsuka umɛn uvau adzirh utsa ha!>>

29 Bɔr Ubitru nu abi itser Uyesu abɔɔ agɛ, <<Awu ufang umɛn iki idɔsa arherhu Unum inangmɛn arherhe anera!

30 Unum uwu atokamɛn unga asoyiwe Uyesu ra akpe, uwuruwi umbi aka afɛre ri inyapuwe unga ni igãrhãmau ucucii.

31 Unum aka aberuwe unga, atsu unga asei ru ubok ughanga, awu unggbaashi na awu Uner Uwuku Ufɔrh ikɛi na atsuruwe Uisrairha utsĩndĩ idzidzipambɔ ikɛi akpo itsũwe arhim.

32 Umɛn iwu ideka ri ifɛrha iyɛrɛ ha, iwu rimi ikɛi Ipfu Isarsatangge, iyiriyɛ Unum aka adzowe abika adɔsa unga.>>

33 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, umbɔ agũ avɔm akarhãrhã na abee ifɛre umbɔ.

34 Bɔr utsa Ufarisi uwɔɔ itsoka igburh Ugamarhiyerh, uwuku umesuwe Íkpem Umusa, uwuruwi anera kishoo aki asaka adzowe unga imor, asok adɛ̃ɛ̃ ru udzepurhea, atsu umbɔ akũ abi itser Uyesu adzeka awiya kata.

35 Mɔcɛ unga agɔr abi udzepurhe ha agɛ, <<Umbi abimɛn Uisrairha àka angwɛ̃dzɛn na arhi anyã ubinkpi umbi aka abee ikorhuwe anera abɛrɛ.

36 Ivanga niyɔ isha uner uwɔɔ aka adzeka, itsoka igburh Utuda, anyangi itsinga awu ubin ukpɔɔ. Anera ayombɔ anaka anaa aki idɔsa unga, bɔr afɛrkumbɔ unga, na asitukumbɔ abika adɔsa unga, ake awu imimashambɔ.

37 Akɛrɛ ha aka amaa ikɛi, uwɔɔ itsoka igburh Uyahuda utsa Ugarhirhi adzeka ri ivangyɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ivarhe irhɛ anera atsu anera adɔsa unga umbɔ awe ru igamtsa nggu agomnati. Unga ikɛi afɛrkumbɔ unga, abika adɔsa unga kishoo asitumbɔ.

38 Nggee, umum idzaa umbi itsũwã, àka adzembi ru utsĩndĩ anera abɛrɛ, àka neke umbɔ azĩmbɔ! Ubinkutsu ibibemambɔ use itsermbɔ iba iwu iyi anera, iwuri isitungge.

39 Bɔr itsermbɔ ha iba idzeku Unum, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akɛnmbi umbɔ, utsur umbi awembi ri ifuw nggu Unum.>> Nggee umbɔ ayɛimbɔ itsũwã Ugamarhiyerh.

40 Umbɔ ayisa abi itser Uyesu ha, atsu umbɔ akwɛre umbɔ ugwɛɛ. Na avange atombɔ utsur umbɔ arherhumbɔ arherhe ri itsok Uyesu, na atsũwe umbɔ azĩmbɔ.

41 Abi itser Uyesu ha asok azĩmbɔ agɔm akarhãrhã agɛ Unum anyã umbɔ amɛ̃ɛ̃mbɔ ihwa uver nu atsa ri itsok Uyesu.

42 Ubɛn unuma, umbɔ asi inekukumbɔ imesuwe anera ri idzowe Isarhe Iyiki Ize ri Iya-Num nu aya ugɛ Uyesu unga awu Ukiristo.

6

Asɛng inera utɔɔva

1 Ri inum hã angwɛ̃ imesa
anu ititoma arhɛrhɛ, umɔ
abi Uyahuda abika agũ idũ
abi Uherhini atsĩmbɔ ibvun
arherhe ri itsi abi Uyahuda
abika agũ idũ abi Ibrani
ubinkutsu abika agau ub-
ingha ubɛn unuma anu irhi
atsɛ̃rhãpfu abi idũ Uherhini
uku ungwaan.

2 Nggee umbɔ usɔkdũmɛn
hã ayisa anera kishoo angwɛ̃
imesa agɛ, <<Isi irhikungge
umɛn ineke isarhe Arherhu-
Num ni itsĩmɛn igashu ub-
ingha.

3 Umbi angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn, àka asɛng inera
utɔɔva ra abimbi abirabɛ
umbɔ aka ahwɛng umbɔ
awu nggu Ipfu-Num nu itsoi.
Umɛn iki idzowe itser iyɛrɛ ru
umbɔ,

4 nu umɛn itsu amɛnmɛn
ri ifɛn-Num ni imesuwe
Arherhu-Num.>>

5 Abika adɔsa kishoo
agũibɛn ubinkpi umbɔ aka
arherhe. Mɔcɛ umbɔ asɛng
Uistifanu, uwuruwi aka awe
ru imangmang akarhãrhã na
awu nggu Ipfu Isarsatangge,
nu Ufirhibu nu Uburokora
nu Unikano, nu Utimon, nu
Ubarmina, nu Unikorha aka
adzeku Uantakiya, adzipa
atsĩ agbeyi abi Uyahuda.

6 Umbɔ akũ anera abɛrɛ aba
aden ra asu abi itser Uyesu,
umbɔ aka afɛn-Num na at-
soyiwe umbɔ abok.

7 Nggee Arherhu-Num
atɛ̃rhã. Irhɛ angwɛ̃ imesa
ru Urusharhima ikpurhi idɛ̃ɛ̃
itoma akarhãrhã, nu arhɛrhɛ
abika adzowe idɛm-Num
adɔsumbɔ imangmang hã.

Adzur Uistifanu

8 Uistifanu, awu nggu im-
imuta nu ijee akarhãrhã, ako-
rha abin akagɔng aki idzeu
nu aki igbigba ra anera.

9 Bɔr abɔɔ abi ubã ifɛn-
Num ukpɔɔ umbɔ iki iyisa agɛ
Ubã Ifɛn-Num Abika Adzek
Ukam, asoyimbɔ uning nggu
Uistifanu. Abɛrɛ ha awu abi
Uyahuda abika adzeku Us-
ayirin nu Uarhekzandiriya,
nu ikɛi abika adzeka abĩ
Ukirhikiya, nu aki Uasiya.

10 Bɔr afɔr uning adambɔ
nggu itsoi iyi Ipfu-Num iki id-
zowe unga arherhe.

11 Mɔcɛ umbɔ aghɔ̃rhã agɔr
anera abɔɔ ri iwɔk umbɔ agɛ,
<<Umɛn igũ Uistifanu anu
irhenu Umusa na arhenu
Unum ikɛi.>>

12 Nggee umbɔ asoyiwe
amɛn anera nu akakũ nu
abika amesuwe ikpem.
Umbɔ asok adzur Uisti-
fanu akũ azĩmbɔ ra asu abi
udzepurhe.

13 Umbɔ akũ anera abi
ideka igbɛrangwĩ aba, umbɔ
agɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ ubɛn
unuma unga anu irherhi
iyiki itãrhã ru usarkasar
anang akɛrɛ nu Íkpem Umusa
ikɛi.

14 Umɛn igũ unga agɔr
agɛ Uyesu uner Unazarat
ha awuri ibibupuwe anang
akɛrɛ na afaruwe agbeyi
Umusa aka abɔra umɛn.>>

15 Kishoo abika asei ru
udzepurhe ha awing asumbɔ
arhi Uistifanu, anyã asunga
awu ru nyaka aki ipfu itser-
Num.

7

Arherhe Uistifanu ru udzepurhe

1 Mɔcɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num arhusu Uistifanu agɛ, <<Arherha akɛrɛ ha awu idzidzɛrhe?>>

2 Uistifanu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn nu atesmɛn, àka akpeto ru umum! Unum uwuku ukpukpoi adzeka ru utokamɛn Uibrahim ri ivangyɛ unga aka awu ra abĩ Umesofotamiya, unga anasi iseisa ru Uharan.

3 Unum agɔr unga agɛ, <Uso ra abĩmbi, ubɔre abimbi, uzĩ abĩkɛ umum iki idɛyiwa ungo.>*

4 <<Nggee unga asoka abĩ abi Ukarhdi, azĩ aseisa ru Uharan. Utɛnga aka akpe amaa, Unum adene unga aba ra abĩkɛ umbi aka asei umɔ icɛrɛ.

5 Unum asi idzowuka Uibrahim ukam abĩ hã, uko ider udaka unying. Bɔr Unum abemuka unga agɛ unga awuri itsu abĩ hã awu akinga nggu unangnga iki idɔsu undzingnga, nggayɛ Uibrahim ana ashia ru ungwɛ̃ ri ivang hã.

6 Unum arherhe nggu unga agɛ, <Unangngo awuri iwemgbɔ atsen ra abĩ akase, abi abĩ hã awuri itsu umbɔ igãrhã, awuri idzowe umbɔ ayetnum imɛka inaka inaa.

7 Umum iwuri itsukukũ uver ra abĩ hã umbɔ aka iwu igãrhã. Akɛrɛ ha aka imaa ikɛi, unang Uibrahim awuri idze adzaa umum igɔng ra anang akɛrɛ.>†

8 Unum adzowe Uibrahim ibibemuwe utsar ukpu usorhe. Uibrahim aka amar Uishaku, unga asorhuwe unga ru unum ukpu utɔrɔk. Uishaku unga amar Uyakubu, Uyakubu amar atokamɛn usɔkdũmɛn.

9 <<Atokamɛn hã agũ unyɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ aka agburh Uyusuf, umbɔ agoshe unga azĩã igãrhã ru Umasar. Bɔr Unum awu nggu unga,

10 atsũwũka unga ri inyãyernga kishoo. Unum ikɛi atsu Uyusuf awu uner itsoi awe ru izama ra asu Ufir'auna uyɛrhe Umasar, nggee unga atsu unga awu ugomna Umasar ru udzepurhenga kishoo.

11 <<Mɔcɛ imerh itsĩngge abĩ Umasar kishoo nu Ukan'ana, itoma nggu ayetnum akarhãrhã, itsu atokamɛn ashimbɔ ru ubingha.

12 Ivangyɛ Uyakubu aka agũ ugɛ ubingha uwekpɔ ru Umasar, unga adene atokamɛn azĩmbɔ Umasar uzɛ̃rhã ukpu inggbaashia.

13 Ru uzɛ̃rhãmbɔ ukpu uvaa Uyusuf adɛyiwe itsikamnga ru angwɛ̃mbɔ, mɔcɛ Ufir'auna ikɛi ahwɛng abi iyambɔ Uyusuf.

14 Akɛrɛ aka amaa Uyusuf atsu umbɔ ayisuwe utɛnga Uyakubu asok aba ru unga, nu kishoo abi iyambɔ, awu isɔka utɔɔva na atõõ.

15 Mɔcɛ Uyakubu azĩã Umasar. Ru nggɔɔ ha unga

* **7:3** Àka anyã ikɛi: Ing 12.1. † **7:7** Àka anyã ikɛi: Ing 15.13,14.

nggu atokamɛn aka akpe,
16 na akũ akom ayormbɔ
azĩmbɔ Ushekem, adzake
umbɔ ru udzak ukpu
Uibrahim aka agoi nggu
uhwɛk uazurhfa ru ubok awɛ
Uhamor ru Ushekem.
17 <<Bɔr ivangyɛ iki it-
suifɛr iyi ibibemuwe-Num ru
Uibrahim iki iyok, anermɛn
atɛ̃rhã akarhãrhã ra abĩ
Umasar.
18 Mɔcɛ uyɛrhe uwɔɔ ru
Umasar, uwuruwi aka asi
ihwɛngnga Uyusuf agha
iyɛrhe Umasar.
19 Unga agha urha
unangmɛn na ayɔm atokamɛn
na atsu umbɔ atãyĩwe irheng
angwɛ̃mbɔ ngge ikpeyi.
20 <<Ivang hã niyɔ umbɔ
aka amar Umusa, unga awu
uzeze ungwɛ̃. Anɛta unga afɛ̃ɛ̃
ataar ri iya utɛnga.
21 Umbɔ aka angwɛ̃we unga
ra awiya, unapa Ufir'auna
unga ashupa unga akpɔm ru
nyaku ungwɛ̃nga.
22 Amesuwe Umusa ri
kishoo itsoi abi Umasar na
awe ru ijee ra arherhe nu
ikikorhe.
23 <<Ivangyɛ Umusa aka
atsĩ imɛka isɔka inaa, unga
avarhe na asok azĩã iyepa
angwɛ̃mbɔ abi Uisrairha.
24 Unga aka anyã utsa
Umasar aka adɛ̃ɛ̃ iyɔm
ungwɛ̃mbɔ, unga azĩ ayɛsuwe
ungwɛ̃mbɔ afɛruka utsa
Umasar ha.
25 Umusa akaifɛrhkɔ agɛ
abimbɔ awuri ihwɛngmbɔ
ugɛ Unum awuri ikũ unga
akũ afɔrh umbɔ, bɔr umbɔ asi
ihwɛngmbɔ.
26 Unum uvaa, Umusa aba
anyã abi Uisrairha avaa aka
adɛ̃ɛ̃ ifuw. Unga abee ig-
bopa atsimbɔ akũwe umbɔ
ididɔɔr, agɔr agɛ, <Umbi an-
erabɛ, umbi awu angwɛ̃yi.
Awu use utsu umbi ayɔm
adɔka?>
27 <<Bɔr uwuku uyɔm
undɔkanga hã ayiru Umusa
adene ri ifɛna na agɛ, <Ungaa
atsu ungo uwu uyɛrhamɛn,
nu uwuku utsu uvau ru
umɛn?
28 Ungo ubee ifɛre umum
ru nyaka ungo uku ufɛr utsa
Umasar arhɛkɛ ha?>
29 Ivangyɛ Umusa aka agũ
rimi, unga atĩ azĩã Umidiyan,
umɔ unga awea utsen ru
nggɔɔ ha unga amar awɛkaci
avaa akatsa.
30 <<Imɛka isɔka inaa iki
itɔng, ipfu itser-Num idzeka
ra asu Umusa ra arhum ri
ikon urha iki igar ru ufum
uku ukhapa ri Igũ Usinai.
31 Ivangyɛ Umusa aka anyã
rimi, unga adzeidzeu umɔ.
Unga aka agɔpa azĩ na ag-
bisha arhi, unga agũ urhɛm
Uteijee uku ugɔr ugɛ,
32 <Awu umum Unum
uwu atokango, Unum uwu
Uibrahim, nu Uishaku nu
Uyakubu.>‡ Iyor Umusa
izang unga afɔr irhi adaka.
33 <<Mɔcɛ Uteijee agɔr unga
agɛ, <Utsũwe abadakngo,
anangkɛ ungo uku udɛ̃ɛ̃ umɔ
awu asarkasar abĩ.
34 Idzidzɛrhe, umum
inyãmum ayetnum anermum
ru Umasar. Umum iki
igũmum akpembɔ, umum
icipuwa iba ishɔɔte umbɔ.

‡ **7:32** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.6.

Icɛrɛ uba umum idena ungo ubvui uzĩ Umasar.>§
35 <<Awu Umusa ha nuwi umbɔ aka akpɛ̃ na agɛ, <Ungaa atsuka ungo uwu uyɛrhamɛn nu uwu uwuku utsu uvau ru umɛn?> Unga hã Unum aka adene unga awu unggbaashi na awu uwuku ufɔrh, ru ubok ipfu itser-Num hã iki idzeka ru unga ru ufum hã.
36 Unga akũna umbɔ adzeku Umasar na akorha abin idzeu nu abin igbigba ru Umasar, ru Ukau uku Ubãrhã nu ikɛi ra arhum imɛka isɔka inaa.
37 <<Umusa ha unga agɔr abi Uisrairha agɛ, <Unum awuri idzaanga umbi uner uwuku usɔm Arherhu-Num ra anermbi ru nyaka umum.>*
38 Unga awu nggu ikikɔng atokamɛn abi Uisrairha ra arhum, nggu ipfu itser-Num hã iki irherha arherhe nggu unga ni Igũ Usinai, nu nggu atokamɛn, na ayɛi arherhe urhɛ aka adzeku Unum akũ akũwã umɛn.
39 <<Bɔr atokamɛn akpɛ̃mbɔ idɔsa arherhanga hã. Akpɛ̃mbɔ unga, na agũ ikpona ibvui izĩ abĩ Umasar ra amɛnmbɔ.
40 Agɔr Uharuna agɛ, <Ugbishuwa umɛn anum abirabɛ aka idarh umɛn. Umusa ha aka akũna umɛn adzeka ra abĩ Umasar, umɛn isi ihwɛngmɛn ubinkpi uku ukpo unga!>†
41 Ivang hã niyɔ umbɔ aka agbishu ugberhe usaku ungwɛ̃ inak. Adzowe idɛm ru umgbɔ anu izek irhowa agɔm anggɔm nu ubinkpi umbɔ aka akũ abokmbɔ agbisha.
42 Bɔr Unum adzipu undzingnga nggu umbɔ. Na aneke umbɔ atsĩ idzowe igɔng ru ídzɛr afã ngge iwu anummbɔ. Akɛrɛ ha awu uku kpengkpeng nggu ubinkpi umbɔ aka atsɛng ru abvur abika asɔm Arherhu-Num agɛ,

<< <Umbi angwãmbi ijuɛ
na adzaambi umum idɛm
ri imɛka isɔka inaa ra arhum, umbi abi iya Uisrairha?
43 Umbi azɛ̃rhã nggu ishia Umorhek
nu idzɛɛr ugberhe Urifan,
agberhe aki ha umbi aka agbisha adzowe ake igɔng.
Ngge iki iwu rimi, umum iwiwayiwe umbi ra abĩmbi,>‡ ifaru Ubabirha itɔng.

44 <<Atokamɛn awe ru utsurha uwuruwi uku utsu umbɔ ahwɛng ideka Unum ru umbɔ ra arhum. Awu umgbɔ, uwu utsurhawi Unum aka atsu Umusa agbisha, ikɛi umbɔ agbisha umgbɔ uku kpengkpeng ubinkpi Unum aka adɛyiwe Umusa.
45 Utsurha ha ruwɔ atokamɛn aka akũ umgbɔ aba ra abĩ akɛrɛ umbɔ aka ayɛi ri ivang Ujoshuwa, Unum aka awayiwe atsen ra asumbɔ.

§ **7:34** Àka anyã ikɛi: Idzi 3.5,7,8,10. * **7:37** Àka anyã ikɛi: Iva 18.15. † **7:40** Àka anyã ikɛi: Idzi 32.1. ‡ **7:43** Àka anyã ikɛi: Uamɔ 5.25.

Umgbɔ uwu umɔ uba utsĩ ivang Udauda,
46 unga aka awe ru im-imuta Unum, na afɛna agɛ unga amaa adzine anang ru Unum uwu utokamɛn Uyakubu.
47 Bɔr awu Usorhomon unga adzine iya ha.
48 <<Rimi hã Nggaa Uwuku Ugɔng asi iseisa ri iyakɛ aki anera iki idzin. Ubin ukpu uner uwuku usɔm Arherhu-Num aka agɔr agɛ,
49 << <Afã awu anang isei iyɛrhamum,
nu upfung uwu anangkɛ umum iki iden andaidakmum.
Ikpũ iya iyikisong umbi aka idzina umum?
Uteijee agɔr.
Use anang akasong awu anang akika uwoshamum?
50 Asi iwea abokmum adzin abin akɛrɛ ha kishoo? >§
51 <<Umbi agbau abi igbĩrhĩ anera, nggu amɛn akika asheru usorhe nu ato! Umbi awe ru nyaka atokambi, ubɛn ivang umbi asi idɔsumbi Ipfu Isarsatangge.
52 Ra abika asɔm Arherhu-Num, uwukusong atokambi asi idzowukumbɔ unga uver? Afɛrkumbɔ abirabɛ aka arherhe arherhe ri itsi uwuku ububa Uwuku Arhurhika ha. Nu umbi igambi aghambi adaknga, umbi afɛre unga.
53 Umbi ayɛimbi Íkpem iyiki itsu itser ru ubok ípfu itser-Num bɔr umbi asi idɔsumbi.>>

Atang atarh nu Uistifanu

54 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, amɛnmbɔ adak akarhãrhã, afar anyĩmbɔ agũ avɔm nggu unga.
55 Bɔr Uistifanu awu nggu Ipfu Isarsatangge, awing asunga arhi afã anyã ikpikpoi Unum, nu Uyesu aka adɛ̃ɛ̃ nu ubok ugha Unum.
56 Uistifanu agɛ, <<Àka anyã, umum inyã afã atsuri nu Ungwɛ̃-Ner adɛ̃ɛ̃ nu ubok ugha Unum.>>
57 Bɔr umbɔ akũ abok abvure atombɔ, atsarhi irhakmbɔ atsuyi ivum awirhi azĩ ru unga,
58 akũna unga adzek azĩ undzing utepa, adɛ̃ɛ̃ atang unga atarh nu unga. Abika adzowe ideka igbɛrangwĩ hã angwɛ̃we atorhambɔ nggu uwɛdzɛm uwɔɔ agburh Ushawurhu.
59 Umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ itang atarh nu unga, umɔ Uistifanu afɛn-Num agɛ, <<A Uteijee Uyesu, uyɛi ipfumum.>>
60 Mɔcɛ unga atararhu, na atsarhi irhaknga agɛ, <<A Uteijee niba ukpɔmmɔ arhim akɛrɛ nu atsimbɔ.>> Unga aka arherhe rimi amaa, na akpea.

8

1 Ushawurhu awu umɔ abemuka ifɛr Uistifanu.

Uver ha utsu abika adɔsa asitumbɔ

Ru unum hã nggaa uver utsĩkpɔ ra abika adɔsa ru Urusharhima, asituwe umbɔ kishoo ra abĩ abi Uyahudiya

§ **7:50** Àka anyã ikɛi: Uish 66.1,2.

nu aki Usamariya, akpurha abɔre abi itser Uyesu.

2 Mɔcɛ aner Unum adzake Uistifanu, aciu akpenga akarhãrhã.

3 Bɔr Ushawurhu akpurha adɛ̃ɛ̃ idzowe uver ra abika adɔsa akarhãrhã. Atsĩrhã aya aya, adzui akatsak nu akatsɛrh atsuyiwe umbɔ ru ugborzĩ.

Ufirhibu ru Usamariya

4 Abɔrɔ ha umbɔ aka asituwe adzowe Isarhe Iyiki Ize ri inangyɛ umbɔ aka azĩ.

5 Ufirhibu azĩã uteu Usamariya, adzowe isarhe Ukiristo umə̀.

6 Anera aka agũ, na anyã abin idzeukɛ unga aka akorhe umbɔ angwɛ̃ amɛnmbɔ ru ubinkpi unga iki irherhe.

7 Ípfu iyiki ibewe itsuyi ivum ni idzeyingge ru ayor anera arhɛrhɛ, akerhuwe abi ishayi iyor na akatarhu arhɛrhɛ.

8 Nggee umbɔ agɔm anggɔm akarhãrhã ru uteu ha.

Usiman uner igoka

9 Unera nuwɔ itsoka igburh Usiman anu itser igoka adzowe idzeu ra anera kishoo ru uteu Usamariya. Anu iberi itsinga agɛ unga awu nggaa uner.

10 Nu anera kishoo, uwuku ugɔng nu uwuku uci, atsu amɛnmbɔ nu unga anu igɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ awe ru ijee iyi Unum umbɔ iki iyisa nggaa Ijee.>>

11 Umbɔ adɔsa unga ubinkutsu aka adera unga aka anu ikorhuwe umbɔ abin idzeu nggu igbigba igokanga.

12 Bɔr umbɔ aka awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize iyiriyɛ Ufirhibu aka arherhe iyi Iyɛrhe Unum nu iyi itsok Uyesu Ukiristo, asorhuwe umbɔ ubɔtisima, akatsak nu akatsɛrh.

13 Usiman nibikanga awea ri imangmang, umbɔ aka asorhuwe unga ubɔtisima ikɛi unga adɔsunga Ufirhibu ubɛn anang. Unga aka anyã Ufirhibu akorha atsar nu abin idzeu, unga adzeidzeu akarhãrhã.

14 Abi itser Uyesu aka awe ru Urusharhima aka agũ abi Usamariya aka ayɛimbɔ Arherhu-Num, umbɔ adene umbɔ Ubitru nggu Uyohana azĩ ru umbɔ.

15 Umbɔ aka azĩ atsĩ, umbɔ afɛne-Num ru umbɔ ama ayɛi Ipfu Isarsatangge,

16 ubinkutsu, Ipfu Isarsatangge ina isi icipuwangge nu unyinga umbɔ kata, akpurha akorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok Uteijee Uyesu.

17 Mɔcɛ Ubitru nu Uyohana atsorhuwe abok nu umbɔ, umbɔ ayɛi Ipfu Isarsatangge.

18 Usiman aka anyã ugɛ awu itsorha abok abi itser Uyesu iki isaki itsu ikpo Ipfu-Num, unga adzowe umbɔ uhwɛk.

19 Na agɛ, <<Udzaa umum ijee ha igamum, umum ĩba itsorhumum ubok nu ubɛn unera unga akpo Ipfu Isarsatangge.>>

20 Ubitru agɔr unga agɛ, <<Uhwɛkngo nggu ungo aka atsim, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ

ungo ukũ uhwɛk uyɛi izũwũ Unum!
21 Ungo ushiɔ ru ugau ri itser iyɛrɛ, ubinkutsu, amɛnngo asi irhikuke ra asu Unum.
22 Udzipa ru iyiki ibewa iyɛrɛ nu ufɛn-Num ru Uteijee. Use unga awuri itsũwãnga ungo ri ikpũ ifɛrhkɔ iyɛrɛ ra amɛnngo.
23 Ubinkutsu umum inyã amɛnngo awu nggu unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã aka abow ra arhim.>>

24 Mɔcɛ Usiman agɛ, <<Àka afɛnuwa umum Uteijee, utsur abin hã umbi aka arherhe akorhuke nggu umum.>>

25 Ivangyɛ umbɔ Ubitru nggu Uyohana aka amaa idzowe isarhe Arherhu Uteijee, umbɔ abvui azĩmbɔ Urusharhima, adzowe Isarhe Iyiki Ize ri iteu Usamariya irhɛirhɛ.

Ufirhibu nu uner Uitiyofiya

26 Icɛ ipfu itser Uteijee igɔr Ufirhibu igɛ, <<Uso uzĩ unɔr utsĩndĩ arhum uwuku udzeku Urusharhima uzĩ Ugaza.>>
27 Nggee unga asok adzek azĩã, unga agbopu uner Uitiyofiya uwuruwi aka awu unggbaashi, abika angwɛ̃ kishoo abin Ukadi uyɛrhe Uitiyofiya, aka awu ukutsɛrh. Aka azĩ Urusharhima idzowe igɔng.
28 Unga awu ru utsĩndĩ uwuku uzĩ usoi, asei ru ikar inyãwãnga anu ivarhu ubvur uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya.
29 Ipfu-Num igɔr Ufirhibu igɛ, <<Uzĩ ukhapa nu ikar inyãwã iyɔrɔ.>>
30 Ufirhibu atĩ azĩ nu ikar inyãwã hã agũ utsa ha adɛ̃ɛ̃ ivarhe ubvur uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya. Ufirhibu arhusa unga agɛ, <<Ungo ugũ utaingo ubinkpi ungo uku uvarhe?>>
31 Unga agɛ, <<Umum ikorhi iguse, unera aba asi igbisha adɛyiwanga umum?>> Na ayisu Ufirhibu afũ ikar inyãwã hã umbɔ asei.
32 Uner Uitiyofiya ha adɛ̃ɛ̃ ivarhe ubvur Arherhu-Num aka agɔr ugɛ,

<<Adarh unga ru nyaki idɔi
azĩmbɔ ingwĩngwã,
ru nyaku ungwɛ̃ itsurhi
iki unukutata ru ubok
uwuku ukone igwar
iyorngge,
unga asi iyangunga
angwĩnga.
33 Akwɛɛte unga na akɛnmbɔ
unga idzidzɛrhanga.
Ungaa idɛ̃ɛ̃ arherhe
arherhe ri itsi
unangnga?
Ubinkutsu anyangu
urhɛnga adzembɔ ru
upfung.>>*

34 Uner Uitiyofiya ha arhusu Ufirhibu, agɛ, <<Udɛyiwa umum, kabɔɔ, uner uwuku usɔm Arherhu-Num hã arherhe arherhe ha ri itsi ungaa, ri itsinga use ri itsi uner uwukuse?>>
35 Mɔcɛ Ufirhibu atirhi nu ugbɛr itsɛng Arherhu-Num uwu ha adzowe unga Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu.

* **8:33** Àka anyã ikɛi: Uish 53.7,8.

36 Umbɔ awe ru uzɛ̃rhã nú utsĩndĩ hã, azĩ anyã amɛ̃, Uner Uitiyofiya ha agɛ, <<Unyã amɛ̃ akɛ! Awu use ikɛn umum isi ísorhmum ubɔtisima?>>†
38 Unga atsu umbɔ ajimu ikar inyãwã hã ngge idɛ̃ɛ̃. Umbɔ Ufirhibu nggu utsa ha ikivarhambɔ acipa atsĩmbɔ ra amɛ̃. Mɔcɛ Ufirhibu asorhuwe ubɔtisima ru utsa ha.
39 Ivangyɛ umbɔ aka adzeka ra amɛ̃, Ipfu Uteijee ishupungge Ufirhibu, Uner Uitiyofiya ha asi ibvui anyã unga ikɛi, bɔr azĩã uzɛ̃rhãnga na agɔm anggɔm.
40 Ufirhibu, anyã itsinga, ru Uazotu. Umɔ unga atsĩrhã ri kishoo iteu, adzise Isarhe Iyiki Ize azĩ atsĩã Ukaisariya.

9

Ushawurhu adɔsu Uyesu
(Aiy 22.6-16; 26.12-18)

1 Ri ivang hã Ushawurhu anu igha unggbaashi nggu iziya angwɛ̃ imesu Uteijee. Unga asok azĩã ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num,
2 ashɔ̃rhã unga amaa atsɛng abvur adzowe anggbaashi abã ifɛn-Num ru Udimashku, ubinkutsu unga aba azĩ akpoa abika adɔsu Utsĩndĩ Uteijee, akatsak use akatsɛrh, unga abow umbɔ akũ aba Urusharhima.
3 Unga aka azɛ̃rhã azĩ akhapa nggu Udimashku, kanying irhirhang idzeka afã irhang idzipa unga.
4 Unga agba anu nu abĩ na agũ urhɛm ukpɔɔ uku ugɔr unga ugɛ, <<A Ushawurhu, a Ushawurhu, awu use utsu ungo udzaa umum uver?>>
5 Ushawurhu arhusa agɛ, <<Awu ungo ungaa Uteijee?>>
Urhɛm hã ugɔr ugɛ, <<Awu umum Uyesu uwuruwi ungo uku udɛ̃ɛ̃ idzowe uver.
6 Icɛrɛ usisok utsĩ ru utepa, nggɔɔ ha umbɔ awuri idɛyiwambɔ ubinkpi awu ufang ungo iki ikorhe.>>
7 Abika azɛ̃rhã nggu Ushawurhu afɔr arherhe adambɔ, umbɔ agũmbɔ urhɛm hã na asi inyãmbɔ unera.
8 Ushawurhu asoka abĩ na ayanga asunga bɔr asi idɛ̃ɛ̃ anyã ubin. Nggee umbɔ akpɔm aboknga adarh unga atsĩ ru Udimashku.
9 Unga amaa inuma itaar, asunga awu ibvuta, asi ighaa na asi ihwaa ubin ikɛi.
10 Ungwɛ̃ imesa Uyesu nuwɔ ru Udimashku itsoka igburh Uhananiya. Uteijee ayisa unga ru irhi agɛ, <<A Uhananiya!>> Unga anyũwã agɛ, <<Umumwi, Uteijee.>>
11 Uteijee ha agɔr unga agɛ, <<Usisok utsĩ ri iya Uyahuda nu utsĩndĩ uwɔ umbɔ iki iyisa agɛ uku Urhirhiki urhusa ugɛ use uner Utarsu itsoka iki igburh Ushawurhu awu umɔ, unggawɔ adɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num mɔnɔ.
12 Ru irhi unga aka anyã unerwi aka agburh

† **8:36** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 37 *Ufirhibu agɛ, <<Ungo uba udzowukɔ imangmang nggu amɛn unying, awuri ikorhuwambɔ ungo ubɔtisima.>> Mɔcɛ utsa ha agɔr agɛ, <<Umum idzowukũ imangmang ugɛ Uyesu Ukiristo awu Ungwɛ̃ Unum.>>*

Uhananiya aka aba atsorhu ubok nu unga, unga abvui anyãã ikɛi.>>

13 Uhananiya agɛ, <<A Uteijee, umum iki nggũshumum arherhe utsak uwirɛ ra anera arhɛrhɛ, nu amɛn aka abewe unga aki ikorhuwe abika adɔsa ungo akarhãrhã ru Urusharhima.
14 Nggayɛ ikɛi ateiya abika adzowe idɛm-Num aka adzowukumbɔ unga ijee iyiki idzui kishoo abirabɛ aka afɛn ungo.>>

15 Bɔr Uteijee agɔr Uhananiya agɛ, <<Uzĩ! Awu utsa ha uwi umum iki isɛng unga aka itɔ̃ itser iyiki idzowe isarhe itsokmum ra atsen abi Uyahuda nu ayɛrhambɔ nu aner Uisrairha.
16 Umum iwuri idɛyikũ unga ikpũ ayetnumkɛ awu ufang unga aka ihwa ri itsokmum.>>

17 Nggee Uhananiya asok azĩã azĩ atsĩ ri iya. Atsorha aboknga nu Ushawurhu, na agɛ, <<A ungwɛ̃mɛn Ushawurhu, Uteijee Uyesu uwuruwi aka adzeka ru ungo nu utsĩndĩ ibibango nggimi unga adena umum ĩba ru ungo ubvui unyã anang ikɛi nu uwe nggu Ipfu Isarsatangge.>>
18 Kanying, abina ru nyaka afeka abɛrh ahwor ra asu Ushawurhu agba, mɔcɛ unga abvui anyã anang. Unga asok, umbɔ asorhuwe unga ubɔtisima.
19 Unga aka agha ubingha amaa, unga akpo iker iyornga.

Ushawurhu amaa inum iyɔɔ asei nggu angwɛ̃ imesa ru Udimashku.
20 Kanying Ushawurhu atirhunga idzowe isarhe Uyesu ra abã ifɛn-Num abi Uyahuda agɛ Uyesu awu Ungwɛ̃ Unum.
21 Kishoo abika agũ unga adzeidzeu na arhusa agɛ, <<Asi iwea unga afɛyiwe abika afɛn uner ha, Uyesu, ru Urusharhima? Unga asi ibanga idzui anera nggimi akũ azĩ ra ateiya abika adzowe idɛm-Num?>>
22 Bɔr isarhe Ushawurhu ikpurhi idɛ̃ɛ̃ ititoma ri iker nu ijee, itsu abi Uyahuda abika asei ru Udimashku adzeidzeu na adzuna, unga aka adɛyiwe idzidzɛrhe ugɛ Uyesu awu Ukiristo.

23 Inuma irhɛirhɛ iki imaa, abi Uyahuda akɛki itsũwã iyiriyɛ umbɔ aka ifɛre Ushawurhu.
24 Bɔr Ushawurhu aka agũ ubinkpi umbɔ aka arherhe. Nu utsuu na atenum, atsu asumbɔ adzɛu ingwĩ utepa abee ifɛre unga.
25 Bɔr angwɛ̃ imesanga ashupa unga ru uzĩng ru untsuuka acipuwe unga ra angwĩ ubandzin ufɔm utepa.

26 Ivangyɛ unga aka abvui aba atsĩ Urusharhima, unga abee igbopi itsi nggu awɛ imesu Uyesu, bɔr kishoo agũ iwei unga, umbɔ asi idzowukumbɔ imangmang ugɛ unga awu ungwɛ̃ imesa idzidzɛrhe.
27 Bɔr Ubarnaba akũna unga akũ azĩã ra abi itser Uyesu. Adɛyiwe umbɔ

Ushawurhu aka anyã Uteijee nu utsĩndĩ nu Arherhu Uteijee nggu Ushawurhu, nu Isarhe Iyiki Ize Ushawurhu adũwã ri itsok Uyesu ru Udimashku asi igũa iwei.

28 Nggee Ushawurhu asei nggu umbɔ na azɛ̃rhã nggu umbɔ ru Urusharhima, adzowe isarhe ri itsok Uteijee asi igũa iwei.

29 Ikɛi unga anu irherha arherhe na awe ru uning nggu abi Uyahuda abika agũ idũ abi Uherhini, bɔr umbɔ abee utsĩndĩ uwuku ufɛre unga.

30 Abika adɔsa aka ahwɛng rimi, umbɔ akũna unga azĩmbɔ Ukaisariya adene unga azĩã Utarsu.

31 Mɔcɛ abika adɔsa ru Uyahudiya, nu Ugarhirhi, nu Usamariya, akpombɔ ididɔɔr. Umbɔ akpo iker nu ififita akarhãrhã ri Ipfu Isarsatangge, atɛ̃rhã awu arhɛrhɛ nggu iwei Uteijee.

Ubitru akerhuwe Uiniya

32 Ubitru aka azɛ̃rhã amaa abĩã kishoo, unga azĩã ra abika adɔsa ha ru Urhidda.

33 Umɔ unga aka agbopa nggu uner uwɔɔ agburh Uiniya, uwuruwi aka aghong irhãrhĩ iyiki ishayi iyor anu imɛka utɔrɔk.

34 Ubitru agɔr unga agɛ, <<A Uiniya, Uyesu Ukiristo aka akerhuwanga ungo. Uso ufetu ufarngo.>> Kanying Uiniya asoka.

35 Kishoo aner Urhidda nu abi abĩ Usharon anyã unga aka akerhunga, umbɔ adzipa awu abi Uteijee.

Ubitru azituwe ukom Utabita

36 Ru Ujopa ungwɛ̃ imesu Uyesu nuwɔ, itsoka igburh Utabita, agbena agburh <<Udooka,>> uwuku udzowe itsinga ri itɔ̃ itser iyiki ize, na ayike atsũwã.

37 Ri ivang hã unga aghong akpea, umbɔ aka asorhuwe iyornga na angwɛ̃we unga ru ubã afã.

38 Urhidda ukhapa nggu Ujopa angwɛ̃ imesa aka agũ agɛ Ubitru awe ru Urhidda, umbɔ adene inera ivaa izĩ ru unga ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Kabɔɔ uba ru umɛn ifetem! >>

39 Ubitru asok azĩã nggu umbɔ, unga aka azĩ atsĩ umbɔ akũna unga afũmbɔ ru ubã afã hã. Kishoo atsɛ̃rhãpfu adɛ̃ɛ̃ adziira unga, aciu akpe adɛyiwe atorho ha Udooka aka adzise umbɔ unga aka awu nggu umbɔ.

40 Ubitru atsu umbɔ kishoo adzek ra awiya, unga atar arhuk na afɛn-Num. Adzipa udiku ukom utsɛrh ha, agɛ, <<A Utabita, usisok.>> Unga ayanga asunga, unga aka anyã Ubitru unga asok asei isei.

41 Ubitru adzowe uboknga ayike unga asok adɛ̃ɛ̃ nu adaknga. Mɔcɛ unga ayisa abika adɔsa na atsɛ̃rhãpfu ha adzowuka Utabita ru umbɔ nggu urhɛ.

42 Isarhe iyɛrɛ itɛ̃rhã kishoo ru Ujopa, anera arhɛrhɛ aka adzowe imangmang ru Uteijee.

43 Ubitru asei inuma irhɛirhɛ ru Ujopa ri iya uwɔɔ

uner itser abvur ijuɛ itsoka igburh Usiman.

10

Ukonerhiyu ayisu Ubitru

1 Unera nuwɔ ru Ukaisariya itsoka igburh Ukonerhiyu, unga awu uteiya abi iwa ru ukpui Uitarhiya ra abi iwa Uroma.
2 Unga nu abi iyanga kishoo awu abika adzowe igɔng na agũ iwei Unum, atsu itsinga akarhãrhã ri idzowe izũwã irhɛirhɛ ra atsũwã, na afɛn-Num ubɛn ivang.
3 Unuma nukpɔ aka ayoka akara ataar ra atenuma, unga anyã ipfu itser-Num ru irhi, iki igɔr unga igɛ, <<A Ukonerhiyu!>>
4 Unga atsu asunga ri iwei na arhusa agɛ, <<A Uteijee, awu use?>>
Ipfu itser-Num igɔr unga igɛ, <<Unum aka agũã ifɛn-Numngo nu iyiyikeyɛ ungo uku iyike atsũwã. Unga ayɛi ngge ru nyaku izũwã.
5 Udene anera icɛrɛ umbɔ azĩ Ujopa ayisuwa Usiman uwu ha umbɔ iki iyisa unga Ubitru.
6 Unggawɔ asei nggu Usiman uwuku utɔitser abvur ijuɛ, uwuruwi iyanga iki iwe ru ubang ukau ukugɔng.>>
7 Ivangyɛ ipfu itser-Num iyiki irherha arherhe nggu unga iki izĩngge, Ukonerhiyu ayisa agãrhãnga avaa, nu uner iwa uwuku udɔsu Unum ra abika atɔ̃ itsernga.
8 Unga aka amaa idɛyiwe umbɔ abina kishoo aka akorhe na adene umbɔ azĩmbɔ Ujopa.
9 Ra atenuma unum uvaa agãrhũ Ukonerhiyu awe ru uzɛ̃rhã umbɔ aka ayo ru utepa, Ubitru afũ ni itsi uvi abee ifɛn-Num.
10 Imerh ifɛr unga, unga abee igha ubin, bɔr umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ikorhu ubingha, unga anyã irhi.
11 Unga anyã afã aka atsuri, unga anyã ubina ru nyaka atorho ukoma atɛtɛi uku ucipuwa nu abĩ nggu angbokake anaa aka ayurhi.
12 Ru ake ubɛn ikpũ ijuɛ iyi adaka anaa iwu umɔ, nu iyiki ikaikai, íbvui nu ígwer nu anunu afafã.
13 Mɔcɛ unga agũ urhɛm uku ugɔr unga ugɛ, <<A Ubitru, uso, ungwãnu utãi.>>
14 Bɔr Ubitru agɛ, <<ĩ'ĩ Uteijee! Umum inasi ighamum ubin arhim use ukpurukpi uku usi isarkpɔ.>>
15 Unga abvui agũ urhɛm hã idevaa, uku ugɔr ugɛ, <<Ubinkpi Unum aka asare ukpɔ, niba ugɔrɔ ukpɔ ugɛ usi isarkpɔ.>>
16 Ifɛrhɛ iyɛrɛ ha ikorhe idiki itaar, nu kanying umbɔ unyangu atorha ha afũmbɔ ra afã.
17 Amɛn Ubitru ana awe ri icang agben irhi ha umbɔ aka adɛyiwe unga, aner ha Ukonerhiyu aka adene arhusa na adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ iya.
18 Umbɔ ayisa arhusa agɛ, <<Usiman uwuruwi umbɔ iki iyisa Ubitru asei umɔ?>>
19 Ubitru ana awe ri ifɛrhkɔ irhi ha, Ipfu-Num igɔr unga igɛ, <<Usiman, inera itaar iyɛ idɛ̃ɛ̃ ibeea ungo.

20 Nggee uso ucipa uzĩ ru umbɔ. Niba ucango izĩ nggu umbɔ, ubinkutsu awu umum idene umbɔ.>>
21 Ubitru acipa azĩ ru aner ha, agɔr umbɔ agɛ, <<Awu umum umbi aka abee. Awu use utsu umbi aba?>>
22 Aner ha agɛ, <<Umɛn idzeku Ukonerhiyu uteiya abi iwa. Arhiku uner na agũ iwei Unum, awuri imor ra asu abi Uyahuda kishoo. Usarkasar ipfu itser-Num itsu unga adena itser ugɛ ungo uba ri iyanga, unga awuri igigũa ubinkpi ungo iki irherhe.>>
23 Məcɛ Ubitru akũna umbɔ atsĩ, ayɛi umbɔ awu atsen ri iyanga.

Ubitru ri iya Ukonerhiyu

Unum untaar Ubitru azĩã nggu umbɔ, nu abika adɔsa abɔɔ aka adzeku Ujopa azĩ urhɔnga.
24 Unum unaa umbɔ atsĩmbɔ Ukaisariya. Ukonerhiyu aka afosi ibibambɔ ayisa abimbɔ kishoo nu awɛrhanga abi idzidzɛrhe.
25 Ubitru awuri itsĩ ri iya nukpi, Ukonerhiyu agbanga unga atararhu ra asunga, adzowe unga igɔng.
26 Bɔr Ubitru atsu unga asisok agɛ, <<Usisok! Umum iwu unera ukpekũ ru nyaka ungo.>>
27 Ubitru aka adɛ̃ɛ̃ arherhe nggu unga, atsĩ akpo anera arhɛrhɛ aka akɔng.
28 Unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ugɛ isi imɛ̃ngge uner Uyahudiya agbopi itsi use unga azĩ iyepa atsen abi Uyahuda. Bɔr Unum aka adɛyiwanga umum agɛ umum niba iyisumum unera igɛ asi isara, use asi itɛna.
29 Nggee ivangyɛ umbɔ aka adene ugɛ umum ĩba, umum isi ikpɛ̃mum. Icɛrɛ umum ibee irhusa awu use utsu umbi ayisa umum.>>
30 Ukonerhiyu agɛ, <<Inuma inaa iki itɔng ru nyaki ivang iyɛrɛ nu akara ataar aki urhɛɛ. Umum iwuri ifɛn-Num ri iyamum, kanying umum inyã unera aka adɛ̃ɛ̃ ra asumum atsim atorho aka aterha ake arhang.
31 Uner ha agɛ, <A Ukonerhiyu, Unum aka agũã ifɛn-Numngo na ayitunga ungo iki iyike atsũwã.
32 Udene itser ru Ujopa umbɔ ayisuwa Usiman, uwuruwi umbɔ iki iyisa Ubitru. Unga awu utsen ri iya Usiman, uwuku utɔ̃itser abvur ijuɛ uwuruwi iyanga iki iwe ru ubang ukau azɛ̃ akagɔng.>
33 Ngge itsu kanying umum idene umbɔ ayisa ungo, aze ungo uku uba. Icɛrɛ Umɛn abɛ ikɔng kishoo ra asu Unum, umɛn iwuri ikpeto ru ubɛn ubinkpi Uteijee aka atsuka ungo udɛyiwa umɛn.>>
34 Məcɛ Ubitru atirhi irherhuwe umbɔ arherhe agɛ, <<Idzidzɛrhe umum ihwɛng Unum asi itɛnga asu.
35 Bɔr ayɛi anera ra abĩã kishoo abika agũ iwei unga na akorhu ubinkpi uku urhika.
36 Umbi ahwɛngmbi itseryɛ Unum aka adene ra aner Uis-

rairha, agɛ Isarhe Iyiki Ize iyi ididɔɔr iba ru ubok Uyesu Ukiristo, unga aka awu Uteijee kishoo.

37 Umbi ahwɛngmbi ubinkpi uku ukorhe umaa abĩ Uyahudiya kishoo, utirhi ru Ugarhirhi ri ivangyɛ Uyohana aka idzowe isarhe iyi ubɔtisima.

38 Umbi ahwɛngmbi ubinkpi uku ukorhe Unum aka adzukuwe atsei na atsuke Ipfu Isarsatangge nu ijee ru Uyesu uwu Unazarat, unga aka azɛ̃rhã akorhi iyiki ize akerhuwe kishoo abirabɛ aka awe ru ijee Undenggũ, ubinkutsu Unum awu nggu unga.

39 <<Umɛn iwu ideka ru ubɛn ubinkpi unga aka akorhe ra abĩ abi Uyahuda, nu Urusharhima. Umbɔ afɛre unga ri inyinyapuwe unga ni igãrhãmau ucucii.

40 Bɔr Unum asoyika unga ra akpe ru unum ukpu untaar na atsu unga adzeka umbɔ anyã unga.

41 Asi iwea anera kishoo anyã unga, akpurha adzeka ra abirabɛ Unum aka asɛng umɛn iwu ideka, umɛn iki igha ni ihwa nggu unga aka asoka akpe.

42 Unga atsu umɛn idzowe isarhe ra anera ni idɛyiwe anera ugɛ, awu unga hã nuwi Unum aka asɛng unga awuri itsu uvau abi urhɛ na abika akpe.

43 Abika asɔm Arherhu-Num kishoo adzowukumbɔ ideka ri itsinga agɛ, ubɛn unera aka adzowuka imangmang ru unga awuri ikpoa itsũwe arhim ri itsoknga.>>

44 Ubitru awu ra arherhe nukpi, Ipfu Isarsatangge icipuwangge nu abirabɛ aka anu igosha arherhanga kishoo.

45 Abi usorhe abi Uyahuda abika adɔsa, abirabɛ aka aba nggu Ubitru, adzeidzeu umbɔ aka anyã atsen abi Uyahuda ayɛimbɔ izũwã Ipfu Isarsatangge.

46 Ubinkutsu umbɔ agũ umbɔ anu irherhi idũ iyikise na adzowe igɔng ru Unum.

Mɔcɛ Ubitru agɛ,

47 <<Unera awea unga aka ikɛn isorhuwe ubɔtisima nggu amɛ̃ ra anera abɛrɛ umbɔ aka ayɛi Ipfu Isarsatangge ru nyaka umɛn iki ikpo?>>

48 Nggee unga atsu umbɔ asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok Uyesu Ukiristo. Mɔcɛ umbɔ ashɔrhã unga ama asei nggu umbɔ inuma ukunjiir.

11

Ubitru adɛyiwe ikikorhanga
ri ididɔsa

1 Abi itser Uyesu na abika adɔsa ra abĩ abi Uyahudiya kishoo agũ ugɛ atsen abi Uyahuda ikɛi ayɛimbɔ Arherhu-Num.

2 Nggee Ubitru aka azĩ ufã Urusharhima, abi usorhe abi Uyahuda abi imangmang azɔka unga arherhe.

3 Na agɛ, <<Awu use utsu ungo uzĩ ru abika ashimbɔ ru usorhe ugha ubingha nggu umbɔ?>>

4 Məcɛ Ubitru atirha asəme umbə uku kpengkpeng ubinkpi uku ukorhe.

5 Unga agɛ, <<Umum iwu ru uteu Ujopa idɛ̃ɛ̃ ifɛn-Num, ni inyã irhi. Umum inyã ubina uku ucipuwa ru nyaka atorho ukoma uwuku ugəng aka adzeka afã nggu angbokake anaa ayurhi, aba ra anangkɛ umum iki iwe.

6 Umum iki ingbiki irhi umum inyã ijuɛ iyi adaka anaa nu ijuɛ arhum iyiki ibewe, nu iyiki ikaikai, nu anunu.

7 Məcɛ umum igũ urhɛm ukpəə uku ugər umum ugɛ, <A Ubitru, usisok ungwãnu utãi.>

8 <<Bər umum ĩgər ĩgɛ, <Ĩ'ĩ a Uteijee! Ubinkpi uku usi isarkpə use utɛnkpə unasi itsĩkpə ra angwĩmum.>

9 <<Məcɛ urhɛm hã udzeka afã urherhe idevaa, ugɛ, <Ubinkpi Unum aka asare niba ugərə ugɛ usi isarkpə.>

10 Akɛrɛ ha akorhe idiki itaar, na ashupa abin hã afũmbə ra afã ikɛi.

11 <<Ri ivang hã inera itaar umbə aka adene umbə adzeku Ukaisariya aba ru umum, adɛ̃ɛ̃ nu angwĩ iyakɛ umum iki iwe.

12 Ipfu-Num igər umum igɛ umum ĩdəsa umbə niba icicang umum izĩ nggu umbə. Angwɛ̃mɛn utə̃ĩ hã aka azĩ nggu umum, umɛn izĩ itsĩ ri iya utsak uwurɛ.

13 Unga adɛyiwa umɛn unga aka anyã ipfu itser-Num iki idɛ̃ɛ̃ ri iyanga, ni igər igɛ, <Udene umbə azĩ ayisuwa Usiman ru Ujopa uwuruwi umbə iki iyisa Ubitru.

14 Unga awuri iba asəma ungo isarheyɛ ungo nu iyango kishoo aki ikpo ififərh.>

15 <<Umum iki itirhi arherhe, Ipfu Isarsatangge icipuwa nu atsimbə ru nyaka ngge iki icipuwa nu atsimɛn ri inggbaashia.

16 Məcɛ umum iyita Arherhu Uteijee aka agər agɛ, <Uyohana akorhu ubətisima nggu amɛ̃, bər awuri isorhuwa umbi ubətisima nggu Ipfu Isarsatangge.>

17 Nggee Unum aba adzowe umbə izũwã uku kpengkpeng ubinkpi unga aka adzaa umɛn, iki iwe ru imangmang ru Uteijee Uyesu Ukiristo, umum igburh ungamə umum iki ikɛn Unum?>>

18 Umbə aka agũ rimi, umbə asi ikpombə ubinkpi umbə aka irherhe, umbə akpoi Unum agɛ, <<Ugũ uko atsen abi Uyahuda Unum akorhuka umbə utsĩndĩ idzidzipa nu ikpo urhɛ.>>

Abika adəsa ru Uantakiya

19 Uver uku utsu abika adəsa asita ri ifɛre Uistifanu abəə azĩ abĩ Ufinikiya, nu aki Usayifuru, nu uteu Uantakiya, adzowe isarhe Arherhu-Num ra abi Uyahuda ukpekũ.

20 Aner Usayifuru nu Usayirin abika adəsa azĩ Uantakiya adɛyiwe abi Uherhini, ikɛi arherha ha, adzowe umbə Isarhe Iyiki Ize iyi Uteijee Uyesu.

21 Ubok Uteijee uwu nggu umbə, anera arhɛrhɛ ikɛi awe

ru imangmang na adzipa awe abi Uteijee.

22 Isarhe ubinkpi uku ikorhe ru Uantakiya izĩ itsĩngge ra ato abika adɔsa aka awe ru Urusharhima, umbɔ adene Ubarnaba azĩã ru Uantakiya.

23 Unga aka azĩ atsĩ anyã imimutayɛ Unum aka ikorhuwe umbɔ, unga agɔm anggɔm na adɛyiwe umbɔ kishoo adɛ̃ɛ̃ aker nggu amɛnmbɔ ru Uteijee.

24 Ubarnaba awu uner uwuku uze, awu nggu Ipfu Isarsatangge nu imangmang, nu anera arhɛrhɛ aka aba atoma awu abi Uteijee.

25 Mɔcɛ Ubarnaba azĩ ibee Ushawurhu ru Utarsu.

26 Ivangyɛ unga aka anyã unga, unga akũna unga abanga Uantakiya. Amaa amɛka unying umbɔ Ubarnaba nggu Ushawurhu aki ikɔng nggu abika adɔsa amesuwe anera arhɛrhɛ. Awu ru Uantakiya umbɔ aka atirhi iyisa angwɛ̃ imesu Uyesu nggu itsok <<Abi Ukiristo.>>

27 Ri ivang hã abika asɔm Arherhu-Num abɔɔ aka adzeku Urusharhima aba Uantakiya.

28 Unera unying ru umbɔ, itsoka igburh Uagabu. Asok abera adɛ̃ɛ̃ na arherha arherhe ru ubok ijee Ipfu-Num. Agɛ ikpũ imerh niyɔ igɔigɔng iwuri itɛ̃rhã ru upfunga kishoo. Ikpũ imerh ha itsuifɛr ri ivangyɛ Ukarhaudiyu aka awu uyɛrhe.

29 Angwɛ̃ imesa ha, akɛki itsũwã nggu adɔkambɔ agɛ, umbɔ akɔng abin adene ake azĩ ayike abika adɔsa ru Uyahudiya, ubɛn unera ri ikernga.

30 Umbɔ akorhe rimi hã, adene izũwãmbɔ izĩ ra akakũmbɔ ru ubokmbɔ Ubarnaba nu Ushawurhu.

12

Idzeu Ubitru iyi igbigba ru ugborzĩ

1 Ivang ha niyɔ Uyɛrhe Uhiridu aka adzui abika adɔsa abɔɔ, abee idzowe umbɔ uver.

2 Unga atsu umbɔ afɛre Uyaku ungwɛ̃mbɔ Uyohana nggu ikon iyiki ider.

3 Unga aka anyã agɛ abi Uyahuda agũibɛn ubinkpi unga aka akorhe, unga adzur Ubitru ikɛi. Akɛrɛ akorhe ri ivang Irhowa Uborodi ukpuku Usheru Uguga.

4 Umbɔ aka adzur unga amaa, unga atsuke unga ru ugborzĩ, nu ubok abi iwa usɔka nu utɔ̃ĩ umbɔ adzɛu unga inera inaa inaa. Uhiridu akaifɛrhkɔ ikũna unga azĩ ra asu anera umbɔ atsu uvaunga, Irhowa Iyiki Igar Utɔng ha iba imaangge.

5 Nggee Ubitru aka awe ru ugborzĩ, abika adɔsa atsu amɛnmbɔ ifɛne-Num ru unga.

6 Ru untsua ha Uhiridu aka akaifɛrhkɔ agɛ ukpe uba usarkpɔ unga awuri ikũ Ubitru akũ aba avarhuwe arherhanga. Unga anu ra ateu abi iwa avaa, abope nggu inyãwã ivaa, nu abika adzɛu ugborzĩ, ikɛi abɔɔ adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã adzɛu.

7 Kanying ipfu itser Uteijee akapɛng, irhirhang

irhange ugbora. Ipfu itser-Num ikwɛr Ubitru ri igbɔmnga izita unga. Igɔr igɛ, <<Usisok, ifetem! >> Inyãwã hã igarhungge ra abok Ubitru.

8 Mɔcɛ ipfu itser-Num igɔr unga igɛ, <<Utsim atorhango, nu utsu abadakngo.>> Ubitru akorhe rimi hã. Ipfu itser-Num igɔr unga igɛ, <<Utama atorhango udɔsa umum.>>

9 Ubitru adɔsa unga adzek ru ugborzĩ, asi ihwɛngnga ugɛ ubinkpi ipfu itser-Num hã iki ini ikorhe uwu idzidzɛrhe, unga akaifɛrhkɔ ugɛ unga anyã irhi.

10 Umbɔ aka atɔng abi idzɛu abi inggbaashia nu abi uvaa aba ra angwĩ ufɔm utepa aka awu nggu angwĩ ubã azɔu. Angwĩ ubã atsuri nibikake, nu umbɔ adzek ra ake. Umbɔ aka azɛ̃rhã nú ider utsĩndĩã unying, kanying ipfu itser-Num hã igwirngge ri inyĩnyã Ubitru.

11 Mɔcɛ Ubitru aka atsĩ ra amɛnnga, na agɛ, <<Icɛrɛ umum iki ihwɛng idzidzɛrhe ugɛ, Uteijee unga adene ipfu itsernga ngge ifɔrh umum ru ubok Uhiridu, ikɛi nu kishoo iyiki ibeweyɛ anggbaashi abi Uyahuda aka abee ikorhuwa umum.>>

12 Ivangyɛ Ubitru aka ahwɛng akɛrɛ ha, unga azĩã ri iya Umaryamu uyisa Uyohana umbɔ iki iyisa Umarku, ra anangkɛ anera aka akɔng arhɛrhɛ anu ifɛn-Num.

13 Ubitru aka akwɛr angwĩ ufɔm ha, una igãrhã agburh Uroda asok aba irhi awu ungaa nuwi.

14 Unga aka ahwɛng urhɛm Ubitru, anggɔm anyaike unga asi itsurunga ananga unga abvui atĩ atsĩ ri iya adɛyiwe umbɔ agɛ, <<Ubitru uwɔ adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ udzepurhe rɔ!>>

15 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Ungo uku uzhɔma!>> Unga ana agɔr ugɛ awu Ubitru. Umbɔ agɛ, <<Awu ufang awu ipfu itsernga.>>

16 Bɔr Ubitru akpurha adɛ̃ɛ̃ ikwɛr angwĩ iya, umbɔ aka atsuri angwĩ ubã hã na anyã unga, umbɔ adzeidzeu.

17 Ubitru akorhuwe umbɔ utsara nggu uboknga umbɔ anu utata, na adɛyiwe umbɔ ikikorhe Uteijee aka akũna unga adzek ru ugborzĩ. Unga agɛ, <<Àka adɛyiwe Uyaku nu abika adɔsa abɔɔ abin hã.>> Unga agɔr rimi mɔcɛ unga adzek azĩã anang akɔɔ.

18 Ru unkpeka, idzidzuna isi iwengge ukunjiir ra abi iwa ri ifɛrhɛ ha iki ikorhe nggu Ubitru.

19 Uhiridu aka abeea unga asi ikpoa, unga arhusa abi idzɛu ha ubinkpi uku ukorhe nggu Ubitru, na atsu umbɔ afɛre umbɔ.

Akpe Uhiridu

Mɔcɛ Uhiridu adzeka abĩ Uyahudiya azĩã Ukaisariya aseisa umɔ kata.

20 Uhiridu awe ri ifuw nggu aner Utaya nu abi Usidon, umbɔ asok aba akɔng ananga unying abee irherha arherhe nggu unga. Na akpo ibibema ru Ubirhatu, unggbaashi abi itser ri iya uyɛrhe, umbɔ azĩmbɔ ru uyɛrhe Uhiridu abee isei uku utɔɔ, ubinkutsu

umbɔ atsu amɛnmbɔ nú abĩ iyɛrha ha na akpo ubingha.

21 Unumkpi umbɔ aka ungwɛ̃ Uhiridu atsim atorhi iyɛrhanga, asei nu utarh iyɛrhe arherhe arherhe nggu anera.

22 Ikikɔnga iki igũ urhɛmnga, umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Heee! Urhɛm unum nukpi usi iwekpɔ urhɛm unera.>>

23 Kanying, ipfu itser Uteijee ikwɛr unga ubinkutsu unga asi idzowuka igɔng ru Unum, adzudzi agha unga, utsɛku unga aka akpe.

24 Bɔr Arherhu-Num akpurha adɛ̃ɛ̃ ititoma na atɛ̃rhã.

25 Ivangyɛ umbɔ Ubarnaba nu Ushawurhu aka amaa itsermbɔ, umbɔ abvui aba ru Urusharhima, umbɔ akũ nggu Uyohana uwuruwi umbɔ iki iyisa Umarku.

13

Idene usoi Ubarnaba nu Ushawurhu

1 Ra abika adɔsa ru Uantakiya umɔ abika asɔm Arherhu-Num abɔɔ nu abika amesuwe awu umɔ, Ubarnaba nu Usimiyon uwuruwi umbɔ iki iyisa Uwuku Ufĩrhã, nu Urhushiyu aka adzeku Usayirin nu Umanayen uwuruwi aka awu uwɛrhɛ uyɛrhe Uhiridu udzur ri ingwɛ̃nci, nu ikɛi Ushawurhu.

2 Umbɔ aka anu idzowe igɔng Uteijee na akpem igha ubin, Ipfu Isarsatangge ha igɔr umbɔ igɛ, <<Àka asɛnga umum Ubarnaba, nu Ushawurhu, umbɔ awu abi itseryɛ umum iki iyisa umbɔ aka itɔ̃.>>

3 Umbɔ aka akpem igha ubin na afɛn-Num amaa, umbɔ atsorhuwe abok nu umbɔ na adene umbɔ azĩmbɔ.

Ru Usayifuru

4 Ipfu Isarsatangge idene Uburhu nu Ubarnaba, umbɔ azĩmbɔ Usarhukiya, umɔ umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ Usayifuru.

5 Ivangyɛ umbɔ aka azĩ atsĩ Usarhami, umbɔ adzowe isarhe Arherhu-Num ra abã ifɛn-Num aki abi Uyahuda. Uyohana, umbɔ iki iyisa Umarku, awu nggu umbɔ anu iyike umbɔ ri itser.

6 Umbɔ aka azɛ̃rhã amaa umpfũwã hã kishoo aba atsĩ Upafo, umɔ umbɔ aka agbopu utsa Uyahudiya uwɔɔ uner igoka uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ itsoka igburh Ubar-Joshuwa,

7 uwuruwi aka awu nggu ugomna Usarjiyu Uburhu, unga awu uner itsoi. Ugomna ayisu Ubarnaba nu Ushawurhu abee igũ Arherhu-Num.

8 Bɔr uner igoka ha Uarhima, itsoknga rikɔ ri idũ abi Uherhini, awe ri igamtsa nggu Ushawurhu nu Ubarnaba, abee ikɛn ugomna utsur unga adzowuka imangmang.

9 Mɔcɛ Ushawurhu, uwu umbɔ iki iyisa Uburhu, awu nggu Ipfu Isarsatangge, atsu asunga arhi Uarhima,

10 na agɛ, <<Ungo uwu ungwɛ̃ Undenggũ unggamtsak kishoo abin akika aze. Ungo uwu nggu ikpũ igbɛrangwĩ iyiki ibewe

ukpekũ. Ungo udɛ̃ɛ̃ idzipu atsĩndĩ idzidzɛrhe uwu Uteijee umgbɔ uwu igbɛrangwĩ!

11 Icɛrɛ ubok Uteijee uwe ri igamtsa nggu ungo. Ungo uwuri iwu uner itapa, ungo usi ínyãɔ irhirhang ishaa unum ri ivanga.>>

Kanying ibur nu uzĩ utsirkpɔ unga, unga anu ibibărhã, abee uwuruwi aka ikpɔm ubok adarh unga.

12 Ivangyɛ ugomna aka anyã abinkɛ aka akorhe, unga adzowuka imangmang, ubinkutsu unga adzeidzeu akarhărhã ri imesa ri itsi Uteijee.

Ru Uantakiya aki Upisidiya

13 Uburhu nu awɛrhu uzɛ̃rhãnga atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ asoku Upafo azĩmbɔ Uperga ru abĩ Upamfirhiya, anangkɛ Uyohana Umarku aka abɔre umbɔ na abvui azĩã Urusharhima.

14 Asoku Uperga azĩmbɔ Uantakiya ru abĩ Upisidiya. Ru unum ukpuku uwoshambɔ atsĩ ru ubã ifɛn-Num asei.

15 Umbɔ aka amaa ivarhe ubvur Íkpem Umusa nu abvur abika asɔm Arherhu-Num, anggbaashi ubã ifɛn-Num hã adene itser ru umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umbi aba awembi ri irhɛm iyiki ifififtayɛ umbi aka idzowe anera, umbi ama arherhe.>>

16 Uburhu aka abera adɛ̃ɛ̃, aberu uboknga na atirha arherhe agɛ, <<Umbi abimɛn abi Uisrairha, nu atsen abi Uyahuda nu abi iwei Unum, àka akpeto ru umum!

17 Unum uwu aner Uisrairha unga asɛng atokamɛn, aberuwe umbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka awu ra abĩ Umasar, unga akũna umbɔ adzek umɔ nggu ijee iyiki igɔng.

18 Abima nggu umbɔ imɛka isɔka inaa ra arhum.

19 Unga aka amaa ivur abĩã utɔɔva ru Ukan'ana na adzowe ukam abĩmbɔ ra aner Uisrairha.

20 Akɛrɛ ha ayoke imɛka anaka anaa ni isɔka itõõ (450).

<<Akɛrɛ ha aka amaa, Unum aberuwe abɔɔ ru umbɔ awe abika atsu uvau utsɛku ivang uner uwuku usɔm Arherhu-Num Usamairha.

21 Mɔcɛ aner Uisrairha abee umbɔ atsime umbɔ uyɛrhe, Unum atsũwe Ushawurhu ungwɛ̃ Ukish, uner unang Ubanjami, uwuruwi aka awu uyɛrhe imɛka isɔka inaa.

22 Umbɔ aka atsũwe Ushawurhu, Unum atsime Udauda awu uyɛrhambɔ. Arherhu-Num ri itsi Udauda agɔr agɛ, <Umum ikpo Udauda ungwɛ̃ Ujesse, awu uner ikɔkmum, unga awuri ikorha abina kishoo aki amɛnmum.>

23 <<Awe ru unang utsak uwurɛ Unum aka akowe abi Uisrairha uwuku ufufɔrh, Uyesu, ru nyaka unga aka abemuwe.

24 Ivangyɛ Uyesu aka aba Uyohana aka adzowuka abi Uisrairha kishoo isarhe idzidzipa nu isorhu ubɔtisima.

25 Ivangyɛ itser Uyohana iki iyo imimaa, unga agɛ, <Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum iwu ungamɔ? Umum isi iwemum unga hã. Ĩ'ĩ.

Bər uwɔɔ ruwɔ aka iba ru undzingmum, uwuruwi arhi abadaknga umum isi ímɛ̃mum igarhuwe ake.>

26 <<Umbi abimɛn, anang Uibrahim, nu atsen abi Uyahuda nu abi iwei Unum ru umbi, awu ru umɛn umbɔ aka adene arherhe ififərh akɛrɛ.
27 Aner Urusharhima nu ayɛrhambɔ, umbɔ asi ihwɛngmbɔ ugɛ unga awu Uner Uwuku Ufərh ha. Umbɔ ikɛi asi ihwɛngmbɔ arherhe abika asɔm Arherhu-Num umbɔ iki ivarhe ubɛn unum ukpuku uwosha. Bər umbɔ atsu arherhe abika asɔm Arherhu-Num atsuafɛr, ri itsu uvau akpe ru Uyesu.
28 Umbɔ aka asi ikpombɔ uvau uwuku ufɛr unga, rimi hã umbɔ ngipu Ubirhatu umbɔ afɛre unga.
29 Ikikorhambɔ iki itsuifɛr kishoo ubinkpi umbɔ aka atsɛng ri itsinga, umbɔ acipuwe unga nu igãrhãmau ucucii, adzake unga ru ughwee utarh.
30 Bər Unum asoyika unga ra akpe ha.
31 Inuma irhɛirhɛ unga aka adzeyiwa ra abirabɛ aka adzeku Ugarhirhi adɔsa unga azĩ Urusharhima. Abirabɛ icɛrɛ umbɔ awu idekanga ra anera.
32 <<Umɛn idɛyiwa umbi Isarhe Iyiki Ize. Ubinkpi Unum aka abemuwe atokamɛn,
33 unga aka atsu ake atsuafɛr ru umɛn, angwɛ̃mbɔ, ri isoyiwe Uyesu ra akpe. Ru nyaka ngge iki itsɛng ru ubom ukpu uvaa ru Ubvur Abom igɛ,

<< <Ungo uwu ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iki iwu Utɛngo.>*

34 Idzidzɛrhe Unum aka asoyiwe unga ra akpe ha utsur unga avɔ̃ɔ̃, arherhe ri írhɛm iyɛrɛ agɛ,

<< <Umum iwuri idzaamum umbi usarkasar ídorh iyi idzidzɛrhe umum iki ibemuwe Udauda.>†

35 Nggee unga agɔr ru ubom ukpɔɔ agɛ,

<< <Ungo usi íneke Usarkasarngo avɔ̃ɔ̃.>‡

36 <<Udauda aka amaa itseryɛ Unum aka adzowe unga ri ivangnga. Mɔcɛ unga akpea, umbɔ adzake unga nggu atokanga, iyornga ivɔ̃ngge.
37 Bər uwuruwi Unum aka asoyiwe unga ra akpe asi ivɔ̃ɔ̃.
38 <<Umbi abimɛn, àka akpeto! Umɛn iwu nggimi ni idũwũwa umbi ugɛ atsũwe arhimmbi iwu ru ubok Uyesu.
39 Ru ubokngа kishoo uwuruwi aka awe ru imangmang, umbɔ aka atsũwũkumbɔ arhimnga, akirakɛ Íkpem Umusa iki isi idɛ̃ɛ̃ itsũwũkũngge.
40 Àka angwɛ̃dzɛn utsur abin hã abvur abika asɔm Arherhu-Num aka arherhe akorhuke ru umbi. Agɔr agɛ,
41 << <Àka anyã, umbi abika ayɛi itser Unum!
Àka adzeidzeu na akpe,

* **13:33** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **13:34** Àka anyã ikɛi: Uish 55.3. ‡ **13:35** Àka anyã ikɛi: Amb 16.10.

umum iwuri ikorhu ubin ukpɔɔ ri inummbi,
ukpurukpi umbi asi ídzowukumbi imangmang,
ru unerwi aka idɛyiwa umbi.> §>>

42 Uburhu nu Ubarnaba aka azɛ̃rhã awuri idzidzek ru ubã ifɛn-Num hã, anera ashɔ̃rhã umbɔ ama aba arherhe arherhe ra abin hã ikɛi unum ukpuku uwosha iki iba.

43 Ivangyɛ umbɔ aka asoyiwe anera, abi Uyahuda arhɛrhɛ nu atsen abi Uyahuda aka adzipa atsĩ agbeyi abi Uyahuda adɔsu Uburhu nu Ubarnaba, nu umbɔ ikivarhambɔ adzowe umbɔ itsũwã umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri imimutu Unum.

44 Unum ukpuku uwosha ukpɔɔ uku ukɔru uba irhɛɛ anera ru utepa idzek ikɔng inũ igosha Arherhu Uteijee.

45 Ivangyɛ abi Uyahuda aka anyã ikikɔng anera irhɛirhɛ, umbɔ agũ unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã, umbɔ adzuse igbɛrangwĩ nu ubinkpi Uburhu aka arherhe umbɔ atsĩmbɔ irhena unga.

46 Mɔcɛ Uburhu nu Ubarnaba asi igũmbɔ iwei, agɔr agɛ, <<Umbi abi Uyahuda imɛ̃ɛ̃ngge umɛn itirhi isarhe Arherhu-Num nggu umbi. Bɔr umbi aka akpɛ̃mbi na anyanga atsimbi asi imɛ̃mbi ikpo urhɛ uwu ugbagbaa, umɛn izĩ ra atsen abi Uyahuda.

47 Ubinkutsu ubin hã nukpɔ Uteijee aka atsuka umɛn agɛ,

<< <Umum iki isɛng ungo uwu irhirhang ra atsen abi Uyahuda,
ugɛ umbi awuri ikũ ififɔrh azĩ atsĩ ri imimashu upfung.>*>>

48 Ivangyɛ atsen abi Uyahuda aka agũ rimi, umbɔ agɔm anggɔm na akpoi Arherhu Uteijee, abirabɛ umbɔ aka asɛng umbɔ aka ikpo urhɛ uwu ugbagbaa adzowe imangmang.

49 Arherhu Uteijee atɛ̃rhã amaake abĩã kishoo.

50 Bɔr abi Uyahuda azɔka akatsɛrh abɔɔ abi iwei Unum abirabɛ umbɔ iki isaka adzowe umbɔ igɔng na abika agɔng abɔɔ ru utepa. Asoyikumbɔ uver ru umbɔ Uburhu nu Ubarnaba, awayiwe umbɔ ru abĩmbɔ.

51 Nggee umbɔ awashuwe uzurhu adakmbɔ umgbɔ uwu utsar ikpikpɛ̃ɛ̃ ra atsi abi utepa, na azĩmbɔ Uikoniya.

52 Nu angwɛ̃ imesa agɔm akarhãrhã, awu nggu Ipfu Isarsatangge.

14

Uburhu nu Ubarnaba ru Uikoniya

1 Ubina unying uku ukorhe ru Uikoniya. Uburhu nu Ubarnaba aka atsĩ ru ubã ifɛn-Num abi Uyahuda. Adzowe isarhe nggu ijee ru nggaa ikikɔng anera abi Uyahuda nu Atsen abi Uyahuda awe ru imangmang.

2 Bɔr abi Uyahuda abirabɛ aka akpɛ̃ iwe ru imangmang

§ **13:41** Àka anyã ikɛi: Uha 1.5. * **13:47** Àka anyã ikɛi: Uish 49.6.

asoyiwe amɛn atsen abi Uyahuda adakuwe amɛnmbɔ nggu umbɔ Uburhu nu Ubarnaba.

3 Bɔr abi itser Uyesu asei adãrhã umɔ, adzowe isarhe ri ikeramɛn imimuta ru Uteijee. Nu unga abemunga isarhambɔ ri idzowe umbɔ ijee umbɔ akorha abin idzeu nu abin igbigba.

4 Abi uteu ha agau agbɛra avaa, abɔɔ adɔsu undzing abi Uyahuda, abɔɔ adɔsu undzing abi itser Uyesu.

5 Mɔcɛ atsen abi Uyahuda nu abi Uyahuda atoma nggu anggbaashimbɔ abee idzowe abi itser Uyesu uver na atange umbɔ atarh.

6 Ivangyɛ abi itser Uyesu aka agũ rimi, umbɔ atĩ azĩmbɔ iteu Urhistira nu Udarbe ru Urhikoniya nu ikãwãngge.

7 Umɔ umbɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ idzowe Isarhe Iyiki Ize.

Uburhu nu Ubarnaba ru Urhistira nu Udarbe

8 Ru Urhistira unera nuwɔ awu ukatarhu, amar unga ukatarhu anasi izɛ̃rhũnga uzɛ̃rhã.

9 Unga agũshu isarhe Uburhu. Uburhu atsu asu nu unga, anyã imangmangnga imɛ̃ngge umbɔ akerhuwe unga,

10 na atsarhi irhaknga agɛ, <<Usisok udɛ̃ɛ̃ nu adaknga! >> Ukatarhu ha ater isha atirhunga uzɛ̃rhã.

11 Ivangyɛ ikikɔnga iki inyã ubinkpi Uburhu aka akorhe, umbɔ atsarhi irhakmbɔ ivanga unying arherhe ri idũ Urhikoniya agɛ, <<Anum acipuwambɔ ru umɛn ru asaka anera!>>

12 Umbɔ atar itsok Ubarnaba agɛ Uzeyu, Uburhu umbɔ atare unga agburh Uherme, ubinkutsu unga awu uyɛrhe arherha ha.

13 Uwuku udzowe idɛm-Zeyu, uwuruwi ugbor ishiyanga uku uwu ra awiya ukhapa ru utepa, akũ ínak iyiki itsak nu ífur akũ aba ra angwĩ utepa ubinkutsu unga nu anera arhɛrhɛ abee idzowe idɛm ru abi itser Uyesu.

14 Bɔr abi itser Uyesu Ubarnaba nu Uburhu aka agũ rimi, amɛnmbɔ aghong umbɔ avapuwe atorhambɔ na atĩ atsĩ ri ikikɔnga, atsarhi irhakmbɔ atsu ivum agɛ,

15 <<Umbi anera, awu use utsu umbi akorhe rimi hã? Umɛn ikpurhi iwu anera, ru nyaka umbi. Umɛn ikũ Isarhe Iyiki Ize ikũwã umbi, idɛyiwa umbi idzidzipa ra abin aka atãrhã akɛrɛ na awe abi Unum uwu urhɛ, uwuruwi aka amuna afã nu abĩ, nu akau akagɔng, nu kishoo abinkɛ aka awe ra ake.

16 Ivang iyi isha, unga aneke abĩã kishoo azɛ̃rhã ru udĩkpi umbɔ aka abee.

17 Bɔr unga asi inekuka idɛyiwe ugɛ unga awu umɔ ri ikorhe abin aka aze ra anera. Unga acorhuwa umɛn ri idzaa inai ra afã nu abingha, adzaa umbi ubingha umbi agha, na atsu umbi agɔm anggɔm ra amɛnmbi.>>

18 Uko nggu arherha akɛrɛ umbɔ agũ uver kata na akɛn anera abɛrɛ ikorhuwe umbɔ idɛm.

19 Məcɛ abi Uyahuda abəə adzeku Uantakiya nu Uikoniya aba adzipa amɛn ikikɔnga. Umbə atang atarh nu Uburhu na adərhã unga azĩmbə ru undzing utepa, akaifɛrhkɔ agɛ unga aka akpea.

20 Bər angwɛ̃ imesa aka akɔng akan adziira unga, unga asoka na azɛ̃rhã atsĩã ru utepa. Unum uvaa unga nu Ubarnaba azĩmbə Udarbe.

Ibvui iba Uantakiya aki Usuriya

21 Umbə adzowe Isarhe Iyiki Ize ru utepa na akpo angwɛ̃ imesa arhɛrhɛ. Məcɛ umbə abvui azĩmbə Urhistira, nu Uikoniya nu Uantakiya aki Upisidiya,

22 afituwe angwɛ̃ imesa ha umbə adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbə hã. Agər agɛ, <<Awu ufang umɛn iki ihwa uver urhɛrhɛ ni idərhi ikpo itsĩ Iyɛrhe Unum.>>

23 Uburhu nu Ubarnaba asɛnge umbə akakũ ukpui abika adəsa, nggu ikpem igha ubin nu ifɛn-Num umbə aka ayɛruwe umbə ru Uteijee, uwuruwi umbə aka awe ri imangmang ru unga.

24 Amaa uzɛ̃rhã adəsa udika abĩ Upisidiya, aba atsĩ abĩ Upamfirhiya,

25 umbə aka adũwã Arherhu-Num ru Uperga, məcɛ umbə azĩmbə Uatarhiya.

26 Adzeku Uatarhiya atsĩ ukhukhəə amɛ̃ abvui azĩmbə Uantakiya, anangkɛ umbə aka abee iwembə imimutu Unum ri itseryɛ umbə aka atə̃ amaa.

27 Umbə aka azĩ atsĩ Uantakiya, umbə akɔng abika adəsa asəme kishoo ubinkpi Unum aka akorhe ru ubokmbə nu amɛnkɛ umbə aka atsuruwe utsĩndĩ imangmang ra atsen abi Uyahuda igambə.

28 Umbə asei adermbə ru nggəə ha nggu angwɛ̃ imesa.

15

Abi udzepurhe Urusharhima

1 Aner abəə adzeku Uyahudiya aba ru Uantakiya anu imesuwe abika adəsa agɛ, <<Umbə aba asi isorhuwąmbə umbi usorhe ru nyaki Íkpem Umusa iki iwe, umbi asi íkpombi ififərh.>>

2 Awu uning akarhãrhã umbə Uburhu nu Ubarnaba aka akorhe nggu aner ha ra arherhe akɛrɛ. Nggee umbə asɛng umbə Uburhu nu Ubarnaba nu abəə umbə azĩ Urusharhima ra abi itser Uyesu nu akakũ abika adəsa ri itsi arherhe ha.

3 Abika adəsa ha azĩ adene umbə azĩmbə, na adəsa udika abĩ Ufinikiya nu aki Usamariya, umbə asəm arherhe atsen abi Uyahuda aka adzipa azĩ ru Unum. Arherha akɛrɛ atsu abika adəsa kishoo agəm anggəm akarhãrhã.

4 Ivangyɛ umbə aka azĩ atsĩ Urusharhima, abika adəsa nu abi itser Uyesu nu akakũ ayɛi umbə, Uburhu nu Ubarnaba asəme umbə kishoo ubinkpi Unum aka akorhe ra abokmbə.

5 Bər abika adəsa abəə abika awu ru ugbɛr uwu abi Ufarisi asok adɛ̃ɛ̃ na agɛ, <<Awu ufang abi

imangmang ra atsen umbɔ asorhuwe umbɔ usorhe na adɔsi Íkpem Umusa.>>

6 Abi itser Uyesu na akakũ akɔng arherha arherhe ri itsi arherhe ha.
7 Umbɔ aka amaa uning akarhãrhã, mɔcɛ Ubitru asok adɛ̃ɛ̃ na agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umbi ahwɛngmbi rimɔ̃ɔ̃ Unum asɛng umum ru umbi agɛ atsen abi Uyahuda agũ Isarhe Iyiki Ize ru ubokmum na awe ru imangmang.

8 Unum aka ahwɛng amɛn anera, adeyiwa agɛ unga aka ayɛisa umbɔ ri idzowe umbɔ Ipfu Isarsatangge ru nyaka unga aka adzaa umɛn.

9 Unga asi iyotunga ugɛ umɛn iwiwemɛn nggu umbɔ unga asaruka amɛnmbɔ ri imangmangmbɔ.

10 Nggee, awu use utsu umbi anu iviru Unum ri itsorhuwe abin aka amor ru atsi angwɛ̃ imesa abɛrɛ umɛn nu atesmɛn iki isi idɛ̃ɛ̃ itsãmɛn?
11 Ĩ'ĩ! Umɛn ihwɛng ugɛ awu imimuta Uteijee Uyesu ngge inu ifɔrha umɛn, ru nyaka ngge iki ifɔrhe umbɔ.>>

12 Kishoo ikikɔng anera inũ ukutata na akpeto ru Ubarnaba nu Uburhu umbɔ aka asɔme umbɔ abin idzeu nu igbigbayɛ Unum aka akorhuwe atsen abi Uyahuda ru ubokmbɔ.
13 Ivangyɛ umbɔ aka amaa arherhe ha, Uyaku agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, aka akpeto ru umum.
14 Usiman asɔma umɛn ikikorhu Unum unga aka atirha asɛng abɔɔ ra atsen abi Uyahuda umbɔ awu abinga.
15 Akɛrɛ ha awu uku kpengkpeng nggu arherhe abika asɔm Arherhu-Num. Umbɔ aka atsɛng agɛ,
16 << <Akɛrɛ ha aka imaa
umum ibvui ĩbamum
iba idzin utsurha
Udauda uku ugba.
Umum ibvui iberukũ igbig-
bangge,
umum ibvui itarukũ.
17 Nggee anera abika abɔr aka
ibeea umum Uteijee,
nu kishoo atsen abi
Uyahuda umum iki
isɛng umbɔ awu abi-
mum.>
Awu Uteijee uwuku uko-
rha abin hã arherhe
arherhe akɛrɛ.
18 Ahwɛngmbɔ akɛrɛ ha
ishaisha.
19 <<Nggee, aba awu inyĩnyãmum, isi imɛ̃ngge umɛn ipare atsen abi Uyahuda abika adzipa aba udiku Unum.
20 Bɔr umɛn itsɛnge umbɔ ubvur isɔme umbɔ niba aghambɔ ubinkpi umbɔ aka ayɛruwe ru ugberhe, use itoma-dak, nu atãi ijuɛyɛ umbɔ aka ashĩrhũwe urhɔka, use atãi adzirh.
21 Ubinkutsu aka avarhukumbɔ Íkpem Umusa ru ubɛn utepa ishaisha, na avarhumbɔ ra abã ifɛn-Nummbɔ ubɛn unum ukpuku uwosha.>>

Ubvur akakũ uzĩ ru atsen abika adzipa

22 Mɔcɛ abi itser Uyesu nggu akakũ nu kishoo abika adɔsa, anyã azea umbɔ asɛng anera ra adɔkambɔ adene

umbɔ azĩ Uantakiya nggu Uburhu nu Ubarnaba. Umbɔ asɛng Uyahuda uwu umbɔ iki iyisa Ubarsabba, nu Usirha, ikivarhambɔ aka awu anggbaashi ra abika adɔsa.

23 Nggu umbɔ adene ubvur uwurɛ uwu utsɛng ugɛ,

Abi itser Uyesu nu akakũ abika adɔsa, angwɛ̃mbi,

Uzĩ ra abika adɔsa atsen abi Uyahuda ru Uantakiya, ra abĩ Usuriya nu aki Ukirhikiya,

Ighwe.

24 Umɛn igũ abɔɔ adzeku umɛn asoyiwa amɛnmbi nggu arherhambɔ, adzunuwa umbi nggu ubinkpi umbɔ iki irherhe, asi iwea umɛn idene umbɔ.

25 Nggee umɛn iki ibema ni inyã azea umɛn isɛng abɔɔ idene umbɔ aba ru umbi nggu awɛrhamɛn umbɔ Ubarnaba nggu Uburhu,

26 abirabɛ aka adzowe urhɛmbɔ ri itsok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ha.

27 Nggee umɛn idene umbɔ Uyahuda nggu Usirha aba ru umbi asɔma umbi abin hã ra angwĩmbɔ umɛn iki itsɛng.

28 Ipfu Isarsatangge nu umɛn inyã azea umɛn niba itsukamɛn umbi imoryɛ iki inangngge umbi, umɛn ikpurhi isɔma umbi abinkɛ aka awu ufang.

29 Umbi niba aghambi ubinkpi umbɔ aka ayɛruwe nu agberhe, use atãi ijuɛyɛ umbɔ aka ashĩrhũwe urhɔka, use itãi adzirh, use itomadak. Umbi aba atsammbi atsimbi ra abin akɛrɛ, umbi akorhe iyiki ize nukpɔ.

Aka azĩ uku utɔɔ.

30 Umbɔ adene umbɔ itser ha abvui azĩmbɔ Uantakiya, anangkɛ umbɔ aka akɔng abika adɔsa adzowe umbɔ ubvur ha.

31 Ivangyɛ anera aka avarhu ubvur ha, umbɔ agɔm anggɔm nggu itɛnamɛn nu arherhe ififitayɛ umbɔ aka avarhe.

32 Uyahuda nu Usirha, umbɔ awu abika asɔm Arherhu-Num, arherha arherhe ififita na afituwe abika adɔsa nggu irhɛm arherhe.

33 Umbɔ aka amaa ivang iyɔɔ umɔ, umbɔ adene abika adɔsa azĩ nggu igũibɛn iyi ididɔɔr ra abirabɛ aka adene umbɔ.*

35 Uburhu nu Ubarnaba asei adãrhũmbɔ ivang ru Uantakiya nu aner abɔɔ arhɛrhɛ aka amesuwe na adzowe isarhe Arherhu Uteijee.

Igigau Uburhu nu Ubarnaba

36 Ivanga ukunjiir iki itɔng Uburhu agɔr Ubarnaba agɛ, <<Uba umɛn izĩmɛn ubɛn iteuyɛ umɛn iki idzowe isarhe Arherhu Uteijee izĩ iyepa angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ni inyãni ubinkpi umbɔ iki ikorhe.>>

37 Ubarnaba abee ikũ nggu Uyohana, umbɔ iki iyisa Umarku, umbɔ azĩ urhɔnga.

38 Bɔr Uburhu asi ikaifɛrhkɔ ugɛ izengge umbɔ

* **15:33** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 34 *bɔr Usirha abee idɛ̃ɛ̃ umɔ.*

akũna unga, ubinkutsu, unga asi idɛ̃ɛ̃nga nggu umbɔ ri itser ru Upamfirhiya.

39 Uning igigau utsotsoramgbɔ, utsu umbɔ agaumbɔ. Ubarnaba akũ Umarku umbɔ atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩmbɔ Usayifuru.

40 Bɔr Uburhu asɛng Usirha umbɔ azĩmbɔ, abika adɔsa afɛne umbɔ Uteijee unga atsu imimutanga idzɛu umbɔ.

41 Unga adɔsa udika abĩ Usuriya nu aki Ukirhikiya, afita abika adɔsa.

16

Utimoti agbopu Uburhu nu Usirha

1 Uburhu agbaashia aba Udarbe mɔcɛ na azĩ uteu Urhistira, anangkɛ ungwɛ̃ imesa uwɔɔ itsoka igburh Utimoti. Uyanga awu una Uyahudiya uwuku ududɔsa, bɔr utɛnga awu utsa Uherhini.

2 Abika adɔsa ru Urhistira nu Uikoniya arherhi iyiki ize ri itsinga.

3 Uburhu abee ikũ unga azĩ uzɛ̃rhã, nggee unga atsu umbɔ asorhuwe unga usorhe, ubinkutsu abi Uyahuda abi anang hã kishoo ahwɛngmbɔ utɛ Utimoti awu utsa Uherhini.

4 Umbɔ aka azɛ̃rhã atsĩrhĩ iteu, anu idɛyiwe anera abinkɛ abi itser Uyesu nu akakũ ru Urusharhima, adɛyiwe abika adɔsa, adɔsa ake.

5 Ngge itsu abika adɔsa atoma awu akerketambɔ ri imangmang, nu irhɛmbɔ inũ ititoma ubɛn unuma.

Uburhu anyã izĩ Umakidoniya ri irhi

6 Uburhu nu awɛrhu uzɛ̃rhãnga azĩ udika abĩ Ufirijiya na aki Ugarhatiya, ubinkutsu Ipfu Isarsatangge ikɛnngge umbɔ idzowe isarhe Uteijee ru abĩ Uasiya.

7 Ivangyɛ umbɔ aka aba atsĩ nu atsom abĩ Umisiya, umbɔ abee izĩ abĩ Ubitiniya, bɔr Ipfu Uyesu ikɛnngge umbɔ.

8 Nggee umbɔ adɔsa udika abĩ Umisiya acipa azĩmbɔ uteu Utoruwa.

9 Nu untsuuka Uburhu anyã irhi uner abĩ Umakidoniya aka adɛ̃ɛ̃ na ashɔ̃rhã unga agɛ, <<Uma uba Umakidoniya uba uyika umɛn.>>

10 Uburhu aka anyã irhi ha, kanying umɛn ingbika abinmɛn izĩmɛn Umakidoniya, ubinkutsu umɛn inyã Unum unga ayisa umɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize ru umbɔ.

Urhidiya awea ri imangmang

11 Umɛn isok ru ukhukhɔɔ amɛ̃ idzeku Utoruwa uku urhirhiki izĩmɛn Usamutarkiya. Unum uvaa umɛn itsĩmɛn Uniyaforhi.

12 Umɛn idze umɔ izĩmɛn uteu Ufirhipi, ukpuku uwe anang isei abi Uroma uteu ukugɔnga ra abĩ Umakidoniya. Umɛn imaa inuma umɔ.

13 Ru unum ukpuku uwosha umɛn idzeka angwĩ utepa izĩmɛn ru ubang azɛ̃, anangkɛ umɛn iki itsar ugɛ awu anang ifɛn-Num. Umɛn isei ni irherha arherhe ra akatsɛrh aka akɔng umɔ.

14 Utsɛrh uwɔɔ ra abika akpeto itsoka igburh Urhidiya, unga awu una uteu Utiyatira anu igoyiwe atorho undzuna, uwuku udzowe igɔng ru Unum. Uteijee ayanguwe amɛnnga unga akpeto ru ubinkpi Uburhu aka arherhe.
15 Ivangyɛ umbɔ aka asorhuwe unga ubɔtisima nggu aner iyanga, unga ayisa umɛn izĩ ri iyanga agɛ, <<Umbi aba abemumbi agɛ umum iwu uwuku uwe ru imangmang ru Uteijee, àka aba acipa ri iyamum.>> Unga aka agbiir amɛnmɛn umɛn ibemumɛn.

Agbang Uburhu nu Usirha ru ugborzĩ

16 Unum ukpɔɔ umɛn izĩ ra anang ifɛn-Num ni igbopu una uwɔɔ awu ugãrhã awuri ipfu iyiki ibewe iyi irhi. Unga aka isaka akposhuwe uhwɛk ru ateiyanga akarhãrhã ri itser irhi ha.
17 Unga anu idɔsu Uburhu nu umɛn, atsu ivum, anu igɔr agɛ, <<Abɛrɛ awu agãrhũ Unum Uwuku Ugɔng anu idɛyiwa umbi utsĩndĩ uwuku ufɔrh.>>
18 Anu ikorhe rimi inuma irhɛirhɛ utsɛku Uburhu agũ avɔm, na adzipa agɔr ipfu iyiki ibewe ha agɛ, <<Umum itsu ungo ri itsok Uyesu Ukiristo upfudzeka ru unga! >> Kanying ipfu iyiki ibewe ha idzeknggе ru unga.
19 Ivangyɛ ateiya una hã aka anyã utsĩndĩ ikpo uhwɛkmbɔ uku uborhmgbɔ, mɔcɛ umbɔ adzur Uburhu nu Usirha agbĩrhã umbɔ azĩmbɔ ra anang izɛɛ ra asu abi ijee.
20 Umbɔ aka akũna umbɔ azĩ ra abika atsu uvau abi Uroma na agɛ, <<Aner abɛrɛ awu abi Uyahuda, adɛ̃ɛ̃ isoyiwe amɛn utepmɛn.
21 Anu imesuwa agbeyakɛ aka asi imɛ̃ke ri ikpemyɛ umɛn abi Uroma iki iyɛi use umɛn ĩdɔsa.>>
22 Anera akɔng nu atsimbɔ Uburhu nu Usirha, abika atsu uvau atsuke anera atsimuwe atorhambɔ na akwɛr umbɔ.
23 Umbɔ aka akwɛr umbɔ akarhãrhã amaa, atsuke umbɔ ru ugborzĩ, atsu uner idzɛu angwɛ̃dzɛn na adzɛu umbɔ.
24 Unga aka ayɛi itsera, unga atsuke umbɔ ru unɔrkang ugbora, atsuke adakmbɔ ru ukhɔɔ.
25 Ayoka ikɔ untsuuka Uburhu nu Usirha afɛn-Num atsusa abom ikpoi Unum, abirabɛ umbɔ aka agbange ru ugborzĩ hã akpeto ru umbɔ.
26 Kanying nggaa izizusa abĩ itsu atarh idzin ugbor uzĩ hã azusa. Kanying kishoo angwĩ ubã ugbor uzĩ atsuri, kishoo inyãwã iyiriyɛ umbɔ aka abow abi ugbora igarhe.
27 Uner adzɛu ugborzĩ hã aka azir ru urhɔ anyã angwĩ ubã agbora adɛ̃ɛ̃ iyɛm, unga awɔɔr ikonnga abee ifɛre itsinga, ubinkutsu akaifɛrhkɔ agɛ abirabɛ umbɔ aka agbange ru ugborzĩ hã aka atĩmbɔ.
28 Bɔr Uburhu atsarhi irhaknga atsu ivum agɛ, <<Niba unayikɔ itsingo! Umɛn abɛ kishoo iwu umɔ! >>

29 Uner udzɛu ugborzĩ hã agɔr umbɔ akũ irhirhang aba, mɔcɛ unga asok adɛr atsĩ azang iwei ifɛr unga atararhu ra asu Uburhu nu Usirha.
30 Mɔcɛ unga akũna umbɔ adzeka ra awiya na arhusa agɛ, <<Umbi anggbaashi, umum ikorhu use aka awu ufang ni ikpo ififɔrh?>>

31 Umbɔ agɛ, <<Uwe ru imangmang ru Uteijee Uyesu, ungo uwuri ikpikpoɔ ififɔrh, ungo nu abi iyango.>>
32 Mɔcɛ umbɔ arherhe Arherhe Uteijee asɔme unga nu abirabɛ aka awu ri iyanga kishoo.
33 Ru untsuua ha ri ivang hã uner idzɛu ugbor ha aka akũna umbɔ azĩ asorhe isɔɔmbɔ. Kanying unga nu abi iyanga kishoo asorhuwe umbɔ ubɔtisima.
34 Unga akũna umbɔ atsĩã ri iyanga akowe umbɔ ubingha. Unga nu abi iyanga kishoo agɔm anggɔm ubinkutsu umbɔ kishoo awembɔ ri imangmang ru Unum.

35 Ukpe uku usar, abika atsu uvau adene ambow ikow agɛ, <<Atsũwe aner abɛrɛ.>>
36 Nggee uner idzɛu ugbor ha adɛyiwe Uburhu agɛ, <<Abika atsu uvau agɔr agɛ atsũwe umbi. Icɛrɛ aka adzek. Azĩ uku utɔɔ.>>

37 Bɔr Uburhu agɔr uner idzɛu ugbor ha agɛ, <<Akwɛr umɛn ra asu anera na asi ivarhumbɔ arherhe, umɛn abɛ iwu aner Uroma, na atsuke umɛn ru ugborzĩ. Icɛrɛ umbɔ awuri itsũwe umɛn ri iwɔk? Ĩ'ĩ, rinɛɛ! Uneke umbɔ aba nibikambɔ aba atsũwe umɛn idzek.>>
38 Ambow ikow ha azĩ asɔme abika atsu uvau arherha akɛrɛ ha. Abika atsu uvau aka agũ agɛ Uburhu nu Usirha awu aner Uroma, iwei ifɛr umbɔ.
39 Nggee umbɔ aba ashɔ̃rhã umbɔ Uburhu nu Usirha, atsũwe umbɔ, na adene umbɔ adzek ru ugborzĩ, na ashɔ̃rhã umbɔ ama adzek ru utepa.
40 Ivangyɛ umbɔ Uburhu nu Usirha aka adzek ru ugborzĩ hã, umbɔ abvui azĩmbɔ ru iya Urhidiya, umɔ umbɔ aka akɔng nggu abika adɔsa na afituwe umbɔ. Mɔcɛ umbɔ abɔrukumbɔ utepa.

17

Uburhu nu Usirha ru Utasarhonika

1 Uburhu nu Usirha aka azɛ̃rhã adɔsa udiku iteu Uamfiporhi nu Uafirhoniya, aba atsĩ uteu Utasarhonika, anangkɛ ubã ifɛn-Num abi Uyahuda uku uwe.
2 Ru nyaku Uburhu aka abayi, atsĩ ru ubã ifɛn-Num hã, inum iyiki iwiwosha itaar umbɔ aka anu irhisi itsɛng Arherhu-Num nggu umbɔ.
3 Unga anu isɔme umbɔ na adɛyiwe umbɔ idzidzɛrhe agɛ awu ufang Ukiristo aka ihwa uver na asoku udzak. Uburhu agɔr umbɔ agɛ, <<Uyesu ha umum iki inu indɛyiwa umbi unga awu Ukiristo.>>
4 Abɔɔ abi Uyahuda abemumbɔ arherhe Uburhu nu Usirha, nu arhɛrhɛ abi Uherhini abika agũ iwei Unum nu

akatsɛrh akagɔng atomi itsi nggu umbɔ.

5 Bɔr abi Uyahuda abikase agũ unyɛ̃ɛ̃, umbɔ akɔng awɛ ugbau ra atsĩndĩ, umbɔ aka akɔng kishoo ahwita abi utepa. Akũ avɔm atsĩ ri iya Ujason abee Uburhu nu Usirha abee ikũna umbɔ adzeka ra anera.

6 Bɔr umbɔ aka asi inyãmbɔ umbɔ, umbɔ adarhu Ujason nu abika adɔsa abɔɔ akũna umbɔ azĩmbɔ ra asu abi ijee utepa, atsuyi ivum agɛ, <<Aner abɛrɛ abika asoyi amɛn ubɛn ananga ru upfung nggabɛ aka abambɔ nggimi.

7 Ujason ayɛi umbɔ akũ atsĩ ri iyanga. Kishoo akpɛ̃mbɔ idɔsi ikpem Ukaisar, anu igɔr agɛ uyɛrhe uwɔɔ, itsoknga igburh Uyesu.>>

8 Umbɔ aka agũ rimi, anera nu abi ijee utepa agũ avɔm akarhãrhã.

9 Mɔcɛ umbɔ atsu Ujason na anera abɔɔ afai uhwɛk na aneke umbɔ azĩmbɔ.

Uburhu nu Usirha ru Ubiriya

10 Utsuu uku ufin abika adɔsa adene Uburhu nu Usirha azĩmbɔ Ubiriya. Umbɔ aka azĩ atsĩ umɔ, umbɔ atsĩ ru ubã ifɛn-Num abi Uyahuda.

11 Abi Ubiriya awu ra amɛn akika agũ arherhe ha anangmbɔ abi Utasarhonika, ubinkutsu ayɛi arherhe ha aboka avaa avaa. Anu itsu asumbɔ ri itsɛng Arherhu-Num ubɛn unuma abee inyã ubinkpi Uburhu aka arherhe uwu idzidzɛrhe.

12 Abi Uyahuda arhɛrhɛ awe ru imangmang, nu abi Uherhini, akatsɛrh abika agɔng nu ikɛi akatsak.

13 Bɔr abi Uyahuda ru Utasarhonika aka agũ agɛ Uburhu adɛ̃ɛ̃ idzowe isarhe Arherhu-Num ru Ubiriya, umbɔ asok azĩmbɔ umɔ ikɛi. Umbɔ aka azĩ atsĩ, ahwita anera asoyiwe amɛnmbɔ.

14 Kanying kanying abika adɔsa akũ Uburhu azĩ ru ubang ukau azɛ̃ akagɔng, bɔr Usirha nu Utimoti aseimbɔ ru Ubiriya.

15 Abirabɛ aka azĩ adene Uburhu akũna unga azĩ atsĩmbɔ Uatina. Abvui aba akũ nggu itser Uburhu aka adene umbɔ ugɛ Usirha nu Utimoti aba akpo unga iki ifefetem.

Uburhu ru Uatina

16 Uburhu aka adɛ̃ɛ̃ adzɛu umbɔ ru Uatina, amɛnnga aghong akarhãrhã unga aka anyã utepa nggu agberhe arhɛrhɛ.

17 Nggee unga aka isaka arherha arherhe ru ubã ifɛn-Num nggu abi Uyahuda nu abi Uherhini abɔɔ abika agũ iwei Unum, ikɛi ubɛn unuma unga iki irherha arherhe nggu abirabɛ unga iki ikpo ra anang izɛɛ.

18 Rimi hã ikɛi abi ifɛrhkɔ itsoi umbɔ iki iyisa Uabikuriya nu Usitokiya anu irherha arherhe nggu unga. Abɔɔ arhusa agɛ, <<Uwɛrɛ uner ugbugbewa uwurɛ abee igɔr agɛ use?>> Abɔɔ agɛ, <<Awu uner uwuku udzowe isarhe anum abɔɔ abĩ akase.>> Ubinkutsu umbɔ arherhe rimi Uburhu anu idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu, nu isok ra akpe.

19 Mɔcɛ umbɔ akũna unga azĩmbɔ udzepurhe anang ikikɔngyɛ umbɔ aki iyisa Igũ Uarasa agɔr unga agɛ, <<Uba udɛyiwa umɛn imesa iyiki ifa iyɛ ungo uku unu imesuwe.

20 Ungo ukũ itsen arherhe ake atsĩ ra atomɛn, umɛn ibee ihwɛng agbena.>>

21 Kishoo aner Uatina nu atsen abika asei umɔ, anyangi ivangmbɔ asi ikorhumbɔ ubin bɔr anu irherhe na agosha abin aka afa.

22 Uburhu asok adɛ̃ɛ̃ ra asu ikikɔnga, na agɛ, <<Umbi aner Uatina! Umum inyã umbi awu abika abema agbeyi akarhãrhã nu afɛna kishoo.

23 Ubinkutsu ivangyɛ umum iki izɛ̃rhã imaa utepa umum inyãmum abinkɛ umbi iki idzowe igɔng nu ake, ikɛi umum inyãmum ubeu idɛm anummbi nggu itsɛng iki igɔr igɛ, <UZĨ RU UNUMWI UMBƆ AKA ASI IHWƐNGMBƆ.> Ubinkpi umbi aka asi ihwɛngmbi na adzowe igɔng ru ukpɔ, awu unga umum iki inu idɛyiwa umbi.

24 <<Unumwi aka amunu upfung nu kishoo abinkɛ aka awu umɔ awu Uteijee afã nu abĩ na asi iseisa ra aya-Numkɛ anera iki idzin.

25 Unga asi ibeenga anera ayike unga, asi ibeenga ubin, ubinkutsu, awu unga adzowe anera kishoo urhɛ nu uwoyi nu abina kishoo.

26 Awu ru unera unying unga aka amunu idũa kishoo, agɛ umbɔ asei ra ananga kishoo ru upfung, unga angwɛ̃ ivangyɛ umbɔ aka isei atsĩ nu inangyɛ umbɔ aka isei.

27 Unum akorhe rimi ngge itsú anera ibeea unga, na awuri ima abãrhã azĩmbɔ ru unga, na awuri ikpombɔ unga. Idzidzɛrhe, asi idera nggu ubɛn unera ru umɛn.

28 <Ubinkutsu, iwu ru unga umɛn iki iwe ru urhɛ, ni izɛ̃rhã, ni ibɛk.> Ru nyaka abika atsɛng ambommbi abɔɔ aki igɔr agɛ, <Umɛn iwu unangnga.>

29 <<Ngge iki iwe ugɛ umɛn iwu unang Unum, asi imɛ̃ɛ̃ umɛn ikaifɛrhkɔ ugɛ Unum awu ru uzirhzĩ uzinarhi use uazurhfa use atarh, ubinkpi unera iki ikorhe ri itsoinga.

30 Ri iyi isha Unum asi ibeenga idzowe anera uver ihwihwɛng iki ishingge ru umbɔ, bɔr icɛrɛ unga atsu anera kishoo ubɛn ananga umbɔ adzipa.

31 Ubinkutsu unga aka angwɛ̃ɛ̃ unumkpi unga aka iba atsu uvau iyi idzidzɛrhe ru upfunga ru ubok uwɔɔ unga aka asɛng. Unga aka adɛyiwa arherhe ha iwuri iwe rimi ra anera kishoo ri isoyiwe uner ha ra akpe.>>

32 Ivangyɛ umbɔ aka agũ arherhe isisok ra akpe, abɔɔ acata, bɔr abɔɔ agɛ, <<Umɛn ibee ibvui igũ ubinkpi ungo uku irherhe ra arherha akɛrɛ.>>

33 Awu umɔ Uburhu aka abɔre umbɔ.

34 Bɔr abɔɔ ukunjiir agbopa nggu Uburhu awe abi imangmang. Ru umbɔ ha awu Udiyonisiyu, uner itser ru udzepurhe, nu utsɛrh uwɔɔ

itsoka igburh Udamari, na abɔɔ nggu umbɔ.

18

Uburhu ru Ukorinti

1 Akɛrɛ ha aka amaa, Uburhu abɔruka Uatina na azĩã Ukorinti.

2 Nggɔɔ ha unga aka agbopa nggu utsa Uyahuda uwɔɔ itsoka igburh Uakirha, unga awu uner abi abĩ Ufontu. Unga nu utsɛ̃nga Ubiriskirha anai idzeka abĩ Uitarhiya, ubinkutsu Ukarhaudiyu atsu abi Uyahuda kishoo adzembɔ ru Uroma. Uburhu azĩ inyã umbɔ.

3 Ubinkutsu itsermbɔ iwu unying iyiki isɔr utenti, mɔcɛ unga aseisa umbɔ atɔ̃ itser urhɔnga.

4 Ubɛn unum ukpuku uwosha Uburhu atsĩã arherhe ru ubã ifɛn-Num abee igbiir amɛn abi Uyahuda na Atsen abi Uyahuda.

5 Ivangyɛ umbɔ Usirha nu Utimoti aka adzeku Umakidoniya aba, Uburhu adzowe ivanga kishoo ri idzowe isarhe, adekuwe abi Uyahuda agɛ Uyesu unga awu Ukiristo.

6 Bɔr abi Uyahuda aka asi ibemumbɔ na irhena unga, unga azusu uzurhu ra atorhanga agɔr umbɔ agɛ, <<Adzirhmbi awu ra atsimbi! Umum ishimum ru uvau. Icɛrɛ umum iwuri izĩ ra Atsen abi Uyahuda.>>

7 Mɔcɛ unga asok azĩã ri iya uwɔɔ itsoka igburh Utitiyu Ujustu, uwuku udzowe igɔng Unum. Iyanga iki ikhapa ru abã ifɛn-Num.

8 Ukiribu, unggbaashi ubã ifɛn-Num, awea ri imangmang ru Uteijee, unga nggu aner iyanga kishoo. Abi Ukorinti abɔɔ arhɛrhɛ aka agũ unga awembɔ ri imangmang, umbɔ akorhuwe umbɔ ubɔtisima.

9 Untsuuka nukpɔ Uteijee arherhe arherhe nggu Uburhu ru irhi agɔr unga agɛ, <<Niba ugũo iwei, udzowe isarhe, niba unuɔ ukutatata.

10 Ubinkutsu umum iwu nggu ungo, unera ashia aka itsu ubok akorhuwa ungo ifɛrhɛ, anermum awu arhɛrhɛ ru utepu ukpirɛ.>>

11 Nggee Uburhu asei umɔ amɛka nu utenga, amesuwe umbɔ Arherhu-Num.

12 Ivangyɛ Ugarhiyo aka awu unggbaashi abĩ Uakaya, abi Uyahuda agbopa atsimbɔ igamtsa nggu Uburhu akũna unga azĩmbɔ ru udzepurhe uku uvarha arherhe.

13 Agɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ atsu anera adzowe igɔng ru Unum ru utsĩndĩwi Íkpem iki ikɛnngge.>>

14 Uburhu aka abee irherha arherhe, Ugarhiyo agɔr abi Uyahuda agɛ, <<Uda unga akorhu ubin ukpɔɔ uku usi izekpɔ use ukpuku ubewe ri Íkpem, umum igũmum na umbi.

15 Bɔr ngge iki iwu uning ru irhɛm, atsutsok nu Íkpemmbi, umbi aka azĩ arherhe amaa nibikambi. Umum ishimum ra amɛn aka atsu uvau ri ikpũ abin akɛrɛ.>>

16 Mɔcɛ unga awayika umbɔ ru udzepurhe uku uvarha arherhanga.

17 Məcɛ umbə kishoo adzur Usostanu unggbaashi ubã ifɛn-Num, akwɛre unga ugwɛɛ ru udzepurhe uku uvarha arherhe. Bər Ugarhiyo asi irhisa.

Ubiriskirha, Uakirha nu Uaporho

18 Uburhu asei ru uteu Ukorinti inuma irhɛirhɛ. Na aneke abika adəsa na atsĩ ukhukhəə amɛ̃ azĩmbə abĩ Usuriya, umbə Ubiriskirha nu Uakirha azĩ urhənga nggu unga. Bər uyirhkpi unga aka ayirh utsu umbə akone itsinga ru uteu Ukankiriya unga adərha azĩ.

19 Umbə aka azĩ atsĩ ru Uafisa, umə Uburhu aka abərе umbə Ubiriskirha nu Uakirha. Unga atsĩã ru ubã ifɛn-Num arherha arherhe nggu abi Uyahuda.

20 Ivangyɛ umbə aka ashərhã unga ama adãrhã nggu umbə, unga asi ibemunga.

21 Bər unga aka awuri ibərе umbə, unga abemuwe agɛ, <<Umum ibvui inbamum ru umbi Unum aba abemunga.>> Məcɛ unga atsĩ ukhukhəə amɛ̃ adzeka ru Uafisa.

22 Unga aka acipa ru uteu Ukaisariya, unga afũã ighwe abika adəsa ru Urusharhima, məcɛ unga acipa azĩã uteu Uantakiya.

23 Unga aka adãrhã amaa ru Uantakiya, Uburhu asok atsĩrhã ra abĩ Ugarhatiya na abĩ Ufirijiya, adəsu ititeu ayike angwɛ̃ imesa adɛ̃ɛ̃ aker.

24 Ivang hã utsa abi Uyahuda uwəə itsoka igburh Uaforho, aba ru Uafisa. Unga awu uner uteu Uarhekzandiriya ru Umasar. Unga ahwɛnga arherhe afina na ahwɛng itsɛng Arherhu-Num akarhãrhã.

25 Aka amesukumbə unga ru utsĩndĩ Uteijee, unga aka isaka anyar asunga arherhe uku urhirhiki ri itsi Uyesu, bər unga akpurha ahwɛng ubətisima Uyohana.

26 Unga atirha adzowe isarhe nggu ikernga kishoo ru ubã ifɛn-Num. Umbə Ubiriskirha nu Uakirha aka agũ arherhanga, umbə akũna unga azĩmbə ri iyambə na atoma adɛyiwe unga utsĩndĩ Unum.

27 Ivangyɛ Uaporho aka abee izĩ abĩ Uakaya, abika adəsa afituwe unga na atsɛnge ubvur ra angwɛ̃ imesa ru Uakaya umbə ayɛi unga. Unga aka azĩ atsĩ umə unga amɛna ayike abirabɛ aka awe ru imangmang ru Unum ru ubok imimuta.

28 Ubinkutsu unga ananga abi Uyahuda ra asu anera nggu ijee arherhe akarhãrhã, adɛyiwe umbə ri itsɛng Arherhu-Num agɛ Uyesu unga awu Ukiristo.

19

Uburhu ru Uafisa

1 Ivangyɛ Uaforho aka awu ru Ukorinti, Uburhu azɛ̃rhã ru utsĩndĩ abĩã azĩ atsĩ Uafisa, umə unga akpo angwɛ̃ imesa abəə.

2 Arhusa umbə agɛ, <<Umbi ayɛimbi Ipfu Isarsatangge ri ivangyɛ umbi aka awuri imangmang? >> Umbə agər

unga agɛ, <<Ĩ'ĩ, umɛn isi igũmɛn ugɛ Ipfu Isarsatangge iwengge.>>

3 Nggee Uburhu arhusa agɛ, <<Asorhuwa umbi ikpũ ubɔtisima uwukusong rimi? >>

Umbɔ agɛ, <<Ikpũ ubɔtisima Uyohana.>>

4 Uburhu agɛ, <<Ubɔtisima Uyohana uwe uwu idzidzipa. Unga adɛyiwe anera umbɔ awe ru imangmang ru uwuruwi aka iba ru undzingnga, awu unga hã awu Uyesu.>>

5 Umbɔ aka agũ rimi, umbɔ asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsok Uteijee Uyesu.

6 Ivangyɛ Uburhu aka atsorhuwe umbɔ abok, Ipfu Isarsatangge icipuwangge nu umbɔ, umbɔ atsĩmbɔ irherha arherhe ri idũ iyikise na asɔm Arherhu-Num.

7 Umbɔ kishoo ayombɔ inera usɔkdũmɛn.

8 Uburhu atsĩ ru ubã ifɛn-Num adzowe isarhe nggu ikeramɛn afɛ̃ɛ̃ ataar, anu arherhe na agbiir amɛnmbɔ aba ra arherhe Iyɛrhe Unum.

9 Bɔr abɔɔ abi itsi iki iker akpɛ̃mbɔ iwe ru imangmang, na arherhe iyiki ibewe ru Utsĩndĩ Uteijee ra asu anera. Nggee Uburhu abɔruka umbɔ, na akũ angwɛ̃ imesa azĩ amesuwe umbɔ ubɛn unuma ru ubã imesa Utiranu.

10 Akɛrɛ ha anu ikorhe rimi utsɛku imɛka ivaa, ngge itsu kishoo abi Uyahuda nu abi Uherhini abika asei ra abĩ Uasiya agũ Arherhu Uteijee.

11 Unum anu ikorha abin idzeu akɔɔ awuweke ru ubok Uburhu,

12 utsɛku umbɔ aki ikũ ushanga atorho nu atorhi itser iyɛ iki ibanga unga akũ azĩ ru abi irhãrhã akerhe, nu ípfu iyiki ibewe ikɛi ibɔrukungge umbɔ.

13 Abɔɔ abi Uyahuda abika azɛ̃rhã atsĩrhĩ iteu atsusuwe ípfu iyiki ibewe abee ikũ itsok Uteijee Uyesu akorhe rimi hã. Agɔr agɛ, <<Umum itsũ umbi ri itsok Uyesu, Uburhu aka adũwã, àka apfu adzek.>>

14 Angwɛ̃ Usikeba utɔɔva uner Uyahudiya ateiya abika adzowe idɛm-Num nuwɔ, anu ikorhe rimi hã.

15 Unuma nukpɔ ipfu iyiki ibewe igɔr umbɔ igɛ, <<Uyesu umum ihwɛng unga, umum ikɛi ihwɛng Uburhu, umbi awu umbɔ ungaa?>>

16 Mɔcɛ uner ha aka awuri ipfu iyiki ibewe ha ater isha afũã nu umbɔ atɔnga ikermbɔ kishoo. Akwɛr umbɔ adzek igbĩrhĩ ri iya ha atĩ nggu isisɔɔ.

17 Ivangyɛ kishoo abi Uyahuda nu abi Uherhini abika asei ru Uafisa aka agũ ubinkpi uku ukorhe, iwei ifɛr umbɔ kishoo, umbɔ adzowe igɔng ru itsok Uteijee Uyesu.

18 Arhɛrhɛ abika awe ru imangmang aba akũ angwĩmbɔ asɔm itser iyiki ibeweyɛ umbɔ aka akorhe ru awiya.

19 Anera arhɛrhɛ abi igoka akarha abvurmbɔ akpĩĩwe ra asu anera kishoo. Uhwɛk abvur ha utsĩkpɔ íshaa imang uazurhfa anaka agɔnga isɔka itɔ̃ɔ̃ (50,000).

20 Ru utsĩndĩ hã Arherhu Uteijee aka adzek atɛ̃rhã

akarhãrhã nggu ijee.

21 Akɛrɛ ha aka akorhe kishoo amaa, Uburhu abee izĩ Urusharhima, awuri izɛ̃rhã atɔng udika abĩ Umakidoniya nu aki Uakaya. Agɛ, <<Umum iba izĩ itsĩ imaamum nggɔɔ ha, awu ufang umum izĩ iyepa Uroma ikɛi.>>

22 Unga adene abika ayike unga ikivarhambɔ, Utimoti nu Uarastu, azĩmbɔ Umakidoniya, unga iganga asei ivanga ukunjiir ra abĩ Uasiya.

Ubvun ru Uafisa

23 Ivang hã iki iyo ubvun uku ugɔng usomgbɔ ra abika adɔsu Utsĩndĩ hã.

24 Uner unai uwɔɔ itsoka igburh Udimitiriyu, uwuruwi aki ikũ uazurhfa anak azirhzĩ iya ugberhe Uartemi. Unga nu abi itsernga akposhu uhwɛk ri itsermbɔ ha akarhãrhã.

25 Unga akɔng umbɔ, nu abika atɔ̃ ikpũ itser ha, na agɛ, <<Umbi anermɛn, àka ahwɛng ugɛ nggu itser iyɛrɛ umɛn iki ikpo abin.

26 Umbi anyãmbi na agũmbi asi iwea ri nggimi ru uteu Uafisa ukpekũ, abĩ Uasiya kishoo abɔr ukunjiir, Uburhu uwurɛ aka igbiite amɛnmbɔ na anu igɔr agɛ anum abɛ umbɔ iki ikũ abok agbisha asi iwembɔ anum.

27 Ighighong iwe asi íwea igba abĩ itsermɛn ukpekũ, bɔr iya-num nggaa Uartemi awuri itsu ike ishike ru ugarh, nu Uartemi nibikanga, umbɔ iki idzowe igɔng ra abĩ Uasiya nu upfunga kishoo, awuri ishia ri igɔng.>>

28 Ivangyɛ umbɔ aka agũ rimi, avɔm afɛr umbɔ akarhãrhã, umbɔ atirhi itsarhi irhakmbɔ agɛ, <<Igɔng iwe nggu Uartemi aki Uafisa! >>

29 Kanying utepa kishoo udzunukpɔ. Agbĩrhũ Ugayu nu Uaristaku, aner Umakidoniya, abirabɛ aka awu awɛrhu uzɛ̃rhũ Uburhu. Anera kishoo atĩ azĩmbɔ ra anang ikikɔnga.

30 Uburhu abee itsĩ ra anang ikikɔnga, bɔr angwɛ̃ imesa akɛnmbɔ unga.

31 Anggbaashi abɔɔ ra abĩ Uasiya, abirabɛ aka awu awɛrhu Uburhu, adene itser ashɔ̃rhã unga agɛ unga niba atsĩã ra anang ikikɔnga.

32 Anera aka akɔng umɔ adzunumbɔ, abɔɔ asi ihwɛngmbɔ ubinkpi uku utsu umbɔ akɔng. Abɔɔ atsarhi irhakmbɔ arherhe arherhe, abɔɔ anu irherha akimbɔ awuweke.

33 Abi Uyahuda ayiru Uarhekzanda ra asu abɔɔ ri ikikɔnga unga atsu ivum abee unga arherha arherhe. Unga aberu uboknga umbɔ anukutata ru unga ikaa itsinga ra anera.

34 Bɔr umbɔ aka ahwɛng agɛ unga awu utsa Uyahuda, umbɔ atsarhi irhakmbɔ kishoo agɛ, <<Igɔng iwe nggu Uartemi ukpu Uafisa.>> Akorhe rimi ayombɔ akara avaa.

35 Bɔr uner itsɛng utepa atsu umbɔ anukutata, na agɛ, <<Umbi aner Uafisa, upfunga kishoo usi ihwɛngkpɔ ugɛ

uteu Uafisa ukpuku udzɛu iya nggaa Uartemi, nu asarkasar utarh ha uku udzeka afã uba ugba?

36 Iki isi iwengge ubin itsɛyi nggu abin akɛrɛ, imɛ̃ngge umbi adɔɔr amɛnmbi niba azangmbi.

37 Nggayɛ anerabɛ umbi aka akũ aba nggimi, asi ivɛumbɔ ivɛu ra aya-num, asi irhenumbɔ unummɛn Uartemi.

38 Bɔr Udimitiriyu nu awɛrhi itsernga aba awembɔ ru ubin ukpuku ughong amɛnmbɔ nggu ubɛn unera, udzepurhe ukpuku uvarha arherhe ukpi utsurirɛ, ikɛi abika atsu uvau, adɛ̃ɛ̃ azĩ atsumbɔ arherhe ri itsimbɔ.

39 Aba awu ubin ukpɔɔ umbi aka abee, àka ahwɛng ugɛ awuri irherha ake ru udzepurhe ukpuku uvarha arherhe.

40 Ngge iki iwe rimi, igbaigba iwe ru umɛn, ubinkutsu awuri itsumbɔ arherhamɛn ri isoyamɛn irherɛ, ni isi ídɛ̃ɛ̃ isɔmmɛn awu use utsu isoyamɛn hã. Ni isi ítsɛngamɛn awu use utsu isoyamɛn hã.»

41 Unga aka arherhe rimi amaa, na asoyika ikikɔnga.

20

Uburhu abvui azĩ Umakidoniya ru Uherha

1 Ivangyɛ isoya amɛn hã iki idɔɔr, Uburhu ayisa angwɛ̃ imesa ha, unga aka amaa ifituwe umbɔ, aghwe umbɔ unuma na azĩã abĩ Umakidoniya.

2 Unga aka azɛ̃rhã ri inang hã, arherhuwe irhɛm irhɛirhɛ iyiki ififita ra anera, na amasha atsĩã abĩ Uherha.

3 Umɔ unga asei afɛ̃ɛ̃ ataar, na abee itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩ abĩ Usuriya, na agũ ugɛ abi Uyahuda aka adzɛu abee ikorhe iyiki ibewe nggu unga ri ivang hã, nggee unga abvui adɔsu udiku Umakidoniya.

4 Abika azĩ nggu unga awu Usopata ungwɛ̃ Upuru aka adzeku Ubiriya, Uaristaku nu Usakundu aner Utasarhonika, nu Ugayu uner Udarbe, nu Utimoti ikɛi, nu Utikiku nu Uturofimu aner abĩ Uasiya.

5 Aner abɛrɛ agbaashia asok azĩmbɔ idzɛu umɛn ru Utoruwa.

6 Bɔr umɛn itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ ru Ufirhipi umbɔ aka amaa Irhowa Uborodi Ukpuku Usheru Uguga, umɛn imaa inuma itɔ̃ɔ̃ ni ikpo umbɔ ru Utoruwa. Umɔ umɛn isei inuma utɔɔva.

Uyutiku asok ra akpe

7 Ru unum inggbaashia ri inuma utɔɔva umɛn ikɔng itsɔku uborodi. Uburhu adzowe isarhe ru umbɔ, unga abee isisok ukpe unum uvaa, adɛ̃ɛ̃ adzowe isarhe utsɛku ikɔ untsuuka.

8 Atseu irhirhang awu arhɛrhɛ ru ubã afã hã umɛn iki ikɔng.

9 Ungwɛ̃dzɛm uwɔɔ itsoknga igburh Uyutiku, asei nu angwĩ ugba, agbɛu urhɔ ri ivangyɛ Uburhu aka anu idzowe isarhe iyiki ider. Urhɔ uku unyangu Uyutiku, unga ashɔɔr ri iya afã ugbɛr

uwu untaar aba agba umbɔ ashupa unga ukoma.
10 Uburhu acipuwa nu abĩ, aba agbapfu nu ungwɛ̃dzɛm hã na akarha unga awuma na agɛ, <<Niba agũmbi ighong. Awu nggu urhɛnga! >>
11 Mɔcɛ unga abvui afũã ni iya afã. Unga atsɔku uborodi, atãi, na adɛ̃ɛ̃nga arherhe utsɛku ukpe uku usar, unga azĩã.
12 Umbɔ akũ ungwɛ̃dzɛm hã azĩmbɔ nggu urhɛnga, na akpo idɔngamɛn akarhãrhã.

Uzɛ̃rhãmbɔ adzeku Utoruwa azĩ Umirhetu

13 Umɛn iso izĩmɛn ru ukhukhɔɔ amɛ̃, umɛn idzur udĩ izĩmɛn Uassu. Umɛn itsar ishupu Uburhu umɔ, ubinkutsu unga avarhe rimi ri inggbaashia, unga aka azɛ̃rhã na adak azĩ.
14 Unga aka akpo umɛn ru Uassu, umɛn ishupa unga izĩmɛn Umitirhen.
15 Unum uvaa umɛn izɛ̃rhã ru ukhukhɔɔ ĩba itɔng ifɛn Ukiyo. Unum untaar ikɛi umɛn igar izĩ Usamo, unum unaa umɛn itsĩ ru Umirhetu.
16 Uburhu asi ibeenga itsĩ ru Uafisa utsur ivanga imaangge ru Uasiya, azang abee itsĩ ru Urusharhima, ngge iba imɛ̃ngge, ru unum irhowu Upentiko.

Uburhu aghwe unggbaashi nu akakũ ididɔsa

17 Awu ru Umirhetu, Uburhu aka ayisa akakũ ri ikikɔng abika adɔsa ru Uafisa.
18 Ivangyɛ umbɔ aka aba atsĩ, unga agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi ahwɛngmbi ikpũ isiseimum ri ivanga kishoo umum iki iwu nggu umbi, udzur ru unumkpi umum iki itsĩ ra abĩ Uasiya.
19 Umum itɔ̃ itser Uteijee nggu ididɔɔr akarhãrhã nu anyĩ. Nu ngge iki iwe ugɛ abi Uyahuda atsu umum ayetnum nggu andeya.
20 Umbi ahwɛngmbi umum isi ibvurmum angwĩ ri ĩdzaa umbi kishoo isarhayɛ iki iyika umbi bɔr umum imesuwa umbi ra ayambi nu awiya ikɛi.
21 Umum isɛmmum abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda ugɛ awu ufang umbɔ adzipa aba ru Unum na atsu amɛnmbɔ ru Uteijeemɛn Uyesu.
22 <<Nu icɛrɛ, Ipfu-Numyɛ iki iyira umum iwuri izĩ Urusharhima, isi ihwɛng ubinkpi iki ikorhe nggu umum umɔ.
23 Umum ikpurhi ihwɛng ugɛ ubɛn uteu Ipfu Isarsatangge iki igbiitangge atomum ugɛ ugborzĩ nu uver ukpɔ udzɛu umum.
24 Bɔr umum isi inyã urhɛmum uwekpɔ ubin. Umum ikpurhi ibee imaa itseryɛ Uteijee Uyesu aka adzaa umum, idekuwe arherhe Isarhe Iyiki Ize iyi imimutu Unum.
25 <<Icɛrɛ umum ihwɛng ubɛn unera ru umbi umum iki izɛ̃rhã idũwã isarhe Iyɛrhe Unum, asi ínyãã asumum ikɛi.

26 Nggee, umum idɛyiwa umbi irherɛ ugɛ, umum ishimum ru uvau adzirh anera kishoo.
27 Ubinkutsu, umum isi ibvurmum angwĩmum ri isɔma umbi kishoo abinkɛ Unum aka abee.
28 Àka adzɛu atsimbi nu kishoo ukpui abika adɔsa, Ipfu Isarsatangge iki itsũ umbi awu anggbaashimbɔ. Àka adzɛu abika adɔsu Unum, abirabɛ unga aka akũ adzirh Ungwɛ̃nga agoi.
29 Umum ihwɛngmum ĩba isokũ, íjui ngbako iwuri itsĩngge ru umbi isi ínekũngge ukpui idɔi ha.
30 Abɔɔ ru umbi asok adɛ̃ɛ̃ idzidzunuwe idzidzɛrhe ha abee igbiir amɛn angwɛ̃ imesa azĩ ru umbɔ.
31 Nggee àka adɛ̃ɛ̃ adzɛu! Àka ayita ugɛ imɛka itaar nu utsuu na atenum umum isi ibvurmum angwĩmum ri isɛm umbi kishoo nggu anyĩ.
32 <<Icɛrɛ umum iyɛruwe umbi ru Unum. Àka aneke urhɛm imimutanga ngge idɛ̃ɛ̃ idzin umbi ni idzaa umbi ukam ru abirabɛ aka awe asarkasar kishoo.
33 Umum inasi igũmum unyɛ̃ɛ̃ uhwɛk unera use atorhanga.
34 Umbi nibikambi ahwɛngmbi umum ikũ abokmum itɔ̃ itser ifai itsũwãmum nu iyi abirabɛ aka awu nggu umum.
35 Ra abina kishoo umum iki ikorhe, umum idɛyiwa umbi ugɛ awu ufang umbi atɔ̃ ikpũ itser iyiki itso ha ayike abika asheri iker, na ayita Arherhu Uteijee Uyesu aka agɔr agɛ, <Idzidzowe iwe ru idorh inangngge iyiyɛi.> >>
36 Ivangyɛ unga aka irherhe rimi, unga atararhu nggu umbɔ kishoo na afɛn-Num.
37 Umɔ umbɔ kishoo aciu akpe na awumu Uburhu na ashor unga.
38 Ubinkpi uku utsu amɛnmbɔ aghong akarhãrhã, awu arherhakɛ unga aka arherhe ugɛ umbɔ asi íbvui anyãmbɔ asunga ikɛi. Mɔcɛ umbɔ azĩ adene unga nu ukhukhɔɔ amɛ̃.

21

Uburhu ru Urusharhima

1 Ivangyɛ umɛn iki ibɔre umbɔ, itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ izĩmɛn Ukosi. Unum uvaa umɛn izĩmɛn Urod, idzek umɔ izĩmɛn Upatara.
2 Umɛn iki ikpo ukhukhɔɔ amɛ̃ uwuku uzĩ abĩ Ufinikiya, umɛn itsĩ izĩmɛn.
3 Umɛn iki itirhi inyã Usayifuru, umɛn itɔng udiku unɔrmgbɔ, umɛn izĩmɛn Usuriya. Umɛn icipa ru Utaya, ubinkutsu ru ukhukhɔɔ amɛ̃ umɛn ucipuwe abinke.
4 Umɛn iki ikpo angwɛ̃ imesa umɔ, umɛn isei umɔ inuma utɔɔva. Mɔcɛ ru ubok Ipfu-Num umbɔ adɛyiwe Uburhu unga niba azĩã Urusharhima.
5 Bɔr ivang iyiki isisokmɛn iki iwe, umɛn iso idɛ̃ɛ̃mɛn uzɛ̃rhãmɛn. Angwɛ̃ imesa kishoo nu atsɛ̃mbɔ nu awɛkacimbɔ akũna umɛn azĩ adena nu undzing utepa. Mɔcɛ umɛn iki itar arhu nu

ubang ukau ukugɔng ni ifɛn-Num.
6 Umɛn ighwe unuma ra adɔka imaa ni itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃, umbɔ abvui azĩmbɔ ra ayambɔ.

7 Umɛn itsĩmɛn uzɛ̃rhãmɛn idzeku Utaya, itsĩmɛn Utorhemayi, umɔ umɛn iki ighwe ighwe nggu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn imaa unuma unying nggu umbɔ.

8 Unum uvaa umɛn isok izĩmɛn Ukaisariya. Umɛn itsĩ isei ri iya Ufirhibu uwuku udzowe Isarhe Iyiki Ize, unying ru umbɔ utɔɔva ha umbɔ aka asɛng umbɔ ayike abi itser ru Urusharhima.

9 Unga awu ra anakatsɛrh anaa aka anasi ipfunumbɔ awu abika asɔm Arherhu-Num.

10 Umɛn iki imaa inum iyɔɔ umɔ, uwuku usɔm Arherhu-Num itsoka igburh Uagabu, adzeka abĩ Uyahudiya aba atsĩ.

11 Unga aka aba atsĩ, unga anyangu ikpɔm Uburhu, abow adaknga na aboknga na agɛ, <<Ubinkpi Ipfu Isarsatangge iki igɔr igɛ, <Riminɛ anggbaashi abi Uyahuda ru Urusharhima aka ibow uner ikpɔm iyɛrɛ, na atsuke unga ra abok Atsen abi Uyahuda.> >>

12 Ivangyɛ umɛn iki igũ rimi, umɛn nu abi anang hã ishɔ̃rhũ Uburhu unga niba azĩã Urusharhima.

13 Mɔcɛ Uburhu agɛ, <<Awu use utsu umbi aciu na adakuwe amɛnmum? Umum iki igbishi imaamum, ibibow ukpekũ isi iwengge ubin, bɔr afɛre umum ru Urusharhima ri itsok Uteijee Uyesu.>>

14 Umɛn iki isi idɛ̃ɛ̃ ikɛnmɛn unga, umɛn inumɛn ukutata, ni ĩgɔr igɛ, <<Uneke ibibemu Uteijee iwe.>>

15 Akɛrɛ ha aka amaa umɛn ingbika abinmɛn izĩmɛn Urusharhima.

16 Angwɛ̃ imesa abɔɔ adzeku Ukaisariya aba adena umɛn, akũna umɛn azĩmbɔ ru Umanason, uwuruwi umɛn iki icipa ri iyanga. Unga awu uner Usayifuru unying ra angwɛ̃ imesa abi inggbaashia.

Uburhu aka atsĩ Urusharhima

17 Ivangyɛ umɛn iki itsĩ Urusharhima, angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ayɛi umɛn nggu ibibema.

18 Unum uvaa Uburhu nggu umɛn izĩmɛn inyã Uyaku, nu kishoo akakũ awu umɔ.

19 Uburhu aka aghwe umbɔ amaa, unga adɛyiwe umbɔ agbɛgbɛra agbɛra abinkɛ Unum aka akorhuwe Atsen abi Uyahuda ru ubok itseryɛ unga aka atɔ̃.

20 Umbɔ aka agũ rimi amaa, umbɔ akpoi Unum, na agɔr Uburhu agɛ, <<A ungwɛ̃mɛn, urhi unyã, irhɛ anaka agɔnga abi Uyahuda asong abika awe ru imangmang! Kishoo atsu amɛnmbɔ ri idɔsi Íkpem!

21 Aka asɔmukumbɔ arherhango, ugɛ ungo umesuwe kishoo abi Uyahuda abika asei ra atsen abi Uyahuda umbɔ aneke Íkpem Umusa, ungo ugɔr umbɔ ugɛ, umbɔ niba asorhukumbɔ usorhe

ra awɛkacimbɔ, use adɔsa agbeyi abi Uyahuda.

22 Umɛn ikorhu ugusemɛn? Nggayɛ umbɔ awuri igũmbɔ agɛ ungo uku ubango.

23 Nggee ukorhu ubinkpi umɛn iki idɛyiwa ungo, inera niyɔ inaa iwu nggu umɛn aka ayirh uyirh.

24 Utsĩ ra anera abɛrɛ, uzĩ umbɔ asare umbi ivanga unying ru ungo ufai uhwɛkmbɔ, ngge itsú umbɔ akone atsimbɔ. Rimi hã itsu ubɛn unera awuri ihwɛngnga ugɛ kishoo abinkɛ umbɔ aka arherhe ri itsingo asi iweke idzidzɛrhe, bɔr awuri inyĩnyãmbɔ ungo uku udɔsi Íkpem.

25 Atsen abi Uyahuda abika awe ru imangmang, umɛn iki itsɛng abvur idɛyiwe umbɔ ugɛ umɛn ibee umbɔ niba aghambɔ ubinkpi umbɔ aka ayɛruwe ru agberhe, use adzirh, asi ítãimbɔ ijuɛyɛ umbɔ aka ashĩrhũ urhɔknggе, asi ítomumbɔ-dak.>>

26 Unum untaar Uburhu akũna anera abɛrɛ umbɔ asare unga nggu umbɔ. Mɔcɛ unga atsĩã ri Iya-Num, adɛyiwe abika adzowe idɛm-Num unumkpi uku utsufɛr isisarmbɔ. Ru unum hã ubɛn unera ru umbɔ aka idzowe izũwũ idɛm.

Adzur Uburhu

27 Inuma utɔɔva ha iki iyo imimaa, abi Uyahuda abɔɔ aka adzeka abĩ Uasiya anyã Uburhu ri Iya-Num. Umbɔ ahwita anera ri ikikɔnga kishoo umbɔ adzur unga.

28 Atsu ivum agɛ, <<Umbi aner Uisrairha, àka ayika umɛn! Uner ha nuwi aki azɛ̃rhã amesuwe anera kishoo awe ru igamtsa ra anermɛn nu Íkpemmɛn nu anang akɛrɛ. Asi iwea akɛrɛ ha ukpekũ, bɔr unga aka akũ Atsen abi Uyahuda abɔɔ atsĩwã ru ufɔm Iya-Num aba atsuke arhim ru usarkasar anang akɛrɛ.>>

29 Umbɔ agɛ iwe rimi umbɔ aka anyãmbɔ Uburhu nggu Uturofimu, uner Uafisa, ru utepa. Umbɔ akaifɛrhkɔ agɛ Uburhu unga akũna unga atsĩ ru ufɔm Iya-Num.

30 Uteu ha kishoo udzunukpɔ, anera asok atĩ aba akɔng. Azĩ adzur Uburhu, agbĩrhã unga adzek ru ufɔm Iya-Num, umbɔ afɔmukumbɔ angwĩ ufɔma kanying.

31 Abee ifɛre unga nukpi, mɔcɛ isarhe izĩ itsĩngge ru ukugɔng abi iwa Uroma igɛ Urusharhima kishoo uku udzunukpɔ.

32 Kanying unga akarha abi iwa Uroma na ateiyambɔ, atĩ azĩmbɔ ri ikikɔnga. Ivangyɛ anera aka anyã ukugɔng nu abi iwanga, umbɔ anekukumbɔ ikwɛr Uburhu.

33 Ukugɔng abi iwa ha aba adzur Uburhu atsu umbɔ abow unga nggu inyãwã ivaa. Mɔcɛ na arhusa agɛ, <<Unga awu ungamɔ, na akorhu use? >>

34 Ikikɔnga itsuyi ivum igwarha arherhe, abɔɔ agɛ akɛrɛ abɔɔ agɛ akɔrɔ. Uteiya abi iwa ha aka asi idɛ̃ɛ̃ adzura

usu arherhe ha igwarha arherhe irhɛngge, unga atsu umbɔ akũ Uburhu azĩmbɔ aya abi iwa.
35 Ivangyɛ Uburhu aka aba atsĩ ru abeu angwĩ iyaa, abi iwa ashupa unga, umbɔ aka anyã anera abee ifɛre unga.
36 Ikikɔng anera iki idɔsa umbɔ inũ itsuyi ivum igɛ, <<Afɛre unga, afɛre unga!>>

Uburhu arherhe arherhe nggu ikikɔnga

37 Umbɔ aka akũ Uburhu ayo itsĩ ra aya abi iwa, unga ashɔ̃rhã ukugɔng abi iwa ha agɛ, <<Kabɔɔ ungo uma uneka umum irherha arherhe nggu ungo?>>
Unga agɔr unga agɛ, <<Ungo uhwɛngo idũ abi Uherhini?
38 Asi iwea ungo uwu utsa Umasar ha isha uwuku ukũ isoyamɛn uba akũ anera anaka agɔng anaa abika afɛr aner ukũ azĩ ra arhum?>>
39 Uburhu agɔr unga agɛ, <<Umum iwu utsa Uyahudiya, idzeku Utarsu ra abĩ Ukirhikiya, umum iwu ungwɛ̃ undzumu uteu ukugɔng. Kabɔɔ uma uneka umum irherha arherhe nggu anera abɛrɛ.>>
40 Unga aka aneke unga arherhe, Uburhu adɛ̃ɛ̃ nu abeu ha aberu uboknga ra anera umbɔ anu ukutata. Umbɔ aka anu ukutata, unga arherhe arherhe nggu umbɔ ri idũ abi Uyahuda.

22

1 Uburhu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn nu atesmɛn, àka akpeto ru umum ikaa itsimum.>>
2 Ivangyɛ umbɔ aka agũ unga arherhewe umbɔ ri idũ abi Uyahuda, umbɔ agbisha anu ukutata.
Məcɛ Uburhu agɛ,
3 <<Umum iwu utsa Uyahudiya. Amar umum ru Utarsu ra abĩ aki Ukirhikiya, bɔr akpɔm umum ru utepu ukpirɛ. Umum itsĩ imesa ru ubok Ugamarhiyerh. Amesuwa umum abina kishoo aki Íkpem atokamɛn. Umum iwemum ri itsu amɛn ri idɔsu Unum, ru nyaka umbi kishoo aki ikorhe irherɛ.
4 Idzowukũ uver ra abika adɔsu utsĩndĩ uwirɛ, ifɛyiwe umbɔ, idzui akatsak nu akatsɛrh itsuyikumum umbɔ ru ugborzĩ,
5 ru nyaku Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num nu ikikɔng akakũ abi Uyahuda kishoo aka iwu idekamum. Umum iyɛisũ abvur ru umbɔ iwuri ikũ izĩ ru abimbɔ ru Udimashku. Umum izĩ umɔ ibee idzui abirabɛ aka adɔsu utsĩndĩ uwurɛ ikũ iba Urusharhima, umbɔ adzowe umbɔ ayetnum.

Uburhu aka adzipa adɔsu Uteijee
(Aiy 9.1-19; 26.12-18)

6 <<Umum iwu ru uzɛ̃rhã, iki iyokũ itsĩ Udimashku ra atenuma, kanying nggaa irhirhang ra afã irhang idzipa umum.
7 Umum ĩgba inũ nu abĩ ni igũ urhɛm uku ugɔr umum ugɛ, <A Ushawurhu! A Ushawurhu! Awu use utsu ungo udzaa umum uver?>

8 <<Umum irhusa inggɛ, <Awu ungo ungamɔ Uteijee? >

<<MɔcɛUrhɛm hã ugɔr umum ugɛ, <Awu umum Uyesu uner Unazarat uwuruwi ungo uku unu idzowe uver.>

9 Abirabɛ aka awu nggu umum anyãmbɔ irhirhang hã, bɔr asi igũmbɔ urhɛm hã uku unu arherhe nggu umum.

10 <<Nggee umum irhusa inggɛ, <A Uteijee, umum ikorhi uguse?>

<<MɔcɛUteijee agɔr umum agɛ, <Usisok, utsĩ ru Udimashku. Umɔ umbɔ aka idɛyiwa kishoo ubinkpi umum iki itsu ungo ikorhe.>

11 Iker irhirhang hã iki itsu umum itapa, abirabɛ aka awu nggu umum akpɔm abokmum adarh umum atsĩ Udimashku.

12 <<Utsa uwɔɔ agburh Uhananiya aba inyã umum. Awu uner uwuku udzowe itsinga idɔsu Unum ri Íkpem Umusa, abi Uyahuda kishoo abika awu umɔ aka isaka adzowe unga igɔng.

13 Unga aba adɛ̃ɛ̃ akhapa ru umum agɔr umum agɛ, <A ungwɛ̃mɛn Ushawurhu, ukpo inyã anang! > Kanying asumum ayanga, umum idɛ̃ɛ̃ inyã unga.

14 <<Mɔcɛungaagɛ, <Unum uwu atokamɛn asɛng ungo, ungo uhwɛng amɛnnga, nu unyã Uner Uwuku Urhurhika ha nu ugũ urhɛm ra angwĩnga.

15 Ubinkutsu ungo uwuri iwu idekanga ru ubɛn unera, ru ubinkpi ungo uku unyã nu ugũ.

16 Icɛrɛungoudzɛuuse? Usisok, usorhu ubɔtisima, nu usorh arhimngo adzek ri ifɛn ri itsoknga.>

Uyisa Uburhu

17 <<Umum iki ibvui iba Urusharhima iwe ri ifɛn-Num ru ufɔm Iya-Num, umum inyã irhi

18 ni inyã Uteijee aka arherhe nggu umum agɛ, <Ifetem! Udzekɔ ru Urusharhima kanying, ubinkutsu, umbɔ asi íyɛimbɔ idekango ri itsimum.>

19 <<Umum igɔr ugɛ, <A Uteijee, umbɔ nibikambɔ ahwɛngmbɔ umum iki itsĩrhã abã ifɛn-Num itsuke abika awe ru imangmang ru ungo, ru ugborzĩ na ikwɛre umbɔ ugwɛɛ.

20 Nu ivang umbɔ aka ifɛr Uistifanu uwu idekango, umum nibikami idɛ̃ɛ̃ umɔ, umum iwu ru undzingmbɔ ru ubinkpi umbɔ aka akorhe, awu umum idzɛu atorho abika afɛr unga.>

21 <<MɔcɛUteijee agɔr umum agɛ, <Uso uzĩ, umum iwuri idena ungo uzĩ nggɔɔ ra anang akika ader ra atsen abi Uyahuda.> >>

22 Ikikɔnga ikpeto ru Uburhu utsɛku unga aka arherhe akɛrɛ. Mɔcɛ umbɔ atsarhi irhakmbɔ atsui ívum agɛ, <<Afɛre ikpũ uner uwurɛ! Isi imɛ̃ngge unga abɛk!>>

23 Umbɔ aka atsuyi ívum atsimuwe antamambɔ atãyĩwe, asoyi uzurhu ru ugba.

24 Ukugɔng abi iwa ha atsu umbɔ akũ Uburhu azĩmbɔ ru aya abi iwa. Atsu umbɔ akwɛre ugwɛɛ, abee unga asɔm ubinkpi uku utsu ikikɔnga itsuyiwe unga ivum rimi.
25 Umbɔ aka agbiir aboknga abow na abee ikwɛr unga, Uburhu agɔr uteiya abi iwa aka adɛ̃ɛ̃ akhapa umɔ agɛ, <<Imɛ̃ngge ungo ukwɛre ugwɛɛ ru uner Uroma umbɔ aka anasi itsu umbɔ uvau ru unga?>>
26 Ivangyɛ uteiya abi iwa ha aka agũ rimi, unga azĩ ru ukugɔng hã azĩ agɔr unga agɛ, <<Ungo ubee ikorhu uguse? Utsak uwurɛ awu uner Uroma.>>
27 Ukugɔng hã aba agɔr Uburhu agɛ, <<Usɔma umum idzidzɛrhe, ungo uwu uner Uroma?>>
Uburhu agɔr agɛ, <<Ĩĩ.>>
28 Mɔcɛ ukugɔng hã agɛ, <<Umum ikũ uhwɛk urhɛrhɛ ikpo iwe uner Uroma.>>
Uburhu agɛ, <<Umum iwu undzumu ungwɛ̃ Uroma.>>
29 Abika abee irhusa unga urherhe abvui azĩmbɔ ra andzing kanying. Ukugɔng hã aka ahwɛng agɛ Uburhu awu uner Uroma, iwei ifɛr unga, nggayɛ unga aka abowpa unga.

Uburhu ra asu abi udzepurhe

30 Unum uvaa, ukugɔng hã abee ihwɛng ubinkpi Uburhu aka ikorhuwe abi Uyahuda umbɔ atsu arherhanga. Unga agarhuwe abok Uburhu na atsu ateiya abika adzowe idɛm-Num nu abi udzepurhe abi Uyahuda kishoo akɔng. Mɔcɛ unga akũ Uburhu aba adɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ.

23

1 Uburhu arhi abi udzepurhe ha ra asumbɔ na agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum iki itɔ̃ itsermum ĩba itsĩ irherɛ ra amɛn aka aze kishoo ra asu Unum.>>
2 Akɛrɛ ha atsu Uhananiya Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, atsu abika adɛ̃ɛ̃ ayo nggu Uburhu akwɛr unga nu angwĩnga.
3 Mɔcɛ Uburhu agɔr unga agɛ, <<Unum unga awuri ikwɛr ungo, uner ukpukpeta!* Ungo usei nu utsu umum uvau ri idɔsi Íkpem Umusa, bɔr ungo nibikango uzharhukɔ Íkpema ungo uku utsu umbɔ akwɛr umum.>>
4 Abirabɛ aka adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Uburhu agɔr unga agɛ, <<Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ungo uku urhena?>>
5 Uburhu agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum isi ihwɛng unga aka awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <Niba arhenumbɔ uyɛrhe.> †>>
6 Ivangyɛ Uburhu aka anyã ugɛ abɔɔ awu abi Usaduki, abɔɔ ikɛi awu abi Ufarisi, unga atsarhi irhaknga ru udzepurhe ha agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn, umum iwu uner Ufarisi, ungwɛ̃ Ufarisi.

* **23:3** Agbena agburh uparharhi ubandzin. † **23:5** Àka anyã ikɛi: Idzi 22.28.

Umum idɛ̃ɛ̃ umbɔ avarhuwa umum arherhe ri itsi umum iki ifosa ugɛ abika akpe awuri isok ra akpe.>>

7 Ivangyɛ unga aka arherhe akɛrɛ ha, uning usomgbɔ ra abi Ufarisi nu abi Usaduki, ikikɔnga igashungge.

8 Abi Usaduki awembɔ ri imangmang ugɛ isok ra akpe ishingge, ípfu itser-Num ishingge use ípfu ishingge. Abi Ufarisi awembɔ ri imangmang ugɛ kishoo aweke.

9 Isoyamɛn igɔigɔng isongge. Abɔɔ abika amesuwe Ikpem ru ukpui ukpu Ufarisi asok adɛ̃ɛ̃ uning akarhãrhã agɛ, <<Umɛn isi ikpomɛn utsak uwurɛ nggu uvau. Ungaa ahwɛng, use awu ipfu use ipfu itser-Num irherha arherhe nggu unga?>>

10 Uning utsotsoramgbɔ uku usoyi, ukugɔng abi iwa ha agũ iwei ugɛ utsur umbɔ ashakukumbɔ Uburhu. Unga atsu abi iwa ha acipa avur Uburhu ri inggang akũ azĩmbɔ aya abi iwa.

11 Utsuu uku ufin, Uteijee adɛ̃ɛ̃ akhapa ru Uburhu, na agɛ, <<Uker amɛnngo! Ru nyaka ungo uku udzowe idekamum ru Urusharhima, nggee awu ufang ungo iki idekuwe umum ru Uroma.>>

Avarhi itsũwã iyiki ifɛr Uburhu

12 Ukpee unum uvaa, abi Uyahuda akɔng avarhe ifɛre Uburhu ayirh uyirh ugɛ umbɔ asi íghambɔ asi íhwambɔ ubin, utsɛku umbɔ aka ifɛr Uburhu.

13 Anang umbɔ isɔka inaa umbɔ aka avarhi ikorhe iyiki ibewe ha.

14 Umbɔ asok azĩmbɔ ru ateiya abika adzowe idɛm-Num nu akakũ anera, na agɛ, <<Umɛn iki iyirh nggaa uyirh, igɛ umɛn isi íghamɛn ubin utsɛku umɛn iki ifɛr Uburhu.

15 Nggee, umbi nggu abi udzepurhe, àka adene itser umbɔ adɛyiwe ukugɔng abi iwa ha, umbɔ akũna unga akũwã ru umbi, àka akpeta ugɛ umbi abee ibvui arhusa arherhanga hã agũni ikɛi. Umɛn iki igbishi imaamɛn, umɛn iwuri ifɛre unga, unga adɔrha aba atsĩ.>>

16 Bɔr ungwɛ̃ unapumbɔ Uburhu aka adɛ̃ɛ̃ na agũ arherhe aka abewe ha, unga atsĩ ru aya abi iwa asɔmuka Uburhu.

17 Mɔcɛ Uburhu ayisu unying ra ateiya abi iwa Uroma agɛ, <<Ukũ ungwɛ̃dzɛm uwurɛ uzĩ ru uku ugɔngmbi, abee idɛyiwe unga ubin ukpɔɔ.>>

18 Nggee uteiya abi iwa Uroma ha akũ ungwɛ̃dzɛm hã azĩã ru uku ugɔngmbɔ na agɛ, <<Uburhu uwɔrɔ ru ugborzĩ ukpɔrɔ, ayisa umum ugɛ, umum ikũ ungwɛ̃dzɛm uwurɛ iba ru ungo, ubinkutsu unga awuri isɔma ungo ubin ukpɔɔ.>>

19 Ukugɔng hã adzur ubok ungwɛ̃dzɛm hã, akũna unga azĩã ri ifɛna arhusa unga ikiyikanga agɛ, <<Ungo ubee isɔma umum use?>>

20 Unga agɛ, <<Abi Uyahuda abee igɔr ungo ukũ

Uburhu uzĩ ru udzepurhe udã, akpeta ugɛ umbɔ abee igbisha arhusa arherhe Uburhu.
21 Bɔr niba ubemukɔ, ubinkutsu inera itɔngngge isɔka inaa iki iwoi adzɛu unga. Aka ayirhmbɔ ugɛ umbɔ asi íghambɔ ubin utsɛku umbɔ aka ifɛre unga. Icɛrɛ umbɔ adzɛu ibibemango ukpekũ.>>
22 Nggee ukugɔng hã adene ungwɛ̃dzɛm hã azĩã, na agbiite atonga agɛ, <<Niba udɛyikɔ unera ugɛ ungo uku usɔmango umum arherhe akɛrɛ.>>

Adene Uburhu azĩã ru ugomna Uferhi

23 Mɔcɛ unggbaashi ha ayisa ateiya abi iwa Uroma avaa agɔr umbɔ agɛ, <<Àka agbisha abinmbi, umum idena umbi azĩ Ukaisariya ra akara utɔɔrha aki utsuu irherɛ, nggu abi iwa inaka ivaa, nu abi iwa abɔɔ isɔka utɔɔva abika afũ inyãwã, nu abi iwa inaka ivaa abika atang iwa nggu asawa.
24 Àka akpowe ínyãwãyɛ Uburhu aka ifũ, umbi afɔrh unga akũ azĩ ru ugomna Uferhi.>>
25 Unggbaashi abi iwa ha atsɛng ubvur riminɛ agɛ,
26 Udzeku Ukarhaudiya Urhisiya,
Uzĩ ru nggaa uner uwuku ugɔng ugomna Uferhi,
Umum ighwe ungo.
27 <<Uner uwurɛ abi Uyahuda adzur unga abee ifɛre unga, umum iso nggu abi iwamum umɛn ifɔrhe unga, ubinkutsu umum igũ unga awu utsa Uroma.
28 Umum iki ibee igũ uvauwi uku utsu umbɔ atsu arherhanga, nggee umum ikũna unga izĩ ru udzepurhembɔ.
29 Umum igũ umbɔ arhena unga ra arherhe íkpemmbɔ, bɔr umum isi ikpomum unga akorhunga ubinkpi uku utsu akpe use ugborzĩ.
30 Ivangyɛ umum iki ĩgũ iyiki ibeweyɛ umbɔ aka atsar ikorhe nggu utsa ha, kanying umum idene umbɔ akũ unga aba ru ungo. Ikɛi umum itsu abika atsu arherhe ri itsinga umbɔ aba asɔm ubinkpi umbɔ aka anyã unga akorhe ra asungo.>>
31 Nggee abi iwa, atɔ̃ itsermbɔ ru nyaka umbɔ aka atsuke, akũ Uburhu azĩmbɔ Uantifatiri nu untsuuka.
32 Unum uvaa abi iwa abika afũ inyãwã akũna unga azĩmbɔ ra asu, ra abɔɔ abvui azĩmbɔ ru aya abi iwambɔ.
33 Abi iwa abika afũ inyãwã aka azĩ atsĩ Ukaisariya, umbɔ adzowe ubvur ha ru ugomna, na atsuke Uburhu ru uboknga.
34 Ugomna hã aka avarhu ubvur ha na arhusu Uburhu ugɛ unga adzek udika abĩ akasong. Unga aka agũ agɛ Uburhu adzeka abĩ Ukirhikiya,
35 unga agɛ, <<Umum iwuri ĩgũmum arherhango, ri ivang abika atsu arherhe ri itsingo aka iba.>> Mɔcɛ unga atsu umbɔ adzɛu unga

ru udzepurhe iyɛrhe Uhiridu aka adzin.

24

Atsu arherhu Uburhu ra asu Uferhi

1 Inuma itɔ̃ɔ̃ iki imaa Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num Uhananiya azĩ Ukasariya nggu akakũ abɔɔ nu urhoya uwɔɔ itsoka igburh Utarturhu, atsu arherhe Uburhu ru ugomna.

2 Ivang umbɔ aka ayisu Uburhu atsĩ, urhoya Utarturhu atsu arherhe Uburhu ra asu ugomna Uferhi agɛ, <<Awu itsoingo itsu umɛn igũibɛn ididɔɔr iyiki ider, ikɛi ihwihwɛng iyi unuma itsu igbigbisha iba ra abĩmɛn.

3 Ra afɛna kishoo nu inanga, a uteiya Uferhi, umɛn itar uwɛɛ urhɛrhɛ ru ungo.

4 Bɔr umum isi ĩbeemum igha ivangngo, umum ishɔ̃rhã ungo uma udɔng amɛnngo ukpeto ru umɛn ukunjiir.

5 <<Umɛn ikpo utsak uwurɛ awu uner uwuku utsuyi ifuw, anu ikũ isoyamɛn atsĩwã ra abi Uyahuda ru ubɛn ananga ru upfung. Unga awu unggbaashi agbeyi abi Unazarat.

6-8 Abee itsu arhim ri Iya-Num, nggee umɛn idzur unga. Ungo uba urhusungo unga nibikango, ungo uwuri igũo idzidzɛrhe kishoo ubinkpi umɛn iki irherhe ri itsinga.>>*

9 Abi Uyahuda awu ru undzing akɛrɛ ha, agɔr ugɛ ífɛrha ha iwu idzidzɛrhe.

Uburhu akaa itsinga ra asu ugomna Uferhi

10 Ivangyɛ ugomna aka adzowe unga ijee arherhe Uburhu agɛ, <<Umum ikaa itsimum nggu itɛnamɛn ubinkutsu umum ihwɛng ungo uku umaa imɛka irhɛirhɛ ungo uku uvarhuwe arherhe ra abĩ akɛrɛ.

11 Ungo uba ugbishu urhisɔ, ungo ihwɛngngo ugɛ anasi itɔnga inuma usɔkdũmɛn umum iki izĩ ĩzdowe igɔng ri Iya-Num ru Urusharhima.

12 Abika atsu arherhamum asi ikpombɔ umum idɛ̃ɛ̃mum uning nggu unera ri Iya-Num, use isoyiwe amɛn anera ra abã ifɛn-Num, use ra anang akɔɔ ru utepa.

13 Asi ídɛ̃ɛ̃ adɛyiwambɔ ungo ubinkpi umbɔ aka akũ atsu arherhamum.

14 Bɔr umum isɔma ungo ra awiya, umum idzowe igɔng ru Unum uwu atokamɛn ru Utsĩndĩ hã, umbɔ aka ayisa ukpui uku ukpɛ̃. Bɔr umum iwemum ri imangmang ri kishoo abinkɛ aka awe ri Íkpem Umusa nu ru abvur abika asɔm Arherhu-Num.

15 Ififosamum ru Unum iwu unying nggu anera abɛrɛ, ugɛ abika arhurhika awuri isok ra akpe nu abika ada irhirhika.

16 Ngge itsu ubɛn ivang umum inũ itsu amɛnmum

* **24:6-8** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, *Umɛn ibee itsuke unga uvau ru nyaki Ikpemmɛn iki igɔr. Bɔr Urhisiya unggbaashi aba avur unga ra abokmɛn ri inggang. Na agɔr abika atsu arherhe ri itsinga aba arherhe ra anangngo.*

uku ushashaki ra asu Unum nu unera.
17 <<Imɛka irhɛrhɛ iki imaa, umum ibvui iba Urusharhima ikũ ízũwã abin ĩba indzowe anera ayike atsũwãmɛn, ni indzowe ídɛm-Num.
18 Umum iki imaamum isare itsikammum ivangyɛ abɛrɛ ha aka aba akpo umum ru ufɔm Iya-Num. Isi iwemum ri ikikɔng anera, isi isoyikũ amɛn anera.
19 Bɔr abi Uyahuda rabɔ adzeka abĩ Uasiya, awu umɔ, imɛ̃ngge umbɔ aba ra anangngo aba atsu arherhamum umbɔ aba awembɔ ra arherhe nggu umum.
20 Use ungo uneke anera abɛrɛ asɔm uvauwi umbɔ aka akpo ru umum ivangyɛ umum iki idɛ̃ɛ̃ ra asu abi udzepurhe.
21 Arherhambɔ awu unying ukpekũ umbɔ aka itsu umum uvau, umum iki itsarhi irhakmum ra asumbɔ ĩgɔr inggɛ, <Awu arherhe isisok ra akpe umbɔ aka avarha arherhamum ra asumbi irherɛ.> >>
22 Mɔcɛ Uferhi, uwuku uhwɛng Utsĩndĩ Uyesu akarhãrhã, agɔpuwe unuma agɔr umbɔ agɛ, <<Utsɛku unumkpi ukugɔng Urhisiya aka iba kata, umum idɔrhi izharhuwa arherhango.>>
23 Unga atsu uteiya abi iwa Uroma adzɛu Uburhu na aneke unga agayi iyornga na aneke awɛrhanga adzowe ubinkpi unga aka abee.
24 Inum iyɔɔ iki imaa Uferhi aba nggu utsɛ̃nga Udurusirha, una Uyahuda. Adene umbɔ akũ Uburhu aba, ru unga akpeto ra arherhe Uburhu aki imang-mang ru Ukiristo Uyesu.
25 Ivangyɛ Uburhu aka anu idɛyiwe irhirhika, nu ikpɔm amɛn, nu nggaa unum ukpuku uvarha arherhe uku iba, itsu iwei ifɛr Uferhi, unga agɔr Uburhu agɛ, <<Iki iwu mɔnɔ icɛrɛ! Ubvụi uzĩõ. Umum iba ikpomum ivanga, umum idene umbɔ ayisuwa ungo.>>
26 Ri ivang hã unga atsu amɛnnga Uburhu awuri idzowe unga uhwɛk igha angwĩ, ngge itsu Uferhi ayisa unga ubɛn ivang asei irhɛrh nggu unga.
27 Imɛka ivaa iki imaa Ufokiyu Ufestu awea ugomna ru ugarh Uferhi. Uferhi abee itɛnamɛn ra abi Uyahuda, unga aneke Uburhu ru ugborzĩ.

25

Arherhe ra asu Ufestu

1 Inuma itaar iki imaa Ufestu aka atsĩ ra abĩ hã, asoku Ukaisariya azĩã Urusharhima,
2 umɔ ateiya abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abi Uyahuda atsu arherhe Uburhu ru unga.
3 Umbɔ ashɔ̃rhũ Ufestu unga ama atsu umbɔ akũ Uburhu abvui azĩ Urusharhima, ubinkutsu aka agbisha abee iwoi na afɛre unga ru utsĩndĩ.
4 Bɔr Ufestu agɔr umbɔ agɛ, <<Adzudzɛu Uburhu ru Ukaisariya, umum nibikami

isi ídãrhũmum ni ibvui izĩ umɔ.
5 Utsak uwurɛ aba awea ru uvau, anggbaashimbi abɔɔ aba umɛn izĩmɛn urhɔnga, azĩ atsu arherhe ri itsinga.>>
6 Inuma isi inangngge utɔrɔk, use usɔka, unga aka amaa nggu umbɔ, unga abvui azĩã Ukaisariya. Ukpee unum uvaa unga asei nú udzepurhe uku uvarha arherhe, atsu umbɔ akũ Uburhu aba ra asunga.
7 Ivang Uburhu aka adzeka, anggbaashi abi Uyahuda abika adzeku Urusharhima aba adɛ̃ɛ̃ adzira unga, atsuyi urherhe arhɛrhɛ uwuku utso ri itsinga, akirakɛ aka ashike ru idzidzɛrhe.
8 MɔcɛUburhu akaa itsinga agɔr agɛ, <<Umum isi igbamum uvau ri Íkpem abi Uyahuda use ri Iya-Num use ru Ukaisar.>>
9 Bɔr Ufestu abee itɛnne amɛn abi Uyahuda, unga agɔr Uburhu agɛ, <<Ungo ubeengo izĩ Urusharhima umbɔ avarhuwa arherhango ra asumum ru nggɔɔ ha?>>
10 Uburhu agɛ, <<Umum iwu ra asu Ukaisar, ru udzepurhe uku uvarha arherhe, anangkɛ ngge iki imɛ̃ɛ̃ umbɔ avarhuwa umum arherhe. Umum isi ikorhumum iyiki ibewe ra abi Uyahuda, ungo nibikango uhwɛngo rimi hã.
11 Umum ĩba ikorhumum ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ akpe, umbɔ afɛre umum, umum isi ikpɛ̃mum akpe. Bɔr idzidzɛrhe iba ishingge ra arherhe ha abi Uyahuda aka atsu ru umum, unera asi ídɛ̃ɛ̃ adzowuka umum ru umbɔ. Umum ifɛna akũ arherhamum izĩ ru Ukaisar! >>
12 Ufestu aka akɛki itsũwã nggu abi udzepurhenga, mɔcɛ unga agɛ, <<Ungo ugɔr ugɛ akũ arherhango azĩ ru Ukaisar. Ungo uwuri izĩ ru Ukaisar.>>

Uburhu ra asu Uagiripa nu Ubani

13 Inuma ukunjiir iki itɔng uyɛrhe Uagiripa nu Ubani abambɔ Ukaisariya, aba ighwe ugomna Ufestu.
14 Umbɔ amaa inuma irhɛirhɛ nggɔɔ ha, Ufestu arherhe arherhe Uburhu nggu uyɛrhe agɛ, <<Unera nuwɔ Uferhi aka aneka unga ru ugborzĩ.
15 Ivangyɛ umum iki iwe ru Urusharhima, ateiya abika adzowe idɛm-Num nu anggbaashi abi Uyahuda atsu arherhe utsak uwurɛ, ashõrhã umum ima itsu ubinkpi uku iwu uvau akpe ru unga.
16 <<Umum idɛyiwe umbɔ ugɛ umɛn abi Uroma iki isaki isi idzowukumɛn unera ra abika atsu arherhe ri itsinga, bɔr awuri idzowukumbɔ ivang unga akaa itsinga ra asumbɔ ra arherha ha.
17 Ivangyɛ umbɔ aka aba nggimi nggu umum, umum isi idãrhũmum, unum uvaa umum isei nú utarh iyɛrhe ni itsu umbɔ akũ uner ha aba.
18 Abika atsu arherhe ha aka asok arherhe, umbɔ asi irherhumbɔ abin aka abewe akirakɛ umum iki ikau ra amɛnmum.

19 Bɔr umbɔ akpurha awu ru uning ra agbeyi ha umbɔ aka amesuwe, nu utsa uwɔɔ agburh Uyesu aka akpea, bɔr Uburhu agɔr agɛ awea ru urhɛ.
20 Umum iki isi ikpomum usu uku udɔsa arherhe ha, umum irhusa unga ugɛ use unga abemunga izĩ Urusharhima umbɔ avarhuwe arherhanga umɔ nggu abin akɛrɛ.
21 Bɔr Uburhu aka abee uyɛrhe Ukaisar unga azharhuwe arherhanga, umum itsu umbɔ adzɛu unga utsɛku ivangyɛ umum iki idene unga azĩ ru Ukaisar.>>
22 Mɔcɛ uyɛrhe Uagiripa agɔr Ufestu agɛ, <<Umum ibee igũ ru utsa ha nibikami.>>
Ufestu agɛ, <<Udã ungo uwuri igũo unga.>>
23 Unum untaar Uagiripa nu Ubani adzek ri ijee iyɛrhambɔ, aba nggu akagɔng abi iwa nu anggbaashi abi utepa atsĩwã udzepurhe iyɛrhe. Mɔcɛ Ufestu atsu umbɔ akũ Uburhu atsĩwã.
24 Ufestu agɛ, <<A uyɛrhe Uagiripa, nu kishoo abirabɛ aka awu nggimi nggu umɛn, umbi anyã utsak uwurɛ! Abi Uyahuda kishoo aka atsu arherhe ri itsinga ru umum ru Urusharhima nu nggimi ru Ukaisariya, atsuyi ivum agɛ isi imɛ̃ngge umbɔ neke unga abɛk.
25 Bɔr umum inyã unga asi ikorhunga ubinkpi umbɔ aka ifɛre unga. Ubinkutsu unga nibikanga abee arherhanga azĩ ra asu uwuku ugɔng Ukaisar, umum idene unga azĩã Uroma.
26 Bɔr umum ishimum ru undzumu ubinkpi umum iki itsɛnge uyɛrhe uwuku ugɔng ru Uroma ri itsinga. Ngge iki iwe rimi umum ikũ unga iba ru umbi kishoo, undzumunga ru ungo uyɛrhe Uagiripa, inggɛ umɛn ĩba irhi arherhe ha imaamɛn umum ima ikpo ubinkpi umum iki itsɛng.
27 Ubinkutsu ri inyĩnyãmum, awu ijijam umbɔ adene uner ugborzĩ ru uwuku ugɔng Ukaisar na asi ikpombɔ undzumu arherhe ha umbɔ aka itsɛng.>>

26

Uburhu akaa itsinga ra asu Uagiripa

1 Mɔcɛ Uagiripa agɔr Uburhu agɛ, <<Adzaambɔ ijeea ungo ukaa itsingo.>>
Nggee Uburhu aberu uboknga, atirhi arherhe agɛ,
2 <<A uyɛrhe Uagiripa, umum inyãmum iwu ra andzui iki iwe ugɛ awu ru ungo umum idɛ̃ɛ̃ ikaa itsimum irherɛ ru urherhe anggbaashi abi Uyahuda iki irherhe ri itsimum,
3 undzumunga ugɛ ungo uhwɛngo ibibayi abi Uyahuda nu abinkɛ umbɔ iki iwe ru uning ra ake. Nggee, uma udɔɔr amɛnngo ukpeto ru umum.
4 <<Abi Uyahuda kishoo ahwɛngmbɔ ikpũ isiseimum utirhi ri iwɛdzɛmmum, ra abĩmɛn nu ru Urusharhima uba utsĩ irherɛ.

5 Ahwɛngmbɔ umum utirhi ri iwɛdzɛm. Umbɔ aba abemumbɔ, adɛ̃ɛ̃ idzowukumbɔ ideka ri itsimum ugɛ umum iwu ru ukpui agbeyamɛn ukpuku uwu utsotsorakpɔ, umum iwu utsa Ufarisi.

6 Ubinkutsu umbɔ avarhuwa umum arherhe irherɛ, awu ififosa ru ubinkpi Unum aka abemuwe atokamɛn.

7 Awu ibibemuwe ha riyɛ idũmɛn usɔkdũmɛn aka afosa abee inyã ngge itsuifɛr. Ngge itsu umbɔ aka amina asumbɔ adɔsu Unum ru utsuu ra atenum. A uyɛrhe, awu ififosa ha itsu anggbaashi abi Uyahuda agɔr agɛ umum iwu ru uvau.

8 Awu use utsu umbi ashimbi ri imangmang ugɛ Unum adɛ̃ɛ̃ asoyika abika akpe?

9 <<Umum nibikami isha inyã ugɛɛ awu ufang umum ikorha abina arhɛrhɛ akika akpɛ̃ itsok Uyesu uner Unazarat.

10 Ubinkpi umum iki ikorhe nukpɔ ru Urusharhima, umum iki ikpo ijee ra ateiya abika adzowe idɛm-Num iyiki igbange asarkasar anera arhɛrhɛ ru ugborzĩ. Ivangyɛ umbɔ aka itsu ufai akpe ru umbɔ, umum iwu ru undzing abika atsu ufai ha.

11 Ivanga irhɛirhɛ umum iki ĩdɔsa abã ifɛn-Num kishoo idzise umbɔ uver, ni ibee itsu umbɔ arheni itsok Uyesu. Umum igũ avɔm nggu umbɔ akarhãrhã nggee umum ikɛn umbɔ ri iteu iyɔɔ iyi abĩ akase idzowe umbɔ uver.

Uburhu asɔm idzidzipanga (9.1-19; 22.6-16)

12 <<Ru uzɛ̃rhã ukpu ifɛrha ha umum iwuri izĩ Udimashku, ri ijee ateiya abika adzowe idɛm-Num.

13 Aka ayoka atenuma, a uyɛrhe, umum iwu ru utsĩndĩ ni inyã irhirhang iyɔɔ iki inangngge irhirhang ishaa unum irhang idzeka afã, iba idzipa umum nggu awɛrhu uzɛ̃rhãmum.

14 Umɛn kishookamɛn igba ra abĩ, nu umum igũ urhɛm ukpɔɔ ri idũ abi Uyahuda, uku ugɔr umum ugɛ, <A Ushawurhu, a Ushawurhu, awu use utsu ungo udzaa umum uver? Ungo ukpurhu unayiwe itsingo, ru nyaki inak iki igbopi itsingge nggu igbong uner ughãwã.>

15 <<Mɔcɛ umum irhusa inggɛ, <Awu ungo ungaa Uteijee?>

<<Uteijee agɔr umum agɛ, <Awu umum Uyesu uwu ungo uku udzowe uver.

16 Bɔr icɛrɛ usisok udidɛ̃ɛ̃ nu adakngo. Umum idzeka ru ungo ibee isɛng ungo uwu uner itsermum nu uwu ideka ubinkpi ungo uku unyã ru umum nu abinkɛ umum iki idɛyiwa ungo.

17 Umum iwuri ifɔrhamum ungo ra anerngo nu atsen abi Uyahuda umum iki idena ungo uzĩ ru umbɔ.

18 Ungo iyanguwe asumbɔ, umbɔ adzipa adzek ru uzĩ aba ri irhirhang, na adzeki ijee Ushaitan aba ru Unum, ngge itsú umbɔ ama akpo itsũwe arhim, na ama akpo anang nggu abirabɛ umbɔ aka asɛng umbɔ ru ubok imangmangmbɔ ru umum.>

19 <<Nggee a uyɛrhe Uagiripa, umum isi ikpɛ̃mum idɔsa irhiyɛ iki idzeka afã iba ru umum.
20 Umum itirhi idzowe isarhe ra aner Udimashku imaa ni idzowe aner Urusharhima nu Uyahudiya kishoo, ikɛi ni indzowe isarhe ra atsen abi Uyahuda, inggɛ umbɔ adzipa aba ru Unum, akorha abinkɛ aka idɛyiwe idzidzipambɔ.
21 Ngge itsu abi Uyahuda adzur umum ru ufɔm Iya-Num abee ifɛre umum.
22 Bɔr Unum unga ayika umum ĩba itsĩ irherɛ, ngge itsu umum iwu nggimi ni indzowe ideka ra akagɔng nu akaci. Isi irherhumum abin akase bɔr abin abika asɔm Arherhu-Num nu Umusa aka arherhe agɛ iwuri ikorhe rimi,
23 ugɛ awu ufang Ukiristo ahwa uver, na awu unggbaashi uwuku usok ra akpe, na adũwũ irhirhang ififɔrh ra anernga nu atsen abi Uyahuda.>>
24 Uburhu anu ikaa itsinga nukpi Ufestu abvutuwe arherhe Uburhu. Atsarhi irhaknga agɛ, <<A Uburhu, ungo uku uzhɔma! Idzursungo akarhãrhã iki idzipukungge itsingo.>>
25 Bɔr Uburhu agɛ, <<A uteiya Ufestu, isi izhɔmum ukpong. Ubinkpi umum iki irherhe uwu idzidzɛrhe nu uwu ubin ukpuku uyɛi.
26 Ungo uyɛrhe ungo uhwɛngo abina akɛrɛ, umum isi igũmum iwei irherha ake ru ungo. Umum ihwɛng ungo uku ugũo abin hã kishoo, ubinkutsu, asi ikorhumbɔ ake ri iwɔk.
27 A uyɛrhe Uagiripa, ungo udzowukɔ imangmang abika asɔm Arherhu-Num? Umum ihwɛng ungo ubemungo.>>
28 Mɔcɛ Uagiripa agɔr Uburhu agɛ, <<Ungo utsar ugɛ ri ungwɛ̃rhĩ ivang iyɛrɛ ungo ubee itsu umum iwu uner Ukiristo?>>
29 Uburhu agɛ, <<Ivang iki ici use iyiki ider, umum ifɛn-Num asi íwea ungo ukpekũ, bɔr kishoo abika akpeto ru umum irherɛ, awe ru nyaka umum, bɔr niba awembɔ ri inyãwã iyɛrɛ.>>
30 Uyɛrhe nu ugomna nu Ubani na abirabɛ aka asei nggu umbɔ asisok.
31 Umbɔ aka adzek ru ubã ha, umbɔ anu arherhe nggu adɔka, umbɔ agɔr agɛ, <<Utsak uwurɛ asi ikorhunga ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ igbigbang ru ugborzĩ use akpe.>>
32 Uagiripa agɔr Ufestu agɛ, <<Utsak uwurɛ abee umbɔ akũ arherhanga azĩ ra asu Ukaisar, uda umbɔ atsũwũkumbɔ unga.>>

27

Uburhu atsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ azĩã Uroma
1 Ivanga iki iwe umɛn iki igar izĩ abĩ Uitarhiya, umbɔ atsuke Uburhu nu abi ugborzĩ abɔɔ ru ubok uteiya abi iwa Uroma uwɔɔ itsoka igburh Ujurhiyo, unying ru ukpui abi iwa Ukaisar.
2 Umɛn iki itsĩ ukhukhɔɔ amɛ̃ uku udzeku Uadiramitiyum, uku uwuri utsĩrhĩ ifɛn akau iteu iyɔɔ iyiki iwe ra

abĩ Uasiya, umɛn itsĩ uzɛ̃rhã ru ukau azɛ̃ akagɔng. Uaristaku, utsa Utasarhonika ra abĩ Umakidoniya, awu nggu umɛn.

3 Unum uvaa umɛn itsĩmɛn Usidon. Ujurhiyo amutuwe Uburhu, aneke unga azĩ anyã awɛrhanga umbɔ adzowe ubinkpi unga aka abee.

4 Umɛn iki isok umɔ ru ukhukhɔɔ amɛ̃ hã itsĩmɛn azɛ̃ akagɔng, ugba ukɛnkpɔ umɛn uzɛ̃rhã. Nggee umɛn ikɔre udiku undzing Usayifuru ra anangkɛ ugba usi ikerkpɔ.

5 Umɛn iki igar ukau azɛ̃ akagɔng hã ukpuku ukhapa ra abĩ Ukirhikiya nu Upamfirhiya, umɛn icipa ru uteu Umira ra abĩ Urhikiya.

6 Umɔ uteiya abi iwa Uroma aka akpo ukhukhɔɔ uwɔɔ uku udzeku Uarhekzandiriya uwuri izĩ abĩ Uitarhiya, unga atsu umɛn ru uwu ha.

7 Umɛn uzɛ̃rhã uku utɔɔɔ imaa inuma irhɛirhɛ nggu uver, umɛn iki ikhapa ru uteu Ukinidu, ugba ukɛnkpɔ umɛn izĩ ra asu, umɛn ikɔre udiku ubang ukau Ukirit afɛn akirakɛ aka ashike ru ugba uku uker, aka akhapa ru Usarhmoni.

8 Umɛn igũ uver ni itɔng ubang ukau Ukirit izĩ itsĩ anang akɔɔ umbɔ iki iyisa Anang Akika Ufɔrh, aka akhapa ru uteu Urhasiya.

9 Uzɛ̃rhãmɛn ughawe ivanga irhɛirhɛ. Mɔcɛ igbigba iwe ru uzɛ̃rhã hã. Ubinkutsu unum ikpem igha ubin uku utɔngkpɔ. Nggee Uburhu adzowe umbɔ itsũwã agɛ,

10 <<Umum inyã uzɛ̃rhã hã uwuri iwu igba abĩ ra asu, ukhukhɔɔmɛn nu abinmɛn nu urhɛmɛn uwuri igba abĩ.>>

11 Bɔr uteiya abi iwa asi ibemunga ubinkpi Uburhu aka arherhe, akpurha atsu amɛnnga ru uner ukhukhɔɔ nu uteiya ukhukhɔɔ ha.

12 Ngge iki isi izengge umbɔ agha idoi ru anang hã, irhɛmbɔ ibemumbɔ izɛ̃rhã azĩ ra asu, afosi izĩ atsĩ Ufinikiya, ngge iba imɛ̃ngge umbɔ agha idoyi umɔ. Akɛrɛ awu anang idɛ̃ɛ̃ akɔɔ aki akhukhɔɔ ru Ukirit aka arhi udiku unɔr uwu urhɛɛ nu ufã uwu urhɛɛ.

Ufin inai nu ugba ukau

13 Ivangyɛ ugba ukpuku udzek unɔr utirhi ifɛu uku utɔɔɔ, anera atsar agɛ ubinkpi umbɔ aka abee uku ukpokpɔ, nggee umbɔ agbiir uzɔu ukpuku ukpɔm ukhukhɔɔ ha adɔsu ifɛn ukau uku ukhapa ru Ukirit.

14 Isi idãrhũngge ugba ukpɔɔ ugɔgɔngakpɔ ukpurukpi umbɔ iki iyisa ugba ufã uwu igɔ̃kpee, uku udzeku umpfũwã abĩ hã.

15 Ugba ha uku ukwɛr ukhukhɔɔ ha umgbɔ ufɔr irhi udiku ugba ha uda umgbɔ, umɛn idiki neke ugbaka uyii umɛn.

16 Umɛn iki idɔsu udiku umpfũwã uku uci umbɔ iki iyisa Ukauda, afɛnkɛ aka ashike ru ugba, umɛn igũ uver ni idɔrhi igbiir ukhukhɔɔ uwuku uci uwuku ukhapa ru ukhukhɔɔ ha.

17 Ivangyɛ anera aka agbiir ukhukhɔɔ ha atsĩ ru

ukugɔnga, mɔcɛ umbɔ akũ arhi aboyi adzipa ukhukhɔɔ ukugɔng hã utsur umgbɔ uyarmgbɔ. Ikɛi umbɔ acipukumbɔ utatorho atorho ukhukhɔɔ ha na aneke ugba uyii ukhukhɔɔ ha. Umbɔ akorhe rimi ubinkutsu agũ iwei utsur umbɔ atsĩmbɔ uzuzeu Usiriti.

18 Unum uvaa ugba utsokpɔ akarhãrhã, utsu umbɔ atirhi akarh abinkɛ aka awe ru ukhukhɔɔ ha atsuyiwe ra amɛ̃.

19 Ru unum untaar, umbɔ atãyĩwe abin akɔɔ ikɛi aki itser ukhukhɔɔ ha.

20 Umɛn iki imaa inuma isi inyãmɛn ishaa unum use ídzɛɛr, nggaa ugba ukpu ufin inai ukpurhu udɛ̃ɛ̃ ikwɛr umɛn, umɛn isi ifosumɛn ibibɛk.

21 Aka adera anera aka asi ighambɔ ubingha, Uburhu asok adɛ̃ɛ̃ ra ateumbɔ na agɛ, <<Umbi anera, uda umbi agũmbi arherhamum iki igɔr ugɛ niba asombi ru ubang umpfũwã abĩ Ukirit, uda umɛn isi itsĩmɛn igba abĩ nggu ididak iyɛrɛ.

22 Bɔr icɛrɛ umum idzaa umbi itsũwã àka awe ri ikeramɛn, unera asi íkpea ru umbi, bɔr ukhukhɔɔ ha uwuri iyar ukpekũ.

23 Ubinkutsu utsuu ukpu arhɛkɛ ipfu itser iyiki idzeku Unum uwuruwi umum iki iwu uwu unga ni itõ itsernga, idɛ̃ɛ̃ akhapa ru umum,

24 igɔr igɛ, <Niba ugũo iwei, Uburhu. Awu ufang ungo iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Ukaisar umbɔ avarhuwa arherhango, nggayɛ Unum ri imimutanga aka afɔrhuka abirabɛ aka uzɛ̃rhã nggu ungo.>

25 Nggee àka awe ri ikeramɛn, ubinkutsu umum iwemum ri imangmang ru Unum abin hã umbɔ aka arherhuwa umum, iwuri iwe rimi hã.

26 Bɔr awu ufang ugba utare umɛn nu ubang umpfũwã abĩ akɔɔ.>>

27 Ru utsuu ukpu usɔka na anaa, ugba ukpurhu adɛ̃ɛ̃ ikikɛn umɛn ru ukau akagɔng Umedítereniya, aka ayoka ikɔtsuuka abika akpai ukhukhɔɔ ha akaifɛrhkɔ agɛ umɛn iki ikhapumɛn abĩ.

28 Umbɔ amei ighor amɛ̃ anyã ake atsĩke adaka unaka nu isɔka ivaa. Umɛn iki igɔpa izĩ ukunjiir umbɔ amei ikɛi, akpo ighor amɛ̃ adaka isɔka utɔɔrha.

29 Agũ iwei utsur ukhukhɔɔ ha ugbopumgbɔ nggu atarh, umbɔ acipuwe azɔu akika amor anaa udiku undzing ukhukhɔɔ ha, utsur umgbɔ uzɛ̃rhumgbɔ uzɛ̃rhã iki ifefetem. Umbɔ atsĩmbɔ ifɛn-Num ukpee usar ifetem.

30 Abika akpai ukhukhɔɔ ha abee itĩ adzek ru ukhukhɔɔ ha. Nggee umbɔ acipuwe ukhukhɔɔ uwuku uci, akpeta agɛ umbɔ awuri icipuwe azɔu akika amor ra asu ukhukhɔɔ ukugɔng.

31 Mɔcɛ Uburhu agɔr uteiya abi iwa Uroma nu abi iwa ha agɛ, <<Anera abɛrɛ aba asi idɛ̃ɛ̃mbɔ ru ukhukhɔɔ ha, umbi asi íbɛkmbi.>>

32 Igũ rimi itsu abi iwa azharhuwe arhi ukhukhɔɔ uku uci ha, aneke umgbɔ uzĩmgbɔ.

33 Ukpee uku uwuri isar Uburhu ashɔ̃rhã umbɔ kishoo ama agha ubingha, agɔr agɛ, <<Irherɛ awu unum ukpu usɔka nu anaa nukpi umbi aka asei ri iwei, asi ighambi ubin.

34 Nggee umum ishɔ̃rhã umbi àka agha ubingha na abɛk. Igwar unermbi unying isi ígwirngge ri itsinga.>>

35 Unga aka arherhe rimi amaa, unga anyangu uborodi atar uwɛɛ ru Unum ra asumbɔ kishoo. Mɔcɛ unga azharhe atirha atãi.

36 Kishookambɔ akpo ikeramɛn na agha ubingha.

37 Umɛn kishoo ru ukhukhɔɔ ha iwu inera inaka ivaa ni isɔka utɔɔva nu utɔ̃ĩ (276).

38 Umbɔ aka agha ashur, umbɔ atsũwe imor ukhukhɔɔ ha atare ishaa abin ra amɛ̃.

Ukhukhɔɔ ha uyarmgbɔ

39 Ivangyɛ ukpee uku usar abika akpai ukhukhɔɔ ha asi ihwɛngmbɔ abĩkɛ umbɔ aka awe, bɔr umbɔ anyã avarha akɔɔ aka awe ru uzuzeu, umbɔ abee ikũ ukhukhɔɔ ha azĩ afata umɔ.

40 Umbɔ atenge arhisa kishoo aki azɔu akika amor, abɔre ake ru ukau. Ri ivang hã umbɔ agarhuwe ubin ukpuku udzipu ukhukhɔɔ ha. Umɔ umbɔ aberuwe utatorho aka awe ra asu ukhukhɔɔ ha na akũ adzur ugba uku iyira umgbɔ ra asu na azĩmbɔ udika abĩ.

41 Bɔr ukhukhɔɔ ha ukwɛr uzuzeu utsĩ ra amɛ̃ ukãã ufɔr idzidzipa udamgbɔ, ukhukhɔɔ ha utirhi iyata udiku undzing itso amɛ̃ aka aker uke.

42 Abi iwa abee ifɛre abi ugborzĩ, utsur uwɔɔ ru umbɔ akwɛr izoyi adzek atĩã.

43 Bɔr uteiya abi iwa Uroma abee ifɔrhe Uburhu, akɛna umbɔ. Atsu umbɔ kishoo uwuruwi aka ahwɛnga ikwɛr izoyi unga ateer isha atsĩ ra amɛ̃ akwɛr izoyi agar nu abĩ.

44 Uteiya abi iwa ha atsu abika abubɔr afũ uakatako, abɔɔ afũ avɛtu ukhukhɔɔ ha. Rimi umbɔ kishoo aka afɔrh azĩ atsĩ nu abĩ.

28

Nu ubang umpfũwã abĩ Umarhta

1 Umɛn iki ifɔrh itsĩ ubang umpfũwã abĩ hã, umɛn irhusa igũ itsok anang hã igburh Umarhta.

2 Abi anang hã amatuwa umɛn akarhãrhã. Inai idoi, ananga aghɛnga, umbɔ ataiwa umɛn urha na ayɛi umɛn iwɛr urha.

3 Uburhu akarh itokũ atsuyi ru urha. Imanu urha itsu ighwɛr idze ikpɔɔr ni izũrhã nu uboknga.

4 Ivangyɛ abi umpfũwã hã aka anyã ngge iki izũrhã nu ubok Uburhu, umbɔ agɔr adɔkambɔ agɛ, <<Idzidzɛrhe utsak uwurɛ awu uner uwuku ufɛyi aner, àka anyã unga aka abɛk ru ukau ukpuku ugɔng, rimi hã kishoo iyiki ibewe ina idɔsa unga awuri ikpea.>>

5 Bɔr Uburhu azusu uboknga atsukuka ibvui ha ru urha, isi inayikungge unga.

6 Anera akau ra amɛnmbɔ agɛ anang hã awuri isengke use unga awuri igba ra abĩ akpe, bɔr umbɔ aka adãrhã asi inyã ifɛrhɛ ikorhungge nggu unga, umbɔ agɛ awu unum.

7 Ídɛɛ niyɔ ikhapa umɔ ra anang hã, iwu iyi Upubirhiyu, unga awu uyɛrhe umpfũwã hã. Unga ayɛi umɛn ri iyanga, na akorhuwa umɛn inna inuma itaar.

8 Utɛ Upubirhiyu aghonga unga, iyora imani anu nggu isurhã. Uburhu atsĩ ru unga afɛne-Num nu unga, atsorha abok nu unga na akerhuwe unga.

9 Ivangyɛ ifɛrha ha iki ikorhe, kishoo abi irhãrhã aka abɔr ru umpfũwã abĩ hã aka aba, akerhumbɔ.

10 Umbɔ adzaa umɛn igɔng ra atsĩndĩã arhɛrhɛ. Umɛn iki iwuri isok ru ukhukhɔɔ amɛ̃ ukugɔng, umbɔ akɔng abinkɛ umɛn iki ibee adzaa umɛn.

Uburhu ru Uroma

11 Afɛ̃ɛ̃ ataar aka amaa umɛn isok ru ukhukhɔɔwi uku ugha idoyi ru umpfũwã abĩ hã, uwuku udzeku Uarhekzandiriya. Ra asu ukhukhɔɔ ha umbɔ aka atsɛ̃ uzirhzĩ akãrhghwɛ̃ anum.

12 Umɛn iki itsĩ uteu Usiraku umɛn imaa inuma itaar umɔ.

13 Umɔ umɛn isok izĩmɛn ru uteu Urigiyum. Umɛn imaa unuma unying, ukpee uku usar ugba ukpu unɔr uba, unum uvaa umɛn itsĩmɛn Uputiyorhi.

14 Ru Uputiyorhi umɛn iki igbopa angwɛ̃mɛn nu anapumɛn umbɔ ashɔ̃rhã umɛn imaa inuma utɔɔva nggu umbɔ. Ri imimasha umɛn ĩba itsĩ Uroma.

15 Angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ru Uroma aka agũ isarhamɛn, umbɔ adzek aba agbanga umɛn. Abɔɔ adzeki Izɛɛ Uaffiyu, abɔɔ adzeka anangkɛ umbɔ iki iyisa Aya Atsen Ataar. Uburhu aka anyãmbɔ unga atar uwɛɛ ru Unum, na awe ru ikeramɛn.

16 Ivangyɛ umɛn iki itsĩ Uroma, umbɔ abemuwe Uburhu unga azĩ asei ikiyikanga nggu uner iwa abirabɛ aka adzɛu unga ri iyakɛ umbɔ aka afai uhwɛk.

Isarhe Uburhu ru Uroma

17 Inuma itaar iki imaa, Uburhu ayisa anggbaashi abi Uyahuda umɔ. Umbɔ aka akɔng Uburhu agɔr umbɔ agɛ, <<Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ihwɛngmum isi igbamum uvau ra anermɛn use ra agbeyi atokamɛn, bɔr umbɔ adzur umum ru Urusharhima adzowe umum ra abok abi ijee Uroma.

18 Umbɔ aka arhisa umum abee itsũwe umum, ubinkutsu, asi ikpombɔ umum nggu uvau uwu ubinkpi umbɔ aka ifɛre umum.

19 Bɔr anggbaashi abi Uyahuda aka akpɛ̃mbɔ, ngge iwu ufang ru umum ikũ arherhunga umɛn izĩmɛn ra asu Ukaisar. Isi iwengge ugɛ umum itsu arherhe abimɛn.

20 Akɛrɛ ha atsu umum ibee inyã umbi ni ikɛki itsũwã nggu umbi. Ubinkutsu awu ubinkpi abi Uisrairha aka

afosa itsu umbɔ abow umum nggu inyãwã iyɛrɛ.>>

21 Umbɔ agɔr unga agɛ, <<Umɛn isi ikpomɛn ubvur uku udzeku Uyahudiya uba ru umɛn ri itsingo, use ungwɛ̃mɛn use unapumɛn uwɔɔ aba nggimi nggu isarhe iyiki ibewe ri itsingo.

22 Bɔr umɛn ibee igũ ubinkpi ungo iki irherhe, ubinkutsu umɛn ihwɛng anera ri inanga kishoo arherhe iyiki ibewe ru ukpui ukpɛrɛ ha.>>

23 Nggee umbɔ atsũ unumkpi umbɔ aka igbopa nggu Uburhu. Unum hã uku uwe umbɔ awu arhɛrhɛ aka aba ra anangkɛ Uburhu aka asei. Udzur ru ukpeeka uba utsĩ urhɛɛ unga akpurha adɛ̃ɛ̃ idɛyiwe umbɔ arherhe ri itsi Iyɛrhe Unum abee itsu umbɔ ahwɛng Uyesu ru utsĩndĩ Íkpem Umusa na abvur abika asɔm Arherhu-Num.

24 Abɔɔ abemumbɔ ubin hã unga aka arherhe, bɔr abɔɔ ashimbɔ ri imangmang.

25 Nggee umbɔ atsĩmbɔ uning nggu adɔkambɔ, na atirhi ibɔre anang hã, Uburhu aka amaa irherhuwe umbɔ arherhe agɛ, <<Ipfu Isarsatangge irherhe idzidzɛrhe ru atokamɛn ra angwĩ uner uwuku usɔm Arherhu-Num Uishaya igɛ,

26 << <Uzĩ ra anera abɛrɛ, ugɔr ugɛ,
<<Umbi awuri igũmbi ubɛn unuma bɔr asi íhwɛngmbi,
umbi awuri irhirhi umbi ubɛn unuma bɔr asi ínyãmbi.>>
27 Ubinkutsu amɛn anera abɛrɛ awu akerketake,
aka afɔmukumbɔ atombɔ,
umbɔ aka abvurkumbɔ asumbɔ,
utsur umbɔ anyãmbɔ nggu asumbɔ,
utsur umbɔ agũmbɔ nggu atombɔ,
na ahwɛngmbɔ nggu amɛnmbɔ,
na idzipa aba ru umum ikerhukũ umbɔ.>
28 <<Umum ibee umbi ahwɛng agɛ Unum aka adene isarhe ififɔrh iyɛrɛ ra atsen abi Uyahuda, nu umbɔ awuri ikpembɔ ato.>>*

30 Imɛka ivaa Uburhu asei ri iyakɛ umbɔ aka afai uhwɛk, ayɛi kishoo abika aba ru unga.

31 Unga adzowe isarhe Iyɛrhe-Num, amesuwe abin aki Uteijee Uyesu Ukiristo asi igũa iwei, unera asi ikɛna unga.

* **28:28** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 29 *Unga aka arherhe rimi, mɔcɛ abi Uyahuda asok umɔ adɛ̃ɛ̃mbɔ uning utsotsoramgbɔ nggu adɔkambɔ!*

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Uroma

Utsutson ri itsi ubvur Uroma

Awu Uburhu unga atsɛng ubvur uwurɛ. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ adɛyiwe itsinga ra abika adɔsa ru Uroma na adɔrha azĩ umɔ, ubinkutsu unga anasi izĩa iyepa abika adɔsa umɔ.

Undzuma arherha ha ru ubvur uwurɛ uwe ru (1.16-17). Ubvur ha ugɛ, <<Umum isi igũmum atsa idzowe Isarhe Iyiki Ize, ubinkutsu ngge iwu ijee Unum iyiriyɛ iki ikũ ififɔrh iyi abika awe ru imangmang, utirhi ra abi Uyahuda uzĩ utsĩ atsen abi Uyahuda ... Irhirhikayɛ iki iwe ri imangmang iyi inggbaashia izĩ itsĩ imimasha>>.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ anera kishoo ru upfung awe ru ubok ijee arhim, na awu abirabɛ Unum iki itsu umbɔ uvau (1.8—3.20). Udɛyiwe ikɛi ugɛ awu ru ubok imangmang ru Uyesu Ukiristo iwuri itsu unera awe uner uku usheru uvau ra asu Unum, asi iwea ru ubok abinkɛ unera iki ikorhe nibikanga (3.21—4.25). Ubvur ha ikɛi udɛyiwe ikpũ ibibɛkyɛ iki iwu ufang abika adɔsa awe ra ake. Ikɛi udɛyiwe ugɛ ibibɛk ri ijee Ipfu Isarsatangge iki isaki ikũ igha inggbaashi ra amɛn aki iyor (5.1—8.39). Ubvur ha ikɛi udɛyiwe abinkɛ Unum aka angwɛ̃ ikorhe ri ififɔrh iwe iyi anera kishoo, abi Uyahuda nu abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda (9.1—11.36). Ri imimasha, umbɔ arherha arherhe ri itsi ikpũ ibibɛkyɛ abika adɔsa nggu angwɛ̃mbɔ nu ikpũ ibibɛk abika adɔsa nggu anggbaashi abi abĩã (12.1—15.13).

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-17)*
Kishoo abi upfung awu abi arhim *(1.18—3.20)*
Udĩ uku ukpo ififɔrh *(3.21—4.25)*
Urhɛ uku ufa ru Ukiristo *(5.1—8.39)*
Abinkɛ Unum aka angwɛ̃ ri itsi abi Uisrairha *(9.1—11.36)*
Ikpũ ibibɛkyɛ iki imɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awerangge *(12.1—15.13)*
Imimasha *(15.14—16.27)*

1 Idzeku umum Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu. Umbɔ aka ayisa umum iwe uner itser Uyesu, atsũ umum idũwũ Isarhe Iyiki Ize iyi Unum.

2 Isarhe Iyiki Ize iyi Unum aka abemuwe akũ abika asɔm Arherhu-Num ishaisha, ru nyaka umbɔ aka atsɛng ra asarkasar abvur Arherhu-Num,

3 ri itsi Ungwɛ̃nga ri iyornga awe unang Udauda.

4 Umbɔ abema agɛ unga awe Ungwɛ̃ Unum ri isisoknga ra akpe ri ijee Ipfu Isarsatangge. Unga awu Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.

5 Ru uboknga Unum aka adzaa umɛn imimuta na ayisa umɛn iwe abi itser Uyesu nggee umɛn iwuri iyisa kishoo atsen abi Uyahuda

aba awe ru imangmang na adɔsa. Umɛn ikorhe akɛrɛ ha ri itsoknga.

6 Umbi ikɛi awu ra abirabɛ umbɔ aka ayisa ra atsen abi Uyahuda umbɔ awe abi Uyesu Ukiristo.

7 Umum inu itsɛnge ru kishoo abika awe ru Uroma Unum aka abema ayisa umbi awe asasar.

Imimuta nu ididɔɔr iki idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi.

Uburhu abee iyepa Uroma rimõõ

8 Umum inggbaashia, itar uwɛɛ ru Unummum ri itsok Uyesu Ukiristo ru umbi kishoo, ubinkutsu aka asɔmukumbɔ isarhe imangmangmbi ru upfunga kishoo.

9 Umum itõwe Unum itser nggu amɛnmum kishoo ri idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Ungwɛ̃nga, Unum awu idekamum iki iyita umbi

10 ubɛn ivangyɛ umum iki ifɛn-Num. Umum ifɛna unga aba abemunga, unga ama utsuruwa utsĩndĩã ru umum ĩba ru umbi.

11 Umum ibee inyã umbi akarhãrhã ni ĩdzaa umbi izũwã iyɔɔ iyi Ipfu Isarsatangge iyiki itsu umbi aker.

12 Ugɛ iwuri itsu umum nu umbi ifituwe adɔka ri imangmangmɛn.

13 Umum isi ĩbeemum umbi awe ru ida ihwihwɛng umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ugɛ umum ibee ĩba ru umbi idikunga irhɛirhɛ, bɔr umum isi ikpomum ivanga utsɛku icɛrɛ. Umum ibee ikpo igbɛr abin ru umbi, ru nyaka umum iki ikpo ra atsen abi Uyahuda abɔɔ.

14 Umum iwemum ru uvɛrh anera kishoo, abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda, abi isarasu nu agugge.

15 Ngge itsu umum itsu amɛnmum idũwũ Isarhe Iyiki Ize ru umbi abirabɛ aka awe ru Uroma ikɛi.

Ijee Isarhe Iyiki Ize

16 Umum isi igũmum atsa idzowe Isarhe Iyiki Ize, ubinkutsu ngge iwu ijee Unum iyiriyɛ iki ikũ ififɔrh iyi abika awe ru imangmang, utirhi ra abi Uyahuda uzĩ utsĩ atsen abi Uyahuda.

17 Awu Isarhe Iyiki Ize ha idɛyiwa umɛn ugɛ Unum anyanga umɛn iwe abika arhika, irhirhikayɛ iki iwe ri imangmang iyi inggbaashia izĩ itsĩ imimasha, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Uwuku urhika awuri ibɛk ri imangmang.>>*

Avɔm Unum ra abi arhim

18 Avɔm Unum adzeka ra afã aba nu atsi abirabɛ aka ashimbɔ ru Unum nu abika awe ri iyiki ibewe anera aki adɛmu idzidzɛrhe ri iyiki ibewambɔ.

19 Abinkɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ ahwɛng ri itsi Unum uwu ukupɛ̃ɛ̃ ra asumbɔ, ubinkutsu Unum aka ayanguka ake ra asumbɔ.

20 Udzur ri imimunu upfunga iwiweyɛ Unum aka awe umbɔ aka asi idɛ̃ɛ̃ inyãmbɔ, iyiriyɛ iki iwu

* **1:17** Àka anyã ikɛi: Uha 2.4.

ijeenga iyi ugbagbaa nu abinkɛ aka adɛyiwa ugɛ unga awu Unum, aka anyã ake ukupɛ̃ɛ̃. Anyã ake ra abinkɛ unga aka amuna, ngge itsú anera asi iwembɔ ru ubin ukpuku urherhe uku uka arhimmbɔ.
21 Ahwɛngmbɔ Unum, na asi ikpoimbɔ unga aka awe Unum, asi itarmbɔ uwɛɛ ru unga. Ifɛrhkɔmbɔ iwe ibɛm nu amɛnmbɔ awe uzĩ.
22 Umbɔ anu igɔr agɛ umbɔ asarasu, bɔr awu agugge
23 na afaruwe ikpikpoi Unum adzowe ra agberhekɛ aka awe ru nyaka anera nu anunu nu íjuɛ nu abinkɛ aki ikaikai ra abĩ.
24 Nggee Unum aneke umbɔ, ngge itsú umbɔ akorhu abin arhim iyiki ibewe amɛnmbɔ iki ibee. Umbɔ akorhu abin atsa nggu adɔkambɔ.
25 Umbɔ adzipu idzidzɛrhe Unum ngge iwe igbɛrangwĩ, anu idzowe igɔng ra abinkɛ umbɔ aka amuna na akpɛ̃mbɔ uwuku umumuna uwu ikpikpoi ugbagbaa. Iwerimi.
26 Nggee Unum aneke umbɔ nggu ikpona iyiki ikũ atsa. Uko atsɛ̃mbɔ akpɛ̃mbɔ irha nggu atsakmbɔ bɔr arha nggu akatsɛrh.
27 Rimi hã akatsak akpɛ̃mbɔ irha akatsɛrh ngge iki iwe ubinkpi Unum aka amuna na awu ra anyɔna nggu adɔkambɔ akatsak. Akatsak nu akatsak aka isaka arha adɔkambɔ, na ayɛi avau itser iyiki ibewambɔ.
28 Umbɔ akpɛ̃mbɔ iwe nggu ihwihwɛng Unum, nggee Unum aneke umbɔ ri ifɛrhkɔ iyiki itãrhãmbɔ, ngge itsú umbɔ akorha abinkɛ aka asi imɛ̃ke umbɔ akorhe.
29 Umbɔ awe nggu ikpũ iyiki ibewe, nu ikpona nu amɛn aka abewe. Awu nggu unyɛ̃ɛ̃, nu ifɛr uner, nu ifuw, nu ikpikpɛ̃ɛ̃.
30 Umbɔ awe abika avɛrha anera, abika akpɛ̃ Unum, abi ugbau, abika aberi itsi, abika afĩrhã, abika angwɛ̃ amɛnmbɔ ri iki ibewe, asi itĩmbɔ atei,
31 abika asheri itsoi, abika asheri imangmang, abika ashera amɛn, abika ashera atorh.
32 Umbɔ ahwɛngmbɔ Íkpem iyiki irhika iyi Unum iki igɔr igɛ abika akorha abina akɛrɛ imɛ̃ngge umbɔ akpe, umbɔ asi ikorhumbɔ akɛrɛ ha ukpekũ, bɔr umbɔ ikɛi abema abika akorha ake.

2

Itsu uvau Unum iyiki irhika

1 Nggee ungo ushiɔ ru urhɛm, ungo uwuku utsu uvau ru uwɔɔ, ungo uba utsu uvau ru uwɔɔ, ungo utsu uvau ri itsingo. Ubinkutsu, ungo uner uwuku utsu uvau ha, ungo uni ukorhe ru nyaku uner uwuku uwe ru uvau.
2 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ itsu uvau iyi Unum ru abika akorhe rimi hã iwe idzidzɛrhe.
3 Nggee, ungo uner uwuku utsu uvau ra abɔɔ, nu uni ukorhe iki ibewe ugɛɛ umbɔ, ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo uwuri ishɔɔtɔ ri itsu uvau Unum?

4 Use ungo ukwɛɛte urhɛrhɛ innanga, nu inineke nu idɔngamɛn? Ungo usi ihwɛngo ugɛ inna Unum ikũna ungo izĩ idzidzipa?

5 Bɔr iker itsingo nu ida idzidzipa amɛnngo ngge itsu ungo unu ikɔng avɔm ri itsingo ru unum avɔm Unum, ri ivang iyiki itsu uvau iyiki irhika iyi Unum iki idzeka.

6 Unum awuri idzowe ubɛn unera ugbɛtɛ ubinkpi unga aka akorhe.*

7 Abika atɔ̃ itser abima ri ikorhu ubin uku uze na abee ikpikpoi, imor nu urhɛ uwu ugbagbaa, Unum awuri idzowe umbɔ.

8 Bɔr abika abema atsimbɔ na akpɛ̃mbɔ idzidzɛrhe na adɔsu iyiki ibewe, awuri itsĩ ra avɔm Unum.

9 Uver nu ayetnum awuri iwe nggu ubɛn unera aka akorhe iki ibewe, agbaashia akorhuwe abi Uyahuda, mɔcɛ atsen abi Uyahuda.

10 Bɔr ikpikpoi, igɔng nu ididɔɔr iwuri iwe nggu uwuku ukorhi iyiki ize, igbaashia iwe nggu abi Uyahuda, mɔcɛ atsen abi Uyahuda.

11 Unum asi itɛnga asu.

12 Abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Íkpem na agba ra arhim, arhimmbɔ awuri itsĩme umbɔ, bɔr abirabɛ aka ahwɛng Íkpem na agba ra arhim, Íkpem iwuri itsĩme umbɔ.

13 Ubinkutsu, asi iwea abika agũ Íkpem awu abika arhika ru Unum, bɔr Unum awuri inyanga abika adɔsi Íkpem awu abika arhika.

14 Rimi hã, atsen abi Uyahuda, abika asheri Íkpem, ivang iyɔɔ umbɔ akorhumbɔ abin akɔɔ aka awe ri Íkpem. Awembɔ ri Íkpem ra amɛnmbɔ, uko umbɔ aka ashimbɔ nu Íkpem.

15 Itsermbɔ itsu anera ahwɛng ugɛ abinkɛ Íkpem iki igɔr, atsɛngmbɔ ake ra amɛnmbɔ. Ifɛrhkɔ amɛnmbɔ ikɛi idɛyiwe ugɛ iwe idzidzɛrhe. Ngge iki iwe ugɛ ifɛrhkɔmbɔ isaki itsu uvau ru umbɔ, ivang iyɔɔ ngge ikaa umbɔ.

16 Akɛrɛ ha awuri iwe ru unumkpi Unum aka itsu uvau ri iwiwɔk amɛn anera ru ubok Uyesu Ukiristo, ru nyaka Isarhe Iyiki Izemum iki irherhe.

Abi Uyahuda ha nu Íkpem Umusa

17 Ungo uner uwuku uyisi itsingo uner Uyahuda. Ungo utsukɔ amɛnngo ri Íkpem nu ufĩrhã ri iwɛrhɛngo nggu Unum.

18 Ungo umesungo Íkpem ha. Ungo uhwɛngo ubinkpi unga aka abee ungo ukorhe, nu ubemu ubin uku uze.

19 Ungo akaifɛrhkɔ ugɛ ungo udarh abi ibvuta, irhirhang ra abi uzĩ.

20 Ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo uwu uner uwuku umesuwe agugge, uwuku umesuwe awɛkaci, ubinkutsu ungo ukaifɛrhkɔ ugɛ ri Íkpem

* **2:6** Àka anyã ikɛi: Amb 62.12.

ungo uku ukpo ihwihwɛng nu idzidzɛrhe kishoo.
21 Nggee, ungo, uner uwuku umesuwe anera, ungo usi imesukɔ itsingo? Ungo uner uwuku udũwã ugɛ niba avɛumbɔ ivɛu, ungo uvɛpɔ ivɛu?
22 Ungo uner uwuku ugɔr ugɛ niba atomumbɔ-dak, ungo utomungo-dak? Ungo uner uwuku ugũ ishĩ ugberhe, ungo uvɛpɔ ivɛu ru abã agberhe?
23 Ungo uwuku ufĩrhã nggu Íkpem, ungo usi idakukɔ itsok Unum ri izharhuwe Íkpemnga?
24 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Umbi atsu atsen abi Uyahuda arhenu Unum.>>†
25 Usorhe uwekpɔ ru ugarh, ungo uba udɔsungo Íkpem, bɔr ungo uba uzharhukɔ Íkpem, ungo uwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ru usorhe.
26 Nggee, abika asheru usorhe aba adɔsumbɔ abinkɛ Íkpem iki irherhe, asi ínyãnga umbɔ awembɔ ru nyaka abi usorhe?
27 Uwuruwi aka ashia ru usorhe nu iyornga na adɔsunga abinkɛ Íkpem iki irherhe, awuri itsuka uvau ru ungo uwuku uwe ru Íkpem nu usorhe, bɔr ungo uzharhukɔ Íkpem hã.

28 Unera asi iwea uner Uyahuda unga aba akpurha awu Uyahuda uwu iyor, usorhe usi iwekpɔ utsar ukpu iyor ukpekũ anera aka adɛ̃ɛ̃ anyã.
29 Ĩ'ĩ, unera awu Uyahuda uwu idzidzɛrhe unga aba awea ra amɛnnga, usorhe ukpu idzidzɛrhe uwe ukpu amɛn, ukpurukpi Ipfu-Num iki isaki ikorhe, asi iwea Ikpem. Ikpũ uner uwɛrɛ awu Unum akpoi unga, asi iwea anera.

3

Idzidzɛrhe Unum

1 Abi Uyahuda anang atsen nggu use, nggu ugarh use nggu uwe ru usorhe?
2 Ĩi, uwe urhɛrhɛ ru ubɛn udĩ! Ri inggbaashia, umbɔ adzowe abi Uyahuda Arherhu-Num.
3 Iwuri iwe iguse abɔɔ aba ashimbɔ ri imangmang? Isheri imangmangmbɔ iwuri itsũwũkũngge imangmang Unum?
4 Ĩ'ĩ! Ishingge! Unum awe idzidzɛrhe, nu ngge iki iwu ugɛ anera kishoo awe abi igbɛrangwĩ. Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Ngge itsu umbɔ adɛyiwe ugɛ ungo urhika ivangyɛ ungo iki irherha arherhe
nu ugha inggbaashi ri ivangyɛ ungo uku itsu uvau.>>*

5 Bɔr uba ida irhirhikamɛn ikũ irhirhika Unum idzeka ukupɛ̃ɛ̃, umɛn igɔr uguse? Umɛn igɔr ugɛ Unum asi irhikunga unga aka atsu avɔmnga ru umɛn? Aner abɔɔ arherhe ri iminɛ.

† **2:24** Àka anyã ikɛi: Uish 52.5; Ueze 36.22. * **3:4** Àka anyã ikɛi: Amb 51.4.

6 Ĩ'ĩ! Ishingge rimi! Iba
iwe rimi, Unum awuri ikorha
aguse na atsu uvau ru up-
fung?
7 Uwɔɔ awuri idɛ̃ɛ̃
arherhunga agɛ, <<Ida
idzidzɛrhamum iba itsu
idzidzɛrhe Unum idzekangge
ri idzowe igɔng ru Unum,
awu use utsu umbɔ atsu uvau
ru umum ra arhimmum?>>
8 Awu ugɛ umbɔ anu
irherhe agɛ, <<Iba iwe rimi,
mɔcɛ umɛn idɛ̃ɛ̃ ĩgɔrmɛn ugɛ
umɛn ikorha iyiki ibewe
nu iyiki ize iba? >> Abɔɔ
abika arherhi iyiki ibewe nu
atsimɛn anu igɔr ugɛ umɛn
irherhe aki ha! Awuri itsĩme
umbɔ ri iwiwembɔ.

Uwuku urhika ashia

9 Umɛn irherhe iguse ra
akɛrɛ? Umɛn abi Uyahuda
inangmɛn abɔɔ? Ĩ'ĩ, Ishingge
rimi! Umɛn iki itsu atsimɛn
ugɛ abi Uyahuda nu atsen abi
Uyahuda kishoo umɛn iwe ri
ijee arhim.
10 Ru nyaku itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Uner uwuku urhurhika
ashia, uko unying.
11 Uwuku uhwuhwɛng
ashia,
uwuku ubee Unum ashia
12 Kishoo aka adzipu undz-
ingmbɔ ru Unum,
kishoo aka awe ibɛm
uwuku ikorhe iyiki ize ashia,
uko unying.>>†
13 <<Ru nyaku inuk iki ibewe
iki isaki idzeyiwa ra
adzak aka adɛ̃ɛ̃ iyɛm,
rimi hã irhɛm iyiki ibewe
iki isaki idzeyiwa ra
angwĩmbɔ.
Arhɛmmbɔ atɔ̃ itser
irhirhɛm.>>‡
<<Irhɛm angwĩmbɔ iwu ung-
guma íghwɛr.>>§
14 <<Angwĩmbɔ atɔk
nggu urhena uku
ukperek.>>*
15 <<Adakmbɔ afɛrhĩ itsu
adzirh,
16 igba abĩ nu ihwa uver
iwu utsar atsĩndĩmbɔ,
17 ikɛi asi ihwɛngmbɔ atsĩndĩ
ididɔɔr.>>†
18 <<Ashimbɔ ri iwei Unum ra
asumbɔ.>>‡
19 Awu idzidzɛrhe umɛn
ihwɛngmɛn ubinkpi Íkpem
iki irherhe, irherhe nggu
abirabɛ aka awe ru uzirhzĩ
Íkpem, ngge itsú ubɛn angwĩ
awe uku uveb, nu kishoo
upfung aka agbambɔ ra asu
Unum.
20 Nggee asi ínyangu unera
awea uner uwuku urhika ru
utsĩndĩ uwuku udɔsi Íkpem
Umusa. Ubinkpi Íkpem
Umusa iki ikorhe, idɛyiwe
unera ihwɛng arhimnga.

Irhirhika ru ubok imang-mang

21 Bɔr icɛrɛ Unum aka
adɛyiwanga utsĩndĩwi uku
itsu unga anyanga umɛn
iwe uku urhirhiki. Asi
iwea ri Íkpem Umusa. Íkpem
Umusa nu abvur abika asɔm
Arherhu-Num adzowuke
ideka ri itsingge.
22 Irhirhika ha adzowe
ngge ru ubok imangmang

† **3:12** Àka anyã ikɛi: Amb 14.1-3; 53.1-3; Uner 7.20. ‡ **3:13** Àka anyã ikɛi: Amb 5.9. § **3:13** Àka anyã ikɛi: Amb 140.3. * **3:14** Àka anyã ikɛi: Amb 10.7. † **3:17** Àka anyã ikɛi: Uish 59.7,8. ‡ **3:18** Àka anyã ikɛi: Amb 36.1.

ru Uyesu Ukiristo ru kishoo abika awe ru imangmang. Asi iwiwembɔ,

23 anera kishoo awe ra arhim, na afɔr itsitsĩ ru igɔng Unum adambɔ,

24 bɔr unga anyanga umɛn iwe abika arhika ri izũwã imimutayɛ unga aka adzaa umɛn. Unga akorhe akɛrɛ ru ubok Ukiristo Uyesu ri ivangyɛ unga aka ashɔɔte umɛn.

25 Unum adzowe Uyesu unga awu idɛm-Num iyiki inyãnguwe ugbɛtɛ arhim. Ra adzirhnga umbɔ aka atsũwe arhim anera ri ivangyɛ umbɔ aka awe ru imangmang. Unum akorhe akɛrɛ adeyiwa ugɛ unga arhika, ubinkutsu unga aka asi itsuka uvau ra arhim anera aki isha.

26 Unga akorha ake adɛyiwe irhirhikanga ri ivang iyɛrɛ. Unga arhika, na anyanga kishoo abirabɛ aka awe ru imangmang ru Uyesu awu abika arhika.

27 Nggee unera adɛ̃ɛ̃ ifĩrhũnga? Ĩ'ĩ. Awu idɔsu Ík*pem* Umusa itsu umɛn irhika? Ĩ'ĩ, awu ru imangmang.

28 Umɛn igɔr ugɛ iwe ru ubok imangmang Unum aka anyanga anera awu abika arhika, asi iwea itser Ík*pem* Umusa.

29 Unum awu Unum uwu abi Uyahuda ukpekũ? Asi iwea uwu atsen abi Uyahuda ikɛi? Ĩĩ awea,

30 ngge iki iwe ugɛ Unum awu unying. Unga awuri inyanga abi usorhe awu abika arhika ru ubok imangmang, rimi hã abika asheru usorhe awu abika arhika ru ubok imangmang iyɛrɛ ha.

31 Umɛn iki itsũwũkumɛn Ík*pem* Umusa ri imangmang iyɛrɛ? Uko ukunjiir! Nu ngge iki iwe rimi, umɛn ikpɔm nggu Ík*pem* hã.

4

Uibrahim ashia ru uvau ra asu Unum ri imangmang

1 Umɛn irherhu uguse ri itsi Uibrahim, utoku atokamɛn ri iyor? Ihwihwɛngnga iwu use ra akɛrɛ ha?

2 Unum aba anyangu Uibrahim awu uner uwuku urhika ru ubok itseryɛ Uibrahim iki itɔ̃, unga awea ru ubinkpi unga aka ikũ afĩrhã nukpɔ, bɔr asi iwea ra asu Unum.

3 Itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ use? <<Uibrahim awe ru imangmang ru Unum, ngge itsu umbɔ anyanga unga awu uner uwuku urhika.>>*

4 Unera aba atɔ̃ itser, itosanga isi iwengge izũwã, bɔr iwu itosi itsernga.

5 Bɔr, unerwi aka asi itɔ̃ itser na akpurha atsu amɛnnga ru Unum uwuruwi iki inyanga abika abewe awe abika arhika, iwu imangmang uner ha iwuri itsu unga arhika ru Unum.

6 Udauda arherhe rimi ivangyɛ unga aka arherhe ugɛ unerwi Unum aka asi inyanga unga awea uner uwuku urhika ru ubok itseryɛ uner ha aka atɔ̃, idorh

* **4:3** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6.

iwe nggu uner ha. Unga agɔr agɛ,

7 <<Idorh iwu iyi abirabɛ
umbɔ aka atsũwe
avaumbɔ,
abirabɛ umbɔ aka atsire
arhimmbɔ.
8 Idorh iwe nggu uner ha
Uteijee aka asi ivarhunga
arhimnga.>>†

9 Idorh iyɛrɛ iwe ra abi usorhe ukpekũ, use nggu abika asheru usorhe ikɛi? Umɛn iki irherhumɛn ugɛ imangmang Uibrahim itsu umbɔ anyanga unga awu uner uwuku urhika.
10 Iwe ra akasong umbɔ aka anyanga unga awu uner uwuku urhika? Awe ru unga aka asorhu usorhe amaa, use unga aka anasi isorhunga usorhe? Anasi isorhukumbɔ unga usorhe.
11 Bɔr unga ayɛi usorhe ru nyaku utsar. Ake adɛyiwe ugɛ Unum anyangu Uibrahim awu uner uwuku urhika ru ubok imangmang ri ivangyɛ unga aka anasi isorhunga usorhe. Nggee Uibrahim awu utɛ ru kishoo abika awe ru imangmang ru Unum, abirabɛ aka anasi isorhmbɔ usorhe, ngge itsú umbɔ anyanga umbɔ awu abika arhika.
12 Rimi hã ikɛi Uibrahim awu utei ra abi usorhe abirabɛ aka asi iwea usorhe ukpekũ umbɔ aka awe ru ukpɔ, bɔr adɔsumbɔ ikpũ imangmang iyi Uibrahim, unga awe ru imangmang hã na adɔrha asorhu usorhe.

Ibibemuwe-Num nu imangmang unera

13 Asi iwea ri Íkpem Uibrahim nu unangnga aka ayɛi ibibemuwe agɛ unga awuri igha ukam upfunga, bɔr awu ri irhirhika iyiki iba ru ubok imangmang.
14 Uba awu abika adɔsi Íkpem umbɔ awuri igha ukam, imangmang iwu ibɛm nu ibibemuwe ishingge ru ugarh,
15 ubinkutsu Íkpem Umusa ini ikũ itsu uvau iba. Nu anangkɛ íkpem iki ishingge, izharhuwe íkpem ishingge.
16 Nggee, ibibemuwe iba ru ubok imangmang. Ngge iwu ru ubok imimuta unang Uibrahim kishoo aka adɛ̃ɛ̃ awe ru ikeramɛn ugɛ umbɔ awuri iyɛimbɔ ngge. Asi iwea abirabɛ aka adɔsi Íkpem ukpekũ, bɔr nggu abirabɛ aka awe ru imangmang ru nyaku Uibrahim. Unga awu utɛmɛn kishoo.
17 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Umum itsu ungo uwe utɛ abĩã arhɛrhɛ.>>‡ Unga awu utɛmɛn ra asu Unum uwuruwi unga aka awe ru imangmang ru unga, Unumwi iki idzowe urhɛ ra abika akpukpe, na awe ru ijee iyisa abinkɛ aka ashike awe.
18 Nu ifosa iki ishingge, Uibrahim akpurha atsu amɛnnga awe ru imangmang. Ngge itsu unga iwe utɛ abĩã arhɛrhɛ ru nyaka umbɔ aka adɛyiwe unga

† **4:8** Àka anyã ikɛi: Amb 32.1,2. ‡ **4:17** Àka anyã ikɛi: Ing 17.5. § **4:18** Àka anyã ikɛi: Ing 15.5.

agɛ, <<Unangngo uwuri iwe urhɛrhɛ.>>§
19 Imɛk Uibrahim iwu unaka, iker iyornga iki imaangge ri ikɔ̃ner, nu ivang imar Usaratu iki itɔngngge ru unga, bɔr Uibrahim asi idɔ̃rhũnga ri imangmangnga.
20 Asi icanga ibibemuwe-Num na nekuka imangmangnga, bɔr atoma awe ru iker ri imangmangnga, anu ikpoi Unum.
21 Unga awe nggu undzumu ihwihwɛng ugɛ Unum awea ri ijee iyiki itsu ibibemuwenga iwe.
22 Ngge itsu umbɔ anyanga unga awu uner uwuku urhika.
23 Irhɛm hã umbɔ aka atsɛng ngge agɛ, <<Anyanga unga awu uner uwuku urhika,>> asi itsɛngmbɔ ngge ri itsinga ikiyikanga,
24 bɔr ikɛi nggu umɛn. Awuri inyanga umɛn iwe abika arhika, abirabɛ aka awe ru imangmang ru uwuku usoyiwe Uyesu Uteijeemɛn ra akpe.
25 Awe arhimmɛn atsu umbɔ adzowe unga ra akpe, na asoyiwe unga nggu urhɛ, ru umɛn ikpo isheru uvau ra asu Unum.

5

Ididɔɔr nu ifosa

1 Unum aka anyanga umɛn iwu abika arhika ru ubok imangmang. Nggee, umɛn iwemɛn ri ididɔɔr nggu Unum ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
2 Unga atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ itsĩ ri imimutanga, umɛn idɛ̃ɛ̃ nú ngge icɛrɛ. Umɛn igɔmagɔm ri itsi umɛn iki iwe ru ifosa ugɛ umɛn iwuri ikpomɛn igɔng iyi Unum.
3 Asi iwea rimi ukpekũ, bɔr umɛn iwemɛn ra anggɔm ra ayetnummɛn, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ayetnum ikũwã umɛn ibibima,
4 ibibima ngge ikũwã umɛn amɛn aka aze, amɛn aka aze ake ikũwã umɛn ifosa.
5 Ifosa ha isi ítsu umɛn igũmɛn atsa, ubinkutsu Unum aka awupuwa ibibemanga ra amɛnmɛn ru ubok Ipfu Isarsatangge, unga aka adzaa umɛn.
6 Àka anyã, ri ivangyɛ umɛn iki ishimɛn ri iker, ivang hã niyɔ Ukiristo akpe ri itsi abika asheru Unum.
7 Aghong unera aka ikpe ri itsi uner uwuku urhika. Use uwɔɔ awuri ibemunga ikpe ri itsi uner amɛn aka aze.
8 Bɔr Unum adɛyiwa umɛn ibibemanga riminɛ, Ukiristo akpe ri itsimɛn ri ivangyɛ umɛn iki iwe abi arhim.
9 Unum anyanga umɛn iwu abika arhika ru ubok adzirh Uyesu. Icicang ishingge, umɛn iwuri ikpomɛn ififɔrh ra avɔm Unum ru uboknga!
10 Isha umɛn iwe anggamtsak Unum, bɔr unga aka agbishuwa iwɛrhɛmɛn nggu unga ru ubok akpe Ungwɛ̃nga. Icicang ishingge, unga aba amaa igbishuwa iwɛrhɛmɛn, umbɔ awuri ifɔrha umɛn ru ubok ibibɛk Ukiristo!
11 Inangngge rimi, bɔr umɛn ikɛi ifĩrhã Unum ru ubinkpi unga aka akorhe ru ubok Uteijeemɛn Uyesu

Ukiristo, icɛrɛ unga aka atsu umɛn iwe awɛrhu Unum.

Akpe adzeku Uadamu,
bɔr urhɛ udzeku Ukiristo

12 Arhim atsĩwã ru upfung ru ubok unera unying, arhim akũwã umɛn akpe. Rimi hã akpe aka akpo anera kishoo, ubinkutsu kishoo awu ra arhim.
13 Awu idzidzɛrhe, arhim aweke ru upfung nu umbɔ adɔrha adzowe Íkpem Umusa, bɔr asi ivarhumbɔ arhim, ubinkutsu íkpem ina ishingge.
14 Rimi hã akpe agha iyɛrhe anera udzur ri ivang Uadamu uba utsĩ ivang Umusa. Akpe agha atsi anera, uko abirabɛ aka asi izharhukumbɔ ikpem, ru nyaku Uadamu aka akorhe. Uadamu awu unyaka uwɔɔ aka iba nggu izũwũ Unum.

15 Bɔr izũwã hã Unum aka adzowe ru uwuku ububa ha isi iwengge ru nyaka arhim Uadamu. Awu idzidzɛrhe ugɛ arhim unera unying hã akowe akpe ra anera arhɛrhɛ. Bɔr imimutu Unum irhɛngge, ngge itsú izũwãyɛ unga aka akorhe ru unera unying hã Uyesu Ukiristo, ngge ikũwã nggaa igũibɛn ra anera arhɛrhɛ.
16 Iwe rimi, izũwũ Unum iwiwengge nggu arhim unera unying hã. Awu ufaikpi uku udɔsu undzing unera unying hã uku uwu uvau akpe, bɔr izũwãyɛ Unum aka adzaa ngge ikũwã ufai uner uwuku usheru uvau unying ra asunga ra arhimmɛn arhɛrhɛ.
17 Uba awu arhim unera unying atsu akpe agha iyɛrhe anera arhɛrhɛ, nggaa imimutu Unum nu izũwã iyi irhirhikanga inangge, ubinkutsu kishoo uwuku uyɛi ngge awuri ibɛk ru ubok unera unying hã, Uyesu Ukiristo.
18 Ngge iki iwe rimi, ru nyaka arhim unera unying aka akowe ufai akpe ra anera kishoo, ngge rimi hã itser iyiki irhika unera unying iki ikowe isheru uvau nggu urhɛ ra anera kishoo.
19 Ida ididɔsa uwu unera unying itsu anera arhɛrhɛ awe abi arhim, rimi hã ididɔsa uwu unera unying ikɛi itsu anera arhɛrhɛ awe abika arhika.
20 Akũ Íkpem Umusa aba ngge itsú anera anyã arhimmbɔ. Bɔr arhim anera aba atomuke, imimutu Unum iki isaki itoma irhɛirhɛ,
21 ru nyaka arhim aka agha iyɛrhe ra anera kishoo na akũ umbɔ azĩ ra akpe, rimi hã ikɛi imimutu Unum iki igha iyɛrhe igangge ni itsu umɛn iwu abika arhika ru Unum, ni ikũwã umɛn urhɛ uwu ugbagbaa ru ubok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.

6

Akpe ra arhim, urhɛ ru Ukiristo

1 Umɛn ĩgɔr ugɛ use? Umɛn ikorha arhim ru imimuta itoma?
2 Ishingge! Ra arherha arhim, ngge iwe ugɛɛ umɛn iki ikpemɛn, awu use utsu umɛn ibɛk ra ake ikɛi?

3 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ
umɛn ru ubok ubɔtisimamɛn
umbɔ aka agbopa umɛn nggu
Ukiristo Uyesu nu akpenga?
4 Ru ubok ubɔtisimamɛn
ngge iwe ugɛɛ umɛn iki ikpe,
ikɛi ugɛɛ umbɔ aka adzake
umɛn nggu Ukiristo. Umbɔ
akorha akɛrɛ ha ngge itsú
umɛn idɛ̃ɛ̃ iwe ru urhɛ uwuku
ufa, ru nyaku Ukiristo aka
asok ra akpe ru ubok igɔng
Utɛ.
5 Uba umɛn ĩgbopa iwu un-
ying nggu unga ra akpenga,
umɛn iwuri iwu unying ru
nyaka ha ikɛi ri isok ra akpe.
6 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ
amɛnmɛn aka agbe aki arhim
aka akpeke anyapuke nggu
unga, ngge itsú umɛn ishimɛn
ri igãrhã arhim.
7 Ubinkutsu ubɛn unera
aba akpea, unga aka ashɔɔta
ru ubok arhim.
8 Umɛn ĩba iki ikpemɛn
nggu Ukiristo, umɛn iwemɛn
ri imangmang ugɛ umɛn
iwuri ĩbɛkmɛn nggu unga.
9 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ aka
asoyikumbɔ Ukiristo ra akpe,
nggee unga asi íbvui akpea,
akpe ashike ri ijee ri itsinga.
10 Akpe ha unga aka akpe,
akpe ra arhim kishoo idiki
unying, bɔr ibibɛkyɛ unga
aka abɛk, abɛk ri ikpikpoi
Unum.
11 Rimi hã, ra arherhe
arhim, àka akaifɛrhkɔ ugɛɛ
umbi aka akpembi, na
akaifɛrhkɔ atsimbi ugɛ umbi
awe ru urhɛ ru Unum ru
ubok Ukiristo Uyesu.
12 Nggee niba aneke arhim
aghake iyɛrhe atsimbi, ut-
sur ake atsu umbi adɔsumbi
ikponi iyiki ibewangge.
13 Niba akũ agau ayormbi
akorhumbi itser iyi arhim.
Bɔr àka adzowe atsimbi
ru Unum, ru nyaka abika
adzeka akpe azĩ urhɛ, na
adzowe agau atsimbi ru unga
ru nyaka abin itser irhirhika.
14 Arhim asi íbvui aweke
ateiyambi, ubinkutsu umbi
asi iwembi abi Íkpem Umusa,
bɔr umbi awe abi imimuta.

Agãrhã ri irhirhika

15 Umɛn igɔr ugɛ use? Azea
umɛn ikorha arhim ni igɛ
Íkpem ishingge ri ijee ra at-
simɛn awu imimuta? Ish-
ingge!
16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ
umbi aba adzowe atsimbi
adɔsu uwɔɔ umbi awe agãrhã
uner ha? Umbi awu agãrhã
ra arhim, ukpurukpi uku
ikũna umbi uzĩ ra akpe, use
umbi awu agãrhã ri ididɔsa,
ukpurukpi uku ikũna umbi
uzĩ ri irhirhika.
17 Bɔr itar uwɛɛ izĩ ru
Unum! Umbi aka isaka
awu agãrhã arhim, bɔr icɛrɛ
amɛnmbi kishoo adɔsa ikpũ
imesa ha umbɔ aka amesuwa
umbi.
18 Aka ashɔɔtambɔ umbi ra
arhim, umbi aka awu agãrhã
irhirhika.
19 Umum irherhe akɛrɛ
ru nyaka anera iki irherhe
ubinkutsu awu ididõrhãmbi
ri ihwihwɛng. Umbi aka
abayimbi idzowe atsimbi ri
itser igãrhã iyi ishĩ nu ikorhu
iyiki ibewe, nggee icɛrɛ àka
adzowe atsimbi ugɛɛ agãrhã
ri itser iyiki irhika iyiki izĩ
isisar.

20 Ivangyɛ umbi aka awe agãrhã arhim, amɛnmbi ashike nggu itser iyiki irhirhika.
21 Ugarh use umbi aka akpo ra abin hã, icɛrɛ àka awe abina atsa? Ugbɛtɛ abin hã iwu akpe!
22 Bɔr icɛrɛ umbɔ aka ashɔɔta umbi ra arhimmbi, umbi awu agãrhũ Unum, ugarhkpi umbi aka akpo ukũna umbi azĩ awe asasar, nu itosambi iwu iyi urhɛ uwu ugbagbaa.
23 Itosa arhim iwu akpe, bɔr izũwũ Unum iwu urhɛ uwu ugbagbaa ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.

7

Ipfuna iwu unyaka umɛn nu ififɔrh

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn umbi ahwɛngmbi Íkpem. Umbi asi ahwɛngmbi ugɛ íkpem iwe ru ijee ru uner urhɛ ukpekũ?
2 Ru nyaku utsɛrh uwuku upfuna, ikpem ibow unga nggu utsaknga aka awe ru urhɛ, bɔr utsaka aba akpea unga aka ashɔɔta ri ikpem ipfuna.
3 Nggee unga aba arhaa utsa uwɔɔ ri ivangyɛ utsaknga aka awe ru urhɛ, awuri iyisa unga uner uwuku utoma-dak. Bɔr utsaka aba akpea, unga aka ashɔɔta ri ikpem hã na asi itomungadak uko unga abvui apfunu utsak ukuse.
4 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi aka akpembi ri Íkpem hã, ru ubok iyor Ukiristo, ngge itsú umbi awu abi uwɔɔ, unga uwu ha umbɔ aka asoyiwe unga ra akpe, ngge itsú umɛn ighwɛr ikpũrhã ri itɔ̃we Unum itser.
5 Ri ivangyɛ amɛn aki arhim iki idarh umɛn, Íkpem itsu umɛn ikponi ikorha arhim. Ngge itsu umɛn ighwɛr ikpũrhã akpe.
6 Bɔr icɛrɛ, ru ubok akpe ru ubin hã uku ubow umɛn, umɛn iki ishɔɔrmɛn ri Íkpem ngge itsú umɛn itɔ̃ itser ru utsĩndĩ uwuku ufa ri Ipfu-Num, asi iwea utsĩndĩ uwu itsɛng ikpem iyiki igbe.

Itɛ̃wã nggu arhim

7 Umɛn ĩgɔr ugɛ use? Íkpem iwu arhim? Ĩ'ĩ, ishingge! Umum isi íhwɛng ubinkpi uku uwe arhim Íkpem iba ishingge. Íkpem iba isi igɔrngge ugɛ, <<Niba ugũo ikponu ubin unera,>>* umum isi íhwɛng ubinkpi umbɔ aki iyisa ikpona.
8 Bɔr arhim, akpo ivang iyiki ikũwã umum ikpona ri Íkpem, ngge ighwɛr ikpũ ikpona irhɛirhɛ ru umum. Íkpem iba ishingge arhim awu ubin uku ukpe.
9 Ri inum iyɔrɔ isha umum ĩbɛk ri ida ihwɛng ikpem, bɔr Íkpem iki iba, arhim asok awe ru urhɛ nu umum ikpemum.
10 Íkpem iki ibee ikũwã umɛn urhɛ, ngge ikũwã akpe ru umɛn.

* **7:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.17; Iva 5.21.

11 Arhim ikpo ivangngge ri Íkpem irhɛm umum, ngge itsu umum ra akpe ru ubok Íkpem.
12 Nggee Íkpem iwu isarsatangge, nu itsitsungge iwu isaisar, irhika ni ize.
13 Ubin uku uze ukpirɛ, ukpɔ ukũwã umum akpe? Isi iwengge rimi! Bɔr awu arhim ake akũ ubin uku uze ha akũwã umum akpe. Awu Íkpem itsu umbɔ ahwɛng ubinkpi arhim aka awe. Íkpem itsu arhim idzeka iwe iki ibewe.

Iwa ru uner arhim

14 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Íkpem idzek ru Unum, bɔr umum ikpurhu iwu unergwar, agoshe umum iwu ugãrhã arhim.
15 Umum isi ihwɛng ubinkpi iki itsu umum ikorhe abinkɛ umum iki ikorhe. Ubinkutsu ubinkpi umum iki ibee ikikorhe, asi iwea ukpɔ umum iki ikorhe, bɔr ubinkpi umum iki ikpɛ̃, ukpɔ umum iki ikorhe.
16 Uba awu ubinkpi umum iki ikpɛ̃, ukpɔ umum iki ikorhe, umum ĩbemum ugɛ Íkpem ize.
17 Nu ngge iki iwe rimi, asi iwea umum ikorha ake, bɔr awu arhimkɛ aka awe ru umum.
18 Umum ihwɛng ugɛ ubin uku uze ushikpɔ ru umum, ru amɛn aki arhimmum. Ubinkutsu umum ibee ikorhu ubin uku uze, bɔr umum ifɔr ĩdakũ.
19 Umum isi ikorhumum abin aka azekɛ umum iki ibee ikorhe, bɔr iyiki ibewe ha umum iki isi ĩbeemum ikorhe, ngge umum iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe.
20 Umum ĩba ikorhu ubinkpi umum iki isi ĩbeemum ikorhe, asi iwea umum ikorhu ubin hã, awu arhimkɛ hã aka awe ru umum akorhe.
21 Nggee, umum inya awu idzidzɛrhe ugɛ umum inba ibee ikorhu ubin uku uze, umum inya itsimum ini ikorhu iyiki ibewe.
22 Ra amɛnmum, umum ĩbemumum Íkpem Unum,
23 bɔr ra agau iyormum, umum inyã ijee iyɔɔ ini itɔ̃ itser ru umum, idɛ̃ɛ̃ iwa nggu amɛnmum ni itsu umum ru ugborzĩ ijee arhim hã iki isei ra agau iyormum.
24 Ifakpemum iwu ubina atorh! Ungamɔ awuri ifɔrha umum ri iyor iyɛrɛ iyi akpe?
25 Umum itarwɛɛ ru Unum ru ubok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn!

Nggee, umum nibikami ra amɛn aki arhimmum iwu ugãrhu Íkpem Unum, bɔr ri iyormum iwu ugãrhã ijee arhim.

8

Ibibɛk ru ubok Ipfu-Num

1 Nggee, icɛrɛ itsu uvau akpe ri itsi abika awu ru Ukiristo Uyesu ishingge.
2 Ubinkutsu, iwe ru ubok Ukiristo Uyesu ijee iyi Ipfu-Num iki idzaa umbi urhɛ ni itsũwã umbi ri ijee arhim nu akpe.
3 Íkpem hã isi idɛ̃ɛ̃ ifɔnangge umɛn, ubinkutsu umɛn isi idɛ̃ɛ̃ idɔsumɛn Íkpem nggu amɛn aki arhimmɛn aki

arhim. Bɔr Unum akorha akɛrɛ ha ri idene unanyi Ungwɛ̃nga ru usaka uner arhim. Unum atsu unga awu idɛm ru arhim, na afɛre arhim nggu iyor Ukiristo.

4 Ngge itsú itser irhirhika ri ikpem ikorhe itɔk ru umɛn, iki isi ibɛkmɛn iyi amɛn aki arhim bɔr iwe iyi Ipfu-Num.

5 Abika abɛk ra amɛn aki arhim aki isaka atsu amɛnmbɔ ra abin iyor aki ibee, bɔr abika abɛk ri Ipfu-Num atsu amɛnmbɔ ru ubinkpi Ipfu-Num iki ibee.

6 Amɛn uner arhim awu akpe, bɔr amɛnkɛ Ipfu-Num iki idarh awu urhɛ nu ididɔɔr.

7 Amɛn aki arhim awe igamtsak Unum. Asi idɔsuke Íkpem Unum, na asi ídɛ̃ɛ̃ akorhuke.

8 Abika abɛk ra amɛn aki arhim asi ídɛ̃ɛ̃ atsu Unum agũã ibɛn.

9 Ipfu-Num iba iwengge ru umbi, asi iwea amɛn aki arhim idarh umbi bɔr awu Ipfu-Num. Ubɛn unera aka ashia ri Ipfu iyi Ukiristo, unga asi iwea uwu Ukiristo.

10 Bɔr Ukiristo aba awea ru umbi, ayormbi aka akpeke ru ubok arhim, rimi hã Ipfu-Num idzaa umbi urhɛ ubinkutsu unga anyanga umbi awu abika arhika.

11 Ipfu-Num iyiriyɛ iki isoyiwe Uyesu ra akpe iba iseingge ra amɛnmbi, unga uwu ha aka asoyiwe Ukiristo ra akpe awuri idzaanga urhɛ ra ayormbi aka akpe ru ubok Ipfunga iki isei ru umbi.

12 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn iwemɛn ri itser, bɔr isi iwengge isisei iyi amɛn aki arhim.

13 Umbi aba abɛk ra amɛn aki arhim, umbi awuri ikpe, bɔr umbi aba abɛk ri Ipfu-Num na afɛrkumbi itser arhim iyor, umbi awuri ibɛkmbi.

14 Abirabɛ Ipfu-Num iki idarh umbɔ, awu angwɛ̃ Unum.

15 Umbi asi iyɛimbi Ipfu iyiki itsu umbi agãrhã igũ iwei ikɛi, bɔr umbi ayɛi Ipfu iyiki iwu angwɛ̃. Ru unga umɛn iki iyisu Unum ugɛ, <<Abba! >> Agbena agɛ, <<Utɛ!>>

16 Ipfu-Num ha nibikangge nggu ipfumɛn ihwɛngngge ugɛ umɛn iwu angwɛ̃ Unum.

17 Umɛn ĩba iwu angwɛ̃, umɛn iwu abi ukam Unum ni iwu awɛrhu ukam nggu Ukiristo. Bɔr awu ufang umɛn ĩba ihwa uver nggu unga ni idɔrhi igasha ri ikpikpoinga.

Uver ukpu icɛrɛ nu ikpikpoi iyi unuma

18 Umum inyã ayetnummɛn icɛrɛ asi iweke ubin umbɔ aba akpanga ake nggu ikpikpoi iyinga aka idɛyiwa umɛn unuma.

19 Ímimuna kishoo ídzɛu ifosu angwɛ̃ Unum aka idzeka.

20 Atsu imimuna awe ibɛm, akɛrɛ asi iwea ibibema ímimuna hã, bɔr awu ubinkpi Unum aka abee ikorhe. Unga akorhe rimi ri ififosa

21 agɛ imimuna nibikangge ikpo ishishɔɔr ri igãrhãyɛ ngge iki iwe ri ivivõõ ni itsĩ

ri ififɔn nu igɔng iyi angwɛ̃ Unum.
22 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ utsɛku irherɛ ímimuna kishoo idɛ̃ɛ̃ ihwihwasha ru nyaku ukutsɛrh uwuku ugũ ighong ri ivang imar.
23 Isi iwengge ímimuna ukpekũ ihwasha, bɔr umɛn abika akpo Ipfu-Num iyiriyɛ ngge iki iwe izũwũ Unum iyi inggbaashia. Umɛn idzɛu Unum adzipa umɛn iwe adzuma angwɛ̃nga na atsũwe ayormɛn.
24 Ri ifosa iyɛrɛ umbɔ aka afɔrh umɛn. Bɔr ifosayɛ umbɔ aki inyã, isi iwengge ifosa. Ungaa afosa ru ubinkpi unga aka akpoa?
25 Bɔr umɛn ĩba ifosa ru ubin umɛn iki inasi ikpomɛn, umɛn iwuri ĩdzɛu nggu idɔngamɛn.
26 Rimi hã, Ipfu-Num iki isaki iba iyika umɛn ri ididɔ̃rhãmɛn. Umɛn isi ihwɛngmɛn ubinkpi umɛn iki ifɛn-Num nukpɔ, bɔr Ipfu-Num ini ifɛna Unum ru umɛn nggu ihwihwashayɛ irhɛm iki isi ídɛ̃ɛ̃ isɔmngge.
27 Nu unga uwuku urhi amɛnmɛn ahwɛnga amɛn Ipfu-Num ha, ubinkutsu Ipfu-Num ha ifɛn-Num ra abika adɔsa nu abinkɛ unga aka afɛna awu abinkɛ Unum aka abema.

Inangngge ininang

28 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ra abina kishoo Unum atɔ̃ itser ayike abika abema unga, abirabɛ umbɔ aka ayisa umbɔ akpo ififɔrh.
29 Abirabɛ Unum aka atsũ rimɔ̃ɔ̃ awu umbɔ ha unga aka avina umbɔ anyangu uzirhzĩ Ungwɛ̃nga, ngge itsú unga awu ukã ungwɛ̃ ra arhɛrha angwɛ̃ nu anai.
30 Abi ha unga aka atsũ, awu umbɔ unga aka ayisa. Abi ha unga aka ayisa, awu umbɔ unga anyanga umbɔ awu abika arhika. Abi ha unga aka anyanga awe abika arhika, unga adzowe umbɔ igɔnga.

Ibibemu Unum ru Ukiristo

31 Nggee umɛn ĩgɔr ugɛ use ra akɛrɛ ha? Unum aba awu nggu umɛn ungamɔ idɛ̃ɛ̃ igamtsa nggu umɛn?
32 Unga aka asi ikɛna Ungwɛ̃nga, bɔr adzowuka unga ru umɛn kishoo. Awu use ikɛn unga idzaa umɛn abina kishoo ikɛi izũwã?
33 Ungamɔ awuri itsu arherhe abirabɛ Unum aka asɛng? Awu Unum awuri itsu isheru uvau ra asunga.
34 Awu ungamɔ awuri itsu uvau? Unera ashia. Ukiristo Uyesu, aka akpe, unga aka asok abɛk, awu ru ubok ugha Unum, ikɛi awu unga ani ifɛnuwa umɛn!
35 Ungamɔ adɛ̃ɛ̃ agau umɛn nggu ibibema Ukiristo? Awu ayetnum, use itsũwã, use uver, use imerh, use igbĩrhĩ, use ubin uku utsu iwei, use akpe?
36 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Ru ungo umɛn inyã akpe
ubɛn unum,

* **8:36** Àka anyã ikɛi: Amb 44.22.

anyanga umɛn ru nyaka
ídɔi umbɔ aka
ingwã.>>*
37 Ĩ'ĩ, ra abina akɛrɛ kishoo,
umɛn itɔngmɛn ininang ru
uboknga aka abema umɛn.
38 Ubinkutsu umum ihwɛng
ugɛ uko akpe use urhɛ, use
ípfu itser-Num use ípfu iyiki
ibewe, use icɛrɛ, use unuma,
use ikpũ ijee iyɔɔ,
39 use ider use ighor, use
ubin ukpɔɔ ra abinkɛ umbɔ
aka amuna kishoo, asi ídɛ̃ɛ̃
agauke umɛn nggu ibibemu
Unum aka akorhuwa umɛn
ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.

9

Unum nggu anernga

1 Umum irherhe idzidzɛrhe
ru Ukiristo isi igbɛrmum
angwĩ, amɛnmum adɛyiwake
umum ru ubok Ipfu Isarsatangge.
2 Umum iwe ru nggaa
idamɛn nu igũ ighong ra
amɛnmum aka asi ímaake.
3 Ngge iba imɛ̃ɛ̃ngge,
umum ibee umbɔ atsuka
umum ikponum na agau
umum nggu Ukiristo ri ifɔrh
angwɛ̃mɛn, aner unangmum,
4 aner Uisrairha. Unum
asɛng umbɔ awe angwɛ̃nga.
Unga adɛyiwe umbɔ igɔngnga
na adzowe umbɔ ibibemuwenga. Umbɔ ayɛi Ikpem,
umbɔ adzowe igɔng ri Iya-
Num, nu ayɛi ibibemuwenga.
5 Uibrahim, Uishaku, nu
Uyakubu awu atokambɔ ri
iyor, Ukiristo iganga awu
unang Uisrairha. Ukiristo
awu Unum uwu abina
kishoo, na awe ri idorh
ugbagbaa! Iwerimi.
6 Isi iwengge ugɛ ibibemuwe-
Num nggu anera iki igba, asi
iwea anang Uisrairha kishoo
awe aner Unum.
7 Ikɛi asi iwea anang
Uibrahim kishoo awe ungwɛ̃
Uibrahim. Unum agɔr
Uibrahim agɛ, <<Awu ru
Uishaku ukpekũ ungo iki
ikpo unang hã umum iki
inbemuwa.>>*
8 Agben akɛrɛ agɛ asi iwea
angwɛ̃ abirabɛ Uibrahim aka
amar ri iyor awu angwɛ̃
Unum, awu angwɛ̃ ibibemuwe ukpekũ awe angwɛ̃
Uibrahim.
9 Ibibemuwe ha irherhe
riminɛ, igɛ, <<Ri ivang iyɛrɛ
ra amɛk aka aba, umum ibvui
ĩbamum, Usaratu awuri imar
ungwɛ̃.>>†
10 Asi iwea ake ukpekũ, bɔr
angwɛ̃ Urifkatu utesmbɔ awu
unying, utɛmɛn Uishaku.
11-12 Unga anasi imara
akãrhghwɛ̃ awɛkaci ha,
use umbɔ atɔ̃mbɔ itser
iyiki ize use iyiki ibewe,
Unum adɛyiwe Urifkatu agɛ,
<<Uwuku ukũa awuri itɔ̃we
itser ru uwuku ucia.>> Akɛrɛ
adɛyiwa ugɛ Unum ani isɛng
abirabɛ unga aka abee, isi
iwengge ru ubok itsermbɔ.‡
13 Ru nyaku itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Umum ibemu Uyakubu, ni
ikpɛ̃mum Isuwa.>>§
14 Umɛn iwuri igɔr ugɛ use?
Unum asi irhikunga nukpɔ?

* **9:7** Àka anyã ikɛi: Ing 21.12. † **9:9** Àka anyã ikɛi: Ing 18.10,14. ‡ **9:11-12** Àka anyã ikɛi: Ing 25.23. § **9:13** Àka anyã ikɛi: Umrh 1.2,3.

Ishingge!
15 Unga agɔr Umusa agɛ,
<<Umum iwuri igũ atorh
unerwi umum iki igũ
atorh,
ni icorhuwe uwu-
ruwi umum iki
icorhuwe.>>*
16 Nggee, awu Unum unga ani
igũ atorh, asi iwea itser unera
use ititɛ̃wãnga.
17 Itsɛng Arherhu-Num igɔr
Ufir'auna igɛ, <<Umum itsu
ungo uwu uyɛrhe, ru umum
ikũ ungo idɛyiwe ijeemum ni
isɔme itsokmum ru upfunga
kishoo.>>†
18 Nggee, Unum awuri igũ
atorh unerwi unga aka abee
igũ atorh, ikɛi abvure amɛn
uwuruwi unga aka ibvure.

*Avɔm Unum nu imimu-
tanga*
19 Bɔr uwɔɔ ru umbi awuri
igɔr umum agɛ, <<Awu use
utsu Unum anyã avaumɛn?
Ungaa adɛ̃ɛ̃ akpɛ̃ ubinkpi
unga aka abee?>>
20 Bɔr ungo uwu ungamɔ,
unera, ungo iki iwe ru uning
nggu Unum? Ubinkpi umbɔ
aka akũ abĩ adzin usi ídɛ̃ɛ̃
ugɔrkpɔ uwuku udzin ukpɔ
ugɛ, <<Awu use utsu ungo
udzin umum rimi?>>‡
21 Uner uwuku udzin anũi
abĩ, asi iwea ri ijee iyiki
ikũ abĩ hã akorhu ubinkpi
unga aka abee? Unga awea
ri ijee iyiki idzin anũi iyi
itser ugarh use iyi itser iyiki
isheru ugarh.
22 Rimi hã awu idzidzɛrhe
Unum aka akorhe. Unga aka
abee idɛyiwe avɔmnga, ikɛi
adɛyiwe ijeenga. Bɔr unga
adɔngamɛn nggu abirabɛ
avɔmnga aka imɛ̃ igba ru
umbɔ ni itsĩme umbɔ.
23 Unga akorha akɛrɛ
ha ri idɛyiwe ikpikpoinga
ra abirabɛ unga aka agũ
atorh, abirabɛ unga aka
asɛng ri idɛyiwe ikpikpoinga
ishaisha.
24 Uko umɛn, unga aka ay-
isa, asi iwea ra abi Uyahuda
ukpekũ bɔr nggu atsen abi
Uyahuda ikɛi.
25 Ru nyaka unga aka
arherhe ru ubvur Uhosiya
agɛ,
<<Umbɔ asi iwembɔ aner-
mum,
bɔr umum iwuri iyisa
umbɔ anermum,
ikɛi asi iwea uwu umum iki
ibema,
bɔr umum iyisa unga
uwu umum iki
ibema.>>§
26 Na agɔr agɛ,
<<Ngge iwuri ikorhungge
uku kpengkpeng ra
anangkɛ umbɔ aka
agɔr umbɔ agɛ,
<Umbi asi iwembi aner-
mum,>
awuri iyisa umbɔ <angwɛ̃
Unum uwu urhɛ.> >>*
27 Uishaya adũwũ udũwã ri
itsi abi Uisrairha agɛ,
<<Uko irhɛ abi Uisrairha iwe
ru nyaku uzuzeu azɛ̃
akagɔng,
abika abɔr ukpekũ awuri
ikpo ififɔrh.

---

* **9:15** Àka anyã ikɛi: Idzi 33.19. † **9:17** Àka anyã ikɛi: Idzi 9.16. ‡ **9:20** Àka anyã ikɛi: Uish 29.16; 45.9. § **9:25** Àka anyã ikɛi: Uho 2.23. * **9:26** Àka anyã ikɛi: Uho 1.10. † **9:28** Àka anyã ikɛi: Uish 10.22,23.

28 Uteijee awuri itsu ufainga
ru upfung iki ifefetem
idiki unying.>>†

29 Ru nyaku Uishaya aka
arherhe agɛ,
<<Agɛ Uteijee uner ijee
kishoo
asi inekanga umɛn
anang,
umɛn iwuri iwe ru nyaka
Usɔdɔm,
umɛn iwuri iwe ru nyaku
Ugomora.>>‡

Ida imangmang abi Uisrairha

30 Ude umɛn igɔr ugɛ use?
Ugɛ atsen abi Uyahuda aka
asi ibeembɔ irhirhika, aka
akpombɔ ngge, irhirhikayɛ
iki iwe ri imangmang.

31 Abi Uisrairha aka atɛ̃wã
abee Unum anyanga umbɔ
awu abika arhika ri idɔsi
Íkpem, bɔr asi ikpombɔ.

32 Awu use ikɛn? Ubinkutsu,
umbɔ asi ibeembɔ ngge ri
imangmang bɔr umbɔ abeea
ngge ri itser. Umɔ umbɔ
adana nu <<utarh ukpuku
ukwɛr itok.>>

33 Ru nyaku itsɛng
Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Unyã, umum iden utarh ru
Usihiyona,
ukpuku itsu anera adani
itok
nu ifa iyiki itsu anera ag-
beigba,
bɔr ubɛn uwuruwi aka awe
ru imangmang ru
unga
asi íhwaa atsak.>>§

10

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, ubinkpi amɛnmum
aka abee nu ifɛn-Nummum
iwu ugɛ abi Uisrairha ama
akpo ififɔrh.

2 Umum iwemum ri ideka
ri itsimbɔ ugɛ adzowukumbɔ
amɛnmbɔ ru Unum, bɔr id-
zowe amɛnmbɔ isi iwengge ri
ihwihwɛng.

3 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ
irhirhikayɛ iki idzek ru
Unum, nggee umbɔ abee itsu
atsimbɔ awe abika arhika na
asi ineke Unum atsu umbɔ
awe abika arhika.

4 Ukiristo awe imimasha
Íkpem ngge itsú ubɛn unerwi
aka awe ri imangmang ama
awe uwuku usheru uvau.

Ififɔrh iwu iyi ubɛn unera

5 Umusa atsɛng riminɛ
irhirhika iki ikpo ri idɔsi
Íkpem, agɔr agɛ, <<Uner
uwuku udɔsi ikpem iyɛrɛ
awuri ibɛka.>>*

6 Bɔr irhirhika iki iwe ri
imangmang igɔr igɛ, <<Niba
ugɔrɔ ra amɛnngo ugɛ,
<Ungamɔ awuri ifũ ra afã akũ
Ukiristo acipuwa?>†

7 Use <Ungamɔ awuri itsĩ
ra anang abika akpe asoyiwe
Ukiristo ra akpe?> ‡>>

8 Irhirhika ha igɔr igɛ,
<<Urhɛm hã akhapa ru ungo,
uwe ra angwĩngo nu ra
amɛnngo.>>§
Ake awe, arherhe imang-
mang umɛn iki ĩdũwã ake.

9 Ungo uba urherhungo nggu
angwĩngo ugɛ, <<Uyesu awu

‡ **9:29** Àka anyã ikɛi: Uish 1.9. § **9:33** Àka anyã ikɛi: Uish 8.14; 28.16. * **10:5** Àka anyã ikɛi: Urha 18.5. † **10:6** Àka anyã ikɛi: Iva 30.13. ‡ **10:7** Àka anyã ikɛi: Iva 30.13. § **10:8** Àka anyã ikɛi: Iva 30.14.

Uteijee,>> nu uweɔ ri imangmang ra amɛnngo ugɛ Unum asoyiwe unga ra akpe, ungo uwuri ikpoɔ ififɔrh.
10 Ubinkutsu idzowe imangmang nggu amɛnngo ngge itsú ungo ushiɔ ru uvau ra asu Unum, nu ukũ angwĩngo urherhe ngge itsú ungo ukpo ififɔrh.
11 Ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Ubɛn unera aka awe ru imangmang ru unga asi ígũa atsak.>>*
12 Ubinkutsu umɛn iwe ubina unying, uwɔɔ asi inanga uwɔɔ, abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awu unying. Uteijee ha awe Uteijee anera kishoo na atsuke idorh ru kishoo uwuku ufɛna unga.
13 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ubɛn unerwi aka ayisi itsok Uteijee awuri ikpoa ififɔrh.>>†

14 Bɔr anera akorhu uguse na ayisu Unum umbɔ aba ashimbɔ ri imangmang ru unga? Awuri ikorha aguse na awe ru imangmang ru uwuruwi umbɔ aba anasi igũmbɔ isarhe ri itsinga? Awuri ikorha aguse na agũ, unera aba asi idzowuka umbɔ isarhe?
15 Awuri ikorha aguse na adzowe isarhe, umbɔ aba asi idenukumbɔ umbɔ? Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Adak abika akũ Isarhe Iyiki Ize awu azezerake!>>‡

16 Bɔr asi iwea kishoo abi Uisrairha aka ayɛi Isarhe Iyiki Ize ha. Ubinkutsu Uishaya arherhe agɛ, <<A Uteijee, ungamɔ awe ru imangmang ri isarhamɛn? >>§
17 Nggee imangmang idzek ri igũ isarhe, igũ isarhe ri itsi Ukiristo.
18 Bɔr umum irhusa, abi Uisrairha anasi igũmbɔ? Aka agũmbɔ, itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Irhak arherhambɔ iki idɔsu abĩã kishoo,
írhɛmmbɔ iki itsĩngge ru upfunga kishoo.>>*
19 Ikɛi umum ibvui irhusa, abi Uisrairha asi ihwɛngmbɔ? Ĩĩ, ahwɛngmbɔ, uko ri inggbaashia, Umusa agɔr agɛ,
<<Umum iwuri itsu umbi agũ unyɛ̃ɛ̃ abirabɛ umbi aka asi inyanga umbɔ awembɔ ubin,
umum iwuri itsu umbi agũ avɔm ru ubok abirabɛ aka ashimbɔ ri ihwihwɛngmbɔ.>>†
20 Nu Uishaya arherhe nggu ikeramɛn agɛ,
<<Abirabɛ aka asi ibeembɔ umum, akpo umum,
umum idzeka ra abirabɛ aka asi ibeembɔ umum.>>‡
21 Bɔr ri itsi abi Uisrairha, unga agɔr agɛ,
<<Kishoo unuma umum ibera abokmum iyɛi anera
abika asheri ididɔsa nu abika akpɛ̃ igigũ.>>§

---

* **10:11** Àka anyã ikɛi: Uish 28.16. † **10:13** Àka anyã ikɛi: Uyow 2.32. ‡ **10:15** Àka anyã ikɛi: Uish 52.7. § **10:16** Àka anyã ikɛi: Uish 53.1. * **10:18** Àka anyã ikɛi: Amb 19.4. † **10:19** Àka anyã ikɛi: Iva 32.21. ‡ **10:20** Àka anyã ikɛi: Uish 65.1. § **10:21** Àka anyã ikɛi: Uish 65.2.

11

Unum asi ikpɛ̃ɛ̃ Uisrairha

1 Nggee umum irhusa, Unum aka akpɛ̃ɛ̃ anernga? Ishingge! Umum iwe uner Uisrairha, umum idzeku unang Uibrahim ru unui Ubanjami.

2 Unum asi ikpɛ̃ɛ̃ abirabɛ unga aka asɛng ri inggbaashia. Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi itsɛng Arherhu-Num iki irherhe ri itsi Uirhiya? Unga aka akũ akpenga azĩ ru Unum ri itsi Uisrairha. Agɛ,

3 <<A Uteijee, aka afɛrkumbɔ abika asɔm Arherhu-Numngo, na asipukumbɔ abeungo, awu umum ĩbɔr ikiyikami, ikɛi umbɔ abee ifɛre umum?>>*

4 Unum adzipuwe unga aguse? Adzipa agɛ, <<Umum ibɔre anera anaka agɔnga utɔɔva aka anasi itar arhu na adzowukumbɔ igɔng ru unum uwu Uba'arh.>>†

5 Nggee ikɛi, icɛrɛ, anerabɛ Unum aka asɛng ri imimutanga ana abɔrmbɔ.

6 Isisɛng hã iwe ri imimuta, asi iwea ri itseryɛ anera aka atɔ̃. Iba isi iwengge rimi, imimuta ha isi iwengge imimuta.

7 Awu use ucɛ? Abi Uisrairha afɔr ikpo ubin umbɔ aka abee adambɔ, bɔr abirabɛ Unum aka asɛng akpombɔ. Bɔr abika abɔr awu abi atsi aka aker.

8 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,

<<Unum atsu umbɔ arharhɔ.
Unga adzowe umbɔ asu aka asi ídɛ̃ɛ̃ anyãke
nu ato aka asi ídɛ̃ɛ̃ agũke
uba utsĩ irherɛ.>>‡

9 Nu Udauda agɔr agɛ,

<<Uneke irhowambɔ iwu unggurhi ru umbɔ,
ubinkpi uku itsu umbɔ agbaigba.
Uneke umgbɔ utsu umbɔ ufai.

10 Uneke asumbɔ awu uzĩ utsur umbɔ adɛ̃ɛ̃ anyãmbɔ,
andzingmbɔ apfuri ugbagbaa.>>§

Ififɔrh atsen abi Uyahuda

11 Ikɛi umum irhusa, abi Uisrairha aka akwɛr itok agbaigba asi ísombɔ nukpɔ? Ishingge! Ubinkutsu igbigbambɔ ngge itsú ififɔrh iba ra atsen abi Uyahuda ngge itsú abi Uisrairha agũ unyɛ̃ɛ̃.

12 Uba uvaumbɔ ukowe upfunga iwe ru ubin, ikɛi uba igbigbambɔ ikowe iwe ru ubin ra atsen abi Uyahuda, iwe ru ubin hã iwe igusengge ri ivangyɛ abi Uisrairha arhɛrhɛ aka idzipa adɔsu Unum!

13 Umum ini irherhe nggu umbi atsen abi Uyahuda. Unum aka atsũ umum iwe uner itser Uyesu ra atsen abi Uyahuda, umum ifĩrhã ri itsermum,

14 ni ifosa ugɛ umum ima itsu anermum abi Uisrairha agũ unyɛ̃ɛ̃ ni ifɔrhe abɔɔ ru umbɔ.

15 Ikpikpɛ̃ɛ̃mbɔ iba idzowe ififɔrh ru upfung, iyiyɛimbɔ

* **11:3** Àka anyã ikɛi: 1Ayɛ 19.10,14. † **11:4** Àka anyã ikɛi: 1Ayɛ 19.18. ‡ **11:8** Àka anyã ikɛi: Iva 29.4; Uish 29.10. § **11:10** Àka anyã ikɛi: Amb 69.22,23.

iwuri iwe iguse? Iwuri idzowe urhɛ ra abika akpukpe!
16 Uba uteng akɔ̃ uborodi umbɔ aka adzowe idɛm ru Unum awe asasar, akɔ̃ hã kishoo awe asasar nukpɔ. Ikɛi anunang ucucii aba uwe asasar, abok ucucii ha kishoo awe asasar nukpɔ.
17 Bɔr abok akɔɔ aki ucucii uzaitun ha aka abvũĩke, na anyanga ubok aki arhum agbopuwe. Umbi atsen abi Uyahuda, umbi awu ru nyaka abok ucucii arhum, umbɔ aka akũ agbopa nggu ucucii ha. Icɛrɛ umbi aka akpo igha atsei ra anũnang uzaitun ha.
18 Niba anyangu atsimbi anangmbi abok ucucii akɔɔ. Umbi aba akorhumbi, àka ayita ugɛ asi iwea umbi iyike anunang hã, bɔr awu anunang hã ayika umbi.
19 Bɔr umbi adɛ̃ɛ̃ agɔrmbi agɛ, <<Aboka abvũĩ umbɔ akpo utsĩndĩ uwuku ugbopa umum nggu ucucii.>>
20 Iwe idzidzɛrhe! Bɔr ida imangmang ngge itsu umbɔ abvũĩwe umbɔ ru ucucii, ungo igango awu imangmang ngge itsu ungo udɛ̃ɛ̃. Niba ufĩrhungo, ugũ iwei Unum.
21 Unum aba abvũĩka undzumu abok ucucii ha, unga adɛ̃ɛ̃ abvũĩka ungo igango uba unga abeenga.
22 Àka anyã atorh Unum, ikɛi anyã uvernga ra abika agbugba. Awu ru uver ra abika agbugba, bɔr agũã atorhngo, ungo uba uzɛ̃rhũngo ru atorhnga. Bɔr ungo uba ushiɔ, awuri izharha ungo atare.
23 Uba abi Uisrairha asi izɛ̃rhũmbɔ ri ida imangmang, awuri igbopukumbɔ umbɔ nggu ucucii ha, ubinkutsu Unum adɛ̃ɛ̃ adzipa umbɔ atsukuka.
24 Umbi atsen abi Uyahuda awe ru nyaka abok ucucii uzaitun aki arhum, umbɔ aka agbɛr agbopuwe ake itsɛrh nggu ucucii uzaitun akirakɛ umbɔ aka akau. Akɛrɛ aba awu idzidzɛrhe, asi íghonga ru Unum aka ibvui adzipa abok ucucii ha umbɔ aka agbɛr, agbopa nggu ucucii ha umbɔ aka agbɛr ake!

Abi Uisrairha kishoo awuri ikpombɔ ififɔrh

25 Umum isi ĩbeemum umbi asei ri ida ihwɛng abinkɛ umbɔ aka awɔk, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, utsur umbi awembi abika abera atsi. Abi Uisrairha adɛ̃ɛ̃ iker itsi utsɛku Unum aka isɛng atsen abi Uyahuda awe ru imangmang ru unga.
26 Nggee kishoo abi Uisrairha awuri ikpombɔ ififɔrh, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,

<<Uwuku ufɔrh awuri idzeku Usihiyona,
unga awuri itsũwe kishoo ikpɛ̃ idɔsu Unum ra amɛn Uyakubu.
27 Akɛrɛ ake awu ibibemuwemum ru umbɔ,
ivangyɛ umum iki itsũwe arhimmbɔ.>>*

28 Abi Uisrairha awu anggamtsak ru Isarhe Iyiki

* **11:27** Àka anyã ikɛi: Uish 59.20,21; 27.9; Uiri 31.33,34.

Ize, ru ugarha uwu ukpumbi, umbi atsen abi Uyahuda. Rimi hã umbɔ ana awu anernga aka abema ubinkutsu atsɛng atokambɔ.

29 Ubinkutsu, Unum asi íyesuka izũwãyɛ unga aka adzowe use atsɛyi abirabɛ unga aka atsũ.

30 Umbi aka asi iwembi abika adɔsu Unum, bɔr icɛrɛ umbi aka ayɛi icicorhe ri itsi ida ididɔsambɔ.

31 Rimi hã, umbɔ awe abika asheri ididɔsa ngge itsú umbɔ ayɛi icicorhe ubinkutsu Unum aka adzaanga umbi icicorhe.

32 Ida ididɔsa anera kishoo itsu Unum akorhuwe umbɔ ru nyaka abi ugbor uzĩ, ngge itsú unga ama acorhuwe umbɔ kishoo.

Ikpikpoi ru Unum

33 Ungaa adɛ̃ɛ̃ amei iwe ru ubin Unum nu itsoi nu ihwihwɛngnga?
Ungaa adɛ̃ɛ̃ ahwɛng abinkɛ unga aka abee ikorhe
use adɛ̃ɛ̃ adɛyiwe abinkɛ unga iki ikorhe?

34 <<Ungamɔ ahwɛng ifɛrhkɔ Uteijee?
Use adzowe unga itsũwã?†

35 Ungamɔ aka adzowe ru Unum,
ngge itsú Unum afase unga?>>‡

36 Kishoo abin adzeku Uteijee.
Abina kishoo amuna ru uboknga na awuri ibvui azĩ ru unga.
Ikpikpoi iwe iyinga ugbagbaa! Iwerimi.

12

Idɛm-Num iyi urhɛ

1 Nggee, umum ishɔ̃rhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri icicorhe iyi Unum, àka adzowe atsimbi ru nyaki idɛm-Num iyi urhɛ, iyiriyɛ iki iwu isaisar ni iwu ubin uku ububema ru Unum. Akɛrɛ ha awu idzowe igɔngmbi iyi idzidzɛrhe.

2 Niba abeembi ifɛrhkɔ iyi undan ukpirɛ idarhngge amɛnmbi, bɔr àka aneke Unum afaruwe umbi awe abika afa ra amɛnmbi. Mɔcɛ umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi abinkɛ Unum aka abema, ake awe aka aze akika abubema nu akika arhurhika.

3 Ubinkutsu imimutayɛ umbɔ aka adzaa umum, umum igɔr ubɛn unera ru umbi, inggɛ niba anyãngumbi atsimbi anangke iwiwembi, bɔr aka anyanga atsimbi uku kpengkpeng, ri imangmangyɛ Unum aka adzaa umbi.

4 Umɛn iwe ra agau arhɛrhɛ ri iyora unying, kishoo agau ha awe ru itserke aweke,

5 Rimi hã ru Ukiristo, umɛn iwe arhɛrhɛ, umɛn iwe iyora unying, ubɛn unera ru umɛn awu ugau udɔka.

6 Izũwãyɛ umbɔ aka adzaa umɛn iwiwengge, ru nyaki imimutayɛ umbɔ aka adzaa umɛn. Izũwũ unera iba iwu iyiki isɔm Arherhu-Num, neke unga atɔ̃ itsernga uku

† **11:34** Àka anyã ikɛi: Uish 40.13. ‡ **11:35** Àka anyã ikɛi: Uay 41.11.

kpengkpeng nggu imangmangnga.
7 Iba iwu iyiki itɔ̃ itser, neke unga atɔ̃ itser. Ngge iba iwu iyiki imesuwe, neke unga amesuwe.
8 Ngge iba iwu iyiki ifituwe, neke unga afituwe. Ngge iba iwu iyiki idzowe izũwã ra adɔka, neke unga ayanga aboknga adzowe. Ngge iba iwu iyiki ikpɔm anera, neke unga atsu amɛnnga. Ngge iba iwu iyiki igũ atorh, uneke unga agũ atorh anera nu itɛnamɛn.

Ibibema

9 Awu ufang ibibema iwu iyi idzidzɛrhe. Àka akpɛ̃ɛ̃ ubin uku ubewe, bɔr àka akpɔm ubin uku uze.
10 Àka adzowe atsimbi ra adɔka ri ibibema. Àka adzowe imor ra adɔka anangmbi atsimbi.
11 Niba aghɛrhumbi ighɛrha, bɔr àka atsu amɛnmbi akarhãrhã atɔ̃ itser Uteijee.
12 Àka agɔm anggɔm ri ifosa, àka abima ra ayetnummbi, àka afɛn-Num ubɛn ivang.
13 Àka agasha abinmbi nggu abika adɔsa abika abubee. Àka ayɛi atsen nggu aboka avaa.
14 Àka atsuke idorh ra abika ayɔm umbi, àka atsuke umbɔ idorh, niba atsukukumbi umbɔ ikpo Unum.
15 Àka agɔm anggɔm nggu abika agɔm anggɔm, àka aciu akpe nggu abika aciu akpe.
16 Àka asei uku ughwɔɔw nggu adɔka. Niba aberumbi itsi, àka awe awɛrhɛ atsũwã. Niba anyanga atsimbi awembi abi isarasu anangmbi abɔɔ.
17 Niba afaimbi iki ibewe nggu iki ibewe ru ubɛn unera. Àka angwɛ̃dzɛn na akorhe ubin uku urhika ra asu anera.
18 Iba imɛ̃ngge, àka abee isei uku ughwɔɔw nggu ubɛn unera.
19 Umbi awɛrhamum, àka niba afaimbi, àka aneke Unum afai ra avɔmnga, ubinkutsu ri itsɛng Arherhu-Num Uteijee agɔr ugɛ, <<Ififai iwu iyimum, umum iwuri ifai.>>*
20 Itsɛng Arherhu-Num ikɛi igɔr igɛ,
<<Unggamtsakngo aba agũã imerh,
ungo udzowe unga ubingha,
unga aba agũã ugɔ̃ amɛ̃,
ungo udzowe unga ubin unga ahwa.
Ikorhe rimi, ungo uwuri ipfumuwe unga akãã urha ni itsinga.>>†
21 Niba uneke iki ibewe inangge atsimbi, bɔr àka anang iki ibewe nggu iki ize.

13

Idɔsa abi ijee

1 Awu ufang ubɛn unera adɔsa arherhe abi ijee, ubinkutsu awu Unum angwɛ̃ ijee kishoo. Ijeeyɛ iki iwe, awu Unum angwɛ̃.

* **12:19** Àka anyã ikɛi: Iva 32.35. † **12:20** Àka anyã ikɛi: Uny 25.21,22.

2 Ngge itsu, uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃ idɔsa arherhe iyɛrhe, akpɛ̃ idɔsa abin Unum aka atsu, abika akorhe rimi akowe uvau ra atsimbɔ.
3 Ubinkutsu ayɛrhe asi iwembɔ ubin iwei ra abirabɛ aki ikorhe uku urhirhiki, bɔr abika awu ru uvau. Ungo ubeengo neke igũ iwei abi ijee? Ukorhu ubinkpi uku urhika, umbɔ awuri ikpoi ungo.
4 Umbɔ awu ugãrhũ Unum uwuku ukorhuwa ungo iyiki ize. Bɔr ungo uba uwu uner uvau, ugũ iwei, asi iwea ibɛm umbɔ aka akpɔm ikon iki ider. Umbɔ awu agãrhã Unum, awu ru ubokmbɔ avɔm Unum aka atsuafɛr, akowe ufai ru uner uvau.
5 Nggee, azea umbi adɔsa abi ijee, asi iwea itĩ avɔm Unum ukpekũ, bɔr ri ifɛrhkɔmbi ishingge ru uvau.

6 Akɛrɛ ha atsu umbi afai ikirbi abĩ, abi ijee awe agãrhã Unum, aka adzowe undzumu ivangmbɔ ri itser iyɛrhe.
7 Àka afase ubɛn unera uvɛrhnga. Ngge iba iwu uvɛrh ikirbi abĩ, àka afai ikirbi abĩ. Ngge iba iwu uvɛrh abinkɛ umbi aka abemi idzowe, àka adzowe. Ngge iba iwu idzowe imor, àka adzowe.

Ibibema, unuma uku uyokpɔ

8 Niba angwɛ̃mbi uvɛrh unera, bɔr uvɛrh ibibema ukpekũ, ukpɔ uwe uvɛrhkpi umbi aka asi ífai amaambi, ubinkutsu, uwuku ubemu undɔkanga adɔsi Íkpem.
9 Ikpem hã iki igɔr igɛ, <<Niba utomungo-dak, niba ufɛrɔ unera, niba uvɛpɔ ivɛu, niba ugũo unyɛ̃ɛ̃ ubin unera,>>* nu ikpem iyɔɔ iki iwe. Ngge itsuifɛr ri ikpem iyɛrɛ iyiki igɔr igɛ, <<Ubemu udɔkango ru nyaka ungo uku ubemu itsingo.>>†
10 Uba ungo ubemungo adɔka, ungo usi ítsu umbɔ agbambɔ. Nggee ibibema itsuifɛr Íkpem.

11 Awu ufang umbi akorha akɛrɛ ha, umbi ahwɛngmbi ivanga iki iwengge umbi aka izir ru urhɔ. Ubinkutsu ivang iyiki ifɔrh umɛn iki iyo inangge ivangyɛ umɛn iki inggbaashia iwe ru imang-mang.
12 Utsuu uku uwuri imaakpɔ, unum ukpuku ufɔrh uku abɔr ukunjiir ru ukpee usar. Nggee àka atsimuwe itser uzĩmbi ru nyaka atorha arhim, na atsim abin iwa aki irhirhang.
13 Umɛn ikorha abin aka arhika, ru nyaka abika asei ri irhirhang unum, asi iwea abika ahwesha abin use abin arhim akɔɔ, asi iwea abi afĩrhã, use iyiki itãrhã ibee igũibɛn iyiki ishera atsa, use ifuw nu unyɛ̃ɛ̃.
14 Nu ngge iki iwe rimi, àka atsim Uteijee Uyesu Ukiristo ugɛɛ atorho aka afa, àka niba awembi ra amɛn aki arhim aka idarh umbi ri ikponangge.

* **13:9** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.13-15,17; Iva 5.17-19,21. † **13:9** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.

14

Idzin adɔka

1 Àka ayɛi unerwi imangmangnga iki isi ikerngge, niba awembi ru uning nggu unga ri itsi ubinkpi unga aki ikaifɛrhkɔ.
2 Imangmang uner uwɔɔ ibemuwe unga agha abina kishoo, bɔr uner uwɔɔ imangmangnga iki isi ikerngge, agha ayerhe ukpekũ.
3 Unerwi aka agha abina kishoo awu ufang unga niba ayɛɛinga uwuruwi aka asi ighaa, nu unerwi aka asi ighaa abina kishoo awu ufang unga niba akwɛɛrka uwuku ugha abina kishoo, ubinkutsu Unum aka ayɛisa unga.
4 Ungo ugburh ungamɔ ungo uku itsu uvau ru ugãrhũ uner uwɔɔ? Uteiyanga awuri idɛ̃ɛ̃ atsu unga agba use atsu unga anang. Nggayɛ Uteijee awuri idɛ̃ɛ̃ atsu unga ananga.
5 Uner uwɔɔ aka isaka anyã unum ukpɔɔ unangkpɔ inum iyɔɔ, inyĩnyã uwɔɔ inuma kishoo iwu ubina unying ru unga. Ubɛn unera adɛ̃ɛ̃ aker ru ubinkpi unga aka ahwɛng.
6 Unga uwuku unyã unum ukpɔɔ uwu undzuma ru unga, akorhe ri imor Uteijee. Unga uwuku utãi ijuɛ, atãi ri imor Uteijee, ubinkutsu unga atar uwɛɛ ru Unum, nu uwuku ugha ubɛn ubin, akorhe ri imor Uteijee na atar uwɛɛ ru Unum.
7 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ abɛka ri iyike itsinga ukpekũ, ikɛi asi ídɛ̃ɛ̃ akpea ri iyike itsinga ukpekũ.
8 Uba umɛn ibibɛk, umɛn ibɛk ri idzowe imor ru Uteijee, umɛn ĩba ikpikpe, umɛn ikpe ri idzowe imor ru Uteijee ha. Nggee, umɛn ĩba ibibɛk use akpe, umɛn iwu abi Uteijee ha.
9 Akɛrɛ ha atsu Ukiristo akpe na abvui awu ru urhɛ, ngge itsú unga awu Uteijee abika akpukpe nu abika abubɛk.
10 Ungo, mɔcɛ, awu use utsu ungo utsu uvau ru ungwɛ̃mbi use unapumbi? Awu use utsu ungo ukwɛɛte ungwɛ̃mbi use unapumbi? Ubinkutsu kishoo umɛn iwuri idɛ̃ɛ̃ ra anang isei Unum uwuku uvarhuwa arherhamɛn.
11 Ri itsɛng Arherhu-Num Uteijee agɔr agɛ,
<<Umum iyirh nggu ibibɛkmum,
ubɛn utsurhu uwuri irhupa ra asumum,
ubɛn arhɛm awuri irherhukpɔ ru Unum.>>*
12 Nggee, ubɛn unera ru umɛn awuri ivarhunga irhɛ abinkɛ unga aka akorhe ri ibibɛknga ra asu Unum.

Niba utsukɔ ungwɛ̃mbi ubin ikwɛr itok

13 Nggee umɛn ineke itsu avau ra adɔka. Nu ngge iki iwe rimi, ubɛn unera atsu amɛnnga niba awea utarh ukpuku ukwɛr itok use ubin ukpɔɔ uku uvina ru utsĩndĩ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ.
14 Umum ihwɛng ugɛ ru Uteijee Uyesu ubingha ushikpɔ ukpuku usi isarkpɔ.

* **14:11** Àka anyã ikɛi: Uish 45.23.

Bɔr unera aba agɔr ugɛ ubin ukpɔɔ usi isarkpɔ, iwe ru unga ubin hã uku usi isarkpɔ.

15 Ungo uba udakuwe amɛn angwɛ̃mbi ru ubinkpi ungo iki igha, ungo usi ikorhungo amɛn ibibema. Utsur ubinghakpi ungo iki igha udakuwe ungwɛ̃mbi use unapumbi uwuruwi Ukiristo aka akpe ru unga.

16 Niba uneke ubin uku uze ri inyinyãngo, umbɔ anyã ukpɔ uwe iki ubewe.

17 Iyɛrhe Unum isi iwengge ighigha nu ihwihwa, bɔr iwu irhirhika, nu ididɔɔr, nu igũibɛn ri Ipfu Isarsatangge.

18 Ubinkutsu ubɛn unera uwuku utɔ̃itser Ukiristo ru utsĩndĩ uwurɛ, Unum nu anera awuri ibemumbɔ unga.

19 Nggee umɛn idɛ̃ɛ̃ iker ri ikorha abinkɛ aka ikũwã ididɔɔr ni ifita adɔka.

20 Niba adakukumbi itser Unum ra arherhe abingha. Abingha kishoo awu asarsatake, bɔr asi izea unera agha ubin uku itsu ikwɛr itok ru uwɔɔ.

21 Azea ungo niba utãingo ijuɛ, use uhwaɔ adɛ use ukorhe abina akɔɔ aka itsu ungwɛ̃mbi use unapumbi agbaigba.

22 Nggee ungo uba uweɔ ri imangmang ra akɛrɛ ha, ungo ungwɛ̃ ake ra amɛnngo nggu Unum. Idorh iwu iyi uner ha amɛnnga aka asi itsuke uvau ri itsinga.

23 Bɔr unerwi aka acang, aba aghaa ubin hã unga aka acang, unga aka agba uvau nukpɔ. Ubinkutsu ighighanga ishingge ri imangmang, nu ubɛn ubinkpi uku ushikpɔ ri imangmang uwu arhim.

15

Uneke ungwɛ̃mbi agũibɛn ungo

1 Umɛn abika aker ri imangmang, imɛ̃ngge umɛn itsã imor abirabɛ aka asi ikermbɔ, ni ineke igũibɛn atsimɛn.

2 Ubɛn unera ru umɛn atɛne amɛn udɔka ru iyiki izeyɛ iki idzin unga.

3 Ukiristo asi ikorhunga abin itsinga, bɔr ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Urhena ukpu abika arhena ungo ugba ri itsimum.>>*

4 Ubɛn ubinkpi umbɔ aka atsɛng isha, atsɛng ru ake amesuwa umɛn, ngge idarh umɛn ru ibibima nu ififita itsɛng Arherhu-Num umɛn ima iwe ru ifosa.

5 Neke Unum uwuku udzowe ibibima nu ififita adzaa umbi amɛn aka agbopi itsi nggu adɔkambi ri idɔsu Ukiristo Uyesu,

6 ngge itsú umbi ama akpoi Unum nu Utɛ Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nggu amɛn unying nu angwĩmbi unying.

7 Àka ayɛi adɔka, ru nyaku Ukiristo aka ayɛi umbi, nu umbi atsu ikpikpoi ru Unum.

8 Umum idɛyiwa umbi ugɛ Ukiristo awu uner itser ra abi Uyahuda ngge idɛyiwa ugɛ Unum awuri ikorhunga ubinkpi unga aka

* **15:3** Àka anyã ikɛi: Amb 69.9.

arherhe, na akorhunga ibibemuwe unga aka abemuwe atokambɔ.
9 Ngge itsu atsen abi Uyahuda akpoi Unum ra atorhnga, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,
<<Umum iwuri ikpoi ungo ra ateu atsen abi Uyahuda,
umum iwuri itsusa abom ru itsokngo.>>†
10 Ikɛi, ngge igɔr igɛ,
<<Àka agũibɛn umbi atsen abi Uyahuda, nggu anernga.>>‡
11 Ikɛi igɔr igɛ,
<<Àka akpoi Uteijee ha, kishoo umbi atsen abi Uyahuda,
na atsusa abom ru unga, kishoo umbi anera.>>§
12 Ikɛi Uishaya agɔr agɛ,
<<Unang Ujesse uwuri ikũ udzeka,
uwɔɔ aka iso agha iyɛrhe abĩã kishoo,
atsen abi Uyahuda awuri ifosa ru unga.>>*
13 Unum uwu ifosa ama atsuka umbi igũibɛn kishoo nu ididɔɔr ri imangmangmbi ru unga, ngge itsú umbi awe ru afosa irhɛirhɛ ri ijee Ipfu Isarsatangge.

Itser Uburhu ra atsen abi Uyahuda

14 Umum nibikami ĩbemumum ugɛ umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi awembi ra amɛn aka aze akarhãrhã. Umbi adzuma awembi ri ihwihwɛng na adɛ̃ɛ̃ amesukumbi adɔka.
15 Umum iki itsɛngamum umbi ra awiya nu abina akɔɔ, umum iyituwa ake ru umbi ikɛi. Umum ikorha akɛrɛ ubinkutsu Unum adzaa umum imimuta
16 ngge itsú umum iwe uner itser Ukiristo Uyesu ra atsen abi Uyahuda. Umum itɔ̃ itser iyi uner uwuku udzowe idɛm-Num ri idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Unum, ngge itsú atsen abi Uyahuda awe idɛm-Num iyi Unum aka ayɛi, iyiriyɛ Ipfu Isarsatangge iki itsu ngge isar.
17 Nggee umum ikpoi itsermum iyi Unum ubinkutsu umum itɔ̃we ngge ru Ukiristo Uyesu.
18 Umum idɛ̃ɛ̃ ikeramɛn irherhumum ubin ru ubinkpi Ukiristo ukpekũ aka akũ umum akorhe ri idarh atsen abi Uyahuda umbɔ adɔsu Unum ra arherhamum nu ikikorhe,
19 ri ijee atsar nu abin idzeu, ri ijee Ipfu-Num. Ngge udzur ru Urusharhima umum iki ikɔre izĩ Uirhirikum, umum iki idũwũ Isarhe Iyiki Ize ha iyi Ukiristo.
20 Ibibemamum niyɔ umum idũwũ Isarhe Iyiki Ize ra anangkɛ umbɔ aka asi ihwɛngmbɔ Ukiristo, utsur umum idzinmum ni itsi anangkɛ uwɔɔ aka atsu atarh idzin.
21 Nu ngge iki iwe rimi, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num

† **15:9** Àka anyã ikɛi: 2Usm 22.50; Amb 18.49. ‡ **15:10** Àka anyã ikɛi: Iva 32.43.
§ **15:11** Àka anyã ikɛi: Amb 117.1. * **15:12** Àka anyã ikɛi: Uish 11.10.

iki igɔr ugɛ,
<<Abirabɛ umbɔ aka asi
idɛyikumbɔ umbɔ
awuri inyãmbɔ,
nu abirabɛ aka asi
igũmbɔ awuri ihwɛngmbɔ.>>†
22 Akɛrɛ ha atsu idikunga
irhɛirhɛ umbɔ aka akɛnmbɔ
umum ĩba ru umbi.

Uburhu abee izĩ iyepa Uroma

23 Bɔr icɛrɛ ananga aka
ashike ru umum iki itɔ̃ itser
ra abĩ akɛrɛ, ikɛi aka adera
imɛka irhɛirhɛ umum iki ibee
iyepa umbi.
24 Umum ibee ikorhe rimi
ivangyɛ umum iki izĩ abĩ
Asbaniya. Umum ifosi iba
iyepa umbi ivangyɛ umum
iki itɔng ni ibee umbi ayika
umum ru uzɛ̃rhãmum nggɔɔ
ha, ĩba imaamum igũibɛn
umbi ukunjiir ni itɔng.
25 Icɛrɛ, umum iwe ru
utsĩndĩ uku uzĩ Urusharhima
ri itser iyiki iyike abika adɔsa
aka awe umɔ.
26 Abika adɔsa ru
Umakidoniya nu Uakaya
agũibɛn idzowe izũwã ayike
atsũwã ra aner Uteijee ru
Urusharhima.
27 Agũibɛn ikorha ake,
anyanga ngge iwu uvɛrh
ru umbɔ. Ubinkutsu atsen
abi Uyahuda aba akpombɔ
ugau idorh iyi Unum nggu
abi Uyahuda, umbɔ awembɔ
ru uvɛrh umbɔ aka ifai abi
Uyahuda idorh abin upfung.
28 Nggee umum ĩba imaa-
mum itser iyɛrɛ ni itsuke
umbɔ akpombɔ iyiyike ha,
umum iso izĩmum Asbaniya
ni iyepa umbi ni itɔng.
29 Umum ihwɛng ugɛ
ivangyɛ umum iki iba ru
umbi, umum iwuri ikũwã
umbi undzumu idorh iyi
Ukiristo.
30 Umum ishɔrhã umbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ru ubok Uteijeemɛn Uyesu
Ukiristo nu ri ibibemu Ipfu-
Num hã, àka atsĩ ubokmbi
ayika umum ri ititɛ̃wãmum ri
ifɛna-Num ru umum.
31 Àka afɛn-Num ugɛ umum
ima ikpo ishishɔɔr ra abok
abika asheri imangmang ru
Uyahudiya, ikɛi itsermum
ru Urusharhima uwe ubin
ukpuku uyuyɛi ra abika
adɔsa ha aka awu umɔ.
32 Nggee Unum aba abe-
munga umum ĩba ru umbi
nggu anggɔm ni iwosha nggu
umbi.
33 Unum uwu ididɔɔr ama
awe nggu umbi kishoo. Iwer-
imi.

16

Undzumu ighwe

1 Umum idɛyiwa umbi un-
apumɛn Ufibi, awu udikin
ru ikikɔng abika adɔsa ru
Ukankiriya.
2 Umum ibee umbi ayɛi
unga ri itsok Uteijee ru
utsĩndĩ uwuku uze uwuruwi
umbɔ iki iyɛi abika adɔsa
na ayike unga ra abinkɛ
unga aka abee umbi akorhe,
ubinkutsu unga ayikuka
anera arhɛrhɛ nggu umum.
3 Àka aghwe Ubiriskirha
nu Uakirha awɛrhi itser-
mum ru Ukiristo Uyesu.
4 Umbɔ atsu atsimbɔ ru
uver akpe ru ubokmum.

† **15:21** Àka anyã ikɛi: Uish 52.15.

Asi iwea umum ukpekũ itar uwɛɛ, bər kishoo abika adəsa ra atsen abi Uyahuda atar uwɛɛ ru umbə igambə.

5 Àka aghwe ikikəng abika adəsa ri iyambə.

Àka aghwe Uabainita, uwuku ugbaashia akərh Ukiristo ra abĩ Uasiya.

6 Àka aghwe Umaryamu, uwuku utə̃wã umbi itser akarhãrhã.

7 Àka aghwe Uandaraniku nu Uyunuya, abi Uyahudamɛn, abirabɛ umbə aka abow umbə ru ugborzĩ nggu umum. Umbə awu abirabɛ umbə aka ahwɛng ra abi itser Uyesu, awu umbə agbaashia ru umum ri iwe ru imangmang ru Ukiristo.

8 Àka aghwe Uamfirhiyatu uwu umum iki ibema ri itsok Uteijee.

9 Àka aghwe Urbanus, uwɛrhi itsermɛn ru Ukiristo, nu uwɛrhamum Usitaki.

10 Àka aghwe Uafarhi, uwuruwi umbə aka aviri irhirhikanga ru Ukiristo iwe idzidzɛrhe.

Àka aghwe aner iya Uaristoburhu.

11 Àka aghwe Uhirudiya, Uyahudamɛn.

Àka aghwe abi iya Unarkisu, abirabɛ aka adəsu Uteijee.

12 Àka aghwe Utirayifina nu Utirayifusa, akatsɛrh ha abika atə̃ itser Uteijee akarhãrhã.

Àka aghwe uwɛrhamum Ufarsi uwuruwi aka atɛ̃wã ri itser Uteijee.

13 Àka aghwe Urhufə, umbə aka asɛng ri itsok Uteijee, nu uyanga aka awu uyamum ikɛi.

14 Àka aghwe Uasinkiritu, nu Ufirhigona, nu Uherme, nu Upaturoba, nu Uharma nu abika adəsa aka awu nggu umbə.

15 Àka aghwe Ufirhorhogu, nu Uyurhiya, nu Uniriyu nu unapumbə, nu Uorhimfa, nu kishoo abika adəsa ha aka awu nggu umbə.

16 Àka aghwe adəka nggu ighwe ibibema.

Kishoo ikikəng abika adəsu Ukiristo aghwe umbi.

17 Umum ifituwa umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka akpəm amɛnmbi nggu abika akũ igigau ru umbi na atsu umbi akwɛr itok ru atsĩndĩmbi ru imesayɛ iki iwiwengge nggu iyimbi aka ayɛi. Niba akhapumbi ru umbə!

18 Ikpũ anera abɛrɛ asi itə̃mbə itser Ukiristo Uteijeemɛn, adəsu ubinkpi amɛnmbə aka abee. Ri itonga angwĩmbə nu igbɛrangwĩ ukpoimbə iki irhɛm abika agũna umbə, abika agũna umbə awu awɛkaci.

19 Ubɛn unera aka agũã isarhe ididəsambi, ngge itsu undzuma anggəmmum ru umbi, bər umum ibee umbi asarasu ra abin aka aze, na awe abika asheru uvau ra abin aka abewe.

20 Unum uwu ididəər asi ídãrhunga na ajangu Ushaitan

atsu ra andaidakmbi. Imimutu Uteijeemɛn Uyesu ima iwe nggu umbi.

21 Utimoti, uwɛrhi itsermum, aghwe umbi, rimi hã Urhushiyu, nu Uyason, nu Usosifata, abimɛn abi Uyahuda.

22 Umum Utartiyu, uwuku utsɛng ubvur uwurɛ, umum ighwe umbi ri itsok Uteijee.

23 Ugayu, uwuku uyɛi umum ri iyanga, umum nu kishoo abika adɔsa iki igũibɛn ri iyaa, ighwe umbi.

Uarasta, uwuku ungwɛ̃ abin itser utepa, nu ungwɛ̃mɛn Ukwartu aghwe umbi.*

25 Àka akpoi Unum uwuruwi aka adɛ̃ɛ̃ atsu umbi aker ru ubok Isarhe Iyiki Ize iyi Uyesu Ukiristo umum iki ĩdzowe. Isarhe iyɛrɛ umbɔ awɔke isha rimõõ,

26 bɔr icɛrɛ aka akũ adzeka ra awiya ru ubok itsɛng abika asɔm Arherhu-Num. Unga atsu akɛrɛ ngge itsú abĩã kishoo awuri awe ru imangmang na adɔsa unga.

27 Uzĩ ru Unum uwu itsoi uneke ikpikpoi iwe ru ubok Uyesu Ukiristo ugbagbaa! Iwerimi.

* **16:23** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 24 *Neke imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi kishoo. Iwerimi.*

Ubvur uwu inggbaashia Uburhu aka atsɛnge abi Ukorinti

Utsutson ri itsi ubvur Ukorinti uwu inggbaashia

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwu inggbaashi uwurɛ ra abi Ukorinti. Unga atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka asei ru uteu Uafisa, ugɛɛ unga atsɛng umgbɔ ra amɛk aki 55 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ adzowe itsũwã ri itsi ida amɛn irhɛirhɛ nu amɛnkɛ aka asi izeke ra abika adɔsa ha unga aka adzin.

Ri ivang Uburhu, Ukoronti awu uteu ukugɔng ukpurukpi aka ahwɛng ukpɔ nggu ifɛrhɛ iki irhɛirhɛ. Ifɛrhɛ ha iwu, agoi na agoshe nu ikpikpanga, atɛ̃wũ ibee idzursu nu itsoi, atɛ̃wã adɔsa agbeyi, nu itser iyiki itãrhã, undzumunga ikpũ itser anggoyi aki agbeyambɔ.

Nu ngge iki iwe ugɛ abika adɔsa ru Ukorinti awembɔ ri ízũwã iyi Ipfu Isarsatangge, abɔɔ ra abika adɔsa asi iwembɔ ra amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ uner uku udɔsa awe ra ake. Rimi hã itsu ubvur uwurɛ udɛ̃ɛ̃ usare ri idzowe itsũwã ri itsi ifɛrhɛ irhɛirhɛ iyiriyɛ iki imɛ̃ɛ̃ abika adɔsa agbisha ra ake. Ubvur ha urherha arherhe ri itsi igigau iki iwe ra abika adɔsa, nu itser itoma-dak abɔɔ ru umbɔ aki ikorhe, nu itsu arherhe adɔka abɔɔ aki itsu ra abika atsu uvau aka asi iwembɔ abika adɔsa, nu igha ubingha Uteijee abika adɔsa abɔɔ aki igha ru udĩkpi uku usi imɛ̃kpɔ. Ubvur ha ikɛi umesuwe imesa ri itsi imesi igbɛrangwĩ ri itsi isisok abika akpe.

Abinkɛ aka awe umɔ

Ighwe nu ifɛn-Num *(1.1-9)*
Igigau ra abika adɔsa *(1.10–4.21)*
Idamɛn ri itsi iwɛrhɛ *(5.1–7.40)*
Abika adɔsu Unum nggu abika adɔsa agberhe *(8.1–11.1)*
Udĩkpi umbɔ aka idzowe igɔng ru Unum *(11.2–14.40)*
Isisok Uyesu ra akpe, nu aki abika adɔsa *(15.1-58)*
Idzidzowe ra abika adɔsa aka awe ru ugbɛr uwu Uyahuda *(16.1-4)*
Arherhe aki imaatak nu ighwe *(16.5-24)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku Uburhu, uwuruwi umbɔ aka asɛng unga awu uner itser Uyesu Ukiristo ri ibibemu Unum, nu ungwɛ̃mɛn Usastanisu.

2 Uzĩ ra abika adɔsu Unum ru Ukorinti, abirabɛ aka ayisa umbɔ na atsu umbɔ awe asarkasar ru ubok Uyesu Ukiristo, nggu kishoo abirabɛ ra ananga kishoo aki iyisi itsok Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn, Uteijeembɔ nu uwu umɛn.

3 Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ima iba ru umbi.

Itar uwɛɛ

4 Ubɛn ivang umum itar
uwɛɛ idzowe Unummum
ru umbi ri itsi imimutayɛ
unga aka adzaa umbi ru
ubok iwɛrhɛmbi nggu Uyesu
Ukiristo.
5 Ru unga umbi aka
awe ru ubɛn abin aka aze
nggu kishoo arherhe nu
ihwihwɛngmbi,
6 akɛrɛ adɛyiwa umbi ugɛ
isarhamɛn ri itsi Ukiristo iwu
idzidzɛrhe.
7 Nggee umbi aka akpombi
ubɛn izũwũ iyi Ipfu umbi
aka atsu amɛnmbi adzɛu
idzidzeka Uteijeemɛn Uyesu
Ukiristo.
8 Unga awuri idzaa umbi
iker utsɛku imimasha, ngge
itsú umbi ashimbi ru uvau
ru unum ukpu Uteijeemɛn
Uyesu Ukiristo.
9 Unum awu idzidzɛrhe,
unga ayisa umbi ri iwɛrhɛ
ibibema nggu ungwẽnga
Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn.

Igigau ra abika adɔsa

10 Umum ishõrhã umbi,
angwẽmɛn nu anapumɛn,
ri itsok Uteijeemɛn Uyesu
Ukiristo, inggɛ kishoo àka
abema adɔka ra amɛnmbi ut-
sur igigau iwengge ru umbi,
nu umbi agbopa awu unying
ra amɛnmbi nu ifɛrhkɔmbi.
11 Umbi angwẽmɛn nu ana-
pumɛn, abɔɔ ri iya Ukurhuwi
adɛyiwa umum ugɛ umbi
awe ri ifuw nggu adɔkambi.
12 Ubinkpi umum iki
irherhe unggakpi, uwɔɔ ru
umbi agɔr agɛ, <<Umum
idɔsu Uburhu,>> uwɔɔ agɛ,
<<Umum idɔsu Uaforho,>>
uwɔɔ agɛ, <<Umum idɔsu
Ukefa,>> uwɔɔ ikɛi agɔr agɛ,
<<Umum idɔsu Ukiristo.>>
13 Ukiristo agugau? Umbɔ
anyapukumbɔ Uburhu ri it-
simbi? Umbɔ asorhuwambɔ
umbi ubɔtisima ri itsok
Uburhu?
14 Umum itar uwɛɛ umum
isi isorhukũ ubɔtisima ru
unermbi bɔr Ukiribu nu
Ugayu ukpekũ.
15 Nggee unera asi ígɔra
ugɛ umbɔ asorhuwe unga
ubɔtisima ri itsokmum.
16 Ĩhĩĩ, umum iyitumum
ikɛi isorhuwe ubɔtisima ra
aner iya Uistifanu ukpekũ,
umum isi iyitumum uner
uwɔɔ umum iki isorhuwe
unga ubɔtisima.
17 Ukiristo asi idenanga
umum isorhuwe ubɔtisima,
bɔr adena umum idũwũ
Isarhe Iyiki Ize. Umum isi ikũ
itsoi anera idũwũmum, utsur
igãrhãmau ucucii Ukiristo
ushikpɔ ru ijee.

Ukiristo ha awu itsoi nu iker Unum

18 Ubinkutsu isarhe iyi
igãrhãmau ucucii ashike ru
ugarh ra abirabɛ aka atsĩm,
bɔr ru umɛn abika afɔrh awu
ijee Unum.
19 Itsɛng Arherhu-Num igɔr
igɛ,

<<Umum iwuri ididakuwe it-
soi abi itsoi,
ihwihwɛng abi is-
arasu umum iwuri
idzunuwe.>>*

20 Aner itsoi awerɛ umbɔ?
Abika amesuwe Ikpem
Umusa awerɛ? Abika abee
ihwihwɛng ru udan ukpirɛ

* **1:19** Àka anyã ikɛi: Uish 29.14.

awerɛ? Asi iwea Unum atsu itsoi iyi upfung iwe agugge?

21 Unum ri itsoinga atsu anera ru upfung asi idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbɔ unga ri itsoimbɔ. Unum asɛng ifɔrh abika adzowe imangmang ru unga ri igũ Isarhe Iyiki Ize umbɔ aka anyanga ngge iwe itser agugge.

22 Abi Uyahuda arhusa atsar nu atsen abi Uyahuda abee itsoi.

23 Bɔr umɛn idũwã isarhe nyinyapu Ukiristo, ngge iki iwu utarh ukpuku utsu abi Uyahuda akwɛr itok, ni iwe abin ugugge ra atsen abi Uyahuda,

24 bɔr ra abirabɛ Unum aka ayisa, abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda, Ukiristo awu ijee Unum nu itsoi Unum.

25 Abin ugugge ru Unum asarasu anangke itsoi anera, nu ida iker iyi Unum ikerngge iker anera.

26 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka ayita iwiwembi ri ivangyɛ Unum aka ayisa umbi. Anera ukunjiir ru umbi aka awe abi isarasu ri inyinyã iyi upfung. Anera ukunjiir ru umbi aki awe ru itser iki imor. Anera ukunjiir ru umbi aka awe angwɛ̃ abika amor.

27 Bɔr Unum asɛng abin agugge ru upfung akũ adzowe atsa ra abin isarasu, na asɛng abin aka asheri iker ru upfung akũ adzowe atsa ra abin akika aker.

28 Unum akũ abin akika asheru ugarh ru upfung, nu abinkɛ umbɔ aka akwɛɛte nu abinkɛ aka ashike. Akũ afɔrhũwe abinkɛ anera aka anyanga ake awe ru ugarh,

29 ngge itsú unera asi ífĩrhũnga ra asunga.

30 Awu Unum atsu umbi awe ru Ukiristo Uyesu, uwuku uwe itsoi ru umɛn iki idzeku Unum, ngge iwe irhirhika, isisar nu ishishɔɔramɛn.

31 Nggee, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Uneke unga aka afĩrhã, afĩrhã ru Uteijee.>>†

2

Isarhe ri itsi Ukiristo umbɔ aka anyapuwe

1 Ivangyɛ umum iki iba ru umbi, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi ĩbamum nggu ihwɛng arherhe use nggaa itsoi anera ĩdɛyiwa umbi ideka Arherhu-Num.

2 Umum isi ĩbeemum ihwɛng use imesuwe ubin ukpɔɔ ivangyɛ umum iki iwu nggu umbi bɔr Uyesu Ukiristo ukpekũ uwuruwi umbɔ aka anyapuwe.

3 Umum ĩba ru umbi ri ida iker nggu nggaa iwei nu izang iyor.

4 Isarhamum nu udũwãmum isi iwengge arherhe ishishɔ̃rhã use isarasu, bɔr awu nggu ikikorhe ijee iyi Ipfu-Num.

5 Ngge itsú imangmangmbi ima ineke iwe ru itsoi anera, bɔr iwe ru ijee Unum.

Itsoi Unum

6 Umɛn irherha arherhi itsoi ra abika akɔ̃ ri imangmang, bɔr asi iwea ikpũ itsoi

† **1:31** Àka anyã ikɛi: Uiri 9.24.

iyi ivang iyɛrɛ, use iyi ayɛrhe ivang iyɛrɛ, abirabɛ aka asi íghambɔ iyɛrhe ugbagbaa.

7 Ĩ'ĩ, umɛn irherhe itsoi Unum, iki iwɔk nu Unum aka abee umɛn igasha ri imor iyi Ukiristo ri ivang iyi inggbaashia.

8 Ayɛrhe abi ivang iyɛrɛ asi ihwɛngmbɔ ngge, ubinkutsu ugɛ umbɔ ahwɛngmbɔ, umbɔ asi ínyapukumbɔ Uteijee uwu imor.

9 Rimi hã itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Ubinkpi Unum aka agbishuwe abika abema unga
unera anasi inyãã,
unera anasi igũa,
ikɛi unera anasi ikaka ifɛrhkɔngge.>>*

10 Bɔr abin hã akɛ Unum adɛyiwa umɛn ake ru ubok Ipfunga.

Ipfu-Num ngge irhisa abina kishoo, uko abinkɛ aka aghong ihwihwɛng aki Unum.

11 Ungaa ahwɛng ifɛrhkɔ unera? Ipfu uner ha ukpekũ ngge ihwɛng. Iwe rimi hã, unera asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛnga ifɛrhkɔ Unum, bɔr Ipfu-Num ukpekũ.

12 Umɛn isi iyɛimɛn ipfu iyi upfung, bɔr umɛn iyɛi Ipfu iki idzeku Unum, nggee itsu umɛn ihwɛng abinkɛ Unum aka adzaa umɛn izũwã.

13 Ubin hã ukpi umɛn iki irherhe, asi iwea irhɛm iyiriyɛ iki imesuwe ri itsoi anera bɔr irhɛmyɛ Ipfu-Num iki imesuwe. Umɛn ikũ irhɛmyɛ Ipfu iki imesuwa umɛn imesuwe idzidzɛrhe iyi Unum.

14 Unerwi aka ashia ri Ipfu-Num hã, asi íyɛisa abinkɛ aka awe aki Ipfu-Num, ubinkutsu awu abin ugugge ru unga. Unga asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛnga ake, ubinkutsu awu Ipfu-Num itsu ihwihwɛng ake ukpekũ.

15 Unerwi aka awe ru Ipfu-Num awuri idɛ̃ɛ̃ ahwɛnga kishoo abinkɛ Ipfu iki idɛyiwe unga, bɔr abirabɛ aka ashimbɔ ri Ipfu-Num hã asi ídɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbɔ ifɛrhkɔ unerwi aka awe ru Ipfu-Num.

16 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Ungaa ahwɛng amɛn Uteijee?
Ungaa idɛ̃ɛ̃ idzowe unga itsũwã?>>†

Bɔr umɛn ikaifɛrhkɔ ru nyaku Ukiristo.

3

Awɛrhi itser ri itser Unum

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi idɛ̃ɛ̃ irherhuwamum umbi arherhe ru nyaka abirabɛ Ipfu iki idarh umbɔ, bɔr ru nyaka anera ru upfung, írheng awɛkaci ru Ukiristo.

2 Umum ikũ abɛ̃ ifuka umbi, umum isi ikũmum ubingha ukpuku ukpukpɔma, umbi anasi imɛ̃mbi igha ukpɔ. Idzidzɛrhe umbi anasi imɛ̃mbi.

3 Umbi ana awu abirabɛ ayormbi iki idarh umbi. Umbi ana awembi ru unyɛ̃ɛ̃ nu uning ru umbi, umbi

* **2:9** Àka anyã ikɛi: Uish 64.4. † **2:16** Àka anyã ikɛi: Uish 40.13.

asi iwembi abirabɛ ayormbi iki idarh umbi? Umbi asi itɔ̃mbi ikpũ itser ru nyaka abi upfung?

4 Ivang uwɔɔ aka igɔr agɛ, <<Umum idɔsu Uburhu,>> uwɔɔ ikɛi agɔr agɛ, <<Umum idɔsu Uaforho,>> umbi asi iwembi ru nyaka abi upfung?

5 Ungamɔ awu Uaforho? Ungamɔ awu Uburhu? Umbɔ awe agãrhã ukpekũ, abirabɛ umbi aka adzowe imangmang ru ubokmbɔ. Ru ubɛn unera atɔ̃ itseryɛ Uteijee aka adzowe unga.

6 Umum idoi ikpũa, Uaforho atsuyi amɛ̃, bɔr awu Unum atsu ikpũ hã imɛr iseng.

7 Nggee asi iwea unga uwuku ududoi use unga uwuku utsuyi amɛ̃ awe ubin, awu Unum ukpekũ, uwuruwi aka atsu ikpũa imɛr iseng.

8 Uner uwuku ududoi nu uwuku utsuyi amɛ̃ ifosambɔ iwu unying, nu ubɛn unera awuri ikpoa itosanga ri itseryɛ unga aka atɔ̃.

9 Umɛn iwu awɛrhi itser ri itser Unum, umbi awu icang Unum, nu idzin Unum.

10 Awe ri imimuta Unum aka adzaa umum, umum itsu atarh idzin ugɛɛ uner uwuku uhwɛng idzin, nu uwɔɔ adzin nu ake. Bɔr ubɛn unera angwɛ̃dzɛn na adzin nu ake.

11 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ atsuka atarh idzin akɔɔ aka anangke akirakɛ umbɔ aka agbaashia atsu, ake awu Uyesu Ukiristo.

12 Unera aba akũ uzinarhi, uazurhfa, atarh imang, acucii, ubĩĩ use agam adzin ra atarh idzin hã,

13 unuma ubɛn unera awuri inyã ikpũ itseryɛ unga aka atɔ̃. Ivang Uyesu aka ibvui aba, unga awuri itsu anera ahwɛng ake. Awuri ivira ngge nggu urha nu urha ha iwuri iviri ikpũ itser ubɛn unera.

14 Ubinkpi unga aka adzin nu atarh ha uba usi ikpĩĩkpɔ, uner idzin hã awuri ikpoa itosanga.

15 Idzin hã iba ikpĩĩngge, itser uner idzin hã awuri igbabĩ, unga nibikanga awuri ikpoa ififɔrh, bɔr awuri iwe ru nyaku uner uwuku udzeki ikon urha.

16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umbi awu Iya-Num nu Ipfu-Num isei ru umbi?

17 Unera aba adakuka Iya-Num, Unum awuri idakuwe unga, ubinkutsu Iya-Num iwu isarsatake, ikɛi umbi awu Iya-Num hã.

18 Niba arhɛmmbi atsimbi. Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga asarasu icɛrɛ ru udan ukpirɛ, imɛ̃ngge unga adzipa awe ugugge ngge itsú unga asarasu.

19 Ubinkutsu isarasu upfung ukpirɛ iwu ugugge ra asu Unum. Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ,

<<Unga aka isaka adzui abi isarasu ri itsoimbɔ.>>*

20 Ikɛi itsɛng igɔr igɛ, <<Uteijee ahwɛnga ugɛ ifɛrhkɔ abi itsoi iwu ibɛm.>>†

* **3:19** Àka anyã ikɛi: Uay 5.13. † **3:20** Àka anyã ikɛi: Amb 94.11.

21 Nggee, unera niba akũ uner afĩrhũnga! Abina kishoo awu akimbi,
22 Uburhu, use Uaforho, use Ukefa, use upfung, use urhɛ, use akpe, use abin aki icɛrɛ, use aki unuma, kishoo awu akimbi,
23 umbi awu abi Ukiristo, Ukiristo ikɛi awu uwu Unum.

4

Uner itser-Yesu Ukiristo

1 Nggee, imɛ̃ngge anera anyanga umɛn iwu abi itser Ukiristo nu abirabɛ Unum aka adzowe umbɔ ijee iyiki idɛyiwe anera idzidzɛrhe abinkɛ Unum aka awɔke.
2 Awu ufang abika adɛyiwe ha awu abi idzidzɛrhe.
3 Bɔr awu ubin ukucii umbi aba avira umum, use umbɔ akũ abi ijee avira umum, umum ĩba isi ivirumum itsimum.
4 Amɛnmum awe uku ushashaki, bɔr ake asi itsu umum ishimum ru uvau. Awu Uteijee unga ivira umum.
5 Nggee niba atsumbi uvau ri ivanga idɔrhi iwe, àka adzɛu ibiba Uteijee. Unga awuri idɛyiwe abinkɛ aka awɔk ru uzĩ ri irhirhang na adɛyiwe abinkɛ aka awe ra amɛn anera. Ri ivang hã ubɛn unera aka iyɛi ikpikpoi ru Unum.
6 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, abina akɛrɛ umum nu Uaforho iki inyanga ake ru ugarhmbi, ngge itsú umbi amesa ru umɛn agben arherha ha aka agɔr agɛ, <<Niba afara atɔngmbi ubinkpi umbɔ aka atsɛng.>> Mɔcɛ unera ru umbi asi íkũ unera afĩrhũnga nggu uwuku umesuwe unga ananga uwɔɔ.
7 Ubinkutsu ungamɔ agɔr ugɛ ungo uwuweɔ nggu abɔɔ? Ungo uwe ru use ungo uku usi iyɛsɔ? Uba ungo uyuyɛi, use utsu ungo ufĩrhã ugɛɛ ungo usi ikpoɔ ake izũwã?
8 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi aka akpombi kishoo abinkɛ umbi aka abee! Umbi aka awembi ru ubin! Umbi aka awe ayɛrhe, umɛn isi iwemɛn ubin! Awu ibibemamum umbi awe ayɛrhe ngge itsú umɛn igha iyɛrhe nggu umbi!
9 Bɔr umum inyã ngge riminɛ, ugɛ Unum aka atsu umɛn abi itser Uyesu umɛn iwu amaataka ru ubɛn ubin, ru nyaka abirabɛ iwa iki igha umbɔ, na adɔsa ru undzing abika agha inggbaashi ri ininang, na atsuke umbɔ ufai akpe. Umɛn iwu ubinkpi upfunga kishoo nu ípfu itser-Num nu anera aka itsu asumbɔ ra ake.
10 Abi upfunga anyã ugɛ umɛn iwu agugge ubinkutsu umɛn idɔsu Ukiristo, bɔr umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi awe abika awe ru itsoi! Abi upfunga anyã ugɛ umɛn ishimɛn ri iker, bɔr umbi akaifɛrhkɔ umbi awembi ri iker! Anera ani ikpoi umbi, bɔr anera asi idzaambɔ umɛn imor!
11 Icɛrɛ umɛn igũ imerh nu ugɔ̃ amɛ̃, isi itsimmɛn abin aka aze, anu ikwɛr umɛn, ishimɛn ru aya.
12 Umɛn itɛ̃wũ itser nggu abokmɛn. Umbɔ aba arhena umɛn, umɛn itsuke umbɔ idorh. Umbɔ aba idzaa umɛn

uver, umɛn ibima ukpɔ.
13 Anera aba arhenumbɔ umɛn, umɛn irherhuwe umbɔ nggu amɛn aka adɔɔr. Umɛn iwe ru nyaka abin ishĩ, ambumbin umbɔ iki iyar ru upfung.
14 Umum isi itsɛngamum umbi arherhe akɛrɛ umbi agũ atsa, bɔr umum igbi-ita atombi, ru nyaka aze angwɛ̃mum iki ĩbema.
15 Uko abika amesuwa umbi ru Ukiristo awu anaka agɔnga usɔka, umbi ashimbi ra atei arhɛrhɛ. Ubinkutsu ru Ukiristo Uyesu umum iwu utei ru umbi ri ikũwã umbi Isarhe Iyiki Ize.
16 Nggee umum ishɔ̃rhã umbi, aka amesa ru umum na awe ugɛɛ umum.
17 Akɛrɛ ha atsu umum idene Utimoti unga aba ru umbi, ungwɛ̃mum iki ibema, uwu imangmang ru Uteijee. Unga awuri iyituwa umbi ikpũ ibibɛkmum ru Ukiristo Uyesu, iki iwe ru imesayɛ umum iki imesuwe ubɛn anang ri ikikɔng abika adɔsa.
18 Abɔɔ ru umbi aka awu abika aberi itsi, ugɛɛ umum isi ínbamum ru umbi ikɛi.
19 Bɔr umum isi índãrhũmum ni ĩba ru umbi, Uteijee aba abemunga, umum iwuri ĩrhisũ ubin abika aberi itsi ha iki irherhe nu ikpũ ijeeyɛ umbɔ aka awerangge.
20 Ubinkutsu, Iyɛrhe afã isi iwengge arherhe ukpekũ, bɔr iwe ijee.
21 Umbi abee use? Umum ikũ asharhe ĩba, use ibibema nu ipfu iyiki ididɔɔr?

5

Iwayiwe uner amɛn aka atãrhã

1 Umum ĩgũ anera agɛ abika atoma-dak awembɔ ru umbi, ikpũmbɔ iki ishingge uko ra abi uzĩ. Unera adzipu utsɛrha utɛnga awu utsɛ̃nga.
2 Umbi ana afĩrhã! Imɛ̃ngge amɛnmbi aghong nu umbi atsũwe uner ha ru umbi.
3 Uko umum isi iwemum nggu umbi ri iyor, umum iwu nggu umbi ri ipfu. Ru nyaku unerwi aka awu nggu umbi irherɛ, umum iki itsukũ uvau ru unerwi aka akorha akɛrɛ ha.
4 Nggee ivangyɛ umbi aka ikɔng ri itsok Uteijeemɛn Uyesu, umum iwe nggu umbi ri ipfu, nu ijee iyi Uteijeemɛn Uyesu iwu umɔ,
5 àka adzowe uner ha ru Ushaitan, ngge itsú unga aneke amɛn aki arhim, ngge itsú umbɔ afɔrh urhɛnga ru unumkpi Uteijee aka iba.
6 Ififĩrhãmbi isi izengge. Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ungwɛ̃rhũ uga uku isaku ufuyiwe kishoo akɔ̃ uborodi?
7 Àka atare uga uwuku ugbe uwu arhim hã nu umbi awe uborodi uwuku ufa, uku ushimgbɔ ru uga. Undzumu ubinkpi umɛn iki iwerakpɔ, ubinkutsu Ukiristo ungwɛ̃ itsurhi Irhuwa Iyiki Igar Utɔngmɛn, aka awea idɛm-Num.
8 Nggee umɛn izek Irhowa Iyiki Igar Utɔng hã, ngge niba iwengge nggu uga uwuku ugbe, uga uwu amɛn inyar nu iyiki ibewe, bɔr iwu uborodi ukpurukpi ushikpɔ ru uga,

uborodi ukpuku usar nu idzidzɛrhe.
9 Umum iki itsɛngamum umbi ru ubvurmum ĩgɛ àka niba agbopumbi atsi nggu abika atoma-dak abi arhim.
10 Umum isi ĩgɔrmum abi uzĩ abika atoma-dak abi upfung ukpirɛ, use abi ikpona, use avɛu, use abika adzowe igɔng ra agberhe. Iba iwe rimi awu ufang umbi adzeku upfunga.
11 Bɔr umum itsɛnga umbi ĩgɛ niba agbopumbi itsi nggu uwuruwi aka anyangu itsinga awu uner uwuku udɔsa na awe ra amɛn aka atoma-dak, aki ikpona, use uner uwuku udzowe igɔng ra agberhe, use uner uwuku ukow inyar, use uner uwuku uhwa abin, use uner uwuku uvɛu ivɛu. Niba aghambi ubingha nggu ikpũ uner ha.
12 Awu use utsu umum itsu uvau ra abi awiya? Asi iwea abirabɛ aka awe abika adɔsa umbi aka itsu uvau?
13 Awu Unum unga itsu uvau ra abi awiya. Àka awayiwe uner amɛn aka abewe ru umbi.*

6

Itsu arherhe abika adɔsa

1 Uwɔɔ ru umbi aba awea ra arherhe nggu undɔka, asi iwea ubin atsa unga akũ undɔkanga azĩ atsu uvau ra abi uzĩ aka asi iwembɔ abika adɔsa?
2 Use umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abika adɔsa umbɔ awuri itsu uvau anera ru upfung ukpirɛ? Aba awu umbi awuri itsu uvau anera ru upfung, umbi asi imɛ̃mbi itsu uvau abin akika aci?
3 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ umɛn iwuri itsu avau ru ípfu itser-Num? Nggee àka ahwɛng ugɛ umbi adɛ̃ɛ̃ atsumbi uvau ra abin aki upfung ukpirɛ!
4 Nggee, umbi aba awembi ra arherhe ikpũ akɛrɛ, awu use utsu umbi anu ikũ arherhambi azĩ ra abi uzĩ aka asi iwembɔ ubin ra abika adɔsa?
5 Umum irherha akɛrɛ ru umbi agũ atsa. Uner itsoi ashia ru umbi unga aka idɛ̃ɛ̃ atsu uvau agbishi isisei abika adɔsa?
6 Bɔr nu ngge iki iwe rimi, ungwɛ̃mbi aka isaka akũ arherhe ungwɛ̃mbɔ azĩ iya iyiki itsu uvau, ra asu abi uzĩ aka asi iwembɔ abika adɔsa!
7 Arherha adɔkambi umbi iki itsu ra abi uzĩ, aka awu igbaigba ru umbi. Awu use utsu umbi asi iyɛimbi uvau? Awu use utsu umbi asi ineke umbɔ aghambɔ urhambi?
8 Nu ngge iki iwe rimi umbi nibikambi agha urha na agbambi, na ikorhuwe adɔkambi akɛrɛ!
9 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ abirabɛ aka asi irhikumbɔ asi íkpombɔ ukam ri Iyɛrhe Unum? Niba arhɛmmbɔ umbi, abi arhim itoma-dak use abika adzowe igɔng ra agberhe, use abika atoma-dak use akatsak abika arha akatsak,
10 use avɛu use abi ikpona use abika afĩrhã adɛ use abika ahong inyar use abika abvuta anera na ayɛi abinmbɔ

* **5:13** Àka anyã ikɛi: Iva 17.7; 19.19; 21.21; 22.21,24; 24.7.

asi ítsĩmbɔ ri Iyɛrhe Unum.
11 Rimi hã abɔɔ ru umbi aka awe isha. Bɔr aka asorh umbi, aka atsu umbi asarmbi, Unum aka anyanga umbi awu abika arhika ri itsok Uteijee Uyesu Ukiristo nu ru Ipfu-Nummɛn.

Arhim itoma-dak
12 Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ umum ikorhe ubɛn ubin,>> bɔr asi iwea ubɛn ubin uwe ru ugarh. Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ umum ikorhe ubɛn ubin,>> bɔr umum isi iwemum ugãrhã ru ubɛn ubina.
13 Umbi agɔr agɛ, <<Ubingha uwu ukpu ana, ana awu aki ubingha,>> bɔr Unum awuri itsĩme iyor nu ubingha. Iyor ha isi iwengge iyi itoma-dak, bɔr iyor iwu iyiki itɔ̃ itser Uteijee nu Uteijee awu uwu iyor.
14 Unum akũ ijeenga asoyiwe Uteijee ra akpe, rimi hã unga aka isoyiwa umɛn ikɛi.
15 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ayormbi awu agau iyor Ukiristo? Umum idɛ̃ɛ̃ inyãngu agau iyor Ukiristo ikpangumum ngge nggu unggoyi? Ĩ'ĩ!
16 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ uwuruwi aka agbopi iyornga nggu unggoyi umbɔ aka awu iyora unying nukpɔ? Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Umbɔ ikivarhambɔ awuri iwu iyor unying.>>*
17 Bɔr uwuruwi aka agbopa nggu Uteijee umbɔ aka awu unying ri ipfu ru ukpɔ.
18 Aka atĩmbi arhim itomadak. Kishoo arhimkɛ unera iki igba ra ake ashike ri iyornga, bɔr unera aba agbaa ra arhim itoma-dak, uner ha asi itɔ̃ itser iyiriyɛ Unum aka abee nggu iyornga.
19 Use umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ayormbi awu aya Ipfu Isarsatangge iyiriyɛ iki iwe ru umbi, ikɛi iyiriyɛ iki idzeku Unum? Ikɛi asi iwea umbi awe ru ijee atsimbi,
20 agugoi umbi nggu izɛɛ. Nggee àka adzowe imor ru Unum nggu ayormbi.

7

Ipfuna
1 Icɛrɛ umum ibee irherhe nu ubinkpi umbi aka atsɛnga umum agɛ, <<Azea unera niba apfununga.>>
2 Bɔr itĩ irha unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo use utsakngo, aze ubɛn utsaknga awe ru utsɛ̃nga, ubɛn ukutsɛrh awe ru utsaknga.
3 Ukutsak ha akorhe ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ unga akorhuwe utsɛ̃nga, rimi hã utsɛrh ha ru utsaknga.
4 Utsɛrh ha ashia ri ijee iyornga bɔr adzowe ngge ru utsaknga. Rimi hã, utsa ha ashia ri ijee iyornga bɔr adzowe ngge ru utsɛ̃nga.
5 Niba akɛnmbi adɔka bɔr abemuwe adɔka ivanga ukunjiir, ngge itsú umbi ama afɛn-Num, na abvui agbopa ikɛi utsur Ushaitan arhɛma umbi ri itsi ida ikpɔm itsimbi.
6 Umum isi itsukamum umbi ikpem, bɔr umum ineka umbi.

* **6:16** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24.

7 Umum ibee anera awe ru nyaka umum iki iwe. Bɔr ubɛn uner awea ri izũwãyɛ Unum aka adzowe unga, uwɔɔ awea ri iyɛrɛ, uwɔɔ awea ri iyɔrɔ.

8 Ra abirabɛ aka anasi ipfunumbɔ nu atsɛ̃rhãpfu, umum inyã azea umbɔ niba apfunumbɔ, bɔr awe ru nyaka umum iki iwe.

9 Bɔr umbɔ aba asi íɖɛ̃ɛ̃ abimumbɔ, imɛ̃ngge umbɔ apfuna. Ugba ipfuna nu ikponayɛ iki ihwa itsi unera.

10 Abirabɛ aka apfuna, umum ĩdzaa umbi ikpem, asi iwea umum bɔr Uteijee, awu ufang ukutsɛrh asi ígapa itsɛrh nggu utsaknga.

11 Bɔr unga aba agapa nggu utsaknga, awu ufang unga asi ípfununga utsak uwɔɔ, akpurha abvui agbisha nggu utsaknga. Awu ufang utsak ha asi ítsũwũka utsɛ̃nga.

12 Ra abɔɔ, asi iwea Uteijee bɔr awu umum irherhe ugɛ, ungwɛ̃mɛn aba awea ru utsɛrhwi aka ashia ri imangmang, utsɛrh ha aba abeenga isei nggu unga, awu ufang unga niba awayika unga.

13 Ikɛi utsɛrh uwɔɔ aba awea ru utsak uwuruwi aka ashia ri imangmang, utsa ha abeenga isei nggu unga, awu ufang unga niba adzeka ru unga.

14 Ubinkutsu umum igɔr rimi ru ukutsak uwuku usheri imangmang akpo isisar ru ubok utsɛ̃nga, rimi hã ru ukutsɛrhwi aka ashia ri imangmang awu asarsatawɔ ru ubok utsaknga aka awe ru imangmang. Aba asi iwea rimi, awɛkacimbi asi ísarmbɔ, bɔr icɛrɛ umbɔ awu asarsatambɔ.

15 Bɔr uba uwuku usheri imangmang abee ineke uner uku udɔsa ha, neke unga agau. Ra amɛn akɛrɛ ha, ungwɛ̃mɛn use unapumɛn abika adɔsa, isi íwengge ufang nu atsimbɔ. Unum ayisa umɛn isei ri ididɔɔr.

16 A utsɛrh ha, use ungo uhwɛngo awu ungo uwuri ifɔrhe utsakngo? A utsak ha, use ungo uhwɛngo awu ungo uwuri ifɔrhe utsɛ̃ngo?

Ikpũ isisei iyi Uteijee aka abee

17 Ubɛn unera asisei iyi Uteijee aka abee nu iyi Unum aka ayisa unga asei. Akɛrɛ awu ikpemyɛ umum iki idzowe ri kishoo ikikɔng abika adɔsa.

18 Uwuruwi Unum aka ayisa aka awea ru usorhe? Unga niba abeenga iwe uner uwuku usheru usorhe. Unera ashia ru usorhe ri ivangyɛ Unum aka ayisa unga? Unga niba asorhunga usorhe.

19 Usorhe, use ida usorhe, asi iwea ubin. Bɔr idɔsi íkpem Arherhu-Num ngge iwu undzumu ubin.

20 Ubɛn unera imɛ̃ɛ̃ngge unga awe ru nyaka unga aka awe ri ivangyɛ Unum aka ayisa unga.

21 Ungo uwu ugãrhã ri ivangyɛ umbɔ aka ayisa ungo? Niba ugũo ighong ungo uba udɛ̃ɛ̃ udzekɔ ukamngo, ukorhe rimi hã.

22 Unerwi aka awu ugãrhã ri ivangyɛ Uteijee aka ayisa

unga, awu uwuku ufɔn ru Uteijee. Rimi hã unerwi aka awu uwuku ufɔn ri ivangyɛ Uteijee aka ayisa unga, awu ugãrhã ru Ukiristo.

23 Umbɔ agoi umbi nggu izɛɛ, àka niba awembi agãrhã anera.

24 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubɛn amɛnkɛ unera aka awerake ri ivangyɛ umbɔ aka ayisa unga, unga asei rimi hã nggu Unum.

Andaipfuna nu atsɛ̃rhãpfu

25 Umbi awɛdzɛm nu anadzɛm, umum ishimum nu ikpem iki idzek ru Uteijee, bɔr umum ĩdzowe itsũwã ugɛ unerwi aka awu uner idzidzɛrhe ru ubok atorh Uteijee.

26 Ra ayetnum akɛrɛ icɛrɛ, umum ikaifɛrhkɔ ĩgɛ azea umbi asei ru nyaka umbi aka awe.

27 Ungo uku upfunungo? Niba ufɛrɔ itsɛrh. Ungo unasi ipfunungo? Niba upfunungo utsɛrh.

28 Bɔr ungo uba uku upfunungo, asi iwea arhim. Unadzɛm aba apfununga, asi iwea arhim. Bɔr abirabɛ aka apfunumbɔ awuri ihwambɔ ayetnum arhɛrhɛ ri ibibɛk iyɛrɛ, ikɛi umum ibee ivina umbi ra akɛrɛ.

29 Agben arherhamum, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ĩgɛ ivanga iwu uku ugbim, udzur icɛrɛ uzĩɔ abika awe ra atsɛrh aze umbɔ ahwɛng ugɛ ipfunambɔ isi iwengge iyi ugbagbaa.

30 Abirabɛ aka awe ri ida amɛn, asei ugɛ umbɔ ashimbɔ ri ida amɛn, abika awe ra anggɔm, asei ugɛ umbɔ ashimbɔ ra anggɔm. Abika agoi abin asei ugɛ asi iweke akimbɔ.

31 Abika atɔ̃ itser nggu abin upfung, niba atsumbɔ amɛnmbɔ ra ake. Ubinkutsu upfung ukpirɛ uwuri imaa.

32 Umum ibee umbi aneke igũ ighong. Uwuruwi aka anasi ipfununga aka isaka atsu amɛnnga ra arherhe Uteijee akarhãrhã, atsu Uteijee agũibɛn unga.

33 Bɔr uwuruwi aka apfuna aka isaka atsu amɛnnga ra abin upfung, unga aka itsu amɛn utsɛ̃nga agũibɛn.

34 Nu amɛnnga awuri igasha agbɛra avaa. Ukutsɛrhwi aka ashia ru utsak, use unadzɛm, aka isaka atsu amɛnnga ra Arherhu Uteijee, unga abee itsu amɛnnga ru Uteijee awe asarsatake ri iyor nu ipfu. Bɔr ukutsɛrhwi aka awe ru utsak, anu itsu amɛnnga ra abin upfung, unga aka itsu amɛn utsaknga agũibɛn.

35 Umum irherhe rimi ru ugarhmbi, umum isi ĩkɛn umbi, umum ibee isiseimbi ize, umbi atɔ̃ itser Uteijee utsur ubin ukɛnkpɔ umbi.

36 Unera aba awea ru ukarhnga aka amɛ̃ ipfuna, na akaifɛrhkɔ ra amɛnnga abinkɛ unga aka ikorhe asi izeke, na awea ri ikponu una hã. Imɛ̃ngge umbɔ apfuna adɔka, asi iwea arhim umbɔ apfuna.

37 Bɔr unerwi aka adɛ̃ɛ̃ ri ifɛrhkɔ amɛnnga, ubin ha usi iwekpɔ ufang ru unga, unga aba adɛ̃ɛ̃ abimunga,

utsɛku unga aka anyanga ra amɛnnga na akpɛ̃ɛ̃ ipfunu una hã, uner ha akorhu ubin uku urhika ikɛi.
38 Nggee, unerwi aka apfunu ukarhnga, akorhe iyiki irhika. Unga iganga aka asi ipfununga, ngge iwu iyiki izea.
39 Ukutsɛrh asi ídzeka ri iya utsaknga uba utsaknga anasi ikpea, bɔr unga aba akpea, unga adɛ̃ɛ̃ apfununga uwuruwi unga aka abee, bɔr awu ufang unga apfunu uner uku udɔsu Uteijee.
40 Bɔr ri itsũwãmum, utsɛrh ha awuri igũibɛn ananga, unga aba aseisa ru nyaka ha, umum igamum ikaifɛrhkɔ ĩgɛ umum iwemum ri Ipfu-Num.

8

Ubingha idɛm agberhe

1 Ubingha umbɔ aka adzowe idɛm ra agberhe, umɛn ihwɛngmɛn kishoo umɛn iwemɛn ri ihwihwɛng. Ihwihwɛng iki isaki ikũ iberi itsi, bɔr ibibema iki isaki idzin.
2 Abirabɛ aka anyã ugɛ umbɔ ahwɛngmbɔ ubin, anasi ihwɛngmbɔ ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ umbɔ ahwɛng.
3 Bɔr unerwi aka abemu Unum, Unum ahwɛnga unga.
4 Igha ubingha umbɔ aka adzowe ra agberhe, umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ugberhe usi iwemgbɔ ubin ru upfung ukpirɛ, ikɛi umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Unum awu unying uwɔɔ ashia.
5 Abina arhɛrhɛ ra afã nu abĩ umbɔ aki iyisa anum nu ateijee,
6 bɔr ru umɛn Unum awu unying ukpekũ. Unga awu Utɛ uwuruwi aka amuna abina kishoo nu umɛn ibɛk iwe abinga. Uteijee ikɛi awu unying ukpekũ, unga awu Uyesu Ukiristo. Ru uboknga kishoo abina aka amuna, umɛn ikɛi ibɛk ru uboknga.
7 Bɔr asi iwea ubɛn unera aka awe ru ihwihwɛng iyɛrɛ ha. Abɔɔ abika abayi ihwihwɛng agberhe akaifɛrhkɔ ugɛ uba umbɔ aghambɔ ubingha ukpu idɛm ru agberhe umbɔ awu idɛm ra agberhe, nu amɛnmbɔ aka asi ikerke, umbɔ aba aghambɔ, umbɔ agũ ugɛ umbɔ awe ra arhim.
8 Bɔr ubingha usi íkũna umɛn ukhapukpɔ ru Unum, umɛn ĩba isi ighamɛn, ubin usi ídzekpɔ ru umɛn, ikɛi ubin usi ítomukpɔ umɛn ĩba ighamɛn.
9 Bɔr àka angwɛ̃dzɛn, utsur ifɛrhɛ ififɔnmbi itsu abirabɛ aka asi ikermbɔ ri imangmang agba ra arhim.
10 Uba abirabɛ aka ashimbɔ ra amɛn aka aker anyãmbɔ ungo uwuruwi uku uwe ru ihwihwɛng, udɛ̃ɛ̃ igha ubin ri iya ugberhe, akɛrɛ asi ítsu umbɔ aghambɔ ubinkpi umbɔ aka adzowe idɛm ra agberhe?
11 Nggee abirabɛ aka ashera amɛn aka aker ha, abirabɛ Ukiristo aka akpe ri itsimbɔ, awuri itsĩm ri itsi ihwihwɛngngo.
12 Uba ungo ukorhe arhim utsu abirabɛ aka ashera amɛn aka aker agũ ighong, ungo uwu uner arhim ru Ukiristo.

13 Nggee, aba awu ub-
inghakpi umum iki igha
uwuri itsu ungwɛ̃mɛn use
unapumɛn agba ra arhim,
umum isi ítãimum ijuɛ ikɛi
utsur umum itsu ungwɛ̃mɛn
use unapumɛn agbaa ra
arhim.

9

Ijee iyi ungwɛ̃ itser-Yesu

1 Umum isi iwemum
uwuku ufɔn? Umum isi
iwemum uner itser-Yesu?
Umum isi inyãmum Uyesu
Uteijeemɛn? Asi iwea ru
ubok itsermum umbi aka
awe abi Uteijee?

2 Umum ĩba isi iwemum
uner itser-Yesu ra abɔɔ,
idzidzɛrhe umum iwu uner
itser-Yesu ru umbi! Umbi
awu utsar ugɛ umum iwu
uner itser-Yesu ra asu Utei-
jee.

3 Ubin hã ukpi umum iki
ikũ ikaa itsimum ra asu
abirabɛ aka abee irhusa
ijeemum.

4 Umɛn isi iwemɛn ru ijee
iyiki igha nu ihwa?

5 Umɛn ishimɛn ru ijee
iyiki inyãngu utsɛrh uwuku
udɔsa urhɔnga nggu umɛn,
ru nyaka abi itser Uyesu abɔɔ
nu angwɛ̃mbɔ Uteijee nu ikɛi
Ukefa aki ikorhe?

6 Use awu umum nu Ubarn-
aba ukpekũ aka awu ufang
umɛn itɔ̃ itser iyiki ifuka at-
simɛn?

7 Awu ungamɔ atɔ̃ itser
uner iwa afuku itsinga?
Ungamɔ akau icang inebi,
na asi igha ikpũrhãngge?
Ungamɔ idzɛu ukpui ibũ na
asi ihwa abɛ̃?

8 Umum irherhe rimi ri
ifɛrhkɔ anera? Use Íkpem
Umusa irherhungge rimi hã?

9 Itsɛng ri Íkpem Umusa
igɛ, <<Niba ubvurkɔ angwĩ
inak iyiki ikau irham ri
ivangyɛ ngge iki ini itɔ̃ itser
iyiki isɔng abvurh.>>* Awu
inak ukpekũ Unum aka abee
umbɔ ifuka ngge?

10 Asi irherhunga arherhe
akɛrɛ nggu umɛn? Ĩĩ, awu
unga atsɛng akɛrɛ ru umɛn,
ubinkutsu abika akau na
abika asar abvurh imɛ̃ngge
umbɔ afosa igashi itosambɔ
ra abin icang.

11 Umɛn iba idoi ikpũ iyi
Arherhu-Num ra amɛnmbi,
isi imɛ̃ɛ̃ngge umɛn ibɛrh abin
upfung ru umbi?

12 Abɔɔ aba awembɔ ri ijee
iyiki ikpo akɛrɛ ha ru umbi,
umɛn isi iwemɛn ru ijee ha
inangmɛn umbɔ?

Umɛn isi ikũmɛn ijee
iyɛrɛ ha, bɔr umɛn ibima
nggu ubɛn ubin utsur umɛn
ikɛnmɛn Isarhe Iyiki Ize iyi
Ukiristo.

13 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ
abi itser ri Iya-Num akposhu
ubinghambɔ umɔ? Abika
adzowe idɛm-Num nu ubeu
idɛm ikɛi, akpo agaumbɔ ri
ivangyɛ umbɔ iki idzowe
idɛm-Num?

14 Iwe rimi hã, ri ikpem
Uteijee ugɛ abi itser Isarhe
Iyiki Ize akpo abin aka afɛr
itsũwãmbɔ ri itser Isarhe Iyiki
Ize.

15 Bɔr umum isi ikũmum
ijee iyɛrɛ ha. Ikɛi umum isi
itsɛng akɛrɛ ni ifosa umbi

* **9:9** Àka anyã ikɛi: Iva 25.4.

akorhuwa umum rimi hã. Ugba umum ikpe nu umbɔ aka ikɛn umum ififĩrhã nggu akɛrɛ ha.
16 Ivangyɛ umum iki idɛ̃ɛ̃ idzowe Isarhe Iyiki Ize, asi iwea ubin umum iki ifĩrhã, ubinkutsu awu ufang umum idzowe Isarhe ha. Atorhmum, umum ĩba ikpɛ̃mum itɔ̃ idzowe Isarhe Iyiki Ize!
17 Umum ĩba idzowe itsimum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize, mɔcɛ imɛ̃ngge umbɔ afai umum. Bɔr umum ĩba isi ĩbeemum idzowe Isarhe Iyiki Ize, umum ikpurhi inu ikorhu ubinkpi Unum aka adzaa umum ikorhe.
18 Umum ibee umbɔ afai umum use? Umum ibee ugbɛtɛmum uwe idzowe Isarhe Iyiki Ize nggu ida ififai, nu ri ikorhe rimi hã, umum ikpɛ̃ ubinkpi uku umɛ̃ umum ikpo ru nyaku uner uwuku udzowe Isarhe Iyiki Ize.
19 Umum ihwɛng umum isi iwemum ugãrhũ unera, umum itsu itsimum iwe ugãrhã ru ubɛn unera, ngge itsú umum igbiir anera arhɛrhɛ ĩba ru Ukiristo.
20 Ra abi Uyahuda umum iwe ru nyaku utsa Uyahuda, ngge itsú umum igbiir abi Uyahuda aba ru Ukiristo. Ra abirabɛ Íkpem Umusa iki iwe ru ijee ra atsimbɔ, umum iwe ru nyaku uwuruwi Íkpem hã iki iwe ru ijee ri itsinga ngge itsú umum igbiira umbɔ aba ru Ukiristo. Bɔr Íkpem ishingge ri ijee ri itsimum.
21 Ra abirabɛ aka ashimbɔ ri Íkpem umum iwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ri Íkpem, ngge itsú umum igbiir abirabɛ aka ashimbɔ ri ikpem aba ru Ukiristo. Asi iwea ugɛ Ikpem Unum ishingge ri ijee ri itsimum, bɔr umum iwe ri Ikpem Ukiristo.
22 Ra abirabɛ aka asi ikermbɔ, umum iwe ru nyaku uwuruwi aka ashia ri iker, umum igbiira umbɔ ĩba ru Ukiristo. Umum iwe ikpũa ri kishoo ikpũ anera ngge itsú umum ima ifɔrhe abɔɔ.
23 Umum ikorhe akɛrɛ kishoo ri itser Isarhe Iyiki Ize, ru umum ikpo ugau ri idorhngge.
24 Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ ru inuku utser, kishoo abika atĩ utser, atĩmbɔ, bɔr awu unying ukpekũ isaka akpo itosa? Àka atĩ utserkpi umbi aka ikpo itosa.
25 Ubɛn uner unununka aka isaka atsu itsinga ri imesu uver. Unga akorhe rimi abee ikpo itosayɛ iki isi ídãrhũngge, bɔr umɛn ikorhe ni ikpo itosa iyi ugbagbaa.
26 Nggee umum isi itĩmum utser ru nyaku unerwi aki itĩ ibɛm, umum isi ĩkwɛtũ ikpoi ru nyaku uwuku ukwɛr ugba.
27 Ĩ'ĩ, umum ikwɛr iyormum ni itsu ngge iwu ugãrhã utsur umum ĩba idzowe isarhe ra abɔɔ imaamum, umum nibikami isi ikpomum itosa.

10

Igbiir ato idzek ra arherhe abi Uisrairha

1 Umum isi ĩbeemum umbi awe abika ida ihwɛng idzidzɛrhe, umbi angwɛ̃mɛn

nu anapumɛn, agɛ atokamɛn isha kishoo azɛ̃rhã ru uzirhzĩ amɛɛ ikɛi kishoo agar atɔng ru ukau ukugɔng.

2 Umbɔ kishoo aka asorhu ubɔtisima ru amɛɛ nu ikɛi ru ukau ukugɔng hã, ri idɔsu Umusa.

3 Kishoo agha na ahwambɔ amɛ̃ akirakɛ Unum aka akũ adzeka ru ubok idzeu,

4 ubinkutsu umbɔ ahwambɔ amɛ̃ akirakɛ aka adzeku ifa iyiriyɛ iki izĩ idene umbɔ, ifa ha iwu Ukiristo.

5 Rimi hã, Unum asi igũa ibɛn irhɛɛ ru umbɔ, nggee umbɔ afɛyiwe umbɔ ra arhum.

6 Abin akɛrɛ awu abin imesa ru umɛn, utsur umɛn itsumɛn amɛnmɛn ra abin aka abewe ru nyaka umbɔ aka akorhe.

7 Niba awembi abika adzowe igɔng ra agberhe, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka awe, ru nyaki itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Anera asei agha na ahwa na asok azer azer anyɔna.>>*

8 Umɛn niba itsĩmɛn ra amɛn aka atoma-dak, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku anera anaka agɔnga isɔka ivaa na ataar akpembɔ ru unuma unying.

9 Umɛn niba iviruмɛn Ukiristo, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku íbvui ifɛyiwe umbɔ.

10 Umɛn niba ibvunmɛn arherhe, ru nyaka abɔɔ ru umbɔ aka akorhe, utsɛku ipfu itser-Num iyiki itsĩme iki ifɛyiwe umbɔ.

11 Abin akɛrɛ ha aka akorhe nggu umbɔ awe abin imesa na atsɛng ake nu ake agbiir atomɛn, ri itsuifɛr imimashu undankpi uku iba.

12 Nggee, ungo uba ukaifɛrhkɔ ugɛ ungo udɛ̃ɛ̃ ukerɔ, ukpɔm amɛnngo utsur ungo ugbaɔ igba!

13 Iviviri iyɔɔ ishingge iki ikpo umbi ikpurhi iwe iviviraɣɛ iki iviru ubɛn unera. Unum awu uner idzidzɛrhe, asi íneke iviviri inangngge ikermbi. Bɔr umbɔ aba avirumbɔ umbi, unga awuri itsuruwanga utsĩndĩwi umbi aka ibima. Irhowa agberhe nu ubingha Uteijee.

Irhowa agberhe nu ubingha Uteijee

14 Nggee, umbi aze awɛrhamum, àka atĩmbi ri idɔsa agberhe.

15 Umum irherhe nggu abi itsoi, àka arhi anyã nibikambi ubinkpi umum iki irherhe.

16 Ukpɛwa ha umɛn iki ikũ ru Ubingha Uteijee ukpurukpi umɛn iki itar uwɛɛ ru Unum ru ukpɔ, ivangyɛ umɛn iki ihwa ru ukpɔ, umɛn igasha ra adzirh Ukiristo. Nu uborodi ha umɛn iki itsɔka, ivangyɛ umɛn iki itãi ukpɔ, umɛn igasha ri iyor Ukiristo.

17 Ubinkutsu awu ipo uborodi unying, umɛn kishoo, nu umɛn iki iwe irhɛrhɛ, umɛn iwe iyora unying, ubinkutsu umɛn igashi ipoa unying.

18 Àka arhi anyã aner Uisrairha, asi iwea abirabɛ iki

* **10:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 32.6.

itãi abin idɛm-Num atɔ̃ itser ru ubeu?
19 Ude umum igɔr ugɛ idɛmyɛ umbɔ iki idzowe agberhe iwu ubin, use agberhe awu ubin?
20 Ĩ'ĩ, umum ĩgɔr ugɛ idɛm abi uzĩ adzowe ru ípfu iki ibewe, isi iwengge ru Unum, umum isi ĩbeemum umbi awe nggu ípfu iyiki ibewe.
21 Umbi asi íhwambi ru ukpɛwa Uteijee nu ukpɛwa uwu ípfu iki ibewe ikɛi, umbi asi íghambi ubingha nu utebur Uteijee, ikɛi na agha nu iyi ípfu iyiki ibewe.
22 Umɛn ibee itsu Uteijee agũ unyɛ̃ɛ̃? Umɛn ikermɛn unga?

Ijee abi imangmang

23 Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ ubɛn ubin,>> bɔr asi iwea ubɛn ubin uwe ru ugarh. Umbi agɔr agɛ, <<Abemuwambɔ ubɛn ubin,>> bɔr asi iwea ubɛn ubin uyika umbi.
24 Unera niba abeenga iyiki izenga, bɔr abee iyiki ize abɔɔ.
25 Àka atãi ubɛn ubinkpi umbɔ iki igoyiwe ra anang izɛɛ ijuɛ, niba arhusumbi use asi izea umbi atãi ngge.
26 Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Upfunga nu kishoo abinkɛ aka awe ru ukpɔ awe aki Uteijee.>>†
27 Abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Ukiristo aba ayisumbɔ umbi igha ubingha, na abeembi izizĩ, àka agha ubɛn ikpũ ubinkpi umbɔ aka idzaa umbi, niba arhusumbi ugɛ umbi awe ra arhim umbi aba aghambi.
28 Bɔr uwɔɔ aba agɔra umbi agɛ, <<Àka adzowe idɛm ra agberhe,>> niba aghambi, ngge itsú umbi akorhe iyiki ize ru uner ha aka adɛyiwa umbi, unera ashia aka ikaifɛrhkɔ ugɛ awu arhim.
29 Umum isi inimum irherhe ri ifɛrhkɔmbi ugɛ umbi awe ra arhim ri ighabin, bɔr ri itsi ubinkpi uwɔɔ aka akaifɛrhkɔ. Awu use utsu umum igwirhuwe ififɔnmum ri itsi uner uwɔɔ aka akaifɛrhkɔ ugɛ awu arhim?
30 Umum iba igha ubingha ri itarwɛɛ, awu use utsu umbɔ acayi umum ru ubinkpi umum iki igha nggu itarwɛɛ ru Unum?
31 Nggee abinkɛ umbi aka igha use umbi aka ihwa use abinkɛ umbi aka ikorhe, àka akorha ake kishoo ri ikpoi Unum.
32 Àka niba atsu unera akwɛr itok, abi Uyahuda, abi Uherhini use abika adɔsu Unum.
33 Uko umum iki itɛ̃wã ibee itsu ubɛn unera agũibɛn ru ubɛn atsĩndĩ. Umum isi ĩbeemum iyiki izemum bɔr iyiki ize anera arhɛrhɛ, nggee umbɔ ama akpo ifiɔrh.

11

1 Àka amesa ru umum, ru nyaka umum iki imesa ru Ukiristo.

Akatsɛrh afɔme atsimbɔ ri idzowe igɔng

† **10:26** Àka anyã ikɛi: Amb 24.1.

2 Umum ikpoi umbi ri iyita
umum ru ubɛn ubin, ikɛi
umbi aka akpɔm imesa ha
uku kpengkpeng ru nyaka
umum iki ĩdzaa umbi.
3 Bɔr umum ibee umbi
ahwɛng ugɛ Ukiristo unga
awu itsi ubɛn unera, ukutsa
ikɛi unga awu itsi utsɛ̃nga,
Unum unga awu itsi Ukiristo.
4 Ubɛn ukutsa aka ifɛn-
Num use isɔm Arherhu-Num
na atsim ubin ri itsinga,
adzowe atsa ri itsinga.
5 Bɔr ubɛn ukutsɛrh aka
ifɛn-Num use isɔm Arherhu-
Num na asi ibowpa ubin
ri itsinga, adzowe atsa ri
itsinga, iwe ru nyaka unga
aka ikone igwar itsinga.
6 Uba ukutsɛrh asi íbowpa
itsinga, unga akone igwar
itsinga, bɔr uba awu ubin
atsa ukutsɛrh aka ikone
itsinga, unga abow ubin
atsire igwarnga.
7 Isi imɛ̃ngge ukutsak atsire
itsinga, unga aka awu uzirhzĩ
nu idɛyiwe ikpikpoi Unum,
bɔr ukutsɛrh awu ikpikpoi
ukutsak.
8 Ukutsak asi idzeka ri
iyor ukutsɛrh, bɔr ukutsɛrh
adzeki iyor ukutsa,
9 ikɛi asi imunumbɔ ukut-
sak ru ukutsɛrh, bɔr amunu
ukutsɛrh ru ukutsak.
10 Akɛrɛ ha atsu, awu ufang
ukutsɛrh ha abow itsinga
awe ru utsar ijee ri itsinga,
ubinkutsu ípfu itser-Num
izɛrhungge unga.
11 Ru Uteijee, ukutsɛrh asi
ígapa ukam nggu utsaka, ikɛi
ukutsak asi ígapa ukam nggu
utsɛ̃nga.
12 Ru nyaku ukutsɛrh aka
adzeku ukutsak, rimi hã awu
ukutsɛrh amar ukutsak. Bɔr
ubɛn ubina udzeku Unum.
13 Àka arhi anyã. Azea
ukutsɛrh afɛn-Num asi
ibowpa ubin ni itsinga?
14 Ubɛn unera asi ihwɛnga
ugɛ ukutsak aba aneke ig-
war itsinga ikpusha na asi
ikonuka, awu ubin atsa ru
unga,
15 bɔr ukutsɛrh aba awe ru
igwar iki ider, iwe ubin imor
ru unga? Adzowe unga igwar
iyiki ider ngge itsire itsinga.
16 Unera aba abeenga un-
ing ra akɛrɛ ha, umɛn isi
ihwɛngmɛn agbeyi akɔɔ, rimi
hã ikɛi use ru ikikɔng abika
adɔsu Unum.

Ubingha Uteijee

17 Ra arherhe akɛ umum
iki ibee irherhe, isi ikpoishũ
umbi, ubinkutsu ikikɔngmbi
ikorhe iyiki ibewe inangge
iyiki ize.
18 Aki inggbaashia, umum
igũ ugɛ ubɛn ivang umbi aki
ikɔng iyi ididɔsa, igigau iwe
ru umbi, umum iwemum ri
imangmang ra arherhe ha.
19 Awu ufang igigau iwe ru
ngge idɛyiwe uwukusong ru
umbi adɛ̃ɛ̃ ahwɛng ubinkpi
Unum aka abee.
20 Ubɛn ivangyɛ umbi aki
ikɔng, asi iwea Ubingha Utei-
jee umbi iki igha,
21 umbi aki igha, ubɛn
unera asi idzɛupa undɔka.
Uwɔɔ nggu imerh, uwɔɔ ahwa
afĩrhã.
22 Umbi ashimbi ra ayakɛ
umbi aka igha na ahwa umɔ?
Use umbi akwɛɛte abika
adɔsu Unum na ayɛɛi abirabɛ
aka ashimbɔ ru ubin? Umum
igɔr uguse nggu umbi? Iwuri

ikpoi umbi ra akɛrɛ ha? Ĩ'ĩ, ishingge!

Ingwɛ̃ igha ubingha Uteijee

23 Ubinkpi umum iki iyɛi ru Uteijee awu ubin hã umum iki ĩdzaa umbi. Uteijee Uyesu anyangu uborodi, ru untsuukpi umbɔ aka agha adaknga.

24 Ri ivangyɛ unga aka atar uwɛɛ, unga abvũ ukpɔ na agɛ, <<Uwɛrɛ awu iyormum, iki iwu iyimbi, àka akorhe rimi ri iyita umum.>>

25 Ru nyaka ha, amaa ighigha, unga anyangu ukpɛwa ha agɛ, <<Ukpɛwa uwurɛ uwu ibibemuwe-Num iki ifa ra adzirhmum, àka ikorhe rimi, ivangyɛ umbi aka ihwa ri iyita umum.>>

26 Ubɛn ivang umbi aka itãi uborodi ukpirɛ na ahwa ru ukpɛwa uwurɛ, umbi adũwã akpe Uteijee utsɛku unga aka iba.

27 Nggee, ubɛn unera uwuku utãi uborodi ha use unga ahwa ru ukpɛwa Uteijee ru ida imimɛ̃, unga agba uvau arhim ri iyor nu adzirh Uteijee nukpɔ.

28 Imɛ̃ngge unera amei itsinga na adɔrha atãi uborodi ha na ahwa ru ukpɛwa ha.

29 Ubɛn unera aka atãi na ahwa ru ukpɛwa ha ri ida ihwihwɛng imor iyor Uteijee atãi na ahwa uvau ri itsinga.

30 Ngge itsu irhɛmbi ashimbɔ ri iker na aghong iyor, irhɛ abɔɔ ru umbi aka akpembɔ.

31 Bɔr umɛn ĩba imeimɛn atsimɛn, umɛn isi íngbamɛn ru uvau ufai.

32 Aba awu Uteijee atsu uvaumɛn, umɛn iki ikpomɛn imesa amɛn nukpɔ ngge itsú umbɔ asi ítsĩmkumbɔ umɛn nggu upfunga.

33 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi aba akɔngmbi igha ubingha, umbi adzɛu adɔka.

34 Uwɔɔ aba agũ imerh, unga agha ubingha ri iya, ngge iwe ugɛ ikikɔngmbi isi íkũwãngge umbi uvau.

Ru umum ĩba ĩbamum, umum iwuri imesuwamum abina akɔɔ.

12

Ízũwã Ipfu-Num

1 Ri itsi ízũwã iyi Ipfu-Num, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi ĩbeemum umbi asheri ihwihwɛng.

2 Umbi ahwɛngmbi ri ivangyɛ umbi aka awe ru uzĩ, umbɔ arhɛm umbi atsĩmbi idɔsa agberhekɛ aka asi idɛ̃ɛ̃ arherhuke arherhe.

3 Nggee umum ibee umbi ahwɛng ugɛ unera ashia uwuruwi Ipfu-Num iki itsu unga agɔr agɛ, <<Uyesu awu ikponum!>> Ikɛi unera asi ídɛ̃ɛ̃ agɔra agɛ, <<Uyesu awu Uteijee,>> awu Ipfu Isarsatangge itsu unga agɔr.

4 Ízũwã íwiwengge, bɔr Ipfu-Num unying iki isaki idzowe ngge.

5 Atsĩndĩ itser awuweke, bɔr Uteijee awu unying umɛn iki itɔ̃we.

6 Ítser iwiwengge bər Unum unying unga aka isaka adzowe ubɛn unera ijee iyiki itɔ̃ɔ̃.
7 Unum aka adzowuka ubɛn unera Ipfunga, ngge itsú umɛn iyike adɔka.
8 Uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã imesuwe itsoi, uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã imesuwe ihwihwɛng.
9 Uwɔɔ ikɛi Ipfu-Num idzowe unga izũwã imangmang, uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã iyiki ikerhuwe anera.
10 Uwɔɔ Ipfu-Num idzowe unga izũwã ijee ikorha abin idzeu, uwɔɔ ikɛi isɔm Arherhu-Num, uwɔɔ ihwɛng ikpũ ípfu iki iwiwengge, uwɔɔ arherha arherhe ri ikpũ idũ, uwɔɔ ihwɛng agben arherhe ha anera aki irherhe ru Ipfu-Num.
11 Kishoo akɛrɛ ha awu itser Ipfu-Num unying ikorha ake, unga agashuwe ru ubɛn unera ri ibibeeangge.

Iyora unying iwe nggu agau arhɛrhɛ

12 Iyor unera iwu unying, bər iwe ru ugau arhɛrhɛ. Agau iyor ha agbopa awu iyora unying. Nggee iwe rimi nggu Ukiristo.
13 Umɛn kishoo akorhuwa umɛn ubɔtisima ri Ipfu-Num unying uzĩ ri iyora unying, abi Uyahuda use atsen abi Uyahuda, use agãrhã use abika afɔn, kishoo atsu umɛn ihwa ri Ipfu-Num unying.
14 Iyor isi iwengge ugapa unying, iwu ra agapa arhɛrhɛ.
15 Uba adak awuri igɔr ugɛ, <<Umum isi iwemum abok, ngge itsu umum isi iwemum ugau iyor,>> akɛrɛ asi íkɛnke ukpɔ iwe ugau iyor.
16 Nu uto aba ugɔr ugɛ, <<Umum isi iwemum usu, ngge itsu umum isi iwemum ugau iyor,>> akɛrɛ asi íkɛnke ukpɔ iwe agau iyor.
17 Uba iyor kishoo iwu usu, ngge ikũ use igũ? Uba iyor kishoo iwu uto, ngge ikũ use inui inuk?
18 Bər idzidzɛrhe Unum agbisha ubɛn ugapa ri iyor ru nyaka unga aka abee.
19 Uba iyor iwu ugapa unying, iyor iwerɛngge?
20 Ngge iki iwe agapa arhɛrhɛ, bər iyora unying.

21 Usu usi ígɔrkpɔ ubok ugɛ, <<Umum isi ĩbeemum ungo! >> Nu itsi isi ígɔrke adak ugɛ, <<Umum isi ĩbeemum umbi! >>
22 Rimi hã, agau iyor akirakɛ aka asi ikerke, ake awe ru undzumu ugarh.
23 Agau iyor akirakɛ umɛn iki ikaifɛrhkɔ ugɛ asi iweke ru ugarh atsĩke agau akɔɔ, umɛn iki isaki itomuwe imor ra ake. Nu agau akirakɛ aka asi izeke anera anyã, umɛn ingwɛ̃dzɛn ni ifɔme ake.
24 Agau iyormɛn akirakɛ aka amɛ̃ anera anyã, umɛn isi ikorhukumɛn ake ubin. Bər awu Unum unga agbishi iyor, atsu agaukɛ aka ashike ru ugarh ake uwu undzumunga.
25 Utsur igigau iwengge ri iyor, bər ubɛn ugau unyangu udɔkakpɔ icaica.

26 Ugau ukpɔɔ uba ugũ ighong, kishoo agau ha agũ ighong nggu ukpɔ, ugau ukpɔɔ uba ukpukpoi kishoo agɔm anggɔm nggu ukpɔ.

27 Umbi awu iyor Ukiristo, nu ubɛn unera ru umbi awu ugau iyornga.

28 Ra abika adɔsa Unum agbaashia atsũ abi itser Uyesu, uvaa abika asɔm Arherhu-Num, untaar abika umumesuwe, mɔcɛ abika atɔ̃ itser idzeu, ikɛi abika awe ru izũwã ikikerhuwe, nu abika ayike adɔka, nu abika arhi itser abika adɔsa, nu ikɛi abika arherha arherhe ikpũ idũ.

29 Awu anera kishoo awu abi itser Uyesu? Awu anera kishoo awu abika asɔm Arherhu-Num? Awu anera kishoo awu abika amesuwe? Awu anera kishoo atɔ̃ itser idzeu?

30 Awu anera kishoo awe ru izũwã ikikerhuwe? Awu anera kishoo arherhe idũ iyɔɔ? Use awu anera kishoo ahwɛng agbena?

31 Bɔr àka akponi iyɛi ízũwã iyiki igɔngnga.

Icɛrɛ umum iwuri idɛyiwamum umbi utsĩndĩ uwuku uzea.

13

Ibibema

1 Uba umum irherhe idũ anera nu iyi ípfu itser-Num, bɔr ishimum ru ibibema, umum iwu ru nyaku urhurheng uwuku uwe ru irhak ukpekũ, use unggang uwuku uwe ru irhak.

2 Uba umum iwemum ri izũwã iyiki isɔm Arherhu-Num, ikɛi iyiki ihwɛng abinkɛ aka awɔk kishoo, ikɛi umum iwemum ri ihwihwɛng kishoo, use umum iwemum ri imangmang iyiki igɔpuwe ígũ, bɔr ishimum ri ibibema umum isi iwemum ubin.

3 Uba umum idzowe abinkɛ umum iki iwe ra ake kishoo ra atsũwã, ni idzowe itsimum ri itɔ̃ itser iyiki ighong ru umum ifĩrhã, bɔr umum ishimum ri ibibema, umum isi ighamum ubin.

4 Ibibema iwu idɔngamɛn, ibibema iwu inna. Ishingge ru unyɛ̃ɛ̃, ishingge ri ibemitsi, use ififĩrhã.

5 Ishingge ri ingba, isi ibemungge itsingge, isi ifɛ̃rhũngge igũ avɔm, isi ikpɔmngge uvau ra amɛn.

6 Ibibema isi igũngge ibɛn ibewe bɔr igũibɛn idzidzɛrhe.

7 Ubɛn ivang, ngge ivina, ubɛn ivang, ngge iwe ru imangmang, ubɛn ivang, ngge ififosa, ubɛn ivang, ngge ibima.

8 Ibibema isi ímaangge. Bɔr isɔm Arherhu-Num iwuri imaangge, idũ ikɛi iwuri igwirngge, idzursu ikɛi iwuri imaangge.

9 Umɛn ihwɛng agbɛgbɛra ni isɔm Arherhu-Num agbɛgbɛra,

10 bɔr ivangyɛ undzumu ihwihwɛng iki iba, agbɛra awuri igwir.

11 Ivangyɛ umum iki iwe uwɛkuci, umum irherhe ru nyaku uwɛkuci, ikaifɛrhkɔ ru nyaku uwɛkuci. Ivangyɛ umum iki iwe unera, umum

inekukũ amɛn ingwɛ̃nci ra andzing.

12 Icɛrɛ umɛn inyã uzirhzĩ ru nyaki irhi, ru unum hã umɛn iwuri inyãmɛn nggu asumɛn. Icɛrɛ umum ihwɛng ugbɛra, umum iwuri ihwɛng undzumunga, ru nyaka umbɔ aka ahwɛng umum.

13 Icɛrɛ, imangmang, nu ifosa, nu ibibema iki itatake aweke, bɔr uwuku ugɔnga kishoo ra akɛrɛ awu ibibema.

14

Ízũwã isɔm Arherhu-Num nu irhɛm

1 Àka adɔsa atsĩndĩ ibibema na akponi ízũwã iyi Ipfu-Num, undzumunga izũwã isɔm Arherhu-Num.

2 Ubɛn unera uwuku ukũ irhɛm arherhe arherhe, asi irherhuka ra anera, arherhewe Unum. Idzidzɛrhe anera asi íhwɛngmbɔ ubinkpi unga aka arherhe, unga anu irherhe abin aka awɔk ri ijee Ipfu.

3 Bɔr uwuruwi aka asɔm Arherhu-Num ra anera, adzin umbɔ, afituwe umbɔ na adzowe umbɔ ikeramɛn.

4 Uner uwuku urherhe irhɛm idũ adzin itsinga, bɔr uner uwuku usɔm Arherhu-Num adzin abika adɔsa.

5 Umum ibee umbi kishoo arherhi irhɛm idũ iyɔɔ, bɔr ugba umbi asɔm Arherhu-Num anang. Uwuruwi aka asɔm Arherhu-Num ananga uwuku urherha arherhe ri idũ iyɔɔ. Bɔr uwɔɔ aba asɔma agbena, ngge itsú abika adɔsa ama adzin, ni itsu ngge iwu icaica nggu isɔm Arherhu-Num.

6 Umbi ungwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ĩba iba ru umbi irherhuwa umbi irhɛm idũ iyikise, izea iwu use ru umbi? Akpurha awe azezerawɔ ru umbi umum ĩba idɛyiwa umbi ubinkpi Unum aka adeyiwa umum use ikũwã umbi ihwihwɛng use isɔm Arherhu-Num use irhɛmyɛ iki imesuwa umbi?

7 Uko irhak abin aka abar aka ashike ru urhɛ, ugɛɛ user-huwa use igbɔm írhak, ngge iba isi idzengge, unera akorha aguse na ahwɛng ubom hã?

8 Ikɛi, irhak utsom uba isi idzengge uku kpengkpeng, ungamɔ awuri igbisha abin iwa?

9 Iwu rimi hã nggu umbi. Umbi aba asi irherhe irhɛma idzengge ri idũyɛ umbɔ aka ihwɛng, unera awuri ikorha aguse na ahwɛng ubin umbi aka arherhe? Umbi awuri irherhuwe ugba.

10 Ikpũ irhɛm arherhe iwengge ru upfung, rimi hã ubɛn urhɛma uwekpɔ ra agbenke.

11 Umum iba isi ihwɛngmum agben urhɛm arherhe uwɔɔ aka arherhe, umum iwu utsen ru uner uku urherha ha, nu unga awu utsen ru umum.

12 Ngge iwe rimi nggu umbi. Umbi aka akponi ízũwã iyi Ipfu-Num, àka adzowe itsimbi ri izũwãyɛ iki idzin abika adɔsa.

13 Ubɛn unera aka arherha arherhe ri irhɛm idũ iyɔɔ afɛn-Num ayike unga adɛ̃ɛ̃ asɔm agben arherhanga aka arherhe.

14 Umum ĩba ifɛn-Num ri
irhɛm idũ iyɔɔ, awu ipfumum
ifɛn-Num, bɔr amɛnmum asi
ihwɛngke.
15 Nggee umum ikorhu
uguse? Umum ifɛn-Num ri
ipfumum, bɔr umum ifɛn-
Num ra amɛnmum ikɛi.
Umum iwuri itsũ ubom ri
ipfumum, bɔr umum iwuri
itsũ ubom ra amɛnmum ikɛi.
16 Ungo uba utar uwɛɛ ru
Unum ri ipfu, unerwi aka
anu igosha ungo asi ígũa
idũ hã, awuri ikorha aguse
na agɔr agɛ, <<Iwerimi>>
ri itarwɛɛ ha ungo uku
utar, unga aba asi ihwɛnga
ubinkpi ungo uku urherhe?
17 Ungo udɛ̃ɛ̃ itarwɛɛ ru
Unum akarhãrhã, bɔr uner
uwɔɔ asi íkpoa idzidzin ra ake.
18 Umum itarwɛɛ ru Unum
ĩgɛ umum irherhi irhɛm idũ
iyɔɔ inang umbi kishoo.
19 Bɔr ri ikikɔng abika
adɔsa, aze umum irherhe
irhɛma itɔ̃ɔ̃ anera aka ahwɛng
agbena, nu umum iki irherhe
irhɛm anaka agɔnga usɔka
ri idũyɛ anera aka amɔrmbɔ
agbena.
20 Umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, aka neke ikaifɛrhkɔ
ugɛɛ awɛkaci. Àka awe abika
asheru uvau ru nyaka írheng
ubok, bɔr ri ifɛrhkɔmbi, aka
awe akakũ.
21 Íkpem igɔr igɛ,
<<Umum iwuri ikũ anera
abika arherhe irhɛm
idũ atsen
nu angwĩ anera ra abĩ
akɔɔ
irherha arherhe nggu anera
abɛrɛ,
bɔr rimi hã umbɔ
asi íkpembɔ ato ru
umum,>>*
Uteijee unga agɔr.
22 Irhɛm idũ iyɔɔ isi
iwengge atsar ra abika adɔsa
bɔr ra abika asheri ididɔsa.
Bɔr isɔm Arherhu-Num iwu
iyi abika adɔsa, isi iwengge
iyi abika asheri ididɔsa.
23 Nggee uba abika adɔsa
akɔng nu ubɛn unera arherhe
arherhe nggu irhɛm idũ iyɔɔ,
abɔɔ aka asi ihwɛngmbɔ use
abika asheri ididɔsa atsĩwã,
asi ígɔrmbɔ ugɛ umbi azhɔmu
ukpong?
24 Bɔr uner uwɔɔ uwuku
usheri ididɔsa, use uwɔɔ aka
asi ihwɛnga atsĩwã nu anera
kishoo adɛ̃ɛ̃ isɔm Arherhu-
Num, unga awuri ibemunga
ugɛ unga awu ra arhim ikɛi
awuri itsumbɔ unga uvau ra
ake kishoo.
25 Abinkɛ aka awoyi ra
amɛnnga adzeka ra awiya.
Nggee unga aka agba anu na
adzowe igɔng ru Unum agɛ,
<<Idzidzɛrhe Unum awea ru
umbi!>>

Adzowe igɔng iki imɛ̃

26 Umɛn igɔr iguse, umbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn?
Ivangyɛ umbi aka ikɔng
ananga unying, ubɛn unera
awea ru ubom, use irhɛm
arherhe, uwɔɔ irhi. Uwɔɔ
arherhe ri irhɛm idũ iyɔɔ,
uwɔɔ ikɛi isɔm agbena.
Kishoo abina akɛrɛ akika
adzin ididɔsa.
27 Uba inera abee irherhe
irhɛm idũ iyɔɔ, awu ufang
unera unying use ivaa use
itaar arherhe unying anying.

* **14:21** Àka anyã ikɛi: Uish 28.11,12.

Awu ufang uwɔɔ ikɛi asɔm agbena.
28 Uner uwuku usɔm agbena aba ashia, uwuku urherhe ha anu ukutata ri ikikɔng abika adɔsa, na arherha arherhe nggu itsinga nu Unum.

29 Abika asɔm Arherhu-Num ivaa use itaar aba arherha arherhe, abɔɔ angwɛ̃dzɛn na amei ubinkpi umbɔ aka arherhe.
30 Unum aba asɔmuka uwɔɔ aka akhapa umɔ agbena, uwu inggbaashia anu ukutata.
31 Umbi kishoo adɛ̃ɛ̃ asɔmmbi Arherhu-Num unying anying, utsɛku ubɛn unera amesu ubin ubɛn unera akpo ififita.
32 Uner uwuku usɔm Arherhu-Num unga adɛ̃ɛ̃ akorhunga ake ri ivanga uku kpengkpeng.
33 Unum asi iwea Unum uwuku ukũ idzidzuna aba, bɔr unga awu uwuku ukũwã ididɔɔr.

Ru ikikɔng abika adɔsa kishoo,
34 akatsɛrh anu ukutata ra ateu ikikɔng abika adɔsa. Ashimbɔ ri ijee iyiki irherha arherhe, awu ufang umbɔ adɔsa ru nyaki Íkpem Umusa iki agɔr.
35 Umbɔ aba abee ihwɛng ubin ukpɔɔ, umbɔ arhusa atsakmbɔ ri iya, ubinkutsu awu ubina atsa ukutsɛrh arherha arherhe ri ikikɔng abika adɔsa.
36 Use awu ra atsimbi Arherhu-Num aka atsai? Use awu umbi ukpekũ ake aka aba atsĩ?
37 Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga awu uner uwuku usɔm Arherhu-Num, use unga awe ru ízũwã iyɔɔ iyi Ipfu-Num, unga ahwɛng ugɛ abin hã umum iki itsɛng awu arherhe Uteijee aka atsu.
38 Unerwi aka akpɛ̃ɛ̃ irhi akɛrɛ ha, unga nibikanga awuri ikpɛ̃mbɔ unga.
39 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka akponi isɔm Arherhu-Num, na niba akɛnmbi anera irherha arherhe ri irhɛm idũ iyikise.
40 Bɔr àka akorhe ubɛn abina ru nyaka ngge iki imɛ̃ unying anying ri ivanga uku kpengkpeng.

15

Isisok Ukiristo ra akpe

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ibee iyituwa umbi Isarhe Iyiki Izeyɛ umum iki idɛyiwa umbi, umbi aka ayɛi na adɛ̃ɛ̃ aker ra ake.
2 Awu ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ umbi aka akpo ififɔrh, umbi aba akpɔmmbi arherhakɛ umum iki isɔma umbi. Iba isi iwengge rimi, imangmangmbi iwu ibɛm.
3 Ubinkpi umum iki iyɛi umum ĩdzaa umbi ukpɔ uwe ru ugarh akarhãrhã, ĩgɛ Ukiristo akpe ra arhimmɛn ru nyaki itsɛng Arherhu-Num,
4 adzake unga, na asoyiwe unga ru unum untaar ru nyaki itsɛng Arherhu-Num,
5 na adzekanga ru Ubitru, nu ikɛi ru abi itser Uyesu usɔkdũmɛn.

6 Akɛrɛ aka amaa, unga adzeka ra abika adɔsa, abirabɛ aka anangmbɔ anaka atõõ ivanga unying. Irhɛmbɔ ikɛi awu umɔ uba utsĩ icɛrɛ, bɔr abɔɔ aka akpembɔ.

7 Mɔcɛ unga adzeka ru Uyaku, umɔ ikɛi ru kishoo abi itser Uyesu.

8 Ri imimasha kishoo, unga adzeka ru umum, nu umum iki iwe ru nyaku unerwi umbɔ aka amar ri ivangyɛ iki isi imɛ̃ngge.

9 Awu umum iwu uku ucia ra abi itser Uyesu, isi imɛ̃ngge umbɔ ayisa umum uner itser Uyesu, ubinkutsu umum idzowukũ uver ra abika adɔsu Unum.

10 Bɔr imimutu Unum itsu umum iwe uner itser-Yesu, ikɛi imimutayɛ unga aka akorhuwa umum isi iwengge ibɛm. Ĩ'ĩ, umum itõ itser inangmum ubɛn abi itser Uyesu, rimi hã asi iwea umum, bɔr awu imimutu Unum iki iwe nggu umum.

11 Nggee, uko awu umum idzowe isarhe use umbɔ, isarhamɛn iwu ubina unying, nu ubin umbi aka adzowe imangmang.

Isisok ra akpe

12 Bɔr umɛn ĩba idzowe isarhe isisok Ukiristo ra akpe, awu use utsu abɔɔ ru umbi anu igɔr ugɛ isok ra akpe ishingge?

13 Uba isok ra akpe ishingge, Ukiristo asi isok ra akpe nukpɔ.

14 Ukiristo aba asi isoka ra akpe, idzowe isarhamɛn iwu ibɛm nukpɔ, imangmangmbi ikɛi iwu ibɛm.

15 Inangngge rimi, Ukiristo aba asi isoka ra akpe, umɛn idzowe ideka igbɛrangwĩ ru Unum, ubinkutsu umɛn idzowukumɛn ideka ru Unum ugɛ unga asoyiwe Ukiristo ra akpe, unerwi unga aka asi isoyika, uba awu idzidzɛrhe, isok ra akpe ishingge.

16 Isok ra akpe iba ishingge, asi isoyikumbɔ Ukiristo nukpɔ.

17 Ikɛi aba asi isoyikumbɔ Ukiristo, imangmangmbi iwu ibɛm, utsɛku icɛrɛ ikɛi umbi awu ra arhimmbi.

18 Mɔcɛ abirabɛ aka akpe ru ubok iwɛrhɛ nggu Ukiristo, umbɔ aka atsĩmbɔ nukpɔ.

19 Uba ifosamɛn ru Ukiristo iwe ri ibibɛk iyɛrɛ ukpekũ, umɛn inangmɛn ubɛn unera iwe abin atorh.

20 Bɔr awu idzidzɛrhe asoyikumbɔ Ukiristo ra akpe. Unga awu ugbaashi uwuku usok ra akpe ra abirabɛ aka akpe.

21 Ugɛ akpe aka atsĩwã ru ubok unera unying, rimi hã isok ra akpe iba ru ubok unera unying.

22 Ugɛ ru ubok Uadamu anera kishoo aka akpeyi, rimi hã umbɔ aka isoyiwe umbɔ kishoo ru ubok Ukiristo.

23 Bɔr awuri isoyiwe ubɛn unera ri ivangnga. Ukiristo awuri igbaashia asok, mɔcɛ ivangyɛ unga aka iba awuri isoyiwe abika awe abinga.

24 Mɔcɛ isok upfung iki iba, ivangyɛ unga aka ibvui adzowe Iyɛrhe ru Utɛ Unum, ivangyɛ unga aka isituwe ubɛn iyɛrhe nu ijee, nu abi ijee.

25 Awu ufang Ukiristo awu uyɛrhe utsɛku unga aka itsu anggamtsaknga kishoo ra andaidaknga.
26 Unggamtsak uwu imaataka umbɔ aka itsĩme awu akpe.
27 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Unum atsuke abina kishoo ru andaidaknga.>>* Anangkɛ ngge iki igɔr ugɛ, <<Ubɛn ubin aka atsuke ra andaidaknga,>> akɛrɛ awu ra awiya nukpɔ ugɛ asi itomumbɔ Unum nibikanga, aka atsuke abina ru ubok Ukiristo.
28 Ivangyɛ unga aka imaa ikorha akɛrɛ ha, mɔcɛ Ungwɛ̃ hã aka isei ru ubok Unum aka atsuke abina kishoo ru uboknga, nggee Unum unga awu abina kishoo.
29 Isok ra akpe iba ishingge, abɔrɔ umbɔ aka asorhuwe umbɔ ubɔtisima ri itsi abika akpe, awuri ikorha aguse? Uba abika akpe asi ísokmbɔ ra akpe, awu use utsu anera asorhu ubɔtisima?
30 Ru umɛn, awu use utsu umɛn itsu atsimɛn ru ubin iwei ubɛn ivang?
31 Umum inyã akpe ubɛn unuma, idzidzɛrhe umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ru nyaka ngge iki iwe idzidzɛrhe ugɛ umum ifĩrhã umbi ru Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.
32 Umum iba ivoivoi nggu abi Uafisa aka awe ru nyaka íjuɛ arhum iyiki ibewe, ni iwu ifosa iyi anera ukpekũ, umum iwuri ikpo use? Abika akpe aba asi ísokmbɔ,
<<Umɛn igha ni ihwa,
udã umɛn ikpe.>>†
33 Àka niba neke umbɔ arhɛmmbɔ umbi. Isei nggu abika abewe abi amɛn aka atãrhã aka isaka adzunuwe abika arhika.
34 Àka abvui aba ra amɛnmbi, na aneke itsĩ ra arhim, abɔɔ ru umbi amɔrmbɔ Unum. Umum irherhe rimi ru umbi agũ atsa.

Isisok iyor

35 Bɔr uner uwɔɔ awuri irhusa agɛ, <<Akorha aguse na asoyiwe abika akpe? Awuri ikũ iyor iyikisong adzeka?>>
36 A ugugge! Ikpũ abin ungo uku udoi, ngge iwuri ikpe ni idɔrhi imɛr.
37 Ivangyɛ umbi aka adoi, umbi asi idoimbi iyoryɛ ngge iki iwe, bɔr awu ikpũ ukpekũ. Ru nyaki ishaa uarhkama use ishaa abin akɔɔ.
38 Bɔr Unum aka isaka adzowe ngge iyoryɛ unga aka abee, nu ubɛn ikpũ ishaa unga aki isaka adzowe iyorngge.
39 Iyor isi iwengge ubina unying kishoo. Anera awembɔ ri ikpũ ayormbɔ, ijuɛ iya nu ikpũngge, anunu nu ikpũke, abɛrh ikɛi ni ikpũke.
40 Ayor aki afã aweke, ikɛi ayor aki abĩ aweke, bɔr irhirhang ayor aki afã awuweke nggu irhirhang ayor aki abĩ.
41 Ishaa unum iwe ru ikpũ irhirhangngge, ufɛ̃ uwe ri ikpũ irhirhangmgbɔ, idzɛɛr iwe ru ikpũ irhirhangngge, ikɛi ubɛn

* **15:27** Àka anyã ikɛi: Amb 8.6. † **15:32** Àka anyã ikɛi: Uish 22.13.

idzɛɛr irhirhangngge iwiwengge nggu iyɔɔ.

42 Iwe rimi hã nggu isok ra akpe. Iyoryɛ umbɔ aka adoi iki isaki ivɔ̃ɔ̃ngge, iyor ha umbɔ iki isoyiwe ngge isi isaki ivɔ̃ɔ̃ngge.

43 Aka isaka adoi ngge ri ida ikpikpoi, aka isaka asoyiwe ngge ri ikpikpoi. Aka isaka adoi ngge ri isheri ijee, aka isaka asoyiwe ngge ri ijee.

44 Aka isaka adoi ngge ru nyaki iyoryɛ iki ikpe. Aka isaka asoyiwe ngge ru nyaki iyoryɛ iki isi íkpengge ugbagbaa.

Iyoryɛ iki ikpe iba iwengge, mɔcɛ iyoryɛ iki isi íkpengge ugbagbaa iwengge.

45 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Uner uwu inggbaashia Uadamu awe uner uwu urhɛ.>>‡ Ukiristo unga awu Uadamu uwu imaataka, awe ru iyoryɛ iki isi íkpengge na adzowe urhɛ.

46 Iyor ha iki isi íkpengge asi iwea ngge igbaashia iba, bɔr iyoryɛ iki ikpengge igbaashia iba, mɔcɛ iyoryɛ iki isi íkpengge idɔrhi iba.

47 Uner uwu inggbaashia awu uzurhu abĩ. Uner uwu uvaa adzeka afã.

48 Abi upfung awe ru nyaku uwu ha umbɔ aka amuna nggu uzurhu. Abi afã awe ru nyaku uwuruwi aka adzeka afã.

49 Ru nyaka umɛn iki iwe usaka uwu uner upfung hã, rimi hã ikɛi umɛn iwuri iwe usaka uwu uner afã hã.

50 Umum idɛyiwa umbi, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, inggɛ iyor nu adzirh asi ídɛ̃ɛ̃ akpoke ukam Iyɛrhe Unum, use uwuku uvɔ̃ agha ukam uwuruwi aka asi ívɔ̃ɔ̃.

51 Àka akpeto, umum idɛyiwa umbi iwiwɔk ubin ukpɔɔ! Umɛn kishoo isi íkpemɛn, bɔr umɛn kishoo awuri ifaruwe ayormɛn,

52 kanying, ugɛɛ ri ipisa asu, ri igũ irhak utsom ukpuku umumasha. Awuri ibar utsom asoyiwe abika akpe na ayorkɛ aka asi íkpeke, ikɛi awuri ifaruwe ayormɛn.

53 Awu ufang, iyor iyiki ivɔ̃ atsim itsingge iyor iyiki ishe ivivɔ̃ɔ̃ hã, nu ikpikpe ikɛi itsim uwuku ushe ikpikpe ha.

54 Ivangyɛ iyor iyiki ivɔ̃ iki itsim itsingge iyor iyiki ishe ivivɔ̃ɔ̃ hã, iyor iyiki ikpe ikɛi atsim iyor iyiki ishe ikpikpe ha, mɔcɛ arherhe ha umbɔ aka atsɛng ra Arherhu-Num awuri itsuafɛrke agɛ,

<<Aka unguwukumbɔ akpe,
aka anangmbɔ ake.>>§

55 <<A akpe, ininangngo iwerɛngge?
Ungo akpe unggumango uwerɛmgbɔ?>>*

56 Arhim ake awu ungguma akpe, ijee arhim awu Íkpem.

57 Bɔr umɛn itarwɛɛ ru Unum! Unga iki idzaa umɛn ininang ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

58 Nggee, umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn aka adɛ̃ɛ̃ aker. Niba neke ubin ugɔpukpɔ umbi. Ubɛn ivang

‡ **15:45** Àka anyã ikɛi: Ing 2.7. § **15:54** Àka anyã ikɛi: Uish 25.8. * **15:55** Àka anyã ikɛi: Uho 13.14.

aka adzowe atsimbi kishoo ri itser Uteijee, ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ayetnummbi ru Uteijee asi íweke ibɛm.

16

Izũwã iyiki iyike abika adɔsa

1 Ra arherhe izũwã iyiki iyike abika adɔsa, àka akorhe ru nyaka umum iki itsuke abika adɔsa ru Ugarhatiya aki ikorhe.

2 Ubɛn unum ukpu inggbaashia ri inuma utɔɔva, ubɛn unera ru umbi atsũ uhwɛk ri ikpikpo ikernga angwɛ̃ adzɛu, ngge itsú ivangyɛ umum iki iba, ikɔng uhwɛk ishingge.

3 Mɔcɛ, ivangyɛ umum iki iba, umum idene abirabɛ umbi aka abema nggu ubvur uwuku udɛyiwe ugɛ umbɔ akũ izũwãmbi azĩ Urusharhima.

4 Iba izengge umum izĩ, umbɔ azĩ adena umum.

Igbisha abin uzɛ̃rhã

5 Umum iwuri itɔng izĩ Umakidoniya, umum ĩba izĩmum, umum iwuri ĩbamum ru umbi.

6 Iba imɛ̃ngge umum iwuri isei idãrhã nggu umbi, utsɛki idoi iki imaa, ngge itsú umbi ayika umum ru uzɛ̃rhãmum.

7 Umum isi ĩbeemum itɔng ru udĩ ni inyã umbi, umum itsu amɛnmum ibee iba imaa inuma nggu umbi, Uteijee aba abemuwanga.

8 Bɔr umum iwuri isei ru Uafisa utsɛku unum Upentiko,

9 ubinkutsu aka atsuruwambɔ nggaa angwĩ ubã itser atɛtɛi nggimi, nu abika akɛn umum awu arhɛrhɛ.

10 Utimoti aba abanga ru umbi, àka atsu unga niba igũa iwei ivangyɛ unga aka awu nggu umbi, ubinkutsu unga ani itɔ̃ itser Uteijee ru nyaka umum.

11 Unera niba akwɛɛrka unga. Àka adene unga uku utɔɔ unga ama aba ru umum, umum ifosi inyã unga nggu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.

12 Ra arherhu ungwɛ̃mɛn Uaforho, umum ishɔ̃rhã unga akarhãrhã ĩgɛ unga aba ru umbi nggu abɔɔ abika adɔsa. Unga asi ibeenga ibiba icɛrɛ. Awuri ibanga ri ivangyɛ unga aka ikpo ugarha.

Arherhe imimasha

13 Àka asei adzɛu, àka adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbi, àka aneke igba iwei, aka aker.

14 Àka akorhe ubɛn ubin ri ibibema.

15 Umbi ahwɛngmbi aner iya Uistifanu umbɔ agbaashia akɔrh ra abĩ Uakaya, ikɛi umbɔ adzowe atsimbɔ ri itɔ̃we itser ra abika adɔsa. Umum ishɔ̃rhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,

16 àka adɔsu ikpũ anera abɛrɛ, nu abirabɛ umɛn iki itɛ̃wã nggu umbɔ.

17 Umum inggɔmanggɔm ivang Uistifanu, nu Ufartunata, nu Uaikaku aka aba atsĩ, ubinkutsu umbɔ adzaambɔ umum iyiyikeyɛ umbi aka asi idɛ̃ɛ̃ ayikambi umum.

18 Umbɔ adɔrhuwa amɛnmum nu akimbi. Ikpũ aner abɛrɛ azea umbɔ adzowe umbɔ imor.

19 Ikikɔng abika adɔsa ra
abĩ Uasiya aghwe umbi.
Uakirha nu Ubiriskirha
aghwe umbi akarhãrhã ri
itsok Uteijee, nu abika adɔsa
aki ikɔng ri iyambɔ.
20 Kishoo angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn nggimi aghwe
umbi. Àka aghwe adɔka nggu
ighwe ibibema.
21 Umum, Uburhu, itsɛng
ighwe iyɛrɛ nggu ubokmum.
22 Ubɛn unerwi aka asi
ibemunga Uteijee, uneke
ikponum iwe ru unga. Utei-
jeemɛn uba!
23 Imimuta Uteijee Uyesu
ima iwe nggu umbi.
24 Umum ĩbema umbi
kishoo ru Ukiristo Uyesu.
Iwerimi.

Ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge abi Ukorinti

Utsutson ri itsi ubvur Ukorinti uwu uvaa

Uburhu uner itser Uyesu aka amaa itsɛnge abi Ukorinti ubvur uwu inggbaashia, asi idãrhũnga na atsɛng ubvur uwu uvaa. Anu ikaifɛrhkɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru Umakidoniya, ra anangkɛ unga aka atɔ̃ itser idzowe Isarhe Iyiki Ize. Atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 55 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe abika adɔsa ru Ukorinti ugɛ icicang ishingge Uburhu ana abemunga umbɔ, ikɛi udɛyiwe umbɔ ugɛ umbɔ agbishu isiseimbɔ nggu Unum ru ubok Uyesu. Akɛrɛ aka amaa, Uburhu ashɔ̃rhã umbɔ ugɛ umbɔ ama akɔng uhwɛk ukpuku uyike abika adɔsa ru Urusharhima, ubinkutsu unga asi ídãrhũnga na aba ru umbɔ.

Anyãmbɔ ugɛ awe ru ubvur uwurɛ Uburhu aka arherha arherhe ri itsinga ananga abvurnga akɔɔ. Akɛrɛ awe rimi ubinkutsu ri ivangyɛ Uburhu aka atsɛng ubvur uwurɛ idamɛn iwengge akarhãrhã ri itsinga nggu abika adɔsa abɔɔ ru Ukorinti.

Ru ubvur ha, Uburhu akaa itsinga ru urhenakpi abi imesi igbɛrangwĩ aka agɔr ugɛ unga asi iwea uner itser Uyesu.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-11)*
Uburhu nggu abika adɔsa ru Ukorinti *(1.12—7.16)*
Idzidzowe ra abika adɔsa ru ugbɛr uwu Uyahuda *(8.1—9.15)*
Uburhu akaa itsinga *(10.1—13.10)*
Arherhe aki imaatak *(13.11-14)*

1 Umum iwu Uburhu. Unum aka asɛng umum iwe uner itser Uyesu Ukiristo. Umum iwe nggimi nggu ungwɛ̃mɛn Utimoti. Umum itsɛnge ikikɔng abika adɔsa ru Ukorinti nu kishoo abika adɔsa ra abĩ Uakaya.

2 Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi idorh nu ididɔɔr.

Ikpikpoi ru Unum uwu kishoo ififita

3 Ikpikpoi iwe ru Unum nu Utɛ uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo! Unga awu Utɛ icicorhe nu Unum uwuku ufituwa umɛn ubɛn ivang.

4 Unga afituwa umɛn ra ayetnummɛn kishoo, ngge itsú umɛn iwuri ifituwe abɔɔ nggu ifififtayɛ umɛn iki iyɛi ru Unum.

5 Ru nyaka ayetnum Ukiristo aka atsĩ ru ibibɛkmɛn akarhãrhã, ikɛi awu ru ubok Ukiristo umɛn iki ikpo ififita ha akarhãrhã.

6 Umɛn ĩba iwu ra ayetnum, awu ififita nu ififɔrhmbi. Umɛn ĩba ikpo ififita, iwe ru ifififtambi, iki ighwɛr ru

umbi idɔngamɛn ibibima ra ayetnum hã umɛn iki ihwa.

7 Ifosamɛn ru umbi idɛ̃ɛ̃ iker, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ru nyaka umbi aka ahwa ikpũ ayetnummɛn, rimi hã umbi aka ikpo ifififitamɛn.

8 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi ĩbeemɛn umbi asheri ihwihwɛng ri ikpũ ayetnumkɛ umɛn iki ihwa ra abĩ Uasiya. Ayetnum hã awu arhɛrhɛ umɛn isi idɛ̃ɛ̃ ibimumɛn, umɛn isi ihwɛngmɛn ugɛ umɛn iwuri ĩbɛkmɛn.

9 Idzidzɛrhe, umɛn igũ ugɛɛ atsu umɛn ufai akpe. Bɔr akɛrɛ akorhe ngge itsú umɛn isi ítsumɛn amɛnmɛn ri ititɛ̃wãmɛn, bɔr umɛn itsu amɛnmɛn ru Unum, uwuku usoyiwe abika akpe.

10 Unga ashɔɔta umɛn ra akpe ha*, umɛn ihwɛngmɛn unga awuri ishɔɔta umɛn ikɛi. Umɛn ifosa ugɛ unga awuri ishɔɔta umɛn ubɛn ivang,

11 ru ubokmbi aka ayika umɛn afɛna-Num ru umɛn. Mɔcɛ anera arhɛrhɛ aka itarwɛɛ ru Unum ru umɛn†, ubinkutsu umɛn iwuri ikpomɛn ishishɔɔr ha ri ifɛn-Num irhɛirhɛ.

Uburhu afaruka ubinkpi unga aka abee ikorhe

12 Ubin hã ukpi umɛn iki ifĩrhã ru ukpɔ, amɛnmɛn adzaa umɛn ideka ugɛ isi-seimɛn ru upfung iwe iyi idzidzɛrhe nu iyi irhirhika iki idzeku imimutu Unum. Isi idzekngge ri itsoi upfung ukpirɛ. Umɛn ĩdzumi ikorha akɛrɛ ri isiseimɛn nggu umbi.

13 Umɛn isi itsɛngamɛn ubinkpi umbi aka asi ídɛ̃ɛ̃ avarhumbi use ahwɛngmbi. Umum ifosa ugɛ,

14 ru nyaka umbi icɛrɛ aka ahwɛng umɛn ukun-jiir, unuma umbi awuri ihwɛngmbi akarhãrhã. Mɔcɛ umbi adɛ̃ɛ̃ afĩrhũmbi ri it-simɛn, ru nyaka umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ifĩrhã ri itsimbi ru unumkpi Uteijee Uyesu aki ibvui aba.

15 Umum ihwɛng rimi hã, ngge itsu umum ibee ing-gbaashia iyepa umbi, ngge itsú umbi akpo idorh idevaa.

16 Umum ĩbeemum iyepa umbi ni itɔng izĩ Umaki-doniya, ni ibvui idzeku Umakidoniya ĩba ru umbi. Umum ikɛi ĩbeemum umbi ayika umum izĩ Uyahudiya.‡

17 Ivangyɛ umum iki ibee ikorhe rimi hã, umbi akaifɛrhkɔ ugɛɛ umum iwe ra amɛn avaa? Use umum ikorhe ru nyaka abi upfung aki ikorhe iki itsu umum ĩgɔr igɛ, <<Ĩĩ, ĩĩ>> bɔr ra amɛnmum iwu, <<Ĩ'ĩ, ĩ'ĩ?>>

18 Ru nyaku Unum aka awu idzidzɛrhe, rimi hã arher-hakɛ umɛn iki irherhuwa umbi asi iweke aki <<Ĩĩ>> nu <<Ĩ'ĩ,>>

19 Ungwɛ̃ Unum, Uyesu Ukiristo, umum nu Usirha nu Utimoti iki idũwã ru umbi, asi iwea uner <<Ĩĩ>> nu <<Ĩ'ĩ,>> bɔr awu uner <<Ĩĩ>> ubɛn ivang.

---

* **1:10** *akpe ha*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *akpe idikũnga irhɛirhɛ.*
† **1:11** *ru umɛn*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *ru umbi.* ‡ **1:16** Àka anyã ikɛi: Aiy 19.21.

20 Ubinkutsu ibibemuweyɛ Unum aka abemuwa kishoo iwu <<Ĩĩ>> ru Ukiristo. Ngge itsu umɛn ĩgɔr ugɛ, <<Iwerimi>> ru ubok Ukiristo ri ikpoi Unum.

21 Awu Unum atsu umɛn nggu umbi idɛ̃ɛ̃ iker ru Ukiristo. Unga atsũ umɛn,

22 na atsuka umɛn atsar aka adɛyiwe ugɛ umɛn iwe abinga, na atsu Ipfunga ra amɛnmɛn ngge iwe ibow izɛɛ ni idzɛu ubinkpi uku iba ra asu.

23 Umum iyisu Unum unga awu idekamum ugɛ awu ubinkpi uku ikaa umbi utsu umum isi ibvui ĩbamum Ukorinti.

24 Isi iwengge ugɛ umɛn ibee idɛyiwa umbi ijee ri imangmangmbi, ubinkutsu umbi aka adɛ̃ɛ̃ akermbi ri imangmangmbi. Umɛn itɔ̃ itsera urhɔnga, ngge itsú umbi agũibɛn.

2

1 Ngge itsu umum isi ĩbeemum ĩba iyepa umbi ikɛi ni ĩdakuwe amɛnmbi.

2 Umum ĩba itsu amɛnmbi ada, ungamɔ abɔr aka itsu amɛnmum agũibɛn, uba asi iwea umbi umum iki itsu amɛnmbi ada?

3 Ubin hã uku utsu umum itsɛnga umbi rimi, umum isi ĩbeemum ĩba ikpo abirabɛ aka amɛ̃ɛ̃ umbɔ atsu umum inggɔmanggɔm, adakuwe amɛnmum. Umum iwemum ri ikeramɛn ru umbi kishoo, ugɛ umbi kishoo aba awembi ra anggɔm, umum iwuri iwe ra anggɔm.

4 Umum itsɛnga umbi nggu ida amɛn nu anyĩ arhɛrhɛ. Isi ĩbeemum itsu amɛnmbi aghong bɔr umum ibee umbi ahwɛng ighor ibibemamum ru umbi.

Itsũwe uvau uner arhim hã

5 Umum isi ĩbeemum ihwita arherhe ri ivangyɛ umum iki igɔr ĩgɛ uner ha aka atsu amɛn ada, asi idakuka amɛnmum ru nyaka amɛnmbi kishoo.

6 Ufaikpi irhɛɛmbi aka atsuke unga uku umɛ̃ɛ̃ mɔnɔ.

7 Nggee icɛrɛ, àka atsũwe unga na afituwe unga, ngge itsú ighongamɛn ineke ihwa ikernga.

8 Nggee umum ishɔ̃rhã umbi àka adɛyiwe ibibemambi ru unga akarhãrhã.

9 Ubin hã uku utsu umum itsɛnga umbi ubvur uwurɛ ikɛi, umum ibee ivira umbi inyãni use umbi abeembi idɔsa arherhamum kishoo.

10 Umum iwuri itsũwũkũ ubɛn unerwi umbi aka atsũwe. Abirabɛ umum iki itsũwe, umum itsũwe umbɔ ra asu Ukiristo. Unera aba awea umbɔ aki itsũwe, umum ikorha akɛrɛ ha ri iyika umbi.

11 Umum ikorha akɛrɛ ha utsur Ushaitan akpoa ugarh uku urhɛm umɛn, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn irhirhɛmnga.

Abi itser ibibemuwe-Num iyiki ifa

12 Ivangyɛ umum iki izĩ Utoruwa, Uteijee unga adzaa umum ugarh ukpuku idzowe Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo umɔ.

13 Bɔr amɛnmum aghong akarhãrhã, ubinkutsu umum isi inyãmum ungwɛ̃mɛn Utitu umɔ. Nggee umum ibɔre abi

Utoruwa ni izĩmum Umakidoniya.*

14 Bɔr umum itarwɛɛ ru Unum, uwuruwi aka agha inggbaashi, unga adarh umɛn ru nyaku ũgbaiwa aki idarh abirabɛ unga aka adzur ri iwa. Unum ani ikũ umɛn atsu ihwihwɛngnga itɛ̃rhã ru ubɛn ananga. Ihwihwɛng hã iwe ru nyaki isung iki itɛ̃rhã.

15 Umɛn iwe ru nyaki isung iyi Ukiristo, iyiriyɛ iki itɛ̃rhã ra abirabɛ umbɔ aka afɔrh umbɔ nu abirabɛ aka awe ru utsĩndĩ uwuku utsutsĩm.

16 Ra abirabɛ aka awe ru utsĩndĩ uwuku utsutsĩm, umɛn iwe inu akpe, ra abika afɔrh, umɛn iwe inu urhɛ. Awu ungamɔ amɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser ha?

17 Umɛn isi iwemɛn ru nyaka abɔɔ arhɛrhɛ, abika adzowe isarhe Arherhu-Num ugɛ umbɔ akpo uhwɛk. Bɔr umɛn irherhi idzidzɛrhe, ubinkutsu awu Unum adena umɛn, ikɛi umɛn iwe abi Ukiristo.

3

Abi itser ibibemuwe-Num iyiki ifa

1 Umbi anyã ugɛɛ umɛn inu ikpoi atsimɛn ikɛi? Use umɛn ibee abvurkɛ aka idɛyiwa umbi ugɛ umɛn itɔ̃ itser iyiki ize, use abvurkɛ umbi aka itsɛng adɛyiwe abɔɔ ugɛ umɛn itɔ̃ itser iyiki ize?

2 Umbi nibikambi awu ubvurmɛn iki itsɛng ra amɛnmɛn, ugɛ ubɛn unera aka adɛ̃ɛ̃ avarhe na ahwɛng.

3 Umbi adɛyiwe ugɛ umbi awu ubvurwi Ukiristo aka atsɛng na adene ru ubok itsermɛn. Asi itsɛngmbɔ umbi nggu ubiro, bɔr nggu Ipfu-Num uwu urhɛ. Isi iwengge ru ubatu utarh bɔr iwu ra amɛn anera.*

4 Umɛn itsu imangmang ru Unum ru ubok Ukiristo ngge itsu umɛn irherha akɛrɛ ha.

5 Umɛn ishimɛn ru ifɛrhkɔ ugɛ umɛn ikũ ikermɛn itɔ̃ itser iyɛrɛ, bɔr awu Unum atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ itɔ̃ itser ha.

6 Unga atsu umɛn idɛ̃ɛ̃ iwe abika atɔ̃ itser iyi ibibemuwe-Num iyiki ifa, iyiriyɛ iki isi iwengge iyi ikpem bɔr iwe iyi Ipfu-Num. Ikpem iki isaki ififɛr, bɔr Ipfu-Num ikũwã urhɛ.†

7 Íkpem Umusa iyiriyɛ iki itsɛng ru ubatu utarh ikũwã akpe. Irhirhang Unum idzekangge ri ivangyɛ umbɔ aka adzowe ngge ni itsu unyɛ̃ Umusa urhang akarhãrhã ngge itsu abi Uisrairha asi idɛ̃ɛ̃ arhimbɔ unyɛ̃ɛ̃nga. Irhirhang hã ru unyɛ̃ Umusa itirhi isisata. Uba ikpem hã iba nggu ikpũ irhirhang iyɛrɛ,‡

8 itser iyi Ipfu-Num isi íwe ru irhirhang inangngge irhirhang iyi Ikpem hã?

9 Uba ubinkpi uku ukũwã uvau uwe ubin irhirhang, mɔcɛ ubinkpi uku ukũwã umɛn isheru uvau uwuri iwe ru irhirhang unangkpɔ.

10 Idzidzɛrhe, irhirhang iyi ibibemuwe iki igbe isi

* **2:13** Àka anyã ikɛi: Aiy 20.1. * **3:3** Àka anyã ikɛi: Idzi 24.12; Uiri 31.33; Ueze 11.19; 36.26. † **3:6** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.31. ‡ **3:7** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.29.

itsĩngge irhirhang iyi ibibemuwe iyiki ifa.

11 Uba Ikpem iyiki imimaa uba nggu irhirhang, ubinkpi uku uwe ugbagbaa iwuri ikũwã nggaa irhirhang!

12 Umɛn iwe ru ikpũ ifosa iyɛrɛ, ngge itsu umɛn iwe ru ikeramɛn.

13 Umɛn isi iwemɛn ru nyaku Umusa, aka atsĩme unyɛ̃ɛ̃nga nggu untama utsur Uisrairha anyãmbɔ irhirhang hã iyiki imimaa.§

14 Bɔr amɛnmbɔ awu uku undɔ̃ɔ̃, uba utsĩ icɛrɛ untama hã una ukɛnmgbɔ umbɔ inyã idzidzɛrhe ha ri ivangyɛ umbɔ iki ivarhi ibibemuwe-Num iki igbe ha. Awu iwe ru imangmang ru Ukiristo ukpekũ idɛ̃ɛ̃ itsũwe untama hã.

15 Uko irherɛ, ivangyɛ umbɔ iki ivarhu abvur Umusa, untama hã utsirmgbɔ amɛnmbɔ, ni itsu umbɔ asheri ihwihwɛng ra ake.

16 Bɔr unera aba adzipa awe uwu Uteijee, aka atsũwũkumbɔ untama hã.*

17 Uteijee awu Ipfu, anangkɛ Ipfu Uteijee iki iwe, ififɔn iwe umɔ ra anang hã.

18 Umɛn kishoo umbɔ aka asi itsirukumbɔ unyɛ̃mɛn, umɛn ĩdɛyiwe irhirhang Uteijee, ikɛi umɛn itoma iwe ru nyaka unga. Irhirhang ha idɛ̃ɛ̃ itoma. Akɛrɛ awu itser iyi Uteijee, unga awu Ipfu ha.

4

Iwe ru ubin ra anui abĩ

1 Awu ru ubok atorh Unum umɛn iki ikpo itser iyɛrɛ. Nggee, umɛn isi ítsũwũkumɛn amɛnmɛn.

2 Umɛn ikpɛ̃mɛn ikorhu ubin atsa ri iwɔk, umɛn isi irhɛmmɛn anera use umɛn isɔm igbɛrangwĩ nggu Arherhu-Num. Unum awu idekamɛn umɛn iki irherhi idzidzɛrhe ukpekũ, ngge itsú anera awe ru imangmang ru umɛn.

3 Uba Isarhe Iyiki Izeyɛ umɛn iki idũwã iwiwɔk, iwɔk ra abika atsutsĩm.

4 Ushaitan, unum uwu upfung ukpirɛ aka abvurka amɛn abika asheri imangmang, ngge itsú umbɔ asi ínyãmbɔ irhirhang Isarhe Iyiki Ize iki idɛyiwe imor Ukiristo, aka awu usaka Unum.

5 Umɛn isi idzowukumɛn isarhe atsimɛn, umɛn idzowe isarhe ugɛ Uyesu Ukiristo awu Uteijee. Ri itsinga umɛn iki iwe agãrhã ru umbi.

6 Ngge itsu Unum uwuku ugɔr ugɛ, <<Neke irhirhang irhang ru uzĩ,>>* unga atsu irhirhangnga irhang ra amɛnmɛn, itsu umɛn ihwɛng imornga. Anyã imor ha ra asu Ukiristo.

7 Bɔr abin aka awe ru ugarh aki Ipfu ha atsu ake ru umɛn, abirabɛ aka awe ru nyaka anui umbɔ aka akũ abĩ adzin. Unum akorha akɛrɛ adɛyiwe ugɛ ijee iyiriyɛ iki inangngge kishoo íjee iwu iyinga isi iwengge iyimɛn.

8 Umbɔ aka isaka adzaa umɛn ayetnum ru ubɛn afɛn,

§ **3:13** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.33. * **3:16** Àka anyã ikɛi: Idzi 34.34. * **4:6** Àka anyã ikɛi: Ing 1.3.

bɔr umbɔ asi itsu umɛn inekukumɛn itsermɛn. Ivang iyɔɔ umɛn icicang, bɔr umɛn isi itsũwũkumɛn amɛnmɛn.

9 Umbɔ adzaa umɛn uver, bɔr Unum asi ibɔruka umɛn. Umbɔ akwɛr umɛn atar ra abĩ, bɔr umɛn isi ikpemɛn.

10 Ubɛn ivang umbɔ akpurha abɔr ifɛre umɛn ru nyaka umbɔ aka akorhuwe Uyesu, ngge itsú umbɔ ama anyã urhɛwi uku uwe ru nyaku uwu Uyesu ru umɛn.

11 Umɛn abirabɛ iki iwe ru urhɛ, umɛn ishɔɔr ra akpe ubɛn ivang, ubinkutsu umɛn iwe ru imangmang ru Uyesu, nggee umbɔ ama anyã ibibɛknga ra ayormɛn akika akpe.

12 Nggee akpe atɔ̃ itser ru umɛn, bɔr urhɛ utɔ̃itser ru umbi.

13 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Umum iwemum ri imangmang, nggee umum irherha arherhe.>>† Umɛn iwe ru ikpũ imangmang hã, nggee umɛn irherhe igamɛn,

14 ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Unum uwuku usoyiwe Uteijee Uyesu ra akpe, awuri isoyiwanga umɛn nggu Uyesu na akũna umɛn nu umbi aba ra asunga.

15 Kishoo akɛrɛ unga akorhuwa umbi, ngge itsú imimutayɛ idɛ̃̃ itɛ̃rhã ima itsu anera atoma atar uwɛɛ ru Unum akarhãrhã, iyiriyɛ iki idzowe unga ikpikpoi.

16 Nggee umɛn isi itsũwũkumɛn amɛnmɛn. Ayormɛn anu ikpikpe, bɔr ubɛn unum ípfumɛn ikpo iker.

17 Ayetnummɛn awu ukunjiir asi ídãrhũke, ake awuri ikũwã umɛn ikpikpoi iyi ugbagbaa iyiriyɛ iki inangngge ayetnummɛn hã kishoo.

18 Nggee umɛn neke itsu asu ra abinkɛ umɛn iki idɛ̃̃ inyã, bɔr umɛn itsu asu ra abinkɛ umɛn iki isi ídɛ̃̃ inyãmɛn. Ubinkutsu, abinkɛ umɛn iki idɛ̃̃ inyã, asi ídãrhũke, bɔr abinkɛ iki isi ídɛ̃̃ inyãmɛn awu aki ugbagbaa.

5

Ayormɛn aka afa

1 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ayormɛn awe ru nyaka atsurha umɛn iki isei umɔ ri ivanga ukunjiir. Ikɛi umɛn iba ikpemɛn nu atsurha akɛrɛ atsĩmke, umɛn iwemɛn ri aya aka afa umɛn iki isei umɔ. Asi iwea anera adzin aya ha. Awu Unum adzin aya ha ra afã, ake awuri iwe aki ugbagbaa.

2 Umɛn iki izhemɛn nggu ayor akɛrɛ umɛn iki iwe ra ake icɛrɛ, umɛn ibee iwe ra ayormɛn aka afa ra afã.

3 Ubinkutsu ivangyɛ umɛn iki itsim ayor aka afa ha, umɛn isi íwemɛn ípfu ukpekũ ugɛɛ umɛn iwu igbĩrhĩ.

4 Ivangyɛ umɛn iki iwe ra atsurha akɛrɛ, umɛn itseng igɔ̃, ubinkutsu, umɛn isi ĩbeemɛn ikpe iwe igbĩrhĩ, bɔr umɛn ibee itsim ayor aka afã, ngge itsú ayorkɛ aka ikpe unuma afare awe akirakɛ aka asi íkpeke.

† **4:13** Àka anyã ikɛi: Amb 116.10.

5 Awu Unum unga agbishuwa umɛn akɛrɛ ha, na adzaa umɛn Ipfunga ngge iwe ibow izɛɛ ubinkpi uku iba.
6 Nggee ubɛn ivang umɛn iwe ru ikeramɛn. Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn ĩba iwe ru ayor akɛrɛ, umɛn isi iwemɛn nggu Uteijee.
7 Umɛn isei ri imangmang ru Unum asi iwea ri inyĩnyã.
8 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn, umɛn ibee ibɔre ayormɛn ni isei nggu Uteijee.
9 Nggee umɛn itsu amɛnmɛn ru unga agũibɛn umɛn, ri isei ra ayormɛn use ri ida isei ra ake.
10 Ubinkutsu awu ufang umɛn kishoo iki izĩ ra anang isei aka atsu uvau Ukiristo. Ra anang isei ha ubɛn unera awuri iyɛi ugbɛtɛ abinkɛ unga aka akorhe ri iyor, iyiki ize use iyiki ibewe.*

Uyike anera agbisha nggu Unum

11 Umɛn ihwɛngmɛn idzowe imor ru Uteijee, ngge itsu umɛn ibee itsu anera adzipa azĩ ru unga. Ubinkpi umɛn iki iwe Unum ahwɛnga ukpɔ, umum ifosa ugɛ umbi ahwɛngmbi umɛn igambi.
12 Umɛn isi ibeemɛn ikpoi atsimɛn ra asumbi ikɛi, bɔr umɛn ĩdzaa umbi ugarha umbi akũ umɛn afĩrhã. Umɛn ikorha akɛrɛ ru umbi adɛ̃ɛ̃ agbishuwe abirabɛ aki ifĩrhã ra abinkɛ umbɔ aki inyã nggu asu na asi ifĩrhũmbɔ ra abin aki amɛn.
13 Abɔɔ agɛ umɛn iwe abi ukpong. Umɛn ĩba iwu abi ukpong, ngge iwu ru Unum. Bɔr umɛn ĩba isi iwemɛn abi ukpong, izea iwu iyimbi.
14 Awu ibibemu Ukiristo idarh umɛn, ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Ukiristo aka akpea ru anera kishoo, nggee anera kishoo aka akpembɔ nggu unga.
15 Unga akpe ru anera kishoo, ngge itsú abika abubɛk niba abɛkmbɔ ri igũ ibɛnmbɔ bɔr ri igũna unga aka akpe umbɔ asoya unga.
16 Nggee udzur icɛrɛ uzĩɔ umɛn isi írhimɛn unera ugɛɛ ubinkpi upfung uku unyanga unga. Isha, umɛn isaki irhimɛn Ukiristo rimi hã, bɔr umɛn isi ibvui irhimɛn rimi icɛrɛ.
17 Nggee, unera aba awɛrhunga iwɛrhɛ nggu Ukiristo, awu uner uwuku ufa. Iyiki igbe iki izĩngge, iyiki ifa iki ibangge!
18 Kishoo akɛrɛ ha adzeku Unum, uwuku ugbishuwa iwɛrhɛmɛn nggu unga ru ubok Ukiristo na adzaa umɛn itser igbigbisha.
19 Ubinkpi umɛn iki irherhe iwu ugɛ Unum agbishu upfung nggu itsikamnga ru ubok Ukiristo. Asi ívarhunga arhim anera ra atsimbɔ na adzaa umɛn itser iyiki ikũ anera ĩba ru unga.
20 Umɛn iwe afare Ukiristo, ngge itsu umɛn ini ishõrhã umbi ri itsok Ukiristo ugɛɛ Unum unga ani ishõrhã umbi ru ubokmɛn, ugɛ umbi agbisha nggu unga.
21 Unum atsu unga aka ashia ra arhim anyanga

* **5:10** Àka anyã ikɛi: Urom 14.10.

arhimmɛn ri itsinga, ngge itsú ru ubok Ukiristo, Unum ama anyanga umɛn iwu abika arhika.

6

1 Umɛn ishɔ̃rhã umbi ri itsimɛn iki iwe awɛrhi itser Unum, ugɛ umbi niba ayɛimbi imimutu Unum ibɛm.
2 Unga aka agɔr agɛ,
<<Ivang umatamum,
umum igũmum umbi,
ru unum ififɔrh ha,
umum iyikamum umbi.>>*
Umum idɛyiwa umbi, icɛrɛ awu ivang Unum aka iyike, icɛrɛ awu unum ififɔrh.

Ayetnum Uburhu

3 Umɛn isi itsumɛn utarh ukpuku ukwɛr itok ru atsĩndĩ anera, ngge itsú anera asi írherhumbɔ arherhe aka abewe ri itsi itsermɛn.
4 Bɔr ru ubɛn ubin umɛn iki ikorhe, umɛn ini ĩdɛyiwe ugɛ umɛn iwe agãrhũ Unum. Umɛn ibima akarhãrhã ri ihwa ayetnum, ri igũ ighong nu ipipare.
5 Anera akwɛr umɛn ugwɛɛ na atsuke umɛn ru ugborzĩ. Anera asoyi unggɔ̃ɔ̃ ifuw nggu umɛn. Umɛn itɔ̃ itser iyiki iker, umɛn isi irhamɛn urhɔ, isi ighamɛn ubingha.†
6 Umɛn iwu abika asar, abi ihwihwɛng, abi idɔngamɛn, abi inna, abi Ipfu Isarsatangge, abi ibibema iyi idzidzɛrhe.
7 Ubɛn ivang umɛn ini irherhi idzidzɛrhe, ijee Unum iwe nggu umɛn. Umɛn iwemɛn ra abin iwa aki irhirhika ru ubok ugha nu ubok ufer.
8 Umɛn iwu agãrhũ Unum ru ubok imor nu ikwikwɛɛte, ra arherhe aka abewe nu akika aze anera aki irherhuwa umɛn. Abɔɔ anyã umɛn ugɛɛ abika arhɛm anera, bɔr umɛn irherhi idzidzɛrhe.
9 Umbɔ asi ihwɛngmbɔ umɛn, bɔr abɔɔ ahwɛngmbɔ umɛn akarhãrhã. Umɛn iwu ra angwĩ akpe, bɔr umɛn iwemɛn ru urhɛ. Umɛn iyɛi ugwɛɛ, bɔr umɛn isi ikpemɛn.
10 Umɛn iwemɛn ri idamɛn, bɔr umɛn iwe ra anggɔm ubɛn ivang. Umɛn iwe ri itsũwã, bɔr umɛn itsu abɔɔ awe ru ubin urhɛrhɛ. Umɛn ishimɛn ru ubin, bɔr ubɛn ubin umɛn iwemɛn ra ukpɔ.
11 Umɛn irherhuwa umbi arherhe isi iwɔkmɛn ubin ru umbi abi Ukorinti. Umɛn iyanguwa umbi amɛnmɛn.
12 Umɛn isi ikpẽmɛn ibema umbi, awu umbi asi iyanga amɛnmbi abemumbi umɛn.
13 Umum irherha arherha akɛrɛ nggu umbi ru nyaku utei iki irherhe nggu angwẽnga, àka ayanga amɛnmbi ikɛi.

Irhirhang nggu uzĩ

14 Niba agbopumbi atsimbi nggu abirabɛ aka asi iwembɔ abika adɔsa. Awu use uwuri igbopu uner uwuku urhika nggu uner arhim? Use awu iwɛrhɛ use iwuri igbopu irhirhang nggu uzĩ?
15 Ukiristo awu uwɛrhu Undenggũ? Use awu use utomu abika adɔsa nggu abirabɛ aka asi iwembɔ abika adɔsa?

* **6:2** Àka anyã ikɛi: Uish 49.8. † **6:5** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.23.

16 Awu use uwuri igbopuwe Iya-Num nggu agberhe?
Umɛn iwu iya Unum uwu urhɛ. Ru nyaku Unum aka agɔr agɛ,
<<Umum iwuri isei nggu umbɔ
ni izɛ̃rhã ru umbɔ,
umum iwuri iwe Unummbɔ,
umbɔ awuri iwe anermum.>>‡
17 Nggee,
<<Àka adzeka ru umbɔ
na agau atsimbi nggu umbɔ,
Uteijee unga agɔr.
Àka niba abangumbi abinkɛ aka asi isarke,
umum iwuri iyesũ umbi.>>§
18 <<Umum iwuri iwe Utɛ ru umbi,
umbi awuri iwe angwɛ̃mum akatsak nu akatsɛrh,
Unum Uwu Ijee Iyiki Igɔnga Kishoo unga agɔr.>>*

7

1 Umbi aze awɛrha, umɛn iwemɛn ri ibibemuwe iyɛrɛ kishoo. Nggee, awu ufang umɛn isare atsimɛn ra abinkɛ aki itsu ida isisar ri iyor nu ipfu. Umɛn undzumu iwe abika asar ri igũ iwei Unum.

Anggɔm Uburhu

2 Àka ayanguwa amɛnmbi ru umɛn. Umɛn isi ikorhumɛn iyiki ibewe ru unera. Umɛn isi idakukumɛn itsok unera. Umɛn isi ighamɛn urha unera.
3 Umum iki irherhe rimi hã, umum isi itsukamum umbi uvau. Ru nyaka umum iki idɛyiwa umbi ugɛ umbi awe ra anang ra amɛnmɛn ngge itsú umɛn iwe nggu umbi ru urhɛ nu akpe.

4 Umum itsu amɛnmum ru umbi akarhãrhã. Umum ikũ umbi ifĩrhã akarhãrhã. Umbi afituwa amɛnmum akarhãrhã. Umɛn ihwa ayetnum akarhãrhã, bɔr umum iwe ra anggɔm akarhãrhã.

5 Uko ivangyɛ umɛn iki iba Umakidoniya, ayormɛn asi ikpoke iwiwosha, bɔr ubɛn udĩkpi umɛn iki idzipa umɛn ihwa ayetnum. Ra awiya umbɔ ashɔng umɛn ifuw, ra amɛnmɛn umɛn igũ iwei.*

6 Bɔr Unum uwuku ufituwe abika agũ ighong, afituwa umɛn ri ibiba Utitu.
7 Asi iwea ibibanga ukpekũ, bɔr ififituweyɛ umbi aka akorhuwe unga. Unga adɛyiwanga umɛn ugɛ umbi abeembi inyã umum, na awembi ri ighongamɛn ru ubinkpi umbi aka akorhe, na atsumbi amɛnmbi abeembi iyika umum. Akɛrɛ ha atsu umum igũibɛn akarhãrhã.

8 Uba umum itsu umbi agũ ighongamɛn ru ubvurwi umum iki itsɛnga umbi, umum isi igũmum ighongamɛn. Ivang iyɔɔ amɛnmum aghongke, ubinkutsu umum inyã ubvur ha itsuka umbi ighongamɛn, bɔr ighongamɛnmbi ha iwe ri ivanga ukunjiir ukpekũ.

9 Icɛrɛ umum iwe ra anggɔm, asi iwea ugɛ umbi

‡ **6:16** Àka anyã ikɛi: Urha 26.12; Uiri 32.38; Ueze 37.27. § **6:17** Àka anyã ikɛi: Uish 52.11; Ueze 20.34,41. * **6:18** Àka anyã ikɛi: 2Usm 7.14. * **7:5** Àka anyã ikɛi: 2Uko 2.13.

aka agũ ighongamɛn, bɔr ighongamɛnmbi ngge itsu umbi adzipa. Unum akũ igũ ighongamɛn hã atsu umbi adzipa amɛnmbi, nggee umɛn isi ikorhuwamɛn umbi iyiki ibewe.

10 Ighongamɛn hã Unum aki ikũ, isaki itsu umbi adzipa. Idzidzipa ha ikũwã umbi ififɔrh, ni iwuri ish-ingge ri ighongamɛn. Bɔr ighongamɛn iyi upfung iki isaki itsu anera akpe.

11 Àka anyã ubinkpi uku ukorhe ru umbi ru ubok ighongamɛn hã Unum aka akũwã. Ngge itsu umbi akponi itɔ̃ itser iyiriyɛ iki idɛyiwe ugɛ umbi ashimbi ru uvau, ngge itsu umbi adzeidzeu ri ikpũ arhimkɛ aka awe ru umbi na agũ avɔm nggu ake. Ngge itsu umbi awe ru nggaa ikponi iyiki itsu ubinkpi uku usi irhikukpɔ urhika na atsu uvau ru uner uwuku ukorhe iyiki ibewe. Ru ubɛn anang umbi aka adɛyikumbi ugɛ umbi ashimbi ru uvau ra arherha akɛrɛ.

12 Nggee ivangyɛ umum iki itsɛng ubvur uwɔrɔ, asi iwea ubin uvau unera aka akorhe, use unerwi umbɔ aka akorhuwe unga itsu umum itsɛng umgbɔ. Umum itsɛng umgbɔ ngge itsú umbi anyã nggu asumbi ugɛ umbi abema umɛn akarhãrhã ra asu Unum.

13 Abin akɛrɛ kishoo atsu umɛn iwe ru ififita.

Undzuma abinkɛ aka atoma afituwa amɛnmɛn, umɛn iki inyã Utitu ra anggɔm, ubinkutsu umbi kishoo atsu ipfunga iwosha.

14 Ru ubɛn ififĩrhãmum iki ikorhe ri itsimbi ru Utitu, umbi asi idzaambi umum atsa. Ru nyaka ubɛn ubina umɛn iki irherhuwa umbi awe idzidzɛrhe, rimi hã umbɔ adɛyiwe ugɛ ififĩrhãmɛn ra atsimbi ra asu Utitu iwu idzidzɛrhe.

15 Ibibemayɛ Utitu aka awerangge ru umbi itoma iwe akarhãrhã ivangyɛ unga aka iyita idɔsa arherhambi kishoo nu ikpũ imoryɛ umbi aka adzowe unga ri ivangyɛ umbi aka ayɛi unga nggu iwei nu izang iyor.

16 Umum iwe ra anggɔm icɛrɛ ubinkutsu umum iwe-mum ri ikeramɛn ru umbi.

8

Àka adzowe abinkɛ umbi aka adɛ̃ɛ̃ adzowe

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn ibee umbi ahwɛng imimutayɛ Unum aka adzowe ikpui ikikɔng abika adɔsa ru Umakidoniya.

2 Ra ateu nggaa ayet-nummbɔ nu itsũwãmbɔ, arhɛrha anggɔmmbɔ itsu umbɔ adzowe ízũwã ra abɔɔ akarhãrhã.

3 Umum idɛ̃ɛ̃ idɛyiwamum umbi ugɛ umbɔ adzowe uku kpengkpeng ri ikermbɔ, utsɛku umbɔ aka adzowe ngge itɔngngge ikermbɔ. Ri ibibemambɔ,

4 umbɔ ashõrhã umɛn akarhãrhã ugɛ umɛn neke umbɔ akpo idorh ri itsu

* **8:4** Àka anyã ikɛi: Urom 15.26.

abokmbɔ atosa ayike abika adɔsa ru Urusharhima.*
5 Akorha anangmbɔ ubinkpi umɛn iki ikaifɛrhkɔ. Umbɔ agbaashia adzowe atsimbɔ ru Uteijee mɔcɛ umbɔ adzaa atsimbɔ ru umɛn ri idɔsu ubin Unum aka abee.
6 Nggee umɛn ishɔ̃rhũ Utitu ugɛ unga amina asunga amashu itseryɛ unga aka atsai na ayika umɛn ri ikɔng izũwã iyi ibibema ru umbi.
7 Umbi aka akorha anangmbi ra abina kishoo ri imangmang, ra arherhe, ri ihwihwɛng, ri ikponi itɔ̃ itser nu ibibemambi ru umɛn†, àka akorha anangmbi rimi hã ikɛi ri idzowe izũwã iyɛrɛ iki idzek ri ibibema.
8 Umum isi itsukamum umbi inggang, bɔr umum ibee iviri idzidzɛrhe ibibemambi ri ikpanga ngge nggu abɔɔ aka awe ru ikponi iki iyiyike.
9 Umbi ahwɛngmbi imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, unga awu uner abina kishoo, bɔr ri itsimbi unga awe utsũwã, ngge itsú umbi awe abika awe ru ubin ru ubok itsũwãnga.
10 Itsũwãmum iyɛ ru ubinkpi uku uze ru umbi ra arherhe akɛrɛ. Ishaikɛ umbi awu anggbaashi asi iwea ri idzidzowe ukpekũ, bɔr nggu amɛn aka akponi idzowe.
11 Nggee icɛrɛ àka amashi itser ha nggu amɛn aka akponi idzowe ha umbi aka atsai na adzowe ubinkpi umbi aka adɛ̃ɛ̃ adzowe.
12 Umbi aba awembi ra amɛn aka adzowe, Unum awuri iyɛsa ubinkpi umbi aka adzowe. Unum atsu asunga ru ubinkpi unera aka awerakpɔ, asi iwea ru ubinkpi unera aka ashe rakpɔ.
13 Asi iwea ibibemamum ugɛ abɔɔ awosha nu umbɔ apara umbi ri iker, bɔr umum ibee umbi kishoo awe icaica.
14 Ri ivang iyɛrɛ umbi aka awe ru arhɛrha abin, àka akũ ayike abɔɔ ra abinkɛ umbɔ aka abee, ngge itsú umbɔ ivangyɛ umbɔ aka awe ra abin arhɛrhɛ, umbɔ awuri ikũ ayikambɔ umbi ra abinkɛ umbi aka abee. Mɔcɛ abina awe icaica.
15 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr ugɛ, <<Uwuruwi aka akɔng arhɛrhɛ, asi irhɛke unga. Uwuruwi aka akɔng ukunjiir, asi ibɔrkeci ru unga.>>‡

Utitu nggu awɛrhanga

16 Bɔr umum itar uwɛɛ ru Unum, unga aka atsu ra amɛn Utitu ru nyaka amɛnmum aka awe ru umbi.
17 Utitu asi iyɛsa ubinkpi umɛn iki ishɔ̃rhã ukpekũ, bɔr unga atsu amɛnnga abee iyika umɛn, ngge itsu unga asɛng itsinga aba ru umbi.
18 Umɛn ikɛi idene ungwɛ̃mɛn nggu unga, uwuruwi aka akpo ikpikpoi ri kishoo ikikɔng abika adɔsa ri idzowe Isarhe Iyiki Ize.
19 Asi iwea rimi ukpekũ, bɔr awu umbɔ asɛng unga azɛ̃rhã nggu umɛn ri ikũ

† **8:7** *ibibemambi ru umɛn*: Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha awu ru *ibibemamɛn iki ikorhuwa umbi.* ‡ **8:15** Àka anyã ikɛi: Idzi 16.18.

izũwã iyɛrɛ izĩ Urusharhima. Umɛn ikorha ngge ru umɛn ikpoi Uteijee ni ĩdɛyiwe ugɛ umɛn iwemɛn ra amɛn akika ayike.

20 Umɛn isi ĩbeemɛn anera arhena umɛn ri itser iyiki idzowe urhɛrhi izũwã hã.

21 Umɛn ibee ikorhe abin aka arhika ra asu Uteijee nu ra asu anera ikɛi.

22 Ikɛi umɛn idene umbɔ nggu ungwɛ̃mɛn uwuruwi umɛn iki inyã ugɛ unga adzowe itsinga atɔ̃ itser ra abina arhɛrhɛ. Icɛrɛ unga abee ikorha ananga rimi, ubinkutsu unga awea ri ikeramɛn ru umbi akarhãrhã.

23 Utitu awu uwɛrhi itsermum uwuku uyika umbi. Angwɛ̃mɛn abɔɔ aka awu nggu unga, awu abi itser ikpui ikikɔng abika adɔsa na akowe imor ru Ukiristo.

24 Nggee aka adɛyiwe aner abɛrɛ ibibemambi, ngge itsú abika adɔsa kishoo ahwɛng ugɛ ififĩrhãmɛn ru umbi iwu idzidzɛrhe.

9

Àka ayike abika adɔsa

1 Ri iyike abika adɔsa ha, asi iwea ufang umum itsɛnga umbi,

2 ubinkutsu umum ihwɛngmum itsu amɛnmbi ri iyiyike. Umum ifĩrhã ri itsimbi ru Umakidoniya. Umum ĩgɔr umbɔ ugɛ ngge utirhi ishaikɛ ru Uakaya umbi aka agbisha abinkɛ umbi aka idzowe amaa. Ikpũ itsu amɛnmbi hã itsu irhɛɛ abɔɔ ru umbɔ asok adɛ̃ɛ̃.

3 Ngge itsu umum idene angwɛ̃mɛn abɛ, ngge itsú umbɔ anyã ugɛ ubinkpi umum iki ifĩrhã ri itsimbi ra arherhe akɛrɛ awu idzidzɛrhe. Umum ibee umbi agbisha adzɛu ru nyaka umum iki irherhe ugɛ umbi awuri ikorhumbi.

4 Bɔr umum ĩba idzeku Umakidoniya nggu abɔɔ abika adɔsa ĩba ikpo umbi anasi igbishumbi ubin, atsa awuri ifɛr umɛn ri iker amɛnyɛ umɛn iki iwerangge ru umbi nu umbi awuri igũmbi atsa ikɛi.

5 Nggee umum inyã azea umum ishɔ̃rhã angwɛ̃mɛn hã aba akɔng abinkɛ umbi aka abemi idzidzowe ru umum idɔrhi iba, ngge itsú ake anu adzɛu ru nyaki izũwãyɛ umbi aka adzowe ri ibibemambi, isi iwengge ri inggang.

6 Àka ayita ugɛ ubɛn unera aka adoi ikpũ ukunjiir, awuri igbɛr ukunjiir, bɔr unerwi aka adoi ikpũ irhɛirhɛ, awuri igbɛr abina arhɛrhɛ.

7 Ubɛn unera atsũ ra amɛnnga ubinkpi unga aka abemi idzowe na adɔrha adzowe, asi iwea ri ighongamɛn use ri inggang, ubinkutsu Unum abemu uner uwuku udzowe nggu anggɔm.

8 Unum ikɛi adɛ̃ɛ̃ adzaanga umbi imimutayɛ iki inangngge ubinkpi umbi aka abee, ngge itsú ubɛn ivangyɛ umbi aka ikpo kishoo abinkɛ umbi aka abee, umbi adɛ̃ɛ̃ akorhumbi ubɛn itser iki uze.

9 Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ,

<<Unga aka isaka ayangu uboknga adzowe ra atsũwã.

Irhirhikanga iwu ugbag-
baa.>>*
10 Unga uwuku udzowe ikpũ
ru abika ududoi nu uborodi
uwe ubingha, awuri itoma
adzaanga umbi ikpũ na atsu
ngge iwe irhɛrhɛ na atsu
umbi agbɛr abin arhɛrhɛ.
Unga awuri ikorhe rimi hã,
ngge itsú umbi adɛ̃ɛ̃ adzowe
abirabɛ aka abee.
11 Unga awuri itsu umbi
awe ru ubin ra atsĩndĩa
kishoo, ngge itsú umbi
ayanga abokmbi adzowe
ru ubɛn ifɛrhɛ. Məcɛ anera
awuri itarwɛɛ ru Unum ri
izũwãyɛ umbi aka adzowe ru
ubokmɛn.
12 Itseryɛ umbi aka atɔ̃
isi iyikungge abika adəsa
ukpekũ, bər ini itsu anera
arhɛrhɛ atar uwɛɛ akarhãrhã
ru Unum.
13 Awu itseryɛ umbi aka
atɔ̃ iwuri itsu umbɔ akpoi
Unum. Awu idzidzoweyɛ
umbi aka adzowe ru umbɔ nu
ru abɔɔ kishoo iwuri idɛyiwe
ugɛ umbi awu abika adəsa
arherhe ri Isarhe Iyiki Ize iyi
Ukiristo.
14 Awu nggaa imimutayɛ
Unum aka adzaa umbi itsu
umbi ayike umbɔ. Akɛrɛ ha
atsu umbɔ adɛ̃ɛ̃ ifɛna-Num ru
umbi na abee inyã umbi.
15 Umɛn itarwɛɛ idzowe
Unum ru nggaa izũwãyɛ unga
aka akorhuwa umɛn, iyiriyɛ
angwĩ aka asi ídɛ̃ɛ̃ asɔm
amaake!

10

Uburhu akaa itsernga ru Unum

1 Abɔɔ ani igər ugɛ umum
iwu uner iwei ni ishimum
ru ikeramɛn ra asumbi, bər
umum iwu uner ikeramɛn ri
ivangyɛ umum iki ishimum
ru umbi!
2 Abɔɔ agɛ ibibɛkmɛn iwe
ru nyaka abi upfung. Umum
Uburhu, umum ishɔ̃rhã umbi
ri ididəər nu irhɛrhi itsi iyi
Ukiristo, àka niba atsu umum
iwemum uner ikeramɛn
nggu umbi ru nyaka umum
iki ibee iwu uner ikeramɛn
nggu abərɔ ha.
3 Nu ngge iki iwe ugɛ
umɛn iwe ru upfung, umɛn
isi itangmɛn iwa ru nyaku
upfung iki ikorhe.
4 Abin iwamɛn asi iweke
aki upfung ukpirɛ. Awu aki
ijee Unum, akirakɛ umɛn iki
ikũ ibupuwe ifɛrhkɔ iyiki iker
iki itsu anera ayapa.
5 Umɛn iki isaki itsu ubɛn
imesa iyiki iberi itsi iki ikɛn
anera ihwɛng Unum iwe
ibɛm. Ikɛi umɛn iki isaki ivur
ifɛrhkɔ ha kishoo itsu ngge
idəsu Ukiristo.
6 Ivangyɛ umbi aka
adɛyiwe ugɛ umbi awu abika
adəsu ubinkpi Ukiristo aka
agər, məcɛ umɛn igbisha idzɛu
itsu ufai ru ubɛn unerwi aka
akpɛ̃ɛ̃ idəsu ubɛn ubinkpi
Ukiristo aka agər.
7 Ubɛn unerwi aka awe ru
ikeramɛn agɛ unga awu uwu
Ukiristo, aze unga ahwɛng
ugɛ umɛn iwu abi Ukiristo
igamɛn. Akɛrɛ ha awu uku
ukpɛ̃ɛ̃.
8 Uteijee adzaa umum ijee
iyiki ikũ idzin umbi ni isi
iwengge iyiki ibupuwe umbi.

* **9:9** Àka anyã ikɛi: Amb 112.9.

Uko ififĩrhãmum iba irhɛngge ri ijee ha, umum isi ígũmum atsa.
9 Umum isi ĩbeemum umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umum ibee idzaa umbi iwei nggu abvurkɛ umum iki itsɛnga umbi.
10 Abɔɔ agɛ, <<Abvur Uburhu amor na aker, bɔr unga aba awu nggu umɛn nibikanga, asi iwea unerwi iki irherha arherhi iker, ikɛi arherhanga asi iweke ubin.>>
11 Imɛ̃ngge ikpũ anera abɛrɛ ahwɛng ugɛ abinkɛ umɛn iki itsɛng ra abvurmɛn ri ivangyɛ umɛn iki ishimɛn umɔ, abin hã rakɔ umɛn iki ikorhe umɛn ĩba iwemɛn umɔ.
12 Umɛn isi ĩbɛemɛn imei use ikpanga atsimɛn nggu abirabɛ aka akpoi atsimbɔ. Bɔr ivangyɛ umbɔ iki imei atsimbɔ nibikambɔ na akpanga atsimbɔ nggu adɔkambɔ, umbɔ ashimbɔ ri ihwihwɛng.
13 Umɛn isi ibeemɛn ifĩrhã inangmɛn ubinkpi uku uwe, bɔr umɛn iwuri ifĩrhã idɛ̃ɛ̃ ru ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Akɛrɛ atoma nggu itseryɛ umɛn iki itõ ru umbi.
14 Umɛn isi ifari itɔngmɛn ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Umɛn isi ífĩrhũmɛn ri itsimbi, umɛn iba inasi ĩbamɛn ru umbi. Bɔr umɛn igbaashia inyangu uzãrhã uku uder ikũ Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo ĩba ru umbi.
15 Umɛn isi ifĩrhã inangmɛn ubinkpi Unum aka adzaa umɛn. Umɛn isi iyɛimɛn ikpikpoi ri itser abɔɔ. Bɔr ifosamɛn iwe ugɛ imangmangmbi itoma, mɔcɛ itseryɛ umɛn iki itõ ru umbi iwuri itoma akarhãrhã,
16 ngge itsú umɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize ra abĩ akɔɔ aka awe ra asu uteumbi. Umɛn iwuri ikorha ake ni isi ífĩrhũmɛn ri itsi itseryɛ abɔɔ aka atõ.
17 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Uneke uwuku ufufĩrhã, afĩrhã ru Uteijee.>>*
18 Asi iwea uwuruwi aka akpoi itsinga awuri iyɛi imor, bɔr uwuruwi Uteijee aka akpoi.

11

Uburhu nu abi itser Uyesu igbɛrangwĩ

1 Umum ifosa umbi awuri idɔng amɛnmbi ru ungwɛ̃rhũ ugugge ha umum iki ikorhe. Kabɔɔ àka awe nggu umum!
2 Umum ĩbema umbi nggu ibibema iyi Unum. Umum ĩbemuwa utsa uwɔɔ unga awe utsakmbi, utsa ha awu Ukiristo. Umum ibee idzowe umbi ru unga ru nyaku usarkasar unakugbĩrhĩ aka anasi ihwɛnga ukutsak.
3 Bɔr umum igũ iwei ugɛ awuri irhɛm umbi na atsu umbi ayapa ri idɔsu Ukiristo nggu idzidzɛrhe nu isisar, ru nyaki ibvui iki irhɛm Uhawa'u nggu igbɛrangwĩ.
4 Umum igũ iwei ha ubinkutsu unera aba adzaa umbi isarhe Uyesu uwɔɔ aka asi iwea Uyesu uwu ha umɛn iki ĩdzaa umbi, umbi akpurha ayɛi ngge. Umbi ikɛi abeembi iyɛi ipfu iyɔɔ nu isarhe iyiki

* **10:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 9.24.

ize iyɔɔ, iyiriyɛ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ umbi aka ayɛi ru umɛn.
5 Umum isi ikakũ ifɛrhkɔ ugɛ umum ibɔtũci ri iwu icaica nggu abɛrɛ ha umum iki igbaashia ĩba ru umbɔ, abirabɛ aka anyanga atsimbɔ agɛ umbɔ awu nggaa abi itser Uyesu.
6 Nu ngge iki iwe ugɛ umum isi idɛ̃ɛ̃ irherhumum arherhe ugɛɛ abika ahwɛng arherhe, umum iwemum ri ihwihwɛng. Umɛn iki ĩdɛyiwamɛn umbi akɛrɛ ha ru ubɛn utsĩndĩ.
7 Umum ĩdzaa umbi Isarhe Iyiki Ize izũwã. Ri ivangyɛ umum iki ikorha aki ha, umum ikorha arhim ri irhɛrhi itsimum ngge itsú umbi abera afafã?
8 Umum iyɛi uhwɛk ri ikikɔng abika adɔsa abɔɔ ikũ itɔ̃wã itser ru umbi.
9 Ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi ni ibee ubin, umum isi iparumum unera, ubinkutsu angwɛ̃mɛn abika adzeku Umakidoniya umbɔ ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee. Ri ivang iyɔrɔ, umum isi iparumum umbi, ikɛi umum isi íparumum umbi ru ubɛn utsĩndĩã.
10 Idzidzɛrhe Ukiristo iki iwe nggu umum itsu umum ĩgɔr ugɛ, unera ashia ra abĩ Uakaya aka ikɛn umum ififĩrhã iyɛrɛ.
11 Umum isi ĩbemumum umbi ngge itsu umum irherha akɛrɛ ha? Unum ahwɛnga umum ĩbemumum umbi.
12 Bɔr umum idɛ̃ɛ̃ isarumum ri ikpɛ̃ɛ̃ iyɛi uhwɛk ru umbi, ngge itsú umum ikɛn nggaa abi itser Uyesu ha ugarh ukpuku ufĩrhã ugɛ umbɔ atɔ̃ itser icaica nggu umɛn.
13 Ikpũ anera abɛrɛ awe abi itser Uyesu igbɛrangwĩ, awu abika arhɛm anera, atsu atsimbɔ awe abi itser Uyesu Ukiristo.
14 Asi iwea ubin idzeu, ubinkutsu, Ushaitan nibikanga aka isaka ayani itsinga ru umbɔ anyã unga awe ugɛɛ ipfu Itser-Num iyi irhirhang.
15 Asi iwea ubin idzeu ugɛ abi itsernga ikɛi ayana atsimbɔ ru umbɔ anyã umbɔ awe ugɛɛ abi itser iyi irhirhika. Ri imimasha umbɔ awuri ikpombɔ itosayɛ iki iwe uku kpengkpeng nggu itsermbɔ.

Uburhu afĩrhã ru ayetnumnga

16 Umum ibvui irherhe, unera niba agɔra ugɛ umum iwu ugugge. Bɔr umbi aba agɔrmbi rimi hã, mɔcɛ aka ayɛi umum ru nyaka umbi aka ayɛi ugugge, ngge itsú umum ifĩrhã ukunjiir.
17 Asi iwea ugɛ Uteijee atsu umum ifĩrhã, bɔr umum irherhe ru nyaku ugugge.
18 Ngge iki iwe ugɛ abɔɔ afĩrhã ru nyaka anera ru upfung iki ikorhe, umum igamum iwuri ifĩrhũmum.
19 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umbi asarasu, bɔr umbi abima nggu agugge ra anggɔm!
20 Idzidzɛrhe, umbi abimumbi nggu ubɛn unera aka atsu umbi igãrhã use avur abinmbi use unga abvuta

umbi, use unga akwɛɛte umbi use akwɛr umbi ra asumbi.
21 Umum isi ĩgũmum atsa ugɛ umɛn ishimɛn ra amɛn aka akorhe abina akɛrɛ ha!

Umum irherhe ru nyaku ugugge. Abinkɛ ubɛn unera aka ifĩrhã, umum ikɛi iwuri ifĩrhũmum ra ake.
22 Umbɔ awe abi Uyahuda? Umum iwe rimi hã. Umbɔ awe abi Uisrairha? Umum iwe rimi hã. Umbɔ awe unang Uibrahim? Umum iwe rimi hã.
23 Umbɔ awu abi itser Ukiristo? Umum inang umbɔ. Umum irherhe ugɛɛ uner ukpong. Umum itõ itser inangmum umbɔ, umum itsĩ ru ugborzĩ inangmum umbɔ, umbɔ akwɛr umum idikunga irhɛirhɛ, ni icɔrha akpe idikunga irhɛirhɛ.*
24 Idikũnga itõõ anggbaashi abi Uyahuda aka akwɛr umum asharhe isɔka itaar nu utɔɔrha†.
25 Idikũnga itaar umbɔ aka akwɛr umum nggu igbong. Umbɔ aka atangmbɔ atarh ru umum idikũnga unying. Idikũnga itaar akhukhɔɔ amɛ̃ aka ayarke ra akau akagɔng nggu umum. Umum iki iyangmum ru ukau ukugɔng utsuu nu atenum.‡
26 Ru irhɛ uzɛ̃rhãmum, umum iki itsĩmum ayetnum arhɛrhɛ. Umum ikpo ayetnum ra azɛ̃, ru ubok avɛu, ru ubok abimɛn, ra abok abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda, ri iteu iki igɔng, ra arhum, ra akau akagɔng, ikɛi ra abok angwɛ̃mɛn abi igbɛrangwĩ.§
27 Umum ĩhwa ayetnum ri itsermum nu ida urhɔ nu imerh nu ugõ amɛ̃, ikɛi inuma irhɛirhɛ umum isi ikpomum ubingha. Umum igũmum ighɛnga nu atorhamum asi irhɛke.
28 Asi iwea abina akɛrɛ ha ukpekũ, ubɛn unuma umum iwe ru imor iyiki irhi ikikɔng abika adɔsa kishoo.
29 Uwukusong asheri iker, umum isi iwemum ru nyaka ha? Uwukusong umbɔ aka atsu unga agba ra arhim, nu ake asi ighongke amɛnmum?
30 Aba awu ufang umum iki ifĩrhã, umum iwuri ifĩrhã nggu abinkɛ aka adɛyiwa ididõrhãmum.
31 Unum nu Utɛ Uteijee Uyesu, uwu umbɔ aka idzowe unga igɔng ugbagbaa, ahwɛnga ugɛ umum isi igbɛrmum angwĩ.
32 Ru Udimashku, ugomna uwuruwi aki itõwe itser ru uyɛrhe Uareta atsu umbɔ adzɛu angwĩ ufɔm uteu Udimashku kishoo ru unga adzur umum.
33 Bɔr awɛrhamum atsu umum ru uzing na acipuwe umum ru angwĩ ugba ufɔm utepa, umum ishɔɔr ru uboknga.*

12

Abinkɛ Uyesu aka adɛyiwe Uburhu ri irhi

* **11:23** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.23. † **11:24** *asharhe isɔka itaar nu utɔɔrha*: Akɛrɛ ake awu ufai utsotsorakpɔ umbɔ aka itsuke uner abi Uyahuda. Àka anyã ikɛi: Iva 25.1-3. ‡ **11:25** Àka anyã ikɛi: Aiy 16.22; 14.19. § **11:26** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.23; 14.15. * **11:33** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.23-25.

1 Ikɛi awu ufang umum
ifĩrhã. Umum ihwɛngmum
ugɛ ishingge ru ugarh, bɔr
umum iwuri irherhe ri itsi
irhi nu abin aka awɔkɛ Uteijee aka idɛyiwa umum.
2 Umum ihwɛng utsawɔɔ
aka awu uner uwuku udɔsu
Ukiristo. Aka awu imɛka
usɔka nu anaa icɛrɛ umbɔ
aka ashupa unga azĩ ra
afã aki untaar. Umum isi
ihwɛngmum use utsa ha
awea ri iyor use ashia, bɔr
Unum ahwɛnga.
3 Umum ihwɛng ugɛ akũ utsak uwurɛ azĩ ra afã. Umum
isi ihwɛngmum use utsa ha
awea ri iyor use ashia, bɔr
Unum ahwɛnga.
4 Unga agũa arherha akirakɛ unera aka asi ídɛ̃ɛ̃ arherhunga, ikɛi akɛnmbɔ unera
irherha ake.
5 Umum ifĩrhũmum ri itsi
unera ru nyaka ha, bɔr
umum isi ídɛ̃ɛ̃ ifĩrhũmum ri
itsimum. Umum ikpurhi
ifĩrhã ri ididɔngmum.
6 Umum ĩba iwuri ififĩrhã,
umum isi íwemum ugugge,
ubinkutsu umum iwuri
irherhe idzidzɛrhe. Bɔr
isi ífĩrhũmum, utsur unera
inyanga umum ananga
ubinkpi unga aka anyã
umum ikorhe na agũ umum
irherhe.
7 Nggaa abin aka awɔkɛ
Uteijee aka adɛyiwa umum
adɛ̃ɛ̃ atsuke umum iberi itsi.
Nggee umbɔ adzaa umum
ubin ukpɔɔ uku itsu iyormum
ihwa ayetnum. Akɛrɛ ha
akɛn umum iberi itsi, awu
Ushaitan adene ake adzaa
umum ayetnum.
8 Idikunga itaar umum
iki ishɔ̃rhũ Uteijee unga
ama anyanguwe ubin hã ru
umum,
9 bɔr unga agɔr umum agɛ,
<<Imimutamum imɛ̃ mɔnɔ
ru ungo, ubinkutsu ijeemum
iwuri itsuifɛr ri ididɔng.>>
Nggee umum iwuri ifĩrhã
nggu anggɔm akarhãrhã ri
itsi ididɔ̃rhãmum, ngge itsú
ijee Ukiristo ima iwe ru
umum.
10 Nggee, umum igũmum
ibɛn ididɔ̃rhã, urhena, inyã
ayer, uver nu ikikɔka ri itsi
Ukiristo, ubinkutsu umum
ĩba ididɔ̃rhã, umum iwe ru
iker.

Ighongamɛn Uburhu ru abika adɔsa ru Ukorinti

11 Umum itsu itsimum
iwu ugugge, bɔr awu umbi
atsu umum iwe. Idzidzɛrhe,
irhikungge umbi akpoi
umum, ubinkutsu uwɔɔ asi
inangnga umum ru nggaa abi
itser Uyesu abɛrɛ, nu ngge iki
iwe ugɛ umum isi iwemum
ubin.
12 Abinkɛ aki idɛyiwe ugɛ
unera awu uner itser Uyesu
uwu idzidzɛrhe akorha
ake ru umbi nggu ibibima
akarhãrhã. Ake awu atsar nu
abin idzeu nu kishoo itser iki
idɛyiwe ijee Unum.
13 Awu ra atsĩndĩ akasong
umum iki idɛyiwa ugɛ umbi
asi iwembi icaica nggu abika
adɔsa abɔɔ? Umum iki
isi iparumum umbi idzaa
umum ubin. Àka ama atsũwã
umum ru igbigba ha!
14 Umum iwuri iba iyepa
umbi ide untaar. Umum isi
íparumum umbi adzaa umum
ubin, ubinkutsu isi ĩbeemum
abinmbi bɔr umum ibeea

umbi. Asi iwea awɛkaci awuri ikɔng abin adzowe ra ateimbɔ, bɔr ateimbɔ awuri ikɔng abin adzowe ra angwɛ̃mbɔ.

15 Nggee umum iwuri igũibɛn ri ifɛre ubinkpi umum iki iwerakpɔ kishoo ni idzowe itsimum ikɛi ri iyika umbi. Umum ĩba ibema umbi akarhãrhã, umbi awuri ibema umum ukunjiir?

16 Umbi awuri ibemumbi ugɛ umum isi íparumum umbi idzaa umum ubin. Bɔr uwɔɔ agɔr ugɛ umum ĩbvuta umbi, umum ikũ isarasu irhɛm umbi.

17 Umum ighamum urhambi ru ubok abirabɛ umum iki idene umbɔ aba ru umbi?

18 Umum ishɔ̃rhũ Utitu unga aba ru umbi ni idene ungwɛ̃mɛn nggu unga. Utitu aghaa urhambi? Umum nggu unga isi ikorhumɛn ubina unying nggu amɛn unying?

19 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ umɛn ikũ uwurɛ ibee ika atsimɛn ru umbi? Umɛn iwu abika adɔsu Ukiristo ni irherhi idzidzɛrhe ra asu Unum. Umbi aze awɛrha, abinkɛ umɛn iki ikorhe kishoo, awu abinkɛ aki itsu umbi aker.

20 Umum igũ iwei ugɛ umum iba ĩbamum, iwuri ikpo umbi asi iwembi ru nyaka umum iki ibee umbi awe, ikɛi umbi awuri inyã umum isi iwemum ru nyaka umbi aka abee umum iwe. Umum igũ iwei ugɛ umum iba ĩbamum, umum iwuri iba ikakũ ifuw, nu unyɛ̃ɛ̃, nu avɔm, nu ibemitsi, nu ivɛrhe, nu iberi itsi, nu isisita.

21 Umum igũ iwei ugɛ umum ĩba ibvui ĩbamum ru umbi, Unum awuri idɛyiwanga umum arhimkɛ aka awe ru umbi nu ngge iwuri itsu umum igũ atsa ri itsimbi ni iciu akpe ra arhɛrhɛ abirabɛ aka agba ra arhim na asi idzipumbɔ ra abinkɛ umbɔ aka akorhe. Abin hã awu ida isisar, irha unerwi aka asi iwea utsɛ̃mbɔ use utsakmbɔ, use ikaifɛrhkɔ ri itsi ake, use ikorha abin ishĩ nu abin atsa amɛnmbɔ aka abee.

13

Itsũwã Uburhu iyiki imimasha

1 Iyɛrɛ iwuri iwe iyiyepamum iyi untaar riyɛ ru umbi. Ru nyaku Itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Ubɛn arherhe awu ufang inera ivaa use itaar adzowe ideka ru arherhe ha.>>*

2 Umum iki itsɛrhumum umbi ri ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi iyi ivaa. Umum icɛrɛ iki isi iwemum nggu umbi ibvui irherhumum, umum ĩba ibvui ĩbamum isi ínekukũ imesuwe amɛn ra abɔrɔ ha nu ubɛn unerwi aka awe ra arhim.

3 Akɛrɛ ha awuri idɛyiwa umbi ugɛ Ukiristo ani irherha arherhe ru ubokmum, ngge iki iwe ugɛ umbi abee ihwɛng. Unga asi imesuwanga umbi amɛn ri isheri iker, bɔr unga adɛyiwa nggaa ijeenga ru umbi.

* **13:1** Àka anyã ikɛi: Iva 17.6; 19.15.

4 Umbɔ anyapuwe unga ri
isheri iker, bɔr unga abɛk
ru ubok ijee Unum. Umɛn
idɔ̃rhũmɛn igamɛn. Bɔr ru
nyaku Ukiristo icɛrɛ aka abɛk
ru ubok ijee Unum, umɛn ikɛi
iwuri ĩbɛkmɛn ru ubok ijee
Unum hã ru umbi.
5 Àka avira atsimbi ahwɛng
use umbi awembi ri imang-
mang iyi idzidzɛrhe ru
Ukiristo. Àka avira atsimbi.
Umbi asi ihwɛngmbi ugɛ
Ukiristo Uyesu awe ru umbi,
umbi aba asi igbambi ivivira
ha?
6 Umum ifosa ugɛ umbi
awuri ihwɛngmbi ugɛ umɛn
isi igbamɛn ivivira ha.
7 Umɛn ifɛn-Num ugɛ umbi
niba akorhumbi ubinkpi uku
uwe uvau. Asi iwea ugɛ umɛn
ibee anera anyã ugɛɛ umɛn itɔ̃
itsermɛn izeizerhangge, bɔr
ngge itsú umbi akorha abin
aka aze, uko anera awuri
inyã ugɛɛ umɛn iki ĩgbamɛn ri
itsermɛn.
8 Umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ ikorhumɛn
ubinkpi uku ukɛn idzidzɛrhe,
bɔr umɛn ikpurhi ikorhu
ubinkpi uku itsu idzidzɛrhe
igha inggbaashi.
9 Umɛn igũibɛn ivangyɛ
umɛn iki ĩdɔ̃rhã bɔr umbi awe
akeker. Ifɛn-Nummɛn iwe
ugɛ umbi awe undzumunga.
10 Ngge itsu umum itsɛng
akɛrɛ ha ivangyɛ umum iki
ishimum umɔ, nggee ivangyɛ
umum iki ĩba, umum ima in-
eke ikũ ijee iyiriyɛ Uteijee
aka adzaa umum. Ijee ha
iwu iyiki ifituwa umbi, isi
iwengge iyiki ibupuwe umbi.

Ighwe iyiki imimasha

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn, ubinkpi umum
iki ibee imashi ĩdɛyiwa umbi,
àka agɔm anggɔm. Àka atsu
amɛnmbi agbishu isiseimbi
nggu adɔka. Àka afituwe
adɔka. Àka awe amɛn unying.
Àka asei uku ughwɔɔw. Umbi
aba akorhumbi rimi, Unum
uwuku ububema nu ididɔɔr
awuri iwe nggu umbi.
12 Àka aghwe adɔka nggu
ighwe ibibema.
13 Kishoo abi Unum aghwe
umbi.
14 Imimuta Uteijee Uyesu
Ukiristo, nu ibibemu Unum,
nu iwɛrhɛ Ipfu Isarsatangge
ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Ugarhati

Utsutson ri itsi ubvur Ugarhati

Uburhu uner itser Uyesu atsɛnge ubvur uwurɛ ri itsi arherhe aka asok ra abika adɔsu Uyesu ru ugbɛr Ugarhati, anangkɛ Uburhu aka adzowe Isarhe.

Ubinkpi uku ukũ isoya arherhe ha iba, iwu abi Uyahuda aka agɔr ugɛ awu ufang abirabɛ aka adzipa ra arhimmbɔ, abirabɛ aka asi iwembɔ abi Uyahuda adɔsu kishoo ikpem abi Uyahuda nu imesu Umusa na akpo ififɔrh. Bɔr Uburhu agɔr umbɔ ugɛ ani ikpo ififɔrh ru ubok imimutu Unum ru Uyesu, isi iwengge ru ubok idɔsu imesu Umusa. Imesu Umusa ini itsu anera awe ru nyaka agãrhã.

Ubvur ha udɛyiwe ugɛ Ipfu-Num ini isei ra abika adɔsa ni itsu umbɔ awe ru iker iyiki ikorhu ubinkpi Unum aka abee. Ipfu Isarsatangge iki isaki imar amɛn aka aze ru nyaki ibibema, nu anggɔm, nu ididɔɔr, nu idɔngamɛn.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-10)*

Ijee Uburhu, iyiriyɛ iki iwu iyi uner itser Uyesu *(1.11—2.21)*

Ififɔrh iwe ru ubok imang-mang *(3.1—4.31)*

Ififɔn abika adɔsa nu ubinkpi uku umɛ̃ umbɔ akorhe *(5.1—6.10)*

Imimasha *(6.11-18)*

1 Awu umum Uburhu itsɛng ubvur uwirɛ. Umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu. Asi iwea anera adena umum use atsu umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu, bɔr awu Uyesu Ukiristo nu Unum Utɛ atsu umum iwu ungwɛ̃ itser Uyesu. Nu Unum Utɛ, uwuruwi aka asoyiwe Uyesu Ukiristo ra akpe.

2 Umum nu kishoo abika adɔsu Uyesu umbɔ aka awu nggu umum aghwe ikikɔng abika adɔsa ru Ugarhatiya kishoo.

3 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

4 Uyesu adzowe itsinga ra arhimmɛn, ngge itsú unga afɔrh umɛn ru upfung uku ubewe ukpirɛ, ri ibibemu Unum Utɛmɛn.

5 Neke ikpikpoi iwe nggu Unum ugbagbaa. Iwerimi.

Isarhe Iyiki Ize iyɔɔ ishingge

6 Umum iwe ru idzeu ugɛ ru ungwɛ̃rhĩ ivang riminɛ umbi abee ineke idɔsu uwuruwi aka ayisa umbi ri imimuta Ukiristo na abvui azĩ ri isarhe iyɔɔ,

7 uko rimi hã Isarhe Iyiki Ize iyɔɔ ishingge. Bɔr abɔɔ abee idzidzunuwe umbi, ikɛi abee idzipuwe idzidzɛrhe Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo.

8 Bɔr uko unying ru umɛn use ipfu itser-Num iyɔɔ idzeka afã iba idzaa umbi isarhe iyiki ize iyɔɔ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ umɛn

iki ĩdzaa umbi, neke unga atsim ri idzũũ urha!
9 Ru nyaka umɛn iki idɛyiwa umbi, nggee umum ibvui idɛyiwa umbi icɛrɛ ugɛ ubɛn uwuku udzaa umbi isarhe iyiki ize iyɔɔ iki iwiwengge nggu iyiriyɛ umbi aka ayɛi, neke unga atsim ri idzũũ urha!
10 Umum irherhe rimi hã ibee itsu anera agũibɛn umum use Unum agũibɛn umum? Umum ĩba ibee anera agũibɛn umum, umum isi iwemum ugãrhũ Ukiristo.

Unum ayisu Uburhu

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ibee umbi ahwɛng ugɛ Isarhe Iyiki Izeyɛ umum iki ĩdzaa umbi isi idzengge ru unera.
12 Umum isi iyɛisũ ngge ru unera, unera asi imesuwanga umum ngge, bɔr Uyesu Ukiristo nibikanga akũ ngge adzeka ru umum.
13 Umbi aka agũmbi ikpũ isiseimum iyi isha ra agbeyi abi Uyahuda, umum iki idzowe uver akarhãrhã ri ikikɔng abika adɔsu Unum ni ibee isituwe umbɔ.*
14 Umum iki izĩ ĩdermum ri imesa ra agbeyi abi Uyahuda inang arhɛrhɛ abi undanmum. Umum itsu amɛnmum akarhãrhã ra agbeyi atokamum akɛrɛ.†
15 Bɔr Unum ri imimutanga asɛng umum umbɔ adɔrha amar umum, ikɛi unga ayisa umum ru ubok imimutanga,
16 ayanguwa asumum na akũ ungwɛ̃nga adzeka ru umum, ngge itsu umum indzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda. Ri ivang hã, umum isi ĩbeemum itsũwã ru unera.‡
17 Umum ikɛi isi izĩmum Urusharhima ra abirabɛ aka agbaashia awe abi itser Uyesu ru umum. Nu ngge iki iwe rimi umum izĩ abĩ abi Urharaba, ni ĩdɔrhi ibvui izĩ Udimashku.
18 Mɔcɛ imɛka itaar iki itɔng umum iso izĩmum Urusharhima ibee inyã Ubitru. Umum imaa inuma usɔka ni inuma itɔ̃ɔ̃ nggu unga.§
19 Umum isi inyãmum abi itser Uyesu abɔɔ, umum ikpurhi inyã Uyaku ungwɛ̃mbɔ Uteijee ukpekũ.
20 Abinkɛ umum iki idɛ̃ɛ̃ itsɛnga umbi awu idzidzɛrhe. Unum ahwɛnga asi iweke igbɛrangwĩ.
21 Umum imaa ni izĩ abĩ Usuriya nu aki Ukirhikiya.
22 Bɔr ri ivang iyi ha, ikikɔng abika adɔsu Ukiristo ra abĩ Uyahudiya asi ihwɛngmbɔ umum.
23 Akpurha agũ agɛ, <<Uner ha aki idzaamɛn uver icɛrɛ unga anu idzowe isarhe imangmang Uyesu iyiriyɛ unga aka abee idakuwe ngge isha!>>
24 Umbɔ akpoi Unum ri itsi ubinkpi uku ukpo umum.

2

Abi itser Uyesu ayɛi

* **1:13** Àka anyã ikɛi: Aiy 22.4-5; 26.9-11. † **1:14** Àka anyã ikɛi: Aiy 22.3. ‡ **1:16** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.3-6; 22.6-10; 26.13-18. § **1:18** Àka anyã ikɛi: Aiy 9.26-30.

Uburhu

1 Imɛka usɔka ni imɛka
inaa iki imaa umum izĩ
Urusharhima. Ivang hã niyɔ
umum iki izĩ nggu Ubarnaba
nu Utitu ikɛi.*
2 Unum unga adɛyiwa
umum ru irhi asu ugɛ umum
izĩ Urusharhima. Umum
iki izĩ itsĩ, umum ĩdɛyiwe
abi itser Uyesu ni ĩdɛyiwe
umbɔ Isarhe Iyiki Ize umum
iki inũ indzowe ra atsen
abi Uyahuda. Bɔr umum
ikorhuwe akɛrɛ ha ri iwɔk ra
abirabɛ umum iki inyã umbɔ
awu anggbaashi, umum ibee
ĩdɛyiwe ugɛ itsermum iyi isha
nu iyi icɛrɛ isi iwengge ibɛm.
3 Utitu awu nggu umum,
bɔr unera asi itsu unga
asorhunga usorhe, uko unga
aka awu uner Uherhini.
4 Bɔr ubinkutsu arherhe
usorhe akɛrɛ asoyi, angwɛ̃mɛn
abɔɔ abi igbɛrangwĩ aka akũ
umbɔ atsĩwã ri iwɔk. Umbɔ
aba inyã ukam hã umɛn iki
iwe ru Ukiristo Uyesu na atsu
umɛn iwu agãrhã.
5 Bɔr umɛn isi inbe-
mukumɛn uko ivanga uny-
ing, ngge itsú idzidzɛrhe iyi
Isarhe Iyiki Ize iwe ru umbi.
6 Bɔr abi ha aka awe ru
nyaka anggbaashi asi ito-
mumbɔ ubin ri isarhamum.
Uko umbɔ awe ungaa, asi
ifarukumbɔ ifɛrhkɔmum,
ubinkutsu Unum asi inyangu
uwɔɔ atɔnga uwɔɔ.†
7 Nu ngge iki iwe, umbɔ
anyã Unum aka adzaanga
umum itser umum idũwã
Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi
Uyahuda, ru nyaku Unum
aka adzowe Ubitru itser unga
azĩ adũwũwe Isarhe Iyiki Ize
ra abi Uyahuda.
8 Unum uwu ha aka atɔ̃
itser ru Ubitru awu abi itser
Uyesu ra abi Uyahuda, awu
Unum uwu ha ikɛi atɔ̃ itser ru
umum iwu abi itser Uyesu ra
atsen abi Uyahuda.
9 Umbɔ Uyaku nu Ubitru
nu Uyohana anera aka
anyanga umbɔ awu angg-
baashi ri ikikɔng abika
adɔsa, ahwɛngmbɔ itser iyɛrɛ
Unum aka adzaa ru umum,
umbɔ ayɛi Ubarnaba nu
umum aboka avaa. Umbɔ
abemumbɔ umum nggu
Ubarnaba umɛn izĩ ra atsen
abi Uyahuda, nu umbɔ azĩ ra
abi Uyahuda.
10 Kishoo ubinkpi umbɔ
aka abee ugɛ umɛn iyita
atsũwã. Ubin hã umum iki
ikponi ikikorhe nukpɔ.

Uburhu atsɛrhu Ubitru

11 Bɔr ivangyɛ Ubitru
aka aba Uantakiya, umum
itsɛrha unga ra asunga
ubinkutsu uvaunga uwe ra
awiya.
12 Unga aka isaka agha
ubingha nggu abika adɔsa
aka asi iwembɔ abi Uyahuda.
Bɔr ivangyɛ Uyaku aka adene
abi Uyahuda abika adɔsa
abɔɔ azĩ Uantakiya, Ubitru
atsũwũka aboknga ra atsen
abi Uyahuda na agapa itsinga
ru umbɔ. Unga akorhe rimi
ubinkutsu unga agũ iwei abi
Uyahuda abi usorhe. Umbɔ
akaifɛrhkɔ ugɛ uwuku udɔsu
Uyesu awu ufang umbɔ
asorhuwe unga usorhe.

* **2:1** Àka anyã ikɛi: Aiy 11.30; 15.2. † **2:6** Àka anyã ikɛi: Iva 10.17.

13 Abi Uyahuda abɔɔ agbopa nggu unga ru ukpukpeta ha utsɛku Ubarnaba ayapunga.

14 Bɔr ivangyɛ umum iki inyã umbɔ asi izɛ̃rhũmbɔ ri idzidzɛrhe iyi Isarhe Iyiki Ize, umum ĩgɔr Ubitru ra asumbɔ kishoo inggɛ, <<Ungo uwu uner Uyahuda, bɔr ungo ubɛk ru nyaku utsen abi Uyahuda nu usi ibɛkɔ ru nyaku uner Uyahuda. Awu use utsu ungo utsu atsen abi Uyahuda adɔsa agbeyi abi Uyahuda?

15 <<Umɛn abirabɛ umbɔ aka amar umɛn abi Uyahuda isi iwemɛn <atsen abi Uyahuda abi arhim,>

16 umɛn ihwɛng ugɛ Unum asi Ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idɔsi Íkpem Umusa, bɔr awu imangmang ru Uyesu Ukiristo. Nggee, umɛn igamɛn iki iwemɛn ri imangmang ru Ukiristo Uyesu, ngge itsú umɛn irhika ra asu Unum ru ubok imangmang ru Ukiristo na asi iwea ri idɔsi Íkpem. Ubinkutsu asi inyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idɔsi Íkpem.

17 <<Ivangyɛ umɛn iki ibee iwu irhirhika ra asu Unum ru ubok iwe ru imangmang ru Ukiristo, na ahwɛng ugɛ umɛn iwu abi arhim, akɛrɛ ha adɛyiwa ugɛ Ukiristo afituwanga umɛn ri ikorha arhim? Ĩ'ĩ, uko ukunjiir!

18 Umum ĩba ibvui ibee iwu irhirhika ra asu Unum ri idɔsi Ikpem iyi ha umum iki itsĩme ri idɔsu Ukiristo, idzidzɛrhe umum iwu uner uwuku uzharhuwe ikpem nukpɔ.

19 Ubinkutsu ivangyɛ umum iki ibee idɔsi Íkpem, aka atsĩmkumbɔ umum ra akpe. Nggee umum iki inekukumum ibee idɔsi Íkpem, ngge itsú umum ima ibɛk ri idɔsu Unum.

20 Aka anyapukumbɔ umum nggu Ukiristo. Umum isi ibvui ĩbɛkmum, bɔr awu Ukiristo unga abɛk ru umum. Icɛrɛ ibibɛkmum iyi iyor, umum ĩbɛk ri imangmang ru Ungwɛ̃ Unum, uwuku ubema umum na adzowe itsinga ru umum.

21 Umum isi ikpɛ̃mum umatu Unum. Unum aba anyangu unera awu uwuku urhika ri idɔsi Íkpem Umusa, akpe Ukiristo awu ibɛm.>>

3

Imangmang use idɔsi Íkpem Umusa

1 Umbi aguge abi Ugarhati! Ungaa azhɔmuwe umbi? Aka adɛyiwambɔ umbi ukupɛ̃ɛ̃ ugɛ Uyesu Ukiristo unga awu uwuruwi aka akpe ni igãrhãmau ucucii.

2 Umum ibee irhusa umbi ubina unying ukpekũ. Umbi ayɛi Ipfu-Num ri idɔsi Íkpem, use iwe ru imangmangmbi ra arherhakɛ umbi aka agũ?

3 Umbi awu aguge? Umbi atirhi ri idɔsi Ipfu-Num amaa, umbi icɛrɛ abee imasha ri itsu atsimbi ri itser iyi ikermbi?

4 Umbi ahwa arhɛrhɛ ayetnummbi ibɛm nukpɔ? Awe ibɛm?
5 Unum adzaa umbi Ipfunga na akorha abin idzeunga ru umbi. Awu ri idɔsi Íkpemmbi ngge itsu use awu imangmangmbi ru ubinkpi umbi aka agũ?

6 Àka anyã Uibrahim. Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Awe ri imangmang ru Unum, ngge itsu umbɔ anyanga unga awu uner uwuku urhika.>>*
7 Àka ahwɛng icɛ, ugɛ abi imangmang umbɔ awu unang Uibrahim uwu idzidzɛrhe.†
8 Rimɔ̃ɔ̃ itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ Unum awuri inyanga atsen abi Uyahuda awu abika arhika ru ubok imangmangmbɔ. Unga aka adɛyiwe Isarhe Iyiki Ize ha ru Uibrahim, agɛ <<Idũwã kishoo awuri ikpo idorh ru ubokngo.>>‡
9 Nggee abirabɛ aka awe ru imangmang awuri ikpo idorh urhɔnga nggu Uibrahim, uner imangmang.

10 Kishoo abika akaifɛrhkɔ ugɛ Unum awuri iyɛisa umbɔ ri idɔsi Íkpem Umusa awe abi ikponum, itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ubɛn uwuruwi aka asi idɔsunga kishoo abinkɛ aka atsɛng ru ubvur Íkpem Umusa, unga awe ru ikponum.>>§

11 Iwu ra awiya ugɛ Unum asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok idɔsu Íkpem, ubinkutsu, <<Uwuku urhurhika unga awuri ibɛk ri imangmang.>>*
12 Íkpem isi idzengge ri imangmang, bɔr, <<Unerwi aka abee ikpo urhɛ ru ubok idɔsi Íkpem, awu ufang unga adɔsu ubɛn ubinkpi ngge iki irherhe.>>†
13 Ukiristo afasa umɛn indzek ri ikponum Íkpem ri itsĩ ri ikponum nibikanga ru umɛn, ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔr ugɛ, <<Awu ikponum ri itsi uwuruwi umbɔ aka anyapuwe unga nu ucucii.>>‡
14 Unga afasa umɛn ngge itsú idorhyɛ umbɔ aka adzowe Uibrahim ngge ima iba ra atsen abi Uyahuda ru ubok Ukiristo Uyesu, ngge itsú umɛn idɛ̃ɛ̃ iyɛi Ipfu ha Unum aka abemuwe ru ubok imangmang.

Ikpem nu ibibemuwe

15 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka aneke umum irherhe ru nyaka umɛn iki ibɛk ubɛn unuma. Ru nyaku unera aka asi ídɛ̃ɛ̃ atomunga use atsũwũka ubin ri ibibemuweyɛ anera aka abemuwe adɔka, ngge iwe rimi hã ra akɛrɛ ha.
16 Unum abemuwe Uibrahim nu unangnga. Itsɛng Arherhu-Num isi igɔrngge ugɛ, <<nu

* **3:6** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6. † **3:7** Àka anyã ikɛi: Urom 4.16. ‡ **3:8** Àka anyã ikɛi: Ing 12.3; 18.18; 22.18. § **3:10** Àka anyã ikɛi: Iva 27.26. * **3:11** Àka anyã ikɛi: Uha 2.4. † **3:12** Àka anyã ikɛi: Urha 18.5. ‡ **3:13** Àka anyã ikɛi: Idzi 21.23.

anangnga,>> agbena anera arhɛrhɛ, bɔr ngge igɔr ugɛ, <<nu unangnga,>> agbena unera unying, unga awu Ukiristo.§

17 Agben arherhamum akɛ, Unum aka atsukuka ibibemuwenga ru Uibrahim isha ni Íkpem idɔrhi iba ra amɛka anaka anaa nu isɔka itaar (430), ngge isi itsungge ibibemuwe hã iwengge ibɛm.*

18 Ikpo ukam iba iwe ri idɔsi Íkpem, mɔcɛ ngge isi iwengge ru ubok ibibemuwe. Bɔr Unum ri imimutanga adzowe ngge ru Uibrahim ru ubok ibibemuwe.†

19 Awu use utsu umbɔ akũ Íkpem Umusa adzeka? Unum akũ Íkpem adzeka ngge itsú ngge idɛyiwe ubinkpi arhim aka awe. Unga akũ ngge adzeka ngge itsú umbɔ atɔ itser utsɛku ivangyɛ unang Uibrahim hã uku iba, ri nyaki ibibemuwe hã iki irherhe. Adzowe Íkpem hã ru ubok Umusa, uner uwu ateu. Ípfu itser-Num ngge idzowe Umusa Íkpem hã.

20 Abee unera unying adɛ̃ɛ̃ ra ateu anera avaa, bɔr Unum awu unying.

21 Íkpem idɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu ibibemuwe-Num? Ĩ'ĩ, uko ukunjiir! Umbɔ aba adzowe íkpem ru ngge idɛ̃ɛ̃ idzowe urhɛ, mɔcɛ Unum awuri inyangu ubɛn unera awe uner uwuku arhika ri idɔsa ngge.

22 Bɔr itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ upfunga kishoo uwe ru ugborzĩ arhim, ngge itsú ubinkpi umbɔ aka abemuwe awuri idɛ̃ɛ̃ adzowe ngge ra abirabɛ aka awe ru imangmang ru Uyesu Ukiristo.

23 Imangmang iyɛrɛ iki idɔrhi iba, umɛn iwe abi ugborzĩ ri Íkpem. Umɛn iwu ri igbigbang utsɛku imangmang iki idzeka.

24 Nggee umbɔ atsu Íkpem ngge idarh umɛn izĩ ru Ukiristo, ngge itsú umbɔ ama anyanga umɛn iwe abika arhika ru ubok imangmang.

25 Icɛrɛ ngge iki iwe ugɛ imangmang iki ibangge, ikpem isi ídarhngge umɛn ikɛi.

Angwɛ̃ Unum

26 Umbi kishoo awu angwɛ̃ Unum ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu,

27 umbi kishoo umbɔ aka asorhuwa umbi ubɔtisima ngge utsu umgbɔ idɛyiwe ugɛ umbi awu abi Ukiristo. Umbi aka atsu amɛn Ukiristo ru nyaki itsim atorho.

28 Uner Uyahuda ashia use uner Uherhini, ugãrhã use uwuku ufɔn, ukutsak use ukutsɛrh, ubinkutsu kishookambi awu unying ru Ukiristo Uyesu.

29 Umbi aba awe abi Ukiristo, mɔcɛ umbi awu unang Uibrahim, umbi awuri ikpo ukam abinkɛ umbɔ aka abemuwe ru unga.‡

4

1 Ubinkpi umum iki irherhe ugɛ uner ukam aba awu uwɛkuci, unga nggu

§ **3:16** Àka anyã ikɛi: Ing 12.7. * **3:17** Àka anyã ikɛi: Idzi 12.40. † **3:18** Àka anyã ikɛi: Urom 4.14. ‡ **3:29** Àka anyã ikɛi: Urom 4.13.

ugãrhã awu ubina unying, uko abin utɛnga kishoo awu akinga.

2 Unga nu abinnga awu abin adzɛu ru ubok abirabɛ aka akpɔm unga utsɛku ivangyɛ utɛnga aka atsũ.

3 Ngge iwe rimi hã, ivangyɛ umɛn iki iwe awɛkaci, umɛn iwu agãrhã ri íkpem iyi inggbaashia iki igha iyɛrhe upfung ukpirɛ.

4 Bɔr undzumu ivanga iki iba itsuifɛr, Unum adene Ungwɛ̃nga. Amar unga ru ukutsɛrh, umbɔ amar unga ri Íkpem Umusa,

5 ngge itsú unga afase abirabɛ aka awe ri Íkpem. Unga akorhe akɛrɛ ha ngge itsú umɛn ima iwe angwɛ̃ Unum.

6 Umbi awu angwɛ̃nga, ngge itsu Unum adene Ipfu Ungwɛ̃nga ra amɛnmɛn, Ipfu ha iyisa igɛ, <<Abba*, uze Utɛmum.>>

7 Nggee ungo usi ibvui uweɔ ugãrhã, bɔr ungo uwu ungwɛ̃. Ngge iki iwe ugɛ ungo uwu ungwɛ̃, Unum aka atsu ungo uwe uner ukam ru unga.†

Uburhu agũ ighong abi Ugarhati

8 Ivangyɛ umbi aka anasi ihwɛngmbi Unum, umbi awe agãrhã ra abirabɛ aka awe anum igbɛrangwĩ.

9 Bɔr icɛrɛ umbi aka ahwɛng Unum, use izengge umum ĩgɔr ugɛ Unum aka ahwɛnga umbi, awu use utsu umbi abee izĩ ri íkpem iyi inggbaashia iki ishingge ri iker nu ugarh ru umbi? Umbi abee ibvui awe agãrhã ru ngge ikɛi?

10 Umbi adzowe atsimbi ru agbeyi inum iyɔɔ nu afɛ̃ɛ̃ akɔɔ nu imɛk iyɔɔ!

11 Iwei ifɛr umum ugɛ umum ihwa ayetnum ibɛm ru umbi!

12 Umum ishɔ̃rhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka awe ru nyaka umum, ubinkutsu umum iwe ru nyaka umbi. Umbi asi ishɔyiwambi umum ubin.

13 Umbi ahwɛngmbi ugɛ irhãrhãmum itsu umum idũwũwa umbi Isarhe Iyiki Ize ri inggbaashia.

14 Umum ihwɛng irhãrhãmum iwe imor ru umbi, bɔr umbi asi ikwɛɛrkumbi umum, asi ikpɛ̃mbi umum. Umbi ayɛi umum ugɛɛ umum iwu ipfu itser-Num, use ru nyaka umbi aka ayɛi Ukiristo Uyesu nibikanga.

15 Awu use utsu umbi asi igɔmmbi ru nyaki iyi inggbaashia? Umum iwemum ri ideka ugɛ, iba imɛ̃ngge, ugɛ umbi aba atsusu ishaa asumbi adzaambi umum!

16 Icɛrɛ umbi anyanga umum iwu unggamtsakmbi ri idɛyiwa umbi idzidzɛrhe?

17 Aner abɛrɛ atsu amɛnmbɔ akarhãrhã abee umbi adɔsa umbɔ, bɔr isi iwengge ri iyiki ize. Abee igau umbi nggu umɛn, ngge itsú umbi abvui atsu amɛnmbi kishoo ru umbɔ.

18 Izengge umbi atsu amɛnmbi kishoo awe ru

* **4:6** Ri idũ Uaramayak agbena utɛ. † **4:7** Àka anyã ikɛi: Urom 8.15-17.

ubin, ukpɔ uba uwe ukpuku uze. Imɛ̃ɛ̃ngge umbi akorhe rimi hã ubɛn ivang, bɔr isi íwengge ri ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi ukpekũ.

19 Umbi aze angwɛ̃mum, umum ibvui ĩgũ ighong imar ri itsimbi, utsɛku ikpũ ibibɛk Ukiristo itar isei ru umbi.

20 Oka agɛ umum iwe nggu umbi icɛrɛ ngge itsú umum idzipu irhɛm iki itsoomum, ubinkutsu amɛnmum aghong akarhãrhã ru umbi!

Uhajaratu nu Usaratu

21 Àka adɛyiwa umum, umbi abika abee idɔsi Íkpem Umusa. Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi Íkpem hã iki irherhe?

22 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ Uibrahim awe ra awɛkatsa avaa, unying amar unga ru ugãrhã ukutsɛrh, unying amar unga ru ukutsɛrh uwuku ufɔn.

23 Ungwɛ̃nga uwu ugãrhã ukutsɛrh ha, akpo unga ru nyaki imar iyi iyor. Bɔr ungwɛ̃nga uwu ukutsɛrh uwuku ufɔn hã amar unga ri ibibemuwe.

24 Arherha akɛrɛ awu ikpikpanga, ubinkutsu akatsɛrh ha ikivarhambɔ adɛyiwe ibibemuwe ivaa. Uhajaratu unga awu uwuku umar agãrhã, unga awu ikpikpanga iyi ibibemuweyɛ umbɔ aka akorhe ru Igũ Usinai‡.

25 Uhajaratu unga awu ikpikpanga Igũ Usinai iyiriyɛ iki iwe ra abĩ abi Urharaba. Unga iganga awu ikpikpanga uteu Urusharhima, ubinkutsu unga nu angwɛ̃nga awu agãrhã.

26 Bɔr Urusharhima ukpu afã uwe ififɔn, ukpɔ uwe Uyamɛn.

27 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Ugɔmanggɔm ukpirh ukutsɛrh,
uwuruwi aka asi imara imar,
utsuyi ivum iyi anggɔm
ungo uku unasi igũo ighong imar,
ubinkutsu awɛkaci ukutsɛrh ha utsaka aka aneke unga
anangmbɔ abi utsɛrh ha aka awe ru utsak.>>§

28 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi awe angwɛ̃ ibibemuwe ru nyaku Uishaku aka awe.

29 Ri ivang iyɔrɔ ha ungwɛ̃wi umbɔ aka amar ri iyor adzowuka uver ru ungwɛ̃wi umbɔ aka amar ri ijee Ipfu-Num. Iwe rimi hã icɛrɛ.*

30 Bɔr itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ use? <<Uwayiwe ugãrhã utsɛrh ha nu ungwɛ̃nga, ubinkutsu, ungwɛ̃ ugãrhã hã asi ígashunga ukam nggu ungwɛ̃ utsɛrh uwuku ufɔn hã.>>†

31 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi iwemɛn angwɛ̃ ugãrhã ukutsɛrh, bɔr umɛn iwe angwɛ̃ ukutsɛrh uwuku ufɔn.

‡ **4:24** *Igũ Usinai*: Umɔ Unum aka adzowe Ikpemnga ru Umusa. § **4:27** Àka anyã ikɛi: Uish 54.1. * **4:29** Àka anyã ikɛi: Ing 21.9. † **4:30** Àka anyã ikɛi: Ing 21.10.

5

Ififɔn ru Ukiristo

1 Ukiristo afɔna umɛn ngge itsú umɛn isei ri ififɔn, nggee àka adɛ̃ɛ̃ aker na niba abvui atsĩmbi ri igãrhã.

2 Àka akpeto ra arher-hamum! Umum Uburhu, idɛyiwa umbi ugɛ umbi aba abvui adɔsi Ikpem ri isorhu usorhe, Ukiristo awuri ishia ru ugarh ru umbi nukpɔ.

3 Umum ibvui irherhe ugɛ ubɛn unera aka aneke itsinga isorhu usorhe, awu ufang unga adɔsa kishoo Íkpem.

4 Umbi abika abee iwe abika arhika ra asu Unum ri idɔsi Íkpem, umbi aka adzembi ru Ukiristo, umbi aka ayapumbi ri imimuta Unum.

5 Bɔr Ipfu-Num itsu umɛn idzɛu nggu ikeramɛn ugɛ Unum awuri inyanga umɛn iwe abika arhika ru ubok imangmangmɛn, irhirhikayɛ umɛn iki ifosa.

6 Ubinkutsu ru Ukiristo Uyesu, usorhe nu ida usorhe ashike ru ugarh. Ubinkpi ukpekũ uku uwe ru ugarh uwu imangmangyɛ iki idɛyiwe ibibemu Unum nu anera.

7 Ri inggbaashia umbi anu igha inggbaashi. Ungaa adzipuwe amɛnmbi na akɛna umbi idɔsi idzidzɛrhe?

8 Ikpũ idzidzipa amɛn hã asi idzeke ru Unum uwuku uyisa umbi.

9 <<Ungwɛ̃rhũ uga uku isaki itsu akɔ̃ ineu aseng awu arhɛrhɛ.>>*

10 Umum iwe ru ikeramɛn ru Uteijee ugɛ umbi awuri inyãmbi abin akɛrɛ ha ru nyaka umum iki indɛyiwa umbi. Uwuruwi aka atsu umbi ri idzidzuna awuri ikpoa ufai, uko unga awu ungaa.

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ĩba ina inu idzowe isarhe isorhu usorhe, awu use utsu umbɔ ana adzaa umum uver? Umum ĩba inu idzowe umbɔ isarhe akɛrɛ ha, mɔcɛ abi Uyahuda asi igũmbɔ avɔm ri itsi isarhe iyi igãrhãmau ucucii umum iki idũwã.

12 Umum ibee abika asoya amɛnmbi amashi itsermbɔ na awɔruwe íkpɔkmbɔ!

13 Umbi, angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ayisa umɛn iyɛi ififɔn. Bɔr àka aneke ikũ ififɔnmbi akũ adɔsi ikponi iyormbi ri ikorha amɛn aki arhim. Nu ngge iki iwe rimi àka akũ ififɔn hã awu agãrhã ra adɔka ri ibibema.

14 Íkpem Umusa kishoo itsuifɛr ri ikorhu ubina unying ukpɛrɛ, agɛ, <<Ubemu undɔkango ru nyaki itsingo.>>†

15 Bɔr umbi aba anayikumbi adɔka, na akũ igigau atsĩã ra adɔkambi, àka angwɛ̃dzɛn utsur umbi atsĩme adɔka!

Ibibɛk ri Ipfu-Num

16 Nggee umum igɔr ugɛ, umbi aba abɛk ri Ipfu-Num, umbi awuri inekukumbi idɔsi ikponi iyormbi ri ikorha amɛn aki arhim.

17 Ubinkutsu amɛn aki arhim ibee uwe ri igamtsak

* **5:9** Àka anyã ikɛi: 1Uko 5.6. † **5:14** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18.

nggu ubinkpi Ipfu-Num iki ibee, ikɛi Ipfu-Num ha iwe ri igamtsak nggu abinkɛ amɛn aki arhim iki ibee ikikorhe. Akɛrɛ ikivarhake awe ri igamtsak nggu adɔka, ngge itsu umbi asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbi ubinkpi umbi aka abee.‡

18 Bɔr aba awu Ipfu-Num idarh umbi, idɔsi Íkpem isi iwengge ufang.

19 Abinkɛ amɛn aki arhim iki ibee ikorhe iwu ukupɛ̃ɛ̃. Ake awu irha nggu unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo use utsakngo, use ikaifɛrhkɔ ri itsike, use ikorha abin ishĩ nu abin atsak,

20 nu idzowe igɔng ra agberhe, idzim, ikpɛ̃na adɔka, ifuw, unyɛ̃ɛ̃, avɔm, ibemi itsi, nu uning, nu ikũ igigau,

21 nu unyɛ̃ɛ̃, afĩrhã adɛ, nu ihwa adɛ utsɛku ikorhe iyiki ibewe, nu abina akɔɔ rimi hã. Umum inu igbiita atombi, ru nyaka umum iki irherhe ri inggbaashia, inggɛ abika akorhi ikpũ ifɛrha ha asi ítsĩmbɔ Iyɛrha Unum.

22 Bɔr ikpũrhũ Ipfu-Num iwu ibibema, anggɔm, ididɔɔr, idɔngamɛn, inna, iyiki ize, idzidzɛrhe,

23 irhɛrhi itsi, nu ikpɔm itsi. Ivang unera aka akorhunga abin akɛrɛ ha, unga asi izharhuka ikpem.

24 Abika awu abi Ukiristo Uyesu aka anyapukumbɔ ikponi iyi iyor nu amɛn aki arhim, ngge iki iwe iyiki ibewe nu ikerketangge.

25 Ngge iki iwe ugɛ umɛn ĩbɛk ri Ipfu-Num, umɛn izɛ̃rhã ri Ipfu-Num.

26 Umɛn niba iwemɛn abi iberi itsi, use abika asoya amɛn adɔka, use abika agũ unyɛ̃ɛ̃ adɔka.

6

Ukorhi iyiki ize ri kishoo

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, aba adzurmbɔ unera ra arhim, umbi aka awu asasar ri Ipfu àka akũna unga uku utɔɔ aba ru utsĩndĩ. Bɔr àka adzɛu atsimbi, use umbɔ ikɛi awuri ideya umbi.

2 Àka atsã ayetnum adɔkambi, rimi hã umbi aka itsu Íkpem Ukiristo itsuifɛr.

3 Ubɛn unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga awu ubin ukpɔɔ, nu unga asi iwea ubin, anu irhɛm itsinga.

4 Ubɛn unera aviri itsernga. Mɔcɛ unga adɛ̃ɛ̃ agũa ibɛn itsikamnga, bɔr unga asi ikpangunga itsinga nggu uner uwɔɔ,

5 ubinkutsu imɛ̃ngge ubɛn unera atsã imornga.

6 Ubɛn unera aka ayɛi imesa awu ufang unga agasha abin aka aze nggu unerwi aka amesuwe unga.

7 Àka niba arhɛmmbi atsimbi. Isi imɛɛ̃ngge unera ayɛɛi Unum. Unera awuri igbɛr ubinkpi unga aka adoi.

8 Unerwi aka adoi ikponi iyornga iyi amɛn aki arhim, unga awuri igbɛr itsitsĩm ri idɔsu ikponi iyi iyor ha. Uwuku udoi abee Ipfu-Num igũibɛn, ri Ipfu-Num ha awuri igbɛr urhɛ uwu ugbagbaa.

‡ **5:17** Àka anyã ikɛi: Urom 7.15-23.

9 Umɛn ineke igũ azhe ikorhe iyiki ize, ubinkutsu ivanga niyɔ ibarɔ umɛn iwuri ikpomɛn ugbɛtamɛn umɛn iba isi itsũwũkumɛn amɛnmɛn.
10 Nggee, ivangyɛ umɛn iki ikpo ugarha, umɛn ikorhi iyiki ize ra anera kishoo, undzumunga ra abirabɛ aka awu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ri imangmang.

Asi iwea isorhu usorhe bɔr imar iyiki ifa

11 Àka arhi anyã nggaa ídzɛu itsɛngyɛ umum iki itsɛnga umbi ru ubokmum!
12 Abika abee itsu umbi asorhu usorhe abee anera anyã umbɔ azeze ukpekũ ra abika adɔsi Ikpem. Umbɔ akorhe rimi ubinkutsu, asi ibeembɔ ihwa uver ri itsi idzowe isarhe igãrhãmau ucucii Ukiristo.
13 Uko abika asorhu usorhe asi idɔsumbɔ Íkpem kishoo, bɔr umbɔ abee umbi asorhu usorhe ngge itsú umbɔ adɛ̃ɛ̃ afĩrhã ra atsimbi.
14 Bɔr umum isi ĩbeemum ififĩrhã ru ubɛn ubin, ikpurhi ifĩrhã ru igãrhãmau ucucii Uteijee Uyesu Ukiristo, ukpurukpi uku utsu upfunga uwu ibɛm ru umum nu umum iwe ibɛm ru ukpɔ.
15 Isorhu usorhe nu ida isorhu usorhe usi iwekpɔ ubin. Ubin uku unang unera awu imimuna iyiki ifa.
16 Ididɔɔr nu atorh iwe nggu kishoo abika adɔsu ikpem iyɛrɛ, abɛrɛ ha awe Uisrairha idzidzɛrhe abi Unum.
17 Ri imimasha, unera niba atsukanga umum igũ ighong, ubinkutsu umum iwe ra abir ri iyormum aka adɛyiwe ugɛ umum iwu uwu Uyesu.
18 Imimuta Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ima iwe nggu ipfumbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn. Iwerimi.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Uafisa

Utsutson ri itsi ubvur Uafisa

Awu Uburhu unga atsɛng ubvur uwirɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugbor uzĩ ru Uroma. Atsɛng ubvur uwirɛ ugɛɛ ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Uburhu atsɛnge ubvur uwurɛ ra abi Uafisa ugɛ umbɔ aba avarha amaambɔ, umbɔ adene umgbɔ uzĩ ra abika adɔsa abɔɔ.

Undzumu ubinkpi uku uwe ru ubvur uwirɛ awu ubinkpi Unum aka anyanga ra amɛnnga awuri ikɔng anera ru upfung kishoo atsuke ra anɔnɔr ijee Uyesu Ukiristo, asi íwea anera ukpekũ, bɔr nggu kishoo abin aka amuna ra afã nu abĩ. Ubvur ha uni idɛyiwe udĩkpi Unum Utɛ aka akũ asɛng anernga, unga adɛyiwe imimutanga ru udĩ itsũwe arhimmbɔ, na afɔrhe umbɔ ri ijee arhim ru ubok akpe Uyesu Ukiristo, utsɛku unga aka atsu ibibemuwenga itsuifɛr ri idene Ipfu Isarsatangge. Ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ asei iseimbɔ ru utsĩndĩwi iki idɛyiwe ugɛ awu idzidzɛrhe umbɔ awu unying. Ikɛi ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ asisei nggu adɔka ru udĩkpi uku idɛyiwe ugɛ umbɔ awu abika adɔsa.

Ru ubvur uwirɛ awuri ikpombɔ arherhakɛ aka adɛyiwe iwɛrha aner Unum nggu Ukiristo. Akpanga aner Ukiristo nggu iyor unera, Ukiristo iganga awu itsia. Akpanga umbɔ nggu utsɛrh uku ufa, Ukiristo unga awu utsak uku ufa. Akpanga umbɔ nggu idzin, Ukiristo unga awu utarhkpi uku utsu idzina kishoo idɛ̃ɛ̃ iker.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson *(1.1-2)*
Ukiristo nggu ikikɔng abika adɔsa *(1.3—3.21)*
Urhɛ uku ufa ru ubok Ukiristo *(4.1—6.20)*
Arherhe aki imaatak *(6.21-24)*

1 Awu umum Uburhu itsɛng ubvur uwirɛ. Umum iwu uner itser Uyesu Ukiristo. Unum asɛng umum iwu uner itser Uyesu.

Umum itsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa ru uteu Uafisa, abika awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.

2 Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo iba ru umbi.

Idorh ru ubok Ukiristo

3 Ikpikpoi iwe ru Unum nu Utɛ uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, aka atsukanga ri ipfumɛn ubɛn idorh iki idze ra afã ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo.

4 Unga aka asɛnga umɛn ru ubok Ukiristo na adɔrha amunu upfunga, ngge itsu umɛn iwe asasar ni ishimɛn ru uvau ra asunga. Ri ibibema

5 unga aka atsũ umɛn isha rimɔ̃ɔ̃ umɛn iwe ru nyaka angwɛ̃nga ru ubok Uyesu

Ukiristo. Unum atsũ ikorha akɛrɛ ha nu ake atsu unga agũibɛn.

6 Umɛn ikpoi unga ru nggaa imimutanga aka adzaa umɛn izũwã ru ubok uwu ha unga aka abema.

7 Uyesu afai arhimmɛn nggu adzirhnga. Aka atsũwãmbɔ arhimmɛn na afɔnambɔ umɛn. Unum akorhe rimi ubinkutsu unga awea ru nggaa imimuta iyiriyɛ

8 unga aka adzaa ru umɛn irhɛirhɛ. Nggu itsoi nu ih-wihwɛng kishoo,

9 unga aka adɛyiwanga umɛn ubinkpi uku uwe ri iwɔk unga aka abee ikorhe ru ubok Ukiristo.

10 Unum awuri itsu ake atɔ̃ itser ri ivanga uku kpengkpeng ngge itsú abina kishoo ra afã nu abĩ awe ananga unying ru ijee Ukiristo.

11 Unum atsu abina kishoo ru nyaka unga aka abee na asɛng umɛn isha rimɔ̃ɔ̃ iwe abinga ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo.

12 Unga akorha akɛrɛ ha ngge itsú umɛn, abika agbaashia ifosa ru Ukiristo, ama akpoi unga ru nggaa irhirhangnga.

13 Nu umbi ikɛi aka ato-mumbɔ umbi ru Ukiristo ivang umbi aka igũ urhɛm idzidzɛrhe, Isarhe Iyiki Ize iyi ififɔrhmbi. Ri ivangmbi aka awe ru imangmang, umbɔ aka atsuka umbi Ipfu Isarsatangge iyiriyɛ umbɔ aka abemuwe nu ngge iwe utsar ugɛ umbi awe abi Unum.

14 Ipfu Isarsatangge ha Unum aka adzaa umɛn ngge itsú umɛn ihwɛng ugɛ unga awuri idzaanga ukammɛn unga aka abemuwa umɛn. Umɛn iwuri ikpomɛn abin hã ri ivangyɛ Unum aka idzuma afɔna umɛn abirabɛ iki iwe abinga, ngge itsú umɛn ikpoi unga ru nggaa irhirhangnga.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

15 Umum iki igũmum arherhe imangmangmbi ru Uteijee Uyesu nu ibibe-mambi ra abika adɔsa kishoo.

16 Nggee umum isi inekukũ ifɛn-Num ni itar uwɛɛ ru unga ri itsimbi.

17 Inu irhusa Unum uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, Utɛ uwu ikpikpoi, ama adzaa umbi Ipfu itsoi na adɛyiwa itsinga ru umbi, ngge itsú umbi ama ahwɛng unga atai.

18 Umum ifɛn-Num ikɛi ugɛ unga ama ayanguwa amɛnmbi ngge itsú umbi ahwɛng ifosayɛ unga aka ayisa umbi awe. Ifosa hã iwe iyiyɛi nggaa idorhnga aka abemuwe abika adɔsa.

19 Umum ifɛn-Num ikɛi ĩgɛ nu umbi ahwɛng ijeenga iki inangge ubɛn ijee. Ijee ha iyika umɛn abi imangmang ru Ukiristo. Iyɛrɛ ana awe nggaa ijee ha

20 iyiriyɛ Unum aka akũ ri ivangyɛ unga aka asoyiwe Ukiristo ra akpe na atsu unga asei nu ubok ughanga ra afã.

21 Ukiristo agha iyɛrhe ananga ubɛn iyɛrhe, ubɛn ikpũ ípfu iyiki igha iyɛrhe nu iyiki iwe ru ijee akarhãrhã,

ípfu itser-Num nu ípfu iyiki ibewe kishoo. Ugaunga unangkpɔ ubɛn ugau. Asi iwea ri ivang iyɛrɛ ukpekũ bɔr nu ivang iyiki ibiba ikɛi.

22 Unum aka atsukuka abina kishoo ra andaidaknga na atsũ unga awe itsia ru ubɛn ubin ri iyike abika adɔsa,

23 aka awe iyornga. Unga atsu atɔke umbɔ na atsu atɔke ubɛn abin ra ananga kishoo.

2

Isisok ra akpe nggu Ukiristo

1 Umbi aka agaumbi nggu Unum ri itsi arhimmbi.

2 Ri ivang hã umbi aka isaka idɔsa atsĩndĩ abi upfung ukpirɛ nu Undenggũ. Unga agha iyɛrhe ípfu iyiki ibewe nu icɛrɛ unga ani itɔ̃ itser ra abika akpɛ̃ idɔsu Unum.

3 Umɛn kishoo igamɛn ibɛkmɛn ru nyaka umbɔ ri ivangyɛ umɛn idɔsi nggaa amɛn aki arhim ni ikorha abinkɛ ngge iki ibee ri ifɛrhkɔngge. Ru nyaka umbɔ kishoo ngge itsu Unum awe ra avɔm nggu umɛn. Amar umɛn ru nyaka ha.

4 Bɔr Unum abema umɛn akarhãrhã, nu atorhnga awe arhɛrhɛ.

5 Arhimmɛn atsu umɛn ikpe, bɔr Unum aka asoyiwa umɛn nggu Ukiristo umɛn iwe ru urhɛ. Awu imimuta itsu umɛn ikpo ififɔrh.

6 Unum asoyiwa umɛn nggu Ukiristo Uyesu na atsu umɛn isei nggu unga ra afã ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu unga.

7 Unum akorha akɛrɛ ha ngge itsú unuma unga awuri idɛyiwanga ugɛ imimutanga inangngge abina kishoo. Unga adɛyiwa umɛn akɛrɛ ha ru ubok inna hã Ukiristo Uyesu aka akorhe.

8 Awu ru ubok imimuta umbɔ aka afɔrh umbi, ru ubok imangmangmbi ru Ukiristo. Asi iwea ikikorhambi, awu izũwũ Unum.

9 Asi iwea ru ubok itser iyiki ize, nggee unera asi ídɛ̃ɛ̃ afĩrhũnga.

10 Umɛn iwe abinkɛ Unum aka amuna. Unga agbisha umɛn ru ubok iwɛrhɛmɛn nggu Ukiristo Uyesu nu umɛn itɔ̃ itser iyiki ize, iyiriyɛ unga aka abee umɛn itɔ̃ isha rimɔ̃ɔ̃.

Unying ru Ukiristo

11 Nggee, àka ayita ugɛ umbi asi iwembi abi Uyahuda ri imar. Abika ayisa atsimbɔ <<abi usorhe>> ayisa umbi <<abirabɛ aka ashimbɔ nu usorhe>>. Bɔr usorhe uwe ubinkpi anera aka akũ abok akorhe.

12 Àka ayita ugɛ ri ivang hã umbi aka asi iwembi nggu Ukiristo, umbi asi iwembi aner Uisrairha, umbi awe abirabɛ aka asi íyɛimbɔ ubinkpi Unum aka abemuwe abi Uyahuda. Umbi ashimbi ri ifosa na ashimbi ru Unum ru upfung.

13 Ri ivang hã umbi adermbi ru Unum, bɔr icɛrɛ ru ubok iwɛrhɛmbi nggu Ukiristo Uyesu, umbɔ aka akũna umbi aba akhapa ru ubok adzirh Ukiristo.

14 Ukiristo nibikanga awe ididɔɔrmɛn. Unga atsu abi Uyahuda nu atsen abi

Uyahuda awe unying na abupuwe ubandzin ukpuku ukpukpɛ̃ɛ̃ uku utsu igigau.

15 Unga akorha akɛrɛ ri ikwɛɛte Íkpem ri ivangyɛ unga aka akpe. Unga akpenuwe ri ifɛna kishoo abinkɛ Íkpem iki igɔr igɛ awu ufang ngge ikorhe. Unga abee itsu abi Uyahuda nu atsen abi Uyahuda awu unying ru ubok iwɛrhɛmbɔ nggu unga, iyiriyɛ iki itsu ididɔɔr.

16 Ru ukpui uku ufa ha, unga agbopa umbɔ ru Unum ru ubok akpenga ri igãrhãmau ucucii na afɛre ikpikpɛ̃ɛ̃mbɔ.

17 Unga aba adũwã Isarhe Iyiki Ize iyi ididɔɔr ru umbi aka awe ukuka ru Unum nu ididɔɔr ra abika akhapa ru unga.

18 Ru uboknga umɛn iki ikpo utsĩndĩ uwuku uzĩ ru Utɛ ri Ipfu-Num unying.

19 Umbi abirabɛ aka asi iwembi abi Unum na awe atsen, umbi asi iwembi rimi icɛrɛ, bɔr umbi awe abi ugau ra aner Unum aka awe abi iyanga.

20 Adzin iya ha nu atarh idzin abi itser Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num, nggu Ukiristo Uyesu nibikanga aka awe utarh ãgboki idzin.

21 Ru unga agbopi iya ha kishoo iwe unying na atsu ike iwe Iya-Num isarsatake ru Uteijee.

22 Ru unga, umbi aka awe atsen abi Uyahuda ikɛi umbɔ anu idzin umbi awe urhɔnga ri iya ra anangkɛ Ipfu-Num iki isei.

3

Uburhu nu atsen abi Uyahuda

1 Akɛrɛ ha utsu umum, Uburhu, ifɛna-Num ru umbi. Umum iwe ru ugborzĩ ru ubok idzowe Isarhe Ukiristo Uyesu ru umbi atsen abi Uyahuda.

2 Idzidzɛrhe umbi aka agũmbi Unum aka acorhuwa umum na adzaa itser iyɛrɛ umum itɔ̃wã umbi.

3 Ngge iwu iwiwɔk Unum unga aka adɛyiwa umum ri irhi, iyiriyɛ umum iki itarzhang itsɛng.

4 Ivangyɛ umbi aka ivarhe itsɛng iyɛrɛ, mɔcɛ umbi awuri idɛ̃ɛ̃ ahwɛngmbi iwiwe uwu ihwihwɛngmum ri iwiwɔk Ukiristo.

5 Iwiwɔk iyɛrɛ umbɔ asi itsu undankpu isha ahwɛngmbɔ. Icɛrɛ Unum aka atsu Ipfunga itsu ihwihwɛng izĩ ra asarkasar abi itser Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num.

6 Iwiwɔk ha iwu ugɛ ru ubok Isarhe Iyiki Ize atsen abi Uyahuda awe abi ukam nggu Uisrairha. Umbɔ awe iyora unying, na agasha urhɔnga ri ibibemuwe ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu.

7 Umum iwe uner itser Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ ru ubok ijee Unum nu izũwũ umatanga aka adzaa umum.

8 Umum ihwɛng, umum iwe uku ucia ru kishoo abika adɔsa, bɔr umata ukpirɛ unga aka adzaa umum, iyiriyɛ umum iki idzowe ra atsen abi Uyahuda, isarhe idorh iyi Ukiristo iki isi ímaangge,

9 ni idɛyiwe ubɛn unera ukupɛ̃ɛ̃ iwiwɔk Unum, uwuku umuna abina kishoo aka awɔk isha rimɔ̃ɔ̃.
10 Ubin Unum aka abee ikorhe, abee itsu ayɛrhe nu abi ijee aka awe ípfu ahwɛng nggaa itsoinga icɛrɛ. Unga abee akũ ikikɔng abika adɔsa akorha akɛrɛ ha.
11 Unga abee ikorha akɛrɛ ha na adɔrha amunu upfunga iyiriyɛ unga aka akorhe ru ubok Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn.
12 Ru unga nu ru ubok imangmangmɛn ru unga, umɛn idɛ̃ɛ̃ izĩ ru Unum nggu ififɔn nu ikeramɛn.
13 Umum ishɔ̃rhã umbi ugɛ niba atsũwũkumbi amɛnmbi ri itsi ayetnummum ri itsimbi, ake awe ikpikpoimbi.

Uburhu afɛne-Num ra abi Uafisa

14 Ngge itsu umum itar arhu ru Utɛ.
15 Ru unga abi iyanga kishoo ra afã nu abĩ aka akpo itsokmbɔ.
16 Umum ifɛn-Num ugɛ ru nggaa igɔngnga, unga ama atsuka umbi iker ru ubok Ipfunga ra amɛnmbi,
17 ngge itsú Ukiristo ama asei ra amɛnmbi ru ubok imangmang. Umum ifɛn-Num ugɛ umbi adɛ̃ɛ̃ aker ri ibibema,
18 na awe ru ijee nggu abika adɔsa kishoo. Umum ifɛn-Num ugɛ umbi awuri ihwɛngmbi itɛi nu ider nu igɔng nu ighor ibibemu Ukiristo iwu uguse,
19 na ahwɛng ibibemayɛ iki inangngge ihwihwɛng. Umum ifɛn-Num ikɛi ugɛ umbi ama adzuma atɔk nggu ikikorhe iyi Unum.
20 Unum adɛ̃ɛ̃ akorha abinkɛ aka anangke ubinkpi umɛn iki irhusa unga use abinkɛ umɛn iki ifɛrhkɔ unga adɛ̃ɛ̃ akorhunga, ru ubok ijeenga iki itɔ̃ itser ru umɛn.
21 Abika adɔsa nu Ukiristo Uyesu ama akowe unga ikpikpoi ru kishoo andanna ugbagbaa! Iwerimi.

4

Abika adɔsa agbopa ri iyor Ukiristo

1 Nggee, umum Uburhu, iki iwe uner ugborzĩ ri idɔsu Uteijee, umum ishɔ̃rhã umbi asei nggu amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ uyisakpi umbɔ aka ayisa umbi awe aner Unum.
2 Àka awe undzumu abika arhɛrhitsi nu ididɔɔr, àka adɔng amɛnmbi, na abima nggu adɔka ri ibibema.
3 Àka atsu amɛnmbi ri igbopa atsimbi awu unying ri Ipfu-Num ru ubok ididɔɔr iki ibow umbi urhɔnga.
4 Umɛn kishoo iwe iyora unying nggu Ipfu-Num unying. Umbɔ ayisa umɛn ri ifosi unying.
5 Umɛn iwe ru Uteijee unying, imangmang unying nu ubɔtisima unying.
6 Umɛn kishoo iwe ru Unum nu Utɛ unying. Unga agha iyɛrhe ru umɛn kishoo, atɔ̃ itser ru ubokmɛn kishoo na asei ru umɛn kishoo.
7 Bɔr ubɛn unera ru umɛn umbɔ aka adzaambɔ umɛn imimuta ru utsĩndĩwi Ukiristo aka abee igasha ngge.

8 Ngge itsu Arherhu-Num agɔr agɛ,

<<Ivangyɛ unga aka azĩ ra afafã,
unga akũ nggu abɔɔ unga aka adzui azĩa
na adzowe ízũwã ra anernga.>>*

9 Agben <<unga aka azĩ ra afafã>> awu use? Agbena awu ugɛ unga aka agbaashia acipuwanga ru upfung.

10 Unga uwuku ucipuwa awu unga hã azĩ ra afafã aka anangke afafã kishoo, ngge itsú unga atɔke inanga kishoo nggu itsikamnga.

11 Nggee Ukiristo nibikanga asɛng abɔɔ awe abi itser Uyesu, abɔɔ awe abika asɔm Arherhu-Num, abɔɔ awe abika adzowe Isarhe Iyiki Ize, nu abɔɔ awe abika adarh abika adɔsa na awu abika amesuwe.

12 Unga akorha akɛrɛ ha ngge itsú unga agbisha abika adɔsa ru umbɔ atɔ̃ itser Unum, ngge itsú umbɔ adzin iyor Ukiristo.

13 Akɛrɛ ha awuri ikorhuke utsɛku umɛn kishoo iki igbopi iwe unying ri imangmangmɛn nu ihwɛng Ungwɛ̃ Unum nu iseng iba iwe undzumu aner ru nyaku Ukiristo ra abina kishoo.

14 Mɔcɛ umɛn isi íbvui iwemɛn awɛkaci. Abi atapa aka abee ikorhe iki ibewe asi írhɛmmbɔ umɛn. Imesi igbɛrangwĩmbɔ isi íyiingge umɛn izĩ ra asu ni izĩ ra andzing ru nyaku ukhukhɔɔ amɛ̃ ibvun amɛ̃ nu ugba iki iyii.

15 Bɔr ru ubok irherhi idzidzɛrhe ri ibibema, umɛn iwuri iseng ni iwe undzumunga ru nyaku Ukiristo aka awu itsia.

16 Umɛn iwu iyornga nu umɛn kishoo igbopa iwe urhɔnga ri icim. Iyor iyɛrɛ iseng ni idzin itsike ri ibibema, ru nyaku ubɛn ugau ukpɔɔ iki itɔ̃itserkpɔ.

Imesa iyi isisei abika adɔsa

17 Nggee umum idɛyiwa umbi akɛrɛ ni igbiita atombi nggu ijee iyi Uteijee, ugɛ awu ufang umbi aneke ikorhe ru nyaka atsen abi Uyahuda iki ikorhe ri ifɛrhkɔ iyiki itãrhã.

18 Umbɔ awe ru uzĩ ri ihwihwɛngmbɔ na agau atsimbɔ ri ibibɛk iyi Unum ri itsi ida ihwihwɛngmbɔ iki idze ru iker itsimbɔ.

19 Ashimbɔ ra atsa, umbɔ adzowe atsimbɔ ri ikorhe abin iyormbɔ iki ibee ngge itsú umbɔ akorhe ubɛn ikpũ abin ishĩ na abee itoma akorhe.

20 Bɔr umbi asi imesumbi ru Ukiristo ru ikpũ atsĩndĩ hã.

21 Abinkɛ umbi aka agũ ri itsi Ukiristo nu abinkɛ umbɔ aka amesuwa umbi ru unga iwu idzidzɛrhe ha iki idzeku Uyesu.

22 Umbɔ aka amesuwambɔ umbi ugɛ umbi neke ikorhe ikpũ ibibɛkmbi iyiki igbe, iyiriyɛ iki iwe iyiki itãrhã ru ubok irhirhɛm iyi ikponi iyor.

23 Àka neke Ipfu-Num itsu umbi awe abika afa ri ifɛrhkɔ amɛnmbi,

24 na akorhe ru nyaku uner uku ufa, uwuruwi umbɔ aka

* **4:8** Àka anyã ikɛi: Amb 68.18.

amuna unga awe ru nyaku Unum ri irhirhika nu isisar iyi idzidzɛrhe.

25 Nggee ubɛn unera ru umbi awu ufang unga neke igbɛrangwĩ na arherhe idzidzɛrhe nggu udɔka, ubinkutsu umɛn kishoo iwu agau ri iyora unying.

26 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ri igũ avɔm, umbi niba awembi abi arhim.>>† Niba aneke unum utsĩkpɔ nu umbi ana awe ra avɔm.

27 Niba adzowukumbi ugarh ru Undenggũ.

28 Unerwi aka awu uvɛu awu ufang unga neke ivɛu, bɔr atɔ̃ itser. Imɛ̃ngge unga akũ aboknga atɔ̃ itser iyiki iwe ru ugarh, ngge itsú unga ama akpo ubin unga aka idzowe izũwã ra abika abubee.

29 Niba neke irhɛm iyiki itãrhã idzekangge ra angwĩmbi, bɔr aka arherhi irhɛm iyiki ize iyiriyɛ iki iyike ri idzin adɔka ra abinkɛ umbɔ aka abee, ngge ima idzowe iker ra abirabɛ aka ikpeto.

30 Niba adakukumbi amɛn Ipfu Isarsatangge, iyiriyɛ Unum aka akũ atsuka utsar ru umbi, ngge idɛyiwe ugɛ ru unum uku utsu uvau unga awuri ifɔrh umbi.

31 Àka atare kishoo amɛn aka abewe, isa nu avɔm. Àka aneke ifuw nu irhena adɔka nu ubɛn ikpũ ikpikpɛ̃ɛ̃.

32 Àka awe ru inna na agũ atorh adɔka, àka atsũwe adɔka, ru nyaku Unum aka atsũwã umbi ru ubok Ukiristo.

† **4:26** Àka anyã ikɛi: Amb 4.4.

5

1 Umbi awe awɛkaci Unum aka abema, nggee, àka awe abika amesa ru Unum,

2 na asei isei iyi ibibema, ru nyaku Ukiristo aka abema umɛn na adzowe itsinga awe idɛm Unum ru umɛn isung nu idɛm ru Unum.

3 Bɔr ru umbi isi imɛ̃ngge umbɔ agũ arherhe uko irha nggu ubin use unerwi aka asi iwea utsɛ̃ngo use utsakngo, use ikorhu ubɛn abin atsa, use unyɛ̃ɛ̃, ubinkutsu akɛrɛ ha asi imɛ̃ke ra abika adɔsa.

4 Ikɛi isi imɛ̃ngge umbi arherha arherhi ishĩ, arherhe agugge use itsui agwerha aki ishĩ. Abin akɛrɛ ha isi imɛ̃ngge aner Unum akorhe, bɔr àka awe abika atang awɛɛ ru Unum.

5 Umbi ahwɛngmbi akarhãrhã ugɛ uner uwuku urha nggu ubin use unerwi aka asi iwea utsɛ̃nga use utsaknga, uner uwuku ukorhu ubɛn abin atsa, use uner unyɛ̃ɛ̃ ashia ru ugau ru ukam Iyɛrhe Ukiristo nu iyi Unum. Uner unyɛ̃ɛ̃ awu uner uwuku udzowe igɔng ra abin upfung ugɛɛ ake awe Unum.

6 Niba aneke unera arhɛma umbi nggu irhɛm iyiki itãrhã, ubinkutsu ikpũ iyi ha itsu avɔm Unum iba ra abirabɛ aka akpɛ̃ɛ̃ idɔsa unga.

7 Nggee àka neke iwe nggu umbɔ ri ikorhe akɛrɛ ha.

8 Umbi awe ru uzĩ ri inggbaashia, bɔr icɛrɛ umbi awe ri irhirhang nggu Uteijee. Àka asei ru nyaka awɛ irhirhang,

9 ubinkutsu ikpũrhã irhirhang iwe ri iyiki ize, irhirhika, nu idzidzɛrhe.

10 Àka amesa ahwɛng ubin Uteijee aka abee.

11 Niba akorhumbi abin uzĩ aka asi íghwɛrke ikpũrhã, bɔr aka akũna ake adzeka ra awiya.

12 Awu ubin atsa umɛn irherha arherhe abinkɛ abika akpɛ̃ɛ̃ idɔsu Unum iki ikorhe ri iwɔk.

13 Bɔr ubɛn ubinkpi aka akũ adzeka ri irhirhang anera anyãmbɔ ngge,

14 ubinkutsu awu irhirhang itsu umbɔ anyã ubɛn abin. Ngge itsu itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Uzir, ungo uner urhɔ,
uso ra akpe,
nu Ukiristo arhang ru ungo.>>

15 Àka akpɔm amɛnmbi ri ibibɛkmbi, niba awembi ru nyaka agugge bɔr àka awe ru isarasu.

16 Àka akorhe iyiki ize ubɛn ivang umbi aka idɛ̃ɛ̃ akorhe, ubinkutsu inuma ibewungge.

17 Nggee àka niba awembi agugge, bɔr àka ahwɛng ubin Uteijee aka abee umbi akorhe.

18 Niba afĩrhũmbi nggu adɛ, ake awuri itsu umbi atoma ra arhim. Nu ngge iki iwe rimi, àka awe nggu Ipfu-Num.

19 Àka arherha arherhe nggu adɔka ra ambom aki ubvur Unum nu ambom abika adɔsa aka amuna nu ambom Ipfu Isarsatangge aka atsu ru umbi. Àka atsũ ambom na abar abin ru Uteijee ra amɛnmbi.

20 Ubɛn ivang àka atar uwɛɛ ru Utɛ Unum ru ubɛn ubin, ri itsok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

Akatsɛrh nu akatsak

21 Àka adzowe atsimbi ra adɔka ri iwei Ukiristo.

22 Umbi akatsɛrh, àka adzowe atsimbi ra atsakmbi ru nyaka umbi iki ikorhuwe Uteijee.

23 Ubinkutsu ukutsa unga awu itsia ru utsɛ̃nga ru nyaka Ukiristo aka awu itsia ra abika adɔsa, abirabɛ aka awu iyornga nu unga awe uner uwuku ufɔrh umbɔ.

24 Ru nyaka abika adɔsa àka adzowe atsimbɔ ru Ukiristo, rimi hã akatsɛrh imɛ̃ngge umbɔ adzowe atsimbɔ ra atsakmbɔ ra abina kishoo.

25 Umbi akatsak, àka abema atsɛ̃mbi, ru nyaku Ukiristo àka abema abika adɔsa na adzowe urhɛnga ru umbɔ

26 ngge itsú umbɔ asar na atɛn ri isorh umbɔ nggu amɛ̃ ru ubok Arherhu-Num.

27 Unga akorhe akɛrɛ ngge itsú unga akũ abika adɔsa kishoo aba ri itsikamnga ru nyaku usarkasar utsɛrh uku ufa. Umbɔ awuri ishimbɔ na arhim use utau, bɔr awuri iwe asarkasar abika asheru uvau.

28 Rimi hã, akatsak àka abema atsɛ̃mbi ru nyaka ayormbi. Unerwi aka abemu utsɛ̃nga abemi itsinga.

29 Unera asi íkpɛ̃ɛ̃ iyornga, bɔr unga afuka na agbisha ingge, ru nyaku Ukiristo aki ikorhe ra abika adɔsa,

30 ubinkutsu umɛn iwu
agau iyornga.
31 Itsɛng Arherhu-Num igɔr
igɛ, <<Akɛrɛ ha atsu ukutsa
awuri neke utɛnga nu uyanga
na agbopa nggu utsɛ̃nga,
umbɔ ikivarhambɔ awuri
iwe iyora unying.>>*
32 Írhɛm iyɛrɛ ha aghong
ihwihwɛng, bɔr umum inu
irherhe ake ri itsi Ukiristo nu
abika adɔsa.
33 Nggee ikɛi umum igɔr
ĩgɛ ubɛn ukutsak awu ufang
unga abemu utsɛ̃nga ru
nyaka unga aka abemi
itsinga, nu ukutsɛrh awu
ufang unga adzowe imor ru
utsaknga.

6

Awɛkaci nu atei

1 Umbi awɛkaci, irhikungge
umbi adɔsa ateimbi,
ubinkutsu umbi awe abi
Uteijee.
2 Itsɛng Arherhu-Num igɔr
igɛ, <<Udzowe imor utɛngo
nu uyango.>> Ngge iwe
ikpem iyi inggbaashia iki iwe
nggu ibibemuwe iki igɔr igɛ,
3 <<Ukorhe rimi ngge ima
itsu ungo useisei iyiki ize
nu ungo uma ubɛk imɛka
irhɛirhɛ ru upfung.>>*
4 Umbi atei, àka neke isa
nggu angwɛ̃mbi ubɛn ivang,
bɔr àka adzowe umbɔ itsũwã
na amesuwe umbɔ ri itsi Utei-
jee.

Agãrhã nu ateiya

5 Umbi agãrhã, àka adɔsa
ateiyambi abi upfung ru
nyaka umbi aka adɔsu
Ukiristo. Àka akorha ake
nggu imor nu iwei ra amɛn
unying.
6 Àka adɔsa umbɔ asi iwea
ugɛ ri inyĩnyã ukpekũ na abee
umbɔ akpoi umbi, bɔr ru
nyaka agãrhũ Ukiristo, àka
akorhe ubin Unum aka abee
ra amɛnmbi.
7 Àka atɔ̃ itsermbi nggu
anggɔm, ugɛ umbi ani itɔ̃we
Uteijee na asi iwea ra anera.
8 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi
agɛ Uteijee awuri idzowuka
itosa ru ubɛn unera ru ubin
uku uze unga aka akorhe,
uko ugãrhã use uwuku ufɔn.
9 Umbi ateiya, àka akorhe
rimi hã ra agãrhãmbi. Niba
agɔrmbi agãrhãmbi agɛ,
<<Ungo uba usi itɔ̃ itser
iyɛrɛ, umum iwuri ikwɛr
ungo.>> Ubinkutsu umbi
ahwɛngmbi ugɛ uwu ha aka
awe uteiyambɔ nu uwu umbi
awu unying ra afã, na ashia
ri itɛngasu.

Abin iwa Unum

10 Ri imimasha, àka adɛ̃̃
aker ru Uteijee nu ru nggaa
ijeenga.
11 Àka atsim undzumu
abin iwa Unum, ngge itsú
umbi adɛ̃̃ akpɛ̃̃ irhirhɛm
Undenggũ.
12 Umɛn isi itangmɛn iwa
nggu anera, bɔr iwu nggu ípfu
iyiki ibewe iki iwe ru iyɛrhe
nu iker nu ijee ru uzĩ ukpu
upfung ukpirɛ nu ípfu iyiki
ibewe iyiriyɛ iki ishingge ru
upfung ukpirɛ.
13 Nggee àka atsim
undzumu abin iwa Unum,

* **5:31** Àka anyã ikɛi: Ing 2.24. * **6:3** Àka anyã ikɛi: Iva 5.16.

ngge itsú ivangyɛ unum uku ubewe uku iba, umbi ama adɛ̃ɛ̃ atang iwa. Ivang umbi aka itang iwa amaa, umbi awuri idɛ̃ɛ̃ akermbi.

14 Àka adɛ̃ɛ̃ aker, nggu ikpɔm idzidzɛrhe iyiki ibow nu ufurhsĩmbi, nu irhirhika ngge iwe atorho azɔu aki ikɔkmbi,

15 àka atsu abadak, abadak ha awu ru nyaki ididɔɔr iki idzeki Isarhe Iyiki Ize na atsu umbi agbisha abina kishoo adzɛu itang iwa.

16 Utoma ra akɛrɛ ha, àka anyangu imangmang ngge iwe urhɛrɛ aki irhiwuwe urha agwee Undenggũ aka itang umbi

17 Àka atsim ifur azɔu iyi ififɔrh, na anyangu ikon ikider iyi Ipfu-Num, ike iwu Arherhu-Num.

18 Na afɛn-Num ubɛn ivang na aneke Ipfu-Num idarh umbi ru ubɛn ikpũ ifɛn-Nummbi nu ifɛn. Àka atsu asumbi na abima ri ifɛn-Nummbi ra abika adɔsa kishoo.

19 Ikɛi àka afɛna-Num ru umum, àka afɛn Unum unga ama adzaa umum irhɛmyɛ umum iki ikũ idɛyiwe anera abinkɛ umbɔ aka awɔk ri Isarhe Iyiki Ize nggu ikeramɛn.

20 Umum iwe ru ugborzĩ icɛrɛ ri idzowe Isarhe Iyiki Ize ha. Àka ifɛn-Num ru umum ima idzowe ngge ugɛɛ Unum aka abee nggu isheri iwei.

Imimasha ighwe

21 Utikiku awu ungwɛ̃mɛn umɛn iki ibema nu uner itser idzidzɛrhe ru Uteijee. Unga awuri idɛyiwanga umbi ubɛn ubin, ngge itsú umbi ikɛi ama ahwɛng iwiwe umum nu ubinkpi umum iki ikorhe.

22 Umum idene unga aba ru umbi ra abin akɛrɛ, ugɛ umbi ama ahwɛng iwiwe umɛn, nu unga ama afituwa umbi.

23 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi ididɔɔr, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn. Umbɔ ama atsu umbi atoma ri ibema adɔka nu iwe ru imangmang ru Ukiristo.

24 Imimuta iwe nggu kishoo abika abemu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nggu ibibemayɛ iki isi íkpengge.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge abi Ufirhibi

Utsutson ri itsi ubvur Ufirhibi

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng ubvur uwurɛ. Iwu ugɛɛ unga atsɛng umgbɔ ra amɛk aki 57-59 use 61 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugbor uzĩ. Unga atsɛnge abika adɔsa abi inggbaashia unga aka adzin ru Umakidoniya.

Ubin hã uku utsu umbɔ atsɛng ubvur uwurɛ, atsɛng atar uwɛɛ ra abika adɔsa ru uteu Ufirhibi ri itsi iyiyike iyi ízũwã nu ifɛn-Num hã umbɔ aka akorhe ri ivangyɛ Uburhu aka awe ra ayetnum.

Ubvur ha udɛyiwa umɛn ugɛ abɔɔ ani idũwũ Isarhe Iyiki Ize na akpẽmbɔ igbopi itsi nggu Uburhu, bɔr rimi hã, Uburhu awe ra anggɔm ugɛ, << ... Ubinkpi uku uwe ru ugarh kishoo uwe ugɛ adzowe isarhe Ukiristo.>> Ikɛi udɛyiwe ighongamɛn ri itsi imesi igbɛrangwĩ iki isoyi ra abika adɔsa ru Ufirhibi, ikpũ ipipare ha umbɔ aka apara anera ugɛ awu ufang umbɔ adɔsu imesa iyi Umusa na adɔrha akpo ififɔrh. Ubvur ha ufituwe imangmang abi Ufirhibi ugɛ umbɔ amesi iwe ru idɔngamɛn nu irhɛrhi itsi ikpũ iyi Uyesu nu ikpũ ibibima Uburhu aka akorhe, na awu abika agɔm anggɔm ubɛn ivang.

Ri imimasha, ubvur ha idzowe umbɔ itsũwã ugɛ umbɔ asei isei iyiki ize nggu adɔkambɔ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-11)*
Agben ibibɛk ru Uburhu *(1.12-26)*
Ibibɛk ru ubok Ukiristo *(1.27—2.18)*
Utimoti nu Uabaforiditu *(2.19-30)*
Ififita nu igbiir ato ri itsi abi imesi igbɛrangwĩ *(3.1—4.9)*
Imimasha *(4.10-23)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku Uburhu nu Utimoti. Umɛn iwe agãrhũ Ukiristo Uyesu. Umɛn itsɛnge kishoo aner Unum abika adɔsu Ukiristo Uyesu ru uteu Ufirhipi. Umɛn ikɛi itsɛnge anggbaashimbɔ nu adikin.

2 Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itarwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Umum, Uburhu, itar uwɛɛ ru Unummum ubɛn ivang umum iki ikaifɛrhkɔ umbi.

4 Ubɛn ivang umum ifɛna-Num ru umbi kishoo, umum ifɛn nggu anggɔm akarhãrhã,

5 ubinkutsu umbi aka atõmbi itser nggu umum ri idɛyiwe anera Isarhe Iyiki Ize ha. Umbi aka akorhumbi akɛrɛ utirhi ru unumkpi umbi aka awe ru imangmang uba utsĩ icɛrɛ.

6 Idzidzɛrhe umum ihwɛng ugɛ Unum aka atirhunga ikorhe iyiki ize ra amɛnmbi. Nu unga awuri inua ikorha

ngge utsɛku unga aka imasha kishoo ivangyɛ Ukiristo Uyesu aka ibvui aba.

7 Irhikungge umum igũ ri iminɛ ri itsimbi kishoo, ngge iki iwe ugɛ umum ĩbema umbi nggu kishoo amɛnmum. Uko umum iwe ru ugborzĩ use ikake Isarhe Iyiki Ize ni ĩdɛyiwe ugɛ iwe idzidzɛrhe, kishoo umbi agasha nggu umum ri imimuta iyi Unum.

8 Unum awu idekamum ugɛ umum ĩbeemum umbi kishoo akarhãrhã nggu ibibemayɛ Ukiristo Uyesu aka adzaa umum.

9 Umum ifɛn-Num ugɛ umbi awuri itoma abemumbi adɔka na aseng ri ihwihwɛngmbi na adɛ̃ɛ̃ atsũ ri iyiki irhika nu iyiki ida irhika.

10 Umbi aba akorhumbi rimi, umbi awuri idɛ̃ɛ̃ atsũmbi ubinkpi uku uwe uku uze. Umbi ikɛi awuri idɛ̃ɛ̃ aseimbi isei iyiki isar iki ishingge ru uvau utsɛku Ukiristo aka ibvui aba.

11 Umbi ikɛi awuri idɛ̃ɛ̃ akorhumbi abin aka arhika arhɛrhɛ ri ijee Uyesu Ukiristo iki uwuri ikũ ikpikpoi nu itosa iba ru Unum.

Uburhu aka awe ru ugborzĩ
itsu Isarhe Iyiki Ize izɛ̃rhã

12 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ibee umbi ahwɛng ugɛ abin aka abewe ha aka akorhe ru umum atsu Isarhe Iyiki Ize ha izɛ̃rhã.

13 Icɛrɛ kishoo abi iwa aki idzɛu udzepurhe uyɛrhe nu kishoo abɔɔ nggimi aka ahwɛngmbɔ ugɛ umum iwe ru ugborzĩ ri itsi idzowe isarhe Ukiristo.

14 Ri itsi umum iki iwe ru ugborzĩ, Uteijee atsu irhɛ abika adɔsa nggimi awe ru ikeramɛn. Umbɔ ani irherha Arherhu-Num nggu ikeramɛn akarhãrhã nu isheri iwei.

15 Awu idzidzɛrhe ugɛ abɔɔ adzowe isarhe Ukiristo umbɔ agũ unyɛ̃ɛ̃ umum na abee abɔɔ anyã umbɔ awe ru ugarh anangmbɔ umum. Bɔr abɔɔ adzowe isarhe Ukiristo ra amɛn aka aze*

16 nu ibibema. Umbɔ ahwɛngmbɔ ugɛ atsuka umum ru ugborzĩ ngge itsú umum idɛyiwe anera ugɛ Isarhe Iyiki Ize iwe idzidzɛrhe.

17 Abɔɔ adzowe isarhe Ukiristo ngge itsú umbɔ akpo ubin umbɔ aka abee. Umbɔ asi idzowekumbɔ ngge nggu amɛn aka asar. Umbɔ akaifɛrhkɔ ugɛ idzowe isarhembɔ iwuri itsu ighongamɛn ru umum ri ivangyɛ umum iki iwe ru ugborzĩ.

18 Bɔr ubinkpi umbɔ aka akaifɛrhkɔ usi ighongkpɔ amɛnmum. Umbɔ aba akorha ngge ri ifɛrhkɔ iyiki ibewe use ifɛrhkɔ iyiki ize, ubinkpi uku uwe ru ugarh kishoo uwe ugɛ adzowe isarhe Ukiristo. Ake atsu umum inggɔmanggɔm.

Ĩĩ umum iwuri inggɔmanggɔm,

19 umum ihwɛng ugɛ ru ubok ifɛn-Nummbi nu iyiyikeyɛ iki idzeki Ipfu

* **1:15** Nggu ikeramɛn na aminasu akpo ugarha idɛyiwe abɔɔ arherhe ha izũwã.

Uyesu Ukiristo, umum iwuri idze ru ugborzĩ ukpirɛ.

20 Umum ifosa akarhãrhã ugɛ umum isi ígũmum atsak ru ubinkpi umum iki ikorhe. Umum ibee irherhe ni ish-eri iwei ngge itsú umum idɛ̃ɛ̃ ikũ ikpikpoi iba ru Ukiristo ri ikikorhamum, ru nyaka ha umum iki iwe ubɛn ivang. Umum ĩba ĩbɛk use ĩba ikpe, umum ibee ikpoi unga ubɛn ivang.

21 Umum ĩba ibɛk, umum ikpoi Ukiristo ukpekũ, ikɛi ivangyɛ umum iki ikpe, iwuri iwe ru ugarh inangge ibibɛk ru upfung!

22 Umum ĩba inu ibɛk ri iyor iyɛrɛ, umum idɛ̃ɛ̃ ikorhumum ubinkpi uku awe ru ugarh. Bɔr umum iwuri itsũ ubin ukusong? Umum isi ihwɛng!

23 Umum isi ídɛ̃ɛ̃ itsũmum akpe use ibibɛk. Umum ibee ineke upfung ukpirɛ ni iwe nggu Ukiristo, ubinkutsu, ngge iwe iyiki izea ru umum.

24 Bɔr izengge ru umbi umum ĩba ĩbɛk ri iyormum.

25 Umum ihwɛng izengge ru umbi, nggee umum ihwɛngmum iwuri iwe ru urhɛ nu umum iwuri inu itsermum ru umbi kishoo. Umum ibee iyika umbi atoma awe ru imangmang ru Unum na awe ra anggɔm ra ake.

26 Ngge itsú ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi ikɛi umbi awuri itoma akpoi Ukiristo Uyesu ru ubinkpi unga aka akorhe ru ubokmum.

Ibibɛkyɛ iki imɛ̃ Isarhe Iyiki Ize

27 Ubinkpi uku unang kishoo, ugɛ umbi akorhe ru utsĩndĩwi uku urhika ra abika awe ru imangmang ri Isarhe Iyiki Ize ri itsi Ukiristo. Mɔcɛ umum ĩba iba inyã umbi use igũ arherhe ri itsimbi, umum iwuri ihwɛng ugɛ umbi adɛ̃ɛ̃ akermbi urhɔnga na ani itɔ̃ itser akarhãrhã ri ikake abin hã Isarhe Iyiki ize iki imesuwe.

28 Ikɛi umbi asi ígũmbi iwei ru ubɛn utsĩndĩ abika akpɛ̃na umbi. Ri ikorhe ru nyaka ha umbi awuri idɛyiwe umbɔ ugɛ Unum awuri itsĩme umbɔ, bɔr awuri ifɔrha umbi.

29 Umum irherha akɛrɛ ubinkutsu Unum aka adɛyiwanga umbi imimuta ri ineka umbi awe ru imang-mang ru Ukiristo nu ikɛi ahwa ayetnum ru unga.

30 Ayetnum hã icɛrɛ umbi aka awe ra ake, awe ru nyaka ayetnumkɛ umbi aka anyã umum ra ake, nu ayetnumkɛ umbi aka agũ icɛrɛ umum ini iwe ra ake.

2

Àka arhɛrhitsi ru nyaku Ukiristo
aka arhɛrhi itsinga

1 Umbi aba afita ri it-simbi aka awe abi Ukiristo, nu umbi aba awembi ri idɔngamɛn ru ibibemanga ru umbi, nu umbi aba awembi ri iwɛrha nggu Ipfu-Num, nu Ukiristo aba awea ri inna nu icicorhe ru umbi,

2 mɔcɛ àka atsu umum igɔmagɔm idzidzɛrhe ri idɔsa arherhamum. Umbi àka akaifɛrhkɔ abin urhɔnga. Àka abema adɔka. Àka awe amɛn

unying nggu adɔka na azĩ ra asu urhɔnga.

3 Àka niba akorhumbi ifɛrhɛyɛ iki itsu umbi awe ru ugarh anangmbi abɔɔ use akorhe ubinkpi uku utsu umbi aberi itsi. Bɔr àka irhɛrhi atsimbi àka aneke ubɛn unera anyangu uner uwɔɔ ananga unga.

4 Umbi kishoo àka niba akaifɛrhkɔ na akorha abinkɛ aka iyika umbi ukpekũ, bɔr àka akorha abin aka aze àka iyike abɔɔ.

5 Imɛ̃ngge umbi akaifɛrhkɔ ru nyaku Ukiristo Uyesu.

6 Unga awe ru nyaku Unum
ru ubɛn utsĩndĩã,
bɔr asi inyangi itsinga
awea icaica nggu
Unum.

7 Unga anyangi itsinga asi
iwea ubin,
unga awe ugãrhã ri
adzeka ri iyor uner.

8 Unga aka adzipa awe unera,
unga arhɛrhi itsinga
na akpe ru nyaka Unum
aka adɛyiwe unga.
Unga akpe ru utsĩndĩ
uwuku ubewe
ri inyapuwe unga ru
igãrhãmau ucucii!

9 Ngge itsu Unum abera unga
afafã
ra anangkɛ aka anangke
ubɛn anang
na adzowe unga itsokɛ
iki inangke ubɛn itsok.

10 Unum akorha akɛrɛ ngge
itsú ubɛn unera ra afã
nu abĩ use unɔrkang
abĩ
awuri itar arhu ri idzowe
itsi ru Uyesu,

11 nu ubɛn arhɛm awuri
irherhe ukupɛ̃ɛ̃
ugɛ Uyesu Ukiristo awu
Uteijee.
Akɛrɛ awuri ikũ imor azĩ
ru Unum Utɛ.

Irhang ru nyaki idzɛɛr

12 A aze awɛrhamum, rimi hã, aka adɔsa ru nyaka umbi aka isaka adɔsa ri ivangyɛ umum iki ina iwe nggu umbi, àka adɛ̃ɛ̃ adɔsa na akorhe icɛrɛ anangmbi umum iki isi iwemum nggu umbi. Àka atõ itser adɛyiwe ififɔrhmbi nggu iwei nu izizang.

13 Umbi adɛ̃ɛ̃ akorhumbi akɛrɛ ubinkutsu Unum nibikanga anu itõ itser ru umbi ri iyika umbi abema na akorhe ubinkpi unga aka abee umbi akorhe.

14 Àka niba akorhumbi ifɛrhɛ ri ibvibvun use uning,

15 ngge itsú unera asi írhenunga umbi ri ikorhe iki ibewe, nu umbi awuri iwe asasar. Umbi awuri iwe angwɛ̃ Unum aka asi íkorhumbɔ ubin uvau ra ateu abi amɛn aka atãrhã, umbɔ aka isaka akorhe abin aka abewe. Awu ufang umbi asei isei iyiki ize nggu umbɔ ru nyaka abika arhang ugɛɛ ídzɛɛr ra afafã.

16 Aka adɛ̃ɛ̃ aker ri isarhe idzidzɛrhe iyiki idzowe urhɛ. Mɔcɛ, ru unumkpi Ukiristo aka iba, ngge iwuri itsu umum ifĩrhã ugɛ umum isi itõmum itser iyiki itso ru umbi ibɛm.

17 Abinkɛ umbi aka adzowe na akorhe aki idze ru imangmangmbi ru Uyesu awe ru nyaki idɛm-Num. Uko urhɛmum uba uwe ru nyaku ungwɛ̃rhã abin aka ahwakɛ umbɔ aka awupuwe izũwã

ru idɛm-Num, umum iwe ra anggɔm nggu umbi kishoo.
18 Umbi igambi aka agɔm anggɔm nggu umum.

Utimoti nu Uabaforiditu

19 Umum ifosa ugɛ Uteijee Uyesu abemuwa umum idene Utimoti aba ru umbi ifitem, ngge itsú umum ima igɔmagɔm ivangyɛ umum iki igũ isarhe ra atsimbi.
20 Umum ishimum nu uwɔɔ nggu umum ru nyaku Utimoti. Awu idzidzɛrhe unga abee inyã iker iyormbi.
21 Abɔɔ nggimi akpurha akaifɛrhkɔ abinkɛ umbɔ aka abee na asi ikambɔ ifɛrhkɔ abinkɛ Uyesu Ukiristo aka abee.
22 Bɔr umbi ahwɛngmbi agɛ Utimoti aka adɛyiwanga iwiwenga. Unga atɔ̃ itser urhɔnga nggu umum adzowe Isarhe Iyiki Ize ru nyaku ungwɛ̃ aki itɔ̃ itser nggu utɛnga.
23 Nggee uba umum igũmum abinkɛ abi ijee Uroma aka ikorhuwa umum, umum iwuri idene unga aba ru umbi.
24 Nu umum iwemum ri ikeramɛn ugɛ Uteijee awuri ineka umum iba ru umbi ifitem.
25 Bɔr umum ikaifɛrhkɔ ugɛ awu ufang umum idene Uabaforiditu abvui aba ru umbi. Unga awu ungwɛ̃mɛn. Unga atɔ̃ itser nggu umum na atang iwa ru nyaku uner iwa nggu umum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. Umbi adene unga ru umum ru unga ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee.
26 Umum ibee idene unga aba ru umbi ubinkutsu umbi agũmbi ugɛ aghonga unga, amɛnnga adake. Ngge itsu unga adzuma abee inyã umbi.
27 Idzidzɛrhe irhãrhã ighongge unga akpurha abɔr akpe. Bɔr Unum acorhuwe unga nu umum ikɛi. Unum asi ibeenga umum itoma nggu idɔngamɛn ri idɔng amɛnyɛ umum iki iwerangge.
28 Umum itoma ibee idene unga aba, nggee umbi aba anyãmbi unga ikɛi, umbi ama agɔm nu umum ima itsuwe ighongamɛnmum.
29 Mɔcɛ aka ayɛi unga nggu ibibema iyi Uteijee nggu anggɔm na adzowe imor ra anera ru nyaka unga.
30 Àka akorha akɛrɛ ubinkutsu unga akpurha abɔr akpe ri itser Ukiristo. Unga atsu itsinga ru iyiki ighong ri iyika umum ivangyɛ umbi aka asi idɛ̃ɛ̃ ayikambi umum.

3

Unum anyã umbi ru nyaka abika asusar ru ubok imangmang

1 Arherha akɔɔ akɛ umum iki ibee irherhe. Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, aka agɔm anggɔm ugɛ umbi awe abi Uteijee! Asi íwea ighighong ru umum itsɛnga abin ru umbi akirakɛ umum iki ititi itsɛnga umbi. Ngge iwuri ika umbi ri imangmangmbi.
2 Niba uneke aner ha aki ikorhe ru nyaki íjui akũna umbi ayapumbɔ. Umbɔ

akorhe iyiki ibewe ivangyɛ umbɔ iki ibee usorhe uwe utsar ififorh, umbɔ akpurha azharhuwe agau ayormbɔ.

3 Umɛn iwe ru usorhe idzidzɛrhe ukpu ipfu, ubinkutsu umɛn idzowe igɔng ru Unum ri Ipfunga, umɛn iwe ru ikeramɛn ru Uyesu Ukiristo, umɛn isi iwemɛn ru ikeramɛn ugɛ ititɛ̃wãmɛn iwuri iforh umɛn.

4 Bɔr umum iwemum nu ubinkpi uku utsu umum ikeramɛn.

Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ ititɛ̃wãnga iwuri iforh unga, mɔcɛ unga ahwɛng ugɛ umum itɛ̃wã inang unga.

5 Asorhuwa umum ru unum ukpu utɔrɔk. Umum iwu uner Uisrairha. Umum iwe ru unang Ubanjami. Umum iwu utsa Uyahuda. Uyamum nu utɛmum awu abi Uyahuda. Umum iwe Ufarisi abika adɔsi Íkpem anangmbɔ ubɛn unera.

6 Umum ĩdɛyiwe itsu amɛnmum ru Unum ri idzowe uver ra abika adɔsu Uyesu. Umum inyangu itsimum irhika ru utsĩndĩwi umum iki udɔsi Íkpem.

7 Bɔr kishoo abinkɛ umum iki ikaifɛrhkɔ ugɛ awu ake atsu umum iwe asasar ra asu Unum, icɛrɛ umum inyã ake asi iweke ubin, ri itsi umum iki iwe ru imangmang ru Ukiristo.

8 Abinkɛ aka anang, umum irhi ubɛn ubin ugɛɛ usi imɛ̃kpɔ ivangyɛ umum iki ikpanga ukpɔ nggu nggaa ugarhkpi ukpuku uhwɛng Ukiristo Uyesu Uteijeemum. Umum iki itarukũ kishoo ubɛn ubinmum ri itsinga. Umum irhi abina ru nyaka abinkɛ aka ashike ru ugarh ru umum ima ikpo Ukiristo,

9 ni ikpo iwe uwu unga. Unum asi inyanga umum iwemum uner uwuku urhika ri idɔsi Íkpem. Bɔr unga anyanga umum uner uwuku urhika ri iwe ru imangmang ru Ukiristo. Irhirhika ha idzeku Unum ru ubok imangmang.

10 Umum ibee ihwɛng Ukiristo nu ijee iyiki isoknga ra akpe nu igasha ra ayetnumnga, ni iwe ru nyaka unga ra akpenga.

11 Ngge itsú umum ima isok ra akpe ikɛi.

Igɔpa izĩ ra asu

12 Isi iwengge ugɛ umum iki ikpomum akɛrɛ kishoo, umum inasi iwemum ru nyaka Ukiristo, bɔr umum ikpurhi itsu amɛnmum ibee iwe ru nyaku Ukiristo, aki ha atsu Uyesu akpɔm umum.

13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum isi ikakũ ifɛrhkɔ ugɛ umum iki idzur ikpɔmmum ukpɔ, bɔr umum ikorhu ubina unying. Umum iyiruwe ubinkpi uku utɔngkpɔ ra andzing nu itɔ̃ itser akarhãrhã igɔpa izĩ ra asu ru ubinkpi uku uwuri ikorhe.

14 Umum igɔpa nggu ikermum izĩ ra asu ru ubinkpi uku udzɛu umum ri imimasha. Umum ikorhe rimi ngge itsú umum iyɛi ugbɛtɛ Unum aka ayisa umum ra afã izĩ iyɛi, ru ubok ubinkpi Ukiristo Uyesu aka akorhe.

15 Kishookamɛn iki iseng ri imangmang, imɛ̃ngge umɛn irhi abina ru utsĩndĩ uwɛrɛ. Nu unermbi unying aba akaifɛrhkɔ iyikise ru ubina unying ra abin hã umum iki irherhe, mɔcɛ Unum awuri iyikuka unga anyã ru utsĩndĩ uwuku urhika ikɛi.

16 Bɔr umɛn ima isisei ru nyaka abinkɛ umɛn iki imesa uba utsĩ icɛrɛ.

17 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka agbopa nggu abɔɔ ri ikorhe ru nyaka umum. Àka arhi abirabɛ aka abɛk ru nyaka abinkɛ umɛn iki ĩdzaa umbi.

18 Ubinkutsu anera arhɛrhɛ abɛk ru nyaka anggamtsak igãrhãmau ucucii Ukiristo. Umum iki idɛyiwamum akɛrɛ isha, nu icɛrɛ umum irherhe ake ikɛi nggu anyĩ.

19 Ivangyɛ umbɔ aka ikpe, umbɔ awuri itsĩ ri itsitsĩm. Unummbɔ awu anambɔ. Abinkɛ umbɔ aka agɔm awu abin ishĩ umbɔ aki ikorhe. Amɛnmbɔ awe ra abin upfung.

20 Bɔr umɛn iwe abi afã. Umɛn ini idzɛu uwuku ufɔrh umɛn Uteijee Uyesu Ukiristo, uwuruwi aka idzeku nggɔɔ ha.

21 Unga awea ri ijee iyiki ikũ abina kishoo aba ri ididarhnga. Unga awuri ikũ ijee ha afaruwe ayormɛn aka aghong irhãrhã na akpe icɛrɛ ngge itsú ake awe ru nyaki iyinga iyiki ibɛk ugbagbaa.

4

1 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ngge iwuri itsu umbi adɛ̃ɛ̃ aker ri idɔsu Uteijee. Umbi awe awɛrhamum iki ibema ni idzumi ibee inyã. Umbi atsu umum igɔmagɔm. Umbi awe ru nyaku nggaa itosa iyi itsermum iki itso.

Ishishɔ̃rhũ Uburhu

2 Umum ishɔ̃rhã ungo Uafodiya nu Usintiki umbi akaifɛrhkɔ unying nggu adɔka ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Uteijee.

3 Ĩĩ, ikɛi umum irhusa ungo uwɛrhɛ itsermum uwu idzidzɛrhe uyike akatsɛrh abɛrɛ aka atɔ̃ itser akarhãrhã ayika umum ri idzowe Isarhe Iyiki Ize. Ukirhemen nu abɔɔ aka atɔ̃ itser nggu umum ikɛi nu kishoo atsokɛ umbɔ aka atsɛng ru ubvur uwu urhɛ.

4 Ubɛn ivang àka agɔm anggɔm ugɛ umbi awe abi Uteijee. Umum iwuri irherhumum ikɛi, àka agɔm anggɔm!

5 Àka adɛyiwe ubɛn unera ididɔɔryɛ umbi aka awe. Uteijee asi ídãrhunga na aba.

6 Niba angwãrhũmbi anaa ri itsi ubɛn ubin, bɔr àka arhusu Unum ubinkpi umbi aka abee, àka ashɔ̃rhã unga na atar uwɛɛ ru unga.

7 Nu ididɔɔryɛ Unum aka adzowe, ididɔɔr ha iki inangge kishoo ihwihwɛng iwuri ikake ifɛrhkɔmbi nu ubinkpi umbi aka igũ ra amɛnmbi ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.

8 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubinkpi uku udɔsa umum iki ibee irherhe unggakpi. Àka adɛ̃ɛ̃ akaifɛrhkɔ ri itsi abinkɛ aka awe idzidzɛrhe na awe ru imor

na arhika na asar ru abinkɛ aki itsu amɛn agɔm anggɔm, nu abin aka aze inyĩnyã, nu udzumu ize na amɛ̃ɛ̃ke iyɛi ikpikpoi.

9 Àka akorhe kishoo abinkɛ umbi aka amesa na ayɛi na agũ na anyã ru umum. Unum uwuku udzowe ididɔɔr awuri iwe nggu umbi.

Uburhu atar uwɛɛ ru umbɔ ru iyiyikembɔ

10 Umum iwe ra anggɔm akarhãrhã nggu ikpũ anggɔmkɛ Uteijee aka adzaa ubinkutsu umbi ikɛi aka adɛyiwambi umum ibibemambi. Ngge iwe idzidzɛrhe ugɛ umbi abemumbi umum ubɛn ivang, bɔr umbi asi ikpombi utsĩndĩ uwuku udɛyiwa ingge.

11 Umum isi ini umum irherhe akɛrɛ ugɛ umum ibee ubin, umum iki imesumum igɔmagɔm nggu ubɛn ubinkpi uku ukpo umum.

12 Umum iki imesumum ibɛk nggu ida ubin nu ibɛk nggu iwe ru ubinkpi uku unangkpɔ ubinkpi umum iki ibee. Umum iki imesumum ibima nggu ubɛn ubinkpi uku ukorhe ru umum. Umum iwe ra anggɔm ivang anaamum aka atɔk na ashike ru ubin, ivangyɛ umum iki ikpo inang ubinkpi umum iki ibee nu ivangyɛ umum iki isi ikpomum ubinkpi umum iki ibee.

13 Ukiristo ani adzaa umum iker iyiki igɔmagɔm ru ubɛn ubinkpi uku ukorhe ru umum.

14 Uko rimi hã, aze umbi aka ayika umum nggu ubinkpi umum iki ibee.

15 Awu use anang akɛrɛ ha, ivangyɛ umum iki ibɔre Umakidoniya, abika adɔsu Uyesu abɔɔ asi iyikambɔ umum nggu uhwɛk uku utõitser Unum. Umbi ukpekũ akpurha akorha aki ha ri ivangyɛ umbi abi Ufirhibi aka awe abika afa ri idɔsi Isarhe Iyiki Ize.

16 Uko ivangyɛ umum iki iwe ru Utasarhonika, umbi ayikambi umum anangmbi idiki unying ri ivangyɛ umum iki ibee.

17 Umum isi irherhumum rimi ugɛ umum ibee iyɛi izũwã iyɔɔ. Bɔr umum ibee umbi akpo itosa akarhãrhã ru Unum.

18 Umum iki iyɛisũ abina kishoo umbi aka adene ru ubok Uabaforiditu. Umum ikpo inang abinkɛ umum iki ibee. Iyiyikembi iwe ru nyaki idɛm iyiki iwe ru isung iyiki ize umbɔ aka adzowe ru Unum. Unga ayɛi ngge nggu anggɔm.

19 Unummum awuri idzaanga umbi abina kishoo umbi aka abee ru abinkɛ unga aka awurake ubinkutsu umbi awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu.

20 Unum Utɛmɛn ama awe ru ikpikpoi ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.

Imimashi ighwe

21 Àka aghwe kishoo abika adɔsa, abirabɛ aka awe ru imangmang ru Ukiristo Uyesu. Abika adɔsa aka awe nggu umum nggimi aghwe umbi.

22 Kishoo aner Unum nggimi aghwe umbi, undzumunga abika awe ru udzepurhe Ukaisar.
23 Imimutu Uteijee Uyesu Ukiristo ima iwe nggu umbi kishoo. Iwerimi.

Ukorhosi
Utsutson ri itsi ubvur Ukorhosi

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa aka awe ru Ukorhosi. Ubvur Ukorhosi nu uwu Uafisa nu uwu Ufirhibi nu uwu Ufirhimon ani iyisa ake abvurkɛ aka adzeku ugbor uzĩ. Uburhu atsɛng abvur akɛrɛ ru uteu Uroma ri ivangyɛ unga aka awe ru ibibow iyi imɛka ivaa (Aiy 28.16-31). Ugɛɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ru umgbɔ uwe utsĩndĩ uwuku ugbisha ri itsi imesa igbɛrangwĩ ru Ukorhosi. Imesi igbɛrangwĩ hã igɔr igɛ ikpo ififɔrh iwe ri idɔsu agbeyi anera aki akorhe, utoma nggu idzowe igɔng ri ípfu itser-Num. Nu ikɛi awu ufang unera adɔsu agbeyi ighigha nu ihwihwa nu isorhu usorhe nu akɔɔ.

Ubvur ha udɛyiwe ugɛ ani ikpo ififɔrh ru ubok Uyesu. Ikɛi ugɔr ugɛ Uyesu unga awu undzumu uzirhzĩ Unum. Anyãmbɔ iwiwe Unum ru Uyesu. Ikɛi Uyesu awu uner uwuku umuna abina kishoo, unga awea, ra abina kishoo adɔrha awe. Awu ri itsinga ubɛn ubina uku uwe. Ubvur ha adɛyiwe ugɛ Uyesu unga awu itsi abika adɔsa, unga awu unggbaashi aka asok ra akpe, ikɛi unga awu uner uwuku ugbishuwa isiseimɛn nggu Unum.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson *(1.1-14)*
Uyesu Ukiristo nu itsernga *(1.15-23)*
Itser Uburhu ra abika adɔsa *(1.24–2.7)*
Ibibɛk ru ubok Ukiristo *(2.8–4.6)*
Ighwe iyi imaatak *(4.7-18)*

1 Awu umum Uburhu. Unum unga atsũ umum iwe uner itser Ukiristo Uyesu. Ungwɛ̃mɛn Utimoti awu urhɔnga nggu umum.

2 Umɛn itsɛnge ubvur uwurɛ ra asarkasar anera aka awe ru imangmang ru Ukiristo aka asei ru uteu Ukorhosi.

Unum Utɛmɛn ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Ubɛn ivang umɛn ifɛna Unum ru umbi, umɛn iki isaki itar uwɛɛ indzowe Unum Utɛ uwu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

4 Umɛn ikorhe rimi ubinkutsu umɛn igũmɛn imangmangmbi ru Ukiristo Uyesu. Ikɛi umɛn igũmɛn ibibemambi aka awerangge ra abika adɔsa.

5 Imangmang nu ibibema hã idzeki ifosambi ra abin aka aze umbɔ aka angwɛ̃wa umbi ra afã. Umbi aka agũmbi ake ri isarhe iyi idzidzɛrhe ngge iki iwe Isarhe Iyiki Ize

6 iki ibangge ru umbi. Ru upfunga kishoo Isarhe Iyiki Ize ha ighwɛrngge ikpũrhã ni isengge. Ngge iki isaki ikorhe rimi hã ru umbi udzur ru unumkpi umbi aka agũ ngge

na ahwɛng idzidzɛrha iyi imimutu Unum.
7 Umbi amesa ngge ru Uabafara, uze uwɛrhi itsermɛn. Unga awu uner itser idzidzɛrhe uwu Ukiristo, uwuruwi umɛn iki idene unga aba ru umbi.
8 Unga adɛyiwa umɛn ibibemayɛ Ipfu-Num iki idzaa umbi.
9 Ri itsi akɛrɛ ha, umɛn inasi inekukumɛn ifɛna Unum ru umbi udzur ru unumkpi umɛn iki igũ isarhe ri itsimbi. Umɛn ini ishɔ̃rhũ Unum unga ama adzaa umbi ihwihwɛng nu itsoi iyiriyɛ iki idze ri Ipfunga.
10 Umɛn ifɛna umbi Unum, ngge itsú umbi ama asei isei iyi ibibɛk iki idzowe igɔng ru Uteijee na atsu unga agũibɛn ru ubɛn udĩ, ngge itsú umbi awuri idɛ̃ɛ̃ akorhumbi ikpũ iyiki ize kishoo nu umbi ikɛi atomi ihwɛng Unum akarhãrhã.
11 Unum akũ nggaa ijeenga atsu umbi awe akeker, ngge itsú umbi akpo nggaa ibibima nu anggɔm,
12 ni itsu umbi agɔm anggɔm atar uwɛɛ ru Utɛ, uwu ha aka atsu umbi adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ igasha ru ukam ukpu abika adɔsa ri iyɛrhe iyi irhirhang.
13 Unga ashɔɔte umɛn ĩdzek ri iyɛrhe iyi uzĩ, na akũ umɛn atsĩ ri Iyɛrhe iyi Ungwɛ̃ hã unga aka abema.
14 Ru ungwɛ̃ hã umɛn iki ikpo ififɔrh nu itsũwe arhim.

Ukiristo ananga ubɛn ubin

15 Umɛn itsikammɛn isi ídɛ̃ɛ̃ inyãmɛn Unum, bɔr Ukiristo ayika umɛn ihwɛng iwiwe Unum, ubinkutsu unga awe ru nyaku Unum. Unga awu unanyĩ ungwɛ̃ Unum, nu unga awe ru nggaa ijee ri kishoo abinkɛ aka amuna.
16 Ukiristo amuna kishoo abinkɛ aka awe ra afã nu abĩ. Unga amuna abinkɛ umbɔ aki inyã nu akirakɛ umbɔ aka asi ínyãmbɔ, utoma nu kishoo ípfu iyi ijee, nu kishoo íyɛrhe nu ubɛn ubin uku uwe ri ijee. Abina kishoo unga amuna na awe akinga.
17 Unga awea nu abina adɔrha amuna, nu unga atsu abina kishoo agha inggbaashi.
18 Unga awu itsi iyor ha, iyiriyɛ iki idarh iyor ha, ngge iki iwe abika adɔsa. Unga awu unggbaashi ubɛn ubin nu unggbaashi uner uwuku usok ra akpe, ngge itsú unga ananga ubɛn ubin.
19 Unum awe ra anggɔm agɛ Ukiristo awe ru nyaka unga ru ubɛn udĩa.
20 Unum asɛng unga akũ ubɛn ubinkpi unga aka amuna atsĩ ri igbigbisha iyiki ize nggu itsikamnga. Akɛrɛ atoma nggu ubɛn ubin nu abĩ nu afã. Ukiristo akorha akɛrɛ ha ri ikpe nu igãrhãmau ucucii, ngge ikũ ididɔɔr iba ra ateu ubɛn ubin nu Unum.
21 Umbi aka asaka awe ru igigau nggu Unum. Umbi awe abika akpɛ̃ Unum ra amɛnmbi ru nyaka umbi aka idɛyiwe ri itser iyiki ibewambi.
22 Bɔr icɛrɛ ru ubok akpe Ukiristo ri iyor, Unum aka abvui agbisha umbi. Unum

akorhe rimi ngge itsú ivangyɛ unga aka irhi umbi, unga awuri inyã umbi ru nyaku undzumu abika asar nu isheru uvau. Umbi ashimbi ru uvau, ikɛi unera ashia ru ubinkpi unga aka ikũ arhena umbi ri ikorhe ubɛn ubin uku ubewe.

23 Akɛrɛ kishoo awuri ikorhuke umbi aba adɛ̃ɛ̃ akermbi ri imangmangmbi ru Ukiristo na asi ineke ubɛn unera akɛna umbi ifosu ubinkpi uku uwe ukpumbi Isarhe Iyiki Ize iki irherhe. Umbi aka agũmbi Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ nu umbɔ aka adũwũkumbɔ ngge ru ubɛn unera aka awe ra abĩ. Umum Uburhu, iki iwu uner itserngge.

Itser Uburhu ra abika adɔsa

24 Umum iwe ra anggɔm ubinkutsu umum ihwɛng ugɛ ayetnummum aka ayikake umbi. Nu umum ĩbeemum ihwa kishoo ayetnumkɛ Ukiristo aka abee umum ihwa, ngge itsú umum iyike iyornga, iyiriyɛ iki iwe abika adɔsa.

25 Unum adena umum iwu ugãrhã abika adɔsa ri idɛyiwe kishoo ubinkpi urhɛmnga uku uni irherhe.

26 Isarhe iyɛrɛ iwe ri iwɔk ri kishoo anera aka asei rimɔ̃ɔ̃, bɔr icɛrɛ iki idzekangge ukupɛng ra aner Unum.

27 Unum asɛng idɛyiwe anernga agɛ unga awea ru nggaa ibibeanga ra atsen abi Uyahuda. Ibibeanga iwu ugɛ Ukiristo awe ru umbi, nu umbi awe ru ifosa iyiki igasha ri ikpikpoi iyi Unum.

28 Umɛn idɛyiwe anera ri itsi Ukiristo, ni ifituwe ni imesuwe ubɛn unera nggu kishoo itsoiyɛ umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe. Umɛn ikorha akɛrɛ ngge itsú ubɛn unera aka awe ru imangmang ru Ukiristo unga arhika ra asu Unum.

29 Ubin hã nukpɔ uku utsu umum itɔ̃ itser akarhãrhã ikũ nggaa ikeryɛ Ukiristo aka adzaa umum.

2

1 Umum ibee umbi ahwɛng ititɛ̃wãmum akarhãrhã ru umbi nu abirabɛ aka awe ru Urhawudikiya, nu kishoo abirabɛ aka anasi igbopumbɔ nggu umum.

2 Umum itɔ̃ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama akpo ifiifita ra amɛnmbi na agbopi itsi ri ibema adɔka. Umum itɔ̃ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama awe nggu undzumu idorh iyiki ihwɛng undzumu isarhe Unum. Umum itɔ̃ itser akarhãrhã ngge itsú umbi ama ahwɛng iwiwɔk Unum ngge iki inasi idzekangge ru anera rimɔ̃ɔ̃. Iwiwɔk ha iwu Ukiristo.

3 Ru unga awɔke kishoo iwu ru ubin iyi itsoi nu ihwihwɛng.

4 Umum idɛyiwa umbi akɛrɛ ngge itsú unera asi írhɛma umbi nggu irhɛm iyiki irhika bɔr ishingge.

5 Umum isi iwemum umɔ̃ nggu umbi ri iyor, bɔr ubɛn ivang umum ini ikaifɛrhkɔ ri itsimbi. Umum iwe ra anggɔm ugɛ umbi agbopi itsi nu imangmangmbi ru Ukiristo idɛ̃ɛ̃ iker.

Ififɔn ru ubok idɔsu Ukiristo

6 Nggee, ru nyaka umbi aka ayɛi Ukiristo Uyesu awu Uteijeembi, aka adɛ̃ɛ̃ awe abika adɔsa unga.

7 Aka adɛ̃ɛ̃ aker na aseng ri iwɛrhambi nggu Ukiristo. Aka adɛ̃ɛ̃ aker amɛn ugɛ abin umarhemmbi aka amesuwa umbi ri itsi Ukiristo awe idzidzɛrhe. Aka atar uwɛɛ ubɛn ivang.

8 Àka angwɛ̃dzɛn utsur unera adzura umbi igãrhã nggu ifɛrhkɔnga iyiki itãrhã iki iwe nggu igbɛrangwĩ. Ikpũ ifɛrhkɔ ha iyurhi ra agbeyi anera nu íkpem ri itsi abin aki upfung ukpirɛ na asi iweke ru Ukiristo.

9 Ubinkutsu ivang Ukiristo aka adzipa awe unera, unga ana awu undzumu Unum.

10 Umbi awu undzumunga ri idɔsu Ukiristo, uwuku uwe itsi ru ubɛn ijee nu iyɛrhe.

11 Ri idɔsu Ukiristo, iwe ru nyaka umbi aka asorhu usorhe, nu amɛn aki arhimmbi aka adzeke. Akɛrɛ asi iweke usorhe anera aki ikũ abokmbɔ akorhe, bɔr awu ikpũ usorhe Ukiristo aki ikorhe.

12 Aka adzakukumbɔ umbi nggu Ukiristo ri isorhu ubɔtisima, ikɛi umbi aka asombi nggu unga ru ubok imangmangmbi ri ijee Unum, uwuruwi aka asoyiwe Ukiristo ra akpe.

13 Umbi aka agaumbi nggu Unum ri itsi arhimmbi, nu ikpona ibee ikorha amɛn arhim idarh ibibɛkmbi, bɔr Unum atsu umbi adzipa abɛk nggu Ukiristo. Unum atsũwe arhimmɛn kishoo.

14 Unga afɔ̃rhũwe arherhe igbigbayɛ umɛn iki ikorhe, akirakɛ aka adɛ̃ɛ̃ irhena umɛn ni itsuka umɛn ufai. Arherhe igbigba ha adɛ̃ɛ̃ igamtsak nggu umɛn, bɔr Unum anyanguwe ake ri inyapuwe ake nu igãrhãmau ucucii.

15 Unga abvure ijee iyi ayɛrhe nu abi ijee na adzowe umbɔ atsak ra awiya ri ikpe nu igãrhãmau ucucii na adzuma ananga umbɔ.

16 Ngge aka niba aneke unera atsuka uvau nu umbi ru ubinkpi umbi aka igha use ubinkpi umbi aka ihwa, use ri inum agbeyambi, use irhowa ufɛ̃ uku ufa, use unum ukpuku uwosha.

17 Akɛrɛ awu azirhzĩ abinkɛ aka iba, bɔr undzumu idzidzɛrhe akpo ngge ru Ukiristo.

18 Àka niba anekukumbi ubɛn unera uwuku ugũibɛn irhɛrhi itsi iyi igbɛrangwĩ na adzowe igɔng ípfu itser-Num atsu umbi asi ikpombi ugbɛtambi. Ikpũ uner ha anu irherha arherhe akarhãrhã ru ubinkpi unga aka anyã. Ihwihwɛnga idzek ra amɛnnga, ni itsu unga aberi itsinga, bɔr idzidzɛrhe unga ashia ru ubinkpi uku itsu unga aberi itsinga.

19 Unga aka nekuka ikpɔm Ukiristo, uwuku uwe itsimɛn. Kishoo abika adɔsu Ukiristo awe ri nyaki iyor iki igbopa urhɔnga nggu icim. Iyor ha iseng ru Ukiristo uwu ha aka awu itsia ru udĩkpi Unum aka

abee.
20 Ukiristo akpe na afɔne itsikamnga ri íkpem upfung ukpirɛ. Ri idɔsa unga, umbi aka akpembi ri íkpem hã ikɛi. Ngge awu use utsu umbi akorhe ugɛɛ umbi ana awu abi upfung ukpirɛ ri idɔsi íkpemkpɔ?
21 <<Àka niba akũ ubok anyangumbi! Niba akũ arhɛm abangumbi! Niba akũ ubok abangumbi!>>
22 Ikpũ íkpem iyɛrɛ ha iwu abinkɛ aka asi ídãrhũke. Umɛn ĩba itɔ̃ itser nggu ake imaamɛn umɛn iwuri itare ake, ubinkutsu ake awe íkpem nu ímesayɛ anera aka amuna ukpekũ.
23 Íkpem hã iwe ru nyaka abirabɛ umbɔ aki inyã umbɔ ugɛɛ umbɔ adzeku ifɛrhkɔ iyi itsoi. Ngge iki isaki imesuwe anera umbɔ akorha atsar akagɔng aki idɛyiwe ugɛ umbɔ abemu Unum ri irhɛrhi itsi igbɛrangwĩ na atsu iyormbɔ ihwa uver, bɔr íkpem hã isi idɛ̃ɛ̃ ikɛnngge ikponi iyor ri itsu ngge igũibɛn.

3

Íkpem ru usarkasar ibibɛk

1 Aka asoyiwa umbi nggu Ukiristo, nggee àka atsu amɛnmbi ra abinkɛ aka awe ra afã, ra anangkɛ Ukiristo aka asei ra anang iseinga ru ubok ugha Unum.
2 Àka atsu amɛnmbi akaifɛrhkɔ ra abinkɛ aka awe ra afã, niba aweke ra abin aki upfung.
3 Ubinkutsu ibibɛkmbi iyiki igbe iki ikpengge, nu urhɛmbi uwuku ufa icɛrɛ uwe nggu Ukiristo. Unum anasi idzuma akũ Ukiristo adzekanga use urhɛ uwuku ufambi.
4 Bɔr ivang Ukiristo aka idzeka, umbi awuri idzeka nggu unga ru nggaa imornga.
5 Nggee àka aneke ikorhe ubɛn abinkɛ ayormbi aka ibee ngge itsu ngge igũibɛn, ru nyaki irha nggu unera use ibee irha nggu unera aka asi iwea utsakngo use utsɛ̃ngo, use ibee ikorhe iyiki ibewe, use ikpona. Ikpona iwu ikpũ idzowe igɔng ru ugberhe.
6 Ri itsi akɛrɛ ha, avɔm itsu ufai Unum aka iba.
7 Umbi akorhumbi abin rimi hã na adɔrha atirhi idɔsu Ukiristo.
8 Bɔr icɛrɛ awu ufang umbi aneke ikorhe kishoo abin akɛrɛ, ubɛn ikpũ avɔm, nu ikpikpɛ̃ɛ̃, nu inyar, nu irherha arherhe aka atãrhã.
9 Àka aneke igbɛrangwĩ atsuke adɔka, ubinkutsu umbi aka atsimukumbi amɛn aka agbembi nggu ikorha arhim,
10 na atsim amɛn aka afa. Amɛn hã ake anu idzipa awe ru usaka uwuku umuna ake ru nyaka umbi aka anu iseng ri ihwɛng unga.
11 Ru urhɛ uwuku ufa ha ri idɔsu Ukiristo, umɛn isi inyã anera awuwembɔ ubinkutsu, umbɔ awe abi Uyahuda use atsen abi Uyahuda, use uner usorhe use uner ida usorhe, use uner arhum use utsen uwuku usheru Unum, use ugãrhã use uwuku ufɔn. Ubin uku unang ugarh kishoo awu Ukiristo, nu unga asei ru kishoo abika adɔsa unga.
12 Umbi awu aner abirabɛ

Unum aka asɛng. Unga abema umbi na atsu umbi awe asasar. Nggee, àka awe ra atorh, nu inna, irhɛrhi itsi, ididɔɔr, nu idɔngamɛn.

13 Àka adɔngamɛn nggu adɔka. Àka atsũwe adɔka ra abinkɛ umbi aka akaifɛrhkɔ umbɔ aka asi ikorhumbɔ ru utsĩndĩ uwuku uze. Àka adzuma atsũwe adɔka ru nyaku Uteijee aka atsũwe umbi.

14 Ubinkpi uku uwe ru ugarh unang akɛrɛ ha kishoo, aka abema adɔka. Ri ikorhe rimi hã umbi awuri iwembi ru undzumu igbopi itsi urhɔnga.

15 Àka aneke ididɔɔryɛ Ukiristo aka adzaa umbi idarh kishoo ifɛrhkɔmbi nu ikikorhambi. Àka akorha akɛrɛ ubinkutsu Unum aka asɛng umbi asei urhɔnga uku utɔɔ ru nyaki iyora unying. Na atar uwɛɛ.

16 Àka akaifɛrhkɔ ri itsi isarhe Ukiristo. Àka akaifɛrhkɔ ra ake na amesuwe adɔka na amutuwe adɔka nggu itsoi. Àka arherha arherhe nggu adɔka ra ambom aki ubvur Unum nu ambom abika adɔsa aka amuna nu ambom Ipfu Isarsatangge aka atsu ru umbi. Àka atsũ ambom na abar abin na atar uwɛɛ ru Uteijee ra amɛnmbi.

17 Ru ubɛn ubin umbi aka irherhe na akorhe, aka akorha ake kishoo ri itsok Uteijee Uyesu, ri itar uwɛɛ ru Unum Utɛ ru ubok unga.

Isisei iyiki ize ra aya abika adɔsa

18 Umbi akatsɛrh, aka akorhu ubinkpi atsakmbi aka agɔr umbi ikikorhe, ubinkutsu ubin hã nukpɔ uku umɛ̃ɛ̃ abika adɔsu Uteijee akorhe.

19 Umbi akatsak, aka abema atsɛ̃mbi na akpɔm umbɔ uku utɔɔ.

20 Umbi awɛkaci, aka akorhe kishoo abinkɛ ateimbi aka atsu umbi ikikorhe, ubinkutsu ubin hã nukpɔ Uteijee aka abee.

21 Umbi atei, aka niba acayimbi angwɛ̃mbi akarhãrhã utsur umbɔ atsũwũkumbɔ amɛnmbɔ ru umbi.

22 Umbi agãrhã, àka akorhe kishoo abinkɛ ateiyambi aka atsu umbi ikikorhe. Àka niba akorhumbi ri ivang umbɔ aka anu irhi umbi ukpekũ na abee itsu umbɔ abema umbi. Bɔr àka akorha ake nggu amɛn unying nggu iwei na adɛyiwe imor ru Uteijee.

23 Ra abina kishoo umbi aki ikorhe, àka akorha ake nggu amɛnmbi kishoo. Àka atɔ̃ itser ugɛɛ umbi atɔ̃we Uteijee, isi iwengge iyi anera ukpekũ.

24 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi agɛ umbi awuri iyɛimbi ukam ru Uteijee ri itsermbi. Awu itser Uteijee Ukiristo umbi aka anu itɔ̃.

25 Ubɛn unera aki ikorhe iyiki ibewe, umbɔ awuri ifai unga ri itsi iyiki ibewanga. Unum asi ínyãngu uwɔɔ ananga uwɔɔ.

4

1 Abika awe ra agãrhã, aka adzowe ugbɛtambɔ uku kpengkpeng ubinkpi umbɔ aka atɔ̃, ubinkutsu umbi ahwɛngmbi agɛ umbi awembi ru Uteiya ra afã.

Arherha akɔɔ

2 Aka adzowe atsimbi ri ifɛn-Num. Aka angwɛ̃ amɛnmbi ru ubinkpi umbi aki irherhe na awe abika atar uwɛɛ ru Unum.

3 Aka afɛna-Num ru umɛn. Aka ashɔ̃rhũ Unum ama atsuruwa utsĩndĩã ri isarhamɛn, ngge itsú umɛn idɛ̃ɛ̃ indzowe isarhe Ukiristo ukupɛ̃ɛ̃ ra anera. Isarhe ha iwe ri iwɔk rimɔ̃ɔ̃. Awe ri itsi isarhe iyɛrɛ umum iki idũwũ itsu umum iwe ri ínyãwã ru ugbor uzĩ icɛrɛ.

4 Aka afɛn-Num agɛ unga ama ayika umum idũwã ngge ukupɛ̃ɛ̃ ru udĩkpi umum iki imɛ̃ɛ̃ ikorhe.

5 Àka atɔ̃ itser nggu itsoi ri ivangyɛ umbi aka ikorhe ubɛn ubin nggu anera aka asi idɔsumbɔ Uyesu. Aka akorhe ubɛn ubinkpi umbi aka idɛ̃ɛ̃ akorhe ubɛn ivangyɛ umbi aka iwe nggu umbɔ.

6 Aka atsu arherhambi nggu umbɔ awe nggu ibibema ubɛn ivang. Aka atsu ake awu ubinkpi umbɔ aka igũibɛn, nu ubinkpi uku ibemuwe irhirhusambɔ.

Imimasha ighwe

7 Utikiku awuri idɛyiwanga umbi isarhe kishoo ri itsimum. Unga awu ugãrhã idzidzɛrhe nggu umɛn ru Uteijee nu umum ĩbemum unga.

8 Umum idene unga aba ru umbi, ngge itsú umbi ama ahwɛng ubinkpi uku ukorhe nggu umɛn, nu unga ama afituwa umbi.

9 Unga anu iba nggu Uonisimu, unga aka awe unying ru umbi. Uonisimu ungwɛ̃mɛn nu uner idzidzɛrhe nu umum ĩbemum unga. Umbɔ awuri idɛyiwambɔ umbi ubɛn ubinkpi uku ikorhe nggimi.

10 Unerwi umbɔ aki iyisa Uaristaku awu nggu umum nggimi ru ugbor uzĩ. Unga aghwe umbi. Rimi hã Umarku uwuruwi aka awe ungwɛ̃ iyambɔ Ubarnaba aghwe umbi. Umum idɛyiwamum umbi arherhe ri itsi Umarku, unga aba abanga, umbi ayɛi unga nggu aboka avaa.

11 Uyasuwa, uwuruwi umbɔ aki iyisa Ujustu, ikɛi aghwe umbi. Aner abɛrɛ ikitatambɔ ukpekũ ra abi Uyahuda aka atɔ̃ itser iyi Iyɛrhe-Num nggu umum. Umbɔ aka afituwambɔ umum akarhãrhã.

12 Uabafara aghwe umbi. Unga awu unying ru umbi na awu ugãrhã Uyesu Ukiristo. Ubɛn ivang unga adɛ̃ɛ̃ ifɛna umbi Unum nggu amɛnnga kishoo. Unga ashɔ̃rhũ Unum ama atsu umbi adɛ̃ɛ̃ aker ri ikorhe ubinkpi Unum aka abee, aka aker ru Ukiristo na awe ru undzumu ikeramɛn.

13 Umum idɛyiwa umbi ugɛ unga atɔ̃ itser akarhãrhã iyimbi nu iyi abirabɛ aka awe ru Urhawudikiya nu abi Uhirhaforhi.

14 Uze uwɛrhamɛn Irhuka, uner agɔu, nu Udima, aghwe umbi.

15 Àka akũ ighwemum azĩ ra angwɛ̃mɛn nu anapumɛn ru Urhawudikiya, nu ru

Unimfa nggu anera abika adɔsa aki ikɔng ri iyanga.

16 Umbi aba avarhu ubvur uwurɛ amaambi, àka akũ azĩ avarhuwe ru abika adɔsu Uyesu ru Urhawudikiya. Na ayɛi ubvur uwu ha umum iki itsɛnge abi Urhawudikiya na avarha umgbɔ ikɛi.

17 Àka adɛyiwe Uarkibu ugɛ, <<Uteijee aka adzaanga ungo itser iyiki itɔ̃. Niba ukpɛ̃ɔ ititɔ̃.>>

18 Umum Uburhu, itsɛng ighwe iyɛrɛ ru ubokmum. Àka ayita afɛna Unum ru umum ru ugborzĩ. Imimuta ima iwe nggu umbi.

Ubvur Uburhu uwu inggbaashia aka atsɛnge abi Utasorhonika

Utsutson ri itsi ubvur Utasorhonika uwu inggbaashia

Uburhu uner itser Uyesu atsɛnge ubvur uwurɛ ra abika adɔsa ru Utasorhonika ra abĩ Umakidoniya. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ ru Ukorinti ra amɛk aki 50-51 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Abika adɔsa ru Utasorhonika awu unying ra abika adɔsa ha Uburhu uner itser Uyesu aka adzin. Unga aka adzin umbɔ asi ikpoa inɛta umbɔ, ubinkutsu abi Uyahuda abee ifuw nggu unga na atsu unga abɔre umɔ (Aiy 17.1-9). Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ afituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbɔ.

Ri inggbaashia, Uburhu atar uwɛɛ ru Unum ri itsi imangmangmbɔ nu ikikorhambɔ iyi ibibema nu ikɛi ifosayɛ umbɔ aka awerangge ru Ukiristo. Ubvur ha ufituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ niba agbambɔ iwei ri itsi ibiba Ukiristo. Ikɛi udɛyiwe umbɔ ikpũ isiseiyɛ iki imɛ̃ umbɔ asei, na amina asumbɔ atɔ̃ itsermbɔ utsɛku Uyesu aka iba.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-3)*
Imangmang abi Utasorhonika *(1.4—3.13)*
Ikpũ ibibɛkyɛ Unum aka abee *(4.1-12)*
Imesa ri itsi ibiba Uteijee *(4.13—5.11)*
Itsũwã iyi imaatak *(5.12-22)*
Imimasha *(5.23-28)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum Uburhu. Usirha nu Utimoti awu urhɔnga nggu umum umɛn ighwe umbi.

Ubvur uzĩ ri ikikɔng abika adɔsa ru Utasarhonika umbɔ aka awu abi Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

Imimuta nu ididɔɔr ru umbi.

Itar uwɛɛ abi Utasorhonika ri imangmang

2 Umɛn iki isaki itar uwɛɛ indzowe Unum ru umbi kishoo, iyisa atsokmbi ri ifɛn-Nummɛn.

3 Umɛn idɛ̃ɛ̃ iyita ra asu Unum Utɛmɛn itsermbi iyi imangmang, nu ikikorhambi iyi ibibema, nu ibibimambi iyi ifosa ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

4 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn ihwɛngmɛn awu Unum abema umbi na asɛng umbi,

5 ubinkutsu, Isarhe Iyiki Izemɛn iba ru umbi isi iwengge ri irhɛm ukpekũ, bɔr iwe nggu ijee, nu Ipfu Isarsatangge nu ida icicang. Umbi ahwɛngmbi isiseimɛn iyi inggbaashia ru umbi umɛn iyika umbi.

6 Umbi aka awu abika amesa umɛn nu Uteijee, ubinkutsu umbi ayɛi arherha ha ru nggaa ayetnum nggu anggɔmkɛ Ipfu Isarsatangge iki idzaa.

7 Ngge itsu umbi awe abin aka amesa ra abika adɔsa kishoo ra abĩ Umakidoniya nu Uakaya.

8 Asi iwea Umakidoniya nu Uakaya ukpekũ isarhe Uteijee iki idzeku umbi izĩ, bɔr imangmangmbi ru Unum aka ahwɛngmbɔ ubɛn anang. Nggee umɛn ishimɛn nu ubinkpi umɛn iki irherhe ra ake,

9 ubinkutsu anera nibikambɔ aki isɔm ikpũ amɛnkɛ umbi aka akũ ayɛi umɛn. Umbɔ asɔm ugɛ umbi aka aneke idɔsa agberhe, na adzipa atɔ̃we itser ru Unum uwu idzidzɛrhe uwu urhɛ,

10 na adzɛu Ungwɛ̃nga aka idzeka afã, uwuruwi unga aka azituwe ra akpe, Uyesu uwuku ushɔɔrte umɛn ru uvɔmwi uku iba.

2

Itser Uburhu ru Utasorhonika

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi ahwɛngmbi ugɛ iyiyepamɛn iki ĩba ru umbi isi igbangge abĩ.

2 Umɛn iki ihwamɛn ayetnum nu urhena ru Ufirhipi, ru nyaka umbi aka ahwɛng, bɔr iyiyike Unummɛn itsu umɛn ĩdzaa umbi Isarhe Iyiki Izenga ra asu uver ukerketakpɔ ukpu ikpikpɛ̃ɛ̃.

3 Ivangyɛ umɛn itsu umbi awe ru imangmang umɛn isi igbamɛn irhak use ida isisar use umɛn ibee ibvuta umbi.

4 Bɔr umɛn iwu abirabɛ Unum aka anyã umɛn imɛ̃ɛ̃mɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize. Umɛn isi ĩbeemɛn irherhe abinkɛ anera aka abee bɔr abinkɛ Unum uwuku uvira amɛnmɛn aka abee.

5 Umbi ahwɛngmbi arherhamɛn asi iweke itonga angwĩ, use umɛn ikũ ubin ukpɔɔ itsire atsimɛn ri ibee uhwɛk, Unum unga awu idekamɛn.

6 Umɛn isi ĩbeemɛn anera akpoi umɛn, use umbi use abikase.

Umɛn iwu abi itser Uyesu umɛn iwemɛn ri ijee iyiki ibee ubin ru umbi,

7 bɔr umɛn iwu ru nyaka awɛkaci ru umbi, ru nyaku uyi aki ikpɔm angwɛ̃nga.

8 Umɛn ibema umbi akarhãrhã, ngge itsu umɛn isi ĩdzaamɛn umbi Isarhe Iyiki Ize iyi Unum ukpekũ, bɔr umɛn igũibɛn idzowe urhɛmɛn, ubinkutsu umbi awe azeze ru umɛn.

9 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, idzidzɛrhe umbi ayitumbi ititɛ̃wãmɛn nu ayetnummɛn, umɛn itɔ̃ itser utsuu nu atenum isi igũmɛn azhe utsur umɛn iyɔmmɛn unera ru umbi ivangyɛ umɛn iki idzowe Isarhe Iyiki Ize ru umbi.

10 Umbi nggu Unum awu ideka, ra amɛn aka asar, nu irhirhika nu ida uvau umɛn iki iwe ru umbi abika adɔsa ri inggbaashia.

11 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi umɛn iwe nggu umbi ru nyaka atei aki iwe nggu awɛkacimbɔ.

12 Umɛn ifituwa ni iyika umbi ni itsu umbi asei ra amɛnkɛ Unum aka abee, unga aka ayisa umbi ri Iyɛrhanga nu ikpikpoi.

13 Umɛn isi inekukumɛn itar uwɛɛ ru Unum ra akɛrɛ ha, ubinkutsu, ivangyɛ umbi aka ayɛi Arherhu-Num umbi aka agũ ru umɛn, umbi abema ake asi iweke ru nyaka arherhe anera, bɔr ru nyaka ake aka awe. Awe Arherhu-Num aka atɔ̃ itser ru umbi aka awe ru imangmang.

14 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi awe abika amesu kishoo ikikɔng abika adɔsu Unum ru Uyahudiya, umbɔ aka awe ru Ukiristo Uyesu. Umbi ahwa ayetnum ra anermbi ubina unying nggu abika adɔsa ha aka ahwa ra abok abi Uyahuda,

15 abika afɛre Uteijee Uyesu nu abika asɔm Arherhu-Num ikɛi na awayiwe umɛn idzek. Umbɔ adakuwe amɛn Unum na akpɛ̃mbɔ ubɛn unera

16 ri ititɛ̃wãmbɔ umbɔ akɛnmbɔ umɛn idzowe Isarhe Iyiki Ize ra atsen abi Uyahuda utsur umbɔ akpombɔ ififɔrh. Rimi hã ubɛn unum umbɔ aki itomu ugbiu arhimmbɔ akarhãrhã. Avɔm Unum aka acipuwake nu atsimbɔ.

Uburhu abee ibvui ayepa abi Utasorhonika

17 Bɔr umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ivangyɛ umɛn iki idzipa ineke umbi ri ivanga ukunjiir, igigau ha iwu iyi iyor isi iwengge iyi amɛn, ngge itsu umɛn itsu asumɛn itɛ̃wã ibee ĩba inyã umbi.

18 Ubinkutsu umɛn ibee ĩba ru umbi, udzumunga awu umum Uburhu iki ibee ikɛi nu ikɛi, bɔr Ushaitan akɛna umɛn.

19 Asi iwea umbi awu ifosamɛn, nu igũibɛnmɛn nu ifur iyɛrheyɛ umɛn iki ikũ ifĩrhã ra asu Uteijee Uyesu unga aba abanga?

20 Idzidzɛrhe umbi awu ikpikpoimɛn nu igũibɛn.

3

1 Nggee ivangyɛ umɛn iki ifɔr ibibima idamɛn, umɛn inyã izengge umbɔ aneka umɛn ukpekũ ru Uatina.

2 Umɛn ĩdene Utimoti, aka awu ungwɛ̃mɛn nu uwɛrhu itser Unum ri idũwũ Isarhe Iyiki Ize iyi Ukiristo, unga adzaa umbi ikeramɛn na afituwa umbi ri imang-mangmbi,

3 ngge itsú unera asi ítsũwũka amɛnnga ri ivivira iyɛrɛ. Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ugɛ asɛng umɛn ikorha akɛrɛ ha.

4 Idzidzɛrhe, ivangyɛ umɛn iki iwu nggu umbi, ubɛn unuma umɛn isɔma umbi ugɛ umɛn iwuri ihwa uver. Ngge iwe rimi hã, ru nyaka umbi aka ahwɛng.

5 Ngge itsu, ivangyɛ umum iki isi idɛ̃ɛ̃ imɛ̃ɛ̃mum, umum ĩdene unga aba nu umum ima igũ isarhe imangmangmbi. Umum igũ iwei ugɛ use uwuku uvuviri ha aka avirunga umbi, ikɛi ayet-nummɛn hã aka awe ibɛm.

Asɔm ififitu Utimoti

6 Bɔr icɛrɛ Utimoti anai idzeku umbi aba ru umɛn, akũwã umɛn isarhe iyi imangmang nu ibibemambi. Unga asɔma umɛn ugɛ ubɛn unuma umbi anu iyita umɛn nggu iki ize na abee inyã

umɛn, ru nyaka umɛn iki ibee inya umbi.

7 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri kishoo igũ ighong nu uvermɛn, umɛn ikpomɛn ififita ri itsi imangmangmbi.

8 Ubinkutsu, icɛrɛ umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ikɛi, umbi aba adɛ̃ɛ̃ akermbi akarhãrhã ru Uteijee.

9 Umɛn itarmɛn uwɛɛ ru Unum akarhãrhã ru umbi, ri igũibɛnyɛ umɛn iki iwurangge ra atsimbi ra asu Unummɛn.

10 Nu utsuu nu atenum umɛn ifɛn-Num akarhãrhã ugɛ umɛn ima inyã umbi ikɛi ni ĩdzaa ubinkpi umbi aka ashimbi rakpɔ ri imangmangmbi.

11 Unum Utɛmɛn itsikamnga nu Uteijeemɛn Uyesu ama ayanguwa utsĩndĩ uwuku uba ru umbi.

12 Uteijee ha ama atomuwa ibibemambi ngge itɔk ni ibɔr igba ra adɔka nu ubɛn unera, ru nyaka umɛn iki ikorhuwa umbi.

13 Unga ama atsu umbi awe ru ikeramɛn, ngge itsú umbi awe abika asheru uvau na awu asasar ra asu Unum Utɛmɛn, ivangyɛ Uteijeemɛn Uyesu aka iba nggu kishoo asarkasarnga.

4

Isei isei iyiriyɛ Unum aka abema

1 Ri imimasha, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn imesuwa umbi isei isei iyi ibibemu Unum, ru nyaka umbi aka asei. Icɛrɛ umɛn irhusa ni itsu umbi ri itsok Uteijee Uyesu àka atoma asei rimi hã.

2 Ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ubinkpi umɛn iki itsuka umbi ri ijee iyi Uteijee Uyesu.

3 Awu ibibemu Unum umbi asei asasar, na niba akorhumbi kishoo itser itomadak.

4 Ubɛn unera ru umbi amesi ikpɔm iyornga ru utsĩndĩ isisar nu imor,

5 isi iwengge iyi ikponi iyor iyiriyɛ atsen abi Uyahuda aka asi ihwɛngmbɔ Unum.

6 Ikɛi ra arherhe itomadak ha unera niba agbaa avau ru ungwɛ̃mbɔ use unga akpo utsĩndĩ adakuwe amɛn ungwɛ̃mbɔ. Uteijee awuri itsuka ufai ra anera ru ikpũ arhim akɛrɛ kishoo, ru nyaka umɛn iki isɔma umbi ni igbiita atombi.

7 Ubinkutsu, Unum asi iyisunga umɛn isisei iyiki ida isisar, bɔr umɛn ibɛk ri isisar.

8 Nggee, unga uwuku ukpɛ̃ imesa iyɛrɛ asi ikpɛ̃ɛ̃ unera, bɔr akpɛ̃ Unum, uwuku udzisa umbi Ipfunga Isarsatangge.

9 Umɛn isi íbvui itsɛngamɛn umbi arherhe ibema angwɛ̃mbi, umbi nibikambi Unum aka amesuwanga umbi ibema adɔka.

10 Idzidzɛrhe, umbi aka isaka abemumbi abika adɔsa kishoo ra abĩ Umakidoniya. Rimi hã umɛn ifituwa umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka atoma akorhe rimi hã ikɛi.

11 Àka anyanga ngge iwu ubinkpi umbi aka abee, ri isei isei uku ughwɔɔw ri ibibɛkmbi, aka atsu amɛn ri itsermbi ukpekũ na akũ

abokmbi atɔ̃ itser, ru nyaka umɛn iki isɔma umbi.
12 Mɔcɛ inum ibibɛkmbi iwuri ikũ abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum adzaa umbi imor, ngge itsú umbi aneke itsorha atsimbi ra ayor anera.

Ibiba Uteijee

13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn isi ibeemɛn umbi awe abika ada ihwɛng ubin ri itsi abɔrɔ aka awu ru urhɔ akpe, use umbi agũ ighong ru nyaka aner abɔɔ, abika ashimbɔ ri ifosa.
14 Umɛn iwemɛn ri imangmang ugɛ Uyesu akpe na asoka ikɛi, nggee umɛn iwemɛn ri imangmang ugɛ Unum awuri ikũ abika adɔsa ha aka akpe aba nggu Uyesu.
15 Ru nyaka Arherhu Uteijee, umɛn idɛyiwa umbi ugɛ umɛn iki ibɛk icɛrɛ, umɛn ibɛk utsɛku ibiba Uteijee, umɛn isi ínggbaashia isomɛn ra abirabɛ aka awu ru urhɔ.
16 Ubinkutsu Uteijee nibikanga awuri idzeka afã acipuwa, nggu uyisa ijee utsotsorakpɔ, nggu urhɛm unggbaashi ípfu itser-Num nu irhak utsom ukpu Unum, abika akpe ru Ukiristo awuri igbaashia asok.
17 Aki ha aba amaake, umɛn abi urhɛ awuri ishupa umɛn nggu umbɔ ra amɛɛ ru umɛn ikpo Uteijee ra afafã. Nu umɛn iwuri iwe nggu Uteijee ugbagbaa.
18 Nggee àka afituwe adɔka nggu irhɛm iyɛrɛ ha.

5

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ri itsi ivang nu inum, umɛn isi ibeemɛn itsɛnga umbi,
2 ubinkutsu umbi ahwɛngmbi uku ushashaki ugɛ unum ukpu Uteijee uwuri iba ru nyaku uvɛu ru untsuuka.
3 Ivangyɛ anera aka ani igɔr agɛ, <<Umɛn isei isei uku ughwɔɔw nu ififɔrh,>> kanying itsitsim iwuri ikpo umbɔ, ru nyaki ihwashi imar iki ikpo ukutsɛrh uwuku uwu ra anaa, utsĩndĩ ishishɔɔr ushimgbɔ ru umbɔ.
4 Bɔr umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umbi asi iwembi ru uzĩ, ngge itsú unum hã usi ígbipukpɔ umbi ru nyaku uvɛu.
5 Umbi kishoo awe angwɛ̃ irhirhang na angwɛ̃ atenum. Umɛn isi iwemɛn abi utsuu use abi uzĩ.
6 Nggee, umɛn niba iwemɛn ru nyaka abɔɔ aka awe ru urhɔ, bɔr umɛn isei ĩdzɛu ni ikpɔm atsimɛn.
7 Ubinkutsu abika arharhɔ arha ru untsuu nu abika afĩrhã adɛ afĩrhã ru untsuu.
8 Bɔr umɛn iki iwe abi atenum, awu ufang umɛn ingwɛ̃dzɛn ni ikpɔm atsimɛn, itsim imangmang nu ibibema ru nyaka atorho uzɔu aki ikɔk, ni ifosi ififɔrh ru nyaki ifur uzɔu.
9 Ubinkutsu, Unum asi itsũã umɛn ihwa ayetnum avɔmnga, bɔr atsũ umɛn ikpo ififɔrh ru ubok Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.
10 Unga akpe ri itsimɛn, ngge itsú uko umɛn iwu aka arhi use umɛn iwu ru urhɔ, umɛn ima isei urhɔnga nggu

unga.
11 Nggee àka afita adɔka na
adzin adɔka, ru nyaka umbi
aki ikorhe.

Imimashi imesa
12 Umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, umɛn ishɔ̃rhã umbi,
àka adzowe imor ra abika
atɛ̃wũ itser ru umbi, angg-
baashimbi ru Uteijee, abika
adzaa umbi itsũwã.
13 Àka akpɔm umbɔ afafã
ri ibibema ri itsi itsermbɔ.
Àka asei uku ughwɔɔw nggu
adɔka.
14 Umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, umɛn ishɔ̃rhã umbi,
àka agbiite ato abi ighɛrha
ru umbi, àka afituwe abika
asheri ikeramɛn ru umbi, àka
ayike abika asheri iker ru
umbi, àka adɔng amɛnmbi
nggu ubɛn unera.
15 Àka angwɛ̃dzɛn, utsur
unera afasa iyiki ibewe nggu
iyiki ibewe, bɔr ubɛn ivang
àka akorhi iyiki ize nggu
adɔka nu ubɛn unera.
16 Àka agɔm anggɔm ubɛn
ivang,
17 àka niba anekukumbi
ifɛn-Num,
18 àka atar uwɛɛ ri kishoo
ubinkpi uku uwe, ubinkutsu
ngge iwu ibibemu Unum ru
umbi ru Ukiristo Uyesu.
19 Àka niba arhĩwukumbi
Ipfu-Num.
20 Àka niba akwɛɛrkumbi
itser iyiki isɔm Arherhu-
Num,
21 àka avira abina kishoo,
na akpɔm akirakɛ aka awe
aka aze,
22 àka atĩmbi ubɛn iyiki
ibewe.
23 Unum nibikanga, Unum
uwu ididɔɔr, ama asare umbi
undzumunga, ipfumbi nu
urhɛmbi nu ayormbi kishoo
ima isheru uvau ru unumkpi
Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo
aka iba.
24 Unga awuri ikorhunga
ake, ubinkutsu unga uwuku
uyisa umbi awu uner
idzidzɛrhe.
25 Umbi angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn àka afɛna-Num ru
umɛn.
26 Àka aghwe adɔka nggu
ighwe ibibema.
27 Umum ishɔ̃rhã umbi ri it-
sok Uteijee, àka avarhuwe ub-
vur uwurɛ ra angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn kishoo.
28 Imimuta Uteijeemɛn
Uyesu Ukiristo ima iwe nggu
umbi.

Ubvur Uburhu uwu uvaa aka atsɛnge abi Utasorhonika

Utsutson ri itsi ubvur Utasorhonika uwu uvaa

Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛng ubvur uwurɛ ru uteu Ukorinti ra amɛk aki 51 use 52 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Asi idera ri ivangyɛ umbɔ aka amaa itsɛng ubvur uwu inggbaashia uzĩ ra abi Utasorhonika na atsɛng ubvur uwurɛ.

Atsɛng *Ubvur Uburhu uwu Uvaa aka Atsɛnge Abi Utasorhonika* ubinkutsu isoyamɛn hã abika adɔsa aka awe umɔ. Nu abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ hã ri itsi ibiba Uyesu iwu idzidzuna ra amɛn abika adɔsa. Uburhu adɛyiwe abirabɛ aka agɔr ugɛ Uyesu aka abanga ugɛ Uyesu asi íbanga utsɛku abin akɔɔ aka iwe kata. Iyiki ibewe iwuri itoma ru ubok <<Uner uwuku usheri ikpem>>, iwuri itsĩ ikpũ iyiriyɛ umbɔ aka anasi ikorhumbɔ ngge. Ubvur ha ugɔr abika adɔsa ugɛ umbɔ niba aneke unera arhɛma umbɔ nggu imesi igbɛrangwĩ ri itsi arherha ha.

Ubvur ha udzowe nggaa ifiifita ra aner Unum ugɛ umbɔ amina asumbɔ na adɛ̃ɛ̃ aker akarhãrhã ri imangmangmbɔ, nu ngge iki iwe ugɛ ayetnum nu uver uwu urhɛrhɛ. Ri imimasha, Uburhu agbiite atombɔ ugɛ umbɔ niba aseimbɔ isɛ, bɔr umbɔ atɔ̃ itser anɛti itsikambɔ ugɛɛ umbɔ Uburhu nggu awɛrhanga aki ikorhe.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Imesa ri itsi ibiba Uyesu *(1.3–2.12)*
Isisei iyiki ize *(2.13-17)*
Nggaa ifiifita ri itsi igũ atsa *(3.1-15)*
Imimasha *(3.16-18)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum Uburhu. Usirha nu Utimoti awu urhɔnga nggu umum umɛn ighwe umbi. Ubvur uzĩ ri ikikɔng abika adɔsa ru Utasarhonika umbɔ aka awu abi Unum Utɛmɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

2 Unum Utɛ nu Uteijee Uyesu Ukiristo, ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Itar uwɛɛ nu ifɛn-Num

3 Awu ufang ubɛn ivang umɛn itar uwɛɛ ru Unum ru umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, irhikungge rimi hã. Ubinkutsu imangmangmbi idɛ̃ɛ̃ isiseng akarhãrhã, nu ibibema ubɛn unera ru umbi inu ititoma nggu adɔka.

4 Nggee, umɛn ikũ umbi ifĩrhã ra ateu ikikɔng abika adɔsu Unum kishoo, ru ibibimambi nu imangmangmbi ru uvermbi kishoo, nu ayetnumkɛ umbi aka abima.

5 Akɛrɛ kishoo awu utsar ugɛ izharha Arherhu-Num irhika nu ngge iwuri itsu umbi amɛ̃ɛ̃ isei ri Iyɛrhe-Num, aki ha umbi aka ahwa ayetnum ake.

6 Unum awu uner uwuku urhika, unga awuri ibvui afase ayetnum ra abirabɛ aka isaka adzaa umbi ayetnum,
7 na awoshuwa umbi abika awu ru uver, nggu umɛn igamɛn. Akɛrɛ awuri idzeka ru unumkpi Uteijee Uyesu aka idzeka afã aba nggu nggaa ípfu itsernga iyi ijee,
8 nu ikon urha. Unga awuri itsu ufai ra abirabɛ aka asi ihwɛngmbɔ Unum na asi idɔsumbɔ Isarhe Iyiki Ize iyi Uteijee Uyesu.
9 Awuri itsu umbɔ ufai ukpuku utsĩme umbɔ ugbagbaa na atang umbɔ adzek ra asu Uteijee nu nggaa ijeenga.
10 Unumkpi unga aka iba, asarkasarnga awuri ikpoi unga nu kishoo abika awe ru imangmang ru unga. Umbi igambi awuri iwe nggu umbɔ, ubinkutsu umbi awembi ri imangmang ri idekamɛn iki ĩdzaa umbi.
11 Nggu akɛrɛ ra amɛn, ubɛn unuma umɛn ifɛna-Num ru umbi, ugɛ Unum ama avarha umbi amɛ̃ɛ̃ uyisakpi unga aka ayisa umbi, na akũ ijeenga atsu umbi adɛ̃ɛ̃ akorhe kishoo abinkɛ aka awe aka aze umbi aka abee ri imangmangmbi.
12 Umɛn ifɛna-Num ru umbi rimi, ngge itsú itsok Uteijee Uyesu ima iwe ru imor ru umbi, nu umbi igambi ama awe ru imor ru unga, ru nyaki imimuta Unummɛn nu Uteijee Uyesu Ukiristo.

2

Uner uwuku usheri ikpem

1 Ra arherhe ibiba Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nu ikikɔngmɛn ru unga, umɛn ishõrhã umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.
2 Àka niba afɛ̃rhũmbi idzidzuna use amɛnmbi agũ ighong ru ubin ipfu iyɔɔ iki irherhe, use udũwã, use ubvur uwuku use umbɔ aki igɔr agɛ umgbɔ udzeku umɛn aki igɔr ugɛ unum ukpu Uteijee uku ubakpɔ.
3 Àka niba neke ubɛn unera arhɛma umbi uko ru use, ubinkutsu, unum hã usi íbakpɔ utsɛku ivang hã umbɔ aka ikpɛ̃ Unum, nu uner uwuku uzharhuwe ikpem hã adzeka, uwuruwi umbɔ aka agbishuwe unga itsitsĩm.
4 Unga awuri ikpɛ̃ɛ̃ ubinkpi anera aka anyanga ukpɔ uwe Unum, use ubinkpi umbɔ aka adzowe igɔng, na aberi itsinga ananga ake. Unga awuri isei ri Iya-Num, anu igɔr agɛ unga awu Unum.
5 Umbi asi iyitumbi ivangyɛ umum iki iwe nggu umbi, umum iki isaki idɛyiwa abin akɛrɛ?
6 Icɛrɛ umbi ihwɛngmbi ubinkpi uku uni ikpɔm unga, ngge itsú unga ama adzek ri ivanga uku kpengkpeng.
7 Ubinkutsu ijee iyiki izharhuwe ikpem hã iki itirhungge itser ri iwɔk, bɔr uwuku ukɛn ngge awuri idɛ̃ɛ̃ ikikɛn ngge utsɛku umbɔ aka inyãnguwe uwuku ukɛn hã.
8 Mɔcɛ uwuku uda ikpem hã aka idzeka, uwuruwi Uteijee Uyesu aka ikũ uwoi angwĩnga afɛre unga na

awuri iba nggu nggaa ijee na atsu unga ashia ri ijee.

9 Ibiba uwuku uda ikpem hã iwu ri itser Ushaitan, ri kishoo nggaa ijee ru ubok abin idzeu nu atsar nu igbigba awe ibɛm,

10 nu ubɛn ikpũ iyiki ibewe iki irhɛm abirabɛ aka awuri itsitsim. Ubinkpi uku utsu umbɔ atsim, asi ibemumbɔ idzidzɛrhe na akpo ififɔrh.

11 Ngge itsu Unum awuri idene ijee iyiki irhɛm umbɔ, ngge itsú umbɔ awuri iyɛimbɔ igbɛrangwĩ hã.

12 Ikɛi, ngge itsú umbɔ awuri itsu uvau ri kishoo abirabɛ aka akpɛ̃ ihwɛng idzidzɛrhe ha, bɔr àka awe ru igũibɛn iyiki ibewe.

Àka adɛ̃ɛ̃ aker

13 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn abirabɛ Uteijee aka abema, awu ufang ubɛn ivang umɛn itar uwɛɛ indzowe Unum ru umbi, ubinkutsu Unum asɛng umbi agbaashia akpo ififɔrh ru ubok isisare iyi Ipfu-Num nu imangmang ri idzidzɛrhe.

14 Unga ayisa umbi ra akɛrɛ ha ru ubok Isarhe Iyiki Izemɛn, ngge itsú umbi ama akpo imor ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo.

15 Nggee, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka adɛ̃ɛ̃ aker na akpɔm imesayɛ umɛn iki imesuwa umbi, uko ra angwĩ use ri itsɛng ubvur.

16 Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo nibikanga nu Unum Utɛmɛn uwuku ubema umɛn, nu uwuku udzaa umɛn ififita iyi ugbagbaa ni ifosa iyiki ize ri imimutanga,

17 unga ama afituwa amɛnmbi, na adzaa umbi iker ru ubɛn itser iyiki izembi nu arherha aka azembi.

3

Ibee ifɛn-Num

1 Ri imimasha, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka afɛna-Num ru umɛn ugɛ isarhe Uteijee ima itɛ̃rhã ifetem ni iwe ru imor, ru nyaka ngge iki iwe nggu umbi.

2 Na afɛn-Num ugɛ umɛn ima ishɔɔr ra abok abi amɛn aka abewe, ubinkutsu, asi iwea ubɛn unera awe ru imangmang.

3 Bɔr Uteijee awe idzidzɛrhe, na awuri idzaanga umbi iker na akaa umbi ru ubok uwuku ubewe ha.

4 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ru Uteijee ugɛ umbi aka akorhumbi na awuri idɛ̃ɛ̃mbi ikikorha abinkɛ umɛn iki itsu umbi.

5 Uteijee ama adarh amɛnmbi ri ibibemu Unum nu ibibimu Ukiristo.

Awu ufang itser itɔ̃

6 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umɛn itsuka umbi ri itsok Uteijee Uyesu Ukiristo, àka agau atsimbi nggu ubɛn uner uku udɔsa aka awu ughɛrha na asi iseisa ru nyaku ubinkpi umbi aka amesa ru umɛn.

7 Ubinkutsu umbi nibikambi ahwɛngmbi imɛ̃ngge umbi amesa iwe ru nyaka umɛn. Umɛn ishimɛn ri ighɛrha ivangyɛ umɛn iki iwe nggu umbi,

8 use umɛn igha ubin unera
ni isi ifaimɛn ukpɔ. Umɛn
itɛ̃wã utsuu nu atenum, ut-
sur umɛn itsukukumɛn ubɛn
unermbi imor.
9 Umɛn iwemɛn ri ijee iyiki
itsu umbi ayika umɛn, bɔr
umɛn isi ikũmɛn ngge, ngge
itsú umbi amesa ru umɛn na
adɔsa.
10 Ubinkutsu ivangyɛ umɛn
iki iwe nggu umbi, umɛn
idzaa umbi ikpem iyɛrɛ,
<<Unera aba asi itõõ itser,
unga asi íghaa ubin.>>

11 Umɛn igũmɛn ugɛ abɔɔ
ru umbi awe ru ighɛrha. Asi
itõmbɔ itser, akpurha anu
iyarhe ighɛta azɔki itser abɔɔ.
12 Ikpũ abɛrɛ ha umɛn itsu
umbɔ ni ishõrhã ri itsok Utei-
jee Uyesu Ukiristo, umbɔ asei
isei uku utɔɔ na atõ itser abee
ubinkpi umbɔ aka igha.
13 Ru umbi angwɛ̃mɛn nu
anapumɛn, àka niba agũmbi
azhe ri ikorhe iyiki ize.

14 Unera aba asi idɔsunga
arherhamɛn ru ubvur uwurɛ,
àka angwɛ̃dzɛn nggu unga.
Niba awembi nggu unga,
ngge itsú unga agũ atsa.

15 Àka niba anyanga unga
awea unggamtsakmbi kata,
bɔr àka agbiite atonga ru
nyaku ungwɛ̃mbi.

Imimasha ighwe

16 Uteijee uwu ididɔɔr
nibikanga ama adzaa umbi
ididɔɔr ubɛn ivang ra atsĩndĩã
kishoo. Uteijee ama awe
nggu umbi kishoo.

17 Umum Uburhu, itsɛng
ighwe iyɛrɛ ru ubokmum,
ngge iwu undzumu utsar ra
abvurmum kishoo. Umum
iki isaki itsɛng ri iminɛ.

18 Imimuta Uteijeemɛn
Uyesu Ukiristo ima iwe nggu
umbi kishoo.

Ubvur uwu inggbaashia Uburhu aka atsɛnge Utimoti Utsutson ri itsi ubvur Utimoti uwu inggbaashia

Awu Uburhu uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ agɛ atsɛng ubvur uwurɛ ru Umakidoniya ra amɛk aki 63-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uburhu amesuwe Utimoti ru udĩ Uteijee. Unga abɔre Utimoti ru Uafisa, ru Utimoti afituwe abika adɔsa na amesuwe umbɔ imesi idzidzɛrhe utsur abɔɔ arhɛm umbɔ nggu imesi igbɛrangwĩ. Uburhu atsɛng ubvur uwurɛ amesuwe Utimoti udĩkpi unga aka atɔ̃ itser umɔ.

Ru ubvur ha, Uburhu agbaashia amesuwe imesa ri itsi imesi igbɛrangwĩ iyiriyɛ iki iwiwengge nggu imesi idzidzɛrhe unga aka amesuwe. Ubvur ha umesuwe imesa ri itsi idzowe igɔng, ni imesuwe ikpũ itseryɛ iki imɛ̃ɛ̃ anggbaashi ra abika adɔsa atɔ̃, nu ikɛi ikpũ amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ umbɔ awe ra ake. Ri imimasha, umbɔ adzowe Utimoti itsũwã ri itsi udĩkpi unga aka iwu uner uku utɔ̃itser idzidzɛrhe iyi Ukiristo nu itseryɛ unga aka awerangge ri ikikɔng abika adɔsa.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*

Imesa ri itsi abika adɔsa nu anggbaashimbɔ *(1.3—3.16)*

Imesa ru Utimoti ri itsi itsernga *(4.1—6.21)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku umum, Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu ri itsitsu Unum Uwuku Ufɔrh umɛn nu Ukiristo Uyesu ifosamɛn.

2 Uzĩ ru Utimoti, uze ungwɛ̃mum uwu idzidzɛrhe ri imangmang.

Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn ama adzaa ungo imimuta, nu atorh nu ididɔɔr.

Itsitsɛrhe izĩ ra abi imesa igbɛrangwĩ

3 Ru nyaka umum iki ishɔ̃rhã ungo ri ivangyɛ umum iki iwuri izĩ Umakidoniya, usei ru Uafisa, nu utsu anera abɔɔ aneke imesuwe igbɛrangwĩ.

4 Udɛyiwe umbɔ niba atsumbɔ amɛnmbɔ ra atsutson nu idɔsa atsutsok aka asi imaake. Ikpũ arherhe akɛrɛ isi itsu umbɔ atɔ̃mbɔ itser Unum iki iwe ru ubok imangmang, bɔr iwuri ikũ uning aba.

5 Ubinkutsu umum itsuka umbi akɛrɛ ha umum ibee abika adɔsa kishoo awe ru ibibema, iki idzek ra amɛn aka atɛn nu amɛn aka aze nu imangmang idzidzɛrhe.

6 Abɔɔ aka abɔrukumbɔ akɛrɛ ha na atsimbɔ idɔsa arherhe aka atãrhã.

7 Umbɔ abee iwe abika amesuwe Íkpem Umusa. Awu abika amesuwe nggu ikeramɛn ugɛɛ ahwɛngmbɔ ubinkpi umbɔ aka ani imesuwe, bɔr nggayɛ umbɔ asi

ihwɛngmbɔ abinkɛ umbɔ aki irherhe.
8 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Íkpem ize anera aba atɔ̃mbɔ itser nggu ngge ru utsĩndĩ uku uze.
9 Umɛn ikɛi ihwɛngmɛn ugɛ asi ingwɛ̃mbɔ Íkpem ra abika arhurhika bɔr ra abika akpɛ̃ idɔsi Íkpem, na asoyi amɛn, abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Unum, nu abika akorha arhim, asi isarmbɔ na ashimbɔ ri iwei Unum, nu abika afɛyi atei use ayisumbɔ, abika afɛr aner,
10 nu abika atoma-dak, nu akatsak abika arha akatsak nu akatsɛrh abika arha akatsɛrh, abika agoyi na agoyiwe agãrhã, nu abi igbɛrangwĩ, nu abi ideka igbɛrangwĩ, nu kishoo abinkɛ aka awuweke nggu imesa iyi idzidzɛrhe.
11 Imesa ha idzek ri Isarhe Iyiki Ize ri itsi ikpikpoi Unum uwu idorh aka atsuka ru ubokmum.

Imimutu Uteijee ru Uburhu

12 Umum itar uwɛɛ ru Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn, uwuku udzaa umum iker, unga anyanga umum iwe uner idzidzɛrhe, unga atsuka umum ri itsernga.
13 Nu ngge iki iwe ugɛ umum irhenumum Unum, idzowukũ uver ra abika adɔsu Uyesu ni iwe atsotso ru umbɔ ishaa, bɔr unga adɛyiwa umum atorh ubinkutsu umum ikorhe ri ida ihwihwɛng nu isheri imangmang.
14 Imimuta Uteijeemɛn iwupa ru umum akarhãrhã, urhɔnga nggu imangmang nu ibibema akirakɛ aka awe ru Ukiristo Uyesu.
15 Arherhe idzidzɛrhekɛ aka imɛ̃ɛ̃ anera kishoo ayɛi nggu aboka avaa. Ukiristo Uyesu aba ifɔrh abi arhim ru upfung, nu umum iki iwu undzumu uner arhim.
16 Bɔr ngge itsú Ukiristo Uyesu agũ atorh umum, umum iki iwu ra arhim inang ubɛn unera ru umbɔ, ngge itsú ru umum unga awuri idɛyiwe undzumu idɔng amɛnnga ru umum ima iwu utsar ri kishoo abirabɛ aka awe ru imangmang ru unga na akpo urhɛ uwu ugbagbaa.
17 Unum aka awu Uyɛrhe ugbagbaa, uwuruwi aka asi íkpea, asi ínyãmbɔ unga, unga aka awu Unum ikiyikanga, uneke igɔng nu ikpikpoi iwe nggu unga ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.
18 A ungwɛ̃mum Utimoti, abinkɛ umum iki idɛyiwa ungo, awu uku kpengkpeng nggu abinkɛ anera abɔɔ aka agũ ru Unum na arherhe ri itsingo. Ungo uba udɔsungo ake, ungo udɛ̃ɛ̃ utango iwa iyiki ize ha,
19 nu ukpɔm imangmango ri ifɛrhkɔyɛ iki itsu ungo ukorhu ubin uku uze. Abɔɔ akpɛ̃mbɔ abin akɛrɛ ha na adakuwe imangmangmbɔ.
20 Ra abi ha awu Uhimeniyu nu Uarhekzanda, abirabɛ umum iki idzowe umbɔ ru Ushaitan umbɔ amesi ineke irhenu Unum.

2

Itsũwã ri idzowe igɔng

1 Nggee ubin uku unang, umum ifituwa ugɛ, àka afɛne-Num ra adɔka ru ubɛn utsĩndĩã, na atang awɛɛ ru Unum ru ubɛn unera.

2 Àka afɛn-Num riminɛ ra ayɛrhe nu kishoo abi ijee, ugɛ umɛn ima isei uku ughwɔɔw ri ibibɛk idɔngamɛn, ri iwei Unum nu isisar.

3 Akɛrɛ ha aze, nu Unum Uwuku Ufɔrh umɛn agũibɛn ake.

4 Unga abee anera kishoo akpo ififɔrh na aba ahwɛng idzidzɛrhe.

5 Ubinkutsu Unum awu unying, na akpurha awu unying aka awe ra ateu Unum nu anera, uner ha unga awu Ukiristo Uyesu.

6 Unga adzowe itsinga ififai ra anera na ashɔɔte kishoo. Unum adekuwa umɛn akɛrɛ uku kpengkpeng ri ivang hã.

7 Akɛrɛ ha atsu umbɔ asɛng umum iwu uner udũwã ni iwu uner itser Uyesu. Nu ikɛi iwu uner uwuku umesuwe imangmang idzidzɛrhe ra atsen abi Uyahuda. Umum irherhe idzidzɛrhe isi igbɛrmum angwĩ.

8 Umum ibee anera ubɛn ananga abera abok aka asar ri ifɛn-Num, akorha ake ri ishera avɔm use uning.

9 Ikɛi umum ibee akatsɛrh atsim atorhakɛ aka imɛ̃, na akpɔm imormbɔ na akpɔm atsimbɔ. Niba afɛrmbɔ uhwɛk akarhãrhã ri igbisha atsimbɔ, uzinarhi use abinato use atorho imang,

10 bɔr umbɔ akorhe iyiki ize, iyiriyɛ iki iwu uku kpengkpeng ru nyaku akatsɛrh abɛ aka iwe ri iwei Unum.

11 Neke ukutsɛrh ayɛi imesa ukutata nu undzumu idzowe itsinga.

12 Umum isi inekukũ ukutsɛrh ijee iyiki imesuwe use awe ru ijee ni itsi ukutsak, awu ufang unga anukutata.

13 Ubinkutsu agbaashia amunu Uadamu mɔcɛ Uhawa'u.

14 Ikɛi asi irhɛma Uadamu, bɔr arhɛm ukutsɛrh ha na awe uner arhim.

15 Bɔr awuri ifɔrh ukutsɛrh ru ubok imar awɛkaci, umbɔ aba azɛ̃rhũmbɔ ri imangmang, ibibema nu isisar, nggu ikpɔm itsi.

3

Uwuku umɛ̃ɛ̃ iwe unggbaashi ri ididɔsa

1 Arherha akɛrɛ awu idzidzɛrhe, unera aba abee iwu unggbaashi ri ikikɔng abika adɔsu Uyesu, abee itser iyiki ize.

2 Awu ufang unggbaashi ashia ru ubin umbɔ aka ichaia unga, awu uner utsɛrha unying, awu uner uwuku ukpɔm itsinga ra abina kishoo, awu unerwi anera aki idzowe unga imor, awu uner uwuku uyɛi atsen, uwuku uhwɛng imimesuwe.

3 Asi íwea uner uwuku udzowe itsinga ra adɛ, asi íwea uner uwuku ufɛmbok bɔr awu uner uwuku ududɔɔr, asi íwea ru uning, ikɛi asi íwea uner uwuku ubemu uhwɛk.

4 Awu ufang unga awu unerwi aka idɛ̃ɛ̃ akpɔm iyanga, na atsu awɛkacinga

adɔsa arherhenga na adzowe imor ru unga.

5 Unera aba asi idɛ̃ɛ̃ akpɔma iyanga, awuri ikorha aguse na adɛ̃ɛ̃ akpɔm abika adɔsu Unum?

6 Awu ufang asi íwea uner uwuku ufa aka ani idzipa, use unga awe ru iberi itsinga umbɔ atsu unga uvau ru nyaka Undenggũ ha.

7 Awu ufang unga awu unerwi aka awe ru ideka iyiki ize ra asu abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Uyesu, utsur ngge itsu unga awea ubin atsa na agbaa ru unggurhi Undenggũ.

8 Rimi hã ikɛi udikin awu uner imor ra anera, asi íwea uner ingwĩa avaa. Ikɛi asi íwea unerwi aka inyangi itsinga adzowe ra adɛ, use abika abee uhwɛk ru udĩ uku ubewe.

9 Awu ufang umbɔ akpɔm imesa idzidzɛrheyɛ Unum aka adeyiwa nu ifɛrhkɔmbɔ iyiki itɛn iki idɛyiwe ugɛ ashimbɔ ra avau.

10 Awu ufang umbɔ avira umbɔ. Ubin uvau uba ushimgbɔ ru umbɔ, uneke umbɔ atɔ̃ itser ha.

11 Rimi hã atsɛ̃mbɔ awu abika amɛ̃ iyɛi imor, asi íwembɔ abika anyata anera, na abirabɛ aka akpɔm atsimbɔ, awe ru idzidzɛrhe ra abina kishoo.

12 Uwuku utɔ̃itser udikin awu ufang unga awu ru utsɛrha unying na ahwɛng ikpɔm awɛkacinga nu aner iyanga arhika.

13 Abika atɔ̃ itser iyiki ize aka isaka akpombɔ atsok aka aze na aker amɛn arherhi imangmangmbɔ ru Ukiristo Uyesu.

14 Umumwi ifosi iba ru ungo ifetem, bɔr umum itsɛnga ungo ubvur uwurɛ ngge itsú,

15 umum ĩba isi ĩbamum ifetem, ungo uwuri uhwɛngo abinkɛ anera aka ikorhe ra abi iya Unum. Ikirikɛ iki iwu ikikɔng abika adɔsu Unum uwu urhɛ, aka awe ugban na atarh idzidzɛrhe.

16 Irhirhusa ishingge, abinkɛ Unum aka adɛyiwa umɛn awu abin idzeu, ugɛ,
Ukiristo adzeka ri iyor,
Ipfu-Num idɛyiwa igɛ unga arhika,
ípfu itser-Num inyãngge unga,
abika adɔsa adzowe is-arhanga
ra anera ri idũa kishoo,
awe ru imangmang ru unga ru upfunga,
ashupa unga afafã ri ikpikpoi.

4

Imesa izĩ ru Utimoti

1 Ipfu-Num irherhe ra awiya igɛ ivanga niyɔ ibarɔ abɔɔ awuri inekukumbɔ imangmang. Awuri idzowe atsimbɔ ri Ípfu igbɛrangwĩ nu imesa iyiki idzeki ípfu iyiki ibewe.

2 Ikpũ imesa ha idzeku abi ukpukpeta abika agbɛrangwĩ, abirabɛ ifɛrhkɔmbɔ iyiki ihwɛng iyiki ize nu iyiki ibewe iki ikpengge.

3 Umbɔ atsu anera akpɛ̃mbɔ ipfuna na atsu umbɔ aneke igha abingha akɔɔ. Akirakɛ Unum amuna umbɔ aka iyɛi ake nggu itar uwɛɛ ra

abika awe ru imangmang na ahwɛng idzidzɛrhe.

4 Bɔr ubɛn abinkɛ Unum aka amuna awu azeze, niba akpɛ̃mbɔ ubɛn ubin, umbɔ aba ayɛimbɔ ake nggu itar uwɛɛ,

5 ubinkutsu aka asare ake nggu Arherhu-Num nu ifɛn-Num.

6 Ungo uba umesukɔ angwɛ̃mɛn akɛrɛ ha, ungo uwuri iwu uner itser uku uze uwu Ukiristo Uyesu, uwuruwi umbɔ aka amesuwe ri irhɛm idzidzɛrhe iyi imangmang nu imesa iyiki ize iyiriyɛ ungo uku udɔsa.

7 Niba ukhapungo nggu atsutson aka asi idzowuke imor ru Unum, bɔr umesuwe itsingo uwe uwu Unum.

8 Ungo uba umesuwe iyorngo iwe ikerketangge, iwengge ru ungwɛ̃rhũ ugarh, bɔr, ungo uba umesuwe itsingo ri idɔsu Unum iwu ru ugarh ra abina kishoo. Awuri iyikake ungo ri ibibɛk icɛrɛ nu ibibɛk iyi unuma ungo uba ukpeɔ.

9 Akɛrɛ awu idzidzɛrhayɛ iki imɛ̃ iyiyɛi kishoo.

10 Umɛn itɔ̃ ni itɛ̃wã, ubinkutsu umɛn ifosa ru Unum uwu urhɛ, uwuruwi aka awu ififɔrh anera kishoo, undzumunga ra abirabɛ aka awe ru imangmang.

11 Utsu nu umesuwe akɛrɛ ha.

12 Niba uneke unera akwɛɛrka ungo ubinkutsu ungo uwu ungwɛ̃dzɛm, bɔr uwu ubin ukpuku umesa ra abika adɔsa ru arherhango, ru ibibɛkngo, ru ibibemango, ru imangmango, nu isisarngo.

13 Utsɛku umum iki ĩba, utsu itsingo ri ivarhuwe Arherhu-Num ra anera ra awia, udzowe isarhe nu umesuwe.

14 Niba ukwɛɛrkɔ izũwãyɛ Unum aka adzaa ru ungo ri isɔm Arherhu-Num ri ivang anggbaashi akakũ aka atsorhuwa abok nu ungo.

15 Udzowe itsingo ri ikorhe akɛrɛ ha, ngge itsú anera kishoo anyã igha inggbaashingo.

16 Ungwɛ̃dzɛn nggu ibibɛkngo nu imesango ikɛi. Ubima ra ake, ubinkutsu ungo uba ukorhungo, ungo uwuri ifɔrhɔ itsingo nu abika agũna ungo.

5

Idzowe itsũwã ra atsɛ̃rhãpfu, akakũ na agãrhã

1 Niba utsɛrungo ukukũ ri itsoo, bɔr urherhe nggu unga ru nyaka ungo uku irherhe nggu utɛngo. Unyanga awɛdzɛm ru nyaka angwɛ̃mbi,

2 nu unyanga ayɛtsɛrhkũ ru nyaka ayii, akatsɛrh ru nyaka anapumbi nggu undzumu isisar.

3 Udzowe imor ra atsɛ̃rhãpfu abirabɛ aka ashimbɔ ra abika iyike.

4 Bɔr utsɛ̃rhãpfu aba awea ra awɛkaci use angwɛ̃nungwɛ̃, umbɔ amesi idɛyiwe idzowe atsimbɔ ru Unum ri iyike abi iyambɔ. Ikorhe rimi hã umbɔ afase atesmbɔ ngge idɔɔte amɛn Unum.

5 Utsɛ̃rhãpfuwi aka awe ri ibibee na ashia ru uner, unga afosa ru Unum na anu ifɛn-Num utsuu nu atenum, na arhusu Unum ayike.

6 Bɔr utsɛ̃rhãpfuwi aka atsu amɛnnga ri ibee igũibɛn aka akpea ri ipfu, uko unga awu nggu urhɛ.

7 Udzowe anera arherhe akɛrɛ igambɔ, ngge itsú umbɔ akorha abin aka arhika.

8 Ubɛn unera aba asi iyikuka anernga, nu undzuma abi iyanga, unga aka atsɛyi imangmang hã. Ikpũ abi ha abewe anangmbɔ abi aka asheri imangmang.

9 Ungo ukpurhu utsɛng itsok utsɛ̃rhãpfu ha ra atsok atsɛ̃rhãpfu imɛknga iba iki itsĩngge isɔka utɔ̃ĩ (60). Ikɛi na asisei idzidzɛrhe nggu utsaknga,

10 na ahwɛngmbɔ itsernga iyiki ize, ru nyaki ikpɔm angwɛ̃nga ru utsĩndĩ uku uze, ayɛi atsen, asorhuka adak abika adɔsa, ayikuka abika abubee, ikɛi adzowe itsinga ri ikorhi iyiki ize.

11 Anadzɛm aka awu atsɛ̃rhãpfu, niba utsukɔ atsokmbɔ ra atsok akɛrɛ, ubinkutsu ivang anyɔna akatsak aki igashuwe amɛnmbɔ nggu Ukiristo, umbɔ akpurha abee ipfuna.

12 Akɛrɛ ha atsu umbɔ atsuyiwe atsimbɔ uvau, ubinkutsu, umbɔ aka azharhukumbɔ ibibe-muwembɔ iyi inggbaashia.

13 Asi iwea rimi ukpekũ, akɛrɛ ha atsu umbɔ aka isaka amesumbɔ isei ibɛm, na ayarhe atsĩrhã aya. Asi iwea isei ibɛm ukpekũ bɔr awu imesi ivɛrhe na atsĩrhã angwĩ arherhe abin aka asi imɛ̃ɛ̃ke.

14 Nggee umum ibee anadzɛm atsɛ̃rhãpfu apfuna atsak, amar awɛkaci, akpɔm ayambɔ na akɛn anggamt-sakmɛn ugarh ukpuku urherhi iyiki ibewe ra at-simɛn.

15 Idzidzɛrhe abɔɔ aka adzipa adɔsu Ushaitan.

16 Ubɛn ukutsɛrh uwuku udɔsawi aka awea ru utsɛ̃rhãpfu ra abi iyambɔ, unga ayike umbɔ utsur umbɔ atsukukumbɔ imor ri ikikɔng abika adɔsa. Ngge itsú abika adɔsa akpo ugarh ayike atsɛ̃rhãpfu abika abubee aka ashimbɔ ru uner.

17 Akakũ abika adarh itser ikikɔng abika adɔsa izeize amɛ̃mbɔ iyɛi imor idiki ivaa, undzumunga abirabɛ itsermbɔ iki iwu iyi udũwã nu imesa.

18 Ubinkutsu itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Niba ubvurkɔ angwĩ inak iyiki itsak ri ivangyɛ ngge iki idɛ̃ɛ̃ isung abin,>>* ikɛi <<Uner itser amɛ̃ɛ̃ iyɛi ugbɛtanga.>>†

19 Niba uyɛsɔ arherhe aka abewe umbɔ aka itsu ri itsi ukukũ uwu ikikɔng abika adɔsa. Ungo ukpurhu uyɛi nggu ideka anera avaa use ataar.

20 Ukukũ hã aba akorhunga arhim utsɛrha unga ra asu anera. Ngge itsú abɔɔ agũ iwei.

* **5:18** Àka anyã ikɛi: Iva 25.4. † **5:18** Àka anyã ikɛi: Irh 10.7.

21 Umum ĩdzaango itsũwã, ra asu Unum nu Ukiristo Uyesu nu ípfu itser-Numyɛ umbɔ aka asɛng, udɔsa akɛrɛ niba utsukɔ itɛngasu, use ibemu uwɔɔ unango uwɔɔ.

22 Niba uzango itsorhuwe abok nu unera ri itsũ unga awu unggbaashi, ikɛi niba utsukɔ itsingo ra arhim abɔɔ. Utsam itsingo asarsatawɔ.

23 Uneke ihwa amɛ̃ ukpekũ, bɔr uhwa amɛ̃ inebi ukunjiir ri itsi anango nu írhãrhãyɛ iki ighong ungo ubɛn ivang.

24 Arhim abɔɔ awu ra awiya, aka ahwɛngmbɔ ake ru umbɔ adɔrha aviri ikikorhambɔ. Bɔr arhim abɔɔ ana awuwɔk utsɛku ivang iyɔɔ ake awuri idzekake.

25 Rimi hã, itser iyiki ize abɔɔ iwu ra awiya, uko itser iyiki izeyɛ iki iwɔk, ngge iwuri idzekangge ri irhirhang.

6

1 Kishoo abika awe ru ukhɔɔ igãrhã adzowe ateiyambɔ undzumu imoryɛ iki imɛ̃, ngge itsú anera aneke irherhe iki ibewe ri itsok Unum nu imesamɛn.

2 Agãrhãbɛ ateiyambɔ aka awu abika adɔsa, niba ikwɛɛrkumbɔ ateiyambɔ ugɛ umbɔ awu abika adɔsa. Nu ngge iki iwe rimi, imɛ̃ngge umbɔ atoma atɔ̃ itser iyiki ize, ubinkutsu abika agha ugarh itsermbɔ awu abika adɔsa ikɛi abirabɛ umbɔ aka abema. Awu ufang ungo umesuwe nu udzowe itsũwã ra abina akɛrɛ.

Ibemu uhwɛk

3 Uba ubɛn unera aka amesuwe igbɛrangwĩ iyɔɔ iki isi iwengge ishaa arherhu Uteijee Uyesu Ukiristo nu imesayɛ iki iwe ri idɔsu Unum,

4 uner ha awuri iberi itsi, asi íhwɛnga ubin. Awu ra amɛn aka abewe, ibee uning nggu irhɛm iyiki itsu unyɛ̃ɛ̃, nu uning, nu inyar nu ifɛrhkɔ iyiki ibewe ri itsi abɔɔ.

5 Unga abee uning nggu abirabɛ ifɛrhkɔmbɔ iki ikpengge, idzidzɛrhe ikɛi ishingge ru umbɔ. Ikpũ abɛrɛ ha anyã idɔsu Unum iwu utsĩndĩ uwuku ukpo uhwɛk.

6 Bɔr idɔsu Unum nggu ashur iwu ighigha,

7 ubinkutsu, umɛn isi ikũ ubin itsĩwãmɛn ru upfung, ikɛi umɛn isi ídɛ̃ɛ̃ ikũ ubin idzemɛn ru ukpɔ.

8 Bɔr umɛn ĩba iwemɛn ru ubingha nu atorho aka atsim, akɛrɛ ha amɛ̃ɛ̃ mɔnɔ.

9 Abirabɛ aka abee iwu ru ubin aka isaka atsĩ ra andeya nu unggurhi, atsĩ urhɛrhɛ ikponi iyiki itãrhã, iki ikũ umbɔ izĩ itsitsim.

10 Ubinkutsu ibemu uhwɛk ngge iwu usu irhɛ ikpũ iki ibewe. Ikponu uhwɛk itsu abɔɔ ayapumbɔ ri imangmangmbɔ utsɛku umbɔ aka atsu atsimbɔ ri ighongamɛn irhɛirhɛ.

Itsũwã Uburhu ru Utimoti

11 Bɔr ungo, uner Unum, utĩɔ abina akɛrɛ kishoo. Utsu itsingo ubee irhirhika, ni idɔsu Unum, imangmang, ibibema, ibibima, nu ididɔɔr.

12 Nu ununuka uwuku uze uwu imangmang. Ukpɔm

itosa iyi urhɛ uwu ugbagbaa uwuruwi umbɔ aka ayisa ungo udzowe ideka iyiki ize ra asu abi ideka arhɛrhɛ.

13 Umum itsu ungo ra asu Unum, uwuku udzowe urhɛ ra abina kishoo, nu Ukiristo Uyesu uwuruwi ri idekanga ra asu Ubuntu Ubirhatu aka arherhi idzidzɛrhe,

14 udɔsu ubin hã Unum aka arherhe uku kpengkpeng utsɛku ibiba Uteijee Uyesu Ukiristo.

15 Unum awuri ikũ unga adzeka ri ivanga iki irhika. Unum uwu idorh ha, unga ukpekũ awu ru ijee kishoo, awu Uyɛrhe ayɛrhe nu Uteijee ateijee.

16 Unga ikiyikanga asi íkpea, unga awu ri irhirhangyɛ unera asi ídɛ̃ɛ̃ akhapunga umɔ, unera anasi inyãã use adɛ̃ɛ̃ anyãã. Ru unga imor nu iyɛrhe iwu ugbagbaa. Iwerimi.

Abika adɔsu Uyesu abika awu ru ubin

17 Udɛyiwe abika awu ru ubin ru upfung ukpirɛ umbɔ niba aberumbɔ atsimbɔ use atsumbɔ amɛnmbɔ ri iwu ru ubin, akirakɛ aka asi ídãrhũke. Bɔr atsu amɛnmbɔ ru Unum, unga iki idzaa umɛn abina kishoo izũwã umɛn igũibɛn.

18 Utsuke umbɔ akorhe iyiki ize, na awu ru ubin ri ikorhi iyiki ize, na awu abika ayanga abokmbɔ adzowe izũwã ayike abɔɔ.

19 Ikorhe rimi hã umbɔ angwɛ̃we abinmbɔ akika awu atarh idzin ibibɛkmbɔ ru urhɛ uwuku iba unuma, ngge itsú umbɔ akpɔm urhɛwi uku uwu ishaa urhɛ.

Imimasha arherhe

20 A Utimoti, ukpɔm ubinkpi umbɔ aka adzaa ungo idzɛu. Utsũwe itsingo ra arherhe aka atãrhã aka ashike ri iwei Unum, aki abɔɔ aka anyanga ugɛ awu idzursu bɔr isi iwengge rimi.

21 Abɔɔ aka ayapumbɔ ru utsĩndĩ imangmang ri idɔsa arherha akɛrɛ.

Imimuta ima iwe nggu umbi.

Ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge Utimoti

Utsutson ri itsi ubvur Utimoti uwu uvaa

Uwɛrɛ awu ubvur uwu uvaa Uburhu aka atsɛnge Utimoti, ungwɛ̃nga ri imangmang. Unga atsɛng umgbɔ ri ivangyɛ unga aka awe ru ugborzĩ ru uteu Uroma ri ivang iyiki imashi itsernga, ri ivangyɛ unga aka abɔr ikpikpe ra amɛk aki 66-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur ha amesuwe Utimoti na afituwe unga ugɛ unga abima ra asu ayetnum, nu ikɛi amina asunga na atɔ̃ itseryɛ Uburhu aka akorhe ri itsi Ukiristo.

Ri inggbaashia, ubvur ha ufituwe Utimoti ugɛ unga amina asunga na amesuwe imesayɛ unga aka ayɛi akarhãrhã, ikɛi ugɛ unga abima ra ayetnum, na akpɛ̃ɛ̃ imesi igbɛrangwĩ. Ikɛi ubvur ha umesuwe unga imesa ri itsi inum iyiki imimasha.

Uburhu amashu ubvur ha nggu anggɔm nu ikeramɛn ugɛ Uteijee awuri itsũwũka unga ru ubɛn ikpũ iyiki ibewe na akũ unga azĩ ri iyɛrha afãnga (4.18).

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Ikpikpoi nu ififita *(1.3—2.13)*
Imesa nu itsũwã *(2.14—4.5)*
Arherhe ri itsi Uburhu *(4.6-18)*
Imimasha *(4.19-22)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku umum, Uburhu, uner itser Ukiristo Uyesu ri ibibee Unum. Adena umum idze idũwã ibibemuwe urhɛ uku udze ri imangmang ru Ukiristo Uyesu.

2 Uzĩ ru Utimoti, uze ungwɛ̃mum. Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uteijeemɛn ama adzaa ungo imimuta, nu atorh nu ididɔɔr.

Ififita nu itar uwɛɛ

3 Umum itar uwɛɛ ru Unum, uwuruwi umum iki itɔ̃ itsernga, ru nyaka atokamum aki ikorhe, ri itɛna amɛn, ivang umum iki iyita ungo ru utsuu ra atenum ubɛn ivang ri ifɛn-Nummum.

4 Umum iki iyita anyĩngo, umum ibee inyã ungo, ngge itsú umum ima igɔmanggɔm.

5 Umum iyitu imangmango iyi idzidzɛrhe, iki inggbaashia iwe nggu ukokango Urhoyi nu uyango Uyuni, iyiriyɛ umum iki ihwɛng ungo nggu ngge.

6 Akɛrɛ ha atsu umum iyituwa ungo utɔ̃itser nggu izũwãyɛ Unum aka adzaa ungo ri ivangyɛ umum iki itsorhuwa ungo abok.

7 Ubinkutsu, Unum asi idzaanga umɛn amɛn iwei, bɔr amɛn ijee, iyi ibibema nu ikpɔm itsi.

8 Nggee niba ugũo atsa ideku Uteijeemɛn, use atsa umum ru ugborzĩ. Bɔr uwe nggu umum ri ihwa ayetnum

urhɔnga ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ, ri ijee Unum.

9 Unga afɔrh umɛn na ayisa umɛn iwẹ ru urhɛ uwuku usar. Asi iwea ubin ukpɔɔ umɛn iki ikorhe, bɔr awu ibibeeanga nu imimuta. Imimuta ha adzaa umɛn ru Ukiristo Uyesu ri ivang iyi inggbaashia idɔrhi itirhi,

10 bɔr icɛrɛ aka adɛyiwa ngge ri idzidzeka uwuku ufɔrh umɛn, Ukiristo Uyesu, uwuku unyanguwe akpe na adɛyiwa urhɛ uwu ugbagbaa ri Isarhe Iyiki Ize.

11 Nu Unum asɛng umum iwu uner udũwã, nu uner itser, nu ikɛi uner uwuku umesuwe ri Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ.

12 Ngge itsu umum ihwa uverkpi umum iki iwe ru ukpɔ. Rimi hã umum isi igũmum atsa, ubinkutsu, umum ihwɛng unerwi umum iki iwe ru imangmang ru unga, ikɛi umum ihwɛng ugɛ unga adɛ̃ɛ̃ adzɛpa kishoo abinkɛ umum iki idzowe ru unga utsɛku unum hã.

13 Ungo udɔsa akarhãrhã imesa iyiki izeyɛ ungo uku ugũ ru umum nggu imangmang nu ibibema ru Ukiristo Uyesu.

14 Udzɛu abin aka aze ha umbɔ aka aneka ake ru ungo. Udzɛu ake nggu iyiyike Ipfu Isarsatangge iki iwe ru umɛn.

15 Ungo uhwɛngo ugɛ ubɛn unera ra abĩ Uasiya aka adzipu undzingmbɔ ru umum. Ru umbɔ ha awu Ufaijerhu nu Uhamojeni.

16 Neke Uteijee ama adɛyiwe atorh ru aner iya Uonesiforu, ubinkutsu, inuma irhɛirhɛ unga aki atsuka umum iker, asi igũa atsa umum iki iwe ungwɛ̃ ugborzĩ.

17 Nu ngge iki iwe rimi, unga aka atsĩ ru Uroma, unga abeea umum akarhãrhã utsɛku unga aka akpo inyã umum.

18 Uteijee ama atsu ru unum ibiba Ukiristo Uonesiforu akpo atorh ru unga! Ungo uhwɛngo ikpũ itser irhɛirhɛ unga aka akorhuwa umum ru Uafisa.

2

Uner iwa uwuku urhurhika uwu Ukiristo

1 A ungwɛ̃mum, udɛ̃ɛ̃ uker ri imimuta iyi Ukiristo Uyesu.

2 Ra abinkɛ ungo uku ugũ ru umum iki irherhuwe ra asu abi ideka arhɛrhɛ, umesuwe ake ra abi idzidzɛrhe abirabɛ aka amɛ̃ imesuwe abɔɔ.

3 Ubima ayetnum nggu umɛn ru nyaku uner iwa uwuku uze uwu Ukiristo Uyesu.

4 Uner iwa uwuku uze asi ídɛ̃ɛ̃ itser na atsuka itsinga ra arherhe upfung, ubinkutsu unga abee itɛne amɛn uteiya abi iwa.

5 Ru nyaka ha, ubɛn unera aba awe ru ununuka itĩtser nu itengasha, unga asi íkpoa itosa, unga aba asi idɔsunga ikpem ununuka ha.

6 Uner irham uwuku uker itser, unga awuri agbaashia ayɛi ugarh abin icang.

7 Ukaifɛrhkɔ ra abinkɛ umum iki irherhe, ubinkutsu Uteijee awuri idzaanga ungo

ihwihwɛng ra abin akɛrɛ kishoo.
8 Uyita Uyesu Ukiristo, aka
asok ra akpe, aka awu unang
Udauda. Akɛrɛ awu Isarhe
Iyiki Izemum
9 iki ihwa uver ngge.
Umbɔ abow umum nggu
inyãwã ugɛɛ uner ugbau, bɔr
Arherhu-Num asi ibowke.
10 Nggee umum ibima
abina kishoo ubinkutsu
abirabɛ umbɔ aka asɛng
ama akpo ififɔrh ha iki iwe
ru Ukiristo Uyesu, nggu
ikpikpoi iyi ugbagbaa.
11 Awu arherhe idzidzɛrhe
ugɛ,
Umɛn ĩba ikpemɛn nggu unga,
umɛn ikɛi iwuri ĩbɛkmɛn
nggu unga.
12 Umɛn ĩba ibimumɛn,
umɛn ikɛi iwuri ighamɛn
iyɛrhe nggu unga.
Umɛn ĩba itsɛyimɛn unga,
Unga ikɛi awuri itsɛyinga
umɛn.
13 Umɛn ĩba ishimɛn ri imang-
mang,
unga awu uner imang-
mang,
ubinkutsu, unga asi ídɛ̃ɛ̃
atsɛyinga itsikamnga.

Uner itserwi Unum aka abee

14 Udɛ̃ɛ̃ uyituwe umbɔ
abin akɛrɛ. Utsɛrha umbɔ
ra asu Unum ra arherhu
uning ru irhɛm. Ashia ru
ugarh, akpurha idakuwe
abika akpeto.
15 Umina asungo nu utsu
itsingo ru Unum nu uwe
uwuruwi unga aka abee,
uner itserwi aka ashia ra atsa
na arhika ri idɛyiwe irhɛm
idzidzɛrhe.
16 Uneke irherhi irhɛm
iyiki itãrhã iki ishingge ri iwei
Unum, ubinkutsu abika atsu
atsimbɔ ru ngge awuri iwe
abika atoma azĩ adermbɔ ru
Unum.
17 Imesambɔ iki isaki itɛ̃rhã
ru nyaki inor. Ru umbɔ ha
awu Uhimeniyu nu Ufirhetu,
18 abika aneke utsĩndĩ
idzidzɛrhe. Agɔr ugɛ isok ra
akpe iki iwengge na idakuwe
imangmang abɔɔ.
19 Bɔr atarh idzin aki
Unum hã adɛ̃ɛ̃ akeketake,
nggu itsɛng iyiki inyapa
umɔ igɛ, <<Uteijee ahwɛnga
abirabɛ aka awe abinga*,>>
nu <<Ubɛn unera aka agɔr agɛ
unga awu uwu Uteijee awu
ufang unga aneke ikorhe
iyiki ibewe.>>
20 Ri iya iki igɔng asi iwea
abin uzinarhi nu uazurhfa
ukpekũ, bɔr aki acucii nu aki
abĩ aweke. Akɔɔ awe aki
itser iyiki idzowe imor, akɔɔ
awu aki itseryɛ iki ishingge ri
imor.
21 Unera aba atsũwũka
itsinga ri itser iyiki ibewe,
unga awuri iwe ubinkpi
umbɔ aka ikũ atɔ itser iyiki
idzowe imor. Unga awuri
iwu atɛtɛn na adzɛu Uteiya
aka ikũ unga atɔ ubɛn itser
iyiki ize.
22 Utĩɔ ri itser ikpona
iyiki ibewe iyi iwɛdzɛm, bɔr
ubee irhirhika, imangmang,
ibibema, nu ididɔɔr, nggu
abirabɛ aki afɛn-Num ru
Uteijee ra amɛn aka atɛn.
23 Niba neke ubɛn ubin
utomukpɔ ungo nggu uning
uwuku utãrhã uwu ida
ihwihwɛng, ubinkutsu ungo

* **2:19** Àka anyã ikɛi: Uva 16.5.

uhwɛngo umgbɔ usaki ikũ ifuw uba.
24 Uner itser Uteijee awu ufang asi ífupunga ifuw. Nu ngge iki iwe rimi, awu ufang unga awe ru inna ru ubɛn unera, awuri idɛ̃ɛ̃ amesuka na awu uner idɔngamɛn.
25 Awu ufang unga angwɛ̃dzɛn na udzowe abika ikpɛ̃ unga itsũwã na afosa use Unum awuri nekuka umbɔ adzipa ra arhimmbɔ na adarh umbɔ ahwɛng idzidzɛrhe ha,
26 nu umbɔ awuri ibvui atsĩ ra amɛnmbɔ, na ashɔɔr ru unggurhi Undenggũ, aka idzur umbɔ adɔsu ubinkpi unga aka abee.

3

Idɔsu Unum ri inum iyiki imimasha
1 Aze ungo uhwɛng ugɛ ri inum iyiki imasha ayetnum awuri iwe akarhãrhã.
2 Anera awuri ibema atsimbɔ, awuri ibemu uhwɛk, awuri iwu abika afufĩrhã, abika akwɛr ikɔ, abika ahong inyar, asi ídɔsumbɔ arherhe ateimbɔ, asi ítarmbɔ uwɛɛ, asi ísarmbɔ,
3 awuri ishimbɔ ri ibibema, asi ítsũwũkumbɔ adɔka ra amɛnmbɔ, abika adakuwe atsok abɔɔ, asi íkpɔmmbɔ atsimbɔ, abi amɛn aka atsoo, asi íbemumbɔ iyiki ize,
4 abika agha-dak, abika ashera amɛn, abi iberi itsi, abika abee igũibɛn anangmbɔ ibemu Unum,
5 abika adɔsa ra asu anera, bɔr atsɛyimbɔ ijeengge. Niba ukorhungo ubin nggu ikpũmbɔ.
6 Ru umbɔ ha awu ikpũ abika akpo atsĩndĩ itsĩ ra aya anera na arhɛm akatsɛrh abika asheri itsoi, abirabɛ arhim aka awe ra atsimbɔ, nu ubɛn ikpũ ikponi iyiki ibewe iyiki ikũ amɛnmbɔ iyarhe.
7 Akatsɛrh abɛrɛ ha awu abirabɛ ubɛn unum umbɔ adɛ̃ɛ̃ imimesa, bɔr asi ídɛ̃ɛ̃ atsĩmbɔ ri ihwɛng idzidzɛrhe.
8 Ru nyaka Ujeni nu Ujambra aka akpɛ̃ Umusa, rimi hã aner abɛrɛ aka akpɛ̃ idzidzɛrhe. Aner abɛrɛ akaifɛrhkɔ abin aka abewe. Aka agbambɔ ri imangmangmbɔ.
9 Bɔr asi ízĩ adermbɔ, ubinkutsu anera kishoo awuri ihwɛngmbɔ aguggembɔ, ru nyaka anera aka ahwɛng agugge umbɔ Ujeni nu Ujambra.

Uburhu atsu Utimoti
10 Bɔr ungo, uku udɔsungo kishoo imesamum, ikpũ ibibɛkmum, nu ubinkpi umum iki ibee ikorhe ri ibibɛkmum. Nu imangmangmum nu idɔng amɛnmum, nu ibibemamum, nu ibibimamum.
11 Umbi ahwɛngmbi uverkpi nu ayetnumkɛ aka akpo umum ru Uantakiya, nu Uikoniya nu Urhistira. Umum iki ibima ru uver ha. Rimi hã, Uteijee ashɔɔrka umum ra ake kishoo.
12 Idzidzɛrhe, ubɛn uwuku ubee ibibɛk iyi Unum aka abee ru Ukiristo Uyesu awuri ihwaa uver.
13 Bɔr abika abewe nu abika arhurhɛm awuri itoma agha inggbaashe, utirhi ri iyiki ibewe azĩ atsĩ nggaa

iyiki ibewe. Awuri irhɛm abɔɔ nu awuri irhɛmbɔ umbɔ.
14 Bɔr ungo, udɛ̃ɛ̃ ru ubinkpi ungo uku umesa nu udzowe imangmang ru ukpɔ, ubinkutsu ungo uhwɛngo abirabɛ ungo uku umesa ru umbɔ.
15 Ungo uhwɛngo ugɛ udzur ri ivangyɛ ungo uku una uwu uwɛkuci nu uhwɛng usarkasar itsɛng Arherhu-Num. Akirakɛ aka adɛ̃ɛ̃ amesuwa ungo utsĩndĩ uwuku ukpo ififɔrh ru ubok imangmang ru Ukiristo Uyesu.
16 Kishoo itsɛng Arherhu-Num awu irhɛmyɛ unga aka atsu ra amɛn abika atsɛng ngge na aze ri imimesuwe nu itsitsɛrhe, nu igbigbisha ru igbaigba nu imimesuwe ri irhirhika,
17 ngge itsú uner Unum ama adzuma agbisha akorhe ubɛn itser iyiki ize.

4

1 Umum idɛyiwa ungo ra asu Unum nu Ukiristo Uyesu, uwuruwi aka itsu uvau abi urhɛ nu abika akpe, uwuruwi aka ibvui aba awu Uyɛrhe ivangyɛ unga aka idzeka,
2 udzowe isarhe Arherhu-Num hã. Udɛ̃ɛ̃ udzɛu uko ivanga izengge uko ivanga isi izengge. Ugbishuwe anera, utsɛrha umbɔ, nu ufituwe umbɔ nggu idɔngamɛn akarhãrhã nu ungwɛ̃dzɛn nu imesuwe umbɔ.
3 Ubinkutsu, ivanga niyɔ ibarɔ anera asi íbeembɔ igũ imesa iyi idzidzɛrhe. Nu ngge iki iwe rimi, awuri itsu atsimbɔ adɔsa ikpona amɛnmbɔ, awuri ikɔng abika amesuwe arhɛrhɛ adziira umbɔ na amesuwe abinkɛ atombɔ aka agho abee igigũ.
4 Umbɔ awuri idzipa atombɔ akpɛ̃mbɔ idzidzɛrhe, na atsu amɛnmbɔ ri igosha atsutson aka atãrhã.
5 Bɔr ungo, ukpɔm itsingo ri kishoo abina, ubima ra ayetnum, utɔ̃itser iyi uner udũwã Isarhe Iyiki Ize, utsufɛr itserngo iyi ugãrhã Unum.
6 Ubinkutsu awupuwe urhɛmum ru nyaku ugwiya idɛm-Num, ivanga iki ibangge umum iki ibɔre upfung.
7 Umum iki itĩtser ununuka uwuku uze. Umum iki imaamum ununuka ha, umum ina ikpɔmmum imangmang hã.
8 Icɛrɛ itosa irhirhika ngge idzɛu umum, iyiriyɛ Uteijee, uwuku urhika ri itsu uvau, aka idzaa umum ru unum hã unga aka iba. Unga asi ídzaanga umum ukpekũ, bɔr nggu kishoo abirabɛ aka atsu asumbɔ akarhãrhã abemi inyã idzidzekanga.

Utsar ukpumum

9 A Utimoti, ubee udĩkpi ungo uku idɛ̃ɛ̃ ukorhe nu uba ru umum ifetem,
10 ubinkutsu Udima, aka abemu upfung ukpirɛ, aka nekuka umum aka adzek azĩã Utasarhonika. Ukirzen aka azĩã Ugarhatiya. Utitu aka azĩã Udarhmatiya.
11 Irhuka ukpekũ awu nggu umum. Ukpo Umarku umbi aba nggu unga, ubinkutsu unga awuri iyika umum ri itsermum.

12 Umum iki idene Utikiku
azĩã Uafisa.
13 Ivangyɛ ungo uku iba,
ukũ nggu untamamum iki
ineke ru ubok Ukarbu ru
uteu Utoruwa. Nu ikɛi
ukũ nggu abvurmum akɔrɔ,
undzumunga abvur aki
itsɛng hã.
14 Uarhekzanda uner unai
uwɔrɔ akorhuwa umum iki
ibewe akarhãrhã. Uteijee
awuri ifasanga ubinkpi unga
aka akorhe.
15 Ungo igango udzɛu
itsingo ru uboknga, ubinkutsu
unga awe ru igamtsak
akarhãrhã nggu isarhamɛn.
16 Ivangyɛ umum iki itirhi
ikaa itsimum, unera asi
itsiranga undzingmum, bɔr
ubɛn unera abɔra umum iki
iyikami. Unum ama aneke
ivarha akɛrɛ ha ra atsimbɔ.
17 Bɔr Uteijee adɛ̃ɛ̃ nggu
umum na adzaa umum iker,
ngge ítsu umum ima idũwã
kishoo isarhe ha nu kishoo
atsen abi Uyahuda ama agũ
ngge. Nu unga aka ashɔɔrka
umum ra angwĩ utɛ̃rhĩmi.
18 Uteijee awuri ishɔɔrka
umum ru ubɛn iyiki ibewe
na awuri ishɔɔrka umum azĩ
uku utɔɔ ri Iyɛrhe afã. Ru
unga ikpikpoi iwe ugbagbaa
nu ugbagbaa! Iwerimi.

Imimasha ighwe

19 Ughwea Ubiriskirha nu
Uakirha nu aner iya Uonesi-
foru.
20 Uarastu asei ru Ukorinti,
nu umum ineke Uturofimu ri
irhãrhã ru Umirhetu.
21 Ubee udĩkpi ungo
uku uba ri nggimi ri
ivang ighɛnga idɔrhi iwe.
Uyaburhu nu Ufuden, nu
Urhainu, nu Ukarhaudiya nu
kishoo abika adɔsa aghwe
ighwe.
22 Uteijee ama awe nggu ip-
fumbi, nu imimutanga ima
iwe nggu umbi.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge Utitu
Utsutson ri itsi ubvur Utitu

Awu Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Utitu uwɛrhi itsernga uwuruwi aka awu ru Ukirit. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur ha ru Umakidoniya, ri ivangyɛ unga aka awe ru udĩ uku uzĩ Unikaforhi ru Uakaya ra amɛk aki 65 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ri inggbaashia Uburhu ayituwe Utitu ikpũ amɛnkɛ aka amɛ̃ɛ̃ anggbaashi abika adɔsa awe ra ake, akirakɛ aka awuweke akarhãrhã nggu ikpũ amɛnkɛ abi Ukirit aka awe ra ake. Adzowe itsũwã ru Utitu ri itsi udĩkpi unga aka imesuwe ikikɔng abika adɔsa. Ri imimasha, Uburhu adzowe itsũwã ru unga ri itsi ikpũ ibibɛkyɛ iki imɛ̃ɛ̃ abika adɔsa abɛk ra ake.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Anggbaashi ra abika adɔsa *(1.5-16)*
Itser iyi ikikɔng abika adɔsa *(2.1-15)*
Imesa nu igbiir ato *(3.1-11)*
Imimasha *(3.12-15)*

1 Idzeku Uburhu ugãrhã Unum nu ungwɛ̃ itser Uyesu Ukiristo. Asɛng umum na adena umum ifituwe abi imangmang ru Unum aka asɛng ni ĩdarh umbɔ ahwɛng idzidzɛrhayɛ iki ikũ izĩ idɔsu Unum,

2 ngge iki isei ri ifosa iyi urhɛ uwu ugbagbaa. Unum uwuruwi aka asi igbɛrangwĩ, aka abemuwa umɛn urhɛ ha na adɔrha angwɛ̃ ivang.

3 Ri ivanga uku kpengkpeng Unum akũ idzidzɛrhanga adzeka ri irhirhang ri idzowe isarhe, iyiriyɛ umbɔ aka adzaa ru umum agɛ umum ĩdũwã ri itsitsu Unum uwuku ufɔrh umɛn.

4 Ubvur uwurɛ uzĩ ru Utitu ungwɛ̃mum uwu idzidzɛrhe ri imangmang. Imimuta nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛ nu Ukiristo Uyesu Uwuku Ufɔrh umɛn.

Itser Utitu ru Ukirit

5 Umum ĩbɔra ungo ru Ukirit ru ungo umashuwe itseryɛ iki ibɔr nu usɛng anggbaashi ri ikikɔng abika adɔsa ru ubɛn utepa, ru nyaka umum iki itsuka ungo.

6 Awu ufang unggbaashi awu unerwi aka ashia ru uvau, awe ru utsɛrha unying ukpekũ, uwuruwi angwɛ̃nga aka awe ru imangmang ru Uyesu na asi iwembɔ abi ishera amɛn use ida igũ arherhe.

7 Unggbaashi ri ikikɔng abika adɔsa adzɛu aner Unum na awu ufang unga ishia ru uvau ru ubɛn unera, asi íwɛa uner iberi itsi use afɛ̃rhĩ igũ avɔm, asi ídzowuka itsinga ra adɛ, use uner itsoo, use uner ikponu uhwɛk.

8 Nu ngge iki iwe rimi awu ufang unga awu uner uwuku uyɛi atsen, unerwi aka abemu iyiki ize, uwuku

ukpɔm itsinga, uwuku urhurhika, uwuku usar na adɔɔr.
9 Arherhu-Num awu idzidzɛrhe, awu ufang unga akpɔm Arherhu-Num akarhãrhã uku kpengkpeng ru nyaka umbɔ aka amesuwe. Ngge ítsu unga afituwe abɔɔ abika adɔsi imesa ha na adɛyiwe igbigba abika akpɛ̃na ngge.

10 Ubinkutsu abika asoyi amɛn awu arhɛrhɛ, abi arherhe aka atãrhã nu abika arhurhɛm, undzumunga ru ukpui abi Uyahuda abika adɔsu ikpem usorhe.

11 Awu ufang umbɔ atsɛrha umbɔ anukutata, ubinkutsu umbɔ asoyi amɛn aya anera arhɛrhɛ nggu imesa iyɛ iki isi imɛ̃ngge umbɔ amesuwe ri ibee iwu ru uhwɛk.

12 Uko nggaa uwuku umesuwe umbɔ agɔr agɛ, <<Abi Ukarita ubɛn ivang awu abi igbɛrangwĩ, íjuɛ iyiki ibewe, abi ighɛrha abika akponi ighabin urhɛrhɛ.>>

13 Ideka iyɛrɛ iwu idzidzɛrhe. Nggee, utsɛrha umbɔ akarhãrhã, ngge itsú umbɔ awuri imangmang iyi idzidzɛrhe.

14 Umbɔ awuri inekukumbɔ ikpeto ra atsutson akatãrhã abi Uyahuda nu idɔsi ikpem abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ idzidzɛrhe.

15 Ra abika asar, abina kishoo awu asarsatake, bɔr ra abirabɛ aka asi isarmbɔ na ashimbɔ ri imangmang, ubin usi isarkpɔ. Idzidzɛrhe, ifɛrhkɔmbɔ iyiki ihwɛng iyiki ize nu iyiki ibewe iki ikpengge.

16 Agɔr agɛ umbɔ ahwɛngmbɔ Unum, bɔr ri itsermbɔ atsɛyimbɔ unga. Umbɔ awu abin ishĩ, abika akpɛ̃ ididɔsa, asi ídɛ̃ɛ̃ atɔ̃mbɔ itser iyiki ize.

2

Ubin uku uwe ufang umbɔ amesuwe anera

1 Bɔr ungo, awu ufang ungo umesuwe ubin uku uwe uku kpengkpeng ri imesa iyi idzidzɛrhe.
2 Umesuwe akakũ akatsak umbɔ angwɛ̃dzɛn nggu atsimbɔ, amɛ̃ iyɛi imor, akpɔm atsimbɔ, na adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmang, na awe ru ibibema nu ibibima akarhãrhã.
3 Rimi hã, umesuwe akakũ akatsɛrh umbɔ asei iseiyɛ iki idzowe imor ru Unum, asi ínyatumbɔ inyar, use anyanga atsimbɔ adzowe ra adɛ, bɔr amesuwe abin aka aze.
4 Umbɔ amesuwe akatsɛrh abika awe ru iker umbɔ abema atsakmbɔ nu angwɛ̃mbɔ,
5 na awe abika akpɔm atsimbɔ na asar, abika atɔ̃ itser ra aya, abika awu ra amɛn, abika adɔsa arherhe atsakmbɔ, ngge itsú anera asi írhenumbɔ Arherhu-Num.
6 Rimi hã, ufituwe awɛdzɛm umbɔ akpɔm atsimbɔ.
7 Ru ubɛn ubin ukorhu ubinkpi uku idɛyiwe umbɔ itser iyiki ize. Ungwɛ̃dzɛn nu utsu amɛnngo
8 nu urherhe irhɛm iyi idzidzɛrhe ri imesango anera aka asi ídɛ̃ɛ̃ acayimbɔ. Ukorha akɛrɛ ngge ítsu abika

akpɛ̃ ungo ama agũ atsa ubinkutsu umbɔ asi íkpombɔ iyiki ibeweyɛ umbɔ aka irherhe ra atsimɛn.

9 Umesuwe agãrhã umbɔ adɔsa arherhe ateiyambɔ ru ubɛn ubin, na atsu umbɔ agũibɛn. Niba awembɔ ru uning nggu umbɔ,

10 niba avɛumbɔ ivɛu ra aya ateiyambɔ, bɔr adɛyiwe atsimbɔ ri idzidzɛrhe ra abina kishoo. Ikorhe rimi hã ngge ítsu imesa iyɛrɛ iyi Unum Uwuku Ufɔrh umɛn iwe ru izama ru ubɛn utsĩndĩã.

11 Imimutu Unum iyiki ikũ ififɔrh iki idzekangge ra anera kishoo.

12 Imesuwa umɛn igɛ umɛn ĩgɔr ugɛ <<Ĩ'ĩ>> ri ikpona abin upfung nu ikorha abinkɛ Unum aka asi ibemunga. Imesuwa umɛn igɛ umɛn ĩgɔr ugɛ <<Ĩĩ>> ri ibibɛk ri ikpɔm atsimɛn, iwe abika arhurhika, ni ibɛk ru nyaka Unum aka abee umɛn ibɛk ru upfung ukpu irherɛ.

13 Umɛn ikorhe rimi ri idzɛu ifosa iyi Unum aka atsuke idorh, ngge iwu ibiba ikpikpoi iyi nggaa Unummɛn nu Uwuku Ufɔrh, Uyesu Ukiristo.

14 Unga adzowe itsinga na afai na afɔna umɛn ri kishoo iyiki ibewemɛn na asare anerabɛ aka awu abinga, abika atsu amɛn atõ itser iyiki ize.

15 Umesuwe abin akɛrɛ. Ufituwe nu utsɛrhe nggu ijee kishoo. Niba uneke unera akwɛɛrka ungo.

3

Ikorhe ubin uku uze

1 Uyituwe anera umbɔ adɔsa arherhe abi ijee, na agbisha adzɛu itõ ubɛn itser iyiki ize.

2 Niba arherhumbɔ arherhe urhena ri itsi ubɛn unera, asei uku ughwɔɔw, awe abika adɔɔr na arhɛrhe atsimbɔ ra anera kishoo.

3 Isha umɛn iwu aguge, iwemɛn ru ida idɔsa arherhe, abina akɔɔ aka arhɛm umɛn. Ni iwe agãrhã ri ikpona ru ikpũ abina arhɛrhɛ ru upfung. Ibibɛkmɛn iwu ibewe nu unyɛ̃ɛ̃, abɔɔ akpɛ̃mbɔ umɛn nu umɛn ikpɛ̃mɛn abɔɔ.

4 Bɔr ivangyɛ inna nu ibibemu Unum Uwuku Ufɔrh umɛn iki idzeka,

5 unga afɔrh umɛn, isi iwengge ubin ukpuku urhurhika umɛn iki ikorhe, bɔr awu atorhnga atsu. Unga afɔrh umɛn ru ubok Ipfu Isarsatangge aka asorh arhimmɛn, na adzaa umɛn urhɛ uwuku ufa.

6 Unum awupuwa Ipfu Isarsatangge ru umɛn izũwã ru ubok Uyesu Ukiristo Uwuku Ufɔrh umɛn.

7 Unga anyanga umɛn iwu abika arhika ru ubok imimutanga, ngge itsú umɛn iwe abi ukam urhɛ uwu ugbagbaa umɛn iki ifosa.

8 Akɛrɛ ha awu arherhe idzidzɛrhe. Umum ibee ungo udɛ̃ɛ̃ uker ra abin hã, ngge itsú abirabɛ aka uwe ru imangmang ru Unum adzowe atsimbɔ ri itõ itser iyiki ize. Abin hã awu azeze na awu ru ugarh ru ubɛn unera.

9 Bɔr niba utsĩõ uning uwu ibɛm nu uning anang atokamɛn nu uning

aki Ikpem abi Uyahuda, ubinkutsu ashike ru ugarh na asi íyikuke unera.
10 Ugbiite ato uner uning idiki unying nu ide uvaa. Akɛrɛ aba amaake, ugau itsingo nggu unga.
11 Uhwɛng ugɛ ikpũ uner ha aka ayapunga ru utsĩndĩ, anu ikorha arhim, unga aka atsĩmka itsinga.

Arherhe aka umumasha

12 Kanying umum ĩba idenukũ Uartima use Utikiku ru ungo, ubee udĩã uba ru umum ru Unikaforhi, ubinkutsu umum iwuri isei umɔ ri ivang ighɛnga.
13 Ubee udĩã uyike Uzena urhoya ha nu Uaforho ru utsĩndĩ nu uhwɛng ugɛ umbɔ akpombɔ ubɛn ubinkpi umbɔ aka abee.
14 Awu ufang anermɛn amesi idzowe atsimbɔ ri ikorhe abin aka aze, nggee umbɔ ama adɛ̃ɛ̃ ayike ifɛr itsũwãmbɔ na niba aseimbɔ isei iyiki isheru ugarh.
15 Ubɛn unera nggu umum ighwe ungo. Ughwe abika abema umɛn ri imangmang.

Imimutu Unum ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur Uburhu aka atsɛnge Ufirhimon

Utsutson ri itsi ubvur Uburhu aka atsɛnge Ufirhimon

Awu Uburhu uner itser Uyesu unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Ufirhimon ri itsi Uonisimu aka awu ugãrhũ Ufirhimon. Abɔɔ agɛ Uburhu atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ unga aka awe ru ugborzĩ, ugɛɛ atsɛng ra amɛk aki 60 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur uwurɛ ngge itsú Ufirhimon agbishu isiseimbɔ nggu ugãrhãnga Uonisimu, ubinkutsu Uonisimu ashɔi arherhe ri itĩ abɔre uteiyanga Ufirhimon. Anera akaifɛrhkɔ ugɛ unga avɛpa ubin uteiyanga ikɛi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Ighwe *(1-3)*
Imangmang nu ibibema Ufirhimon *(4-7)*
Ishishɔ̃rhã ri itsi Uonisimu *(8-22)*
Imimasha *(23-25)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku umum Uburhu, uner ugborzĩ ubinkutsu umum ĩdũwã ri itsi Ukiristo Uyesu, nu ungwɛ̃mɛn Utimoti. Umɛn itsɛnge ubvur uwurɛ ru Ufirhimon uze uwɛrhamɛn nu undɔka itsermɛn,

2 nu Uafiya unapumɛn, nu Uarkibu uwuku utɛ̃wã ru udũwã nggu umɛn nu ikikɔng abika adɔsa aki ikɔng ri iyango.

3 Unum Utɛ nu Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo ama adzaa umbi imimuta nu ididɔɔr.

Uwɛɛ nu ifɛn-Num

4 Ubɛn ivang umum ifɛna-Num ru umbi, umum itar uwɛɛ ru Unum,

5 ubinkutsu umum igũ isarhe imangmango ru Uteijee Uyesu nu ibibemango ru kishoo asarkasar.

6 Umum ifɛn-Num ungo uma udɛ̃ɛ̃ ugashi imangmango, ngge itsú undzumu ihwihwɛngmbi ra abin aka aze kishoo aka awe akimɛn ri idɔsu Ukiristo.

7 A ungwɛ̃mɛn ibibemango iki idzaangge umum anggɔm akarhãrhã nu ififita, ubinkutsu ungo uku utɛnukɔ amɛn abika adɔsa.

Uburhu ashɔ̃rhũ Ufirhimon ri itsi Uonisimu

8 Nu ngge iki iwu ugɛ Ukiristo adzaanga umum ijee umum itsu ungo ukorhu ubinkpi uku imɛ̃ɛ̃ ungo ukorhe,

9 bɔr ibibemamum ru ungo itsu umum ibee ishɔ̃rhã ungo. Umum Uburhu iki iwu ukukũ, ikɛi icɛrɛ umum iki iwu ru ugborzĩ ri itsi imangmangmum ru Ukiristo Uyesu.

10 Umum ishɔ̃rhã ungo ri itsi ungwɛ̃mum Uonisimu, uwuruwi aka adzipa awu ungwɛ̃mum ri imangmang ri ivangyɛ umum iki iwu ri inyãwã.

11 Ri inggbaashia unga ashia ru ugarh ru ungo, bɔr

icɛrɛ unga awu ru ugarh ru ungo nu umum.

12 Umum idene unga abvui aba ru ungo, uwuruwi umum iki ibema akarhãrhã.
13 Umum ibee iden unga nggu umum ru unga anyangu ugarhngo ayika umum ivangyɛ umum iki iwe ri inyãwã ubinkutsu ri idũwũ Isarhe Iyiki Ize.

14 Bɔr umum isi ĩbeemum ikorhu ubinkpi ungo uku usi ibemungo, ngge itsú iyiki izeyɛ ungo uku ikorhe awu ungo ubee ikorhe asi iwea umum itsu ungo.

15 Ungaa ahwɛng use ibibɔre Uonisimu ru ungo ivanga ukunjiir ngge itsú ungo ubvui uyɛi unga ugbagbaa?
16 Asi íbvui awea ugãrhã ukpekũ, bɔr awuri inanga ugãrhã, awuri iwe ru nyaku uze ungwɛ̃mbi. Umum ibema unga, bɔr ungo uwuri ibema unga unango umum ru nyaku ugãrhã nu unerwi aka awe ru imangmang ru Uteijee.

17 Nggee ungo uba unyanga umum iwemum uwɛrhitser, uyɛi Uonisimu ru nyaka ungo uku iyɛi umum.

18 Unga aba ashɔyinga ungo use angwɛ̃ɛ̃ uvɛrhngo, uvarhe kishoo ri itsimum.
19 Umum, Uburhu, itsɛng itsɛng iyɛrɛ ru ubokmum. Umum ibvui ifasamum ungo, umum iyituwa ungo ugɛ umum idɔsa ungo uvɛrh urhɛngo.

20 A ungwɛ̃mɛn, umum ibee ungo ukorha akɛrɛ ubinkutsu umɛn kishoo idɔsu Uteijee. Utɛna amɛnmum ru Ukiristo.
21 Umum itsɛnga ungo ubinkutsu umum ihwɛng ungo ikorhungo ubinkpi umum iki ĩgɔr ungo. Idzidzɛrhe umum ihwɛng ungo ikorhe unango ubinkpi umum iki ĩgɔr.

22 Ubina unying uku utoma ikɛi, kabɔɔ uma ugbishuwa ubã umum iki iba itsĩ, ubinkutsu umum ifosa ugɛ ri ifɛn-Nummbi, Unum awuri ikũ umum ibvui ĩbamum ru umbi.

Imimashi ighwe

23 Uabafara uwuruwi aka awe ru ugborzĩ nggu umum ri idɔsu Ukiristo Uyesu, aghwe ungo.
24 Umarku, nu Uaristaku, nu Udima, nu Irhuka abirabɛ aka awe awɛrhi itsermum, ikɛi aghwe ungo.
25 Imimuta iyi Uteijee Uyesu Ukiristo iwe nggu umbi.

Ubvur umbɔ aka atsɛnge abi Uibrani

Utsutson ri itsi ubvur Uibrani

Anasi ihwɛngmbɔ unerwi aka atsɛng ubvur uwurɛ. Anera akaifɛrhkɔ ugɛ aka atsɛngmbɔ ubvur uwurɛ ri Iya-Num ru Urusharhima idɔrhi isipa ra amɛk aki 70 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ abika adɔsa abɔɔ, abi Uyahuda, aka atirhi ikorhe ikpũ amɛn rakɔ ugɛɛ ani irhɛm umbɔ ugɛ umbɔ abɔre imangmangmbɔ. Idɛ̃ɛ̃ iwengge ugɛ abika adɔsa ha awe ru uver. Atsɛng ubvur uwurɛ afituwe ikpũ aner abɛrɛ.

Ubvur uwurɛ udɛyiwe ugɛ igɔng nu ijee Uyesu inangngge iyi ípfu itser-Num, nu Umusa, nu abika asɔm Arherhu-Num, nu Akagɔng Abika Adzowe Idɛm-Num uwu ibibemuwe iyiki igbe. Itser ififɔrhyɛ Unum aka atsu ngge itsuifɛr ru ubok akpe Uyesu ngge iwu udĩ ififɔrh ha Unum aka agbisha udzur ri inggbaashia. Idzowe idɛm-Num nu ízũwã iyi ibibemuwe iyiki igbe kishoo iwe nyaka ri itsi akpe Uyesu. Awu ru ubok ibiba Uyesu umbɔ aka adzowe ibibemuwe iyiki ifa, iyiriyɛ iki iwu iyiki izea. Ri imimasha, ubvur ha ikɛi ufituwe imangmang abika adɔsa nggu iker akarhãrhã ru nyaku nggaa abi imangmang aka akorhe ru utsutson abi Uisrairha.

Abinkɛ aka awe umɔ

Uyesu adɛyiwe iwiwe Unum *(1.1-3)*
Uyesu ananga ípfu itser-Num *(1.4—2.18)*
Uyesu ananga abika asɔm Arherhu-Num *(3.1—4.13)*
Itser iyiki idzowe idɛm-Num iyi Uyesu inangge iyi Uharuna *(4.14—7.28)*
Ibibemuwe iyiki ifa inangge iyiki igbe *(8.1—10.18)*
Ugar imangmang *(10.19—12.29)*
Imimasha *(13.1-25)*

Ungwɛ̃wi aka ananga ípfu itser-Num

1 Isha, Unum arherhe arherhe nggu atokamɛn ra angwĩ abika asɔm Arherhu-Num ri ivanga irhɛirhɛ ra atsĩndĩã arhɛrhɛ.

2 Bɔr ri ivang iyiki imimasha iyɛrɛ unga arherhuwa umɛn arherhe ra angwĩ Ungwɛ̃nga. Unga aka atsũ unga awe uner ukam abina kishoo. Ru ubok ungwɛ̃ hã Unum aka amunu upfunga ikɛi.

3 Ungwɛ̃ hã unga adɛyiwe irhirhang Unum na awe uzirhzĩ Unum, na awu icaica nggu unga. Unga akpɔm abina kishoo ra arherhanga aki ijee. Unga aka amaa igbishu utsĩndĩ uwuku usorhe arhim, unga aseisa ru ubok ugha Uwuku Ugɔnga ra afã.

4 Nggee unga ananga ípfu itser-Num, rimi hã, itsokyɛ umbɔ aka adzowe unga inangke ikimbɔ.

5 Awu ipfu itser-Num iyikisong Unum aka ayisa ngge agɛ,
<<Ungo uwu Ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iwu Utɛngo?>>*
Use ikɛi unga agɔr ngge agɛ,
<<Umum iwuri iwu Utɛnga
nu unga awu ungwɛ̃mum?
>>
6 Nu ikɛi, ivangyɛ Unum aka akũ ukã ungwɛ̃nga aba ru upfung, unga agɔr agɛ,
<<Uneke kishoo ípfu itser-Num idzowe unga igɔng.>>†
7 Arherhi ípfu itser-Num, unga agɔr agɛ,
<<Unga atsu ípfu itsernga ngge iwe ru nyaku ugba,
na atsu umbɔ awe ru nyaki ikonrha
ri itseryɛ umbɔ aki itɔ̃we unga.>>‡
8 Bɔr ru Ungwɛ̃nga unga agɔr agɛ,
<<A Unum, Iyɛrhango iwuri iwu ugbagbaa,
nu ungo uwuri ikũ igbong iyiki igha Iyɛrhango
ukũ ugha Iyɛrhe idzidzɛrhe.
9 Ungo uku ubemu ubɛn irhirhika nu ukpɛ̃ɔ ubɛn iki ibewe,
nggee, Unumngo aka atsu ungo unango awɛrhango
ri idzukuwa ungo atsei anggɔm.>>§
10 Ikɛi unga agɔr agɛ,
<<Utirhi ri inggbaashia, A Uteijee,
awu ungo udzin atarh idzin abĩ,
nu afã awu itser abokngo.
11 Umbɔ awuri itsĩme ake,
bɔr ungo uwuri iwe umɔ ubɛn ivang.
Umbɔ awuri ishaka ugɛɛ atorho aka agbe.
12 Ungo uwuri ifeta ake ugɛɛ atorho,
awuri ifara ake ru nyaka umbɔ iki ifaru untama.
Bɔr ungo uwe ru nyaka ungo uku uwe,
nu imɛkngo isi ímaangge.>>*
13 Ipfu itser-Num iyikisong Unum aka agɔr ngge agɛ,
<<Usei nu ubok ughamum
utsɛku umum iki itsu anggamtsakngo
awe ubin uku utsorhe andaidakngo?>>†
14 Bɔr ípfu itser-Num kishoo akpurha awu awɛ itser Unum aka adene ngge iyike abirabɛ aka igha ukam ififɔrh.

2

Igbiir ato ri ingwɛ̃ amɛnmɛn

1 Ri itsi akɛrɛ ha awu ufang umɛn ingwɛ̃dzɛn ni ingwɛ̃ amɛnmɛn ra abinkɛ umɛn iki igũ, utsur abin akɔɔ atsu umɛn iyapumɛn.
2 Isarheyɛ umbɔ aka adzaa umɛn ra angwĩ ípfu itser-Num idɛ̃ɛ̃ ikerngge, nu ubɛn uwuku uzharhuwe ngge

* **1:5** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **1:6** Àka anyã ikɛi: 2Usm 7.14; 1Ats 17.13. ‡ **1:7** Àka anyã ikɛi: Amb 104.4. § **1:9** Àka anyã ikɛi: Amb 45.6,7. * **1:12** Àka anyã ikɛi: Amb 102.25-27. † **1:13** Àka anyã ikɛi: Amb 110.1.

use asi idɔsunga ngge, akpo ufaikpi uku umɛ̃ɛ̃.

3 Ngge iba iwe rimi, umɛn ikorhi iguse ni ishɔɔr umɛn ĩba isi ingwɛ̃mɛn amɛnmɛn ru nggaa ififɔrh ha umɛn iki igũ? Ififɔrh iyɛrɛ, Uteijee nibikanga agbaashia adũwã ngge, abirabɛ aka agũ ngge agɔr umɛn agɛ iwu idzidzɛrhe.

4 Unum ikɛi atomuwe ngge ideka ra atsar nu abin igbigba nu idzeu nu ízũwã iyi Ipfu Isarsatangge unga aka agasha ru nyaka unga aka abee.

Uyesu awu udzumu uner

5 Upfung ukpuku uba, ukpurukpi umɛn iki irherhe ri itsi ukpɔ, Unum asi ítsu ípfu itser-Num agha iyɛrhakpɔ.

6 Bɔr anang akɔɔ aweke uner uwɔɔ aka adzowe ideka ri itsɛng Arherhu-Num agɛ,

<<Anera awu use ungo uku utsu umbɔ ri ifɛrhkɔngo,
awɛkaci anera awu use ungo uku udzɛu umbɔ rimi?
7 Ungo utsu umbɔ awe abirabɛ ípfu itser-Num inangngge umbɔ ri ivanga ukunjiir.
Ungo ukare umbɔ ikpikpoi nu imor,
8 nu utsuke ubɛn ubin ra andaidakmbɔ.>>*

Ivangyɛ Unum aka itsuke abina kishoo ra andaidakmbɔ, unga asi ínekuka ubin ukpɔɔ uku usi iwekpɔ ri ijeembɔ. Bɔr icɛrɛ umɛn isi inyãmɛn ubɛn ubin uwekpɔ ri ijeembɔ.

9 Bɔr umɛn inyãmɛn Uyesu uwuruwi umbɔ aka atsu ípfu itser-Num inangngge unga ri ivanga ukunjiir. Icɛrɛ umbɔ aka akare unga ikpikpoi nu imor ubinkutsu unga ahwa uver akpe, ngge itsú unga ru ubok imimutu Unum unga akpe ri iyike ubɛn unera.

10 Unum unga amuna abina kishoo, abina kishoo awu akinga. Imɛ̃ɛ̃ngge unga akũ anera arhɛrhɛ aba ru umbɔ agasha ri ikpikpoinga. Unga akorha akɛrɛ ri itsu Uyesu awe undzumunga ri ihwa ayetnum na adarh umbɔ azĩ ri ififɔrh.

11 Uwuku utsu anera awu asarsatambɔ nggu abirabɛ aka atsu umbɔ asar, Utɛmbɔ awu unying. Nggee Uyesu asi igũa atsa iyisa umbɔ agɛ, <<Umbi awu angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.>>

12 Unga agɔr agɛ,

<<Umum iwuri idũwũ itsokngo ra angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
ra asu ikikɔng anerngo
umum iwuri itsũ ubom ukpuku ukpoi ungo.>>†

13 Na agɛ,

<<Umum iwuri itsu imangmangmum ru unga.>>‡

Ikɛi unga agɔr agɛ,

<<Umum uwi nggu anerabɛ Unum aka adzaa umum.>>§

14 Iki iwe ugɛ abi ha awe ru ijuɛ nggu adzirh, unga awe ubina unying nggu umbɔ ri

* **2:8** Àka anyã ikɛi: Amb 8.4-6. † **2:12** Àka anyã ikɛi: Amb 22.22. ‡ **2:13** Àka anyã ikɛi: Uish 8.17. § **2:13** Àka anyã ikɛi: Uish 8.18.

iyor, ngge itsú unga ru ubok akpenga, awuri atsĩme Undenggũ, uwuruwi aka akpɔm ijee akpe.
15 Na awuri ifɔnuka abirabɛ iwei akpe iki itsu umbɔ igãrhã ru kishoo ibibɛkmbɔ.
16 Awu idzidzɛrhe ugɛ unga asi ibanga iyike ípfu itser-Num, bɔr ayike anang Uibrahim.
17 Ngge itsu awu ufang unga awe ru nyaka angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ ra atsĩndĩã kishoo, ngge itsú unga awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwuku utɔ̃itser Unum nggu idzidzɛrhe nu atorh, na awe idɛm iyiki itsũwe arhim anera.
18 Unga imɛ̃ɛ̃ iyike kishoo abirabɛ umbɔ aka avira umbɔ, ubinkutsu unga nibikanga ahwaa ayetnum ri ivang iviviranga.

3

Uyesu ananga Umusa

1 Nggee, asarkasar angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, abirabɛ umɛn iki iwu awɛrhɛ ru ubok iyiyisa iyi Unum, àka atsu ifɛrhkɔmbi ru Uyesu, uwuruwi umɛn iki ĩdekuwe ugɛ unga awu nggaa uner itser Unum na awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num.
2 Unga akorhunga kishoo abinkɛ uwuku usɛng unga aka abee unga akorhe, ru nyaku Umusa aka akorhe abinkɛ aka amɛ̃ɛ̃ unga akorhe ri iyike abi Unum.
3 Uyesu amɛ̃ɛ̃ ikpo nggaa imor ananga Umusa, ru nyaku uner uwuku udzin iya aka awe ru imor ananga iya ha.
4 Ubɛn iya awu unera adzin ike, bɔr Unum unga adzin ubɛn ubin.
5 Umusa akorhe abinkɛ aka amɛ̃ɛ̃ ugãrhã akorhe ri iyike abi Unum, ri adzowe ideka ra abinkɛ Unum aka irherhe unuma.
6 Bɔr Ukiristo ani ikorhe ubɛn ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ Ungwɛ̃ akorhe ra abi Unum kishoo. Nu umɛn iwe abi Unum, umɛn ĩba ikpɔmɛn ubinkpi umɛn iki ifosa nggu ikeramɛn nu isheri iwei.

Igbiite ato abika asheri imangmang

7 Nggee, Ipfu Isarsatangge igɔr igɛ,
<<Irherɛ, umbi aba agũmbi urhɛm Unum,
8 àka niba awembi abi ikertsi
ru nyaka atokambi aka akorhe ri ivang isoyi amɛn hã,
ri ivang iviviri ra arhum.
9 Nggɔɔ ha atokambi aka avira umum,
imɛka isɔka inaa, umbɔ anyãmbɔ ubinkpi umum iki ikorhe.
10 Ngge itsu umum igũ avɔm nggu udan ukpɔrɔ ha,
umum igɔr igɛ, <Ubɛn ivang amɛnmbɔ ani iyapa,
na asi ihwɛngmbɔ atsĩndĩmum.>
11 Nggee umum itsu ra avɔmmum iyirh ĩgɛ,

* **3:11** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7-11.

<Umbɔ asi ítsĩmbɔ ri iwiwoshamum.> >>*

12 Àka angwɛ̃dzɛn, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, utsur unera ru umbi awe ra amɛn aka abewe akika isheri imangmang atsu unga adzipu undzingnga ru Unum uwu urhɛ.
13 Bɔr àka afituwe adɔka ubɛn unum, ubɛn unumkpi umbɔ iki iyisa <<Irherɛ,>> ngge itsú unying ru umbi asi íwea uner ikertsi ri itsi irhirhɛm iyi arhim.
14 Umɛn iwu awɛrha nggu Ukiristo umɛn ĩba ikpɔmmɛn imangmangmɛn iyi inggbaashia izĩ itsĩmɛn imimasha.
15 Ru nyaka ngge iki igɔr ugɛ,

<<Irherɛ, umbi aba agũmbi urhɛm Unum,
àka niba awembi abi ikertsi
ru nyaka atokambi aka akorhe ri ivang isoyi amɛn hã.>>†

16 Awu umbɔ ungamɔ agũ urhɛm Unum na asoyi amɛn? Asi iwea umbɔ ha kishoo Umusa aka akũna umbɔ adzek ra abĩ Umasar?
17 Awu nggu umbɔ ungamɔ unga aka agũ avɔm imɛka isɔka inaa? Asi iwea nggu abika akorha arhim, ayormbɔ aka akpe ra arhum?
18 Awu umbɔ ungamɔ Unum aka ayirh uyirh ugɛ umbɔ asi ítsĩmbɔ ri iwiwoshanga? Asi iwea umbɔ abika akpɛ̃ ididɔsa?
19 Nggee umɛn inyãmɛn umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ atsĩmbɔ, ubinkutsu ida imangmangmbɔ itsu.

4

Ivang iwiwosha aner Unum

1 Nggee, ngge iki iwe ugɛ ibibemuwe ivang iwiwosha iki idɛ̃ɛ̃ngge iba itsĩ icɛrɛ, umɛn ingwɛ̃dzɛn utsur uwɔɔ ru umbi asi ikpoa itsitsĩ ru ngge.
2 Umɛn iki ĩgũmɛn Isarhe Iyiki Ize umbɔ aka adzaa umɛn, ru nyaka umbɔ aka agũ, bɔr isarhe ha umbɔ aka agũ ishingge ru ugarh ru umbɔ, ubinkutsu, umbɔ asi iyɛimbɔ ngge nggu imangmang ru nyaka abika adɔsa.
3 Umɛn iki iwe ru imangmang umɛn itsĩ iwiwosha ha, ru nyaku Unum aka agɔr agɛ,

<<Nggee umum iki itsu ngge nu uyirh nggu avɔmmum ĩgɛ,
<Umbɔ asi ítsĩmbɔ ri iwiwoshamum.> >>*

Nu ngge iki iwe ugɛ unga amaa itsernga udzur ri ivangyɛ unga aka amunu upfunga.
4 Itsɛng Arherhu-Num irherha arherhe ri itsi unuma utɔɔva igɛ, <<Ru unum ukpu utɔɔva Unum aka awosha ri itsernga kishoo.>>†
5 Bɔr ru ubvur ha Unum arherhe agɛ, <<Umbɔ asi ítsĩmbɔ anang iwiwoshamum.>>
6 Inang iwengge ugɛ abɔɔ awuri itsĩmbɔ iwiwosha ha, bɔr abirabɛ aka agbaashia agũ Isarhe Iyiki Ize ha

† **3:15** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7,8. * **4:3** Àka anyã ikɛi: Amb 95.11. † **4:4** Àka anyã ikɛi: Ing 2.2.

asi itsĩmbɔ, ubinkutsu, ida idɔsumbɔ itsu.
7 Nggee Unum ikɛi abvui atsu unum ukpɔɔ, ayisa agɛ,
<<Irherɛ.>> Unga arherha akɛrɛ ra angwĩ Udauda ri ivangyɛ imɛka irhɛirhɛ iki itɔng, agɛ,
<<Irherɛ umbi aba agũmbi urhɛmmum,
àka niba awembi abi ikertsi.>>‡
8 Ujoshuwa asi idɛ̃ɛ̃ adzowuka umbɔ iwiwosha, ngge itsu Unum arherha arherhe ri itsi unum ukpɔɔ uku iba.
9 Nggee, unum ukpuku uwosha ra aner Unum una uwe umɔ ru nyaku Unum aka awosha ru unum ukpu utɔɔva.
10 Ubɛn unerwi aka atsĩ ri iwiwoshu Unum unga akpowe itsinga iwiwosha ri itsernga, ru nyaku Unum aka akorhe ri iyinga.
11 Nggee, awu ufang umɛn ikorhu ubɛn ubinkpi umɛn iki idɛ̃ɛ̃ ikorhe ri ikpo itsĩ ri iwiwosha ha, ngge itsú anera niba atsĩmmbɔ ri itsi ida ididɔsa ru nyaka abi Uisrairha aka akorhe.
12 Ubɛn arherhakɛ Unum aka arherhe, aweke ru urhɛ nu iker. Agha anangke ubɛn ikon ikider iyi angwĩã avaa. Ngge idɛ̃ɛ̃ izharhe igashuwe ipfu nu urhɛ, ikɛi agau icim nggu apfupfu. Adɛ̃ɛ̃ ahwɛngke ubɛn ifɛrhkɔ nu amɛn anera.
13 Ubin ushikpɔ ra abinkɛ aka amuna kishoo aka awɔk ru Unum. Abina kishoo awu ukupɛ̃ɛ̃ ra asunga. Awu ufang umɛn iki ivarhuwe unga abinkɛ umɛn iki ikorhe kishoo.

Uyesu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num

14 Iki iwe ugɛ umɛn iwemɛn ru ukugɔnga ra Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka atsĩã ra afã, Uyesu Ungwɛ̃ Unum, nggee umɛn ikpɔm imangmangmɛn iker.
15 Umɛn isi iwemɛn ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka asi igũa atorh ru ida ikermɛn, bɔr umɛn iwemɛn ru uwɔɔ uwuruwi umbɔ aka avira unga ra atsĩndĩã kishoo, ru nyaka umbɔ aka avira umɛn, bɔr unga ashia ra arhim.
16 Nggee umɛn ĩba nggu ikeramɛn ru Unum uwuruwi aka awe ru inna, ngge itsú umɛn iyɛi atorh nu umata ukpuku uyika umɛn ri ivang iyiki ibibee.

5

1 Aka isaka asɛng ubɛn Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ra akatsak na atsu unga awe asumbɔ ri itser-Num, unga awuri iyɛruwe izũwã nu idzowe idɛm-Num ri itsi arhim.
2 Unga idɛ̃ɛ̃ angwɛ̃dzɛn nggu abika asheri ihwihwɛng abika ayapa, ubinkutsu unga awea ru ida iker iganga.
3 Akɛrɛ ha atsu awu ufang unga adzowe idɛm-Num ra arhimnga, nu arhim anera ikɛi.
4 Unera asi ídɛ̃ɛ̃ asɛnga itsinga ri imor iyɛrɛ, bɔr awu

‡ **4:7** Àka anyã ikɛi: Amb 95.7,8.

Unum ukpekũ awuri idɛ̃ɛ̃ asɛng unga, ru nyaka unga aka asɛng Uharuna.

5 Rimi hã ikɛi Ukiristo asi ibeeka itsinga ikpikpoi iyiki iwe Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num. Bɔr awu Unum agɔr unga agɛ,

<<Ungo uwu ungwɛ̃mum,
irherɛ umum iwu Utɛngo.>>*

6 Unga abvui arherhe ra anang akɔɔ agɛ,

<<Ungo uwu uner uwuku udzowe idɛm-Num uwu ugbagbaa,
ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaku Umarhkizadak.>>†

7 Ri ivang Uyesu aka awe ri iyor ru upfung, unga afɛn-Num nggu iciu akpe atsotsorake nu anyĩ, afɛn uwuruwi aka amɛ̃ɛ̃ iforhe unga ra akpe, agũmbɔ unga ubinkutsu unga awu uner uwuku udɔsu Unum na adzowe unga imor.

8 Unga awu Ungwɛ̃ Unum, bɔr unga amesi ididɔsa ru utsĩndĩ ayetnumkɛ unga aka ahwa,

9 unga aka amaa ihwa ayetnumnga kishoo, umbɔ atsu unga awe utsĩndĩ ififɔrh iyi ugbagbaa ru kishoo abika adɔsa unga.

10 Unum atsu unga awe Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaku Umarhkizadak.

Igbiir ato ri idzipu undzing ri imangmang

11 Umɛn iwe ra abin arhɛrhɛ umɛn iki irherhe ra akɛrɛ ha, bɔr aghong umɛn iki idɛyiwa umbi agbena, ubinkutsu, umbi asi ifɛ̃rhũmbi idzursu.

12 Icɛrɛ imɛ̃ngge umbi awe abika umumesuwe, bɔr utsɛku icɛrɛ umbi abee unera abvui amesuwa umbi angwɛ̃rhã abina akɔɔ ra Arherhu-Num. Umbi abee abɛ̃, ubinkutsu, umbi asi ídɛ̃ɛ̃ aghambi ubingha akakũ!

13 Ubɛn uwuruwi abɛ̃ aka awe ubinghanga awu irheng ungwɛ̃, asi ihwɛnga imesa iyiki irhika.

14 Bɔr ubingha akakũ uwu ukerketakpɔ. Akakũ hã adɛ̃ɛ̃ asɛngmbɔ iyiki ize ri iyiki ibewe, ubinkutsu umbɔ ubɛn unum ani ikũ ihwihwɛngmbɔ iyiki irhika.

6

1 Nggee, umɛn itsu amɛnmɛn ri iwe akakũ, asi iwea irherha arherhe ri itsi abinkɛ umɛn iki imesa ri itsi Ukiristo ri inggbaashia ukpekũ, akirakɛ aka awu atar idzin aki imangmangmɛn. Ake awu idzidzipa ri ifɛre iki ikũ umɛn izĩ ra akpe ni iwe ru imangmang ru Unum,

2 arherhi imesa iyi ubɔtisima, nu itsorhuwe abok, nu isisok ra akpe, nu itsu uvau iyi ugbagbaa.

3 Imɛ̃ɛ̃ngge umɛn iwe akakũ, Unum aba abemunga.

4 Abirabɛ aka anyãmbɔ irhirhang iyi idzidzɛrhe Unum na aka abanga agũmbɔ izũwãnga, abirabɛ

* **5:5** Àka anyã ikɛi: Amb 2.7. † **5:6** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4.

aka akpombɔ iwu awɛrhu uzãrhã Ipfu Isarsatangge,
5 na aka abangumbɔ ize Arherhu-Num nu ijee ivangyɛ uku iba unuma,
6 na abvui adzipu undzingmbɔ ru Unum, isi ídɛ̃ɛ̃ iwengge ugɛ umbɔ abvui akũ umbɔ adzipa aba ru Unum. Akɛrɛ awu idzidzɛrhe, ubinkutsu iwu ugɛɛ umbɔ aka abvui anyapuwe Ungwɛ̃ Unum na adzowe unga atsa ra awiya.
7 Abĩkɛ aki ihwa inai ubɛn unum ngge idoi nu ake aka isaka amɛrke abin aka awe ru ugarh ra abirabɛ iki ikau ake, abĩ hã rakɔ iki iyɛi idorh Unum.
8 Bɔr abĩ aka amɛr ididɔk nu undzi, ashike ru ugarh nukpɔ. Abĩ hã Unum aka ayoka itsu ake ikponum. Ri imimaa ikɛi awuri ikpĩĩwe ake.
9 Umbi awɛrhamɛn umɛn iki ĩbema akarhãrhã, umɛn irherhumɛn rimi hã, bɔr umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ugɛ umbi awe ru udĩ uku uze, udĩ hã uwu ukpu ififɔrh.
10 Unum asi iwea ri ida irhirhika, unga asi íyiruka itsermbi nu ibibemayɛ umbi aka adɛyiwe unga ri iyiyikeyɛ umbi aka akorhuwe abika adɔsa, ru nyaka umbi aki ikorhe.
11 Umɛn ibee ubɛn unera ru umbi atsu asunga ri idɛyiwe ikikorhe ha azĩ atsĩ imimasha, ngge itsú umbi akpo ubinkpi umbi aka afosa.
12 Umɛn isi ibeemɛn umbi awe ru ighɛrha, bɔr àka akorhe ru nyaka abirabɛ aka iyɛi ubinkpi Unum aka abemuwe ru ubok imangmang nu ibibimambɔ.

Itsuifɛr ibibemuwe-Num

13 Ivangyɛ Unum aka abemuwe Uibrahim, uwɔɔ aka ananga Unum ashia, nggee unga ayirh nggu itsinga,
14 agɛ, <<Awu idzidzɛrhe umum iwuri itsuka ungo idorh, umum iwuri itsu unangngo uwe urhɛrhɛ.>>*
15 Mɔcɛ Uibrahim aka abima adzɛu, ayɛisa ubinkpi Unum aka abemuwe unga.
16 Anera aka isaka ayirh ri itsok unerwi aka ananga umbɔ, uyirh ha udɛyiwe ugɛ arherhanga awu idzidzɛrhe na akɛnke ubɛn uning.
17 Unum abee idɛyiwe ukupɛ̃ɛ̃ ra abirabɛ aka awe abi ukam ra abinkɛ unga aka abemuwe ugɛ abinkɛ unga aka abee ikorhe asi ífaruke. Nggee unga atsuafɛr nggu uyirh.
18 Ibibemuwe nu uyirh ha asi ífaruke, ubinkutsu, Unum asi ídɛ̃ɛ̃ agbɛrangwĩ. Unum atsu ibibemuwe nu uyirh ha ngge itsú umɛn abirabɛ iki itĩ izĩ ru unga akaa umɛn, umɛn idɛ̃ɛ̃ ikpɔmmɛn ifosayɛ umbɔ aka atsu ra asumɛn na adzaa umɛn ififita akarhãrhã.
19 Umɛn iwe ru ifosa iyɛrɛ ngge iwe ubinkpi uku ukpɔm urhɛmɛn, ake ashike ni iwei nggu icicang. Ake anu itsĩrhã ru unɔrkang andzing urhaburhe anangkɛ aka asar anangke ananga kishoo,
20 anangkɛ Uyesu aka agbaashia azĩ ri itsimɛn.

* **6:14** Àka anyã ikɛi: Ing 22.17.

Unga awu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu ugbagbaa ri itɔ̃ itser iyi Unum ru nyaka Umarhkizadak.

7

Umarhkizadak uwuku udzowe idɛm-Num

1 Umarhkizadak ha awu uyɛrhu Usarhim na awu uwuku udzowe idɛm-Num uwu Unum Uwuku Ugɔnga. Agbopu Uibrahim aka adzeki iwayɛ unga aka atang nggu ayɛrhe arhɛrhɛ agha inggbaashi, Umarhkizadak atsuke unga idorh.

2 Uibrahim adzowe unga unying ra abina usɔka ru ubɛn abinnga. Agben Umarhkizadak awu, <<Uyɛrhe irhirhika.>> Ikɛi unga awu Uyɛrhe Usarhim, agbena awu, <<Uyɛrhe ididɔɔr.>>

3 Asi idɛyiwambɔ umɛn ubin ri itsi utɛ Umarhkizadak use uyanga use atokanga. Asi idɛyiwambɔ umɛn unum imarnga use unum akpenga. Unga awu uwuku udzowe idɛm-Num uwu ugbagbaa ru nyaku Ungwɛ̃ Unum.

4 Àka arhi anyã ikpũ imornga. Uko Uibrahim utokamɛn adzowuka unga unying ra abinnga usɔka ra abinkɛ unga aka akpo ri iwa!

5 Ri Íkpem awu ufang abi Urhawi aka awe abika adzowe idɛm-Num ayɛi ubina unying ra abina usɔka ra abin aner Uisrairha aka awe, nu ngge iki iwe ugɛ umbɔ awu unang Uibrahim.

6 Umarhkizadak aka asi iwea unang Urhawi, bɔr unga ayɛisa ugau unying ra abina usɔka ru Uibrahim, na atsukuka idorh ru Uibrahim uwuku uwe ru ibibemuwe iyi Unum.

7 Icicang ishingge uwuku utsuke idorh ananga uwuku uyɛi idorh.

8 Ru utsĩndĩ uwɔɔ, abi Urhawi abirabɛ aka ikpe ayɛimbɔ ugau unying ra abina usɔka, bɔr ru utsĩndĩ uwɔɔ, Umarhkizadak uwuruwi umbɔ aka agɔr agɛ unga awe nggu urhɛ ayɛi.

9 Urhawi nibikanga ani iyɛi ubina unying ra abina usɔka ha, bɔr adɛ̃ɛ̃ agɔrmbɔ agɛ unga aka afasa ubin ukpunga ru ubok Uibrahim ivangyɛ Uibrahim aka adzowe unying ra abina usɔka ru Umarhkizadak.

10 Urhawi ana awu ri iyor Uibrahim ri ivangyɛ Uibrahim aka adzowe unying ra abina usɔka ru Umarhkizadak.

Uyesu awu ru nyaku Umarhkizadak

11 Idzidzɛrhe, umbɔ aka adzowe anera Ikpem hã, adzowe umbɔ nggu ikpem itser iyiki idzowe idɛm-Num Urhawi nu unangnga aka akorhe. Anera aba adɛ̃ɛ̃ awembɔ abika arhika ru ubok idzowe idɛm-Num urhawi nu unangnga aka akorhe, awu use utsu umbɔ abee uwuku udzowe idɛm-Num uwɔɔ aka iba, uwuruwi aka awu uner uwuku utɔ̃itser iyi Unum ru nyaka Umarhkizadak, isi iwengge ru nyaku Uharuna?

12 Ivangyɛ umbɔ aka
afaruwe ikpũ idzowe idɛm-
Num, awu ufang umbɔ
afaruwe Íkpema.
13 Uyesu uwuruwi umbɔ
aka arherhe abin hã ri
itsinga, asi iwea unang
Urhawi, unera unying ra
atokanga anasi iwea uner
uwuku udzowe idɛm-Num.
14 Iwu idzidzɛrhe Utei-
jeemɛn adzeku unang
Uyahuda, abirabɛ Umusa aka
asi irherhunga ugɛ umbɔ awe
abika adzowe idɛm-Num.
15 Umbɔ awuri igbisha
ahwɛngmbɔ ubinkpi umɛn
iki irherhe uba uwɔɔ uwuku
udzowe idɛm-Num ru nyaku
Umarhkizadak adzekanga.
16 Asi isɛngmbɔ uner ha ri
itsi ikpem atokanga, bɔr iwe
ri itsi urhɛnga uku usi ídɛ̃ɛ̃
umaamgbɔ.
17 Ubinkutsu umbɔ adzowe
ideka ri itsinga ra Arherhu-
Num ugɛ,
<<Ungo uwu uner uwuku ud-
zowe idɛm-Num uwu
ugbagbaa,
ri itɔ̃ itser iyi Unum
ru nyaka Umarhk-
izadak.>>*
18 Angwɛ̃we ikpem iyi isha
ri ibanga ubinkutsu ngge ish-
ingge ri ijee nu ugarh,
19 ubinkutsu Íkpem isi itsu
anera arhikumbɔ. Bɔr ifosa
iyiki izea iki idzekangge,
ru uboknggе umɛn iki ĩba
ikhapa ru Unum.
20 Unum atsu ngge nggu
uyirh! Abika adzowe idɛm-
Num abɔɔ asi itsĩmbɔ itser
nggu uyirh.
21 Bɔr unga awu uwuku ud-
zowe idɛm-Num nggu uyirh
ri ivangyɛ Unum aka agɔr
unga agɛ,
<<Uteijee aka ayirha,
asi ífarunga amɛnnga agɛ,
<Ungo uwu uwuku udzowe
idɛm-Num ugbagbaa.>
>>†
22 Uyirh ha udɛyiwe ugɛ
Uyesu awuri itsu ibibemuwe-
Num iyiki izea iwe.
23 Abika adzowe idɛm-Num
hã awu arhɛrhɛ, ubinkutsu
akpe aka isaka akɛn umbɔ it-
sermbɔ.
24 Bɔr Uyesu awu uwuku
udzowe idɛm-Num ugbag-
baa, ubinkutsu unga awe ru
urhɛ uwu ugbagbaa.
25 Nggee icɛrɛ nu ugbagbaa
unga imɛ̃ɛ̃ ifɔrhe kishoo
abirabɛ aka aba akhapa
ru Unum ru ubok unga,
ubinkutsu unga abɛk ugbag-
baa na afɛne-Num ru umbɔ.
26 Ikpũ Ukugɔng Uwuku
Udzowe Idɛm-Num uwɛrɛ
ha umɛn iki ibee, unga awu
asarsatawɔ, ashia ru uvau,
aka atsũwũkumbɔ unga ra
anang abi arhim na akũ unga
azĩmbɔ ra anang ikpikpoi
akagɔnga ra afã.
27 Unga asi iwea ru nyaka
Ukugɔng Uwuku Udzowe
Idɛm-Num abɔɔ, abirabɛ aki
idzowe idɛm-Num inuma ni
inuma, agbaashia adzowe
idɛm-Num iyi arhimmbɔ,
mɔcɛ na adzowe iyi arhim
anera. Bɔr Uyesu adzowe
itsinga awe idɛm-Num ru
arhim anera idiki unying

* **7:17** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4. † **7:21** Àka anyã ikɛi: Amb 110.4.

ugbagbaa ri ivangyɛ unga aka adzowe itsinga akpe.

28 Anera kishoo ani ikorha arhim na akpe. Íkpem Umusa ini isɛng Akagɔng Abika Adzowe Idɛm-Num ra aner ha, bɔr uyirh ha uku uba ru undzing Íkpem, usɛng Ungwɛ̃wi umbɔ aka atsu unga awu undzumu Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu ugbagbaa.

8

Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num
uwu ibibemuwe-Num iyiki ifa

1 Itsi arherhamɛn ru ubinkpi umɛn iki irherhe unggakpi, umɛn iwemɛn ru Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num, aka asei nu ubok ugha anang isei Uwuku Ugɔnga ra afã.

2 Unga hã ikɛi ani itɔ̃ itser ri Iya-Num, utsurha idzidzɛrhe uwu Unum, akirakɛ Uteijee unga adzin, asi iwea abok anera.

3 Ubɛn Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num asɛng unga idzowe izũwã nu idɛm-Num, nggee awu ufang Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Nummɛn hã ikɛi awe ru ubinkpi unga aka idzowe.

4 Unga aba awe ru upfung, unga asi íwea uwuku udzowe idɛm-Num, ubinkutsu ishaisha umbɔ atsu abɔɔ awe abika adzowe ízũwã ri igigɔr Íkpem Umusa.

5 Atɔ̃ itser ri Iya-Num, ikirikɛ iki iwu uzirhzĩ anangkɛ aka awe ra afã. Akɛrɛ ha atsu umbɔ avange Umusa ri ivangyɛ unga aka awuri itar utsurha Unum. Umbɔ agɔr agɛ, <<Ukorhu ubɛn ubina uwe ru nyaka umbɔ aka adɛyiwa ungo ni igũ hã.>>*

6 Bɔr itseryɛ Uyesu aka ayɛi inangge iyi abika adzowe idɛm-Num ru nyaki ibibemuwe-Num iyiki ifa ha unga aka atsu ngge iwe, inangge iyiki agbe ha, ubinkutsu ibibemuwe-Num iyiki ifa ha ikũwa umɛn abin aka azea.

7 Agɛ ibibemuwe-Num iyi inggbaashia isi igbangge, umbɔ asi íbeembɔ iyɔɔ.

8 Bɔr Unum anyã igbigba ra anera na agɛ,

<<Uteijee unga agɔr agɛ,
ivanga niyɔ ibarɔ,
umum iwuri ĩbemuwe abi iya Uisrairha
nu iya Uyahuda ibibemuwe-Num iyiki ifa.

9 Isi íwengge ru nyaki ibibemuwe iyiriyɛ umum
iki ĩbemuwe nggu atokambɔ,
ri ivangyɛ umum iki ikpɔm ubokmbɔ
ikũna umbɔ ĩdzek ra abĩ Umasar.
Umbɔ asi ikorhumbɔ ubinkpi umum iki ibee ri iyɛi ibibemuwemum,
ngge itsu umum ĩdzipu undzingmum ru umbɔ,
Uteijee unga agɔr.

10 Iyɛrɛ iwu ibibemuweyɛ
umum iki ĩbemuwe aner Uisrairha ivang iyi ha iba itɔ̃ngge,

* **8:5** Àka anyã ikɛi: Idzi 25.40.

Uteijee unga agɔr.
Umum iwuri itsuke Íkpemmum
ra amɛnmbɔ,
ikɛi umum iwuri itsɛnge
ngge ra amɛnmbɔ.
Umum iwuri iwu Unummbɔ,
umbɔ awu anermum.
11 Asi ímesukumbɔ adɔkambɔ,
use uwɔɔ agɔr ungwɛ̃mbɔ
use unapumbɔ agɛ,
<Uhwɛng Uteijee,>
ubinkutsu kishoo awuri
ihwɛngmbɔ umum,
udzur ra abika awe ru
ugarh ukunjiir uba
utsĩ abika awe ru
ugarh urhɛrhɛ.
12 Umum iwuri itsũwũkũ iyiki
ibewambɔ,
ni isi íbvui iyitumum
arhimmbɔ.>>†
13 Ivangyɛ unga aka
arherha arherhe ibibemuwe-
Num iyiki ifa ha, unga aka
atsu iyi inggbaashia iwe
iyiki igbe, ikɛi ubɛn ubin
ukpuku ugbe uku ukɔ̃kpɔ usi
ídărhũkpɔ nu ugwir.

9

Idzowe igɔng ru Utsurha-
Num
uwu upfung

1 Ibibemuwe-Num iyi ingg-
baashia iwengge ra atsĩndĩkɛ
aka awu ufang ru umbɔ adɔsa
ri idzowe igɔng ru Unum nu
ikɛi ra anangkɛ aki ikorha ake
ru upfung.
2 Atar utsurha Unum.
Anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang nu
utebur iyi uborodi ukpuku
unɛmuwe ru Unum awu ru
udãwunga. Anang akɛrɛ ha
umbɔ ayisa ake Anang Akika
Asar.
3 Ru undzing urhaburhe
umbɔ aka ayapuwe ru un-
tana uba utai ra abĩ awu
ubã ukpɔɔ umbɔ ayisa ake
Anangkɛ Aka Asar Anangke
Ananga Kishoo.
4 Ubã hã uwekpɔ ru ubeu
uzinarhi umbɔ iki ikpĩĩ
isung umɔ, nu ikɛi akɔti
ibibemuwe-Num umbɔ aka
afuruwe ake nggu uzinarhi.
Akɔti ha awe nggu igbong
Uharuna iyiki ipfum ayerhe
nu abata atarh avaa aka
awe ru Íkpema usɔka Unum
aka adzowe ru Umusa nu
undzoma uzinarhi ukucii
uku uwe ru umanna.
5 Ímimuna iyiki iwe ra afɛ,
iyiriyɛ irhirhang Unum iki
icipuwa ru ake, adɛ̃ɛ̃ ni itsi
akɔti ha na adzowe uzirhzĩ
ru utsĩmwi umbɔ aki itsũwe
arhim. Bɔr icɛrɛ umɛn isi
ídɛ̃ɛ̃ irherhumɛn arherhe ri
itsi abin hã unying anying.
6 Umbɔ aka amaa igbisha
abin hã rimi, abika adzowe
idɛm-Num atsĩrhã ru udãwã
hã atɔ̃ itsermbɔ.
7 Bɔr Ukugɔng Uwuku
Udzowe Idɛm-Num ukpekũ
awuri itsĩ ru unɔrkãn uwu
uvaa, idiki unying ra amɛka.
Unga awuri itsĩ nggu adzirh,
unga aka iyɛruwe ru arhim-
nga nu arhim anera aka
akorhe ri ida ihwihwɛng.
8 Ru ubok abin hã kishoo
Ipfu Isarsatangge idɛyiwa igɛ
umbɔ asi ihwɛngmbɔ utsĩndĩ
uwuku utsĩ Anankɛ Aka Asar
Anangke Ananga Kishoo,
akirakɛ aka awu ra afã, ri
ivangyɛ utsurha Unum uwu
inggbaashia aka ana adɛ̃ɛ̃
umɔ.

† **8:12** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.31-34.

9 Akɛrɛ ake adɛyiwa umɛn abin ri itsi ivang iyɛrɛ. Ake adɛyiwa umɛn ugɛ ízũwã nu idɛm-Num umbɔ iki iyɛruwe isi ídɛ̃ɛ̃ itsungge amɛn abika adzowe igɔng aweke uku urhirhiki.
10 Akɛrɛ ha awu arherhe ighigha nu ihwihwa nu ikpũ isisorh nggu amɛ̃, awu agbeyi utsɛku unumkpi Unum aka itsu ake awe aka afa.

Adzirh Ukiristo

11 Bɔr ivangyɛ Ukiristo aka aba ugɛɛ Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num uwu abin aka aze umbi aka ayɛi, unga atsĩ ru utsurha uwuku uzea uwu Unum, uwuku uwe ru imor unangmgbɔ uwu upfunga, uwuruwi asi iwea unera atar, asi iwea ikpũ imimuna iyɛrɛ.
12 Asi itsĩa nggu adzirh ishur use aki inak. Bɔr unga atsĩ ra Anankɛ Aka Asar Anangke Ananga Kishoo nggu adzirhnga. Unga akorha akɛrɛ ha idiki unying ugbagbaa akpowa umɛn ififɔrh iyi ugbagbaa.
13 Adzirh ishur nu aki inak iyiki itsak nu atɔɔ ungwɛ̃ inak umbɔ aka isaka akũ amisuwe ra anerabɛ aka asi itɛnmbɔ ngge itsú umbɔ awe abika atɛn ra asu Unum.
14 Adzirh Ukiristo awuri ikorhe anangke aki ha akarhãrhã! Unga uwuruwi ru ubok Ipfu-Num iyi ugbagbaa adzowe itsinga uwuku usheru uvau ru Unum. Adzirhnga adɛ̃ɛ̃ asorhke arhimmɛn akirakɛ aki ikũna umɛn azĩ ra akpe na atsu amɛnmɛn arhika, ngge itsú umɛn ima itɔ̃ itser Unum uwu urhɛ.
15 Akɛrɛ ha atsu Ukiristo awe uwuruwi aka atsu ibibemuwe-Num iyiki ifa iwe, ngge itsú abirabɛ umbɔ aka ayisa ama ayɛi ukam ukpu ugbagbaa ukpurukpi umbɔ aka abemuwe. Akɛrɛ adɛ̃ɛ̃ aweke, ubinkutsu unga aka akpe akpekɛ aka ifɔrhe anera ra arhimkɛ umbɔ aka akorhe ri izharhuwe ibibemuwe-Num iyi inggbaashia.
16 Unera aba abemuka awɛkacinga ukamnga, awu ufang umbɔ adzɛu unga akpe kata nu umbɔ adɔrha ayɛi,
17 ubinkutsu, ibibemuwe iyi ukam isi íwengge utsɛku uner ha aka ikpe. Ibibemuwe ukam ha isi ídɛ̃ɛ̃ iwengge uba uner uku ubemuwe ha ana awu nggu urhɛ.
18 Ngge itsu umbɔ akũ adzirh atsu ibibemuwe-Num iyi inggbaashia itɔ̃ itser.
19 Ivangyɛ Umusa aka amaa isɔme ubɛn Íkpem ra anera ha kishoo, unga anyangu adzirh íbũ nu angwɛ̃ inak, atoma nggu amɛ̃ na anyangu ayerhe umbɔ iki iyisa uizob nggu igwar idɔi umbɔ aka atsu ngge iwu iyiki ibãrhã akũ amisa adzirh ha ru ubvur Íkpem hã nu atsi anera.
20 Agɔr agɛ, <<Akɛrɛ ake awu adzirh ibibemuwe-Num, ibibemuwe iyiriyɛ Unum aka adɛyiwa umbi adɔsa.>>*
21 Rimi hã ikɛi, unga amisuwe adzirh ri itsi Utsurha-Num hã nu kishoo

* **9:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 24.8.

abinkɛ umbɔ iki ikũ akpoi Unum.
22 Idzidzɛrhe, ri Íkpem Umusa, abina ukunjiir umbɔ aka asi ikũ adzirh atsu ake asar. Asi ídɛ̃ɛ̃ atsũwũkumbɔ arhim, adzirh aba asi igbake.
23 Ngge itsu awu ufang abina kishoo ru Utsurha-Num akirakɛ aka awe ru nyaka abin ra afã, umbɔ asorh ake nggu adzirh íjuɛ. Bɔr abin aki afã awu ufang umbɔ asorh ake nggu idɛm iyiki izea iki inangngge iyi adzirh íjuɛ ha.
24 Ngge itsu Ukiristo asi itsĩa anang akika asar anera aka adzin aka awe usaka uwuruwi uku uwe ra afã. Bɔr unga atsĩ ra afã hã ngge itsú unga adɛ̃ɛ̃ ra asu Unum icɛrɛ ri itsimɛn.
25 Ikɛi unga asi itsĩ ra afã adzowuka itsinga idikunga irhɛirhɛ, ru nyaku Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aki itsĩ ra Anankɛ Aka Asar Anangke Ananga Kishoo ubɛn amɛka nggu adzirhkɛ aka asi iweke akinga.
26 Iba iwe rimi, Ukiristo awuri ihwa ayetnum arhɛrhɛ udzur ru unumkpi umbɔ aka amunu upfunga. Bɔr ngge iki iwe, unga akpurha adzeka idiki unying ukpekũ ri imimaa upfunga atsũwe arhim ri idzowe itsinga awe idɛm-Num.
27 Ru nyaku unera aka awu ufang unga aka ikpe idiki unying, akɛrɛ aba amaa umbɔ awuri avarhuwe arherhenga,
28 rimi hã Ukiristo awu idɛm-Num idiki unying ugbagbaa anyanguwe arhim anera arhɛrhɛ. Unga awuri ibvui adzekanga idevaa, asi íbanga itsũwe arhim, bɔr akũ ifiifɔrh aba ru abirabɛ aka adzɛu ibibanga.

10

Ukiristo awu idɛm-Num idika unying ru kishoo

1 Íkpem Umusa iwu usaka abin aka aze aka iba ukpekũ, isi iwengge undzumu abin hã. Nggee idɛm-Num ri Íkpem hã, iyiriyɛ umbɔ iki ikorhe ubɛn amɛka, isi idɛ̃ɛ̃ itsũwũkũngge arhim abika azĩ akhapa ru Unum.
2 Uba idɛm-Num imɛ̃ngge itsũwe arhim, abika adzowe idɛm-Num asi ínekukumbɔ idzowe idɛm-Num hã? Ubinkutsu abika adzowe igɔng ru Unum adɛ̃ɛ̃ ikpombɔ isisar idika unying ugbagbaa, na asi ígũmbɔ ighong arhimmbɔ.
3 Bɔr idɛm-Num hã iwu utsĩndĩ uwuku uyituwe arhim ubɛn amɛka.
4 Ubinkutsu, adzirh ínak nu aki íbũ asi ídɛ̃ɛ̃ atsũwũke arhim.
5 Nggee ivangyɛ Ukiristo aka atsĩwã ru upfung, unga agɔr Unum agɛ,

<<Ídɛm-Num nu ízũwã ungo
usi ibeengo,
bɔr ungo uku udzaango
umum iyoryɛ umum
iki inɛ̃muwe.
6 Ídɛm-Num iyiki ikpikpĩĩ nu
ídɛm-Num iyiki itsũwe
arhim
ungo usi igũo ibɛn ngge.
7 Mɔcɛ umum igɔr igɛ, <A
Unummum, umum
uwi iki ĩba ikorhuwa

ungo ubinkpi ungo
uku ubee,
ru nyaka umbɔ aka
atsɛng ru ubvurngo ri
itsimum.> >>*
8 Ri inggbaashia unga agɔr
agɛ, <<Ídɛm-Num nu ízũwã nu
ídɛm-Num iyiki ikpĩĩ nu ídɛm-
Num iyiki itsũwe arhim ungo
usi ibeengo, ungo usi igũo
ibɛn ngge.>> Bɔr awu Íkpem
itsu umbɔ akorha akɛrɛ ha.
9 Mɔcɛ unga agɔr agɛ,
<<Umum uwi, umum iki ĩba
ikorhuwa ungo ubinkpi ungo
uku ubee.>> Unga adene
ídɛm-Num hã iyi inggbaashia
ri ifɛna ngge itsú unga aden
idɛm-Num iyi uvaa.
10 Ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka
akorhu ubinkpi Unum aka
abee unga akorhe, umbɔ atsu
umɛn iwe asasar ru ubok
unga aka adzowe itsinga awe
idɛm-Num hã idiki unying
ugbagbaa.

11 Ubɛn uwuku udzowe
idɛm-Num adɛ̃ɛ̃ itser ubɛn
unum adzowe ídɛm-Num
idikũnga irhɛirhɛ, bɔr ngge isi
ídɛ̃ɛ̃ itsũwũkũngge arhim.
12 Bɔr ivangyɛ Ukiristo aka
adzowe idɛm-Num idiki un-
ying ri itsuwe arhim ugbag-
baa, unga asei ru ubok ugha
Unum.
13 Udzur ri ivang hã unga
anu idzɛu utsɛku umbɔ
aki itsu anggamtsaknga
awe ubin uku utsorhe
andaidaknga.
14 Idɛm-Num iyi idiki un-
ying hã ngge itsu anera awu
asarsatambɔ na awu undzu-
munga ugbagbaa.
15 Ipfu Isarsatangge ikɛi
idzaangge umɛn ideka ra
akɛrɛ ha. Ni inggbaashia igɔr
igɛ,
16 <<Uteijee agɔr agɛ,
ibibemuwe ha iyɛ umum
iki ikorhe nggu umbɔ
inum hã iba imaangge,
umum iwuri itsuke Íkpemmum
ri ifɛrhkɔmbɔ,
ikɛi umum iwuri itsɛnge
ngge ra amɛnmbɔ.>>†
17 Mɔcɛ unga atoma agɛ,
<<Umum isi íbvui iyitumum
arhimmbɔ
nu iki ibewambɔ.>>‡
18 Ivangyɛ umbɔ aka atsũwe
abin akɛrɛ ha, asi íbvui
abeembɔ idɛm-Num iyiki
atsũwe arhim.

Uyisa ukpuku ububima

19 Umbi angwɛ̃mɛn nu ana-
pumɛn, umɛn iwemɛn ri ik-
eramɛn iyiki iwe nggu Unum
ugɛɛ umɛn iki itsĩ ra Anankɛ
Aka Asar Anangke Ananga
Kishoo ri ijee adzirh Uyesu.
20 Unga atsuruwa umɛn
utsĩndĩ uwuku ufa uku ukũwã
umɛn urhɛ. Utsĩndĩ hã uwe
ru ubok urhaburhe ha ungo
iki itɔng utsĩ ra Anangkɛ
Aka Asar Anangke Ananga
Kishoo. Urhaburhe ha uwu
usaka iyor Uyesu.
21 Umɛn iki iwemɛn ru
nggaa uwuku udzowe idɛm-
Num uwuruwi iki idzɛu abi
Unum kishoo.
22 Nggee, umɛn ĩba ikhapa
ru Unum nggu amɛn aki
idzidzɛrhe nu imangmang
iyiki iker nu amɛnkɛ aka atɛn
na ashike ru ifɛrhkɔ iyiki

* **10:7** Àka anyã ikɛi: Amb 40.6-8. † **10:16** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.33. ‡ **10:17** Àka anyã ikɛi: Uiri 31.34.

idɛyiwa umɛn igɛ umɛn ikorhe iyiki ibewe nu ayormɛn umbɔ aka asorh nggu amɛ̃ aka atɛn ikɛi.
23 Umɛn idɛ̃ɛ̃ iker ri ifosayɛ umɛn iki irherhe, ubinkutsu uwu ha aka abemuwa umɛn awu uner idzidzɛrhe.
24 Umɛn ikaifɛrhkɔ atsĩndĩkɛ umɛn iki ifituwe adɔka umbɔ awe ru ibibema na akorha abin aka aze.
25 Umɛn niba inekukumɛn ikikɔngmɛn abika adɔsa ru nyaka abɔɔ aka aneke ikikɔng hã, bɔr umɛn itoma ri ifituwe adɔka, ubinkutsu umɛn inyãmɛn unum ibiba Ukiristo uku uyokpɔ.
26 Umɛn iba idzum ikorha abin arhim umɛn iki imaa iyɛi ihwihwɛng idzidzɛrhe, idɛm-Num iyiki itsũwe arhim ibvui ishingge.
27 Bɔr umɛn ikpurhi iwe ru iwei itsu uvau nu nggaa urhakpi uku ikpĩĩwe abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ Unum.
28 Ubɛn uwuku ukpɛ̃ɛ̃ Íkpem Umusa, umbɔ adɛ̃ɛ̃ afɛrmbɔ unga asi ígũmbɔ atorh uba inera ivaa use itaar adzowukumbɔ ideka ri itsinga.
29 Uba umbɔ atsu ufai akpe ru unerwi aka akpɛ̃ɛ̃ Ikpem, ri ifɛrhkɔmbi, awuri ikorha aguse ru unerwi aka akwɛɛte Ungwɛ̃ Unum, na anyanga adzirh ibibemuwe-Num ha umbɔ aka akũ asare umɛn awe aka atãrhã, na arhenu Ipfu-Num iyi imimuta? Awuri ikorha anangmbɔ rimi hã.
30 Ubinkutsu umɛn ihwɛngmɛn unga uwuku ugɔr agɛ, <<Ififai iwu iyimum, awu umum iwuri ibvui ifase umbɔ iyiki ibeweyɛ umbɔ aka akorhe.>>§ Abvui agɔr agɛ, <<Uteijee unga awuri itsu uvau anernga.>>*
31 Awu ubin iwei unera agba ra abok Unum uwu urhɛ.
32 Àka ayita inum iyi isha umbi aka agbaashia anyã irhirhang Unum amaa, ivangyɛ umbi aka abima atɛ̃wã akarhãrhã nggu ayetnum ru ubok abɔɔ.
33 Ivang iyɔɔ umbɔ arhena umbi na adzaa umbi uver ra awiya, ivang iyɔɔ umbi agbopa atsimbi nggu abika ahwa ikpũ ayetnum hã.
34 Umbi agũmbi atorh abirabɛ aka awe ru ugborzĩ na awembi ru itɛnamɛn ivangyɛ umbɔ aka avur abinmbi, ubinkutsu umbi ahwɛngmbi agɛ umbi awembi ru ubin ukpuku uze unangkpɔ nu uwe ugbagbaa.
35 Nggee àka niba atarkumbi iker amɛnmbi, ngge iwuri idzaa umbi nggaa itosa.
36 Imɛ̃ngge umbi abima, ngge itsú ri ivangyɛ umbi aka imaa ikorhu ubinkpi Unum aka abee, umbi awuri iyɛimbi ubinkpi unga aka abemuwa umbi.
37 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ, <<Ri ivanga ukunjiir,
unga uwuku ububa ha awuri ibibanga,
asi ídãrhũnga.

§ **10:30** Àka anyã ikɛi: Iva 32.35. * **10:30** Àka anyã ikɛi: Iva 32.36; Amb 135.14.

38 Bɔr unermum uwuku urhika awuri ibɛk ru utsĩndĩ imangmang.
Amɛnmum asi ígũke ibɛn unga,
unga aba agũ iwei abvui azĩa ra andzing.>>†
39 Bɔr umɛn isi iwemɛn ikpũ abika agũ iwei na abvui azĩ ra andzing azĩa atsim, bɔr umɛn iwe abika awe ru imangmang na akpo ififɔrh.

11

Abi imangmang

1 Imangmang iwu ikeramɛn ru ubinkpi umɛn iki ifosa, ihwɛng abinkɛ asu aka anasi inyãke ugɛ awu idzidzɛrhe.
2 Iwe ru ubok imangmang hã Unum aka ayɛi abi isha.
3 Awe ri imangmang umɛn iki ihwɛng ugɛ Unum akũ irhɛm amunu upfunga, ngge itsú abinkɛ umɛn iki inyã, asi imunumbɔ ake ru ubok abinkɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ anyã.
4 Awe ru ubok imangmang Uhabirha aka adzowe Unum idɛm-Num iki izeyɛ iki inangngge iyi Ukayinu. Awe ru ubok imangmang umbɔ aka anyã unga arhiku uner, ivangyɛ Unum aka arherhi iyiki ize ri itsinga ri iyɛi ízũwãnga. Unga aka akpea, bɔr icɛrɛ ru ubok imangmangnga unga ana arherha arherhe.
5 Awe ru ubok imangmang umbɔ aka ashupu Uenɔk nggu urhɛ ngge itsu unga asi inyãã akpe. Asi inyãmbɔ unga, ubinkutsu, Unum aka ashupa unga azĩa. Anera ahwɛngmbɔ ugɛ Uenɔk atsu Unum agũibɛn, umbɔ adɔrha ashupa unga.
6 Imangmang iba ishingge, asi ídɛ̃ɛ̃ atsu Unum agũa ibɛn, ubinkutsu awu ufang kishoo uwuku uba ukhapa ru Unum awe ru imangmang ugɛ Unum awea, ikɛi unga ani idzowe itosa ru kishoo abika abeea unga.
7 Awe ru ubok imangmang, Unuhu aka agbishu ukhukhɔɔ amɛ̃ ukugɔng ngge itsú unga afɔrh aner iyanga ri itsi abin aka abewe Unum aka adɛyiwe unga agɛ awuri ibake. Unga akorha akɛrɛ ha ubinkutsu unga awea ri iwei Unum akarhãrhã. Ri ikorha akɛrɛ unga atsu uvau ru upfunga nu unga awe uner uwuku ukpo ukam irhirhika iki iba ri imangmang.
8 Awe ru ubok imangmang, Uibrahim aka adɔsu Unum ri ivangyɛ Unum aka adɛyiwe unga azĩ abĩ akase, akirakɛ unga aka abemuwe unga aka iwe uner ukam ake. Unga adɔsa azĩã, unga uwi anasi ihwɛnga anangkɛ unga aka izĩ.
9 Awe ru ubok imangmang unga aka awu utsen asei ra abĩ hã Unum aka abemuwe, unga asei ru atsurha, unga nu Uishaku nu Uyakubu, aka akpo ukam ibibemuwe ha ru unga.
10 Uibrahim adɛ̃ɛ̃ idzɛu uteukpi Unum aka igbisha na adzin, uteu ha uwe ru atarh idzin aki ugbagbaa.

† **10:38** Àka anyã ikɛi: Uha 2.3,4.

11 Awe ru ubok imangmang Usaratu aka adɛ̃̄ɛ̃̄ amar ungwɛ̃̄ ri ikɔ̃̄ner, nu ngge iki iwe ugɛ unga awu ukpirh. Unga adɛ̃̄ɛ̃̄ amara ubinkutsu awea ri imangmang ugɛ uwuku ubemuwe ha awu uner idzidzɛrhe.

12 Nggee ru ubok Uibrahim, uwuruwi aka akɔ̃̄ɔ̃̄ akpurha abɔr akpe, umbɔ amar anang arhɛrhɛ ru nyaki ídzɛr afã use ru nyaku uzuzeu ra abang ukau ukugɔng umbɔ aka asi ídɛ̃̄ɛ̃̄ avarhumbɔ.

13 Kishoo aner abɛrɛ asei ri imangmang. Ivangyɛ umbɔ aka akpe, asi iyɛimbɔ abinkɛ Unum aka abemuwe umbɔ, bɔr umbɔ anyãmbɔ abin hã uku ukaa na agũmbɔ ibɛn inyã ake. Ikɛi umbɔ abemumbɔ ugɛ umbɔ awu atsen na asi iwembɔ abi upfung.

14 Abirabɛ iki idzowe ikpũ ideka iyɛrɛ adɛyiwe ra awiya ugɛ umbɔ abee abĩ akimbɔ.

15 Umbɔ aba adɛ̃̄ɛ̃̄ ikaifɛrhkɔ ri itsi anangkɛ umbɔ aka abɔre, umbɔ awuri ikpombɔ ivang iyiki ibvui izĩ.

16 Nu ngge iki iwe rimi, umbɔ atsu amɛnmbɔ abee abĩ aka azea, akirakɛ aka awe ra afã. Nggee, Unum asi igũa atsa umbɔ ayisa unga ugɛ unga awu Unummbɔ, ubinkutsu unga aka agbishuka uteu ru umbɔ.

17 Awe ru ubok imangmang ivangyɛ Unum aka aviru Uibrahim, unga anɛmuwe Uishaku awu idɛmNum. Unga aka ayɛi ibibemuwe ha, ibɔr uku ukpɛɛ unga afɛre unanyĩ ungwɛ̃̄nga,

18 nu ngge iki iwe ugɛ Unum aka arherhunga nggu Uibrahim agɛ, <<Awu ru ubok Uishaku ungo uku ikpo unangwi umum iki ĩbemuwa ungo.>>*

19 Uibrahim avarhe ra amɛnnga agɛ awu idzidzɛrhe Unum adɛ̃̄ɛ̃̄ azituka unga ra akpe. Unera adɛ̃̄ɛ̃̄ agɔra agɛ ungwɛ̃̄nga aka akpea na abvui aba ru unga.

20 Awe ru ubok imangmang Uishaku aka atsuke idorh ru Uyakubu nu Isuwa ra abinkɛ aka iba ra asu.

21 Awe ru ubok imangmang Uyakubu, ivangyɛ unga aka abee ikpe, unga atsuke idorh ra angwɛ̃̄ Uyusuf ikivarhambɔ. Unga asũrhĩ itsinga ri igbongnga na adzowe igɔng ru Unum.

22 Awe ru ubok imangmang, ivang akpe Uyusuf iki iyo, unga arherha arherhe akika adzek abi Uisrairha ru Umasar, na adɛyiwe umbɔ ubinkpi umbɔ aka ikorhe nggu apfupfu iyornga.

23 Awe ru ubok imangmang umbɔ abika amar Umusa awɔke unga afɛ̃̄ɛ̃̄ ataar, ubinkutsu umbɔ anyã ungwɛ̃̄ hã awuwea, ngge itsu umbɔ asi igũmbɔ iwei arherhe uyɛrhe.

24 Awe ru ubok imangmang Umusa aka aseng, unga akpɛ̃̄ɛ̃̄ umbɔ ayisa unga agɛ ungwɛ̃̄ unapa Ufir'auna.

25 Unga asɛng ihwa ayetnum nggu aner Unum nu unga aka igũibɛn arhim ri ivang iyiki ici.

* **11:18** Àka anyã ikɛi: Ing 21.12.

26 Unga abemu iyiyɛi ri itsok Ukiristo nu unga aka iwe ru kishoo abin akagɔng ru Umasar, ubinkutsu unga atsu amɛnnga ri itosanga.
27 Awe ru ubok imangmang unga aka abɔre abĩ Umasar, asi igũa iwei avɔm uyɛrhe, abimunga ubinkutsu, unga anyã uwuruwi umbɔ aka asi idɛ̃ɛ̃ anyãmbɔ nggu asu.
28 Awe ru ubok imangmang Umusa aka aden Irhowa Iyiki Igar Utɔng, unga akũ adzirh amisuwe, ngge itsú uwuruwi aka ifɛr akã angwɛ̃ asi íbangunga abi Uisrairha.
29 Awe ru ubok imangmang abi Uisrairha aka agar Ukau Ukpuku Ubãrhã ru nyaka abĩ aka akoyi, bɔr ivangyɛ abi Umasar aka abee igar, amɛ̃ afɛre umbɔ.
30 Awe ru ubok imangmang ufɔm uteu Ujeriko uku ugba ru uzɛ̃rhãmbɔ aka adzipu ufɔm hã inuma utɔɔva.
31 Awe ru ubok imangmang Urahab unggoyi ha, umbɔ aka asi ifɛrmbɔ unga nggu abika akpɛ̃ɛ̃ Unum, ubinkutsu unga ayɛisa abika azĩ arhi abĩ hã ri iwɔk.
32 Nu umum ibvui irherhu use? Ishimum ri ivang iyiki irherha arherhe ri itsi Ugidiyon, Ubarak, Usamson, Ujefta, Udauda, Usamairha, nu abika asɔm Arherhu-Num hã.
33 Awe ru ubok imangmang abɛrɛ ha aka agha unggbaashi nu íyɛrhe, atɔ itser iyiki irhika, ayɛi abinkɛ umbɔ aka abemuwe, abvure angwĩ utɛ̃rhĩmi,
34 irhiwuwe igigar ikon urha, umbɔ ashɔɔr ri ighigha akon akika ader, atsu ighɛpa iwu iker ru umbɔ, awe abika aker ri iwa, na atsu abi iwa abĩ akase atĩ.
35 Akatsɛrh ayɛimbɔ anermbɔ aka akpe na asok nggu urhɛ. Abɔɔ akwɛre umbɔ ugwɛɛ. Abika ayɛi ugwɛɛ ha asi ibeembɔ umbɔ atsũwe umbɔ ngge itsú umbɔ abvui asok nggu urhɛ uku uzea.
36 Arhena abɔɔ na akwɛre umbɔ ugwɛɛ nggu asharhe, umbɔ akũ inyãwã abow umbɔ na atsuke umbɔ ru ugborzĩ.
37 Atang atarh ru umbɔ, akũ ikon iki izharha acucii agasha umbɔ agbɛra avaa, na afɛre umbɔ nggu akon aka ader. Atsim abvur itsurhi nu aki ibũ, ashimbɔ ru ubin. Asei ra ayetnum nu anera akorhuwe umbɔ iyiki ibewe,
38 ayarhe ri inang uzuzeu nu ikɛi atsi igũ nu atai nu ingwĩ aki iwe ra abĩ. Irhirhika anera ru upfunga isi iyongge iyi abɛrɛ ha.
39 Nu ngge iki iwe ugɛ Unum adzowuka ideka iyiki ize ri imangmangmbɔ, umbɔ asi iyɛimbɔ ubinkpi Unum aka abemuwe.
40 Unum agbisha abin aka azea ru umɛn, ngge itsú umɛn nggu umbɔ iwe uku kpengkpeng urhɔnga.

12

1 Abɛrɛ ha kishoo aka adɛyiwe ugɛ umbɔ awembɔ ri imangmang ru Unum, ikɛi umbɔ ani izɛrha umɛn kishoo. Nggee umɛn itare

abina kishoo aka ikɛn umɛn, nu ikɛi ubɛn arhimkɛ aka akpɔm umɛn uku ugbong. Umɛn ibima ni ikorhu ubɛn abinkɛ Unum aka adzaa umɛn ikorhe.

2 Umɛn itsu asumɛn ru Uyesu, unga awu uwuruwi aka adzaa umɛn imangmang ikɛi unga awuri iyika umɛn ngge itsuifɛr. Unga asi ibemunga atsa igãrhãmau ucucii ha, bɔr unga abima ngge, ubinkutsu unga ahwɛnga anggɔmkɛ aka iba. Icɛrɛ unga asei nu ubok ugha anang isei Unum.

3 Àka arhi anyã utsak uwurɛ aka abima ikpikpẽ̃ abi arhim, ngge itsú umbi asi ígũmbi azhe use atsũwũkumbi amɛnmbi.

Unum amesuwe amɛn ra angwẽ̃nga

4 Ri ititẽ̃wãmbi nggu arhim, umbi anasi itẽ̃wã atsĩmbi iyi akpe.

5 Umbi aka ayirukumbi ifi-fitayɛ umbɔ aka akorhuwa umbi ru nyaka angwẽ̃nga ri itsɛng Arherhu-Num? Unga agɔr agɛ,

<<A ungwẽ̃mum, niba ukwɛɛrkɔ imesuwe amɛn iyi Uteijee.
Niba utsũwũkɔ amɛnngo unga aba atsɛrhunga ungo.
6 Ubinkutsu Uteijee aka isaka amesuwe amɛn ru abirabɛ unga aka abema,
na amesuwe amɛn ra abirabɛ unga aka ayɛi umbɔ awu angwẽ̃nga.>>*

7 Àka abima nggu ayetnum, ubinkutsu, ake awe imesuwe amɛn Unum aka akorhuwa umbi ru nyaka angwẽ̃. Ungwẽ̃ uwukusong utɛnga asi imesuka unga amɛn?

8 Awuri imesukumbɔ amɛn ru ubɛn uwɛkuci. Uba umbɔ asi imesuwambɔ umbi amɛn, umbi awu abirabɛ umbɔ aka amar ru ugba, umbi asi iwembi angwẽ̃nga abi idzidzɛrhe.

9 Ikɛi, umɛn iwemɛn ra atesmɛn abi upfung umbɔ iki imesuwa umɛn amɛn, umɛn iki isaki idzowe umbɔ imor. Imẽ̃ngge umɛn igbishi iyɛi imesa iyi Utei uwu ípfu inangmɛn iyi upfung ru umɛn iwe ru urhɛ.

10 Atesmɛn abi upfung amesuwa umɛn amɛn ri ivanga ukunjiir ru ubinkpi umbɔ aka anyã ukpɔ urhika, bɔr Unum amesuwa umɛn amɛn ru iyiki ize umɛn, ngge itsú umɛn ima ikpo ugau ri isisar iyinga.

11 Ri ivang imesa amɛn hã umɛn isi isaki ĩgũmɛn ibɛn, umɛn ini igũ ighong. Bɔr akɛrɛ ha aba amaake, abirabɛ aka ayɛi imesuwe amɛn hã, irhirhikayɛ umbɔ aka akpo ri imesuwe amɛn hã iwuri itsu umbɔ akpo ididɔɔr.

12 Nggee, àka abera abokmbi akika agũ azhe na atsu atsurhukmbi akika agũ azhe aker.

13 Àka avi atsĩndĩmbi arhika, ngge itsú andaidakmbi akika asheri iker niba akhɔruke, bɔr awuri ikerhuke.

Igbiir ato nu ififita

* **12:6** Àka anyã ikɛi: Uny 3.11,12.

14 Àka abee utsĩndĩ uwuku asei uku ughwɔɔw nggu anera kishoo na awu asasar, ubinkutsu isisar iba ishingge unera asi ínyãã Uteijee.

15 Àka angwɛ̃dzɛn utsur unera asi ikpoa imimutu Unum na niba neke ikpere iseng itsu ayetnum ni idakuwe amɛn anera arhɛrhɛ.
16 Unera niba awea ra anyɔna use uwuku usheri iwei Unum ru nyaku Uisuwa, uwuruwi aka agoshe ugau ukam ikõner ukã ungwɛ̃ ngge itsú unga ayɛi utubin ubingha unying.
17 Ru nyaka umbi aka ahwɛng, unga aka abee iyɛi ukam idorh ha iyi ukã ungwɛ̃, bɔr umbɔ akpɛ̃mbɔ unga. Unga asi ikpoa ivang iyiki igbisha, nggayɛ unga abee idorh ha nggu anyĩ.

Igũ iyi iwei nu igũ iyi anggɔm

18 Umbi anasi ibambi ri Igũ Usinai iyiriyɛ umbɔ aka adɛ̃ɛ̃ abanga, iyiriyɛ iki ikpĩĩ nggu urha nu uzĩ uku ugburhuk nu ufin inai nu ugba uku uker
19 nu ibar utsom nu urhɛmkpi uku itsu abika agũ ukpɔ ashõrhã agɛ ukpɔ niba ubvui urherhukpɔ arherhe nggu umbɔ.
20 Ubinkutsu, umbɔ asi idɛ̃ɛ̃ abimumbɔ nggu itsitsu ha iki igɔr igɛ, <<Uko ijuɛ iba ibangungge igũ hã, awu ufang umbɔ afɛr ngge nggu atarh.>>†
21 Abin hã umbɔ aka anyã awu abin iwei akarhãrhã utsɛku Umusa aka agɔr agɛ, <<Iwei itsu iyormum izang.>>‡
22 Bɔr umbi aba ri Igũ Usihiyona, ru uteu Unum uwu urhɛ ukpurukpi uku uwe Urusharhima uwu afã, anangkɛ ikikɔng ípfu itser-Num anera aka asi ídɛ̃ɛ̃ avarhumbɔ iki igɔmanggɔm.
23 Anang hã awu anangkɛ ikikɔng akã angwɛ̃ abika adɔsa aka awe, abirabɛ atsokmbɔ aka atsɛng ra afã. Umbi aba ru Unum uwuku utsu uvau anera kishoo, nu ípfu abika arhika umbɔ aka awu uku kpengkpeng.
24 Umbi aba ru Uyesu uwuruwi aka atsu ibibemuwe-Num iyiki ifa iwe ru ubok adzirhnga hã umbɔ aka amisuwe ake ri itsũwe arhim. Adzirh ha arherha arherhe aka aze anangke adzirh Uhabirha.
25 Àka arhi utsur umbi akpɛ̃mbi unga uwuku urherha arherhe. Ubinkutsu umbɔ aba asi ishɔɔrmbɔ ri ivangyɛ umbɔ aka akpɛ̃ uwuku udzowe umbɔ isarhe iyiki igbiir ato ru upfung, umɛn isi íshɔɔrmɛn, umɛn ĩba ikpɛ̃mɛn uwu ha aka adzaa umɛn isarhe ha iyiki idzeka afã.
26 Ri ivang hã Unum aka arherha arherhe ri Igũ Usinai, urhɛmnga uzusuwe abĩã, bɔr icɛrɛ unga aka abemuwanga agɛ, <<Umum izusu abĩã idiki unying, ikɛi

† **12:20** Àka anyã ikɛi: Idzi 19.12,13. ‡ **12:21** Àka anyã ikɛi: Iva 9.19. § **12:26** Àka anyã ikɛi: Uhag 2.6.

asi íwea abĩ ukpekũ, bɔr nggu afã.>>§
27 Irhɛm hã, <<Idiki unying ikɛi,>> idɛyiwa itsũwe abinkɛ umbɔ aka amuna aka adɛ̃ɛ̃ izusa awuri itsũwe ake. Ngge itsú abinkɛ aka asi ízusuke ama abɔr.
28 Nggee, umɛn itar uwɛɛ ubinkutsu, umɛn iki iyɛimɛn Iyɛrhayɛ iki isi ízusungge. Ikɛi umɛn idzowe igɔng Unum nggu iwei nu imoryɛ unga aka abee,
29 ubinkutsu <<Unummɛn awu urha ukpuku ukpĩĩwe.>>*

13

Ififita iyiki imasha

1 Àka abema adɔka ru nyaka angwɛ̃ uyi.
2 Niba ayirukumbi iyɛi atsen, ubinkutsu ikorhe rimi hã itsu abɔɔ ayɛi ípfu itser-Num na asi ihwɛngmbɔ.
3 Àka ayita abi ugborzĩ ugɛɛ abow umbi urhɔnga, nu abika ahwa ayetnum ugɛɛ umbi anu ihwa urhɔnga.
4 Umbi kishoo àka adzowe imor ri ipfuna. Ukutsɛrh nggu ukutsak awe ru idzidzɛrhe ra adɔka, ubinkutsu Unum awuri itsu uvau ru ubɛn unerwi aka atoma-dak use irha nggu unerwi unga aka asi ipfununga.
5 Àka atsũwe amɛnmbi ri ibemu uhwɛk, àka ashur nggu ubinkpi umbi aka awerakpɔ. Ubinkutsu, Unum aka agɔra agɛ,
<<Umum isi ínekamum umbi,
isi ítsũwãmum umbi.>>*
6 Nggee umɛn irherhe nggu ikeramɛn igɔr igɛ,
<<Uteijee unga awu uwuku iyika umum, umum isi ígũmum iwei.
Unera adɛ̃ɛ̃ akorhuwa umum use?>>†
7 Àka ayita anggbaashimbi abika amesuwa umbi Arherhu-Num. Àka arhi ikpũ isiseimbɔ na amesi imangmangmbɔ.
8 Uyesu Ukiristo asi ífarunga! Unga awe ru nyaka ha arhɛkɛ nu irherɛ nu ugbagbaa.
9 Niba neke imesa iyikise inyangungge amɛnmbi. Azea umbi akpo ifififta ri imimutu Unum, asi iwea ri imesa ri itsi abingha, iyiriyɛ iki isi iyikungge abika atsu amɛnmbɔ ru ngge.
10 Umɛn iwemɛn ru ubeu ha abika adzowe idɛm-Num ru utsurha ashimbɔ ri ijee iyiki igha ubin umɔ.
11 Ukugɔng Uwuku Udzowe Idɛm-Num aka isaka akũ adzirh atsĩ ra Anankɛ Aka Asar Anangke Ananga Kishoo awe idɛm-Num arhim, bɔr ijuɛɛ umbɔ akpĩĩwe ru undzing utepa.
12 Ngge itsu Uyesu ikɛi aka ahwa ayetnum ru undzing utepa atsu anera asar nggu adzirhnga.
13 Awu ufang umɛn idze izĩ ru unga ru undzing utepa ni igasha ra atsakɛ unga aka abima.
14 Ubinkutsu umɛn ishimɛn ru uteu ukpu ugbagbaa ru upfung ukpirɛ, bɔr umɛn itsu

* **12:29** Àka anyã ikɛi: Iva 4.24. * **13:5** Àka anyã ikɛi: Iva 31.6. † **13:6** Àka anyã ikɛi: Amb 118.6,7.

asumɛn idzɛu uteukpi uku iba.

15 Nggee, umɛn idzowe ikpikpoi ru Unum ru nyaki idɛm-Nummɛn ru ubok Uyesu, iyiriyɛ iki iwe izũwãyɛ umbɔ aka adzowe ra angwĩ na agɔr agɛ unga awu Uteijeemɛn.

16 Na niba ayirukumbi ikorhe iyiki ize na agashu ubinkpi umbi aka awerakpɔ nggu adɔka, ubinkutsu ikpũ idɛm-Num iyɛrɛ itsu Unum agũibɛn.

17 Àka adɔsa anggbaashimbi na akorhu ubinkpi umbɔ aka agɔr, ngge itsú umbɔ akorha akɛrɛ nggu anggɔm, asi íwea nggu ibvun arherhe, iyiriyɛ iki isi íyikangge umbi. Ubinkutsu umbɔ anu idzɛu umbi nu umbɔ awuri avarhuwe irhɛ itsermbɔ ru Unum.

18 Àka afɛna-Num ru umɛn. Umɛn ihwɛngmɛn umɛn ishimɛn ru uvau ru ubɛn utsĩndĩã, nu umɛn ibee ikorha abinkɛ aka arhika ra abina kishoo.

19 Umum ĩdzumi ibee afɛn-Num ĩgɛ Unum ama atsu umum ibvui ĩba ru umbi ifififitem.

Idorh nu imimasha ighwe

20 Unum uwu ididɔɔr unga asoyiwe Uteijeemɛn Uyesu ra akpe, uner idzɛu idɔi uwuku ugɔng, ru ubok adzirh ibibemuwe-Num iyi ugbagbaa.

21 Unga ama adzaa umbi kishoo abina akaze ngge itsú umbi akorha abinkɛ unga aka abee, na atɔ̃ itser ru umɛn iki itsu unga agũibɛn, ru ubok Uyesu Ukiristo. Ikpikpoi izĩ ru unga ugbagbaa. Iwerimi.

22 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, umum ishɔ̃rhã umbi aka akpeto ri ifififitayɛ umum iki itsɛnga umbi, ubinkutsu umum itsɛnga umbi ukunjiir.

23 Umum ibee umbi ihwɛng ugɛ ungwɛ̃mɛn Utimoti aka adzeka ru ugborzĩ. Unga aba abanga nggimi ifitem, umum uwuri ikũ nggu unga ivangyɛ umum iki iba iyepa umbi.

24 Àka aghwe anggbaashimbi kishoo nu kishoo abika adɔsa ungɔmɔ. Abika adɔsa ra abi Uitarhiya aghwe umbi.

25 Imimutu Unum ima iwe nggu umbi kishoo.

Ubvur uwu Uyaku
Utsutson ri itsi ubvur Uyaku

Awu Uyaku Atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 45-50 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Utsutson udɛyiwe ugɛ Uyaku uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ awu ungwɛ̃mbɔ Uyesu (Umat 13.35; Umar 6.3).

Uyaku atsɛng ubvur uwurɛ amesuwe <<abika adɔsu Uyesu anui usɔkdũmɛn hã aka asita amaa upfunga.>> Uner uwuku utsɛng ubvur ha akũ irhɛm arherhe arhɛrhɛ amesuwe imesi itsoi nu imesi iyiki ikpɔm amɛn abika adɔsa nu ikikorhambɔ. Unga amesuwe itsi arherhe arhɛrhɛ ri itsi abika adɔsa. Itsi arherhe ha iwu iwe ru ubin nu isheru ubin, iviviri, amɛn aka aze, amɛn aka abewe, imangmang nu ikikorhe, itser arhɛm, itsoi, ifuw, iberi itsi nu irhɛrhi itsi, itsu uvau ra abɔɔ, igbana, idɔngamɛn, nu ifɛn-Num.

Ubvur ha idɛyiwe ugarh ukpu imangmang nggu itser, nu imesi iyi ibibɛk iyi abika adɔsa.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1)*
Imangmang nu itsoi *(1.2-8)*
Iwe ru ubin nu isheru ubin *(1.9-11)*
Iviviri *(1.12-18)*
Igigũ nu ikikorhe *(1.19-27)*
Igbiir ato ri itsi isɛng asu *(2.1-13)*
Imangmang nu itser *(2.14-26)*
Uner uwuku udɔsa nu urhɛmnga *(3.1-18)*
Uner uwuku udɔsa nu upfung *(4.1–5.6)*
Imesa iyɔɔ *(5.7-20)*

1 Ighwe idzeku Uyaku ugãrhã Unum nu uwu Uteijee Uyesu Ukiristo. Izĩ ra abika adɔsu Uyesu anui usɔkdũmɛn hã aka asita amaa upfunga.

Iviviri nu andeya

2 Àka anyanga ake awe abin anggɔm, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ivangyɛ ikpũ andeya arhɛrhɛ aka ikpo umbi,

3 ubinkutsu umbi ahwɛngmbi iviviri imangmangmbi ngge itsú ibibimambi.

4 Àka amesa ibima ru ubɛn ubin ngge itsú umbi akɔ̃ na awe undzumunga, asi íshembi ru ubin.

5 Unera ru umbi aba abeenga itsoi, unga arhusu Unum, uwuku udzowe izũwã ru kishoo na asi ibeenga uvau, awuri idzowuka unga.

6 Bɔr ivangyɛ unga aka irhusa, awu ufang unga awe ru imangmang asi ícanga. Ubinkutsu, uner uwuku ucang awe ru nyaki ibɔrh amɛ̃ ukau ukugɔng, ukukom iki iyii ni idzui ukau ha.

7 Ikpũ uner ha niba akaka ifɛrhkɔ iyɛi ubɛn ubin ru Uteijee.

8 Unga awu uner amɛn avaa, asi ingwɛ̃ɛ̃ amɛnnga ananga unying ri ikikorhanga.

Iwe ru ubin nu itsũwã

9 Uneke uwuku udɔsu Uyesu aka awu utsũwã afĩrhã ugɛ ra asu Unum unga awu nggaa uner.

10 Bɔr uwuku uwe ru ubin afĩrhã ugɛɛ unga asi iwea ubin ra asu Unum, ubinkutsu unga awuri ikikoyi ru nyaka ífur ubĩĩ.

11 Ivang ishaa unum iba idzek imani iki isaki itsu ífur ubĩĩ ukoyi igba nu izengge igwirngge. Rimi hã uner ubin aka ikpe ru uzɛ̃rhãnga ukpu igoyi igoi.

Ayetnum nu iviviri

12 Idorh iwe iyi unerwi aka abima ri iviviri, ubinkutsu unga aba ananga ivivira ha, awuri iyɛsa itosa urhɛ Unum aka abemuwe kishoo abika abema unga.

13 Ivang undeya uba uwemgbɔ, unera niba agɔra agɛ, <<Unum unga andeya umum.>> Ubinkutsu, asi íkũ iki ibewe adeyimbɔ Unum, ikɛi unga nibikanga asi ídeyinga unera.

14 Bɔr undeya iwuri ibamgbɔ ru unera ri ivangyɛ ikponi iyiki ibewe iki irhɛm unga, ihwa itsinga.

15 Mɔcɛ ikponi iyiki ibewe iba itsĩ ru unera, iki isaki imar arhim. Ivang arhim aka iseng amaa, ake amar akpe.

16 Umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, niba arhɛmmbɔ umbi.

17 Ubɛn izũwã iyiki ize nu undzumu izũwã idzeka afafã, idzeku Utɛ uwuku umunu írhirhang ra afã. Unga asi ífarunga ru nyaku uzirhzĩ uku idziu.

18 Unga asɛng imarmɛn ri irhɛm idzidzɛrhe, ugɛ umɛn ima iwe íkpũrhã inggbaashi ugarh ra abina kishoo unga aka amuna.

Ikpe ato nu ikikorhe

19 Umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka ahwɛng ugɛ ubɛn unera afɛ̃rhĩ igigũ, bɔr niba azanga arherhe, na azanga igũ avɔm.

20 Ubinkutsu, unera asi íkũ avɔmnga akorhunga abin aka arhurhika Unum aka abee.

21 Nggee, àka atare ubɛn amɛn ishĩ hã aki arhim nu urhɛrhɛ ibewe iki imaa ananga, àka angwɛ̃dzɛn na ayɛi irhɛm hã umbɔ aka adoi ra amɛnmbi, iki idɛ̃ɛ̃ akũ umbi izĩ ififɔrh.

22 Niba agũ irhɛm ukpekũ na arhɛmmbi atsimbi. Àka atɔ̃ itser nggu ngge.

23 Ubɛn uner uwuku ugũ urhɛm na asi itɔ̃ɔ̃ itser nggu ukpɔ, awu ru nyaku unerwi aki irhi asunga ri irhi.

24 Unga anyã itsinga na azɛ̃rhã azĩã, kanying na ayiruka ikpũ unyɛ̃ɛ̃nga uku uwe.

25 Bɔr unerwi aka angwɛ̃dzɛn na arhi uku kpengkpeng ikpem iyiki idzowe ukam, na akorha ake, asi iyiruka ubinkpi unga aka agũ, bɔr atɔ̃ itser nggu ake, awuri itsukukumbɔ unga idorh ru ubinkpi unga aka ikorhe.

26 Unera aba akaifɛrhkɔ ugɛ unga awu uner agbeyi na asi ikpɔma arhɛmnga, arhɛm itsinga, agbeyanga awu ibɛm.

27 Agbeyakɛ Unum Utɛmɛn aka iyɛi ru nyaki isisar aki idzidzɛrhe awu riminɛ, akika afuka atsɛ̃rhãpfu, nu angwɛ̃rhãpfu ra ayetnummbɔ, na asi ineke abin upfung adakuke unga.

2

Àka aneke itɛngasu

1 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ru nyaka abi imangmang ru Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, Uteijee ikpikpoi, àka aneke itɛngasu.

2 Agɛ unera atsĩwã ri ikikɔngmbi, atsu imang uzinarhi ri itoknga nu atorho aka aze nu utsũwã ikɛi atsĩwã nggu ashaka atorho.

3 Umbi aba adzowe uner uwuku utsim atorho aka aze ha imor ugɛ, <<Uba usei ra anang isei aka azea,>> bɔr umbi agɔr utsũwã hã agɛ, <<Udɛ̃ɛ̃ nggɔɔ,>> use <<Useisa abĩ ukhapa ra andaidakmum,>>

4 umbi asi itɛngmbi asu nukpɔ na awu abika atsu uvau adɔkambi nggu ifɛrhkɔ iyiki ibewe?

5 Àka akpeto, aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, Unum asi isɛng atsũwã ra asu upfunga umbɔ awe abi ubin ri imangmang na anyangu ukam Iyɛrhe afã hã unga aka abemuwe abika abema unga?

6 Bɔr umbi arhena atsũwã. Asi iwea abika awe ru ubin ayɔm umbi? Asi iwea umbɔ aka isaka akũna umbi azĩ ukotu?

7 Asi iwea umbɔ aka isaka arheni itsok Uteijeembi uwuku uwu ru ugarh?

8 Umbi aba adɔsumbi Íkpem Iyɛrha ha ri itsɛng Arherhu-Num, aki igɔr igɛ, <<Ubemu udɔkango ru nyaki itsingo,>>* ungo ukorhe uku urhirhiki nukpɔ.

9 Bɔr umbi aba atɛngmbi asu, umbi awu ra arhim, umbi aka agba uvau izharhuwe Íkpem.

10 Ubɛn unerwi aka adɔsi Íkpem kishoo aba azharhuka unying, aka agba uvau azharhuwe kishoo nukpɔ.

11 Ubinkutsu uwuku ugɔr agɛ, <<Niba utomungo-dak,>>† ikɛi agɔr agɛ, <<Niba ufɛrɔ uner.>>‡ Ungo uba usi itomungo-dak, bɔr ufɛrɔ unera, ungo uku uzharhuwe Íkpem nukpɔ.

12 Àka arherhe na akorhe ru nyaka abirabɛ aka itsu umbɔ uvau ri ikpem iyiki idzowe ukam.

13 Ubinkutsu Unum awuri izharha arherhe iyiki isheru atorh ra abirabɛ aka ashimbɔ ra atorh. Bɔr atorh awuri inangke itsu uvau.

Imangmang nu ikikorhe

14 Awu use uwu izea, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, unera aba agɔr ugɛ unga awea ri imangmang bɔr asi ikorhunga ngge? Ikpũ imangmang hã iwuri ifɔrhngge unga?

---

* **2:8** Àka anyã ikɛi: Urha 19.18. † **2:11** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.14; Iva 5.18. ‡ **2:11** Àka anyã ikɛi: Idzi 20.13; Iva 5.17.

15 Uba ungwɛ̃mbi use unapumbi ashia ra atorho use ubingha,
16 unying ru umbi aba agɔr unga agɛ, <<Uzĩ uku utɔɔ, Unum ama adzaa ubinkpi ungo uku itsim nu ugha,>> bɔr asi ikorhukanga ubinkpi unga aka abee, awu use izea?
17 Rimi hã, imangmang nibikangge, unera aba asi ikũ atõ̃ itser nggu ngge, iki ikpengge.
18 Bɔr uwɔɔ awuri igɔr agɛ, <<Ungo uwe ru imangmang, umum iwe ru ikikorhe.>> Udɛyiwa imangmango iyiki ishingge ri ikikorhe, umum idɛyiwa imangmangmum ri ikikorhamum.
19 Ungo uweɔ ri imangmang ugɛ Unum awu unying. Aze! Uko ípfu iyiki ibewe iwengge ri imangmang rimi hã, na atsu umbɔ agũ iwei ayormbɔ azang.
20 Ungo ugugge uner, ungo ubee umbɔ adɛyiwa ungo imangmang iki ishingge ri itser iwu ibɛm?
21 Asi iwea itser utokamɛn Uibrahim aka adzowe ungwɛ̃nga Uishaku ru ubeu idɛm-Num, itsu umbɔ anyanga unga awu uner uwuku urhika?
22 Ungo unyaɔ imangmangnga iki izɛ̃rhã nggu ikikorhanga itsu imangmangnga iwe undzumunga ri ikikorhanga.
23 Ngge itsuifɛr itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Uibrahim aka awe ru imangmang ru Unum itsu Unum anyanga unga awu uner uwuku urhika.>>§ Ngge itsu umbɔ ayisa unga uwɛrhu Unum.
24 Umbi anyãnɛ, asi ínyangu unera awea uner uwuku urhika ru ubok imangmang ukpekũ, bɔr ru ubok itsernga ikɛi.
25 Rimi hã, umbɔ aka anyangu Urahab unggoyi ha awu uner uwuku urhika ru ubok ubinkpi unga aka akorhe, ri ivangyɛ unga aka awɔke abika arhi anang hã, na adene umbɔ adɔsu utsĩndĩ uwukuse
26 Ru nyaka iyor iki ishingge ru ipfu ngge iki ikpengge, iwe rimi hã imangmang iki ishingge ri ikikorhe iki ikpengge.

3

Ikpɔm arhɛm

1 Asi iwea irhɛmbi aka iwe abika amesuwe, umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ubinkutsu umbi ahwɛngmbi ugɛ umɛn abika amesuwe awuri izharha arherhamɛn anangmbɔ abɔɔ.
2 Umɛn kishoo igbeimɛn irhak ra atsĩndĩã arhɛrhɛ. Unera aba asi igbaa irhak ru ubinkpi unga aka arherhe, unga awu undzumu uner uwuku udɛ̃ɛ̃ akpɔm iyornga kishoo.
3 Nggu ungwɛ̃rhũ unangga umɛn iki itsu ra angwĩ inyãwã, ni idɛ̃ɛ̃ idzui iyorngge kishoo izĩ anangkɛ umɛn iki ibee.
4 Use unyangu akhukhɔɔ amɛ̃ akpanga. Nggakɛ ake

§ **2:23** Àka anyã ikɛi: Ing 15.6.

awu agɔgɔngake, ugba ukerketakpɔ iki isaku ukũna ake uzɛ̃rhũ uzɛ̃rhã. Uko rimi hã, nggu ungwɛ̃rhũ igbong ukunjiir uner uwuku ukpai ukhukhɔɔ amɛ̃ hã aka isaka adzipa umgbɔ akũ azĩ ubɛn anangkɛ unga aka abee izĩ.

5 Rimi hã arhɛm unera ukunjiir aka awe ra agau iyor, bɔr awu ru nggaa ififĩrhã. Àka anyã ishi urha ukunjiir iki ikpĩĩwe akoi kishoo!

6 Arhɛm ikɛi awu urha. Awu nggu iki ibewe ra agau iyor. Aka isaka adakuwe unera kishoo. Aka isaka atsu ibibɛknga kishoo itsĩ ru urha. Urhakpi arhɛm aka awe adzeki idzũũ urha isok upfung.

7 Unera adɛ̃ɛ̃ akpɔma ikpũ íjuɛ kishoo, nu anunu akika asoyi afafã nu abin aka akaikai nu abɛrh ra ukau ukugɔng,

8 bɔr unera asi ídɛ̃ɛ̃ akpɔma arhɛmnga. Arhɛm awu ubin uku ubewe asi iwoshuke. Atɔk nggu ungguma uwuku ufɛr uner.

9 Nggu arhɛm umɛn iki ikũ ikpoi Uteijee aka awu Utɛmɛn, nu nggu ake umɛn iki ikũ irhena anera Unum aka amuna ru uzirhzĩnga.

10 Nggu angwĩã unying umɛn iki ikũ ikpoi ni irhena. Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, akɛrɛ isi imɛ̃ngge ngge iwe.

11 Akwiu amɛ̃ unying udɛ̃ɛ̃ udzowukpɔ amɛ̃ aka aze nu amɛ̃ aka akpere?

12 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, ucucii uvorhvo udɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã uzaitun use ucucii inebi udɛ̃ɛ̃ ughwɛrmgbɔ ikpũrhã uvorhvo? Rimi hã akwiu amɛ̃ aka awu uku ukpere asi ídɛ̃ɛ̃ adzeke amɛ̃ aka aze.

Itsoi ikpũa ivaa

13 Ungamɔ awe ru itsoi nu ihwihwɛng ru umbi? Uneke unga adɛyiwengge ri ibibɛknga iyiki ize, nu itser iyiki ize nggu ididɔɔryɛ iki idzeki itsoi.

14 Bɔr uba ra amɛnmbi unyɛ̃ɛ̃ akarhãrhã nggu ibemitsi iwengge, àka aneke ikũ ngge afĩrhã use atsɛyi idzidzɛrhe.

15 Ikpũ itsoi iyɛrɛ isi idzengge ra afã. Idzeku upfung. Isi iwengge iyi Ipfu Isarsatangge, bɔr iwu iyi Undenggũ.

16 Ubinkutsu anangkɛ unyɛ̃ɛ̃ uku uwe nu ibemitsi, umɔ ishɔng arherhe nu ubɛn iyiki ibewe iki iwe.

17 Bɔr itsoiyɛ iki idzeka afã itirhi iwu isaisar, ikɛi ibemungge ididɔɔr, itɛnamɛn, irhɛrhi itsingge, itɔk nggu atorh nu ikikorhe iyiki ize. Ishingge ri itɛngasu use igha urha.

18 Uner uwuku ududɔɔr adoi ididɔɔr na aka isaka agbɛr irhirhika.

4

Udzowe itsingo ru Unum

1 Awu use ukũ ifuw nu uning uba ru umbi? Asi idzekake ri ikponi iyiki ibewambi iki itang iwa ru umbi?

2 Umbi abee ubin bɔr asi ikpombi ukpɔ. Umbi afɛr

na akãrhã, bɔr umbi asi idɛ̃ɛ̃ akpombi ubinkpi umbi aka abee. Umbi awu ru uning na afupa. Umbi asi ikpombi, ubinkutsu, umbi asi irhusumbi Unum.

3 Ivangyɛ umbi aka irhusa, umbi asi iyɛimbi, ubinkutsu, umbi arhusa nggu ifɛrhkɔ iyiki ibewe, ngge itsú umbi afɛre ngge ri igũibɛnmbi.

4 Umbi abi itser itomadak, umbi asi ihwɛngmbi ugɛ iwɛrhɛ nggu upfung iwu igamtsak nggu Unum? Ubɛn unera aka abee iwe ri iwɛrhɛ nggu upfung awu unggamtsak Unum.

5 Umbi akaifɛrhkɔ ugɛ awu ibɛm itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ, <<Unum akpɔm Ipfu ha unga aka atsu ru umɛn?

6 Bɔr unga aka isaka adzaa umɛn imimuta irhɛirhɛ. Ru nyaku itsɛng Arherhu-Num iki igɔr igɛ,

<<Unum akpɛ̃ɛ̃ uwuku ufĩrhã,
bɔr adzowe imimuta
ru uwuku urhɛrhi
itsi.>>*†

7 Nggee, àka adzowe atsimbi kishoo ru Unum. Àka akpɛ̃ Undenggũ, unga awuri itĩã umbi.

8 Àka aba akhapa ru Unum unga awuri iba akhapunga ru umbi, àka asorh abokmbi, umbi abi arhim, àka asare amɛnmbi, umbi abi amɛn avaa.

9 Àka agũ ighongamɛn, aciu na adɔng. Àka afaru unyĩrhãmbi uwe akpe, nu anggɔmmbi abvui awe idamɛn.

10 Àka arhɛrhuwe atsimbi ra asu Uteijee, unga awuri iberuwa umbi.

11 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, niba acayimbi adɔka. Ubɛn unera aka acayi ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, use atsu uvau ru unga, acayi Íkpem Unum nukpɔ na atsu uvau ru ngge. Ivangyɛ ungo uku utsu uvau ri Íkpem, ungo usi idɔsungo ngge, bɔr ungo utsu uvau ri ngge.

12 Unum ikiyikanga adzowe Ikpem na atsu uvau, unga ikiyikanga adɛ̃ɛ̃ afɔrh na atsĩme. Bɔr ungo uwe ungamɔ ungo uku itsu uvau ru udɔkango?

Ififĩrhã nggu udãã

13 Àka akpeto, umbi abika agɔr agɛ, <<Irherɛ use udãã umɛn izĩ uteu ukpɛrɛ use ukpɔrɔ, izĩ imaa amɛka umɔ, igoyi igoi ni ikpo uhwɛk.>>

14 Umbi asi ihwɛngmbi ubinkpi uku iwe udã. Awu use uwu urhɛmbi? Awu ubinkpi uku uwe ru nyaku uziu uku idzeka ri ivanga ukunjiir nu ugwirkpɔ.

15 Nu ngge iki iwe rimi, imɛ̃ɛ̃ngge umbi awuri igɔr agɛ, <<Uteijee aba abemunga, umɛn ibɛk, umɛn ikorhe akɛrɛ use akɔrɔ.>>

16 Bɔr nggayɛ icɛrɛ, umbi afĩrhã na abera atsimbi. Ikpũ ififĩrhã hã iwu iyiki ibewe.

17 Ubɛn unera aka ahwɛnga ubin uku uze unga aka ikorhe na asi ikikorhunga, awu arhim ru unga.

---

* **4:6** <<Unum akpɛ̃ɛ̃ uner uwuku uberitsi.>> † **4:6** Àka anyã ikɛi: Uny 3.34.

5

Agbiite ato abika awe ru ubin

1 Àka akpeto, umbi abika awu ru ubin, àka aciu akpe na adɔng ri itsi ayetnumkɛ aka iba ru umbi.
2 Abinmbi aka avɔ̃ke, nu ughɛ̃ɛ̃ uku ughamgbɔ atorhambi.
3 Uzinarhimbi nu uazurhfambi aka adzurhke. Idzidzurhngge iwuri iwu ideka ra atsimbi, iwuri ikpĩĩwe iyor umbi ru nyaku urha. Umbi akɔnge atsimbi abin ri imimasha ínum.
4 Àka anyã! Ugbɛta ha umbi aka akpɛ̃ ifai abi itser ri icangmbi, aka adɛ̃ɛ̃ iciu akpe ra atsimbi. Akpe abika agbɛra abin icangmbi aka atsĩke ra ato Uteijee uwu ijee kishoo.
5 Umbi asei igũibɛn ru upfung, umbi agha na ahwa ri ibibemambi. Umbi afuka atsimbi atsu ayormbi aseng agɔgɔng ru nyaki ijuɛ iki itsĩ unum ukpuku ungũngwã.
6 Umbi atsu ufai na afɛre anera aka ashimbɔ ru uvau, aka asi ikpɛ̃mbɔ ra umbi.

Idɔngamɛn ra ayetnum

7 Àka adɔng amɛnmbi, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, utsɛku ibiba Uteijee. Àka anyã uner irham aki idzɛu icangnga iki ighwɛr abin unga aka adoi, nggu urhɛrhɛ idɔngamɛn unga adzɛu inai iyiki idoi abin utsɛku inai iyi imaataka.
8 Umbi igambi, àka adɔng na adɛ̃ɛ̃ aker, ubinkutsu ibiba Uteijee iki iyongge.
9 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka niba ibvun arherhe ri itsi adɔka, utsur umbɔ atsumbɔ uvau ru umbi. Uner uwuku utsu uvau ha adɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã!
10 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka anyã abika asɔm Arherhu-Num aki irherhe ri itsok Uteijee aka abima ra ayetnum. Àka amesa ru umbɔ.
11 Ru nyaka umbi aka ahwɛng, umɛn iki isaki iyisa abika abubima awu abi idorh. Umbi agũmbi ikpũ ibibima Uayuba na anyãmbi abinkɛ Uteijee aka akorhuwe ri imaatak. Uteijee atɔk nggu atorh.
12 Ubin uku unang kishoo, umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, àka niba ayirhmbi uyirh nggu afã, use nggu abĩ, use ubin ukpɔɔ. Àka agɔr agɛ, <<Ĩĩ>>, iba iwu <<Ĩĩ>> na agɔr agɛ <<Ĩ'ĩ>> iba iwu <<Ĩ'ĩ,>> iba isi iwengge rimi, umbi awuri itsĩmbi ufai ukpu Unum.
13 Uner ayetnum awea ru umbi? Unga afɛn-Num. Uner anggɔm awea? Neke unga atsũ ubom ikpikpoi.
14 Uner irhãrhã awea ru umbi? Unga ayisa akakũ ikikɔng abika adɔsa umbɔ afɛne-Num ru unga, na adzukuwe atsei ru unga ri itsok Uteijee.
15 Ikpũ ifɛn-Num ri imangmang iwuri ikerhukungge uner irhãrhã. Uteijee awuri iberuka unga. Unga aba awea ra arhim awuri itsitsũwũkumbɔ ake.
16 Nggee àka asɔme adɔkambi arhimmbi, na

ifɛne-Num ra adɔka nu umbɔ ama akerhuwa umbi. Ifɛn-Num iyi uner uwuku urhika iwe ru ijee nu iker iyiki itɔ̃ itser.

17 Uirhiya awu unera ru nyaka umɛn. Unga ifɛn-Num akarhãrhã utsur inai idoingge, ikɛi inai isi idoingge nu abĩ utsɛku imɛka itaar nu utenga.

18 Ikɛi unga afɛn-Num, afã adzowe inai, nu abĩ aghwɛr ikpũrhã.

19 Umbi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, uba ubɛn unera ru umbi nekuka utsĩndĩ idzidzɛrhe, ubɛn unera ru umbi aba azĩ akũna unga abvui aba

20 àka ayita ugɛ ubɛn uwuku ukunu uner arhim abvui aba ru utsĩndĩ idzidzɛrhe, unga awuri ifɔrhuka uner ha ra akpe na akũ utsĩndĩ uwuku utsũwe arhɛrha arhim.

Ubvur uwu inggbaashia Ubitru aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu inggbaashia Ubitru aka atsɛng

Awu Ubitru uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 60-68 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Atsɛnge ubvur uwurɛ abika adɔsa, abirabɛ aki iyisa <<abirabɛ Unum aka asɛng umbɔ>>. Unga adzuma atsɛng ubvur ha afituwe abika avarhe, abirabɛ aka awe ru uver nu ayetnum ri itsi imangmangmbɔ. Ubitru atsɛng ubvur ha ayituwe umbɔ Isarhe Iyiki Ize ri itsi Uyesu Ukiristo, uwuruwi akpenga, isisoknga nu ibibemuwe iyiki ibibanga iki iwu ubin ifosa ra abika adɔsa. Unga agɔr agɛ aze umbɔ abima ra ayetnummbɔ na awe ru ikeramɛn ugɛ iwu iviviri iwuri idɛyiwe imangmangmbɔ na agɛ umbɔ awuri iyɛimbɔ ugbɛta ri <<ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka idzeka.>>

Ikɛi uner uku utsɛng ubvur ha afituwe abika adɔsa agɛ asei isei ru nyaka abirabɛ aka awu abi Ukiristo.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Iyiyituwe ififɔrh iyi Unum *(1.3-12)*
Imesa ri itsi ibibɛk iyiki irhika *(1.13—2.10)*
Itser abika adɔsa ri ivang ayetnum *(2.11—4.19)*
Irhɛrhi itsi nu itser abika adɔsa *(5.1-11)*
Imimasha *(5.12-14)*

1 Ubvur uwurɛ udzeku Ubitru uner itser Uyesu Ukiristo.

Umum itsɛnge abirabɛ Unum aka asɛng umbɔ aka awu atsen ru upfung, asita asei ri inang ra abĩ Ufontu, nu Ugarhatiya, nu Ukafadokiya, nu Uasiya, nu Ubitiniya.

2 Unum Utɛ ri ihwihwɛngnga, unga asɛng umbi ru Ipfunga isare umbi, ngge itsú umbi adɔsu Uyesu Ukiristo, nu isisar ra adzirhnga.

Imimuta nu ididɔɔr irhɛirhɛ iwe nggu umbi.

Ifosa iyi urhɛ

3 Ikpikpoi iwe ru Unum, Utɛ Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo! Ru nggaa atorhnga, unga aka amar umɛn iwe abika afa ru ubok isok ra akpe Uyesu Ukiristo, ngge itsú umɛn iwe ru ifosa iki iwe ru urhɛ.

4 Nu ukam hã uku usi íkpekpɔ, usi ídakpɔ use usatukpɔ, uwu ukpumbi ra afã.

5 Ru ubok imangmangmbi Unum akũ ijeenga avina umbi utsɛku umbi ayɛi ififɔrh iyɛrɛ, unga aka iwuri idɛyiwe ngge ri imimasha inum.

6 Ra akɛrɛ ha àka agɔm akarhãrhã, nggayɛ umbi awuri ihwambi ayetnum icɛrɛ ivanga ukunjiir, ri

kishoo ikpũ iviviraye umbɔ aka iwe.
7 Akɛrɛ ha aba, ngge itsú imangmangmbi iwe ru ugarh inangge uzinarhi ukpuku utsutsĩm. Nggakpi umbɔ aka isaka agbisha ukpɔ ru urha ru nyaka umbɔ aki iviri igbishu uzinarhi, nggayɛ imangmangmbi inangge uzinarhi. Nggee ivang imangmangmbi iki idɛ̃ɛ̃ iker ru iviviri irhɛirhɛ, ngge iwuri ikũwã umbi ukpoi urhɛrhɛ nu imor ri ivangyɛ Uyesu Ukiristo aka idzeka.
8 Nggayɛ umbi anasi inyãmbi unga, bɔr umbi abemumbi unga. Nggayɛ umbi asi inyãmbi unga icɛrɛ bɔr umbi awembi ri imangmang ru unga, umbi awembi ri itɛnamɛn akarhãrhã,
9 ubinkutsu umbi ayɛimbi ugbɛtɛ imangmangmbi, ififɔrh ipfumbi.

10 Arherhi ififɔrh iyɛrɛ, abika asɔm Arherhu-Num aka angwɛ̃dzɛn na arhisa na arhusa, ivang umbɔ aka arherhe imimuta ha iki iba ru umbi.
11 Ipfu Ukiristo iwe ru umbɔ ni idɛyiwe umbɔ ikpũ ayetnumkɛ Ukiristo aka ihwa nu nggaa imoryɛ umbɔ aka idzowe unga. Nggee umbɔ abee ihwɛng Ukiristo awu ungaa, ikɛi ukang akɛrɛ ha aka ikorhe.
12 Adɛyikumbɔ agɛ umbɔ asi itɔ̃mbɔ itser atsimbɔ bɔr atɔ̃ itser umbi. Icɛrɛ Isarhe Iyiki Ize iyɛrɛ umbɔ aka arherhuwa umbi ra abirabɛ aka adũwã ri ijee Ipfu Isarsatangge umbɔ aka adene ngge idzeka afã. Uko ípfu itser-Num ibeengge inyã ake.

Àka awe asasar

13 Nggee, àka agbisha amɛnmbi atɔ̃ itser, àka akpɔm atsimbi, àka atsu ifosambi kishoo ru umata umbɔ aka idzaa umbi ru unum Uyesu Ukiristo aka idzeka.
14 Àka awe ru nyaka awɛkaci abika adɔsa arherhe, àka niba aneke ikpona abin ake anyanguke amɛnmbi ru nyaka umbi aka awe ru ida ihwihwɛng.
15 Bɔr ru nyaka unga uwuku uyisa umbi awu asasar, àka awe asasar ri itsermbi kishoo.
16 Itsɛng Arherhu-Num igɔrngge ugɛ, <<Àka awe asasar, ubinkutsu umum iwu asasar.>>*
17 Umbi aba ayisa ugɛ Utɛ uwu afã uwuku utsu uvau ru ubɛn unera ashia ri itɛngasu, nggee àka asisei iwei iyi atsen nggimi.
18 Ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi ugɛ asi ikũmbɔ abin aka atsutsim ugɛɛ uazurhfa use uzinarhi agoimbɔ umbi ra agbeyi atokambi aki ibɛm,
19 bɔr nggu adzirh aka awe ru ugarh aki Ukiristo, uwuruwi aka awe ru nyaku ungwɛ̃ itsurhi iyi idɛm, iyiriyɛ iki ishingge ru uvau use utauu.
20 Atirha asɛng unga na adɔrha amunu upfunga, bɔr

* **1:16** Àka anyã ikɛi: Urha 11.44,45; 19.2; 20.7.

unga adzeka ri imimasha ivang iyɛrɛ ri itsimbi.
21 Iwe ru uboknga umbi aka awe ru imangmang ru Unum, uwuku usoyiwe unga ra akpe na akpoi unga, nggee imangmangmbi nu ifosambi iwe ru Unum.
22 Icɛrɛ ri idɔsu idzidzɛrhe umbi awe asasar ngge itsú umbi abema adɔkambi. Àka adzuma abema adɔkambi ra amɛnmbi.
23 Amar umbi imar iyiki ifa ikɛi, asi iwea ri ikpũ imar urhɛ uwuku ukpe, bɔr udzeku ikpũ urhɛ uwu ugbagbaa, ru ubok Arherhu-Num uwu urhɛ ri ibibima.
24 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Kishoo anera awu ru nyaku ubĩĩ,
nu kishoo ikpikpoimbɔ iwu ru nyaki ifur ubĩĩ idɛɛ,
ubĩĩ uku isaku ukoyi nu ifurngge igba,
25 bɔr Arherhu Uteijee adɛ̃ɛ̃ ugbagbaa.>>†
Arherha ha awu Isarhe Iyiki Izeyɛ umbɔ aka arherhuwa umbi.

2

1 Nggee, àka atsũwe atsimbi ru ikpũ amɛn aka abewe, ukpukpeta, unyɛ̃ɛ̃ nu urhena ukpu ubɛn ikpũa.
2 Ru nyaka írheng awɛkaci iki ikponi iyam abɛ̃, Àka akponu ihwɛng Arherhu Unum, ake itsu umbi aseng ri ififɔrhmbi,
3 icɛrɛ umbi aka abanga agũ ugɛ Uteijee awu azeze.

Utarh urhɛ nu aner umbɔ aka asɛng

4 Àka aba ru unga, utarh urhɛ ha anera aka akpɛ̃mbɔ, bɔr Unum asɛng ukpɔ uwe ru ugarh ru unga.
5 Umbi ikɛi, awe ru nyaka atarh, Unum unga awu uner idzin, unga ani ikũ umbi akũ adzin iyanga. Ru ubok Uyesu Ukiristo, umbi awe asarkasar abika idzowe idɛm-Num iyiriyɛ iki itsu Unum agũibɛn.
6 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,
<<Unyã, umum itsu utarh ru Usihiyona,
utarh ukpuku uwu ru ugarh umbɔ aka asɛng ukpu angboki idzin,
kishoo uwuku uwe ru imangmang ru unga,
asi ígũa atsa.>>*
7 Nggee ru umbi abi imangmang, utarh ukpirɛ uwu ru ugarh. Bɔr ra abika asheri imangmang,
<<Utarhkpi abi idzin aka akpɛ̃,
ukpɔ uwu utarh angboki idzin.>>†
8 Nu,
<<Utarhkpi uku utsu anera akwɛr itok,
nu ifa iki itsu umbɔ agbaigba.>>‡
Unum atsu umbɔ akwɛr itok, ubinkutsu, asi idɔsumbɔ isarhe iyiki ize.
9 Bɔr umbi awu abirabɛ umbɔ aka asɛng, abika adzowe idɛm-Num ri iya

† **1:25** Àka anyã ikɛi: Uish 40.6-8. * **2:6** Àka anyã ikɛi: Uish 28.16. † **2:7** Àka anyã ikɛi: Amb 118.22. ‡ **2:8** Àka anyã ikɛi: Uish 8.14.

uyɛrhe, asarkasar abĩ, anerabɛ aka awe abi Unum, agɛ umbi ama akũ ikpikpoinga adzeka unga aka ayisa umbi ru uzĩ adzek atsĩ ri idzeu irhirhangnga.

10 Isha umbi asi iwembi aner Unum, bɔr icɛrɛ umbi awe aner Unum. Isha umbi asi iyɛimbi atorh, bɔr icɛrɛ umbi ayɛimbi atorh.

Àka adɔsa arherha abi ijee

11 A aze awɛrhamum, umum ifituwa umbi, ru nyaka atsen ru upfung, àka neke idɔsa abin ikponi iyor, aki itang iwa ri ipfumbi.

12 Àka asei nggu amɛn aka arhurhika ra ateu anera aka asi ihwɛngmbɔ Unum, nggayɛ umbɔ ani irhena umbi, umbɔ ama anyã irhirhikambi na akpoi Unum ru unumkpi unga aka iba ayepa umɛn.

13 Àka adɔsa arherhe ubɛn abi ijee ri itsi Uteijee, ra ayɛrhe use ubɛn ijee ra anernga kishoo,

14 use agomna, unga aka adene umbɔ atsu ufai ra abi uvau, na akpoi abika arhika.

15 Ubinkutsu, awu ubinkpi Unum aka abee nukpɔ, umbi akorhe iyiki ize ngge itsú aguge aneke irherha arherhe ida ihwihwɛngmbɔ.

16 Àka asei isei ru nyaka abika afɔn, bɔr àka niba anyangu ififɔn atsirmbi iyiki ibewe, bɔr àka asei ru nyaka agãrhã Unum.

17 Àka adzowe undzumu imor ru ubɛn unera, àka abemu ukpui abika adɔsa, àka agũ iwei Unum na adzowe imor ru uyɛrhe.

18 Umbi agãrhã, àka adɔsa arherhe ateiyambi ri idzowe undzumu imor, niba iwengge ra ateiya abi amɛn aka aze nu ididɔɔr ukpekũ, bɔr ikɛi nggu abi amɛn aka atsoo.

19 Unera aba abimunga ri igũ ighong ayetnum aka ada irhika, na ahwɛnga Unum, awu ubin ukpoi.

20 Bɔr umbɔ aba akwɛr umbi ra avaumbi, ibibimambi iwu use? Bɔr umbi aba ahwa ayetnum ri ikorhu iyiki ize na abima, awu ibibemu Unum niyɔ.

21 Ubinkutsu ayisa umbi ri ikpũ akɛrɛ ha, Ukiristo ahwa ayetnum ri itsimbi na aneka umbi utsĩndĩwi umbi aka idɔsa adaknga.

22 <<Unga asi ikorhunga arhim
na asi irherhunga igbɛrangwĩ ra angwĩnga.>>§

23 Ivangyɛ umbɔ aka arhena unga, unga asi irhena afasa, ivangyɛ unga aka ahwa ayetnum, asi ifasa. Bɔr unga atsu amɛnnga ru uwuku uvarhe arherhe idzidzɛrhe.

24 Unga nibikanga atsã arhimmɛn ri iyornga ni igãrhãmau ucucii, ngge ima itsu amɛnmɛn aki arhim akpe nu umɛn ĩbɛk ri irhirhika, ru ubok isɔɔnga umbi akpo ikikerhe.

25 Umbi aka agwirmbi ru nyaku ídɔi, bɔr icɛrɛ umbi aka abambi ru uner ughãwã nu uwuku udzɛu ipfumbi.

§ **2:22** Àka anyã ikɛi: Uish 53.9.

3

Akatsɛrh nu akatsak

1 Ru nyaka ha, umbi akatsɛrh àka adɔsa arherhe atsakmbi ngge itsú ubɛn ukutsak ru umbɔ aba akpɛ̃ɛ̃ Isarhe Iyiki Ize, umbi adɛ̃ɛ̃ adarhmbi umbɔ, asi íwea irhɛm bɔr ri ikpũ isiseimbi,

2 ivangyɛ umbɔ aka inya itɛn amɛnmbi nggu idzowe imor ri ibibɛkmbi.

3 Niba atsumbi amɛnmbi ri igbɛr idzam iyi iyor awia, ru nyaka umbɔ itsɛrhi itsi, nu itsu abin uzinarhi, nu itsim atorho aka aze.

4 Nu ngge iki iwe rimi, àka aneke idzammbi iwe amɛn aka aze, idzam iyiriyɛ iki isi ísatungge iyiki ikpɔm atsi, iyiriyɛ iki iwu ru undzumu ugarh ru Unum.

5 Ubinkutsu akɛrɛ ha aweke ishaa ri ivang asarkasar akatsɛrh abika atsu ifosambɔ ru Unum aki igbɛr idzam awu azeze. Umbɔ aki isaka adɔsa arherhe atsakmbɔ,

6 ru nyaku Usaratu aka adɔsa arherhe utsaknga Uibrahim, na ayisa unga uteiyanga. Umbi awu anapu Usaratu, umbi aba akorha arhikumbi na asi igũmbi iwei.

7 Umbi akatsak, rimi hã àka adzowe imor ra atsɛ̃mbi na anyanga ra amɛnmbi ugɛ umbɔ asi ikermbɔ ru nyaka umbi na ahwɛng ugɛ umbi awu abika ayɛi ukam umata Unum urhɔnga, nggee utsur ubin ukpɔɔ ukɛnkpɔ ifɛn-Nummbi.

Ayetnum ri ikorhe iyiki ize

8 Ri imimasha, neke kishoo amɛnmbi awu unying, àka agũ atorh adɔka, àka abema adɔka ru nyaka angwɛ̃yi, àka ayike adɔka nggu irhɛrhi itsi.

9 Niba afaimbi iyiki ibewe nggu iki ibewe, use urhena nggu urhena, bɔr àka afai nggu itsuke idorh, ubinkutsu awu akɛrɛ ha atsu Unum ayisa umbi, ngge itsú umbi awe abika akpo ukam igũibɛn.

10 Itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Ubɛn unera aka abemi ibibɛk
na anyã inum iyiki ize
awu ufang unga aneke irherhi iyiki ibewe ra angwĩnga
na aneke irhɛm iyi igbɛrangwĩ.

11 Awu ufang unga aneke ikorhe iyiki ibewe
na akorhi iyiki ize,
awu ufang unga abee ididɔɔr na adɔsa ngge.

12 Ubinkutsu asu Uteijee arhi abika arhika
na akpe atonga ri ifɛn-Nummbɔ,
bɔr asu Uteijee awe ri igamtsak nggu abika akorhe iki ibewe.>>*

13 Bɔr umbi aba atsu amɛnmbi abee ikorhe iyiki irhika, ungaa awuri ikorhuwa umbi iyiki ibewe?

14 Bɔr uko umbi aba ahwa ayetnum ri ikorhe abin aka arhika, umbi awu abi idorh. Nggee àka niba agũmbi ighong use agũmbi iwei umbɔ.†

* **3:12** Àka anyã ikɛi: Amb 34.12-16. † **3:14** Àka anyã ikɛi: Uish 8.12.

15 Bɔr ra amɛnmbi àka atsu Ukiristo awe Uteijee. Ubɛn ivang àka adzɛu idɛyiwe ubɛn unera aka irhusa ri itsi ifosayɛ umbi aka awerangge, bɔr àka akorhe nggu ididɔɔr nu idzowe imor.

16 Àka angwɛ̃ itɛnamɛn. Ngge ítsu abika arhena umbi ri ikorhi iyiki izembi ru Ukiristo agũ atsak ru urhenambɔ.

17 Aba awu ibibee Unum, azea umbi ahwa ayetnum ri ikorhe iyiki ize nu umbi aka ihwa ayetnum ri ikorhe iyiki ibewe.

18 Ukiristo akpe idikunga unying ri itsi arhimmɛn kishoo, uwuku urhurhika akpe ra abirabɛ aka asi irhikumbɔ, ngge itsú unga akũna umbi aba ru Unum. Atsu iyornga ra akpe nu Unum atsu urhɛnga uwe ru Ipfunga.

19 Ru ubokngge unga aka azĩ adzowe isarhe ru ípfuyɛ iki iwe ru ugborzĩ,

20 umbɔ aka akpɛ̃mbɔ idɔsu Unum ishaisha ivang Unum aka adɔng amɛnnga adzɛu ri inum Unuhu ivangyɛ unga aka adɛ̃ɛ̃ igbishu ukhukhɔɔ. Ri ivang hã inera utɔrɔk ukpekũ ru kishoo, aka abɛk ra amɛ̃.

21 Amɛ̃ hã awu utsar isorhu ubɔtisima uwuku ufɔrh umbi icɛrɛ, asi iwea isorhi iyor bɔr awu ibibemuwe iyi amɛn aka aze ra asu Unum. Ngge ifɔrha umbi ri isok ra akpe Uyesu Ukiristo,

22 uwuruwi aka azĩã ra afã na awu ru ubok ugha Unum, nu ípfu itser-Num nu ípfu iyi iyɛrhe nu iyi ijee kishoo iwu iyinga.

4

Isisei abika adɔsu Ukiristo

1 Ru nyaku Ukiristo aka ahwa ayetnum ri iyor, nggee àka abema ihwa ayetnum aki ikpũ hã, ubinkutsu ubɛn uwuku uhwa ayetnum ri iyor aka agau itsinga nukpɔ nggu arhim.

2 Ubinkutsu, ibibɛknga ru upfung isi iwengge iyiki ibewe iyi ikponi iyor ri inum iyiki ibɔr, bɔr iwu iyi ibibemu Unum.

3 Ubinkutsu umbi aka aghawukumbi ivangmbi ri iyi isha ri ikorha abinkɛ abika asheri ihwɛng Unum aka isaka ikorhe, awu ikorhe iyiki itãrhã, ikpona iyi iyor, nu afĩrhã, nu ikikɔng ihwa abin, nu idzowe itsi ra abin ishĩ.

4 Icɛrɛ abika ashe ihwɛng Unum ani idzeu idzeu umbi aka asi igbopumbi atsi nggu umbɔ ri ikorha abin aka abewe ha ru nyaki isha, umbɔ arhena umbi.

5 Bɔr umbɔ awuri ivarhukumbɔ abinkɛ umbɔ aka akorhe ru unga aka itsu uvau ra abi urhɛ nu abika akpe.

6 Ubin hã ukpi uku utsu umbɔ adzowe Isarhe Iyiki Ize ra abika akpe, ngge itsú umbɔ atsu uvau ru umbɔ ri iyor ru nyaka anera, bɔr adɛ̃ɛ̃ abɛkmbɔ ru Unum ru nyaki ipfu.

7 Imimasha abina kishoo iki iyongge. Nggee àka angwɛ̃dzɛn na akpɔm atsimbi

ngge itsú umbi adɛ̃ɛ̃ afɛn-Num.
8 Ubinkpi uku unang kishoo, àka atoma abema adɔka ra amɛnmbi kishoo, ubinkutsu ibibema iki isaki ifɔme arhim arhɛrhɛ.
9 Àka ayɛi adɔka ra ayambi nggu ida ibvibvun.
10 Ubɛn unera akũ izũwãyɛ unga aka ayɛi akũ ayike abɔɔ, ri idzidzɛrhe akũ atɔ̃ itser ra atsĩndĩ imimutu Unum.
11 Unera aba adzowuka isarhe, unga akorha ngge ugɛ unerwi Unum aki irherha arherhe ra angwĩnga. Unera aba atɔ̃ɔ̃ itser, unga atɔ̃ ngge nggu ikeryɛ Unum aka adzowe unga. Ngge itsú abina kishoo awe aki ikpikpoi ru Unum ru ubok Uyesu Ukiristo. Ru unga ikpikpoi iwe nu ijee ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.

Ayetnum ri idɔsu Ukiristo

12 Umbi aze awɛrhamum, àka niba adzeumbi idzeu ra ayetnum akarhãrhã aki ivira umbi, ugɛɛ abin aka afa akpo umbi.
13 Bɔr àka agɔm ugɛ umbi ahwambi ayetnum ru nyaka Ukiristo, ngge itsú umbi awu ra anggɔm arhɛrhɛ ri ivangyɛ unga aka ikũ ikpikpoinga adzeka.
14 Umbɔ aba arhena umbi ri itsi Ukiristo, umbi awu abi idorh, ubinkutsu Ipfu-Num iyi ikpikpoi isei nggu umbi.
15 Umbi aba ahwambi ayetnum, niba aweke aki ifɛr uner use ivɛu use iyiki ibewe iyɔɔ use uwuku ushɔng urherhe.
16 Bɔr umbi aba ahwa ayetnum akika awe abi Ukiristo, àka niba agũmbi atsa, àka akpoi Unum, ugɛ ayisa umbi nggu itsok ha.
17 Ubinkutsu ivanga iki iwengge umbɔ aka itirhi ivarha arherhe abi iya Unum. Umbɔ aba atirhi nggu umɛn, iwuri iwu uguse nggu abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ igũ Isarhe Iyiki Izeyɛ iki idzeku Unum?
18 Nu,
<<Ngge iba ighongge uner uwuku urhurhika aka ifɔrh,
iwuri iwu uguse ra abirabɛ aka asi igũmbɔ iwei Unum nu abi arhim?>>*
19 Nggee umbi aba ahwa ayetnum ri ibibemu Unum, àka atsu atsimbi ru Unum uwuku umuna umbi na akorhu iyiki ize ubɛn unuma.

5

Izĩ ra anggbaashi nu awɛdzɛm

1 Izĩ ra anggbaashi ru umbi, umum ishɔ̃rhã ru nyaku unggbaashi ikɛi uwu ideka ayetnum Ukiristo nu uwuruwi aka ikpo ugau ri ikpikpoiyɛ iki idzeka.
2 Àka adzɛu ukpui idɔi ukpu Unum umbɔ aka adzaa umbi ididen, àka atɔ̃ itser ru nyaka abi ughãwã, niba iwengge ri inggang, bɔr awu ubinkpi umbi aka abee ikikorhe, ashia iyi ikponu uhwɛk, bɔr aka abee itɔ̃ itser.
3 Niba awembi abi ijee ra anera Unum aka adzaa umbi,

* **4:18** Àka anyã ikɛi: Uny 11.31.

bɔr àka awe abinkɛ umbɔ aka imesa ru ukpui ha.

4 Ivangyɛ Unggbaashi abi Ughãwã hã aka idzeka, umbi awuri iyɛimbi ifur ikpikpoi iki isi ísatungge.

5 Umbi awɛdzɛm, rimi hã àka adɔsa arherhe anggbaashi. Àka arhɛrhe atsimbi ra adɔka, ubinkutsu, itsɛng Arherhu-Num igɔr igɛ,

<<Unum awe ri igamtsak
nggu abika aberi itsi,
bɔr unga aka isaka amutuwe abika arhɛrhi itsi.>>*

6 Nggee, àka arhɛrhuwe atsimbi ru Unum uner ijee, ngge itsú unga aberuwa umbi ri ivangyɛ unga aka abee.

7 Àka atsuke kiṣhoo abinkɛ aka aghong umbi ru unga, ubinkutsu unga awu uner uwuku ukpɔm umbi.

8 Àka akpɔm atsimbi na adzɛu. Unggamtsakmbi Undenggũ ani ayarhe ighau ru nyaku utɛ̃rhĩmi, abee uwuruwi unga aka itãiwe.

9 Niba abɔrkumbi ugarh ru unga, àka idɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbi, ubinkutsu umbi ahwɛngmbi angwɛ̃mbi abika adɔsa ru upfunga adɛ̃ɛ̃ izɛ̃rhã ri ikpũ ayetnum hã.

10 Nu Unum uwu umata kishoo, aka ayisa umbi atsĩ ri ikpikpoinga iyi ugbagbaa ru ubok Ukiristo, umbi aka imaa ayetnum ukunjiir, unga awuri ishɔɔrka umbi na afituwa umbi, adɛ̃ɛ̃ aker.

11 Ijee iwu iyinga ugbagbaa nu ugbagbaa. Iwerimi.

Imimasha ighwe

12 Nggu iyiyike Usirha, uwuruwi umum iki inyanga unga awu ungwɛ̃mɛn uwu idzidzɛrhe, umum itsɛnga umbi ubvur uwirɛ uku utsɛɛu, ifituwa umbi ni idekuwa umbi ugɛ iyɛrɛ iwu idzidzɛrhe imimutu Unum. Àka adɛ̃ɛ̃ aker ru ngge.

13 Ukpui abika adɔsa ri nggimi ru Ubabirha nu ungwɛ̃mum Umarku, umbɔ aka asɛng ru nyaka umbi, aghwe umbi.

14 Àka aghwe adɔka nggu ibibema iyi abika adudɔsa. Ididɔɔr iwe nggu umbi kishoo umbi abika awu ru Ukiristo.

* **5:5** Àka anyã ikɛi: Uny 3.34.

Ubvur uwu uvaa Ubitru aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu uvaa Ubitru aka atsɛng

Awu Ubitru uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 65-68 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ubitru atsɛng ubvur uwurɛ agbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ nu abin aka abewe ha umbɔ iki ikorhe. Ubitru amesuwe anera ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri iwe ru ihwihwɛng iyi idzidzɛrhe iyi Unum nu iyi Uteijee Uyesu Ukiristo, ihwihwɛng iyiriyɛ iki idzek ra abirabɛ aka agũ na anyã Uyesu nggu asumbɔ. Uner uku utsɛng ubvur uwurɛ awe ru ighongamɛn ikɛi ri imesayɛ abɔɔ aka amesuwe ugɛ Ukiristo asi íbvui abanga. Unga agɔr ugɛ ubin hã uku utsu Ukiristo anasi ibanga, awu Unum <<asi ibeenga unera atsim, bɔr ubɛn unera adzipa.>>

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-2)*
Uyisa nu itser abika adɔsa *(1.3-21)*
Abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(2.1-22)*
Ibiba Ukiristo iyi imaataka *(3.1-18)*

1 Ubvur uwirɛ udzeku Usiman Ubitru, ugãrhã nu uner itser Uyesu Ukiristo, uzĩ ra abika ayɛi imangmang ru nyaka umɛn ru ubok irhirhika Uyesu Ukiristo Unum uwuku ufɔrh umɛn.

2 Umata nu ididɔɔr irhɛirhɛ ima iwe nggu umbi ri ihwihwɛng Unum nu Uyesu Uteijeemɛn.

Useng ri imangmang

3 Nggu nggaa ijee Unum aka adzaa umɛn ubɛn ubin umɛn iki ibee ri ibibɛkmɛn iyi iwei Unum. Umɛn iyɛi akɛrɛ kishoo ri ihwihwɛngnga, unga aka ayisa umɛn izĩ ru unga ru ubok ikpikpoinga nu iyiki izenga.

4 Ra akɛrɛ ha unga aka adzaanga nggaa uzeze ibibemuwenga, ngge itsú ru uboknggе umbi adɛ̃ɛ̃ awe ru nyaka unga, na ashɔɔte umbi ri ididakuwe iyi ikpona iyiki ibewe iki ikũ iba ru upfung.

5 Nggee, àka atsu amɛnmbi atoma ri imangmang atõ itser iyiki ize, itser iyiki izembi aka atoma nggu ihwihwɛng,

6 nu ihwihwɛng aka atomi ikpɔm atsi, ri ikpɔm atsi aka atomu ibibima, ri ibibima aka atoma iwei Unum.

7 Ri iwei Unum, aka atomu inna nggu adɔka, ri inna nggu adɔka aka atomu ibibema.

8 Umbi aba awembi ri ikpũ amɛn akɛrɛ ha irhɛirhɛ, ihwihwɛng Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo iwuri itsu umbi ashimbi ri ighɛrha nu ida ighwighwɛr.

9 Bɔr ubɛn unera aka asi ikpoa ikpũ amɛn akɛrɛ ha, asi ikpang anyãã, awu uner ibvuta, na ayiruka ugɛ umbɔ

aka asare unga ra arhimnga aka agbe.

10 Nggee, umbi aze angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, awu ufang umbi akorhe ubɛn ubinkpi uku idɛyiwe ugɛ idzidzɛrhe Unum unga ayisa umbi na asɛng umbi. Umbi aba akorhumbi akɛrɛ ha umbi asi ígbambi igba.

11 Nu umbi awuri iyɛimbi nggaa udɔrhi ri itsĩ Iyɛrhe iyi ugbagbaa iyi Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo uwuku ufɔrh umɛn.

Ikpeto ra Arherhu-Num

12 Nggee ubɛn ivang umum iwuri iyituwa umbi abin akɛrɛ, umum ihwɛng umbi ahwɛngmbi ake. Umbi aka atar aseimbi icɛrɛ ra arherhe idzidzɛrhekɛ umbi aka awe.

13 Umum inyã irhikungge umum iyituwa umbi ubɛn ivang utsɛku umum iki ineke iyor iyɛrɛ,

14 ubinkutsu, umum ihwɛng isi índărhũmum ni itsuke ngge ri ibanga, ru nyaka Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo aka adɛyiwa umum.

15 Nggee, ubɛn ubinkpi umum iki ikorhe, umum iwuri imina asumum ni ikorhe, ngge itsú umbi ayitu ake ri ivangyɛ umum iki ibɔre upfung ukpirɛ.

16 Ubinkutsu, umɛn isi ĩdɔsumɛn atsĩndĩ atsutson itsoi aka atărhã ivangyɛ umɛn iki isɔma umbi ijee nu ibiba Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo, bɔr umɛn inyãmɛn ikpikpoinga ra asumɛn.

17 Ivangyɛ unga aka ayɛi ikpikpoi nu imor idzeku Unum Utɛ ra anang hã, umɛn ĩgũmɛn irhak iki idzeku unga uner ikpikpoi igɔr igɛ, <<Ũwɛrɛ awu Ungwɛ̃mum, uwuruwi umum iki ibema. Amɛnmum agũibɛn unga akarhărhã.>>*

18 Umɛn ĩgũmɛn irhak ha iki idzeka afã ri ivang hã umɛn iki iwu nggu unga ni itsi usarkasar igũ hã.

19 Akɛrɛ kishoo atsu umɛn itoma iwe ru ikeramɛn ra arherhe abika asɔm Arherhu-Num aka arherhe awu idzidzɛrhe. Imɛ̃ngge umbi akpeto ra arherha ha aka awe ru nyaki irhirhang iki irhange anang uzĩ, utsɛku ukpee iki isar nu idzɛɛr ukpee idɛ̃ɛ̃ ra amɛnmbi.

20 Ri kishoo, awu ufang umbi ahwɛng ugɛ abika asɔm Arherhu-Num hã umbɔ aka atsɛng ra abvur ha, asi isɔmmbɔ ake ri itsoimbɔ.

21 Ubinkutsu, isɔm Arherhu-Num asi ibake ri ibibee unera, bɔr Ipfu Isarsatangge ngge itsĩ ra amɛn anera ngge itsu umbɔ asɔm Arherhu-Num.

2

Abi imesa igbɛrangwĩ nu itsitsimmbɔ

1 Bɔr abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ ikɛi awembɔ ra anera, ru nyaka abi imesi igbɛrangwĩ aka idzeka ru umbi. Umbɔ awuri ighõrhã akũwã umbi imesa iyɔɔ ri iwɔk iyiki itsitsim, uko umbɔ atsɛyimbɔ ihwɛng

* **1:17** Àka anyã ikɛi: Umat 17.5; Umar 9.7; Irh 9.35.

Uteijee uwuku ugoi umbɔ. Ikorhe rimi hã iwuri iyar umbɔ ikũ izĩ itsitsime.

2 Anera arhɛrhɛ aka idɔsa atsĩndĩ atsakmbɔ. Atsu abɔɔ akwɛɛte utsĩndĩ idzidzɛrhe.

3 Ri ikponambɔ abi imesa ha awuri ikũ arherhe igbɛrangwĩ ha umbɔ aka akorhe akũ akpo ubin ru umbi. Ufaimbɔ uku udãrhũkpɔ uku uyurhi ra atsimbɔ nu itsitsimmbɔ iwuri iba ifetem.

4 Ubinkutsu, Unum asi inekuka arhim ípfu itser-Num ivangyɛ ngge iki igba, bɔr atsukuka ngge ru ughwee urha ru uzĩ, utsɛku unum uku utsu uvau.

5 Unga asi inekuka arhim abi upfung ukpu isha, ivangyɛ unga aka akũ inai atsime anera ru upfung aka asi idɔsumbɔ Unum. Bɔr aganuwe Unuhu ukpekũ uner isarhe irhirhika, nu inera utɔɔva abɔɔ.

6 Unga atsĩmka nggaa iteu Usɔdɔm nu Ugomora akpĩĩwe ukpɔ uwe atɔɔ, na atsu umbɔ awe ru nyaka abinkɛ aka ikorhe ra abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Unum.

7 Unga afɔrhuka Urhutu, uner uwuku urhurhika ha, aka agũ ighong akarhãrhã ri itser itoma-dak aner Usɔdɔm abirabɛ aka asi idɔsumbɔ ikpem.

8 Ubinkutsu uner uwuku urhurhika ha aka asei ra ateumbɔ ubɛn unuma, amɛn irhirhikanga aghong akarhãrhã unga aka anyã na agũ ida idɔsi ikpemmbɔ.

9 Akɛrɛ ha aba awe rimi, mɔcɛ Uteijee ahwɛnga udĩkpi unga aka ishɔɔte abika arhurhika abi Unum ri iviviri na ahwɛnga udĩkpi unga aka itsu ufai ra abi amɛn aka abewe utsɛku unum ukpuku uvarha arherhe.

10 Akɛrɛ awu undzumu idzidzɛrhe ri itsi abika adɔsi ikpona amɛn aki arhim na arheni iyɛrhe.

Abɛrɛ abika amesuwe igbɛrangwĩ hã ashimbɔ ra atsak! Atsã itsi. Umbɔ asi igũmbɔ iwei umbɔ iki irhena abi ikpikpoi.

11 Uko ípfu itser-Num iki iwe ikerketangge ni iwe ru ijee akarhãrhã, isi irhenungge urhena ra abi ikpikpoi ra asu Uteijee.

12 Bɔr aner abɛrɛ arhena abinkɛ umbɔ aka asi ihwɛngmbɔ. Awe ru nyaka íjuɛ arhum iki ishingge ri ifɛrhkɔ. Amar ngge ukpekũ umbɔ adzui na atsĩme ngge. Rimi hã awuri itsĩme umbɔ ru nyaka íjuɛ arhum.

13 Awuri idzowe ugbɛtambɔ ukpu ayetnum, ri itsi ayetnumkɛ umbɔ aka adzowe abɔɔ. Anyanga ugɛ awu abin aka aze, umbɔ niba ikorhe iki ibewembɔ ra atenum. Isiseimbɔ ru umbi iwu ubin ishĩ. Agha na ahwa nggu umbi na akorha abin ibemi atsimbɔ aka abee ra asumbi.

14 Nggu asu aki itoma-dak, umbɔ asi inekukumbɔ ikorha arhim, umbɔ arhɛm abika asheri iker ri imangmang, awu abika ahwɛng atsĩndĩ ikpona, ikpũmbɔ asei ri ikponum.

15 Umbɔ aka abɔrukumbɔ utsĩndĩ idzidzɛrhe, adɔsu utsĩndĩ Ubarha'am ungwɛ̃ Ubeyor, uwuku ubemu itosa iki ibewe.

16 Bɔr uzhika atsɛrha unga ri iyiki ibewanga utsɛku uzhika uku urherha, ijuɛ irherha arherhe nggu unera ru urhɛm uner, itsu amɛn uwuku usɔm Arherhu-Num hã aneke izhɔ̃ma.

17 Abi ha awu ru nyaka akwiukɛ aka ashike ra amɛ̃ na awu ru nyaki iburyɛ ugba iki ikɛn. Aka agbishukumbɔ anang iseimbɔ ru uzĩ ukpuku ufĩrhã.

18 Ubinkutsu aner abɛrɛ, ru ugbugbuwa uku atãrhã umbɔ iki idɛyiwe iberi it-simbɔ, umbɔ abee ikũ ikpũ amɛnmbɔ akika atãrhã aki ikponi iyor igbiir abirabɛ aka anasi idãrhũmbɔ ri ishishɔɔr ra abika abubɛk ra amɛn arhim.

19 Umbɔ abemuwe umbɔ ififɔn, bɔr umbɔ abɛ awu agãrhã ri ikorhe iyiki itãrhã. Unera awu ugãrhã ra arhim nu iki itãrhã iki idzur amɛnnga. Ubinkutsu umbi awu agãrhã ru ubɛn ubin uku udarh umbi.

20 Umbɔ aba ashɔɔrmbɔ ri itser iki itãrhã iyi upfung ri ihwɛng Uteijee Uyesu Ukiristo Uwuku Ufɔrh umɛn, bɔr adzeka ri itser aner abika adakuwe upfung ukpirɛ, unga abvui ikɛi atsĩã ra abin aka abewe ha, utsɛku ake aka ahwawe itsinga, idzidzɛrhe uner ha asei iseinga iyi inggbaashia izengge iyi imaataka.

21 Azea anera abɛrɛ aba asi ihwɛngmbɔ utsĩndĩ uwuku urhurhika ri inggbaashia, nu umbɔ aka ihwɛng utsĩndĩ hã na abvui azĩ ra andzing anekukumbɔ idɔsa asarkasar arherhe ha umbɔ aka adzowe umbɔ.

22 Ru umbɔ nyaka arherhe ha iwu idzidzɛrhe, ugɛ, <<Ijui igoi ugoi ni ibvui irhɛne ugoi ha.>>* Nu aki umbɔ iki igɔr agɛ, <<Arhede umbɔ aka asorhuwe iyorke abvui atsĩ ru ughɛ̃ɛ̃.>>

3

Unum ukpu Uteijee ukpɔ ubarɔ

1 Ubvurmum uwu uvaa uwi, uba ru umbi aze awɛrhamum. Ra abvur ha ikivarhake umum itsɛng iyituwa umbi abinkɛ umbi aka ikaifɛrhkɔ idzidzɛrhe.

2 Umum ibee umbi ayitu irhɛm asarkasar abika asɔm Arherhu-Num abi isha aka arherhe ra arherhu Uteijee Uwuku Ufufɔrh aka atsuka ra angwĩ abi itser Uyesu.

3 Undzumu ubinkpi umum iki ibee iyituwa umbi ĩgɛ ri imimasha upfung anera abika ayɛɛi idzidzɛrhe awuri idzeka, awuri idɔsi ikponi iyiki ibewambɔ.

4 Umbɔ awuri igɔr agɛ, <<Ibiba ha iwuri iwu ukang, Uyesu aka abemuwa? Uko rimɔ̃ɔ̃ atokamɛn aka akpembɔ, bɔr abina awu ru nyaka ake aka awe asi ifaruke udzur ri inggbaashia umbɔ aka amunu upfung.>>

5 Bɔr umbɔ adzum ayiruwe ugɛ isha rimɔ̃ɔ̃ awu ri irhɛm Unum aka akũ amuna afã nu abĩ ake adzek ra amɛ̃ na adzi-irte ake nggu amɛ̃.

* **2:22** Àka anyã ikɛi: Uny 26.11.

6 Mɔcɛ akũ amɛ̃ akɛrɛ ha ikɛi adɛke na atsĩme upfung hã nggu nggaa inai.

7 Awe ri irhɛm hã afã nu abĩkɛ umɛn iki inyã icɛrɛ aka adɛ̃ɛ̃ idzɛu urha, ru unum ukpuku utsu uvau umbɔ aka itsĩme abika asheri iwei Unum.

8 Bɔr ubina unying àka niba ayirukumbi, aze awɛrhamum, nggu Uteijee unuma unying uwe ru nyaki imɛka unaku ugɔnga, nu imɛka unaku ugɔnga iwe ru nyaku unuma unying.

9 Uteijee asi idõrhũnga ri itsuifɛr ubinkpi unga aka abemuwe, ru nyaka abɔɔ aka akaifɛrhkɔ. Unga adɔngamɛn nggu umbi, asi ibeenga unera atsim, bɔr ubɛn unera adzipa.

10 Bɔr unum ukpu Uteijee uwuri iba ru nyaku uvɛu. Afã awuri igwirke ru nggaa ubvun, abin afã nggu abĩ awuri ikpikpĩĩ atsim, nu abĩ nu ubɛn ubin uku uwe ru ake awuri igwigwir.

11 Ngge iki iwe ugɛ ubɛn abinkɛ aka adziira umɛn awuri itsĩme riminɛ, imɛ̃ngge umbi anera awu agusembi? Imɛ̃ngge umbi asei asasar ri ibibɛk iwei Unum.

12 Umbi àka isei na afosi ibiba unum ukpu Unum na abee ukpɔ uba ifetem. Unum hã afã awuri ikpĩĩ ru urha, na abin afã nu abĩ awuri ititɛ̃ɛ̃ ri imani urha.

13 Bɔr ri idɔsi ibibemuwenga, umɛn ifosa afã aka afa nu abĩ aka afa, anangkɛ irhirhika iki iwe umɔ.

14 Nggee, aze awɛrhamum, àka adzɛu akɛrɛ ha, àka atsu asumbi na asei iseimbi ra asu Unum iyiki isheru uvau, àka adɔɔr nggu unga.

15 Àka ayita ra amɛnmbi ugɛ idɔngamɛn Uteijee ri ibiba ugɛ ra anera akpo ififɔrh. Ru nyaku uze ungwɛ̃mɛn Uburhu aka atsɛnga umbi ri itsoiyɛ Unum aka adzowe unga.

16 Atsɛng ikpũ arherhe unying ra abvurnga kishoo. Abvurnga hã awe ra abina akɔɔ aka aghong ihwihwɛng, abika asheri ihwihwɛng ashimbɔ ri imangmang iyiki iker, umbɔ iki idzipuwe agbenke ru nyaka umbɔ aki idzipuwe abvur Arherhu-Num akɔɔ, rimi hã ikowe umbɔ itsitsim.

17 Nggee, aze awɛrhamum, ngge iki iwe ugɛ umbi aka ahwɛngmbi akɛrɛ ha, àka angwɛ̃dzɛn nggu ikpũ anerabɛ aka abɔrukumbɔ idɔsu Unum, utsur imesambɔ iyi igbɛrangwĩ idarhngge amɛnmbi, itsu umbi agbambi igba ri ididɛ̃ɛ̃mbi.

18 Bɔr àka aseng ri imimutu nu ihwihwɛng Uteijeemɛn Uyesu Ukiristo uwuku ufɔrh umɛn. Ikpikpoi iwu iyi unga icɛrɛ nu ugbagbaa. Iwerimi.

Ubvur uwu inggbaashia Uyohana aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu inggbaashia Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Uyohana atsɛng undzumu itsi arherhe avaa ru ubvur uwurɛ. Unga afituwe abika avarhu ubvur ha umbɔ asisei ri iwɛrhɛ nggu Unum nu Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo, nu ikɛi igbiir ato umbɔ ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ iyiriyɛ iki idakuwe iwɛrhɛmbɔ nggu Unum. Imesa iyɛrɛ ha imesuwe ugɛ abinkɛ aka awe ru upfung anera aka adɛ̃ɛ̃ abanga, awu abin arhim, ikɛi igɛ Uyesu, Ungwɛ̃ Unum asi iwea unera. Abika amesuwe imesa ha agɛ ififɔrh iwu ri itsũwe amɛn ru ibibɛk ru upfung ukpirɛ, ikɛi imesuwe igɛ ififɔrh isi iwengge iyi amɛn aka aze use ibema adɔka.

Bɔr uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ amesuwe ugɛ Uyesu awu unera, ikɛi agɛ ubɛn unerwi aka awe ru imangmang ru Uyesu na abemunga Unum awu ufang umbɔ abema adɔka ikɛi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-4)*
Irhirhang nggu uzĩ *(1.5—2.29)*
Awɛkaci Unum nggu awɛkaci Undenggũ *(3.1-24)*
Idzidzɛrhe nggu igbɛrangwĩ *(4.1-6)*
Ibibema adɔka *(4.7-21)*
Ikpũ imangmang *(5.1-21)*

Urhɛm urhɛ

1 Umɛn ĩdũwũwa umbi Urhɛm ukpuku udzowe urhɛ, uwu ha aka awe ri inggbaashia, uwu ha umɛn iki igũ, uwu ha umɛn iki inyã ra asumɛn, uwu ha umɛn iki inyã ni ibanga nggu abokmɛn.

2 Urhɛ ha udzeka. Umɛn inyãmɛn umgbɔ ni idzowe ideka umgbɔ. Umɛn ĩdũwũwa umbi urhɛ uwu ugbagbaa, uku uwe nggu Utɛ nu udzeka ru umɛn.

3 Umɛn ĩdũwũwa umbi ubinkpi umɛn iki inyã ni igũ, ngge ima itsu umbi awe ri ikikɔng iwɛrhɛ nggu umɛn. Iwɛrhamɛn iwu nggu Utɛ nu Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo.

4 Umɛn itsɛng akɛrɛ ngge itsú anggɔmmɛn atsuafɛr.

Uzɛ̃rhã ri irhirhang

5 Isarhe ha iyɛ umɛn iki igũ ru unga ni ĩdũwũwa umbi, Unum awu irhirhang. Ru unga uzĩ ushikpɔ uko ukunjiir.

6 Umɛn ĩba ĩgɔr ugɛ umɛn iwemɛn ri iwɛrhɛ nggu unga bɔr ni izɛ̃rhã ru uzĩ, umɛn

igbɛrangwĩ ni isi ikorhumɛn idzidzɛrhe.
7 Bɔr umɛn ĩba izɛ̃rhã ri irhirhang, ru nyaka unga aka awe ri irhirhang, umɛn iwemɛn ri iwɛrhɛ nggu adɔka, nu adzirh Uyesu, Ungwɛ̃nga, asorh umɛn ra arhimmɛn kishoo.
8 Umɛn ĩba ĩgɔr ugɛ umɛn ishimɛn ra arhim, umɛn irhɛm atsimɛn nu idzidzɛrhe ishingge ru umɛn.
9 Bɔr umɛn ĩba isɔmmɛn arhimmɛn, Unum awu uner idzidzɛrhe na arhika, awuri itsũwũka arhimmɛn na asorhuwa umɛn ri kishoo ida irhirhikamɛn.
10 Umɛn ĩba igɔr ugɛ umɛn isi ikorhumɛn arhim, umɛn itsu unga awu uner igbɛrangwĩ nu arherhanga ashike ra amɛnmɛn.

2

1 A aze angwɛ̃mum, umum itsɛnga umbi akɛrɛ utsur umbi agbambi ra arhim. Bɔr unera aba agba ra arhim, umɛn iwemɛn ru uwuku urherha arherhe nggu Utɛ, uwuku ukaa umɛn, Uyesu Ukiristo uwuku urhurhika ha.
2 Unga awu idɛm-Num iyiki itsũwe arhimmɛn, asi iwea akimɛn ukpekũ nu aki anera kishoo ru upfunga ikɛi.
3 Umɛn ĩba ĩdɔsumɛn ikpem Unum, mɔcɛ umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn ihwɛngmɛn unga.
4 Unera aba agɔr agɛ, <<Umum ihwɛng unga,>> bɔr asi ikorhunga ubinkpi ikpemnga iki irherhe, unga agbɛrangwĩ, nu idzidzɛrhe ishingge ru unga.
5 Bɔr unera aba adɔsunga urhɛm Unum, idzidzɛrhe ibibemu Unum ighwɛrngge ikpũrhã ru unga. Akɛrɛ atsu umɛn ihwɛng ugɛ umɛn iwemɛn ru unga.
6 Ubɛn unera aka agɔr agɛ unga abɛk ru unga, awu ufang unga azɛ̃rhã ru nyaka Uyesu aka akorhe.
7 A aze awɛrhamum, umum isi itsɛngamum umbi ikpem iyiki ifa bɔr iyiki igbe, iyi ha umbi aka ayɛi ri inggbaashia. Ikpem iki igbe ha iwu isarhayɛ umbi aka agũ ri nyaku iki ifa ha.
8 Ikpem hã ikɛi iwu iyiki ifa. Idzidzɛrhangge anyã ngge ru unga nu umbi, ubinkutsu uzĩ uni itiɔng nu irhirhang idzidzɛrhe iki ini irhang.
9 Ubɛn unera aka agɔr agɛ unga awe ru irhirhang hã bɔr unga akpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, ana awe ru uzĩ.
10 Uwuruwi aka abemu ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ awu ri irhirhang hã, nu utarh ukpuku ukwɛr itok ushikpɔ ru unga.
11 Bɔr uwuruwi aka akpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ awe ru uzĩ, azɛ̃rhã akɔn ru uzĩ. Asi ihwɛnga anangkɛ unga aka izĩ, ubinkutsu uzĩ uku utsu unga itapa.
12 Umum itsɛnga umbi, aze awɛkaci,
ubinkutsu aka atsũwãmbɔ arhimmbi ri itsinga.
13 Umum itsɛnga umbi, atei,
ubinkutsu umbi ahwɛngmbi unga uwu ha aka awe ri inggbaashia.

Umum itsɛnga umbi, awɛdzɛm,
ubinkutsu umbi aka anangmbi uwuku ubewe ha.
Umum itsɛnga umbi, aze awɛkaci,
ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi Utɛ ha.
14 Umum itsɛnga umbi, atei,
ubinkutsu, umbi ahwɛngmbi unga uwu ha aka awe ri inggbaashia.
Umum itsɛnga umbi, awɛdzɛm,
ubinkutsu, umbi awu akerketambi,
na Arherhu-Num asei ru umbi,
nu umbi aka anangmbi uwuku ubewe ha.
15 Àka niba abemumbi upfung use abinkɛ aka awe ru upfung. Ubɛn unera aka abemu upfung, ibibemu Utɛ ha ishingge ru unga.
16 Ubɛn ubinkpi uku uwe ru upfung ru nyaki ikponi iyor, nu unyɛ̃ɛ̃ asu nu ifĩrhã abinkɛ umɛn iki iwu ra ake, ake asi idzeke ru Utɛ, bɔr adzeka ru upfung.
17 Upfung nu abin ikponi iyorke awuri itɔng, bɔr uwuruwi aka akorha abinkɛ Unum aka abee, awuri ibɛka ugbagbaa.

Igbiir ato ra abika akpɛ̃ Ukiristo

18 A aze angwɛ̃mum, ivang iyiki imimasha riyɛ. Ru nyaka umbi aka agũ agɛ, uwuku ukpɛ̃ Ukiristo uwɔ abarɔ, uko icɛrɛ arhɛrha abika akpɛ̃ Ukiristo aka abambɔ. Ngge itsu umɛn ihwɛng ivang imimasha iyɛrɛ.
19 Umbɔ adzeku umɛn, bɔr asi iwembɔ abimɛn. Agɛ umbɔ awe abimɛn, umbɔ asei nggu umɛn, bɔr uzɛ̃rhãmbɔ udɛyiwe ukupɛ̃ɛ̃ ugɛ uko unying ru umbɔ asi iwea uwu umɛn.
20 Bɔr umbɔ aka adzaambɔ umbi Ipfu Isarsatangge, nu kishoo umbi ahwɛngmbi idzidzɛrhe.
21 Umum itsɛnga umbi akɛrɛ, asi iwea ugɛ umbi asi ihwɛngmbi idzidzɛrhe, bɔr umbi ahwɛngmbi ngge, ikɛi umbi ahwɛngmbi ugɛ idzidzɛrhe isi isaki imarngge igbɛrangwĩ.
22 Ungamɔ awu uner igbɛrangwĩ? Awu uner ha aka atsɛyi ugɛ Uyesu asi iwea Ukiristo. Ikpũ uner ha awu uwuku ukpɛ̃ Ukiristo, unga atsɛyinga Utɛ nu Ungwɛ̃.
23 Unera ashia aka itsɛyi Ungwɛ̃, na awea ru Utɛ. Bɔr ubɛn unera aka ayɛisa Ungwɛ̃, aka ayɛi Utɛ nukpɔ.

24 Àka atsu amɛnmbi ri imesayɛ umbi aka agũ ri inggbaashia iwe ru umbi. Iba iwengge, umbi awuri iseimbi ru Ungwɛ̃ nu Utɛ.
25 Akɛrɛ ha ake awe ibibemuwe ha unga aka abemuwa umɛn uko urhɛ uwu ugbagbaa.
26 Umum itsɛnga umbi akɛrɛ ra arherhe abirabɛ aka abee itsu umbi ayapa.
27 Bɔr umbi aka ayɛimbi Ipfu Isarsatangge, unga asei ru umbi, nu umbi asi ibeembi uner uwɔɔ amesuwa umbi. Bɔr Ipfu ha imesuwangge

umbi ubɛn ubinkpi uku umɛ̃ɛ̃ umbi ahwɛng, nu abinkɛ unga aka amesuwa awu idzidzɛrhe, asi iweke igbɛrangwĩ. Ru nyaka unga aka amesuwa umbi, àka asei ri iwɛrhɛ ru Ukiristo.

Angwɛ̃ Unum

28 Icɛrɛ umbi aze awɛkaci, àka asei ru Ukiristo, ngge itsú ivangyɛ unga aka idzeka, umɛn ima iwe ru ikeramɛn isi ígũmɛn atsa ra asunga.

29 Umbi aba ahwɛngmbi agɛ unga arhiku uner, umbi ahwɛngmbi agɛ ubɛn unera aka akorhi ifɛrhɛ iyiki irhirhika, awu Ukiristo amar uner ha.

3

1 Àka anyã nggaa ibibema iyɛ Utɛ aka abema umɛn, ngge itsu umbɔ ayisa umɛn angwɛ̃ Unum! Umɛn iwe rimi hã! Upfung usi ihwɛngkpɔ unga, ngge itsu ukpɔ usi ihwɛngkpɔ umɛn.

2 A aze awɛrhɛ, icɛrɛ umɛn iwu angwɛ̃ Unum, anasi idɛyiwambɔ umɛn ubinkpi umɛn iki iwe. Bɔr umɛn ihwɛngmɛn ugɛ Ukiristo aba adzekanga, umɛn iwuri iwe ru nyaka unga, ubinkutsu, umɛn iwuri inyãmɛn unga aka awe.

3 Ubɛn unera aka awe ru ifosa iyɛrɛ ru unga, aka isaka asare itsinga ru nyaka unga aka awe asasar.

4 Ubɛn unera aka awe ra arhim azharhuwe ikpem, idzidzɛrhe arhim awu ida ikpem.

5 Bɔr umbi ahwɛngmbi ugɛ unga adzeka, ngge ítsu unga ama asorhuwa arhimmɛn. Ikɛi ru unga arhim ashike.

6 Unera ashia aka isei ru unga na anu ikorha arhim. Uner uwuku unu ikorha arhim anasi inyãã unga use ahwɛnga unga.

7 A aze awɛkaci, àka niba aneke unera adarha umbi ayapumbi. Uwuruwi aki ikorhi iyiki irhika unga awu uner uwuku urhurhika, ru nyaka Ukiristo aka awu uner uwuku urhurhika.

8 Unga uwuku unu ikorhe abin arhim unga awe uwu Undenggũ, ubinkutsu, Undenggũ awu ra arhim utsɛku ri inggbaashia. Ubin hã nukpɔ uku utsu Ungwɛ̃ Unum adzeka ru upfung, unga aba itsĩme itser Undenggũ.

9 Unerwi Unum aka amar asi ídɛ̃ɛ̃nga itser arhim, ubinkutsu, ikpũ iyi Unum iwengge ru unga. Asi ídɛ̃ɛ̃ akorhumbɔ itser arhim, ubinkutsu Unum amar unga.

10 Ubin hã uku itsu umɛn ihwɛng abikasong awe angwɛ̃ Unum nu abikasong awe angwɛ̃ Undenggũ. Ubɛn unera aka asi ikorhunga abinkɛ aka arhika asi iwea ungwɛ̃ Unum, nu ubɛn unera aka asi ibemunga ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ.

Ibema adɔka

11 Isarhe ha iyɛ umbi aka agũ ri inggbaashia ugɛ, umɛn ibema adɔka.

12 Niba awembi ru nyaka Ukayinu, aka awe uwu undenggũ na afɛruka ungwɛ̃mbɔ. Awu use utsu unga afɛre unga? Ubinkutsu, itsernga iwu iyiki ibewe

bɔr iyi ungwɛ̃mbɔ iwe iyiki irhika.
13 Niba agũmbi idzeu, umbi
angwɛ̃mɛn nu anapumɛn, upfung uba ukpɛ̃kpɔ umbi.
14 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ
umɛn iki itɔng akpe izĩmɛn urhɛ, ubinkutsu, umɛn
ibemumɛn angwɛ̃mɛn nu anapumɛn. Ubɛn unera aka
asi ibemunga undɔka, awu ra akpe.
15 Ubɛn unera aka akpɛ̃ɛ̃
ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, unga awu uwuku ufɛr aner. Umbi ahwɛngmbi agɛ uner uwuku ufɛr aner ashia ru urhɛ uwu ugbagbaa ru unga.
16 Umɛn ihwɛngmɛn
ibibema iki iwe, ubinkutsu Uyesu Ukiristo adzowe urhɛnga ri itsimɛn. Imɛ̃ngge umɛn indzowe urhɛmɛn ri itsi angwɛ̃mɛn nu anapumɛn.
17 Unera aba awea ra
abin aki upfung na anyã ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ aka abee na asi igũa atorh unga, ibibemu Unum ikorhu uguse iwe ru unga?
18 A aze awɛkaci, umɛn
niba ibemumɛn nggu irhɛm arherhe ra angwĩ ukpekũ, bɔr umɛn ikũ itser nu idzidzɛrhe indɛyiwe.
19 Akɛrɛ ha awuri itsu umɛn
ihwɛng ugɛ umɛn iwemɛn ri idzidzɛrhe, umɛn idɛ̃ɛ̃ itsu amɛnmɛn awoshuke ra asunga,
20 amɛnmɛn aba atsukake
umɛn uvau. Unum ananga amɛnmɛn, na ahwɛnga abina kishoo.
21 Umbi awɛrhɛ, amɛnmɛn
aba asi itsukake umɛn uvau, umɛn iwemɛn ri ikeramɛn ra asu Unum
22 ni iyɛi ubɛn ubinkpi
umɛn iki irhusa unga, ubinkutsu umɛn idɔsi ikpemnga ni ikorhu ubinkpi unga aka abema.
23 Ikpemnga hã iyɛ, iwe
ru imangmang ru Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo, ni ibema adɔka ru nyaka unga aka atsu ri ikpem.
24 Abika adɔsi ikpemnga
asei ru unga, nu unga asei ru umbɔ. Umɛn ihwɛng ugɛ unga awe ru umɛn, ubinkutsu, Ipfunga ha unga aka adzaa umɛn.

4

Aviri ípfu

1 A aze awɛrhɛ, àka niba
awembi ri imangmang ru ubɛn ipfu, bɔr àka aviri ípfu ha anyã use idzeku Unum. Ubinkutsu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ arhɛrhɛ aka adzeka ru upfunga.
2 Umbi awuri ihwɛng Ipfu-
Num riminɛ, ubɛn ipfuyɛ iki idzowukungge ideka igɛ Uyesu Ukiristo adzeka ri iyor, ipfu ha idzeku Unum,
3 bɔr ubɛn ipfuyɛ iki isi id-
zowukungge ideka ru Uyesu, isi idzengge ru Unum. Iyɛrɛ ha iwu iyiki ikpɛ̃ Ukiristo, iyiriyɛ umbi aka agũ ngge iki iwuri iba, icɛrɛ iki iwengge ru upfung.
4 Umbi, aze awɛkaci, umbi
adzeku Unum, umbi aka anangmbi umbɔ, ubinkutsu uwu ha aka awe ru umbi ananga uwuku uwe ru upfung.

5 Umbɔ awe abi upfung nggee umbɔ arherhe arherhe aka adzeku upfung, upfung ukpeto ru umbɔ.
6 Umɛn indzeku Unum. Abirabɛ aka ahwɛng Unum, akpeto ru umɛn, bɔr abirabɛ aka asi idzembɔ ru Unum, asi ikpembɔ ato ru umɛn. Akɛrɛ ha atsu umɛn ihwɛng Ipfu iyi idzidzɛrhe nu ipfu iyi igbɛrangwĩ.

Ibibemu Unum nu iyimɛn

7 A aze awɛrhɛ, awu ufang umɛn ĩbema adɔka, ubinkutsu, ibibema idzeku Unum. Ubɛn uwuku ububema, awu Unum amar unga nu unga ahwɛnga Unum.
8 Ubɛn unera aka asi ibemunga asi ihwɛnga Unum, ubinkutsu, Unum awu ibibema.
9 Udĩ hã ukpi Unum aka adɛyiwa ibibemanga ru umɛn, unga aka adene unanyĩ Ungwɛ̃nga aba ru upfung ugɛ umɛn ima ibɛk ru uboknga.
10 Undzumu ibibema iyɛ, Unum abema umɛn utsɛku unga aka adene Ungwɛ̃nga awu idɛm-Num iyiki itsũwe arhimmɛn, asi iwea umɛn ibemu Unum.
11 A aze awɛrhɛ, ngge iki iwe ugɛ Unum abema umɛn, imɛ̃ngge umɛn ibema adɔka.
12 Unera anasi inyã Unum, bɔr umɛn ĩba ibemumɛn adɔka, Unum asei ru umɛn, ibibemanga ighwɛrngge ikpũrhã ru umɛn.
13 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn isei ru unga, nu unga asei ru umɛn, ubinkutsu, unga aka adzaanga umɛn Ipfunga.
14 Umɛn inyãmɛn ni idekuwe ugɛ Utɛ unga adene Ungwɛ̃, unga awe uner Uwuku Ufɔrh upfunga.
15 Unera aba adekuka ugɛ Uyesu awu Ungwɛ̃ Unum, Unum asei ru unga nu unga asei ru Unum.
16 Nggee umɛn ihwɛngmɛn ni iwemɛn ri imangmang ru ibibemu Unum ru umɛn.

Unum awu ibibema. Ubɛn unera aka asei ri ibibema asei ru Unum, nu Unum ru unga.
17 Ru udĩ ukpirɛ, ibibema ighwɛrngge ikpũrhã ru umɛn. Ngge ítsu umɛn iwe ru ikeramɛn ru unum ukpuku uvarha arherhe, ubinkutsu, ru upfung ukpirɛ umɛn iwe ru nyaka unga.
18 Nggee, iwei ishingge ri ibibema. Bɔr ibibema iki ighwɛr ikpũrhã iwayiwe iwei, ubinkutsu, iwei iwu nggu imesuwe amɛn. Unerwi aka awe ru iwei, ibibema isi ighwɛrngge ikpũrhã ru unga.
19 Umɛn ibema, ubinkutsu, unga agbaashia abema umɛn.
20 Ubɛn unerwi aka agɔr agɛ, <<Umum inbemu Unum,>> na akpɛ̃ɛ̃ ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ, uner ha agbɛra angwĩ. Ubinkutsu, ubɛn unera aka asi ibemunga ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ unga aka anyã, asi ídɛ̃ɛ̃ abemunga Unum, unga aka asi inyãã.
21 Unga aka adzaanga umɛn ikpem iyɛrɛ, ubɛn unera aka ubemu Unum,

awu ufang unga abemu ungwɛ̃mbɔ nu unapumbɔ.

5

Imangmang ru Ungwɛ̃ Unum

1 Ubɛn uwuku uwe ru imangmang agɛ Uyesu awu Ukiristo, awu Unum amar unga, nu ubɛn unerwi aka abemu Utɛ abema ungwɛ̃nga ikɛi.

2 Ubin hã ukpi uku itsu umɛn ihwɛng ugɛ umɛn inbemumɛn angwɛ̃ Unum, ri ibemu Unum nu idɔsi ikpemnga.

3 Idɔsi íkpem Unum ngge iwu ibibema ru Unum. Ikpemnga isi ighongge,

4 ubɛn unerwi Unum aka amar aka ananga upfunga. Imangmangmɛn ngge itsu umɛn inang upfung hã.

5 Ungamɔ adɛ̃ɛ̃ anang upfunga? Awu uwuruwi aka awe ru imangmang agɛ Uyesu awu Ungwɛ̃ Unum.

Ideka ri itsi Ungwɛ̃ Unum

6 Uyesu Ukiristo adzeka ru nyaku Ungwɛ̃ Unum ri isorhu ubɔtisima ra amɛ̃ nu itare adzirhnga. Unga asi ibanga ra amɛ̃ ukpekũ, bɔr aba ra amɛ̃ nu adzirh. Awu Ipfu-Num ngge ideka, ubinkutsu, Ipfu-Num ha ngge iwu idzidzɛrhe.

7 Abina awu ataar aka adekuwe,

8 awu Ipfu-Num, amɛ̃, nu adzirh ha, aki itatake arherhe ubina unying.

9 Umɛn ibemumɛn ideka anera, bɔr ideku Unum inangge, ubinkutsu, ideka ha iwu iyi Unum iyiriyɛ unga aka adekuwe ri itsi Ungwɛ̃nga.

10 Ubɛn unera aka awe ru imangmang ru Ungwɛ̃ Unum, awea ri ideka ha ra amɛnnga. Ubɛn unera aka ashia ri imangmang ru Unum, unga atsu Unum awe uner igbɛrangwĩ, ubinkutsu, unga asi iwea ri imangmang ri ideka ha Unum aka adekuwe ri itsi Ungwɛ̃nga.

11 Urhɛ uwu ugbagbaa Unum aka adzaa umɛn umgbɔ uwu ideka ha, nu urhɛ ha udzeku Ungwɛ̃nga.

12 Unga uwuku uwe ru Ungwɛ̃ hã awea ru urhɛ, bɔr uwuku usheru Ungwɛ̃ Unum, ashia ru urhɛ.

Imimasha itsɛng

13 Umum itsɛng abin akɛrɛ ru umbi abika awe ru imangmang ri itsok Ungwɛ̃ Unum, ngge ítsu umbi ama ahwɛng agɛ umbi awembi ru urhɛ uwu ugbagbaa.

14 Umɛn iwemɛn ri ikeramɛn iyiki izĩ ru Unum, ugɛ umɛn ĩba ifɛna unga ubɛn ubina ri ibibemanga, unga awuri igũa umɛn.

15 Nu umɛn ĩba ihwɛngmɛn ugɛ unga agũã umɛn ri ivangyɛ umɛn iki ifɛna unga, umɛn ihwɛng ugɛ umɛn ikpomɛn ru ubin hã umɛn iki ifɛna ru unga.

16 Ubɛn unera aba anyã ungwɛ̃mbɔ use unapumbɔ akorhunga arhimkɛ aka asi ikũna unga azĩke akpe, unga afɛne-Num. Unum awuri idzowuka unga urhɛ. Umum ĩgɔr abirabɛ arhimmbɔ aka asi ikũ umbɔ azĩke akpe.

Arhim akɔɔ akũ azĩke akpe. Umum isi irherhumum ugɛ unga afɛne-Num ru ikpũ aki ha.

17 Kishoo ida irhirhika awu arhim, bɔr arhim akɔɔ asi íkũ unera atsĩke ra akpe.

18 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ ubɛn unerwi Unum aka amar, asi ídɛ̃ɛ̃nga itser arhim. Uyesu uwu Unum aka amar, adzɛu uner ha, uwuku ubewe ha asi ídɛ̃ɛ̃ akorhunga ubin ru unga.

19 Umɛn ihwɛngmɛn ugɛ umɛn iwe angwɛ̃ Unum, nu upfunga kishoo uwu ru ubok uwuku ubewe ha.

20 Umɛn ikɛi ihwɛngmɛn ugɛ Ungwɛ̃ Unum aka aba adzaanga umɛn ihwihwɛng, ngge ítsu umɛn ihwɛng unga aka awe idzidzɛrhe. Nu umɛn iwe ru unga aka awe idzidzɛrhe, ru Ungwɛ̃nga Uyesu Ukiristo. Unga awe Unum uwu idzidzɛrhe nu urhɛ uwu ugbagbaa.

21 A aze awɛkaci, àka aneke idɔsa agberhe.

Ubvur uwu uvaa Uyohana aka atsɛng

Utsutson ri itsi ubvur uwu uvaa Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser Uyesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ru ubvur uwurɛ, Uyohana ayisi itsinga agɛ, <<ukukũ hã>>. Unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru <<utsɛrh ha umbɔ aka asɛng nu angwɛ̃nga,>> ugɛɛ agbena agburh ikikɔng abika adɔsa nu abimbɔ. Ungwɛ̃rhũ ubvur uwurɛ udɛ̃ɛ̃ ishɔ̃rhã ugɛ umɛn ibema adɔka nu ikɛi igbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1-3)*
Ugarh ibibema *(4-6)*
Igbiir ato ru abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(7-11)*
Imimasha *(12-13)*

1 Ubvur udzeku ukukũ hã, uzĩ ru utsɛrh ha umbɔ aka asɛng unga nu angwɛ̃nga,* abirabɛ umum iki ĩbema ri idzidzɛrhe, asi iwea umum ukpekũ, bɔr abika ahwɛng idzidzɛrhe.

2 Idzidzɛrhe iyɛ iki isei ru umɛn itsu umɛn ĩbema umbi, ikɛi idzidzɛrhe ha iwuri iwe nggu umɛn ugbagbaa.

3 Imimuta, atorh nu ididɔɔr idzeku Unum Utɛ nu Uyesu Ukiristo, Ungwɛ̃ Utɛ ha, iwuri iwe nggu umɛn ri idzidzɛrhe nu ibibema.

4 Umum inggɔmanggɔm akarhãrhã umum iki inyã awɛkacimbi abɔɔ aka azɛ̃rhã ri idzidzɛrha ha, ru nyaku Utɛ aka atsuka umɛn.

5 Icɛrɛ, uze ukutsɛrh, umum isi itsɛngamum ungo ikpem iyiki ifa, bɔr iyimɛn iki igũ ri inggbaashia. Umum ifɛn umbi ugɛ umɛn ĩbema adɔka.

6 Ibibema hã iyɛ, ugɛ umɛn izɛ̃rhã ri itsitsuk Utɛ. Ru nyaka umbi aka agũ ri inggbaashia, itsitsuknga igɔr igɛ umbi azɛ̃rhã ri ibibema.

7 Abika arhurhɛm arhɛrhɛ aka ashimbɔ ri imangmang ugɛ Uyesu Ukiristo aka aba ri iyor, àka adzek amaa upfunga. Ubɛn ikpũ abɛrɛ ha awu abika arhurhɛm na awe abika akpɛ̃ Ukiristo.

8 Àka arhi utsur itsermɛn iwengge ibɛm, bɔr umbi ama akpo undzumu itosa itsermbi.

9 Ubɛn unera aka atoma akase na asi idɛ̃ɛ̃nga ri imesa Ukiristo, asi iwea ru Unum, uwuruwi aka adɛ̃ɛ̃ ri imesa ha awea ru Utɛ nu Ungwɛ̃.

10 Unera aba abanga ru umbi na asi ikũwãnga imesa iyɛrɛ, àka niba akũna unga atsĩmbi ra ayambi use ayɛimbi unga.

* **1:1** Utsɛrh ha awu ikikɔng abika adɔsa nu angwɛ̃nga awu abika adɔsa.

11 Ubɛn unera aba ayɛisa
ikpũnga, agashi itser iyiki
ibewanga.
12 Umum iwu ra abina
arhɛrhɛ umum iki itsɛnga
umbi, bɔr umum isi ĩbeemum
itsɛng ake ru ubvur. Nu ngge
iki iwe rimi, umum ifosa ĩba
iyepa umbi ru umɛn irherhe
ri inyinyã adɔka, nggee ra
anggɔmmɛn ama atsuafɛr.
13 Awɛkaci unapumbi abi
Unum aka asɛng, aghwe
ungo.

Ubvur uwu untaar Uyohana aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur uwu untaar Uyohana aka atsɛng

Awu Uyohana uner itser-Yesu atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 85-95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Ru ubvur uwurɛ, Uyohana ayisi itsinga agɛ, <<ukukũ hã>>. Unga atsɛnge ubvur uwurɛ ru Ugayu, unggbaashi uwu ikikɔng abika adɔsa. Uyohana akpoi Ugayu akarhãrhã, ubinkutsu Ugayu ayikuka abika adɔsa abɔɔ. Unga ikɛi agbiite ato Ugayu akarhãrhã ri itsi utsa uwɔɔ itsoka igburh Udiyitarifi.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1-4)*
Akpoi Ugayu *(5-8)*
Agbiite ato Ugayu ri itsi Udiyitarifi nu Udimitiriyu *(9-12)*
Imimasha *(13-15)*

1 Ubvur udzeku ukukũ hã, uzĩ ru uze uwɛrhamum Ugayu, uwu ha umum iki ĩbema ri idzidzɛrhe.
2 A uze uwɛrhamum, umum ifɛn-Num ugɛ kishoo ima iwe uku kpengkpeng nggu ungo, nu ungo uma ugũibɛn iyorngo, uko ipfungo iki iwe ikerketangge.
3 Umum inggɔmanggɔm akarhãrhã ivangyɛ abɔɔ abika adɔsa aka aba adekuwa ugɛ ungo uni izɛ̃rhũ uzɛ̃rhã idzidzɛrhe.
4 Anggɔm akɔɔ asi inangke igũ ugɛ angwɛ̃mum azɛ̃rhã ri idzidzɛrhe ha.
5 A uze uwɛrhamum, ungo unu itɔ̃ itser iyi imangmang ra abinkɛ ungo iki ikorhuwe abika adɔsa, nggabɛ awu atsen ru ungo.
6 Umbɔ aka adɛyikumbɔ ikikɔng abika adɔsa arherhe ibibemango. Kabɔɔ uyike umbɔ ru uzɛ̃rhãmbɔ ru nyaka ngge iki iwe ibibemu Unum.
7 Awu ri itsok Ukiristo umbɔ aka adzek, asi iyɛimbɔ ubin ra abi uzĩ.
8 Nggee imɛ̃ngge umɛn abika adɔsa iyike anera abɛrɛ, ngge itsú umɛn itɔ̃ itser urhɔnga ri idzidzɛrhe.
9 Umum itsɛnge ubvur ru ikikɔng abika adɔsa, bɔr Udiyitarifi, aka abee iwe unggbaashi, asi ikpea ato ru ubinkpi umɛn iki irherhe.
10 Nggee umum ĩba ĩbamum, umum iwuri iyare igoinga, ru ubɛn unera ahwɛng ivɛrhe nu iyiki itãrhã iyɔɔ unga aka anu irherhe ra atsimɛn. Iyiki ibeweyɛ unga aka anu ikorhe, akpɛ̃ɛ̃ iyɛi abika adɔsa aka awu atsen. Ikɛi unga akɛna anera iyɛi umbɔ, na awayiwe abirabɛ aka abee iyiyɛi ha adzembɔ ri ikikɔng abika adɔsa.
11 A uze uwɛrhamum, niba umesungo amɛn aka abewe, bɔr umesa amɛn aka aze. Ubɛn unera aka akorhe iyiki ize adzeku Unum, ubɛn

unera aka akorhe iyiki ibewe anasi inyaa Unum.

12 Kishoo anera adzowukumbɔ ideka iki ize ri itsi Udimitiriyu, uko idzidzɛrhe nibikangge idekungge. Umɛn ikɛi idzowukumɛn idekanga. Ungo uhwɛngo idekamɛn hã iwe idzidzɛrhe.

13 Umum iwe ra abina arhɛrhɛ umum iki ibee itsɛnga ungo, bɔr umum isi ĩbeemum itsɛnga ake ru ubvur.

14 Umum ifosi inyã ungo ifefetem, nu umɛn irherhe ra asu adɔka.

15 Ididɔɔr iwe nggu ungo. Awɛrhɛ nggimi adene ighwembɔ. Ughwe awɛrhango nggɔɔ, unying anying nggu atsokmbɔ.

Ubvur uwu Uyahuda aka atsɛng Utsutson ri itsi ubvur Uyahuda

Uyahuda unga atsɛng ubvur uwurɛ. Abɔɔ akaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ra amɛk aki 65-67 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu. Unga atsɛng ubvur uwurɛ agbiite ato abika adɔsa ri itsi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ, abirabɛ aka anyanga atsimbɔ ugɛɛ umbɔ awu abika adɔsa. Ru ungwɛ̃rhũ ubvur uwurɛ, uwuruwi uku uwe ru nyaka abinkɛ aka awe ru 2 Ubitru, Uyahuda afituwe abika avarha umgbɔ ugɛ umbɔ, <<akaa idzidzɛrhayɛ Unum aka adzowe abika adɔsa kishoo idikunga unying.>>

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur Uyahuda *(1-2)*
Ifɛrhɛ, imesa, nu itsitsĩm iyi abika amesuwe imesi igbɛrangwĩ *(3-16)*
Uyisa ukpuku ububima *(17-23)*
Ifɛn-Num iyiki imimasha *(24-25)*

1 Ubvur udzeku Uyahuda, ugãrhũ Uyesu Ukiristo, ungwɛ̃mbɔ Uyaku.

Izĩ ra abirabɛ umbɔ aka ayisa, abirabɛ Unum Utɛ aka abema, abirabɛ Uyesu Ukiristo aka aden.

2 Uneke Unum ama adzaa umbi atorh, ididɔɔr nu ibibema irhɛirhɛ.

Arhim nu itsitsĩm abika asheru Unum

3 Umbi aze awɛrhɛ, nggayɛ umum ĩbeemum itsɛnga umbi arherhe ififɔrh ha umɛn iki inggasha, bɔr umum inyã awu ufang umum itsɛng ifituwa umbi ru umbi akaa idzidzɛrhayɛ Unum aka adzowe abika adɔsa kishoo idikunga unying.

4 Ubinkutsu, aner abɔɔ, abirabɛ itsitsĩm iki itsɛng ra atsimbɔ ishaisha, aka aghɔ̃rhã atsĩwãmbɔ ru umbi. Umbɔ ashimbɔ ru Unum, abika adzipu imimutu Unummɛn ngge iwe udĩ ikorhe itser iki itãrhã na atsɛyi Uyesu Ukiristo, unga iki iyikanga aka awu Uteiyamɛn nu Uteijeemɛn.

5 Umum ihwɛng umbi aka ahwɛngmbi akɛrɛ ha kishoo, umum ibee iyituwa umbi ĩgɛ Uteijee aka afɔrhe anernga adzek ra abĩ Umasar, na abvui atsĩmẹ abirabɛ aka ashimbɔ ri imangmang ra anernga hã.

6 Àka ayita ikɛi ípfu itser-Num iyɔɔ iki isi idɛ̃ɛ̃ngge ra anang ijeengge, na abɔrukumbɔ anang iseimbɔ. Uteijee afɔme ngge ru uzĩ, abow ngge nggu inyãwã iyi ugbagbaa adzɛu unum ukpuku uzharha arherha ha.

7 Ru nyaka ha, Usɔdɔm nu Ugomora nu iteu iyiki ikhapa nggu ngge, adzowe atsimbɔ ru kishoo itser iyiki itoma-dak nu nggaa ikponi iyor iyiki ibewe. Umbɔ awu ru nyaku utsar abirabɛ aka ahwa ayetnum urha ukpu ugbagbaa.

8 Iwe rimi hã ikɛi ra abirabɛ aka aghɔ̃rhã atsĩwã ru umbi, irheyirhɔ idarh umbɔ, atsuke ayormbɔ ishĩ, akpɛ̃mbɔ idɔsa abi ijee, na ayɛɛi abi ikpikpoi afã.
9 Bɔr uko Umika'irhu unggbaashi Ípfu itser-Num, unga asi ikeramɛn anyatunga Undenggũ use arhenunga unga, bɔr agɔr agɛ, <<Uteijee atsɛrha ungo! >> Akɛrɛ akorhe ri ivangyɛ ngge iki idɛ̃ɛ̃ uning nggu Undenggũ ru ukom iyor Umusa.
10 Bɔr aner abɛrɛ aka aghɔ̃rhã atsĩwã ru umbi, arhena kishoo ubinkpi umbɔ aka asi ihwɛngmbɔ, nu abinkɛ umbɔ aka ahwɛng awe ri iyor, ru nyaki ijuɛyɛ iki ishingge ra amɛn, ikpũ abin hã ikũna umbɔ izĩ itsitsĩme.
11 Atorhmbɔ! Adɔsu utsĩndĩ Ukayinu. Azang abee ighigha azĩ agbambɔ ri igbairha ikpũ iyi Ubarha'am. Umbɔ atsim ri ikpũ iyi isoyamɛn Ukora.
12 Aner abɛrɛ adakuwe ikikɔngmbi iyi irhowa ibibemambi, aghesha abin nggu umbi ashimbɔ ra atsa, ashimbɔ ri iwei. Imɛ̃ngge umbɔ adzɛu anera bɔr umbɔ afukuwe atsimbɔ ukpekũ. Awu ru nyaki irhifin, ugba iki ikɛn, bɔr inai ishingge ru ukpɔ. Awu ru nyaka acuciiakɛ aka ashike ri ikpũrhã ri ivang iki igbɛr, na abvurhuwe ake akpe undzumunga.
13 Umbɔ awu ru nyaki ibɔrh amɛ̃ ukau ukpuku ugɔng iki itengasha, umbɔ akũwe abin atsak akirakɛ aka akpɛta ru nyaku ufuu. Umbɔ awu ru nyaki ídzɛɛr iyiriyɛ iki iyarhe izĩ itsĩ ru uzĩ ukufĩrhã uku ugbagbaa.
14 Uenɔk awe ru undankpu utɔɔva udzur ru Uadamu, unga asɔm Arherhu-Num ri itsi anera abɛrɛ agɛ, <<Unyã! Uteijee uwɔɔ abarɔ nggu asarkasar ípfu itser-Numnga anaka agɔnga irhɛirhɛ,
15 aba itsu izharha arherhe ri itsi anera kishoo. Awuri idɛyiwe igbigba abirabɛ aka asi idɔsumbɔ Unum, ri kishoo umbɔ aka akorhe ru udĩ ida iwei Unum, nu kishoo irhɛm iki itsooyɛ abi arhim aka ashimbɔ ri iwei Unum aka arherhe ri itsinga.>>
16 Aner abɛrɛ awu abika abvun arherhe, abee inyã uvau abɔɔ. Umbɔ aka isaka adɔsi ikpona iyiki ibewambɔ, umbɔ afĩrhã akpoi atsimbɔ na akũ irhɛm iyiki ize abee ikpo ighigha.

Uyisa ukpuku ububima

17 Bɔr umbi, aze awɛrhɛ, àka ayita abinkɛ abi itser Uteijee Uyesu Ukiristo aka atiti irherhe.
18 Agɔr umbi agɛ, <<Ri imimashu upfung, abika ayuyɛɛi awuri ibambɔ. Umbɔ awuri idɔsi ikpona iyiki ibewambɔ.>>
19 Aner abɛrɛ agashuwe umbi, abika adɔsi ikponi iyor na ashimbɔ ri Ipfu-Num.
20 Bɔr umbi, aze awɛrhɛ, àka aseng atoma ru asarkasar imangmangmbi na afɛn-Num ri ijee Ipfu Isarsatangge.
21 Àka akpɔm atsimbi ri ibibemu Unum, na adzɛu ibiba atorh Uteijeemɛn

Uyesu Ukiristo aka ikũna
umbi atsĩ urhɛ uwu ugbag-
baa.
22 Àka agũ atorh abika acu-
cang.
23 Àka atsũwe abɔɔ ru
urha na afɔrhe umbɔ,
àka agũ atorh abɔɔ nggu
iwei, utsur umbi atammbi
arhimmbɔ bɔr àka agũ ishĩ
uko atorhambɔ, umbɔ aka
adakuwe nggu itser arhim
aki iyor.

Ifɛn-Num iyiki ikpikpoi

24 Ikpikpoi iwe nggu uwu-
ruwi aka awe ru ijee iyiki iv-
ina umbi ri igbaigba, na atsu
umbi awe abika asheru uvau
ra asu ikpikpoinga nu nggaa
anggɔm.
25 Ikpikpoi nu nggaa
imor, nu ijee izĩ ru Unum,
unga awu Unum ikiyikanga
Uwuku Ufɔrh umɛn, ri itsok
Uyesu Ukiristo Uteijeemɛn,
udzur ri imimunu upfung,
uba utsĩ icɛrɛ nu ugbagbaa!
Iwerimi.

Ubvur Irhi Uyohana

Utsutson ri itsi ubvur Irhi

Uner uwuku utsɛng ubvur uwurɛ awu ukukũ itsoka iki igburh Uyohana. Abɔɔ ikaifɛrhkɔ ugɛ atsɛng ubvur uwurɛ ugɛɛ ra amɛk aki 95 udzur ru unumkpi umbɔ aka amar Uyesu.

Unga atsɛng ubvur ha ri ivangyɛ abika adɔsa aka awe ra ayetnum utsɛku umbɔ aka ashupa unga ri iker akũ unga azĩmbɔ ru umpfũwã Ubatmo adene unga umɔ. Ra anang hã unga aka ayɛi irhi iyɛrɛ.

Unga atsɛng ubvur uwurɛ afituwe abika adɔsa ugɛ umbɔ adɛ̃ɛ̃ aker ri imang-mang ri ivang ayetnum. Ubvur ha udɛyiwe agben irhi unying anying, akirakɛ abika adɔsa ri ivang hã aka adɛ̃ɛ̃ ahwɛng, bɔr awuri iwu aghoghong ra abirabɛ aka asi iwembɔ abika adɔsa. Nu ngge iki iwe ugɛ anera anyangu agben irhi ha ra atsĩndĩa arhɛrhɛ, bɔr rimi hã undzumu agbena awe ra awiya, iwu ugɛ ru ubok Uteijee Uyesu Ukiristo, Unum awuri itsĩme anggamtsaknga kishoo idikũnga unying, nggu Ushaitan. Agãrhãnga awuri ikpombɔ idorh iyi afã aka afa nu abĩ aka afa ri ivangyɛ igha inggbaashe ha iki itsuifɛr.

Abinkɛ aka awe umɔ

Utsutson ri itsi ubvur ha *(1.1-3)*
Ighwe ri ikikɔng abika adɔsa utɔɔva *(1.4-8)*
Irhi Ukiristo *(1.9-20)*
Abvur azĩ ri ikikɔng abika adɔsa utɔɔva *(2.1—3.22)*
Idzowe igɔng ra afã *(4.1-11)*
Ubvur uwuku ufeta nggu Ungwɛ̃ Itsurhi *(5.1—8.1)*
Atsom utɔɔva *(8.2—11.19)*
Ukutsɛrh nggu ibvui *(12.1-17)*
Íjuɛ ivaa *(13.1-18)*
Irhi irhɛirhɛ *(14.1—15.8)*
Itɛ̃rhĩ utɔɔva iyi avɔm Unum *(16.1-21)*
Igha inggbaashi ri itsi anggamtsak Unum *(17.1—20.10)*
Itsu ufai ukpu imaatak *(20.11-15)*
Afã aka afa nu abĩ aka afa nu Urusharhima uku ufa *(21.1—22.5)*
Arherhe aki imaatak *(22.6-21)*

Ididɛyiwe

1 Irhi Uyesu Ukiristo, iyiriyɛ Unum aka adzowe unga, adɛyiwe agãrhãnga abinkɛ aka awu ufang asi ídãrhũke na akorhe. Unga atsu umbɔ ahwɛng ake ri idene ipfu itsernga ru ugãrhãnga Uyohana,

2 uwuku uwe ideka ra abina kishoo unga aka anyã, ake awe Arherhu-Num nu ideka Uyesu Ukiristo.

3 Idorh iwe nggu unerwi aka avarhuwe Arherhu-Num akɛrɛ ra anera, nu idorh iwe iyi abirabɛ aka agũ na atɔ̃ itser nggu ake, ubinkutsu ivanga iki iyongge.

Ighwe nu ifɛn-Num

4 Umum Uyohana, itsɛnge
ikpui ikikɔng abika adɔsa
utɔɔva ra abĩ Uasiya.
Imimuta nu ididɔɔr iwe
nggu umbi idzeku unga aka
awe icɛrɛ, nu uwu ha aka awe
isha, nu uwu ha aka iba, ni
idzeku ípfu utɔɔva iki idɛ̃ɛ̃ ra
asu anang isei Unum,
5 ni idzeku Uyesu Ukiristo.
Unga awu uwuruwi aka awe
idzidzɛrhe ri ideka ha, unga
awu uner unggbaashi uwuku
usok ra akpe, nu uwuruwi
aka agha iyɛrhe ra ayɛrhu up-
fung.
Unga abema umɛn na afɔrh
umɛn ra arhimmɛn nggu
adzirhnga.
6 Unga atsu umɛn iwe abi
Iyɛrhanga na atsu umɛn iwe
abika adzowe idɛm-Num
abika atɔ̃ itser Unum nu Utɛ.
Ru unga ikpikpoi nu ijee
iwe ugbagbaa nu ugbagbaa!
Iwerimi.
7 Unyã, unga anu iba nggu
amɛɛ,
ubɛn asu awuri inyãke
unga,
uko abika atar unga ikon.
Nu kishoo idũa ru upfung
awuri idɔngmbɔ amɛn ru
unga.
Ngge iwe rimi hã! Iwerimi.
8 Uteijee Unum unga agɔr,
<<Umum iwu ititirhi ha nu
imimasha ha, umum hã iwe
icɛrɛ, umum hã iwe isha,
umum hã iwe uwuku ububa
ha, Unum Uwu Ijee hã.>>

Uwɔɔ ru nyaku Ungwɛ̃-Ner

9 Umum Uyohana,
ungwɛ̃mbi, umɛn iwu
urhɔnga ra ayetnum, umɛn
iwu urhɔnga ri Iyɛrhe-Num,
ikɛi ri idɔngamɛn nu ibibi-
mayɛ umɛn iki iwe ru Uyesu.
Atsuke umum ru umpfũwã
Ubatmo ri itsi idzowe isarhe
Arherhu-Num nu ideka ri itsi
Uyesu.
10 Ru Unum ukpu Uteijee,
Ipfu-Num iwengge ru umum,
ni inggũmum urhɛm uker-
ketakpɔ ru undzingmum ru
nyaki ibar atsom,
11 uku ugɔr ugɛ, <<Utsɛng
ru ubvur uku ufeta abinkɛ
ungo uku unyã nu udene
umgbɔ uzĩ ru ikpui ikikɔng
abika adɔsa ha utɔɔva, abi
Uafisa, nu abi Usimirina,
nu abi Ubirgamum, nu abi
Utiyatira, nu abi Usardi nu
abi Ufirhadefiya, nu abi
Urhawudikiya.>>
12 Umum idzipa ibee inyã
urhɛm hã uku urherhe
nggu umum. Umum iki
idzipa umum inyã anang idɛ̃ɛ̃
irhirhang uzinarhi utɔɔva.
13 Ra ateu anang idɛ̃ɛ̃
irhirhang hã umum inyã
uwɔɔ awu ru nyaku Ungwɛ̃-
Ner, atsim atorho akika
ader aka atsĩ andaidaknga,
unga abow uyim uzinarhi ri
ikɔknga.*
14 Igwar itsinga iwu uku
upɛ̃rhɛ̃ng ru nyaka aghwitu
urhurhu, iwu iki iterha ugɛɛ
ibur, nu ishaa asunga iwu
ugɛɛ ikon urha.
15 Adaknga arhang ugɛɛ
uzɔu uku ubãrhã umbɔ aka
avum ru urha ugbor unai
uku umani uku uzhãĩ. Nu
urhɛmnga uwu ru nyaku
ubvun amɛ̃ azɛ̃ akagɔng.
16 Akpɔm nggu idzɛɛr

* **1:13** Àka anyã ikɛi: Udan 7.13.

utɔɔva ru ubok ughanga, ra angwĩnga ikon iki ider ighaigharake ibanga ivaa iki idzeka. Unyɛ̃ɛ̃nga urhang ru nyaki ishaa unum iki irhang kishoo nggu ijee ra atenuma.

17 Ivangyɛ umum iki inyã unga, umum igba inũ ra adaknga ru nyaku ukom. Mɔcɛ unga atsorhu ubok ughanga nu umum na agɛ, <<Niba ugũo iwei. Awu umum iwe Inggbaashia nu Imaataka.

18 Awu umum ibɛk nggu urhɛ, umum iki ikpemum, bɔr icɛrɛ umum iwemum ru urhɛ uwu ugbagbaa! Umum ikpɔm atsak umukurhi akpe nu anang isei abika akpukpe.

19 <<Nggee, utsɛng abinkɛ ungo uku unyã, abinkɛ aka awe icɛrɛ nu abinkɛ aka ikorhe unuma.

20 Unyã agben ídzɛɛr utɔɔva ha ungo uku unyã ru ubok ughamum nu anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha. Idzɛɛr utɔɔva ha iwu ípfu itser-Num utɔɔva iyi ikpui ikikɔng abika adudɔsa utɔɔva ha, ra anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha iwu ikpui abika adudɔsa utɔɔva.

2

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng
abika adɔsa ru Uafisa

1 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Uafisa ugɔr ugɛ,

<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu ha aka akpɔm idzɛɛr utɔɔva ru ubok ughanga, na azɛ̃rhã ra ateu anang idɛ̃ɛ̃ irhirhang uzinarhi utɔɔva ha.

2 Umum ihwɛng ikikorhango, ititɛ̃wãngo nu ibibimango. Umum ihwɛng ungo usi ídɛ̃ɛ̃ unekukɔ abi amɛn aka abewe. Ungo uku uvirungo abirabɛ iki iyisa atsimbɔ abi itser Uyesu, na asi iwembɔ rimi, nu ukpo umbɔ agbɛrangwĩ.

3 Ungo uku ubima ra ayetnum ri itsokmum, nu usi igũo azhe.

4 <<Bɔr umum isi igũmum ibɛn abin akɔɔ ru ungo, ubinkutsu, ungo uku unekukɔ abinkɛ ungo uku ubema ri inggbaashia.

5 Uyita anang idɛ̃ɛ̃ngo aki inggbaashia aka awe ru ungo udɔrhu ugba! Udzipa ra arhimngo ubvui ukorhe abinngo aki inggbaashia. Ungo uba usi idzipungo, umum iwuri ĩba ru ungo ni itsũwe anang idɛ̃ɛ̃ irhirhangngo ra anangke.

6 Bɔr ungo uweɔ ru ubin uku uze ru ungo, ungo uku ukpɛ̃ɔ itser abi Unikorhata, ru nyaka umum iki ikpɛ̃.

7 <<Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha. Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum iwuri idzowe unga ijee iyiki igha ikpũrhũ ucucii uwu urhɛ, uwuku uwe ru uzeze icang Unum.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng
abika adɔsa ra abi Usimirina

8 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi
ukpui ikikɔng abika adɔsa ru
Usimirina ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku
uwu ha aka awu ingg-
baashia nu imaata, aka
akpea na abvui abɛka ikɛi.
9 Umum ihwɛng ayet-
numngo nu itsũwãngo, bɔr
ungo uwu uner ubin! Umum
ihwɛng urhena ukpu anera
aki irherhuwa ungo ugɛ
umbɔ awu abi Uyahuda, na
asi iwembɔ abi Uyahuda,
bɔr umbɔ awu abi ubã ifɛn
Ushaitan.
10 Niba ugũo iwei ayet-
numkɛ ungo iki ihwa. Umum
indɛyiwa ungo, Undenggũ hã
awuri itsu abɔɔ ru ugborzĩ
avira umbi, nu umbi awuri
ihwa uver inuma usɔka. Àka
adɛ̃ɛ̃ aker ri imangmangmbi,
uko umbi atsĩ ra akpe, umum
iwuri idzaamum umbi ifur
iyɛrhe iyi urhɛ.
11 <<Uner ato akika agũ,
uneke unga agũ ubinkpi
Ipfu-Num iki irherhuwe
kishoo ikikɔng abika adɔsa
ha! Uwuruwi aka abima
adɛ̃ɛ̃ nggu umum, akpe aki
uvaa asi íkpoke unga.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui
ikikɔng
abika adɔsa ru Ubirgamum
12 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi
ukpui ikikɔng abika adɔsa ru
Ubirgamum ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku
uwu ha aka akpɔm ikon iki
ider ighaigharake iki afɛna
avaa.
13 Umum ihwɛng anang
iseingo, anangkɛ aka awu
anang isei Ushaitan. Rimi
hã ungo una udɛ̃ɛ̃ usare
ri itsokmum. Ungo usi
itsɛyingo imangmango ru
umum, uko ru unum Uantifa,
uwuruwi aka awe idekamum
uwu idzidzɛrhe umbɔ aka
afɛre ru uteumbi, anangkɛ
Ushaitan aka asei.
14 <<Bɔr umum iwemum
ru angwɛ̃rhã abin aka
abewe akɔɔ ri itsingo. Aner
abɔɔ ru umbi adɔsu imesa
Ubarha'am, uwuruwi aki
imesuwe Ubarhak unga
atsu abi Uisrairha agba
ra arhim igha ubinghakpi
umbɔ aka adzowe idɛm ra
agberhe, nu arhim itoma-
dak.
15 Rimi hã ungo uku
uweɔ ra anera aki idɔsu
imesa abi Unikorhata.
16 Udzipa ra arhimngo!
Iba ishingge rimi, umum ĩba
iki ifefetem ru ungo, umum
iwuri ikũ ikon iki ider iki
idzek ra angwĩmum itang iwa
nggu umbɔ.
17 <<Uner ato akika agũ,
uneke unga agũ ubinkpi
Ipfu-Num iki irherhuwe
kishoo ikikɔng abika adɔsa
ha. Uwuruwi aka abima
adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum
iwuri indzowe umannakpi
umbɔ aka awɔke. Ikɛi
umum iwuri idzowe utarh
ukpuku uterhakpi umbɔ
aka atsɛng itsok iki ifa ni
itsikpɔ, ukpurukpi uwuku
uyuyɛi ukpekũ ahwɛng
itsok ha.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui
ikikɔng
abika adɔsa ru Utiyatira
18 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi
ukpui ikikɔng abika adɔsa ru
Utiyatira ugɔr ugɛ,

<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku Ungwɛ̃ Unum, uwuruwi asunga aka awe ru nyaki ikon urha, adaknga aka arhang ugɛɛ uzɔu uku ubãrhã umbɔ aka avum.
19 Umum ihwɛng ikikorhango, ibibemango nu imangmango, itserngo nu ibibimango, umum ihwɛng itserngo iyi icɛrɛ inangge iyi inggbaashia.
20 <<Bɔr uvau uwuruwi umum iki ikpo ungo nggu umgbɔ uwi, ungo uku uneke utsɛrh ha Ujezeberh, aka ayisi itsinga ugɛ unga awu utsɛrh uwuku usɔm Arherhu-Num. Ri imesanga, arhɛm agãrhãmum umbɔ atoma-dak ikɛi na agha abinghakɛ aka awu idɛm ra agberhe.
21 Umum iki idzowukũ unga ivang unga adzipa ri itser iyiki itoma-daknga, bɔr unga akpɛ̃ɛ̃.
22 Nggee umum iwuri itsuke unga aghong irhãrhã ayetnum ru ukomanga, ikɛi ni itsu abika atoma-dak nggu unga ahwa ayetnum akarhãrhã, umbɔ aba asi idzipumbɔ ri itser iki itãrhãnga.
23 Umum iwuri ifɛre angwɛ̃nga. Mɔcɛ kishoo ikikɔng abika adɔsa awuri ihwɛngmbɔ ugɛ awu umum uwuku unyã ifɛrhkɔ nu amɛn ubɛn unera, ni iwuri ifai anera ri itseryɛ umbɔ aki itõ.
24 <<Umum idɛyiwe abɔɔ ru umbi abika asei ru Utiyatira, umbi abirabɛ aka asi idɔsumbi imesanga nu iyiki ibewa ha umbɔ iki iyisa agɛ, <Iwiwɔk Ushaitan iki iwu ighorghotangge.> Umum isi ítsukamum umbi imor iyɔɔ,
25 bɔr àka akpɔm itsermbi utsɛku umum iki ĩba.
26 <<Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum na akorha abinkɛ umum iki ibee utsɛku imimasha, umum iwuri idzowe ijee abĩã kishoo,
27 ru nyaka umum iki iyɛi ijee ru Utɛmum.

<Unga awuri idam umbɔ
nggu igbong uzɔu,
awuri iyatuwe umbɔ
ru nyaki inui abĩ.>*

28 Umum ikɛi iwuri idzowe unga idzɛɛr iyi igõ ukpee.
29 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha.

3

Ubvur ha uzĩ ru ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Usardi

1 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi ukpui ikikɔng abika adɔsa ru Usardi ugɔr ugɛ,

<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku uwu ha aka akpɔm ipfu utɔɔva iyi Unum nu idzɛɛr utɔɔva ha. Umum ihwɛng ikikorhango, anera akaifɛrhkɔ ugɛ ungo uweɔ ru urhɛ, bɔr ungo uku ukpeɔ.
2 Uzir! Nu ufituwe abinkɛ aka abɔr, aka awuri ikpe, ubinkutsu, umum isi inyã itserngo imaangge ra asu Unummum.

* **2:27** Àka anyã ikɛi: Amb 2.9.

3 Nggee, uyita ubinkpi
ungo uku uyɛi nu ugũ, udɔsa
ake, nu udzipa. Ungo uba
usi izirɔ, umum iwuri ĩba ru
nyaku uvɛu, ungo usi íhwɛngo
ivangyɛ umum iki ĩba ru
ungo.
4 <<Bɔr ungo uweɔ ra
anera ukunjiir ru Us-
ardi umbɔ aka anasi itsu
atorhambɔ adzurke arhim.
Umbɔ awuri izɛ̃rhã nggu
umum, awuri itsim atorho
aka aterha, ubinkutsu,
umbɔ amɛ̃mbɔ.
5 Uwuruwi aka abima
adɛ̃ɛ̃ nggu umum, awuri
itsime unga atorho akaterha
ru nyaka umbɔ. Umum
isi ítsũwũkũ itsokmbɔ ru
ubvur urhɛ. Bɔr umum
iwuri indɛyikũ Utɛmum nu
ípfu itsernga ugɛ umbɔ awu
abimum.
6 Uner ato akika agũ, un-
eke unga agũ ubinkpi Ipfu-
Num iki irherhuwe kishoo
ikikɔng abika adɔsa ha.

Ubvur ha uzĩ ru ukpui
ikikɔng
abika adɔsa ru abi Ufirhadefi
7 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi
ukpui ikikɔng abika adɔsa ru
Ufirhadefiya ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku
asarkasar uner idzidzɛrhe
ha, unga aka akpɔm ut-
sak umukurhi Udauda.
Uwuruwi iki itsuri uwuku
ufɔme ashia, ikɛi unga aba
afɔmuka uwuku utsutsuri
ashia.
8 Umum ihwɛng ikiko-
rhango. Unyã, umum iki
itsuruwamum ungo angwĩ
ubã akirakɛ unera asi ídɛ̃ɛ̃
afɔmuka. Umum ihwɛng
ikerngo iwu ukunjiir, rimi
hã ungo ukpɔm arherhamum
nu usi itsɛyingo itsokmum.
9 Abika awu ru ubã
ifɛn Ushaitan, abika ayisa
atsimbɔ ugɛ umbɔ awe abi
Uyahuda na asi iwembɔ,
umbɔ agbɛrangwĩ, umum
iwuri itsuke umbɔ aba agba
ra adakngo na ahwɛng agɛ
umum ibema ungo.
10 Ngge iki iwe ugɛ ungo
ubimu udɔsungo ubinkpi
umum iki itsuk. Umum iwuri
ikakamum ungo ri ivang iyiki
iviraɛ iki ibawe upfunga
kishoo, umbɔ aki ivira anera
aka asei nu abĩ.
11 <<Umum isi índãrhũmum
ni ĩba. Ukpɔm ubin uku
uwe ukpungo, utsur unera
avura ifur iyɛrhango.
12 Uwuruwi aka abima
adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum
iwuri itsuke unga awu ugban
ri Iya-Nummum. Asi íbvui
nekuka anang hã. Umum
iwuri itsɛng itsok Unummum
ni itsi uner ha nu itsok uteu
Unummum, Urusharhima
uku ufa, ukpurukpi uku
idzeku Unummum ra afã
ucipuwa. Ikɛi umum iwuri
itsɛng itsokmum iki ifa ni
itsinga.
13 Uner ato akika agũ, un-
eke unga agũ ubinkpi Ipfu-
Num iki irherhuwe kishoo
ikikɔng abika adɔsa ha!

Ubvur ha uzĩ ru ukpui
ikikɔng
abika adɔsa ru abi Urhawudiki
14 Utsɛnge ipfu itser-Num iyi
ukpui ikikɔng abika adɔsa ru
abi Urhawudikiya ugɔr ugɛ,
<<Irhɛm hã iyɛ iki idzeku
Iwerimi, uwu ha aka awu
idzidzɛrhe ri ideka, uwuku

ugha iyɛrhe abin Unum aka amuna.
15 Umum ihwɛng ikikorhango, ungo usi ighɛngungo, ungo usi imanungo. Umum ibee ungo uwe uku ughɛɛng use uku umani!
16 Ubinkutsu, ungo uwu ra ateu, ungo usi iweɔ uku ughɛɛng, ungo usi imanungo, umum iwuri itare ungo udzeka ra angwĩmum.
17 Ungo ugɔr ugɛ, <Umum iwu uner ubin, umum iwu ra abin upfung, umum isi ĩbeemum ubin.> Bɔr ungo umɔrɔ ungo uwu uner ida ugarh, ubin atorh, uner itsũwã, uner ibvuta, nu uwu igbĩrhĩ.
18 Nggee, umum ĩdzaa ungo itsũwã ugoi uzinarhi ru umum, uzinarhi uku uterhakpi umbɔ aka asui ru urha, ngge itsú ungo ukpo iwu ru ubin, nu ugoi atorho aka aterha ungo iki itsime igbĩrhãngo utsir atsak, nu ugoi agɔu usu utsu ra asungo, ngge itsú ungo udɛ̃ɛ̃ unyãɔ.
19 <<Umum iki isaki itsɛrhe ni imesuwe amɛn ra abirabɛ umum iki ibema. Nggee utsu amɛnngo, nu udzipa.
20 Umumwi! Idɛ̃ɛ̃ ra angwĩ ubã ni ikwɛr. Unera aba agũa urhɛmmum na atsurunga angwĩ ubã hã, umum iwuri itsĩmum igha nggu unga, nu unga nggu umum.
21 <<Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, umum iwuri itsuke unga asei nggu umum nu anang iseimum, ru nyaka umum iki ibima ru upfung ni isei nggu Utɛmum ra anang iseinga icɛrɛ.
22 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ ubinkpi Ipfu-Num iki irherhuwe kishoo ikikɔng abika adɔsa ha.>>

4

Anang isei ra afã

1 Akɛrɛ ha aka amaa kishoo umum irhi, inyã angwĩ ubã aka atsuri adɛ̃ɛ̃ ra asumum ra afã. Urhɛm ukpu ha umum iki igũ uni irherhe nggu umum, uwu urhɛm hã umum iki igũ ugɛɛ ibar utsom ri inggbaashia, ugɔr ugɛ, <<Ufũwã nggɛɛ, nu umum idɛyiwa ungo ubinkpi uku uwu ufang ukpɔ uku ikorhe akɛrɛ ha ake aba amaake.>>
2 Kanying Ipfu-Num iwengge ru umum, umum inyã ra asumum anang isei ra afã uner uwɔɔ aka asei umɔ.
3 Uwuku usei ra anang isei ha arhang ru nyaka amasarha akika awu ru ugarh, aki ujasfa nu ukanorhiya.* Ikon inai ngge ini idziirte anang isei ha nggu irhirhang ru nyaku utarh uzumurudu.†
4 Udziirte ra anang isei ha ikɛi anang isei akɔɔ isɔka ivaa nu anaa, akirakɛ akakũ isɔka ivaa nu anaa aka asei nu ake. Atsim nggu atorho aka aterha nu ifur iyɛrhe uzinarhi nu atsimbɔ.
5 Ra anang isei ha irhirhang nu irhirhare inai

* **4:3** Ujasfa nu ukanorhiya awe atarhkɛ aka awe ru ugarh ru nyaki ibãrhã. † **4:3** Uzumurudu uwe utarhkpi uku uwe ru ugarh ukpu amɛ̃ ubĩĩ.

iki idzeyiwa. Udika asu anang isei ha, irhirhang utɔɔva iki idɛ̃ɛ̃ igar, akɛrɛ ha awu ípfu-Num utɔɔva ha.

6 Udika asu anang isei ha ikɛi ubina nukpɔ ru nyaku ukau ukugɔng umbɔ aka agbisha ukpɔ nggu irhi, urhang ukupɛ̃rhɛ̃ng ru nyaku irhi nú unum.

Akan udziirte ra ateu anang isei ha ubɛn ubanga, abin akika amumuna anaa aki urhɛ nggu isha asu irhɛirhɛ iki iwe ra asu nu andzingngge.

7 Ubin urhɛ ukpu inggbaashia uwe ru nyaku utɛ̃rhĩmi, ukpu uvaa uwe ru nyaki inak iki itsak, ubin ukpu untaar asuke awe ru nyaka aki unera, ubin ukpu unaa ikɛi uwe ru nyaki isew iyiki isoka afɛk.

8 Ubɛn abin akika amumuna aki urhɛ ha ikinanake awu ra afɛka utõĩ, akan udziirte iyormbɔ awe nggu íshaa usu nggu afɛkmbɔ. Nu utsuu nu atenum umbɔ asi inekukumbɔ itsusa ambom agɛ,

<<Usarkasar, usarkasar,
usarkasar,
Uteijee Unum Uner Ijee!
Unga awu isha nu icɛrɛ,
nu uwuku ububa.>>

9 Abin urhɛ akika amumuna hã aki isaka ikpoi, adzowe igɔng nu itanga awɛɛ ru uwuku usei nu anang isei ha, uwu ha aka awe ru urhɛ uwu ugbagbaa.

10 Mɔcɛ akakũ isɔka ivaa nu anaa hã aka isaka agba anu ra asu uwuku usei nu anang isei ha, adzowe unga igɔng, unga aka abɛk ugbagbaa. Umbɔ aka isaka angwɛ̃we ifur iyɛrhambɔ ra abĩ ra asu anang isei ha, na agɛ,

11 <<A Uteijee Unummɛn,
ungo umɛ̃ngo,
uyɛi ikpikpoi, nu imor,
nu ijee.
Ubinkutsu, awu ungo umuna
abina kishoo,
ikɛi awu ibibemango ake
aka awe
na awe ru iyor.>>

5

Ubvur uku ufeta nu Ungwɛ̃ Itsurhi

1 Mɔcɛ umum inyã ubvur uku ufeta ru ubok ughanga unga aka akpɔm ra anang iseinga ha uku ufeta nggu itsɛng ru ubɛn ibanga iki ivarhangge na aborhe nggu ibiborh utɔɔva.

2 Ni inyã nggaa ipfu itser-Num iki itsarhi irhaknggе idũwã igɛ, <<Ungaa adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ ibuur ibiborh ha na ayangu ubvur ha?>>

3 Bɔr unera ashia ra afã use nu abĩ use ru unɔrkang abĩ aka idɛ̃ɛ̃ ayangu ubvur ha use avarha umgbɔ.

4 Umum iciu akpe ni iciu ubinkutsu, asi ikpombɔ unera aka idɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ iyangu ubvur ha use adɛ̃ɛ̃ avarha umgbɔ.

5 Mɔcɛ ukukũ uwɔɔ agɔr umum agɛ, <<Niba uciupɔ akpe! Unyã, Utɛrhĩmi uwu unui Uyahuda, Unang Udauda, aka ananga anggamtsaknga. Unga adɛ̃ɛ̃ amɛ̃ɛ̃ ibuur ibiborh utɔɔva ha na ayangu ubvur ha.>>

6 Mɔcɛ umum inyã Ungwɛ̃ Itsurhi iki idɛ̃ɛ̃ ugɛɛ aka

angwã ngge, idɛ̃ɛ̃ ikhapa ra anang isei ha, nggu abin urhɛ akika amumuna ikinanake nu akakũ ha aka akan adziira unga. Unga awu ra atsom utɔɔva nu asu utɔɔva akirakɛ aka awe ípfu utɔɔva iyi Unum aka adene ngge ru upfunga kishoo.

7 Ungwɛ̃ Itsurhi ha azĩ ayɛi ubvur uku ufeta ha ru ubok ugha uwu ha aka asei ra anang isei ha.

8 Ivangyɛ aka ayɛi ubvur uku ufeta ha, abin akika amumuna aki urhɛ ha ikinanake nu akakũ isɔka ivaa na anaa hã agba anu ra asu Ungwɛ̃ Itsurhi ha. Ubɛn unera ru umbɔ akpɔm igbɔm nu itɛ̃rhĩ iyi uzinarhi nggu abin isung, ake awu ifɛn-Num abika adɔsa.

9 Atsũ ubom uku ufa agɛ,

<<Imɛ̃ngge ungo uyɛi ubvur uwuku ufeta ha,
nu ubuute ibiborh ake,
ubinkutsu, aka afɛrmbɔ ungo,
nggu adzirhngo, ungo uku ukũ ufai anera ru Unum
ru ubɛn anuisa nu idũa nu anera nu abĩã.

10 Ungo utsu umbɔ awe abi iyɛrhango nu abika adzowe idɛm-Num,
na atɔ̃ itser Unummɛn,
na agha iyɛrhe ra abĩ.>>

11 Mɔcɛ umum inyã ni igũ irhɛm ípfu itser-Num irhɛirhɛ, iki iwe anaka agɔnga arhɛrhɛ. Akan adziir anang isei ha, nu abin akika amumuna ha aki urhɛ nu akakũ ha ikɛi.

12 Atsarhi irhakmbɔ atsusa ambom agɛ,

<<Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ aka afɛre,
imɛ̃ngge unga ayɛi ijee,
ni iwe ru ubin,
nu itsoi, nu iker,
nu igɔng, nu ikpikpoi!>>

13 Mɔcɛ umum igũ kishoo abinkɛ umbɔ aka amuna ra afã nu abĩ, nu unɔrkang abĩ, nu akau akagɔng, nu kishoo abin urhɛ aka awe ra ake, atsusa ambom agɛ,

<<Ru unga uwuku usei ra anang isei ha nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha,
ikpikpoi nu igɔng, nu imor nu ijee iyi ugbagbaa!>>

14 Abin akika amumuna aki urhɛ ha ikinanake agɔr ugɛ, <<Iwerimi! >> Nu akakũ hã agba anu na adzowe igɔng.

6

Ibiborh utɔɔva

1 Umum iki inyã Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor ibiborh unying ru utɔɔva ha, ri imimuna hã ikinanake umum igũ unying iki itsarhi irhakngge ru nyaki inai iki irhare igɛ, <<Uba!>>

2 Mɔcɛ umum inyã inyãwã iyiki iterha! Uwuku ufũ ngge akpɔm nggu utɔɔ, aka adzowe unga nggu ifur iyɛrhe. Unga adzek ru nyaku unggang, abee iwu ungganga.

3 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi uvaa, umum igũ uwu uvaa ra abin akika amumuna aki urhɛ ha ikinanake agɔr ugɛ, <<Uba!>>

4 Mɔcɛ inyãwã iyɔɔ idzeka, iwu iyiki ibãrhã. Umbɔ adzowe uwuku ufũ ngge ijee iyiki inyãnguwe ididɔɔr ru upfung, ngge itsú anera agbɛyi

adɔka. Adzowe unga nggaa ikon iki ider.

5 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi untaar, umum igũ imimuna iyi untaar ra abin akika amumuna hã ikinanake aki urhɛ ha iki igɔr ugɛ, <<Uba! >> Mɔcɛ umum inyã inyãwã iyiki ifĩrhã. Uwuku ufũ ngge akpɔm nggu ubin ukpuku umei imor abin ru uboknga.

6 Mɔcɛ umum igũ ubin ukpɔɔ ru nyaku urhɛm uku udzeki imimuna hã ikinanake aki urhɛ ugɔr ugɛ, <<Imang ugbiu itsem unying iwu imang itser unuma unying, imang ugbiu ishaa abvur ataar iwu imang itser unuma unying, bɔr niba udakukɔ atsei uzaitun nu amɛ̃ inebi!>>

7 Ungwɛ̃ Itsurhi ha aka akhor ibiborh iyi unaa, umum igũ urhɛm imimuna iyi urhɛ ikinanake igɔr ugɛ, <<Uba!>>

8 Mɔcɛ umum irhi inyã inyãwã iyɔɔ iyorngge iki isatungge! Uwuku ufũ iyi ha itsoknga igburh Akpe, anang isei abika akpukpe ikɛi adɔsa ru unga. Umbɔ adzowe umbɔ ijee ri itsi ukpusha unying ra anaa (1/4) aki upfung, umbɔ afɛyiwe nggu ikon iki ider, nu imerh, nu ikpo, nu íjuɛ arhum iyiki ibewe iyi upfung.

9 Ungwɛ̃ Itsurhi ha aka akhor ibiborh iyi untɔ̃ɔ̃, umum inyã ra anɔnɔr ubeu ha ípfu abirabɛ umbɔ aka afɛr ra Arherhu-Num nu idekambɔ aka abima.

10 Umbɔ atsarhi irhakmbɔ agɛ, <<A Uteijee uner ijee kishoo, usarkasar uner idzidzɛrhe, ukang ungo uku udɔrhu utsu uvau ru aner upfung ukpirɛ, nu utsuke umbɔ afai ubinkutsu, umbɔ afɛre umɛn?>>

11 Mɔcɛ umbɔ adzowe ubɛn unera ru umbɔ atorho aka ader aka aterha, na asɔme umbɔ adãrhã ukunjiir utsɛku umbɔ aka imaa ifɛre angwɛ̃mbɔ nu anapumbɔ, abirabɛ aka awu andɔki itsermbɔ ru nyaka umbɔ aka afɛr umbɔ.

12 Umum iki inyã Ungwɛ̃ Itsurhi ha iki ikhor ibiborh iyi utɔ̃ĩ, umɔ nggaa izizusa abĩ iki ikorhe. Ishaa unum idzipa iwu iki ifĩrhã ru nyaki igwar ibũ, ufɛ̃ udzipu uwe uku ubãrhã ru nyaka adzirh.

13 Ídzɛɛr afã igbei ra abĩ, ru nyaki ikpũrhã uvorhvoyɛ iki ibĩ akarhãrhã, ugba uku uker uzung ngge nu ucuciiangge, ngge ipupi igba.

14 Afã afeta ru nyaka umbɔ iki ifetu ufar, atsusuwe igũ nu ampfũwã ra anangke.

15 Mɔcɛ ayɛrhe upfung ukpirɛ, nu anggbaashi anera, nu anggbaashi abi iwa abika agɔng, nu abika awe ru ubin, nu abi ijee, nu kishoo anera, agãrhã nu abirabɛ aka asi iwembɔ agãrhã, awoyi ra atai nu ífa iyi ígũ.

16 Anu iyisi ígũ nu ífa agɔr agɛ, <<Àka agbei nu atsimɛn na atsire umɛn ra asu uwu ha aka asei nu anang isei ha, nu avɔm Ungwɛ̃ Itsurhi ha.

17 Ubinkutsu, nggaa unum avɔm uku ubakpɔ, ungaa idɛ̃ɛ̃ abɛk?>>

7

Anaka agɔnga unaka nu anaka agɔnga isɔka inaa nu anaka agɔnga anaa (144,000) umbɔ aka atsuke atsar

1 Akɛrɛ aka amaa umum inyã ípfu itser-Num inaa iki idɛ̃ɛ̃ nu anggbokunga anaa aki upfung. Ikɛnngge ubɛn ugba ififɛu nu abĩ ru anggbokunga anaa hã, use ukau ukugɔng use acucii.

2 Mɔcɛ umum inyã ipfu itser-Num iyɔɔ iki idze udiku igɔ̃kpee ifũrhũwa, ikpɔm nggu utsar ukpu Unum uwu urhɛ. Ayisu ípfu itser-Num inaa hã iyiriyɛ Unum aka adzowe ijee ngge idakuwe abĩ nu ukau ukugɔng hã.

3 Ipfu itser-Num hã igɔr igɛ, <<Niba adakukumbi abĩ use ukau ukugɔng use acucii, utsɛku umum iki itsuke agãrhũ Unum atsar ra ashimbɔ.>>

4 Mɔcɛ umbɔ asɔma umum irhɛ abirabɛ umbɔ aka atsuke atsar ha, Anaka agɔnga unaka nu anaka agɔnga isɔka inaa nu anaka agɔnga anaa (144,000). Umbɔ aka adzeka ri idũa usɔkdümɛn aki Uisrairha kishoo.

5 Atsuke atsar ra anera, anaka agɔnga usɔkdũmɛn (12,000) ri idũ iyi Uyahuda.

Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uruben.

Atsuke (12,000) ri idũ iyi Ugad.

6 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uasher.

Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Unaftarhi.

Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Umanase.

7 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Usimiyon.

Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Urhawi.

Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uisakar.

8 Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uzeburhun.

Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Uyusuf.

Atsuke anaka agɔnga usɔka nu anaka agɔnga avaa (12,000) ri idũ iyi Ubanjami.

Nggaa ikikɔng anera iki itsim atorho aka aterha aka ader

9 Akɛrɛ aka amaa, umum inyã nggaa ikikɔng irhɛirhɛ unera aka asi ídɛ̃ɛ̃ avarhunga, iki idzeka ru abĩã, nu anera, nu anuisa, nu idũa kishoo, adɛ̃ɛ̃ ra asu anang isei ha nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha. Umbɔ atsim atorho aka ader aka aterha na akpɔm nggu angbɔk irhek ra abokmbɔ.

10 Atsarhi irhakmbɔ agɛ,

<<Ififɔrh iwe iyi Unummɛn
uwuku usei nu anang isei ha,
nu iyi Ungwɛ̃ Itsurhi ha ikɛi!
>>
11 Kishoo ípfu itser-Num idɛ̃ɛ̃
idziirte anang isei ha, nu
akakũ ha, nu imimuna abin
urhɛ ha ikinanake. Umbɔ
agba anu ra asu anang isei
ha, adzowe igɔng ru Unum,
12 agɛ,
<<Iwerimi!
Ikpikpoi, nu imor,
nu itsoi, nu itar uwɛɛ, nu
igɔng,
nu ijee, nu iker
iwe ru Unummɛn
ugbagbaa nu ugbagbaa.
Iwerimi!>>
13 Mɔcɛ unying ra akakũ hã
arhusa umum agɛ, <<Abɛrɛ
abika atsim atorho aka
aterha aka ader ha, awu
umbɔ ungaa? Ikɛi umbɔ
adzeki inɛ̃ɛ̃?>>
14 Umum ĩgɔr inggɛ, <<A
uteiya ungo uhwɛngo.>>
Unga agɔr umum agɛ,
<<Anera abɛrɛ adzeka ru
nggaa uver ayetnum, umbɔ
asorh atorha aka adermbɔ ra
adzirh Ungwɛ̃ itsurhi ha, ake
awu aka aterha.
15 Nggee,
<<Umbɔ adɛ̃ɛ̃ ra asu anang
isei Unum,
anu itɔ̃we unga itser ru
untsuu nu atenum
ri Iya-Num.
Unga uwuku asei nu anang
isei ha
awuri itar utsurhanga
atsire umbɔ.
16 Asi íbvui agũmbɔ imerh,
asi íbvui agũmbɔ ugɔ̃ amɛ̃.
Asi íbvui agũmbɔ imani unum
use imani iyɔɔ.
17 Ubinkutsu, Ungwɛ̃ Itsurhi
ha
aka asei akhapa ra ateu
anang isei ha
unga awuri idzɛu umbɔ,
unga awuri ikũna umbɔ azĩ ra
akwiu amɛ̃ urhɛ.
Unum awuri ifiruka kishoo
anyĩ ra asumbɔ.>>

8

Ibiborh iyi utɔɔva nu umoshu uzinarhi isung

1 Ivang Ungwɛ̃ Itsurhi ha
iki ikhor ibiborh iyi utɔɔva,
afã asei ukutata utsɛku uteng
ukara unying.
2 Mɔcɛ umum inyã ípfu
itser-Num utɔɔva iki idɛ̃ɛ̃ ra
asu Unum, umbɔ adzowe
umbɔ atsom utɔɔva.
3 Ipfu itser-Num iyɔɔ,
ikpɔm nggu umoshu uzi-
narhi isung, iba idɛ̃ɛ̃ ra asu
ubeu ha. Umbɔ adzowe
unga isung irhɛirhɛ unga
aka itoma nggu ifɛn-Num
iyi abika adɔsa, unga aka
adzowe umgbɔ nu ubeu
uzinarhi uwuku uwe ra asu
anang isei ha.
4 Azoo isung hã nggu ifɛn-
Num abika adɔsa ha adzeku
ubok ipfu itser-Num hã, afũ
azĩke ra asu Unum.
5 Mɔcɛ ipfu itser-Num
inyãngu umoshu uzinarhi
uwu isung hã, itsũ urha nu
ubeu ha itsu ru umosha ha
ni itare umgbɔ ru upfunga.
Umgbɔ ukũ irhirhang inyaka,
nu irhare inai, nu izizusa abĩ.

Atsom hã

6 Mɔcɛ ípfu itser-Num hã
utɔɔva iki ikpɔm atsom hã
idzɛu ibar ake.
7 Ipfu itser-Num iyi ing-
gbaashia ibar utsomngge,

umɔ atarh inai nu urha ukayi nggu adzirh na atare ru upfung. Urha ukpĩĩwe ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki upfung, ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki acucii, nu kishoo ubĩĩ uku usum ukpĩĩkpɔ.

8 Ipfu itser-Num iyi uvaa ibar utsomngge, ubin ukpɔɔ ru nyaku nggaa igũ ikpĩĩ urha, umbɔ atare ngge ru ukau ukugɔng. Ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki ukau ukugɔng hã udzipa uwu adzirh,

9 ugbɛra unying ru agbɛra ataar (1/3) aki imimuna abin aki urhɛ aka awe ru ukau ukugɔng hã akpeke, nu akhukhɔɔ amɛ̃ ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) atsĩmke.

10 Ipfu itser-Num iyi untaar ibar utsomngge, nggaa idzɛɛr iyiki irhang ugɛɛ urha iki idzeka afã icipuwa, iba igba ru ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki azɛ̃ nu akwiu amɛ̃.

11 Itsok idzɛɛr ha igburh <<Ikpere.>> Atsu ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki amɛ̃ hã awu uku ukpere, anera arhɛrhɛ abika ahwa amɛ̃ ikpere ha akpeyimbɔ.

12 Ipfu itser-Num iyi unaa ibar utsomngge, umbɔ akwɛr ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki ishaa unum, ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki ufɛ̃, nu ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki ídzɛɛr. Ngge itsú irhirhangmbɔ idzipa iwe uzĩ, nu ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki atenum asi irhangke, rimi hã ugbɛra unying ra agbɛra ataar aki utsuu asi irhangke.

13 Umum iki irhi inyã, umum igũ isew iyɔɔ iyiki itĩ ra afɛk afafã iciu akpe iker-ketangge, igɔr igɛ, <<Atorh! Atorh! Atorh ra abirabɛ aka asei ru upfunga kishoo, ubinkutsu atsom akirakɛ ípfu itser-Num ikitatangge iki ibɔr, umum ibee ibar atsomngge!>>

9

Utsom ukpu untõ̃

1 Ipfu itser-Num iyi untõ̃ ibar utsomngge, umum inyã idzɛɛr iki idzeka afã iba igba ra abĩ. Umbɔ adzowe ngge utsak umukurhi utsim angwĩ aka awe aghoghotake.

2 Ivangyɛ ngge iki itsuri angwĩ hã, azoo adzek ru nyaka akirakɛ aki idzek ru nggaa ugbor unai, utsɛku azoo ha atsu ishaa unum nu amɛɛ awu uzĩ.

3 Ru azoo ha asusu adzek acipuwa nu abĩ, umbɔ adzowe ake ijee iyiki ititang ru nyaki ínna ra abĩ.

4 Agɔr ake agɛ ake niba atsĩmkuke ubĩĩ use acucii use ubɛn ubin ukpuku umumɛr ra abĩ, bɔr akpurha atang anera aka ashimbɔ ru utsar ideka iyi Unum nu ashimbɔ.

5 Asi idzowukumbɔ ijee iyiki ifɛre anera, bɔr adzowe umbɔ uver ukpekũ ukpu afɛ̃ɛ̃ atõ̃õ. Uver ha uwe ru nyaki inna iki itar unera.

6 Ri inum hã anera akpurha abee akpe, bɔr umbɔ asi íkpombɔ akpe ha. Umbɔ awuri ikpona akpe, bɔr akpe ha awuri ikpɛ̃ke ibiba.

7 Asusu ha awu ru nyaki ínyãwã iyiki ibee itang iwa, ra atsi ake atsim ífur iyɛrhe uzinarhi, unyɛ̃ɛ̃ke awe ru nyaku unyɛ̃ɛ̃ anera.
8 Igwarke iwe ru nyaki igwar akatsɛrh, anyĩke awe ru nyaka aki utɛ̃rhĩmi.
9 Atsime abina ni ikɔkuke ugɛɛ atorho uzɔu, irhak afɛkuke iwe ru nyaki ínyãwã iyiki iwe ru íkar utser ri iwa.
10 Aweke ra asĩ na atang ru nyaki ínna, ra asĩke aweke ri ijee iyiki idzowe anera uver afɛ̃ɛ̃ atõõ.
11 Aweke ru uyɛrhe, unga awu ipfu itser-Num hã umbɔ aka adzowe ijee nu angwĩ aka aghor ha. Itsoka ri idũ abi Uyahuda igburh, <<Uabaddo.>> Ri idũ abi Uherhini igburh, <<Uaforhiyon,>> agbena <<Uwuku udakuwe.>>
12 Atorh aki inggbaashia aka atɔngke, abɔr atorh akɔɔ avaa aka iba.

Utsom ukpu utõĩ

13 Mɔcɛ ipfu itser-Num iyi utõĩ ibar utsomngge, umum igũ urhɛm uku udzeka ra atsom anaa hã aki ubeu uzinarhi ra asu Unum.
14 Urhɛm hã ugɔr ipfu itser-Num iyi utõĩ hã iki ikpɔm atsom hã ugɛ, <<Ugarhuwe ípfu itser-Num hã ikinanangge umbɔ aka abow ru nggaa azɛ̃ Uyuferiti!>>
15 Umbɔ agarhuwe ípfu itser-Num hã ikinanangge iyiriyɛ umbɔ aka aden adzɛu ivang iyɛrɛ iyi unum ukpirɛ ukpu ufɛ̃ uwurɛ nu amɛka akɛrɛ, atsũwe umbɔ afɛre ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) ru kishoo angwɛ̃ anera.
16 Irhɛ abi iwa aka afũ ínyãwã itsĩngge andena inaka ivaa (200,000,000). Umum igũmum irhɛmbɔ.

17 Ínyãwã hã nu abika afũ ngge, umum inyã ri irhi iwe ri iminɛ, atorho ikɔkmbɔ awu uku uzhãĩ, ru nyaku amɛ̃ imũrhũm, nu undzuna. Atsi inyãwã hã awe ru nyaka atsi atɛ̃rhĩmi, urha nu azoo nu urha uku uterha adzeyiwa ra angwĩngge.
18 Ugbɛra unying ra ataar (1/3) aki anera umbɔ afɛre nggu ikpo urha, nu azoo, nu urha uku uterha ha uku udzeyiwa ra angwĩ inyãwã hã.
19 Ijee ínyãwã hã iwu ra angwĩngge nu asĩngge. Asĩngge awu ru nyaka íbvui iyiki iwu ra atsi, akũ ake anayiwe anera.

20 Anera abɔɔ aka asi ikũ ikpo ha afɛrmbɔ umbɔ, ana akpɛ̃mbɔ idzipa aneke abinkɛ umbɔ aka akũ abokmbɔ akorhe, asi inekukumbɔ idzowe igɔng ri ípfu iyiki ibewe, nu agberhe uzinarhi, uazurhfa, uzɔu uku ubãrhã, atarh, acucii, abinkɛ aka asi idɛ̃ɛ̃ anyãke use agũke use azɛ̃rhuke uzɛ̃rhã.
21 Use adzipumbɔ ri ifɛre anera, use idzimmbɔ, use amɛn aka atoma-dakmbɔ use ivɛu umbɔ iki ivɛu.

10

Ipfu itser-Num nggu ungwɛ̃rhũ ubvur uku ufeta

1 Məcɛ umum inyã nggaa
ipfu itser-Num iyəə iker-
ketangge, ngge idzeka afã
icipuwa. Atsire ngge nggu
amɛɛ, nggu ikon inai ni
itsingge, asungge awe ru
nyaki ishaa unum, adakngge
ikɛi awe ru nyaka agban aki
urha.
2 Akpəm nggu ungwɛ̃rhũ
ubvur uku ufeta, uwuruwi
unga aka ayanga akpəm,
udak ughanga unga aden nu
ukau ukugəng, udak ufer nu
abĩ.
3 Atsarhi irhaknga iker-
ketangge ayisa ru nyaka
akpe utɛ̃rhĩmi. Ivangyɛ unga
aka ayisa amaa, írhak iyiki
irhirhare ha utəəva irherha
arherhe.
4 Ivang írhak utəəva iyiki
irhirhare ha iki irherhe,
umum ibee itsitsɛng, bər
umum igũ urhɛm uku
urherha arherhe ra afã ugɛ,
<<Uborhe arherhe irhirhare
ha utəəva iki irherhe, niba
utsɛngo ngge!>>

5 Məcɛ ipfu itser-Num hã
umum iki inyã ngge idɛ̃ɛ̃
ru ukau ukugəng nu abĩ hã
iberu ubok ughangge ra afã.

6 Ni iyirh nggu itsok uwuku
ubɛk ugbagbaa, uwuruwi
aka amuna afã nu kishoo
abinkɛ aka awu ra ake, nu
abĩ nu kishoo abinkɛ aka awe
ra ake, nu ukau ukugəng nu
kishoo abinkɛ aka awe ru
ukpə, igər ugɛ, <<Ididãrhã
ishingge!

7 Bər ru inum ipfu itser-
Num iyi utəəva ha iki iwuri
ibar utsomngge, ngge iki
itsuifɛr ubinkpi Unum aka
awək ra amɛnnga abee
ikorhe, ru nyaka unga aka
adɛyiwe agãrhãnga abika
asəm Arherhu-Num.>>

8 Məcɛ urhɛm hã umum
iki igũ ra afã ubvui urherha
arherhe nggu umum ugɛ,
<<Uzĩ, uyɛi ubvur uku ufeta
ha uku uwe ru ubok ipfu
itser-Num hã iki idɛ̃ɛ̃ nu ukau
ukugəng nu abĩ hã.>>

9 Nggee umum izĩ ri ipfu
itser-Num hã igər ngge ugɛ
udzaa ungwɛ̃rhũ ubvur uku
ufeta ha. Ngge igər umum
igɛ, <<Uyɛi utãi, umgbə uwuri
iwu uku ukpere ra anango,
bər ra angwĩngo umgbə
uwuri iwu uku utoong ru
nyaku utoo.>>

10 Nggee umum izĩ iyɛi
ungwɛ̃rhũ ubvur uku ufeta
ha ru ubok ipfu itser-Num
hã itãiwe. Umgbə uwe
uku utoong ugɛɛ utoo ra
angwĩmum, bər umum iki
inguwe, umgbə udzipu uwe
uku ukpere ra anaamum.

11 Məcɛ umbə adɛyiwa
umum agɛ, <<Awu ufang
ungo iki isəm Arherhu-Num
ru anera arhɛrhɛ, nu abĩã
arhɛrhɛ, nu idũa irhɛirhɛ, nu
ikɛi ra ayɛrhe.>>

11

Abi ideka avaa

1 Adzaa umum igbong iyiki
imei ider nu ikpina, agər
agɛ, <<Uzĩ umei Iya-Num nu
ubepa, nu uvarhi irhɛ anera
aki idzowe igəng umə.

2 Bər niba umeisə ufəma,
ubinkutsu aka adzowe
ukpə ra atsen abi Uyahuda.
Abirabɛ aka idzowe uver ru
usarkasar uteu ha utsɛku afɛ̃ɛ̃
isəka inaa nu avaa (42).

3 Umum iwuri idzowe ijee
ru inera ivaa abika adeka
umum, umbɔ awuri itsim
atorho aki ifakpe na asɔm
arherhamum inuma unaku
ugɔnga unying nu inaka ivaa
nu isɔka utɔ̃ĩ (1,260).>>
4 Abi ideka avaa ha awu
acucii uzaitun hã nu anang
idɛ̃ɛ̃ irhirhang hã ikivarhake
iki idɛ̃ɛ̃ ra asu Uteijee uwu abĩ
kishoo.
5 Unera aba abeenga in-
ayiwe umbɔ, urha udzeka ra
angwĩmbɔ ukpĩĩwe anggamt-
sakmbɔ. Rimi hã ubɛn unera
aka abee inayiwe umbɔ awu
ufang unga akpe.
6 Anera abɛrɛ awembɔ ri
ijee iyiki ifɔme afã utsur inai
idoingge ri inumyɛ umbɔ
aka idɛ̃ɛ̃ isɔm Arherhu-Num,
awembɔ ri ijee iyiki idzipa
amɛ̃ ake awe adzirh na
atsuke abĩã nggu ubɛn ikpũ
ikpo ubɛn ivang umbɔ aka
abee.
7 Ivangyɛ umbɔ aka amaa
ideka ha, ijuɛ arhum iyiki
ibewe ha iwuri idzek ru
ughorkaghor angwĩ aka
asheri imimasha ha, iwuri
itang iwa nggu umbɔ, ni
inangge umbɔ, ni ifɛre umbɔ.
8 Ikommbɔ iwuri inũ
ru utsĩndĩ nggaa uteu
Urusharhima, umbɔ aki iyisa
Usɔdɔm nu Umasar, anangkɛ
umbɔ aka anyapuwe Utei-
jeembɔ.
9 Inuma itaar nu utenga
anera ru ubɛn abĩã, anuisa,
idũa, awuri itsu asumbɔ ri
ikom hã, na akpɛ̃mbɔ idzak
ake.
10 Aner upfung awuri
igɔmanggɔm ru akpe abi
ideka ha ikivarhambɔ, awuri
izek irhowa na adzise ízũwã
ra adɔka, ubinkutsu uver
abika asɔm Arherhu-Num
hã ikivarhambɔ aka akũwe
upfunga uku umaakpɔ.
11 Bɔr inuma itaar nu
utenga iki imaa, uwoi
ukpuku udzowe urhɛ udzeku
Unum uba utsĩ ru umbɔ,
umbɔ akata asok adɛ̃ɛ̃ ra
adakmbɔ, na abika anyã
umbɔ agũ iwei akarhãrhã.
12 Mɔcɛ abi ideka ha
ikivarhambɔ agũ urhɛm
ukerketakpɔ uku udzeka afã
urherha arherhe nggu umbɔ
ugɛ, <<Àka afũã nggɛɛ! >>
Umbɔ afũmbɔ ra afã ru amɛɛ,
na anggamtsakmbɔ azɛrhe
izizĩmbɔ.
13 Kanying nggaa izizusa
izusu abĩ ugbɛra unying ra
agbɛra usɔka (1/10) aki uteu
ha abupa atsĩke ra abĩ, afɛrke
inera anaka agɔnga utɔɔva
(7,000). Aner abika abɔr agũ
iwei akarhãrhã, akpoi Unum
uwu afã.
14 Atorh aki uvaa aka
atɔngke, bɔr atorh aki untaar
asi ídãrhũke na aba.

Utsom ukpu utɔɔva

15 Ipfu itser-Num iyi utɔɔva
ibar utsomngge, irhɛm iker-
ketangge ra afã, igɔr igɛ,
<<Ijee iyɛrhe upfunga
iki iwe iyi Uteijeemɛn nu
iyi Ukiristonga,
unga awuri igha iyɛrhe
ugbagbaa!>>
16 Nu akakũ isɔka ivaa na
anaa hã aka asei nu anang
iseimbɔ ha ra asu Unum,
agba anu na adzowe igɔng ru
Unum,
17 agɛ,
<<Umɛn itar uwɛɛ ru ungo,

Uteijee Unum Uwu Ijee,
Uwuruwi aka awe icɛrɛ,
awu unga awe isha.
Ubinkutsu ungo uku utirhungo itser nggu ijee iyiki igɔngngo,
nu uku utirhungo igha iyɛrhe.
18 Abĩã agũ avɔm,
nu avɔmngo aka abake.
Ivanga iki iwengge iyiki itsu uvau ra abi akpe,
nu udzowe itosa ra agãrhãngo abika asɔm Arherhu-Num
nu abika adɔsa nu kishoo abika awe ri iwei ri itsokngo,
akagɔng nu akaci.
Ivanga iki iwengge umbɔ aka itsĩme
abirabɛ aka atsĩme upfunga.>>
19 Mɔcɛ Iya-Num ra afã itsuri, ri Iya-Num hã umbɔ aka anyã akɔti ibibemuwenga. Ra anang hã inyĩnyaka irhang, nggaa irhirhare, nu izizusa abĩ nu nggaa atar inai.

12

Utsɛrh uwɔɔ nu ibvui

1 Nggaa utsar idzeu udzeka ra afã, utsɛrh uwɔɔ umbɔ aka anyangu ishaa unum atsire unga, nggu ufɛ̃ ru andaidaknga, nu ifur iyɛrhe ídzɛɛr usɔkdũmɛn ni itsinga.

2 Utsɛrh ha awu ra anna na ihwashi imar aciu akpe uver imar.

3 Mɔcɛ utsar ukpɔɔ udzeka ra afã, nu nggaa ibvui iki ibãrhã nggu atsi utɔɔva, nu atsom usɔka, nu ífur iyɛrhe utɔɔva nu atsingge utɔɔva ha.

4 Usĩngge ugbiir ugbɛra unying ra agbɛra ataar (1/3) aki ídzɛr ra afã itare ngge ra abĩ. Ibvui ha idɛ̃ɛ̃ ra asu utsɛrh uwuku uhwashi imar, nu ngge ima inguwe ungwɛ̃ utsɛrh ha aka imar.

5 Utsɛrh ha amar uwɛkutsa, uwuruwi aka iwu uyɛrhe abĩã kishoo nggu igbong uzɔu. Bɔr umbɔ avur ungwɛ̃nga azĩmbɔ ru Unum ra anang iseinga.

6 Utsɛrh ha atĩ azĩã ra arhum ra anang akɔɔ Unum aka agbishuwe unga, umbɔ ama afuka unga inuma unaku ugɔnga unying nu inaka ivaa nu isɔka utõĩ (1,260).

7 Mɔcɛ iwa isongge ra afã. Umika'irhu nggu ípfu itser-Num itang iwa nggu ibvui ha, ibvui ha nu ípfu itser-ngge itang ifai.

8 Bɔr iwa ighangge ibvui ha, awayiwe ngge idzeknge, akɛnmbɔ ngge anang isei ra afã.

9 Nggaa ibvui ha, ibvui iyi isha ha umbɔ iki iyisa ngge Undenggũ, use Ushaitan, aki idzunuwe upfunga kishoo ukpɔ uyapa, umbɔ atare unga igba ra abĩ nggu ípfu itsernga.

10 Mɔcɛ umum ĩgũ urhɛm ukerketakpɔ ra afã ugɔr ugɛ,
<<Icɛrɛ ififɔrh nu ijee nu Iyɛrhe Unummɛn iki ibangge,
nu ijee Ukiristonga.
Ubinkutsu uner uwuku utsu arherha angwɛ̃mɛn nu anapumɛn,
uner uwuku utsu arherhambɔ ra asu Unum ra atenum nu utsuu,

aka atarkumbɔ unga ra
abĩ.
11 Umbɔ anangmbɔ unga
ra adzirh Ungwɛ̃ Itsurhi
ha
nu ijee irhɛm idekambɔ.
Umbɔ asi ibemumbɔ
urhɛmbɔ akarhãrhã
na abeembɔ idzowe
urhɛmbɔ akpe.
12 Nggee àka agɔm anggɔm,
umbi afã nu umbi abika
asei umɔ!
Bɔr atorh abĩ nu akau
akagɔng,
ubinkutsu Undenggũ hã
aka acipuwanga ru
umbi!
Unga awu nggu avɔm
ubinkutsu unga ahwɛnga
ivangnga iwu iki
ikpina.>>

13 Ivang ibvui ha iki inyã ugɛ aka atare ngge nu abĩ, ngge idɔsu utsɛrh ha aka amar uwɛkutsa ha.

14 Bɔr adzowe utsɛrh ha afɛk avaa aki nggaa isew iyiki igɔng, nu unga ama asoka afɛk afafã izĩ ra anangkɛ umbɔ aka agbisha ra arhum, umbɔ aka ifuka unga utsɛku imɛka itaar nu utenga ra anangkɛ ibvui iki isi ídɛ̃ɛ̃ ibangungge unga.

15 Mɔcɛ ibvui ha iwupa amɛ̃ ra angwĩngge ru nyaka azɛ̃ ru utsɛrh ha, ibvui ha ibee ikũ azɛ̃ hã idzɛ̃rhã unga.

16 Bɔr abĩ ayike utsɛrh ha. Ayanga angwĩke ahwawe amɛ̃ hã ibvui ha iki iwupa ra angwĩngge.

17 Mɔcɛ ibvui ha igũ avɔm nggu utsɛrh ha akarhãrhã ni idzek idɛ̃ɛ̃ngge iwa nggu unang utsɛrh ha, kishoo abirabɛ aka adɔsi Íkpem Unum, na akpɔm ideka Uyesu.*

13

1 Ibvui ha idɛ̃ɛ̃ngge ru ubang ukau ukugɔng hã.

Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iki idzeka ru ukau ukugɔng

Ikɛi umum inyã ijuɛ arhum iyiki ibewe iki idzeka ru ukau ukugɔng hã. Iwu ra atsom usɔka, nu atsia utɔɔva. Ubɛn utsoma uwekpɔ ru ífur iyɛrhe, ikɛi ubɛn itsia iweke ri itsok iki irhenu Unum.

2 Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha umum iki inyã iwu ru nyaki igbĩ, bɔr iwu ru nggaa agbarh itok adedetake, angwĩngge awu ru nyaka aki utɛ̃rhĩmi. Ibvui ha idzowe ikerngge ri ijuɛ arhum iyiki ibewe hã, nu anang iseingge, nu ijee iyiki igɔng.

3 Itsia unying ra atsi ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iwe ru nggaa usɔɔ, bɔr nggaa usɔɔ ha uku ukerhukpɔ. Upfunga kishoo udzeidzeu nu udɔsukpɔ ijuɛ ha.

4 Anera adzowe igɔng ri ibvui ha ubinkutsu ngge iki idzowe ijeengge ri ijuɛ arhum iyiki ibewe hã, umbɔ ikɛi adzowe igɔng ri ijuɛ arhum iyiki ibewe hã na arhusa agɛ, <<Ungaa awu ru nyaki ijuɛ arhum iyiki ibewe iyɛrɛ? Ungaa adɛ̃ɛ̃ atang iwa nggu ngge?>>

5 Adzowe ijuɛ arhum iyiki ibewe hã angwĩ aki irhena

* **12:17** Abvur akɔɔ aki itsɛng abok aki isha agɔrke ikɛi ugɛ, 18*Mɔcɛ ibvui ha idɛ̃ɛ̃ngge nú ubang ukau ha.*

ibemi itsi nu irhenu Unum, na adzowe ngge ijee iyiki ikorhu ubinkpi ngge iki ibee afɛ̃ɛ̃ isɔka inaa nu afɛ̃ɛ̃ avaa.

6 Ngge iyanga angwĩngge irhenu Unum, ni irhenu itsoknga, nu anangkɛ unga aki isei, nu kishoo abika asei ra afã.

7 Adzowe ngge iker, ngge itang iwa nggu abika adɔsa ni inangge umbɔ. Na adzowe ngge ijee ra anuisa, nu anera, idũa, nu abĩã.

8 Kishoo anera abika asei ra abĩ awuri idzowe igɔng ru ijuɛ arhum iyiki ibewe ha, bɔr abirabɛ udzur ri imimunu upfunga umbɔ aka atsɛng atsokmbɔ ru ubvur urhɛ uwu Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ aka afɛr, asi ídzowukumbɔ igɔng ru ijuɛ arhum hã.

9 Uner ato akika agũ, uneke unga agũ!

10 Ubɛn unera aka izĩ igãrhã,
igãrhã unga aka izĩ.
Ubɛn unera umbɔ aka ifɛr
nggu ikon iki ider,
akũ ikon iki ider afɛre
unga.
Akɛrɛ abee idɔngamɛn ibibima nu imangmang ra abika adɔsa.

Ijuɛ arhum iyiki ibewe ha iki idzeka ra abĩ

11 Mɔcɛ umum inyã ijuɛ arhum iyiki ibewe iyɔɔ, iki idzeka ra abĩ. Iwu ra atsom avaa ru nyaku ungwɛ̃ itsurhi, bɔr irherha arherhe ru nyaki ibvui.

12 Ngge ikũ kishoo ijee iyi ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi inggbaashia ni itɔ̃we ngge itser. Ni itsu upfunga nu abika asei umɔ adzowe igɔng ri ijuɛ iyi inggbaashia iyi ha usɔɔngge uku ukerhukpɔ.

13 Ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi uvaa ha ikorhe nggaa abin idzeu, utsɛku ngge iki itsu urha udzeka afã acipuwa ra abĩ ra asu anera.

14 Ngge irhɛm anera kishoo aka asei ra abĩ ri itsi atsar idzeu ha umbɔ aka adzowe ngge ijee ru ubok ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi inggbaashi ha. Ngge itsú umbɔ adzin usaka ijuɛ arhum iyiki ibewe iyi inggbaashi ha adzowe ngge igɔng, iyi ha umbɔ aka akũ ikon iki ider anayiwe ngge, ngge inang ibɛk.

15 Adzowe ijuɛ iyɛrɛ iyi ivaa ha ngge idzowe uwoi ukpu urhɛ ru usaka ijuɛ hã iyi inggbaashia. Ngge ítsu usaka ha udɛ̃ɛ̃ urherha arherhe, ni ifɛre kishoo abirabɛ aka akpɛ̃mbɔ idzowe ngge igɔng.

16 Itsu ubɛn unera inggang, akagɔng nu aka aci, abi ubin nu atsũwã, ateiya nu agãrhã, atsɛnge umbɔ idzɛu ra abokmbɔ use ra ashimbɔ.

17 Ngge itsú unera asi ígosha use agoshuka ubin, unga aba ashia ri idzɛungge, iyi ha iki iwe itsok ijuɛ ha use utsar itsoknggе.

18 Akɛrɛ ha abee itsoi. Ubɛn unera aba awea ri ihwihwɛng awuri idɛ̃ɛ̃ akũ agben utsar ijuɛ arhum iyiki ibewe ha adzekanga. Ubinkutsu utsar ha udɛ̃ɛ̃ ri itsok unera. Utsar ha uwu anaka utɔ̃ĩ nu isɔka utɔ̃ĩ nu utɔ̃ĩ (666).

14

Ungwɛ̃ Itsurhi ha

nu anaka agɔnga unaka unying
nu anaka agɔnga isɔka inaa
nu anaka agɔnga annaa
(144,000)

1 Mɔcɛ umum iki irhi,
umum inyã Ungwɛ̃ Itsurhi
ha, iki idɛ̃ɛ̃ ni itsi Igũ Usihiy-
ona nu aner ha anaka agɔnga
unaka unying nu anaka
agɔnga isɔka inaa nu anaka
agɔnga annaa (144,000) nggu
itsok Ungwɛ̃ Itsurhi nu iki Utɛ
aka atsɛng nu ashimbɔ.

2 Umum igũ irhak iyɔɔ ra
afã irhaka ugɛɛ arhɛrha amɛ̃
iki idzɛ̃rhã, ru nyaku nggaa
irhirhare inai. Irhak ha
umum iki igũ irhaknggе iwu
ugɛɛ abar igbɔm.

3 Atsũ ubom uku ufa ukpɔɔ
ra asu anang isei ha, ra asu
imimuna abin hã ikinanake
aki urhɛ, nu ra asu akakũ
hã. Unera asi ídɛ̃ɛ̃ amesunga
ubom hã, inera anaka agɔnga
unaka unying nu anaka
agɔnga isɔka inaa nu anaka
agɔnga annaa hã (144,000)
ukpekũ, abirabɛ aka akpo
ififai ra abĩ.

4 Abi ha abɛ aka anasi
itsĩmbɔ ra arhim akatsɛrh,
umbɔ atsu atsimbɔ asasar.
Umbɔ adɔsu Ungwɛ̃ Itsurhi
ha atsĩ ubɛn anang unga aka
azĩ. Abɛrɛ ha umbɔ afai umbɔ
ru anera umbɔ awu ru nyaki
ikpũrhã abin irham akirakɛ
aka agbaashia akɔ̃ umbɔ aka
idzowe ru Unum nu Ungwɛ̃
Itsurhi ha.

5 Asi igũmbɔ igbɛrangwĩ ra
angwĩmbɔ, umbɔ ashimbɔ ru
uvau.

Ípfu itser-Num itaar

6 Mɔcɛ umum inyã ipfu
itser-Num iki itĩ afafã, ikpɔm
nggu Isarhe Iyiki Ize iyi
ugbagbaa idɛyiwe anera aka
asei nu abĩ uzĩ ubɛn abĩã,
unuisa, idũa nu anera.

7 Ngge itsarhi irhaknggе
ugɛ, <<Àka agũ iwei Unum
na akpoi itsoknga, ubinkutsu
ivang iyiki izharha arher-
hanga iki ibangge. Àka
adzowe unga igɔng unga
uwuku umuna afã, nu abĩ, nu
akau akagɔng, nu akwiu amɛ̃!
>>

8 Ipfu itser-Num iyi uvaa
idɔsa ni igɔr ugɛ, <<Ubabirha
ukugɔng, uku ugbakpɔ, uku
ugbakpɔ, ukpuku utsu abĩã
kishoo afĩrhã nggu amɛ̃ inebi
akatãrhã amɛn itoma-dak!>>

9 Ipfu itser-Num iyi un-
taar idɔsa umbɔ ni itsarhi
irhaknggе igɔr igɛ, <<Ubɛn
unera aba adzowuka igɔng
ru ijuɛ arhum iyiki ibewe ha
nu usakangge na ayɛisa idzɛu
ni ishinga use uboknga,

10 unga iganga, awuri ihwa
amɛ̃ inebi avɔm Unum aki-
rakɛ umbɔ aka akũ ikernga
kishoo agbisha ru ukpɛwa
avɔm Unum. Awuri idzowe
uver ru unga ru urha, nu
urha uku uterha, ra asu
asarkasar ípfu itser-Num ra
asu Ungwɛ̃ Itsurhi ha.

11 Azoo urhambɔ aki uver
adɛ̃ɛ̃ isisoyi ugbagbaa nu
ugbagbaa. Iwiwosha ish-
ingge ra abirabɛ aka adzowe
igɔng ri ijuɛ ha nu usakangge
na ayɛi idzɛu itsoknggе ru
untsuu nu atenum.>>

12 Akɛrɛ abee idɔngamɛn
ibibima ru abika adɔsu Íkpem

Unum na awe ru imangmang ru Uyesu.

13 Məcɛ umum igũ urhɛm uku udzeka afã ugər ugɛ, <<Utsɛng, idorh iwu iyi abirabɛ aka akpe ru Uteijee udzur icɛrɛ uzĩɔ!>>

Ipfu-Num igər igɛ, <<Ĩĩ, umbə awuri iwoshumbə ri itsermbə, ubinkutsu itosi itsermbə idəsa umbə!>>

Igbɛr abin aki abĩ

14 Umum irhi, umum inyã amɛɛ akaterha, nu uwəə ugɛɛ Ungwɛ̃-Ner* aka asei ra amɛɛ ha, awu nggu ifur iyɛrhe uzinarhi ni itsinga, akpəm nggu ikon ighaigharake ru uboknga.

15 Məcɛ ipfu itser-Num iyəə idzek ri Iya-Num itsarhi irhakngge iyisu uwu ha aka asei ru amɛɛ ha igər igɛ, <<Ukũ ikonngo ugbɛr, ubinkutsu ivang igbɛr abin iki iwengge, abin abĩ aka akɔ̃ke.>>

16 Nggee uwu ha aka asei ru amɛɛ ha atare ikonnga nu abĩ, umbə akũ agbɛr abin abĩ.

17 Ipfu itser-Num iyəə idzeki Iya-Num ra afã, ngge igangge iwengge ri ikon ighaigharake.

18 Ikɛi ipfu itser-Num iyəə, iyiriyɛ iki idzɛu urha ubeu idzeka ru ubeu ha itsarhi irhakngge iyisu ipfu itser-Num iyiki ikpəm ikon hã, igər igɛ, <<Ukũ ikonngo ugbɛr inebi ra abĩã, ubinkutsu ikpũrhãngge iki ikɔ̃ngge.>>

19 Ipfu itser-Num hã itare ikonngge nu abĩã, ngge igbɛr ikpũrhũ inebi ni utsuke ru nggaa ughwee ukpuku upayi amɛ̃ inebi aki avəm Unum.

20 Umbə anu ipayi umbə ru unərkang nggaa ughwee ukpuku upayi amɛ̃ inebi ru undzing utepa. Adzirh atengasha adzek afũrhã afafã iderngge itsĩngge angwĩ inyãwã itɛisa itsĩngge akirhomita anaka ataar (300 km).

15

Ípfu itser-Num utəəva nu íkpo utəəva

1 Umum inyã nggaa utsar ukpəə ra afã ugəgəngakpə, ípfu itser-Num utəəva nu íkpo utəəva iyiki imimasha, ubinkutsu ngge iwuri idɛyiwe avəm Unum akika amumasha.

2 Umum inyã ubin ukpəə uku uwe ugɛɛ ukau ukugəng umbə aka agbisha ukpə nggu irhi ukayi nggu urha. Awu abirabɛ aka anangmbə ijuɛ hã, nu usaka ha, nu atsar itsok ha, umbə adɛ̃ɛ̃ akhapa ru ukau ukugəng. Akpəm nggu igbəm Unum aka adzowe umbə.

3 Atsũ ubom Umusa ugãrhũ Unum nu ubom Ungwɛ̃ Itsurhi ha agɛ,

<<A Uyɛrhe undanna kishoo!
Itserngo iwu idzeu igəigəng,
Uteijee Unum Uwu Ijee!
Ikɛi, atsĩndĩngo awu akika arhurhika aki idzidzɛrhe.
4 Ungaa asi ígũa iweingo, A Uteijee,
na akpoi itsokngo?
Ungo ikiyikango uwu usasar.

* **14:14** Àka anyã ikɛi: Udan 7.13.

Abĩã kishoo awuri iba
na adzaa ungo igɔng,
ubinkutsu itser irhirhikango
iki idzekangge.>>

5 Akɛrɛ aka amaa, umum
inyã ra afã Iya-Num, iki iwu
Utsurha-Num udɛ̃ɛ̃ iyɛm.

6 Ri Iya-Num hã ípfu itser-
Num utɔɔva iki idzeka nggu
íkpo utɔɔva. Atsim atorho
urhini atɛtɛnake na arhang,
abow nggu ayim uzinarhi ri
ikɔkmbɔ.

7 Mɔcɛ unying ri imimuna
abin ha aki urhɛ ha ikinanake
adzowe ípfu itser-Num utɔɔva
ha itɛ̃rhã azɔu uzinarhi
utɔɔva atɔk nggu avɔm Unum,
unga aka abɛk ugbagbaa nu
ugbagbaa.

8 Umɔ azoo adzeki ikpikpoi
Unum nu ijeenga atɔke Iya-
Num hã. Unera asi idɛ̃ɛ̃ atsĩã
ri Iya-Num hã utsɛku íkpo ha
utɔɔva iyi ípfu itser-Num hã
iki imaa.

16

Atɛ̃rhĩ utɔɔva aki avɔm Unum

1 Mɔcɛ umum igũ urhɛm
ukpɔɔ ukeker uku urherha
arherhe ri Iya-Num hã
udɛyiwe ípfu itser-Num hã
utɔɔva ugɛ, <<Àka akũ atɛ̃rhã
akɛrɛ utɔɔva aki avɔm Unum
azĩ awupuwe nu abĩ.>>

2 Ipfu itser-Num iyi ingg-
baashia izĩ iwupuwe ubinkpi
uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ra abĩ,
isɔɔ inor iyiki ibewe idzeyiwa
ra ayor aner ha aka awu ri
idzɛu ijuɛ ha na adzowe igɔng
ru usakangge.

3 Ipfu itser-Num iyi uvaa
iwupuwe ubinkpi uku uwe ri
itɛ̃rhĩ ake ru ukau ukugɔng,
amɛ̃ adzipa awe adzirh ru
nyaku unerwi aka akpea, nu
ubɛn imimuna abin urhɛ aka
awu ru ukau ha akpeke.

4 Ipfu itser-Num iyi untaar
iwupuwe ubinkpi uku uwe
ri itɛ̃rhĩ ake ra azɛ̃ nu akwiu
amɛ̃, ake adzipa awe adzirh.

5 Mɔcɛ umum igũ ipfu
itser-Numyɛ amɛ̃ aka awe ru
ubokngge iki igɔr ugɛ,

<<Ungo urhika ri itsu
uvaungo hã,
Usarkasar uwuku
urhika ha,
ungo uku uwe icɛrɛ, nu
uwe isha.
6 Ubinkutsu umbɔ afɛre abika
adɔsa ungo,
nu abika asɔm Arherhu-
Num,
nggayɛ icɛ ungo udzowe
umbɔ
inyã ayer umbɔ ahwa
ubin uku umɛ̃ɛ̃ ru
umbɔ!>>

7 Umum igũ urhɛm uku
udzeku ubeu ha ubema ugɛ,

<<Ĩĩ, Uteijee Unum Uwu Ijee,
izharha arherhango iwu
idzidzɛrhe ni irhika.>>

8 Ipfu itser-Num iyi unaa
iwupuwe ubinkpi uku uwe ri
itɛ̃rhĩ ake ri ishaa unum, na
adzowe ishaa unum ijee ngge
ikpĩĩwe anera nggu urha.

9 Imani unum hã inũ ikpĩĩ
anera, utsɛku umbɔ aka
arheni itsok Unum, uwuruwi
aka awu ri ijee ni itsi íkpo
ha, bɔr akpɛ̃mbɔ idzipa akpoi
igɔngngna.

10 Ipfu itser-Num iyi untõõ
iwupuwe ubinkpi uku uwe
ri itɛ̃rhĩ ake nu anang isei
ijuɛ hã, ikpo uzĩ utsirkpɔ
iyɛrhe ijuɛ ha, anera ashang
arhɛmmbɔ ru uver.

11 Arhenu Unum uwu afã ubinkutsu uvermbɔ ukpu isɔɔ inormbɔ, bɔr umbɔ akpɛ̃mbɔ idzipa ra abinkɛ umbɔ aka akorhe.
12 Ipfu itser-Num iyi utɔ̃ĩ iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ru nggaa azɛ̃ Uyuferiti, azɛ̃ hã akoyike, umbɔ agbishuwe utsĩndĩ ra ayɛrhe aka idzek udiki igɔ̃kpee aba itang iwa.
13 Mɔcɛ umum inyã ípfu iyiki ibewe itaar iki iwe ru nyaka aghwerh adzeka ra angwĩ ibvui ha, ni idzeka ra angwĩ ijuɛ hã, ikɛi idzeka ra angwĩ uner uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ.
14 Ípfu iyiki ibewa ha iwu ípfuyɛ iki ikorhe nggaa atsar idzeu, ngge idzek izĩngge ra ayɛrhe upfunga kishoo, ikɔng umbɔ itang iwa ru nggaa unum hã ukpu Unum Uwu Ijee.
15 <<Àka anyã, umum iba ru nyaku uvɛu! Idorh iwe iyi unerwi aka asei adzɛu na atsim atorhanga, utsur unga azĩã igbĩrhĩ na agũã atsak ra ateu anera.>>
16 Mɔcɛ ípfu iyiki ibewe ha ikɔng ayɛrhe ha ananga unying ra anangkɛ umbɔ iki iyisa ugɛ Uarmagedon ri idũ abi Uyahuda.
17 Ipfu itser-Num iyi utɔɔva iwupuwe ubinkpi uku uwe ri itɛ̃rhĩ ake ru ugba afafã, urhɛm ukpɔɔ ukeker udzek ra anang isei ha ri Iya-Num, ugɔr ugɛ, <<Iki imaangge!>>
18 Mɔcɛ irhirhang inyaka, nu irhak, nu irhirhare, nu nggaa izizusa abĩ, iyiki ibeweyɛ iki inasi ikorhungge udzur ri imimunu unera ru upfunga, iwu nggaa izizusa abĩ akarhãrhã.
19 Nggaa uteu ha ugasha agbɛra ataar, iteu iki igɔng ra abĩã kishoo itsĩmngge. Unum ayitu nggaa uteu Ubabirha, atsu ukpɔ uhwa ukpɛwa avɔmnga aka atsoo kishoo.
20 Ubɛn umpfũwã usi-tumgbɔ, ígũ ikɛi irhusa inungge.
21 Nggaa atar inai imorke iki iwe akirhograma isɔka itɔ̃ɔ̃, idzeka afã igbei nu atsi anera. Anera arhenu Unum ri ikpo atarh inai ha, ubinkutsu ikpo ha ibewungge.

17

Ukutsɛrh nu ijuɛ hã

1 Unying ri ípfu itser-Num utɔɔva ha iyiki ikpɔm atɛ̃rhãzɔu utɔɔva ha iba igɔr umum igɛ, <<Uba, umum idɛyiwa ungo itsu uvau uwi umbɔ aka itsuke nggaa unggoyi utsɛrh uwurɛ, unga aka asei ra amɛ̃ arhɛrhɛ.
2 Ayɛrhe upfunga atomadak nggu unga nu anera ru upfung ikɛi itoma-dakmbɔ nggu unga itsu umbɔ afĩrhã ru nyaka afĩrhã adɛ.>>
3 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã ikũna umum ri Ipfu-Num izĩngge ra arhum. Umɔ umum inyã ukutsɛrh aka asei ni ijuɛ iyiki ibãrhã iki iwe ra atsok akika arhenu Unum aka atsɛng ri iyorngge, ikɛi iwe ra atsi utɔɔva nu atsom usɔka.
4 Utsɛrh ha atsim abin aka abãrhã, nu ikɛi agbɛr

idzam nggu uzinarhi, nu ikpũ amasarha akika awu ru ugarh. Akpɔm nggu ukpɛwa uzinarhi atɔk nggu abin ishĩ nu iyiki ibewe iyi itomadaknga.

5 Ni ishinga umbɔ atsɛng itsok iyɛ agbena aka awe iwiwɔk agɛ,

NGGAA UBABIRHA,
UYI ANGGOYI AKATSɛRH KISHOO,
NU UWU ABIN ISHĨ UPFUNGA.

6 Umum inyã utsɛrh ha aka afĩrhũnga nggu adzirh abika adɔsa, adzirh abirabɛ umbɔ aka afɛre ri idekuwe Uyesu.

Ivangyɛ umum iki inyã unga, umum idzedzeu akarhãrhã.

7 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã igɔr umum igɛ, <<Awu use utsu ungo udzeidzeu? Umum iwuri idɛyiwamum iwiwɔk agben utsɛrh uwurɛ nu aki ijuɛ hã unga aka afũ, iyiki iwu ra atsia utɔɔva nu atsom usɔka.

8 Ijuɛ ha ungo uku unyã, iwengge isha, bɔr icɛrɛ ngge ishingge, ngge iwuri ipfudzeka ra angwĩ aka aghor ha izĩ ra anangkɛ umbɔ aka itsĩme ngge. Anera abika asei ru upfung, abirabɛ atsokmbɔ aka ashike ru ubvur urhɛ udzur ri imimunu upfung, awuri idzedzeu ivangyɛ umbɔ aka inyã ijuɛ ha, ubinkutsu ngge iwengge isha, icɛrɛ ngge ishingge, ngge ibvui ibangge.

9 <<Abin akɛrɛ ayisa umɛn nggu itsoi. Atsi utɔɔva ha awu igũ utɔɔva aki utsɛrh ha aka asei.

10 Ake ikɛi awe ayɛrhe utɔɔva. Abirabɛ atɔ̃ɔ̃ ru ayɛrhe ha aka akpembɔ, unying awu umɔ, unying anasi ibanga kata. Unga aba abanga, awu ufang unga awuri iwe uyɛrhe ivanga ukunjiir.

11 Ijuɛ iyiki iwu ru urhɛ isha, ni ishingge icɛrɛ, ngge iwu uyɛrhe uwu utɔrɔk. Ngge iwe ru utɔɔva ha iki idzeka, ngge izĩ ra anangkɛ ngge iki ikpe.

12 <<Atsom hã usɔka ungo uku unyã, awu ayɛrhe usɔka aka anasi iyɛimbɔ ijee iyɛrhe kata, bɔr umbɔ awuri iyɛi ijee iyɛrhe iyi ukara unying nggu ijuɛ ha.

13 Amɛnmbɔ awe unying na awuri idzowe ijuɛ ha ijeembɔ nu iyɛrhambɔ.

14 Awuri itangmbɔ iwa nggu Ungwɛ̃ Itsurhi ha, Ungwɛ̃ Itsurhi ha awuri inanga umbɔ, ubinkutsu unga awu Uteijee ateijee nu Uyɛrhe ayɛrhe. Nggu unga awu abirabɛ aka adɔsa unga, unga aka ayisa na asɛng, umbɔ awe abi imangmang.>>

15 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã igɔr umum igɛ, <<Amɛ̃ hã ungo uku unyã aka awu anang isei unggoyi utsɛrh ha, awu ikpũ anera, nu ikikɔng irhɛirhɛ, nu abĩã nu idũa.

16 Atsom hã usɔka ungo uku unyã nu ijuɛ ha awuri ikpɛ̃mbɔ inyã unggoyi utsɛrh ha. Awuri igarhuwe ubinkpi unga aka awu ra ukpɔ na abɔre unga igbĩrhĩ, awuri itãiwe ijuɛ iyornga, na akpĩĩwe unga nggu urha.

17 Ubinkutsu Unum atsu
umbɔ atɔ̃ itseryɛ amɛnnga
aka abee, ra amɛn unying
umbɔ abemi idzowe ijuɛ
ha ijee iyɛrhambɔ utsɛku
Arherhu-Num aka itsuafɛr.
18 Utsɛrh ha ungo uku unyã
unga awu nggaa uteu ha,
unga agha iyɛrhe ra ayɛrhe
abĩã.>>

18

Itsitsĩm uteu Ubabirha

1 Akɛrɛ aka amaa umum
inyã ipfu itser-Num iyɔɔ iki
idzeka afã icipuwa. Iwu
nggu nggaa ijee, ikɛi izengge
irhange abĩã.
2 Itsarhi irhaknggе itsui
ivum igɛ,
<<Ubabirha ukugɔng, uku
ugbakpɔ, uku ug-
bakpɔ!
Ukpɔ uku uwu anang isei
ípfu iyiki ibewe
nu anang awoyambɔ,
nu ununu uwuku
ubewe, uwu ishĩ.
3 Ubinkutsu kishoo abĩã aka
ahwambɔ
amɛ̃ inebi akatãrhã aki
itoma-daknga.
Ayɛrhe abĩã ikɛi atomumbɔ-
dak nggu unga,
awɛ izɛɛ abĩã awe abi
ubin
ri ikponi iyiki ibewanga.>>
4 Mɔcɛ umum igũ urhɛm
ukpɔɔ uku udzeka afã ugɔr
ugɛ,
<<Àka apfudzeka ru unga
umbi anermum,
nggee utsur arhimnga
agarke umbi,
nggee utsur umbi
ayɛimbi ikponga.
5 Ubinkutsu ivɔ̃ arhimnga iki
itsĩke ra afã,
Unum aka ayitunga iyiki
ibewanga.
6 Àka abvui adzowe unga ru
nyaka unga aka adzaa,
ubinkpi unga aka ad-
zowe,
àka afase idiki ivaa
ubinkpi unga aka
akorhe.
Ru ukpɛwawi unga aka
adaka amɛ̃ inebi
umgbɔ ha umbi aka ikũ
adaka idikunga ivaa.
7 Àka adzowe unga uver
ru nyaki ikpikpoi ni
igũibɛnyɛ unga aka
adzowe itsinga.
Ra amɛnnga, unga aka isaka
afĩrhã agɛ,
<Umum isei isei iyɛrhe
ukutsɛrh,
umum isi iwemum
utsɛ̃rhãpfu,
umum isi íseisũ ifakpe!>
8 Nggee ru unuma unying
umbɔ awuri ikwɛr
unga nggu ikpo,
akpe, ifakpe, nu imerh.
Awuri ikpĩĩwe unga nggu
urha,
ubinkutsu Uteijee Unum
uwuku utsu uvau unga
awu nggaa uner ijee.
9 <<Ivangyɛ ayɛrhe abĩã
aka atoma-dak nggu unga
na agashi igũibɛn, umbɔ aba
inyãmbɔ azoo ikpikpĩĩanga,
umbɔ awuri idɔng na aciu
akpenga.
10 Iwei itsu umbɔ adɛ̃ɛ̃
ukuka ru ayetnumnga, awuri
idɛ̃ɛ̃ ukuka na aciu agɛ,
<< <Atorh! Atorh, nggaa
uteu,
Ubabirha, uteu ijee!

Ri ivanga unying umbɔ aka
atsuka ungo uvau!>

11 <<Awɛ izɛɛ abĩã ikɛi
aciu akpe na agũ ighongnga,
ubinkutsu, unera asi igosha
abinmbɔ ikɛi.
12 Unera asi igosha uzi-
narhimbɔ, nu uazurhfambɔ,
nu ikpũ amasarhambɔ akika
awu ru ugarh, nu uzeze
atorho umbɔ aki iyisa urhini
nu usirhiki, nu akika awu
aka abãrhã, nu ikpũ acucii
isung, nu arhɛrhɛ abin aki
anyĩ ini, nu acuciiakɛ umbɔ
aka atsɛ̃ aki uhwɛk, nu abin
azɔu aka abãrhã, nu abin
azɔu, nu abin atarh aka aze,
13 nu ikpũ abin akɔɔ aki
ibɔ̃ɔ̃, nu atsei umbɔ aki iyisa
umur nu ufirankisen, nu amɛ̃
inebi, nu atsei uzaitun, nu
akɔ̃ itsem, nu ínak, nu ídɔi,
nu ínyãwã, nu íkar inyãwã, nu
igãrhã ngge iki iwe ípfu anera.
14 <<Awɛ izɛɛ agɔr unga agɛ,
<Kishoo abin aka aze iyi ha
ungo uku utsu amɛnngo iki
igwirngge ru ungo. Kishoo
abin akika arhang akika awu
ru ugarh aka agwirke, ungo
usi íbvui ukpoɔ!>
15 Awɛ izɛɛ aki ikpo ubin
ri izɛɛmbɔ nggu unga, adɛ̃ɛ̃
ukuka, awuri igũ iwei ayet-
numnga. Aciu akpe na adɔng,
16 awuri iciu akpe agɛ,
<< <Atorh! Atorh, oka nggaa
uteu ha,
ukpurukpi uku itsim uzeze
atorho umbɔ aki iyisa
urhini,
nu ikɛi atorho aka
abãrhã,
ikɛi na agbɛr idzam nggu uzi-
narhi,
nu ikpũ atarh akika awu
ru ugarh!
17 Ri ivanga unying kishoo
nggaa abin akɛrɛ
atsĩmke!>
<<Ubɛn abi ukhukhɔɔ akau
akagɔng nu abika atsutsĩa nu
abika akpayinga nu kishoo
abika atɔ̃ itsermbɔ ra akau
akagɔng, adɛ̃ɛ̃ ukuka.
18 Ivangyɛ umbɔ aka anyã
azoo urha ukpuku ukpĩĩwe
uteu ha, agɔr agɛ, <Uteu
ukpɔɔ uwekpɔ ru nyaku uteu
ukpirɛ?>
19 Umbɔ atsuyi uzurhu
nu atsimbɔ na aciu akpe,
amɛnmbɔ aghong, atsuyi
ivum agɛ,
<< <Atorh! Atorh, oka nggaa
uteu!
Uteukpi abi nggaa ukhukhɔɔ
amɛ̃ kishoo
iki ikpo ubin ra abinkpɔ!
Bɔr ivanga unying ukpɔ
utsĩmkpɔ!
20 Àka agɔm anggɔm ru ukpɔ
umbi afã!
Àka agɔm anggɔm, umbi
abika adɔsa nu abi
itser Uyesu
nu abika asɔm Arherhu-
Num!
Unum atsu uvau ru ukpɔ ru
nyaka ukpɔ uku uyɔm
umbi!> >>
21 Mɔcɛ nggaa ipfu itser-
Num iyɔɔ ikerketangge
inyãngu nggaa utarh ukpɔɔ ru
nyaku nggaa ukɔ igɔ, itare ru
ukau ukugɔng, igɔr igɛ,
<<Nggu nggaa avɔm riminɛ
umbɔ aka itare
Ubabirha nggaa uteu
ha,
asi íbvui akpombɔ ukpɔ.

22 Umbɔ asi íbvui agũmbɔ ibar igbɔm
nu abika atsusa ambom,
ibar userhwa nu ibar atsom ru ungo ikɛi.
Asi íbvui anyãmbɔ abi itser abok umɔ,
asi íbvui agũmbɔ irhak igɔ ru ungo ikɛi.
23 Irhirhang usi íbvui irhangngge ru ungo ikɛi.
Asi íbvui agũmbɔ urhɛm utsa uku ufa
use utsɛrh uku ufa ru ungo ikɛi.
Ubinkutsu isha awɛ izɛɛngo umbɔ awe ru ijee ru upfunga kishoo.
Ikɛi ungo urhɛm abĩã kishoo nggu itser igokango!
24 Ru atsĩndĩngo umbɔ aka akpo adzirh abika asɔm Arherhu-Num
nu aki abika adɔsa ha
nu abɔɔ umbɔ aka afɛr ru upfunga.>>

19

Akpoi Unum ra afã

1 Akɛrɛ aka amaa umum igũ abin akɔɔ irhak ake ikeker ugɛɛ nggaa ikikɔng ra afã atsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Ififɔrh, nu igɔng, nu ijee,
iwu iyi Unummɛn.
2 Ubinkutsu izharha arherhanga iwe idzidzɛrhe ni irhika.
Unga aka atsĩme nggaa unggoyi utsɛrh ha
aka adakuwe abĩã nggu itoma-daknga.
Unga utsuke ufai ru utsɛrh ha
ri ifɛre agãrhã Unum.>>
3 Ikɛi umbɔ abvui atsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Azookɛ iki idzeyiwa ru unga
awuri ifũrhã afafã ugbagbaa nu ugbagbaa.>>
4 Akakũ isɔka ivaa na anaa hã nggu imimuna abin urhɛ ha ikinanake agba anu na adzowe igɔng ru Unum, uwuku usei nu anang isei ha. Aciu agɛ,
<<Iwerimi! Ukpoi Unum!>>
5 Mɔcɛ urhɛm udzek ra anang isei ha ugɔr ugɛ,
<<Àka akpoi Unummɛn,
kishoo umbi agãrhãnga,
umbi abika agũ iwei unga,
abika agɔng nu abika aci.>>
6 Mɔcɛ umum igũ irhak ru nyaki ikikɔng iyiki igɔng, ru nyaka amɛ̃ azɛ̃ akagɔng aki itĩ, ru nyaku nggaa irhirhare inai, itsu ivum agɛ,
<<Ukpoi Unum!
Ubinkutsu Uteijee Unum Uner Ijee awu Uyɛrhe.
7 Umɛn igɔmanggɔm ni igũibɛn,
ni ikpoi unga!
Ubinkutsu ipfunu Ungwɛ̃ Itsurhi iki iwengge,
nu utsɛrh uwuku ufanga aka agbisha amaanga.
8 Uzeze atorho umbɔ aki iyisa urhini,
aka aterha atɛtɛnake,
umbɔ aka adzowe unga atsim.>>
Uzeze atorho ha ake awu itser irhirhika iyi abika adɔsa.
9 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã igɔr umum igɛ, <<Utsɛng, <Idorh iwe iyi abirabɛ umbɔ

aka aghwi umbɔ izĩ ipfuna Ungwɛ̃ Itsurhi ha! > >> Ngge itoma igɔr igɛ, <<Akɛrɛ ake awe Arherhu-Num aki idzidzɛrhe.>>

10 Mɔcɛ umum igba inũ ra adaknga idzowe unga igɔng, bɔr unga agɔr umum agɛ, <<Niba ukorhungo rimi! Umum iwu undɔki itser ru ungo nu angwɛ̃mbi nggu anapumbi, abirabɛ aka akpɔm ideka Uyesu. Udzowe igɔng ru Unum! Ubinkutsu ideku Uyesu ngge idzowe ijee iyiki isɔm Arherhu-Num.>>

Uwɔɔ nu inyãwã iyiki iterha

11 Umum inyã afã adɛ̃ɛ̃ iyɛm umum inyã inyãwã iyiki iterha itsok uwuku ufũ ngge igburh Uner Imangmang nu Uner Idzidzɛrhe. Nggu irhirhika unga aka atsu uvau na itang iwa.

12 Ishaa asunga iwu ru nyaki ikon urha, ífur iyɛrhe iwu irhɛirhɛ ni itsinga. Ikɛi awea ri itsok iki itsɛng, unera asi ihwɛnga bɔr unga ikiyikanga ahwɛng.

13 Atsim atorho akagɔng aka abii ra adzirh, itsoknga igburh, Urhɛm Unum.

14 Ukpui abi iwa ra afã udɔsa unga, atsim azeze atorho umbɔ aki iyisa urhini akaterha na awu atɛtɛnake, afũ inyãwã iyiki iterha.

15 Ra angwĩnga ikon iki ider ikɔɔ ighaigharake unga aka akũ azharha abĩã agba. Unga awuri ikũ igbong uzɔu awe Uyɛrhambɔ. Unga awuri ipayi ru nggaa ughwee ukpuku upayi amɛ̃ inebi aki uver avɔm Unum uwu ijee kishoo.*

16 Nu atorha akagɔnga nu ijeng adaknga umbɔ atsɛng itsoknga agɛ,

<<UYƐRHE AYƐRHE NU UTEIJEE ATEIJEE.>>

17 Ni inyã ipfu itser-Num iki idɛ̃ɛ̃ ri ishaa unum, itsarhi irhaknggе iyisa anunu kishoo aka atĩna ra afafã agɛ, <<Àka aba akɔng ra anang nggaa irhowa iyi Unum.

18 Ngge itsú umbi atãiwe ijuɛ ayɛrha, nu iyi anggbaashi abi iwa, nu iyi aner abika aker, nu iyi inyãwã, nu iyi abika afũrhã ngge, nu ikɛi ijuɛ anera kishoo, agãrhã nu abika afɔn, nu abika agɔng nu abika aci!>>

19 Mɔcɛ umum inyã ijuɛ arhum iyiki ibewe hã nu ayɛrhe abĩã nu abi iwa umbɔ aka akɔng, abee itang iwa nggu uwu ha aka asei nu inyãwã hã, unga nu abi iwanga.

20 Bɔr umbɔ adzur ijuɛ arhum iyiki ibewe ha nggu abika asɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ abirabɛ aka akorhuwe ijuɛ arhum iyiki ibewe hã nggaa atsar abin idzeu. Akũ abin idzeu ha arhɛm abika awe ru idzɛu ijuɛ arhum iyiki ibewe hã, nu abirabɛ aka adzowe igɔng ru usaka ijuɛ arhum iyiki ibewe hã. Umbɔ adzur ijuɛ arhum iyiki ibewe hã nggu uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ na atsuke umbɔ ru ukau urha uku uterha.

* **19:15** Àka anyã ikɛi: Amb 2.9.

21 Afɛre abi iwambɔ kishoo nggu ikon iki ider iki idzeka angwĩ uwu ha aka asei ni inyãwã hã, anunu kishoo atãiwe ijuɛ iyormbɔ utsɛku ake iki ishur akarhãrhã.

20

Imɛka unaku ugɔnga

1 Umum inyã ipfu itser-Num iki idzeka afã icipuwa, ikpɔm nggu atsak umukurhi ughorkaghor angwĩ hã nu nggaa inyãwã ru ubokngge.

2 Ngge idzur ibvui ha, ibvui iyi isha ha iyiriyɛ iki iwu Undenggũ use Ushaitan, abow ngge nggu inyãwã imɛka unaku ugɔnga.

3 Ipfu itser-Num hã itare ngge ra angwĩ aka aghor ha na agbanguka angwĩã na aborhuka ngge, utsur ngge ibvui irhɛmngge abĩã, utsɛku imɛka unaku ugɔng hã utɔng. Akɛrɛ aka imaa, awu ufang umbɔ atsũwe ngge ivanga ukunjiir.

4 Ivang hã niyɔ umum inyã anang isei arhɛrhɛ, aki abirabɛ umbɔ aka adzowe umbɔ ijee ivarha arherhe, umbɔ asei umɔ. Ikɛi umum inyã ipfu abirabɛ umbɔ aka azharhuwe atsimbɔ ri idzowe ideku Uyesu nu Arherhu-Num. Awu umbɔ aka asi idzowukumbɔ igɔng ri ijuɛ arhum iyiki ibewe ha use usakangge, ikɛi asi iyɛimbɔ idzɛu ukpu ijuɛ arhum iyiki ibewe hã ra ashimbɔ use abokmbɔ. Awu umbɔ abvui abɛk nggu urhɛ na agha iyɛrhe nggu Ukiristo imɛka unaku ugɔnga.

5 Akɛrɛ ake awu inggbaashi isisok ra akpe. Abɔɔ aka akpe asi ibvui abɛkmbɔ, utsɛku imɛka unaku ugɔng hã iki imaa.

6 Idorh nu isisar iwe iyi abirabɛ aka akpo ugau ri isisok ra akpe aki inggbaashi ha. Akpe aki uvaa ashike ri ijee ri atsimbɔ, bɔr umbɔ awuri iwe abika adzowe idɛm-Num abi Unum na abi Ukiristo, awuri igha iyɛrhe nggu unga imɛka unaku ugɔnga.

Ininang ni itsi Undenggũ

7 Ivangyɛ imɛk unaku ugɔng hã iki itɔng, umbɔ awuri itsũwe Ushaitan ra anangkɛ umbɔ aka agbange unga.

8 Unga ikɛi adzek arhɛm anera aka asita asei ra angboka anaa aki upfunga, abĩã umbɔ aki iyisa Ugog nu Umagog. Awuri ikɔng umbɔ itang iwa, irhɛmbɔ iwuri iwe ru nyaku uzuzeu ubang azɛ̃ akagɔng.

9 Umbɔ adzek azɛ̃rhã atɔng ru upfunga kishoo, adziirte anang isei aki asarkasar aner Unum, uteukpi unga aka abema. Bɔr urha udzeka afã ukpĩĩwe umbɔ.

10 Nu Undenggũ hã, uwuku urhɛm umbɔ, atare unga ru ukau urha ukpuku ukpĩĩ nggu urha uku uterha, anangkɛ umbɔ aka atare ijuɛ arhum iyiki ibewe ha nggu uner uwuku usɔm Arherhu-Num igbɛrangwĩ. Umɔ, umbɔ awuri ihwa ayetnum ru untsuu nu atenum ugbagbaa nu ugbagbaa.

Atsu uvau ra abika akpe

11 Məcɛ umum inyã nggaa anang isei aka aterha nu uwuku usei umə. Abĩ nu afafã agwirke ra asunga, ikɛi asi ibvui anyãmbə ake.

12 Nu umum inyã abika akpe, ukugəng nu uku uci, aka adɛ̃ɛ̃ ra asu anang isei ha. Umbə ayanga abvur akəə, ikɛi ayangumbə ubvur urhɛ. Atsu uvau nu abika akpe ru ubinkpi umbə aka akorhe ru nyaka ngge iki itsɛng ra abvur ha.

13 Azɛ̃ akagəng akũ abirabɛ aka akpe ra ake adzeka, akpe nu anang isei abika akpukpe adzowe abika akpe aka awe ra ake, nu ubɛn unera umbə atsu uvaunga ru ubinkpi unga aka akorhe.

14 Məcɛ akpe nu anang isei abika akpukpe, umbə atare ake ru ukau urha. Ukau urha ha uwu akpe aki uvaa.

15 Ubɛn unerwi aka asi itsɛngmbə itsoknga ru ubvur urhɛ, awuri itare unga ru ukau urha ha.

21

Urusharhima uku ufa

1 Məcɛ umum inyã afã aka afa nu abĩ aka afa, ubinkutsu afã aki inggbaashia nu abĩ aki inggbaashia aka agwirke, nu akau azɛ̃ akagəng ashike.

2 Umum inyã usarkasar uteu ukugəng hã, Urusharhima uku ufa, udzeka ra anang Unum ra afã ucipuwa, agbisha ukpə ru nyaku utsɛrh uku ufa aki igbɛr idzam ru utsaknga.

3 Umum igũ urhɛm ukeker uku udzeka anang isei ha ugər ugɛ, <<Icɛrɛ anang Unum awe nggu anera! Unga awuri isei nggu umbə. Umbə awuri iwe anernga, Unum iganga awuri iwe nggu umbə, na awe Unummbə.

4 Unga awuri ifire ubɛn anyĩ ra asumbə. Akpe awuri ishike use idamɛn use iciu akpe, use ighighong, ubinkutsu abin aki isha aka atəngke.>>

5 Unga uwuku usei ra anang isei ha agər agɛ, <<Umum iwuri itsu abina kishoo awe akika afa! >> Məcɛ unga agər agɛ, <<Utsɛng akɛrɛ ha, ubinkutsu arherhe akɛrɛ awe idzidzɛrhe icicang ishingge.>>

6 Unga agər umum agɛ, <<Aka akorhuke. Umum iwe Uarhfa nu Umega, itirhi nu imimasha. Uwuku ugũ ugɔ̃ amɛ̃, umum iwuri indzowukũ ijeea unga ahwa ra akwiu amɛ̃ urhɛ izũwã.

7 Uwuruwi aka abima adɛ̃ɛ̃ nggu umum, awuri inyãngu ukam abin akɛrɛ kishoo, nu umum iwuri iwe Unumnga nu unga awe ungwɛ̃mum.

8 Bər abika asheri ikeramɛn, abika asheri imangmang, nu abi amɛn akatãrhã, nu abika afɛr aner, nu abika atoma-dak, nu abika atɔ̃ itser idzim, nu abika adzowe igəng ra agberhe, nu abi igbɛrangwĩ, anangmbə awe ru ukau urha uku uterha. Akɛrɛ ake awe akpe aki uvaa.>>

9 Unying ri ípfu itser-Num hã utəəva iyiki ikpəm atɛ̃rhã azəu aka atək nggu íkpo ha iyi imaataka, iba igər umum igɛ, <<Uba umum idɛyiwa

utsɛrh uwuku ufa ha, utsɛrha Ungwɛ̃ Itsurhi ha.>>

10 Ipfu-Num icipuwa ni itsimum, ipfu itser-Num hã ikũna umum izĩngge ni itsi nggaa undender igũ, idɛyiwa umum Urusharhima, usarkasar uteu ukpuku ugɔng ukpu Unum ra afã uku ucipuwa.

11 Urhang nggu ikpikpoi Unum, irhirhangge iwu ru nyaku utarh ukpuku uwu ru ugarh, uku uwe uzeze ni irhang ru nyaki irhi iki irhang.

12 Uteu ha uwu ru nggaa ubandzin udedetakpɔ, nggu angwĩ ubãke usɔkdũmɛn ípfu itser-Num usɔkdũmɛn iki idzɛu ingwĩ ubandzin hã. Atsɛng atsok anang usɔkdũmɛn iyi Uisrairha nu ingwĩ ubandzin hã.

13 Ingwĩ ubandzin hã iwu itaar udiki igɔ̃kpee, itaar udiku unɔr, itaar udiku ufã, itaar udiku urhɛɛ.

14 Ikɛi adzin ubandzin uteu ha nu atarh idzin usɔkdũmɛn, umbɔ atsɛng atsok abi itser Uyesu usɔkdũmɛn aki Ungwɛ̃ Itsurhi ha.

15 Ipfu itser-Num hã iki irherha arherhe nggu umum iwe ru igbong iyiki imei ider nu ikpina ukpu uzinarhi iyiriyɛ aka akũ amei uteu ha, nu angwĩke, nu abandzinke.

16 Uteu ha uwu ra angboka anaa, iderngge nggu itɛingge iwu icaica. Ipfu itser-Num ikũ igbong iyiki imei ider nu ikpina ha amei uteu hã, akpo iderngge, akirhomita anaka agɔnga avaa na anaka anaa (2,400) iderkpɔ, nu itɛikpɔ, nu ikpinakpɔ kishoo iwu icaica.

17 Ipfu itser-Num hã imei ubandzinkpɔ, ikpo iderkpɔ adaka anaka avaa (200) ru ubin ukpuku umumei ukpu anera aki ikũ amei abin.

18 Akũ atarh aka awu ru ugarh aki ujasfa adzin ubandzin hã, akũ uzinarhi uku usar adzin uteu ha, ukpɔ urhang ru nyaki irhi.

19 Agbɛre idzam nu atarh idzin hã nggu ubɛn ikpũ atarh aka awu ru ugarh. Atsu atarh aki ujasfa ri inggbaashia, aki uvaa atarh usaffaya, aki untaar atarh uagat, aki unaa atarh uzumurudu,

20 aki untõ̃ atarh ubani, aki utõĩ atarh ukarnerhiyan, aki utɔɔva atarh ukirisorhat, aki utərɔk atarh ubirirh, aki utɔɔrha atarh utofa, aki usɔka atarh ukirisofura, aki usɔka nu unying atarh ujasin, aki usɔka na avaa atarh uameti.

21 Angwĩ ubã ubandzin hã awu usɔkdũmɛn awe urhu'urhu usɔkdũmɛn, akũ urhu'urhu unying agbisha ubɛn angwĩ ubandzin hã. Akũ uzinarhi uku usar agbisha atsĩndĩ uteu ha, ake arhang ru nyaki irhi.

22 Umum isi inyãmum Iya-Num ru uteu ha, ubinkutsu, Uteijee Unum Uner Ijee nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha, umbɔ awu Iya-Num uteu ha.

23 Uteu ha usi ibeekpɔ ishaa unum, use ufɛ̃ iki irhange ukpɔ, ubinkutsu, ikpikpoi Unum ngge irhange ukpɔ, nu Ungwɛ̃ Itsurhi ha unga awu irhirhang uteu ha.

24 Abĩã awuri izɛ̃rhã ri
irhirhang uteu ha, ayɛrhe
abĩã ikɛi awuri ikũ abinmbɔ
akũwe ukpɔ.
25 Asi ífɔmmbɔ ingwĩ uteu
ha, ubinkutsu, utsuu ushikpɔ
umɔ.
26 Awuri ikũ abin ikpikpoi
nu igɔng iyi abĩã, akũ aba ru
uteu ha.
27 Bɔr abin arhim asi ítsĩke
ru uteu ha, use uwɔɔ uner
uwuku ukorha abin ishĩ, use
uner igbɛrangwĩ. Akpurha
awu abirabɛ atsokmbɔ aka
atsɛng ru ubvur uwu urhɛ
uwu Ungwɛ̃ Itsurhi ha umbɔ
awuri itsĩ ru uteu ha.

22

Azɛ̃ aki urhɛ

1 Mɔcɛ ipfu itser-Num hã
idɛyiwa umum azɛ̃ amɛ̃ aki
urhɛ, akika arhang ugɛɛ irhi,
adzeka anang isei Unum nu
aki Ungwɛ̃ Itsurhi ha,
2 adzɛ̃rhã ra ateu utsĩndĩ
nggaa uteu ha. Ubɛn ubang
azɛ̃ hã acucii urhɛ adɛ̃ɛ̃
umɔ, ake aka isaka aghwɛr
ikpũ ikpũrhã usɔkdũmɛn,
aka isaka aghwɛr idikunga
unying ru ubɛn ufɛ̃ɛ̃. Ayerhe
acuciia awu akika akerhuwe
abĩã.
3 Asi íkpombɔ ikponum ru
uteu ha. Anang isei Unum nu
aki Ungwɛ̃ Itsurhi ha awuri
iwe ru uteu ha, nu agãrhãnga
awuri itɔ̃we unga itser.
4 Awuri inyãmbɔ asunga,
itsoknga iwuri itsɛng nu
ashimbɔ.
5 Utsuu usi íwekpɔ. Asi
íbeembɔ irhirhang, ubinkutsu
Uteijee Unum unga awuri
iwe irhirhangmbɔ. Umbɔ
awuri igha iyɛrhe ugbagbaa
nu ugbagbaa.
6 Ipfu itser-Num hã igɔr
umum igɛ, <<Arherha akɛrɛ
awe idzidzɛrhe, icicang ish-
ingge. Uteijee ha, Unum
hã uwuku ukpɔm ípfu abika
asɔm Arherhu-Num, adene
ipfu itsernga ngge idɛyiwe
agãrhãnga ubinkpi uku usi
ídãrhũkpɔ nu ukorhe.>>

Uyesu uwɔ abarɔ

7 <<Nggayɛ umum iwuri ĩba
iki ifefetem! Idorh iwe iyi
abirabɛ aka adɔsa arherhe
abika asɔm Arherhu-Num ru
ubvur uwurɛ.>>
8 Umum, Uyohana, umum
igũ ni inyã abin akɛrɛ.
Ivangyɛ umum iki igũ ni inyã
ake, umum igba inũ ra adak
ipfu itser-Num hã ngge iki
idɛyiwa umum ake ni ibee
indzowe ngge igɔng.
9 Bɔr ngge igɔr umum igɛ,
<<Niba ukorhungo rimi!
Umum iwu undɔka itser nggu
ungo nu angwɛ̃mbi abika
asɔm Arherhu-Num, nu
kishoo abika adɔsa arherhe
ubvur uwurɛ. Udzowe igɔng
ru Unum!>>
10 Mɔcɛ ngge igɔr umum
igɛ, <<Niba uwɔkɔ arherhu
uwuku asɔm Arherhu-Num
akɛrɛ ru ubvur uwurɛ,
ubinkutsu ivanga iki iy-
ongge.
11 Uneke uwuku ukorhe
iyiki ibewe, adɛ̃ɛ̃ akorhe iki
ibewe, ikɛi uwuku ukorhe
abin ishĩ, adɛ̃ɛ̃ akorhe abin
ishĩ, uwuku ukorhe iyiki
irhika, adɛ̃ɛ̃ akorhe iyiki
irhika, uwuku ususar, adɛ̃ɛ̃
akorha abin aka asusar.>>

12 Uyesu agɛ, <<Àka anyã
umum isi índãrhũmum ni ĩba!
Umum ikpɔm nggu itosa ru
ubokmum, umum iwuri id-
zowe ubɛn unera ri itseryɛ
unga aka atɔ.
13 Umum iwu Uarhfa
nu Umega, inggbaashi nu
imaata, ititirhi nu imimasha.
14 <<Idorh iwe iyi abirabɛ
aka asorh atorha aka
adermbɔ, ngge itsú umbɔ
ama akpo ijee iyiki izĩ ru
ucucii urhɛ na atsĩ ra angwĩ
ubandzin uteu ha.
15 Bɔr abi awiya awu íjui,
abika akorhi idzim, nu abika
atoma-dak, nu abika afɛr an-
era, nu abika adzowe igɔng
ra agberhe, nu abika abemi
igbɛrangwĩ.
16 <<Umum Uyesu, umum
idene ipfu itsermum ngge
iwuri idzaangge umbi ideka
abina akɛrɛ ri ikikɔng
abika adɔsa kishoo. Awu
umum iwu Unang nu Ungwɛ̃
Udauda, nu irhirhang Idzɛɛr
Igɔ̃kpee.>>
17 Ipfu-Num nu utsɛrh
uwuku ufa ha agɔr agɛ,
<<Uba!>> Uneke uwuku ugũ
akɛrɛ ha, unga agɔr agɛ,
<<Uba!>> Ubɛn uwuku ugũ
ugɔ̃ amɛ̃ uneke unga aba,
ubɛn uwuku ububee, uneke
unga ayɛi amɛ̃ urhɛ izũwã.

Imimaa arherhe

18 Umum Uyohana, ĩgbiite
ato ubɛn uwuku ugũ arherhe
ru ubvur isɔm Arherhu-Num
uwurɛ, unera aba atomunga
urhɛm nu ake, Unum awuri
itomuwe unga ikpo umbɔ aka
atsɛng ru ubvur uwirɛ.
19 Nu unera aba abɔruka
urhɛm ru ubvur isɔm
Arherhu-Num uwurɛ, Unum
awuri iyɛisuka ugau ukpu
uner ha ri ikpũrhũ ucucii
urhɛ, nu ukpu asarkasar
uteu, ru nyaka umbɔ aka
asɔm ru ubvur uwurɛ.
20 Uner uwuku udzowe
ideka ra abin hã agɔr agɛ,
<<Ĩĩ, umum isi índãrhũmum
ni ĩba!>>
Iwerimi. Uba, Uteijee
Uyesu!
21 Uneke imimuta Uteijee
Uyesu iwe nggu aner Unum.
Iwerimi!